

ಹತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಣ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ತತ್ವಹ್ರದೀಪ

ಚಾವದೀಪ 🎎

යි!! තෙන නැත්. බව සනාරෝද

ಭಾಗ -೫

ಶ್ರೀಪದ್ಧನಾಭತೀರ್ಥಮುನಿ-ವಿರಚಿತ

ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ-ವಿರಚಿತ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥಮುನಿ-ವಿರಚಿತ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಭಾವದೀಪ

ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳ, ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ ಟೀಕೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಶ್ರೀಮಂತ್ರಾಲಯಪ್ರಭುಗಳ ಭಾವದೀಪ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ ಹಾಗೂ ಸಮಗ್ರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ * * * * *

ಪ್ರಕಾಶನ : ಶ್ರೀಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮ ಸಂಶೋಧನ ಮಂದಿರ, ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ ಮೂಲಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ. ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಾಲಯ - 518 345 ಅಂಥಪ್ರದೇಶ. 'ಭಾವದೀವ' : ಮನ್ನಡಿ। ಶ್ರಾವಣ ॥ಬಹುಳ ॥ ದ್ವಿತೀಯಾ (ದಿನಾಂಕ : ೩೧-೮-೨೦೧೫) ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮಧ್ಯಾರಾಧನೆಯಂದು ಮಂತ್ರಾಲಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಫಾಜ್ಮ ಶ್ರೀ ಸುಬುಧೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಲೋಕೇಶಾರ್ಪಣೆ ಹಾಗೂ ಲೋಕಾರ್ಪಣೆ ನಾಡಿಗಳು

ಪ್ರಕಾಶನ : ಶ್ರೀಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮ ಸಂಶೋಧನ ಮಂದಿರ,

ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮನ್ಕಧ್ವಾಚಾರ್ಯ ಮೂಲಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ, ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮಠ, ಮಂತ್ರಾಲಯ - 518 345

ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ.

ಸಂಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಅನುವಾದ : ವಿ II ಬೆಮ್ಮತ್ತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಪ್ರಥಮಮುದ್ರಣ : 2015 ಪುಟಗಳು : 704 ಬೆಲೆ : 600 ರೂ ಪ್ರತಿಗಳು : 1000

©

Publication Copy right:

ಶ್ರೀಗುರುಸಾರ್ವಭೌವು ಸಂಶೋಧನ ಮಂದಿರ, ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮನೃಧ್ವಾಚಾರ್ಯ ಮೂಲಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ, ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ಕಾಮಿಗಳ ಮಠ, ಮಂತ್ರಾಲಯ - 518 345 ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ.

ಆಕ್ಷರಜೋಡಣೆ :

ಶ್ರೀಮತಿ ಎಸ್. ನಾಗಲತಾ ಶ್ರೀ ಬೆಮ್ಮತ್ತಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸ

ಮುಖಪುಟ ವಿನ್ಯಾಸ : ಕೆ. ಗಿರಿ, ಚಿತ್ರ - ಸ್ಕಂದ

ಮುದ್ರಣ :

ಮುಕ್ತಿಪಥ ಮುದ್ರಣಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

II Sri Gururaio Vijavate II

Vol - 5

SRI PADMANABHATIRTHAMIINI'S

SRI TRIVIKRMAPANDITAACHARVA'S

SATTARKADIPAVALI

TATVAPRADIPA

SRIJAVATIRTHAMIINI'S

TATVAPRAKAASHIKAA

BHAVADIPA

Sri Vedavyasa's Brahmasutra, Sri Madhvacharya's Bhashya, Teekas - Sattarkadipawali, Tatvapradipa, Tatvaprakaashikaa

Bhavadipa by Sri Mantrayala Prabhu Sanskrit Original Text with Kannada Translation

with special debate from many commentaries & overall critisism

Published by :

Sri Gurusarvabhouma Samshodhana Mandira, Jagadguru Srimanmadhvacharya Mula Mahasamsthana, Sri Raghavendraswamy Mutt, Mantralayam - 518 345 A.P. 'BHAVADIPA': HH Sri Sri Subhudendra Thirta sripada has submitted this 5th volume to Sri Raghavendraswamiji at Mantralaya.

Publication

: Sri Gurusarvabhouma Sanshodhana Mandira, Jagadguru Srimanmadhvacharya Mula Mahasamsthana, Sri Raghavendraswamy mutt, Mantralayam A P

Edited & Translated by: Vidwan Bemmatti Venkateshacharya,

Bangalore.

First Edition

: 2015

Pages

: 704

Price : Rs. 600

Copies

: 1000

Publication Copy right:

Sri Gurusarvabhouma Samshodhana Mandira, Jagadguru Srimanmadhvacharya Mula Mahasamsthana, Sri Raghavendraswamy Mutt, Mantralayam - 518 345 A.P.

Type set:

Smt. S. Nagalatha, Bangalore. Sri Bemmatti Srinivasa

Printed at :

Muktipatha Mudranalaya, Bangalore.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ ತತ್ರಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ತತ್ವ**ಪ್ರ**ದೀಪ

ಭಾವದೀಪ

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು : ಶ್ರೀ ಸುಬುಧೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರು ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳು, ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ಥಾಮಿಗಳ ಮಠ, ಮಂತ್ರಾಲಯ.

> ಗೌರವ ಸಂಪಾದಕರು : ವಿಟ ರಾಜಾ ಎಸ್. ಗಿರಿಆಚಾರ್ಯ ಮಂತ್ರಾಲಯ

ಸಂಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಅನುವಾದ : ವಿ॥ ಬೆಮ್ಮತ್ತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯ ಬೆಂಗಳೂರು. u Srimanmoola Ramo Viiavate II

II Sri Gururajo Vijayate II

Brahmasutra

Bhashya

Sattrakadipavali Tatvapradipa Tatvaprakaashikaa

BHAVADIPA

President:

нн Sri Subhudhendratirtha Sripadaru

Peetadhipati of Sri Raghavendraswamy Mutt,

Mantralayam.

Honorary Editor: Sri Vidwan Raja S. Giri Acharya Mantralayam.

Edited & Translated by : Vidwan Bemmatti Venkateshacharya, Bangalore.

^{ಐದನೆಯ} ವಾಙ್ಮಯ-ಕುಸುಮಹಾರ ಸಮರ್ಪಣೆ

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮಠಾಧೀಶರಾದ ಪರಮಪೂಜ್ಯ II ಶ್ರೀ ಸುಬುಧೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಮನ್ ಮೂಲರಾಮಚಂದ್ರದೇವರಿಗೆ ಐದನೆಯ ವಾಜ್ಯಯ ಕುಸುಮತಾರವನ್ನಾಗಿ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಮಪೂಜ್ಯ ॥ ಶ್ರೀಸುಬುಧೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರ ಜ್ಞಾನದೀಕ್ಷೆ

ಈ ಕೃತಿಯ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ತಗಲುವ ದುಬಾರಿವೆಚ್ಚವನ್ನು ತಮ್ಮ ಪಾದಕಾಣಿಕೆ-ಯಿಂದಲೇ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಪರಮಪೂಜ್ಯ॥ ಶ್ರೀಸುಬುಧೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ಈ ಕೃತಿಯ ಆಮೂಲಾಗ್ರ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಭಾವದೀಪ ಅನುವಾದವು ವಿಶೇಷವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಮುದ್ರಣವಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ ಹಾಗೂ ತತ್ವಪ್ರದೀಪಗಳ ಅನುವಾದವನ್ನು ಸೇರಿಸುವಂತೆ ಆದೇಶಿಸಿದರು. ಮೂರನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಟೀಕೆಗಳ ಜೊತೆ ಭಾವದೀಪದ ಅನುವಾದವು ಅಚ್ಚುಕಟಾಗಿ ಮುದ್ರಣವಾಯಿತು. ನಾಕನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಟೀಕೆಗಳ ಜೊತೆ ಭಾವದೀಪದ ಅನುವಾದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅನೇಕ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳ ವಿಶೇಷ-ವಿಚಾರ ಹಾಗೂ ವೇದ- ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಮುದ್ರಣವಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಐದನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಟಿಪ್ಪಣಿಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಕೆಲವೊಂದೆಡೆ ಮೂಲಸಹಿತವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಭಾವದೀಪದ ಈ ಯೋಜನೆಯು ಉತ್ತಮಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿದೆ. ಈ ಗುಣಮಟ್ಟತೆಗೆ ಮುಖ್ಯಕಾರಣರು ಪರಮಪೂಜ್ಯ॥ ಶ್ರೀಸುಬುಧೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ಈ ಕೃತಿಗೆ ಮುಖ್ಯಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು, ಮುಖ್ಯಸಂಪಾದಕರು, ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ.

್ರುಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಕಾಮಧೇನು ಕಲ್ಪವ್ಯಕ್ಷದಂತೆ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ಉದಾರತೆ, ವಿಶಾಲಮನೋಭಾವನೆ ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನದೀಕ್ಷೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಎಂದೆಂದೂ ಶರಣೆನೋಣ. - ಸಂಪಾದಕ ಶ್ರೀಮತ್-ಪರಮತಂಸ-ಪರಿವ್ರಾಜಕಾಚಾರ್ಯ-ಪದ-ವಾಕ್ಯ-ಪ್ರಮೀಂ-ಪಾರಾವಾರ-ಪಾರಂಗತ-ಸರ್ವತಂತ್ರ-ಸ್ವತಂತ್ರ-ಶ್ರೀಮನ್-ಮೂಲರಘಪತಿ-ವೇದವ್ಯಾಸ-ದೇವ-ದಿವ್ಯ-ಶ್ರೀಪಾದ ಪದ್ಮಾರಾಧಕ-ಜಗದಿದ್ದರು-ಶ್ರೀಮನ್-ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ-ಮೂಲಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ-ಮಂತ್ರಾಲಯ-ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ಕಾಮಿಗಳವರ ಮಠದ ವೇದಾಂತ-ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ-ದಿಗ್ವಿಜಯ-ವಿದ್ಯಾಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಪ್ರರರಾದ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಸುಕಮೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ತರಕಮಲಸಂಜಾತರಾದ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಸುಯಕೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ವರಕುಮಾರರಾದ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಸುಯಕೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ

ಅನುಗ್ರಹ ಸಂದೇಶ

ಭಾವದೀಪ ೫ನೆಯ ಸಂಪುಟವು ಮೂಲರಾಮಚಂದ್ರದೇವರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಣೆ-ಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು ನಮಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಗಿದೆ.

ಮೊದಲು ನಾವು ಭಾವದೀಪಕಾರ್ಯದ ಅನುವಾದವನ್ನು ಚಿಮ್ಮತ್ತಿಯವರಿಗೆ ವಹಿಸಿದಾಗ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ವಿಷಯ ವೈಶಾಲ್ಕತೆಯಿಂದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದು ನೀಡಿದರು. ಆನಂತರ ಕಠಣಗ್ರಂಥವಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ತ್ರಿವಿಶ್ರಮಪಂಡಿತಾಬರ್ಯರ ತತ್ವಪ್ರದೀಪಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದರು. ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟರು. ಇದರಿಂದ ನಮಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು.

ಅಂತರಾಧಿಕರಣದಿಂದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣದ ತನಕ ಮೂರು ಟೀಕೆಗಳ ಜೊತೆ ಭಾವದೀಪಗ್ರಂಥವು ಈ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿದೆ. ಲಿಂಗಪಾದದಲ್ಲಿ ಆನ್ಯತ್ವನಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಲಿಂಗಾತಕ್ರಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಮತ್ತು ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ಒಂದು ನಾಮಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ, ಅನೇಕ ಲಿಂಗಾತಕ್ರಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾಯಿತು.

x

ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣದಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಪಾದವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದೇ ಈ ಪಾದದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ.

ಆನೃತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಾಗ ಅದೇ ಶಬ್ದಗಳು ಪುನಃ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆಂಬ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಎದುರಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ:- ಆಕಾಶ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಮೊದಲು ಆನೃತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಾಗ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಂದು ಹೇಳಿದರುತಾಯಿತು. ಈ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಮೊದಲೆರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಟು ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಆವಶೃತತ ಇದೆ. ಚಂದ್ರಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಲೋಕರೂಡಿಯಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಈ ಪಾದವು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳು ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸಲೇಬೇಕು.

ಐದನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಟೀಕೆಗಳ ಜೊತೆ ಭಾವದೀಪವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಉಳಿದೆಲ್ಲಾ ಟಿಪ್ಪಣಗಳ ವಿಶೇಷವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ಸೇರಿಸುವುದು ಬಹಳ ಪ್ರಶಂಸಾರ್ಹವಾದ ಕಾರ್ಯ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಈ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು. ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಠ ದ ಅಧ್ಯಯನ ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

ವಿದ್ವಾನ್ ॥ ಬೆಮ್ಮತ್ತಿ ವೆಂಕಟೀಶಾಚಾರ್ಯರು ಧೃತಿಗೆಡದೆ ಮೊದಲಿರುವ ಉತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿಯೇ ರೇಖನಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಜ್ಞಾನಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತ್ರೀಮಠವು ಎಂದೆಂದೂ ಕಟಬದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ಶ್ರಮವಹಿಸಿದ ಬೆಮ್ಮತ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಉಳದವರಿಗೂ ತ್ರೀಮನ್ ಮೂಲರಘಪತಿದೇವರು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಅಸ್ಕದ್ಗುರ್ವಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರ್ವಂತರ್ಗತ-ಭಾರತೀರಮಣ - ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ - ಶ್ರೀಮನ್ ಮೂಲರಘುಪತಿ -ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಮೂರು ದೀಪಗಳ ಭಾವಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಗತ ಭಾಷಣ

ವ್ಯಾಸರ ಜ್ಞಾನಶೈಲವೇ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳು. ಆ ಉತ್ತುಂಗ-ಶೃಂಗಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಉದಯಸುತ್ತಿರುವ ಸೂರ್ಯನೇ ಮಧ್ಯಮುನಿಗಳ ಭಾಷ್ಯ . ಕೆಲವು ಕುಹಕಿ-ಕುವಾದಿಗಳು ಈ ಜ್ಞಾನಸೂರ್ಯನ ಮೇಲೆ ಧೂಳಿ-ಕೆಸರು ಎರಡುವ ವ್ಯರ್ಥಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ಸಾಹಸಗೈದಿದ್ದೂ ಉಂಟು, ಮಂಜಿನ ತೆರೆ ಎಳೆಯಲು ಯತ್ರಿಸಿ ಕುಣದಾಡಿದ್ದೂ ಉಂಟು

ಆದರೆ ಆ ಜ್ಞಾನಭಾಸ್ಕರನ ದಿವ್ಯಸಾರಥಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಪದ್ಯಸಾಭತೀರ್ಥರು, ಶ್ರೀ ಜಯತೀರ್ಥರು, ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಶ್ರಮಪಂಡಿತರೆಂಬ ಮೂವರು ಮುನಿಗಳು ಕುಹಕಿಗಳ ಧೂಳಿ-ಕೆಸರುಗಳನ್ನು ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾಗಿಸಿ ಮಂಜು ಹರಿದು ತತ್ವಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಯ ದಿವೃಪ್ರಭೆಯು ಎಲ್ವೆಡೆ ಚೆಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವರು..... ಹೌದು! ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ದಾರಿ ತಪ್ಪವವರಿದ್ದಾರೆ ಹಗಲು ಕುರುಡರೂ ಇದ್ದಾರೆ ಬೆಳಕಿನ ಹಿರಿಮೆ-ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಆರಿಯದ ಮಂದಮತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗೇನೂ ಕಡಿಮೆಯಲ .

ಇಂಥವರನ್ನು ಕೈಹಿಡಿದು ಸರಿದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕರೆದೊಯ್ಯುವವನೇ ನಿಜವಾದ ಮಹಾಸಾಹಸಿ, ಮತ್ತು ಧೀರವೀರಾಗ್ರಣಿ. ಇದು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲ ಹಗಲೆಂದು ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸಬೇಕು. ಬೆಳಕಿನ ಹಿರಿಮ-ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಹೇಳಬೇಕು. ಮಂದಮತಿಗಳನ್ನು ಚಾಣಾಕ್ಷ್ಮರನ್ನಾಗಿಸಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಧರೆಗಿಳಿದು ಬಂದು ತುಂಗಾತೀರದಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತಿಹರು ಶ್ರೀಗುರುರಾಯರು....!!

ಇವರಿಂದಲೇ ಇಂದು ಬಾನಗಲ ಸತ್ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಬೆಳಗುತಿಹುದು. ಆಸ್ತಿಕರ ಹುಮ್ಮನ್ನು ಚಮ್ಮುತಿಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಯತಿಪುಂಗವರು ಕೇವಲ ಶಕಪುರುಷರಲ್ಲ, ಮಹಾನ್ ಯುಗಪುರುಷರು.

ಮಧ್ಯಮುನಿಗಳ ಜ್ಞಾನಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಭೆ ಗಾಳಿಬೀಸಿದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವ ಏಕೈಕ ಯತಿಪುಂಗವರೆಂದರೆ ಅದು ಶ್ರೀಗುರುರಾಯರು. ರಾಯರ ಜ್ಞಾನಪ್ರಸಾರದ ಅರಿವಾಗುವುದು ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಮಾತ್ರ. ಸೂರ್ಯನ ಹೊಂಗಿರಣಗಳ ಶಕ್ತಿ ತಾವರೆಗಳ ಪಕಳೆಗಳಿಗೆ ಬಟ್ಟು ಗೂಗೆಗಳ ಪಕ್ಷ್ಮಲಪಕಳೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಿ ಆರ್ಥವಾದೀತು !!!

ಇಂಥ ಗುರುಗಳ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾದವನೇ ಧನ್ಯ ಅವನೇ ಮಾನ್ಯ..... ಅವನೇ ಸಜ್ಜನ ಅವನೇ ಮಹಾಜನ....!!!

ಸಜ್ಜನರ ಉತ್ಸಾಹದ ಮಹಾಪೂರ ಶ್ರೀ ಸುಬುಧೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು

ಸಜ್ಜನರ ಉತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಈಗೊಂದು ಮಹಾಪೂರ ಬಂದಿದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸುವರ್ಣಯುಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಹೆಗ್ಗಡಲನ್ನು ಕಡೆದು ಜ್ಞಾನಾವ್ಯತ ಸವಿಯುವ ಔತಣದ ಸಮಯ ಬಂದಿದೆ. ಹೃದಂತರಾಳದ ಮನೋಮಂಡಿಗೆಯನ್ನು ಸವಿಯುವ ನನಸಿನ ಕಾಲ ಬಂದಿದೆ. ಅರುಮೇ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಪರಂಪರೆಯ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಅದ್ಯ ವಿರಾಜಮಾನರಾದ ಶ್ರೀಸುಬುಧೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀವಾದಂಗಳವರ ಸುವರ್ಣಕಾಲ. ತಮ್ಮ ಪೀಠಾಧಿಪತ್ಯ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಮೂರೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಸಾಧಿಸಿದ ಸಾಗ್ರಸಮಗ್ರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳ ವೈಖರಿಗಳು ಕಲ್ಪನಾತೀತ. ನಿರಂತರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿಗೆಗಳ ಪ್ರಕಾಶನದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡ ಇವರ ಅದಟು - ಉತ್ಪಾಹಗಳನ್ನು ಕಂಡು ನಾನಂತೂ ನಿಭೆರಗಾಗಿರುವೆ.

ಶ್ರೀಸುಬುಧೇಂದ್ರಶ್ರೀಪಾದರು ಮೌನವಾಗಿಯೇ ಮಂತ್ರಾಲಯ ಮುನಿಗಳ ವಾಜ್ಕಯಸೇವ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹಂಬಲಿಸುವ ಮಹಾಚೇತನರು. ತಮ್ಮ ಜೋಳಿಗೆಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಾಚಿ ವಾಜ್ಕಯಕಾರ್ಯದ ಬೊಗಸೆಗೆ ತುಂಬಿ ಸಂತೋಷ ಪಡುವ ಭಾಗ್ಯತಾಲಿಗಳು. ಸಜ್ಜನರ ಸದ್ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕೆ ಇವರೇ ಸದಾಶಾಕಿರಣರು. ಇವರ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಮಹಾಗುಣಗಳಿಗೆ ಎಂದೆಂದೂ ಶರಣುಶರಣು.

ಐದನೆಯ ಸಂಪುಟ

ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ನಾಕು ಸಂಪುಟಗಳು ಪೂರ್ಣವಾದವು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಐದನೆಯ ಸಂಪುಟ ನಿಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಅಂತರಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣದ ತನಕ ಈ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ ವಿಷಯ.

ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿರುವವನು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲ, ಅಗ್ನಿಯೂ ಅಲ್ಲ, ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಅಂತರಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಅಂತಸ್ವಶ್ವವೆಯ ಭಾವಧರ್ಮದಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ನಿಯಮನ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾರೂಪವಾದ ಲಿಂಗದ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಂತರಾಧಿಕರಣವು ಪಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಈ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ನಧಿ-ಕರಣವು ಸಕಲಭೂತೆಗಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ.

'ದೃಶ್ಯತ್ವಾಭಾವ' ಮೊದಲಾದ ಅಭಾವರೂಪವಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ.

'ಪಾಚಕತ್ವ' ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ವೈಶ್ವಾಸರ' ಎಂಬ ಒಂದು ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ಬಗಳ ಸಮಸ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಪಾದವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ, ಭೂಲೋಕ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣವು ಲಿಂಗಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ.

ಈ ಸಂಪುಟದ ಕೆಲವು ಅಪೂರ್ವತೆಗಳು

* ಎರಡನೆಯಪಾದವು ಲಿಂಗಪಾದವಾದರೂ ಕೂಡ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣವು ನಾಮಸಮನ್ರಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು ಲಿಂಗವಾದದ ಕೊನೆಯ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಅಧಿಕರಣರಾಜ ಎಂದು ಕರಮುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆಸ್ಥಾನಗುರುವಿನಿಂದ ರಾಜನು ಕೋಭಿಸುವಂತೆ ಈ ಅಧಿಕರಣರಾಜನು ಪರಮಕರಣಾತಾಲಿಗಳಾದ ಸಕಲದೇವತೆಗಳ ಗಣಕ್ಕೂ ಗುರುವಾದ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರೆಂಬ ಗುರುಗಳಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರಕಾರರಾದ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಒಂದು ಶಬ್ಧವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದೇ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ನಾಮಾತ್ಮಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಧೃಢವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

- * ತತ್ತಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ಒಂದು ನಾರ್ಮಾತ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಾತ್ವಶಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಈ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಶಿನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ಒಂದು ನಾರ್ಮಾತ್ರಶಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಕೇವಲ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಲಿಂಗಾತ್ಮಶಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಎರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ನಾರ್ಮಾತ್ರಕ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಕೂಡ ದೃಢವಾಗುತ್ತರೆಂಬ ಅಧಿಕ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. "ಸಾಕ್ಷಾದಷ್ಟವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನೀ" ಇತ್ಯಾದಿ ಕೊನೆಯ ಐದು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾರ್ಮಾತ್ರಶಪ್ಪುಗಳ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತ್ಮಶಶಬ್ದಗಳ ಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಎರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ದೃಢವಾಗಿ ಸಿದ್ದವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣವೇ ಇಲ್ಲದ್ದಿದರೆ, ಎರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಮನ್ನಯದಲ್ಲಿ ದಾರ್ಥ್ಯವೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು ಇದನ್ನು 'ಅಧಿಕರಣರಾಜ' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ.
- * 'ಅನ್ಯಕ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವ್ಯಕ್ಷ್ಯಾನಂದು 'ಎಂಬುದಾಗಿ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ವೈಕ್ವಾನರ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ತತ್ತಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತಾಟಾರ್ಯರು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡೂ ಟೀಕೆಗಳಿಗೆ ಪರಿತ್ರಾವಿ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ರದಲ್ಲವೇ? ಈ ಪ್ರತ್ರೆಗೆ ಯಥಾರ್ಥವಾದ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ವೈಕ್ವಾನರಾಧಿ-ಕರಣದ ವಿಶೇಷವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಭಾವದೀಪ ಟಪ್ಪಣಿಯಿಂದ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸುಂದರವಾದ ಉತ್ತರವನ್ನೂ ಕೂಡ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.
- * 'ಅನುಸ್ಕೃತೇರ್ಬಾದರೀ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಪಂಡಿತಾಜಾರ್ಯರು 'ಬಾದರಿ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಬಾದರಾತ್ಮಜಃ ಶುಕ್ಕು' ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಬದರಿಯಲ್ಲಿ

ನೆಲೆಸಿರುವ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು 'ಬಾದರ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಮಗ ಅದ ಕಾರಣ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು 'ಬಾದರಿ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ತತ್ತಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಬಾದರಿ ಆಚಾರ್ಯ:' ಎಂದಷ್ಟೇ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ತಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ 'ಬಾದರಾತ್ಮಜ: ಶುಕ:' ಎಂದು ಸಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

* ತತ್ತಪ್ರಕಾಶಿಕಾಕಾರರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ್, ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ನಿಯಮೇನ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ್ಮ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನವೇ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ದ್ಯುಭ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷಿಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರೂ ಕೂಡ ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ, ತಾವಣೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಅಧಿಕರಣ-ಸಂಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಕಾರಣವನ್ನು ಹೀಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ -

ಶ್ರೀಮರಾಚಾರ್ಯರ ಅನುಸೇವಿಗಳಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಗಹನವಾದ ಅರ್ಥತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಲ್ಲೇ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥವರಿಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಣ-ರಚನೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಸಂಶಯಾದಿಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ತಿಳಿಯುವಿಕೆಯು ಇಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಕೇವಲ ಬಹಿರ್ಮಾಮಿವಾದ ಸುಖಕಾರಕವಷ್ಟೇ ಹೊರತು, ತತ್ವಬುಭುತ್ತುಗಳಿಗೆ ಸುಖಪ್ರದವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಹಳವಾದ ಹುರುಳಲ್ಲದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇಷ್ಟಪಡಲಾರರು.

ನಿಪುಣಮತಿಗಳು ತತ್ವಮಣಿಗಳ ಅನ್ವೇಷಣದಲ್ಲಿ ರತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವೂ ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೇ ಪರಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥವರು ಸಮುದ್ರದಡದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅಲೆಗಳನ್ನು ಎಣಿಸುವ ಕುತೂಹಲದಲ್ಲಿ ಸಮಯ ವ್ಯರ್ಥ ಮಾಡಲಾರರು.

ಶ್ರೀಮಟ್ಟಣಕೃತ್ಪಾದರು ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶಯ, ಪ್ರಯೋಜನ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿಯಮೇನ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಂಡಿತಾಟಾರ್ಯರ ಮಾತಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜ. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತಾಟಾರ್ಯರ ಮಾತು ಹೊರಟರುತ್ತದೆ. ಮಂದಮತಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಟ್ಟಣಾಕೃತ್ಪಾರರು ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇತು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧಕೈ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಮೇಯಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ನೂತನ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಐದನೆಯ ಸಂಪುಟವನ್ನು ನಿಮಗಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಿರುವೆ.

ಲೇಖಕ - ಬೆಮ್ನತ್ತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯ

ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾ

ಅನುಗ್ರಹ ಸಂದೇಶ	IX - X
ಸ್ವಾಗತ ಭಾಷಣ	XI - XV
ಪ್ರಾಸ್ತಾವಿಕ - (ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆ)	XVI - XX
ಅಧಿಕರಣ ಸಾರಾಂಶ	XXI - XXXIX
ಅಂತರಾಧಿಕರಣ	೧-೧೨೬
ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣ	೧೨೭-೨೧೦
ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣ	೨೧೧-೩೦೦
ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣ	766-00°
ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣ	೪೫೭-೬೨ 0
ಪರಿಶಿಷ್ಟ	೬೨೧-೬೩೬
ವಿವರವಾದ ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ	೬೩೭-೬೬೫

and Lingas, which are known to be applicable to both Vishnu and elsewhere. These Adhikaranas are as stated below:

Last Four Adhikaranas of the Second Pada:

- 1. Antaradhikaranam:
- 2. Antaryamyadhikaranam;
- Adrusyatvaadhikaranam;
- 4. Vaishwaanaraadhikaranam:

First Adhikarana of the Third Pada:

5. Dyubhvaadhyaadhikaranam.

Dr Venkateshacharya has provided very useful summaries of the themes dealt with in each of these Adhikaranas. He has also given an account of various debatable issues for further debate and reflections in Goshthis.

I will present in the following few paragraphs, a brief account of the subjects dealt with in these Adhikaranas, for the benefit of comprehension by the Jijnasus..

1. Antaradhikarana:

This Adhikarana has five Sutras. The entity residing inside the Chakshus (Antah) and enjoying Ramamanah) there, is Vishnu himself and not Agni. The attribute of Antaratva is applicable only to Vishnu. This is so, because the entity existing there is ascribed the attributes, such as Amrutatva, Abhayatva, and the terms such as Brahma and Atma, used there are applicable only to Vishnu;

2. Antaryaamyadhikaranam:

This Adhikarana has three Sutras. The Attribute (Linga) considered here is that of existence inside an entity (Antaryaamii) and commanding its properties and activities (Niyamana). It is not either Prakriti or its commander, any Jiva. This is so because many attributes specifically applicable to Parabrahma alone are mentioned and also because the other Dharmas, such as Trigunatva and samsaaritva, which are relevant only for Jiva or Pradhana are not mentioned here.

3. Adrushvatvaadhikaranam:

This Adhikarana has three Sutras. The attribute of not being visible-Adrushyatva is explained to be applicable only to ParaBrahma, and not to Prakriti, Chaturmukha Brahma or Rudra. This is so because, the special features of ParaBrahma - such as being the subject matter of ParaVidya, such as, Rigeda are also mentioned in the same context. This Adrushya entity is also described to be Omniscient- Sarvajna, while Chaturmukha Btahma etc are not possessing this feature. Further the Adrushya entity is described to possess the luster of the Gold while others do not possess that feature.

4. Vaishwanaradhikarana:

. This is the fourth Adhikarana of the second Pada, covered in this Volume. This Adhikarana has nine Sutras. Though this second Pada is meant for explaining the applicability of the different Attributes (Lingas) to Para Brahma, this Adhikarana departs from that system. It explains the applicability of the term Vaishvanara,

which is characterized by many attributes, such as Pachakatvafeature of cooking etc. to describe ParaBrahma. This is so because, the entity, viz. Vaiswanara is further characterized by the word Atma, which is applicable only to Vishnu. Further, in Bhagavadgita, it is stated that, Vishnu alone takes the form of Vaishvanara. The word Vaishwanara does not refer to Agni.

5. Dyubhvadyadhikarana:

This Adhikarana has seven Sutras. Lord V ishnu is the only resort for all the worlds, like Earth, Heaven etc, Pradhan, Vayu, Rudra and Jiva are not such Resorts. Because, the word Swa is used in that context and it means Atma and it is applicable only to Vishnu. Further, this Resort is described to be the final destination of all Muktas, and this Characteristic is applicable only to Vishnu. Further the features of Rudra, such as, smearing Bhasma, being ferocious, and the attributes of Pradhana, being the orgin of all the three Gunas, are not described. The attributes of Jiva or Vayu are also not mentioned here.

In the comparative analysis of the different commentaries, Vidwan Venkateshacharya brings out many subtle points of significant Sastric relevance. These points include, among others, the following:

- Why "Vaiswanaradhikarana" is called in Tatva Pradipa, as "Adhikarana Raja"?
- Why in the Pada meant for establishing the applicability of the lingas noted elsewhere, (anyatra Prasiddha), the samanvaya of a Nama is presented?
- · Is Vaiswanara nama, anyatra prasiddha or Ubhayatra Prasiddha?

XX.4

- Jayatirtha presents, all the components of an Adhikarana, where as Panditacharya essentially presents only Purvapaksha and Siddhanta. Why?
- · What is the etymological meaning of the term Badari?

The inquisitive nature of Vidwan Venkateshacharya is explicitly manifest at several places of this Volume as in other Volumes.

I would like to present my respectful Pranams to HH Sri Sri Subudhendra Tirtharu for providing a nvery perceptive and encouraging Anugraha Sandeswha to this Volume.

The task before Vidwan Venkateshacharya is horrendous. Even the first Adhyaya is not completed. But the number of Volumes has reached Five, covering more than 2000 printed pages.

The Anugraha of Sri Raghavendra Swamigalu and the encouraging words and Anugraha of Sri Sri Subudhendra Tirtha alone would instill confidence, courage and strength in Sri Acharya, to complete this Noble task up to its logical conclusion. We add our best wishes to further enhance Acharya's Capability. Obviously, "Praarbdhasya Antyagaaml dhlrah".

We are sure that all Jijnasus would find this Volume also useful like others

Iti Sam

Vachaspati Dr. V.R.Panchamukhi

Chancellor, Sri Gurusarvabhouma Sanskrit Vidyapeetha and Executive Director, Sri Gurusarvabhouma Sansodhana Mandira. Mantralayam.

INTRODUCTION

BrahmaSutra Bhashya, Sattarka Dipavali, Tatva Pradipa, Tatva Prakashika, Bhavadipa, Tantra Dipika

by Vachaspati. Dr. V.R.Panchamukhi Chancellor, SGSVP. Executive Director, SGSM. Mantralavam

Vedas constitute the basic source material for the profound Philosophical Tenets of the Indian Knowledge Heritage. Upanishads, being in the form of Questions and Answers between the Guru and Sishya, provide the quintessence of the Vedic Thoughts. The Six Vedangas- Siksha, Kalpa, Nirukta, Vyakarana, Chandas and Jyotishya constitute the aides for deriving the prominent interpretations of the Vedas. Despite the existence of such support materials for understanding the purport of the Vedas, Vedavyasa felt it necessary to compose 564 BrahmaSutras to facilitate the proper interpretations of the Vedas. Sri Madhwacharya wrote Bhashya on Brahma Sutras, after refuting the twentyone previous Bhashyas with a view to establishing the true purport of the Vedas for the benefit of those who are eligible to realize Moksha.

XVIII

Sri Madhavacharya also composed three other treatises in Sutra Prasthana- viz. Anuvyakhyana, NyayaVivarana and AnuBhashya, with different objectives in mind. On Sutra Bhashya, Sri Trivikrama Panditacharya wrote the commentary, known as "Tatve Pradipa" and Sri Padmanbha Tirtha wrote a commentary known as "Sattarka Dipavali". These two treatises were the earliest commentaries on Madhva Bhashya, and were regarded with great reverence and deep interest by the Scholars.

It may be noted that the above two Commentaries are, in a way the treatises produced, almost at the time of or very close to the life time of Sri Madhavacharya. Both Padmanabha Tirtha and Trivikrama Panditacharya, were Adwaitins, before being refuted by Madhavacharya, in Vadas, and then converted to Dwaita fold and accepted as the prominent Sishyas of Sri Madhavacharya. In a way the tasks of both of them was to document the Madhva's Siddhanta in an authentic way for the benefit of the posterity. They were familiar with the Samsaya and Purvapaksha and they were keen to highlight the promonence of Madhva Siddhanta. Their style of presentation seems to be one of putting together the crisp Notes taken at the time of the Teaching by Madhwa!!

Sri Jayatirtha- commonly known as Sri Tikarayaru, in view of his profound Commentaries (Tikas) on Madhva Granthas, came on the scene of philosophical discourses, almost fifty years after Madhvacharya. Even though the Advaita Vada had been refuted and almost silenced by the powerful campaign launched by Sri Madhacharya, there had emerged again many strong advocates of

Advaita Vada, in the form of Vidyaranya, Appayya Dixita, etc. just prior to the emergence of Sri Jayatirtha. The task of Sri Jayatirtha was to re-establish the authenticity and finality of Madhva's interpretations of Brahma Sutras.. Hence the great challenge before Sri JayairthaMuni, was to explicitly narrate the Advaita vada, as Purva Paksha and then refute its arguments thread-bare.

In His Tatwvaprakashika, Sri Jayatirtha presents very meticulously, all the basic components of an Adhikarana, viz. Vishaya, Visaya, Puryapaksha, Uttaram (Siddhanta) and Prayoianam.

विशयो विशयश्चैव पूर्वपक्षस्तयोत्तरम् । प्रयोजनं पत्रचैते प्राज्चो ऽधिकरणं विदुः ।

All the Jijnasus feel greatly indebted to Sri Jayatirtha muni for his presentation of these components of each Adhikarana, in a meticulous manner for the benefit of the poorly endowed Jijnasus Sri Tikarayaru also shows very systematically, Sastra Sangati, Adhyaya Sangati Pada Sangati and Adhikarana Sangati. The Vishaya Vakyas are also very meticulously brought out. We owe a great deal to the ingenuity and compassion of Tikarayaru.

Sri Raghavendra Tirtha who came on the scene of the philosophical discourses, much much later, after almost more than hundred and fifty years after Sri Jayatirtha, and almost after hundred years after Sri Vyasatirtha, had had a more challenging task of refuting many schools with a view to finally establishing the authenticity of Madhva's thoughts.

The absorbing capacity of the Jijnasus, had been gradually getting reduced and as such, Sri Raghavendra Tirtha had to present more detailed accounts of the Purvapakshas and their refutations and then to present the finality of Madhva Siddhanta.

The reason for giving a brief account of this historical background of the periods when these different treatises were composed is to facilitate the proper appreciation of the style and the contents of these different compositions.

Over time, the power of comprehension of the Jijnasus has been further eroded and we need to have good authentic narration of these different commentaries in simple Kannada language. Dr. Bemmatti Venkateshacharya, has undertaken this most useful and benevolent task of presenting the arguments of Madhva Bhashya, Padmanabhairtha's Sattarka Dipavali, Sri Trivikrama Panditacharya's Tatvapradipa, Tikacharya's Tatvaprakashika and Sri Raghavendra Swami's Bhavadipa, in one book in very simple and communicable Kannada language. The effort of Dr Venkateshacharya is highly commendable and the readers of these Volumes would certainly bear out my point that he has been very successful in his missions.

This is the fifth Volume in the Series of Volumes and it deals with five Adhikaranas, four Adhikaranasof the Second Pada of the First Adhyaya, and the first Adhikarana of the Third Pada of the First Adhyaya, of the Brahmasutras. The second Pada is aimed at explaining the applicability of the different Lingas- attributes, that are commonly applied in the entities other than Vishnu (Anyatra Prasiddha Lingas), while the third Pada is concerned with the Namas

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಭಾವದೀಪ

ಸಾರಾಂಶ

ಅಂತರಾಧಿಕರಣ

ಅಂತರಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಉಪಕೋಡಲ ವಿದ್ಯೆಯು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ''ಯ ವಿಷೋರಂತರಭದ ಪ್ರಯತೋ ದೃಶ್ವತೇ ವಿಷ ಅತ್ಯೇತಿ ಹೋವಾಚ ವಿತದವುತನುಭಯಮೇತರ್ ಬ್ರಹ್ಡ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವುಕೇಯುತ್ತಿದೆ. ಮೇಲ್ಕೋಟಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಇದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ವಿಷ್ಣುದೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ವಿಷ್ಣುದೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂಬುದು ಅಂತಿಮ ನಿರ್ಣಯ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದುವೇಳೆ ವಿದ್ಯಾಭೇದವು ಅಯುಕ್ತವಾದರೆ ಆವಾಗ "ಕಂ ಬ್ರಹ್ನ" ಎಂಬುದು ಅಧ್ಯಾತ್ವವಿದ್ದೆಯಿಂದು "ಯ ಏಷೋಂತರಾದಿತ್ಯೇ" ಎಂಬುದು ಅಸ್ಥರ್ಪವಿದ್ದೆಯೆಂದು ಹೇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ಆರಿಸ್ಟ್ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದವು ಅಗ್ನಿಪರವಾಗುವುದರಿಂದ ಬಾಧಕವಶಾವ್ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಅಭಿವೃತ್ತಾರಿಗಳ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವವನಲ್ಲಿ ಕೇಂಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಮೃತಾ್ಮಾನಿಗಳನ್ನು ಗೌಣವನ್ನಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅಗ್ನಿಪ್ರುತ್ತಾರಿಗಳ ಬಲದಿಂದ ಆಗ್ನಿಯೇ ಚುತ್ತಲೆಯನ್ನೆವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ತಲ್ಲ

ಒಂದು ವೇಳೆ ವಿದ್ಯಾಭೇದವು ಕೂಡುವುದಾದರೆ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದವು ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಬ್ರಹ್ನಪರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಮೃತತ್ಕಾಗಿಗಳು ಮುಖ್ಯವೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಅಮೃತತ್ವಾದಿ ಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.

'ಯ ಏಷಃ ಅಂತರಕ್ಕಿಣ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಚಟ್ಟರಂತರ್ಗತನಾದವನು ಆಗ್ತಿದೇವತೆಯಿಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಕ್ನ ಏಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯೇ ಸ್ವತಃ ತನ್ನನ್ನು ಆದಿತ್ತದೇವತೆಯೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಚಟ್ಟರಭಮಾನಿದೇವತೆ ಹಾಗೂ ಆದಿತ್ತ ದೇವತೆ ಒಬ್ಬನೇ ಎಂದು 'ಆದಿತ್ವಕ್ಷಕ್ತುರ್ಮೂ ತ್ರಾತ್ಮಣಿ ಪ್ರಾಮಿತಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

'ಆ್ಯ' ಇಬ್ಬರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅಭಿಮಾರಿಯಾದ ದೇವತೆಯನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಹಾಗಿರುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಮಾನ್ಯಕರಣದಿಂದ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಯಾಶ್ರಕ್ಷಿಟಿ ತಪ್ಪನ್' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಹಾದ್ಯವಾದ 'ಚಕ್ಷುಸ್ಟ್ ಅಂತರತ್ನಿನ ಪುರುಷ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ತಿಸ್ಟುಎಂದ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ಆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿ ಚಕ್ಷುಪ್ತ ಯಂ ಚಕ್ಷಿಸ್ತರ್ಗದೇದ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಕ್ತಿಸೇಷದಿಂದ ಚೇವನಪರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಅಂತರಕ್ಷಿಣೆ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಷಿಯೂ ಸಹ ಚೇವನಪರವೇ ಆಗಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಠ ಹಾಗೂ ಸನ್ಮಾಯರಾವುರಗಳ ಸಮತ್ತಿಯೂ ಇದೆ.

ಅಥವಾ 'ಅಂತರಕ್ಷಿಗೆ ಪುರುಚ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆಕ್ಷಿ ಶಬ್ದವು ಜಡಪರವೆಂದು ಹೇಳಲು ಯಾವುದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯುತ ಸ್ಥಾಪಾದಿಸುತ್ತಗಳೆಲ್ಲವು ಸ್ಥರಸವೇ ಆಗುತ್ತವೆ. 'ಯ ಏಷಃ ಆದಿತ್ಯೇ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ವಾಕ್ಕದ ಉಲ್ಲೇಖವು ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಧಿತ್ಯಮಂಡಲ ಹಾಗೂ ಅಕ್ಷಿಗೋಲಕದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಚೀಡನೆಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಏಕವಿಧಕ್ಕಾತ್' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯು ಸ್ಕಾರಸ್ತ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಡಭೂತವಾದ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳು ಭಿನ್ನವಾದ್ದರಿಂದ ಚೀತನರೂ ಸಹ ಭಿನ್ನರೇ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ವಸ್ತುತಃ 'ಸೋಂತಪಾಟ್,' ಎಂಬ ಉಪದೇಶವು ವಿಷ್ಣುವಿನವೊಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅಗ್ಗಿಯ ಉಪದೇಶವೆಂದೇ ಸ್ಪಷ್ಟಾವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಗ್ಗಿಂ ಪರಿಚಚಾರ್ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ಧವು ಕೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು ಬಹುವಚನಾಂತವಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು 'ನಾರ್ಹಪಕ್ಕಿ' ಮೊದಲಾದ ಅಗ್ಗಿಯ ವಿಶೇಷ ರೂಪಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಈ ಮೂರು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯನನ್ನಬೇಕು.

ಅಂತಿಮಪ್ರಾಣಾಧಿಕರಣದ 'ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟ್ಯಾ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯಾಯದಂತೆ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ಧವು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಎಪ್ಪುವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಅವಕಾಶವಲ್ಲ. ಸ್ವಕ: ಅಗ್ರಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನೇ ಆಗ್ರಿಯು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

ಅಕ್ಕಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯನೆನ್ನಲು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಕೇಳಿಸುವ ಆಗ್ನಿ ಶಬ್ದವೇ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಾಧಿಸಿದರೂ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ 'ಸೋಂತಹಮ್ಮಿಸ ಎವಾಂತಹಮ್ಮಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವಧಾರಣಸಹಿತವಾದ ಅಭ್ಯಾಸವೂ ಸಹ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಸ್ವರಸಪ್ರತಿಪನ್ನವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನಷ್ಟೇ ಅಭ್ಯಾಸವು ಸ್ವತ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಹಾದಾ: - 'ಗಂಗಾಯಾಂ ಮೀನೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಗಂಗಾ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತೀರವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಒಬ್ಬರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಆ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ನಿರಾಸ ಮೂಡುವುದಕ್ಕೂ ಆತ್ರವಾದವನ್ನು 'ಗಂಗಾಯಾಂ ಮೀನೇ' ಎಂಬ ಪಡೆದನ್ನು ಅನೇಕ ಬಾರ ಪ್ರಯೋಗಿಯಾವೆ. ಅಂದರೆ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಗಂಗಾತ್ರವಾಡದಲ್ಲೇ ಎಂದು ಇರುತ್ತದೆಂದು ಗಂಗಾಶಬ್ದದ ಆಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಮೊದಲು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗಂಗಾಶಬ್ದವು ಸ್ಥರಸವಾದ ಪ್ರವಾಹ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅದರಂಡೆ ಪ್ರಕೃತ ಅಗ್ನಿಯೂ ನಾನೇ ಆಗಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಉಪದೇಶಕನು ಅಗ್ನಿಯು ಹೊರತು ವಿಷ್ಣುವಲ್ಪವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಅಸ್ಥರ್ ವಿದ್ಯಾ ಆತ್ಮವಿದ್ಯಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಕಂ ಬ್ರಹ್ನ' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ನವಿದ್ಯೆಯೇ ಬೇರೆ ಆದಿತ್ಯನ ಅಂತರ್ಗತನಾಂದವನ ವಿದ್ಯೆಯೇ ಬೇರೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಲೂ ಸಹ ಅಗ್ನವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ನವಿದ್ಯೆಯಸ್ಥೆಬಾರದೆಂದು ತೀಯುತ್ತದೆ.

ಟಣಿಯ ಪೂರ್ವಶಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆಗ್ನಿಯನ್ನು ಆಕ್ಕಿಸ್ಟರೆಂದು ಹೇಂದರೆ 'ಸಮಾಖ್ಯಾತ್ರುತಿ' ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ, ಇದೇನೂ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಕಿಯು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವವನು ಅಗ್ನಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ ನಿರ್ಣಯುವ್ಯವಿಲ್ಲವೋ ಆಲ್ಲಿಯ ತನಕ 'ಸಮಾಖ್ಯಾತ್ರುತಿಯು' ವಿಷ್ಣುಸರವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇದರಂತ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ನಿಷ್ಣುನಿನಲ್ಲಿ ಔಪಚಾರಿಕವೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ ಆದಿತ್ರನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದವು ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಮತ್ತು ಆಸ್ಪನಾವಣನು ವಿಜ್ಞಾವಂದ ಹೇಳವರೆ ಅಪೂರ್ವತ್ವವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಅಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಪೂರ್ವತ್ವನನ್ನು ಹೇಳುಹುದು. ಆರರ ವಿಜ್ಞು ಅತ್ಯಂತ ಅಲೌಕನಾವುಂದ ಅಗ್ನಿಗಿಂತ ಅತಿಶಯವಾದ ಅಪೂರ್ವತ್ವವು ವಿಜ್ಞಾವನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಹಗಲಿನ ಹೊತ್ತು ಅಗ್ಗಿಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಅನಿಮ್ಮೆಲ್ಲಿ ಅಪಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದು.

'ಅಸಹತೇ ಸಾಪಕ್ಷತ್ಯಾಂ' ಎಂಬುದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯವೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇದು ಫಲವಾಕ್ಯವು ಆಗಿದೆ. ಅರ್ಥವಾದನ್ನು ಫಲತ್ನ ಎರಡೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದು ತಪಲ್ಲ' ಅಥವಾ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಫಲತ್ನ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥವಾದತ್ಯಗಳಿರಡೂ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆಂದು ತೀಯುಹುದು. ಮತ್ತು ಅಮೃತತ್ವ ಅಭಯತ್ವಗಳನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದಿಸಿದ್ದೂ ಸಹ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ತನಗಿಂತ ಅಥಮ ದೇವತೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಮೃತತ್ವ ಅಭಯತ್ವಗಳು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಈ ಹಿಂದೆ ಉಪಪಾದಿಸಿದ ಅರ್ಥವಾದ ಸಹಿತವಾದ ಬಹುಪ್ರುತಿಗಳ ಬಲದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಮೃತಪ್ರವನ್ನೇ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳು.ಮದು.

ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿರುವವನು ಭಗವಂತನೇ ಹೊರತು ಅಗ್ಗಿಯಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪುರುಷರ ಎಡಗಣ್ಣನಲ್ಲಿ ಸ್ಟ್ರೀಪ್ರೇರಕವಾದ ಭಗವಂತನ 'ವಾಮನ' ಎಂಬ ರೂಪವಿದೆ. ಬಲಗಣ್ಣನಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಪ್ರೇರತನಾದ 'ಭಾಮನಿ' ಎಂಬ ರೂಪವಿದೆ. ಈ ರಂಪನಗಳನ್ನು ಅಗ್ಗಿ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯಪೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಹೇಳಿದರೆ ಕಣ್ಣಿನ ಒಳಗಡೆ ಕುಳಿತಿರುವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡಲು ಅನೇಕ ಜೀವಿಗಳ ಪ್ರವಾಹವೇ ಹರಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯು 'ಪರಿಹ್ಯೇನಂ ಮ್ರಿಯಂತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಮರಣಶೀಲನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಭೀಷಾಸ್ಕಾತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಹೆದರಿ ಪರಾಯನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅವುಂದ ಅಮೃತತ್ತ ಅಭಯತ್ವಗಳಲ್ಲವೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳಿಂದು ಸಾಬೀತಾಗುತ್ತದೆ.

'ಹೋ'ನ ಹಮ್ಮು' ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದವನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೇ ಹೊರತು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲ. ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ದದ ಅಭ್ಯಾಸವು ಸಹೋರ್ವೆ ಈಗಿ ಪ್ರಚೋದಕದಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸುತ್ತಿಯವಾಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಭ್ಯಾಸದ ಶಕ್ತಿ ಹೀನವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಅಸ್ಪದ್ದಿಸ್ತೆ' 'ಆತ್ಕವಿದ್ದೆ' ಎಂಬ ವಿದ್ಯಾಭೇದದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಶ್ರತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹುರುನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಬ್ಬನೇ ಬ್ರಹ್ನನನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುವ ವಿದ್ಯೆಗಳು ಪ್ರಕಾರಭೇದದಿಂದ ಅನೇಕ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಬ್ರಹ್ನವಿಷಯಕವಾದ ದಹರವಿದ್ದೆ, ಪ್ರಾಣವಿದ್ದೆ, ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಐದು ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಐದು ಸೂತ್ರಗಳ ಜೋಡಣೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಾದಸ್ಥಮಯವಾಗಿದೆ. ಅದು ಹೀಗೆ – ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರವು ವಿಷಯವಾಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ಮೊದಲೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲು ಅರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯದ ಅಂತರ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎಂದರ್ಥದಲ್ಲ. ಕಣ್ಣಿನ ಒಳಗಡೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದು ರಮಿಯಾತ್ರಾನೆಂದರ್ಥ. 'ಅಂತರ' ಎಂಬಲಲ್ಲಿಯದ 'ಅಂತ' ಎಂಬ ಉಪಪದವು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯುಂಟರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಕೇವಲ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯುಂಟರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಕೇವಲ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯುಂಟರ್ಥವನ್ನು ಪೇಟ್ರಿಯ ಪ್ರತಿಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ 'ಅಂತ' ಎಂಬ ಶಬ್ಧವು ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. ಈ ರಮಣ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಯುಂದು ಪ್ರತ್ಯಾಪ್ತಕ್ಕೆ ಆರೇಯಂ ಮಾತಿ' ಎಂಬ ವೈತ್ಯಕ್ತಿಯುಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆರ್ವೆಂದ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ಮಕ್ಕೆ ಹೀಗರ್ಥ ಕಣ್ಣನ ಒಳಗಡೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ರಮಿಸುವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮತ್ತು ಆಗುದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಮೃತತ್ವ, ಅಭಯತ್ರಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ಧ ಆತ್ರಕ್ಕುಗಳೆಂಬ ಲಿಂಗಗಳೆಂದು ಎಂದು.

ವಿಷಯವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ "ಅಂತರ ಉಪವತ್ತೇನ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಮೊದಲು ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿವೆ. ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಾನಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸ್ವರೂಪಶಕ್ತಿಗಳೆಂಬ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ 'ಸ್ಥಾನಾದಿದ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಟ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಪ್ರಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಿಂಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಕಾರಣ 'ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟಾಧಿಧಾನಾದೇವಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದೆ.

ಉಪಕ್ರಮದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಬ್ರಷ್ಟಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಶ್ಯಾಭೇದವು ವಿಶ್ವೇರಕವಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಪರಿಷರಿಸಲು ಉಪಕುರಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ "ಪ್ರಾತೋಪನಿಷತ್ ಕಗಕ್ಕಭಿಧಾನಾಚ್ಚ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ನಾಕನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಪರಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದರಿಂದ 'ಅನವಸ್ಥಿತೇರಸಂಭವಾಚ್ವ ನೇತರು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಕೊನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರಕಾರರ ಸೂತ್ರದ ಜೋಡಣೆ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಕಾರಸ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ.

ಅರ್ಲೈ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಪುನರುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಅಂತಭ್ಯಾತ್ಯವಿಕರಣವನ್ನು ಅವರಿಬ್ಬರು ಅಂತರಧಿಕರಣವೆಂದೇ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿಯಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ನಪ್ಪರವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ 'ಅತ ಯ ಏಷೋ ಅಂತರಕ್ಷಿಗೆ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೆ.' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ನಪ್ಪರವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ 'ಅತ ಯ ಏಷೋ ಅಂತರಕ್ಷಿಗೆ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೆ.' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ನಪ್ಪರವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಟೇಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿರುವ ಜೀವವಿಶೇಷನು ಆ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಷಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಭಾಯಾಪುರುಷನು ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಭಾಯಾಪುರುಷನು ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ದೃಶೃತ್ತಾದಿಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವವಿಶೇಷನಲ್ಲಿ ದೃಶೃತ್ತಾಗಿಗಳು ಅಭ್ಯಧಾತಿಸವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಛಾಯಾಪುರುಷನು ಪ್ರತೃಕ್ಷಿಸಿದ್ದನಾದ್ದರಿಂದ ದೃಶೃತ್ವಕ್ಕೆ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಆಭ್ಯಧಿಕಾಶಂತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ.

ಭಾಮತಿಯ ಈ ಧೋರಣೆ ಸರಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ದೃಶ್ವತ್ವವೆಂಬ ಒಂದು ಹೇತು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಜೀವಪತ್ರನಮ್ಮ ಬರುವುದಾದರ ಪುರುಷತ್ವ, ಅಮೃತಪ್ಪ ಸಂಯದ್ರಾಮತ್ವನೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲದ ಛಾಯಾಪುರುವ ಪತ್ನವನ್ನು ಹಿಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಬರಚಬೇಕು. ಛಾಯಾಪುರುವನಲ್ಲಿ ಸ್ಕೋತ್ತ ಮಾಡುವುದಣ್ಯಗಿ ಅಮೃತ ಆಭಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ಬಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರ ಜೀವಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಸಮಾನ. ಆದ್ವರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಆಭ್ವಧಿಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಡನನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗರು.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತರಚನೆಯೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆಕ್ಟಿಸ್ತನಾದವನು ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮನಾದ ಚತುರ್ಮುಖನೆಂದು ಹೇಂದರೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಅಮ್ಮತತ್ವೆ, 'ಅಭಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮನಾದರೆ ಅವನ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಅರ್ಚಿರಾದಿಮಾರ್ಗೆಗಮನವನ್ನು ಹೇಂದ್ರು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುದವರು ಮಾತ್ರ ಅರ್ಚಿರಾದಿಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಇದರಂತೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಪೂ ಸಮಂಜನವಲ್ಲ.

- 1. ''ಅಂತರ ಉಪಪತ್ತೇ'' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ರ' ಶಬ್ದವು ವೃರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಅಮೃತತ್ವಾದಿ' ಉಪಪತ್ತಿಗಳು ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ನನಲ್ಲಾಗಲೀ ಆಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ನನಲ್ಲಾಗಲೀ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.
- ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮನರಲ್ಲಾಗಲೇ ಅಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮನರಲ್ಲಾಗಲೇ ಕೂಡುವುದಲ್ಲ. 2. ''ಸ್ಥಾನಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾಶ್ಚೆ' ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಅಲ್ಪಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ''ಅರ್ಭಕೌಕಸ್ತ್ರಾತ್''
- 3. "ಸುಖವಿಶಿಷಾಭಿಧಾನಾದೇವಚ" ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸುಖ ಸಂಬಂಧವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಹೇತು ವ್ಯಭಿಚರಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಪರಿಚ್ಛನ್ನತ್ತವೆಂಬ ಶ್ರೇಷ್ಠಸುಖದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವಿವಕ್ತಿಸಿದರೆ ಸುಖಸ್ತರೂಪನಾದ ನಿಮ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸುಖಸಂಬಂಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಶಿಷ್ಟಬಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸುಖಸಂಬಂಧವಿದ್ದರೂ ಸುಖವು ಅಪರಿಚ್ಛನ್ನವಾಗಿಲ್ಲ.

ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ್ಕವಿಲ್ಲ.

4. "ಶ್ರುತೋಪನಿಷತ್ಕಭಧಾನಾತ್" ಅರ್ಚರಾದಿ ಮಾರ್ಗವು ಬ್ರಹ್ನನನ್ನು ಮಥ್ಯಾಭೂತವಾಗಿ ಯಾರು ಉಪಾಸನೆ ಮಾರುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹವನಗೆ ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುತ್ತರೆಂಬುರು ನಿಮ್ಮೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ನೀಪಾದ ಬ್ರಹ್ನಜ್ಜಾನಿಗೆ ಈ ಯಾವ ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಸಹ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆರ್ವರಿಂದ ಅರ್ಚರಾದಿಮಾರ್ಗ ಗಮನಕ್ಕೆ ಪರಬ್ರಹ್ನಮ ವಿಷಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಕ್ಷನ್ಷಮ ಬ್ರಹ್ನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಶ್ರುತೋಪನಿಷತ್ಯ' ಎಂದು ಪದವಿಭಾಗಮಾಡುವುದಾದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ'ಕ' ಶಬ್ದವು ವೃರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ'ಗತಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಮಾರ್ಗ' ಎಂಬರ್ಥವೂ ಅಸ್ತರಸವಾಗಿದೆ.

5. "ಅನಮ್ಮತೇರಸಂಭವಾಷ್ಟ್ರ ನೇತರು" ಅನಮ್ಮಾಶಬಕ್ಷ್ಮ ಅತ್ತಮಾಣಿಕವಾದ ಅನಂತ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಲ್ಪನಿಯೆಂಬ ದೋಷವು ಅರ್ಥವಾದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಬಟ್ಟು ಚಕ್ಕುಲ್ಪದ್ದಿಯಿಂದಿರು ಧಾಯಾಪ್ರರುಷನ್ನು ಅವ್ಯುತ್ತವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪುನಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಸದಾಶಿಬ್ಬವನ್ನು ಅಧ್ಯಾ ಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ತಪ್ಪು, ಆಸ್ಟ್ರೇ ಅಲ್ಲದೆ. 'ಉಸಪಕ್ಷಕ್ಟ್' ಎಂಬ ಮೊದಲನೇ ಸೂತ್ರದಿಂದರೇ ಧಾಯಾಪುರುಪಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವಾದಿಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಬರುವಾಗ ಪುನಃ ಅದೇ ವಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರ ಹೊರಡುವುದು ವೃರ್ಥ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅದ್ದೆ ವಿಗಳ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಭಾವ್ಯ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ರಾಮಾನುಜರೂ ಸಹ ಅಲ್ಪೈತಮಠದ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಜೋಡುದಿದ್ದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸಬೇಕಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ರಾಮಾನುಜರ ಮಠದಲ್ಲಿ ಹೊಸವಿಚಾರವೆಂದರೆ 'ಅತ ಏಡ ಚ ಸ ಬ್ರತ್ನ್' ಎಂಬ ಪ್ರಕ್ಷವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ನಾಲ್ಕತೆಯ ಸೂತ್ರವೆಯ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಈಕೃತ್ತಿಥಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರತಿಚ್ವಾವಿರೋಭಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಕ್ಷಪ್ರವಾದ್ದರಿಂದ ಉಪೇಕ್ಷಿಸಲಾಗಿತ್ತೋ ಆದರಂತೆ ಇದರೂ ಸಹ ಉಪೇಕ್ತಿಸಬೇಕು.

ಆಶ್ಚೈತಿಗಳು ಏನೇ ವ್ಯಾಪ್ಕಾನಿಸಿದರೂ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಭೇದವನ್ನೇ ಒಟ್ಟೆಕೊಂಡರಾತುಯಿತು. ಚಕ್ಕರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ನೆರಸಿಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮನು ನೆರಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಅವರು ಸಾಧಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಭೇದವನ್ನು ಬಾಯಬಟ್ಟು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣ

ಅಂತರ್ಯಾಮ್ನರಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾಯತು. ಆ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಅಮೃತತ್ವನ್ನು ಹೇಡುವೆಂದು ಹೇಂದರು. ಆದರೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಂತಹ ಅಮೃತತ್ತಾದಿ ಹೇಡುಗಳೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಆನಂತರ್ಯ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೀಯಬೇಕು.

'ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯವುತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ವಾಕ್ಟ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳೇಕಾಗಬಾರದು? ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳ ವಾದ. ವಿಷ್ಣುವೇ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳ ನಿರ್ಣಯ. ಆದ್ದರೆಂದ ಒಂದು ವೇಳೆ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಅಚೀತನಪರವಾದರೆ ಆವಾಗ ಜಡವಿರುತತ್ತವು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ರೂಡ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೇ ಶರೀರವಾಗಿ ಶರೀರವಾಗಿವುಳ್ಳಿ ಮಿಪ್ಪುವೇಯುಕ್ ವಮ್ಮ ಸ್ವಿಕರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳನೇ ಶರೀರರ್ವಾಮಿಯುಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಜೀವನಿಗಿಂತ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವ ವಚನಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಗಳು ಪ್ರಕರ್ಣಪಕ್ಷದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಒಂದು ವೇಳೆ ಚೀತನ ಪರವಾದರೆ ಅವಾಗ ಸಾಕಲ್ಯೇನಾವಿದಿತ್ವವು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಬಾಧಕವಿರುವುದರಿಂದ ರೂಢಿಯನ್ನು ಬಟ್ಟುಶೀರ್ಯಮಾಣತ್ವಂಬ ಯೋಗದಿಂದ ಏಪ್ಪುವಿಕಲ್ಕೂ ಸಹ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಗಿಗಳೇ ಶರೀರವಾಗಿವೆಯೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - "ಏಷ ತ ಆತ್ಕಾಅಂತರ್ಯಾಮೀ" ಎಂಬ ವಿಷಯ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪೃಥಿವ್ಯಾಧಿಗಳು ಶಂರವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಥಿವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೆ ಉತಾದಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವರುಷ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶಂರಶುಪ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗುವುದು ಕಪ್ಪಾಗುವನ್ನಲ್ಲ. ಅದರ ದಿನ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಅಪ್ರಾಕೃತವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಶೇರಗಳಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಷ್ಟನು ಅತಯಾಗಮಿ ಎಂಬ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಾಗ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾಧಿಗಳು ಶಂರವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನೇ ಕೂಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ಶೀರ್ಯಮಾಣಕ್ಕ' ಎಂಬ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವಕರಿಸಲು ಹೊರಟರೆ ಅಪ್ರಾಕೃತವಾದ ದಿಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅದೂ ಸಹ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನಬೇಕು. ದಿಶ್ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಶರೀರವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಗೌಕಾರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು.

ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಅನೇಕ ಬಾಧಕಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ -

ಹೇಗೆಂದರೆ 'ಯಃ ಪೃಥಿನ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಣಕ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಥಿನ್ಯಾದಿ ಅಧಾರತ್ವವು ಬಾಧಕವೊೇ. 'ಯುಮಯತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಥಿನ್ಯಾದಿ ನಿಯಾಮಕತ್ತವು ಬಾಧಕವೋ?' ಅಥವಾ ಅತ್ಯಾನಿಯತ್ನವು ಬಾಧಕವೋ?' ಅಥವಾ ಅತ್ಯಾವಿದಿತತ್ವವು ಬಾಧಕವೋ? ಅಥವಾ ಅತ್ಯಾವಿದಿತತ್ವವು ಬಾಧಕವೋ?. ''ಅದ್ಯಷ್ಟೋ ಪ್ರಥಾಪ್ರತ್ಯಾವೆ ಹ್ಯೋಡಾ ಅಮರ್ತ್ಮೋ ಮಂಡಾ ಅವಿಜ್ಯಾತ್ತೋ ವಿಜ್ಞಾತ್ತಾ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ದೃಷ್ಟ್ರತ್ಯಾವಿಗಳು ಬಾಧಕಗಳೋ? ಎಂದು ಪ್ರಸ್ಥಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಈ ಯಾವ ಬಾಧಕಗಳಾಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಿದೆಯೆಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಿದೆಯೆಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಿದೆದೆ. ಪ್ರಥಿವಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಭಾವವಿದ್ದರೂ ಅಧಾರಾಭೇಯಭಾವದಿಂದ ಪ್ರವಹಶಗಬಹುದು.

ಇವು 'ಪ್ರಥಿವೀಂ ಯಮಯತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಪೃಥಿವ್ಯಾರಿನಿಯಾಮಕತ್ವವು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕುರಾವಾದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಆತ್ವನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಶರೀರದ ಮೂಲಕವೇ ಆಗಬೇಕೇ ಹೊರತು ನೇರವಾಗಿ ಆಗುವಾದಿಲ್ಲಿ ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ವನು ಪ್ರಕೃತ್ತ ಧೀನವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

'ಯುಮಾತ್ಯಾ ನ ವೇದ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆತ್ಯಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ವಿಕೆಂದರೆ 'ಅಪ್ರತಕ್ಕ ಮವಿಜ್ಞೆ ಯಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಸಾಕಲ್ಪೇನ ತಿಳಿಯಲು ಯಾರಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲಿ 'ವ್ರಜ್ಟಾ ತ್ರೋತಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಷ್ಟೃತ್ಯ, ಪ್ರೋತ್ತತ್ವಾಗಿಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇವುಗಳು ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ದರ್ಶನ ಸಾಧನವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕ್ರಿತಿಯನ್ನು ದ್ರಷ್ಟಾತ್ರೋತಾ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುಹುದು. ಎಕೆಂದರೆ ಕರಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ತ್ಯಶ್ರಸ್ತ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಕಂಡಿದೆ. (ಹಂತಾ ರಾಮುಶರ: ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ) ಅಥವಾ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ದ್ರಷ್ಟೃತ್ಯಾಧಿಗಳಿಯವುದರಿಂದ ಅಭಿಮನ್ನಮಾನವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲೂ ಸಹ ದ್ರಷ್ಟೃತ್ಯಾಗಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಯಾವ ಅಹಬಣೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಯಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇದತೆಯು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾರ್ವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈ ತಿಗಳು ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜರು ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಜೀವಸಾಮಾನ್ಯ ನನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿಷಯನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ದ್ರಷ್ಟ್ರತ್ವಕ್ತು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಒಂದು ಯುಕ್ತಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೆ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಅವರು ಹೇಳಲಾರರು.

ಇವರ ವಾದದಲ್ಲಿ ಹುರುಲಲ್ಲ. ಸ್ವತಃ ಅವರೇ ಈಕತ್ವಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷತಿಗೆ ಗೌಣವಾದ ಜ್ಯಾನವಿಷಯತ್ವನನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ಯಾರೆ. ಅಪ್ಪೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇದೇ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಗೆ ಆರೋಪಿತವಾದ ಜ್ಯಾನವಿಷಯತ್ವನನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ಯಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಗೌಣವಾದ ದಕ್ಷ್ಪ್ವತ್ರನನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಅವರು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲೇಕೆ ಗೌಣವಾದ ದಕ್ಷ್ಪ್ವತ್ರವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಅರ್ಥವಾಗದ ವಿಚಾರ. ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗದಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ನಚ ಸ್ವಾರ್ತಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ನಿನೇಧಿಸಿದ್ದೂ ಸಹ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದಂತೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯೂ ಸಹ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬಹುದು. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪೃತ್ತಿರಾಧ್ಯರ್ಗಳಿಗೆ ಶರೀರತ್ರವನ್ನು ಉಪಪಾದಿಸುವುದು ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೇ ಅಭಿಮಾನಿ ಜೀವನಿಗೆ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿನ ನಿಯಾಮಕತ್ತವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿರೇವತೆಯುಂಬ ಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಆದರೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವ ಭಾಮತಿಕಾರ ಜೀವಸಾಮಾನ್ಯನನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುವುದು ಹಾಸ್ಕಾನದ ವಿಚಾರ. ಒಬ್ಬಅಭಿಮಾನಿಗೆ ಸೇಲು ಜಗತ್ತೇರತಕ್ಕೆಯು ಬಾರದಿದ್ದಾಗ ಒಬ್ಬಜೀವ ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಅಂತಹ ತತ್ತ ಎಲ್ಲಿನ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಪಿ ತಿಂಯುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಜೀವಸಾಮಾನ್ಯನಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಹೇಳದರೆ ಆವನಿಗೆ ಪ್ರಥಿವಿ, ಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸಮುದಾಯವು ತರಂಡವಾಗಿದೆ ಹೊರತು ಕೇವಲ ಪ್ರಥಿವಿಯಾಗಿಲ್ಲಿ, ಕೇವಲ ಪ್ರಾಣವಿಗಳಾಗರೀ ಶರೀರಗಳಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕೇವಲ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಡಿ ಶರೀರವತ್ತುವ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಭೂತಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅವುಗಳನ್ನು ಶರೀರವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಭಿನ್ನನಾದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಷಿಸ್ನ ಹೊರತು ವಿಪ್ನುವಲ್ಲವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ದೃಢವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಿಷ್ಠಾದಿ ಶರೀರಶ್ವಸವು ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಯೋಗಕ್ಕಿಂತ ರೂಢಿಯು ಪ್ರಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನೇ ಭಿನೇಮೀಕು. ಬಾಧಕವಿದ್ದಾಗ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಬಹುದಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಬಾಧಕಗಳೇನೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಭಿನ್ನನಾದ್ದರಿಂದ ಆಕ್ಟಿಸ್ನ ಪುರುಷನು ವಿಮ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಥಿಸ್ತಾರ್ಗಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಜೀದ ಅಥವಾ ಪಕ್ಷತಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಮ್ಮತತ್ವವು ಸಹ ಜೀದ ಅಥವಾ ಪಕ್ಷತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಹಿಂದಿನ ಅಂತರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವವೆಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಆಕ್ಟಿಸ್ತಾಣವನು ವಿಷ್ಣುದೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಹೇಗೆ ಯುತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವ ಪಕ್ಷಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಯಾಂತ ಹೀಗಿದೆ – ಸಕಲರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲಿಸಿರುವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಯಾವ ಪ್ರತಿಯು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ ಅದೇ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇರಾಬ್ದಿರುವ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದ್ಯವಿರುತ್ತವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಪೃಥಿವೀ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜಡವೆಂದು ಅರ್ಥದಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಅತ್ರಸಕ್ಕ ವಿಷಯ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಅದ್ಯರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನೆರೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಅಂತಹ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನೆರಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿರಿಯಲು ಅಸಮರ್ಥನಾದವನು ಈಶ್ವರನೊಬ್ಬನೇ ಹೊರತು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲ.

ಅಂತರತ್ವವೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೇ ಆಗಿದೆ -

ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯವಿದಿತತ್ವವು ಪರಮಾತೃನಲ್ಲಿ ಬರುವಂತೆ ಅಂತರತ್ವವೂ ಸಹ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬಾಹ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಲ್ಲದೇ ಯಾರುವಿಹರಿಸುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹವನು 'ಅಂತರಃ' ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತಪ್ರಿಯನಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಂತರನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲ ಹೇತುವಾಗಿರುವ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಶರೀರತ್ವನಾ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ ಶಬ್ರಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಗೌಣವಾಗಿ ಮಾಡುವಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೂ ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಗೌಣವಾಗಿ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶರೀರತ್ವವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ರೂಡ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಾಧವಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಶಾರೀರ ಪದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಠ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ

XXVIII

ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಎರಡೂ ಭಾಷ್ಕಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಪರಮಾತ್ವನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ 'ಯ ಆತ್ಮನಿ ತಿಷ್ಮನ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ವರಸವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಸೂತ್ರಗಳ ಜೋಡಣೆಯು ಸ್ವಾರಸ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಪ್ರಧಾನ ಹಾಗೂ ಜೀವಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಕವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲಿರುವ 'ಶಾರೀರಶ' ಎಂಬ ಪದವು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲೂ ಅನ್ಯಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಬೃಹದಾರಣ್ಯ ಕ ಭಾಷ್ಕ ದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷಕಟ್ಟಕ್ಕೆ ಚತುರ್ಮಾಖ ಎಂಬರ್ಥದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಜೀವನೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಜೀವಭೇದದ ವಿಶುದರಲ್ಲಿ ಅದೇ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪ್ರವರ್ಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ವಿರುದ್ಧದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಕುಗಾರದು. ಚತುರ್ಮಾಖ್ಯುಷ್ಟಾಗಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ್ಯರಿಂದ ಬ್ರಷ್ಟನು ಚತುರ್ಮಾಖ್ಯುತ್ತಾಗಿನಿ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಕುಗಾರದು. ಚತುರ್ಮಾಖ್ಯವಾಗಿನಿ ಪ್ರವರ್ಣಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ನಿಷಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಚತುರ್ಮಾಖನಿಂದ ಅಭಿಮ್ಯ ಮಾನರಾದ ಸಕಲಜೀವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಲ್ಲ.

ಅಂತರ್ ಶುಸ್ತ್ರೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ಬಾಹ್ಯಮರ್ಥಿಗಳ ಆವೇಕ್ಷೆಯಲ್ಲದೇ ಒಂದುವಿದೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಂದ್ರಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಟೇಕೆಯಲ್ಲಿ ನೇವರು ಭೇವವೆಯರ್ಥವನ್ನು 'ಅಂತರ್ ಶುಸ್ತ್ರಿ ಪೇರಣ್ನಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭ ಭೇವೆಯಿಂದು ಅಂತರ ಸುತ್ತಿ ಪೇರಣ್ನಲ್ಲಿ ಚಂದು ಸಹ ಪ್ರಕ್ಷಿಸವಾರದು. 'ಆತ್ವನೋ ಅಂತರ್: ಎಂಬ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಂತರ ಶುಸ್ತ್ರಿ ಪೇರಣೆಯರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆಪ್ತಾನಾಂ ಅಂತರ್: ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅಂತರ ಶುಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚುವನ್ನು ಅಂತರಾಗುವುದಲ್ಲ ಪಿಡ್ಡುವನ್ನು ಅಂತರಾಗುವುದಲ್ಲ ಪಿಡ್ಡುವನ್ನು ಪ್ರಕ್ಷಿಸುವ ಅಂತರ ಶುಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆಪ್ತಂದ ಪರಸ್ಥರ ವಿರೋಧವರುವುದಿಲ್ಲ.

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಕರಣಗಳಿದೆ - 1. ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾ ಪ್ರಕರಣ, 2. ಅಧಿವೈವ ಪ್ರಕರಣ, 3. ಅಧ್ಯಾತ್ಯ ಪ್ರಕರಣ ಎಂದು. ಈ ಮೂರು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿಸುವ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಹಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಚಾರವು ನಿರ್ಧಾರವಾಯಿತು.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ -

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷಕ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ 'ಯ: ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಟರ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವನ್ನೇ ಅದ್ವೈತಿಗಳೂ ಸಹ ವಿಷಯವಾಕ್ಕವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಲೋಕ, ವೇದ, ಯಜ್ಜ, ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಇವುಗಳ ಒಳಗಡೆ ನಿಯಾಮಕವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿರುವವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪವೂಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ವೃತ್ತಿಯು ಅದೃಷ್ಟನ ಮೂಲಕ ಜೀವನಾಗಬಹುದು. ಅಥವಾ ಯೋಗಿಪುರುಷನೂ ಆಗುಹುದು. ಅಥವಾ ದೇವಕೆಗಳಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಕರೀರವಿಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಿಯಾಮಕನೂ ಸಹ ಆಗಲಾರನು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ಸರ್ವನಿಯಾಮಕತ್ವವು ಬ್ರಹ್ನನ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಅವನಿಂದ ನಿಯಮ್ಮವಾದ ಪ್ರಪಂಚವೇ ಶರೀರವಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ತಕ್ಷಲ್ಲಿರುವ ಮಾಯಾಕ್ತೆಯಿಂದ ಶರೀರದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆಯೂ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅವನಿಗಿದೆ. ಆತ್ಮನೆಗೆ ಒಬ್ಬ ನಿಯಾಮಕನಿರುವುದಾದರೆ ಅವನಿಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಯಾಮಕನು ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅನಮ್ಯಾಮೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ನಿಯಮ್ಮನಾದ ಜೀವಾತ್ನಮ ಮತ್ತು ನಿಯಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ನಮ ಒಬ್ಬಕೆ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ತಾತ್ರಿಕವಾದ ಭೇದವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಎಷ ತ ಆತ್ಮಾ ' ಎಂಬ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಕ್ತ್ವ ಅಮೃತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅದೃಶ್ರತ್ಪಾದಿಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಸಾಧಾರಣಧರ್ಮವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ತಪ್ಪು. ಅಜ್ಞಾನವೇ ಕಲ್ಪಿತವಾದದ್ದು, ಅಜ್ಞಾನ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ನನ ಶರೀರವಾದರೆ ಶಕ್ತಿಯ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ರಜತವೂ ಸಹ ಶಕ್ತಿಯ ಶರೀರವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ನಮ್ಮಂತೆ ಬ್ರಹ್ನನೂ ಸಹ ಸಂಸಾರಿಯಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಶರೀರ ರಹಿತನಾಗಿ ಇದ್ದಂತೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿದ ಮೇಲೂ ಶರೀರರಹಿತನಾಗಿಯೇ ಇರುಹುದಲ್ಲವೇ?

ರೋಗಗ್ರಸ್ಥನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ರೋಗವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಕಾಲ್ಪರ್ತಿವಾದ ಔಷಧಿಯನ್ನು ನೀಡುವುದರಿಂದ ಅವನ ರೋಗವು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಶರೀರ ಇಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ನಿಯಮನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಗೌಣವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದರಿಂದೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಶುದ್ಭಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ನಿಯಾಮಕನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಅದ್ವೈತಿಸಿದ್ದಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡಿರುವ ಇಬ್ಬರು ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೂ ಎನೂ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಅದ್ವೈಷಗಳು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವವು, ನಿರಾಸರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಯಮ್ಮನಾದ ಜೀವನಗೂ ನಿಯಾಮಕಾಡು ಅಭೇವನವು ಒಪ್ಪುವರರ ಮೂಲಕ ಅನಮ್ಮಾ ದೋಷವನ್ನು ಪಠಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಜೀವಾದಿಗಳಿಂದ ಅಭೇವನವು ಮೀಲೆ ಅರವನ್ನು ಬಹ್ತನು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ನಿಯಮನ ಮೂಡ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿ, ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾ ಭೇವವೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟರುವಾಗ ಅಭೇವದ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಏಕೆ ಶರಣಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಕಾಲ್ಬರಿಕ ಭೇವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಮೂಲಕ ಕಣ್ಣೊರುವಂಡಡು ಪ್ರಯತ್ನವು ವೃಶ್ವಕ್ಕಿ ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಗೆ ಕಾಲ್ಬರ್ಕೆ ಭೇವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಮೂಲಕ ಕಣ್ಣೊರುವಂಡಡು ಪ್ರಯತ್ನವು ವೃಶ್ವಕ್ಕಿ ನೀಡುವುದು ಮೂಡುವಂತ ಕಾಲ್ಬರ್ಕ್ ಭೇವತ್ತದೆ, ಮೊನ್ನಲ ವೃತ್ತಿಯೂ ಅರುಮತೆಂದು ಆಶಾರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅವುಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಾತ್ರಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಗುಣವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಸ್ವಲ್ಪಾವರನ್ನು ಮೊನ್ನು ಜನ್ನು ಪ್ರತಿಸ್ಥಿತ ಪ್ರಯತ್ನವಾದ ಕುಂಚುಂಡರು ಮೂಡುವುದು ಪ್ರತಿಸ್ಥಿತ ಪ್ರಭಾವವರೂ ಮೊನ್ನವಾದ ಕುಂಚುಂಡುತ್ತಾದಿಕೊಂಡು ಅನ್ನು ಪ್ರತಿಸ್ಥಿತ ಪ್ರಭಾವವರೂ ಮುದ್ದಿಮಂತೆಯನ್ನು ತೋರುಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಡಡವರಾರ್ಥಗಳೊಟ್ಟೆಗೆ ಅಭೇವವು ಪ್ರಮಾಣ ವಿರುಧ್ವವಂದ ಹೇಳುವುದಾದರೆ: ಭೇವನ್ನ ನಮಮಧೀಯತೇ ಇತ್ಯಾವಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಲ್ಲುಷ್ಠರ ಭೇವನನ್ನೂ ಸಹ ನಿರಾಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಷ್ಟನ ಅವಿದ್ಯಾಕಲ್ಪಿತವಾದ್ದೆಂದ ಅವನ ಶರೀರವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಸಿದ್ದಾಡಪು ಅತ್ಯತ ಆಯುಕವಾಗಿದೆ.

ಅನವಸ್ಥಾರೋಷವನ್ನು ಪರಹರಿಸುವುರಕ್ಕಾಗಿ ನಿಯಾಮಕರಿಗೆ ಭೇರವನ್ನೇನೂ ಒಪ್ಪರ್ಸೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಶಕೀರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಕ್ ಚಿತ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಕಾರಣ ಆವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಪತ್ರವನ್ನು ಅನವಾರ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಅಧ್ಯವಿಗಳು ಆಕ್ಷೇಮಿಸುತ್ತದೆ. ಅನೇ ಅಭಿಮಾನಿಕೇವತೆಗಳೂ ಅಧ್ಯವಿಗಳು ಅಧ್ಯವಿಗಳು ಕ್ಷೇಮಿಸುತ್ತದೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ಅಭಿಮಾನಿಕೇವತೆಗಳೂ ಇದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳುವ ದೈಪೀಗಳ ಮನಡುತ್ತಿಗಳು ಅನುಭವರಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಜತೆರೇಯಿಂದಗ ಇಬ್ಬರು ಚೀತನೆಯವುದು ನಮ್ಮ ಅನುಭವರಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಜತೆರೇಯೋವನಿಷ್ಟತ್ತಿನಲ್ಲಂತೂ ಸ್ಥವಾಗಿ "ಹಂತಾಸ್ಥಾತ" ಶರೀರಾತ್" ಇತ್ತಾದಿ ವಾತ್ಯದಿಂದ ಅನೇಕ ಅಭಿಮಾನಿಕೇವತೆಗಳು ಒಂದೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗು ಏನೂ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ. 'ನಾಡ್ಕೋಚಿತೋಚ್ಚು ಪ್ರಪತ್ನಿ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಯು ಆಶಾತತಃ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ್ಗಿ ಎಂಬು ಪ್ರತಿಯು ಆಶಾತತಃ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ್ಗಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಾಣಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಸ್ಥತ್ವಕ್ಷಗಡ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿದ್ದ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಯು ಆಶಾತತಃ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ್ಗಿ ಎಂದು ಪ್ರತಿಯು ಆರಾತತಃ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿನ ಎಂದು ಪ್ರತಿಯು ಆರಾತತಃ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಾಣಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಸ್ಥತ್ವಕ್ಷಗಡ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿದ್ದ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಆರಂತಿ ಸ್ಥತ್ವಕ್ಷಗಡ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿದ್ದ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಯು ಆರಾತತಃ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಪರ್ವಿಗಳು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು. ಆದರೆ ಸ್ಥತ್ವಕ್ಷಗಡ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿದ್ದ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪರ್ವಿಗಳುವುದು ಪರ್ವಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪರ್ವಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರವರ್ಥಿಸಿಕೆ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರವರ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಸುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಸುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರವರ್ಧ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಸುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಸುವ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಸುವ ಪ್ರವರ್ಧ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಸುತ್ತಿಗಳುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಸುವುದು ಪ್ರತ್ಯಾತಿಸುವ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಸುವುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಕ ಪ್ರತ್ಯವಾಗಿಸುವುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಕ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಸುವುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಕ ಪ್ರತ್ಯಾ

XXVIII

ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಎರಡೂ ಭಾಷ್ಕಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಪರಮಾತ್ವನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ 'ಯ ಆತ್ಮನಿ ತಿಷ್ಣನ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ವರಸವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಸೂತ್ರಗಳ ಜೋಡಣೆಯು ಸ್ವಾರಸ್ಕಮಯವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಪ್ರಧಾನ ಹಾಗೂ ಜೀವಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಕವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಶಾರೀರಕ್ಷ' ಎಂಬ ಪದವು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಬೃಹದಾರಗೃಕ್ಕ ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಆತ್ಗಳಟ್ಟಕ್ಕೆ ಚತುಮ್ಮಾಖ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಜೀವನೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಜೀವಭೇದದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಚತುಮು೯ಖಬ್ರಷ್ಟಾಗಿಗೆ ನಿಯಾಮಕಾದದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಷ್ಟನು ಚತುಮು೯ಖಬ್ರಷ್ಟಾಗಿಗಿನ ಭಿರ್ವಾಗಿಗಾನ್ವನೆಂಬ ವಿಷಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೀಯುತ್ತದೆ. ಚತುಮು೯ಖನಿಂದಲೇ ಭಿನ್ನನಾದ ಮೇಲೆ ಚತುಮು೯ಖನಿಂದ ಅಧಿಮತ್ಯ ಮಾನರಾದ ಸಕಲಜೀವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೀಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾಶವಲ್ಲ.

ಹೇರಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಕವರ್ಯಗಳ ಅವೇಕ್ಷೆಯಲ್ಲದೇ ಪೀಡಿರುವಿಕೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇರಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ನೇವರು ಭೇದವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು 'ಅಂತರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪೇರಿದ್ದಾರೆ, ಜದರ ಭೇದವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು 'ಅಂತರ' ಪ್ರಾಹ್ತಿ ಪೇರಿದ್ದಾರೆ, ಜನ್ನು ಪ್ರತಿಯಾಧಿರುವ ಅಂತರ ಅವರು ಪ್ರಕ್ಷಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯತ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಕಾನಾಂ ಅಂತರು' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅಂತರ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರೆಂದ ಪರಸ್ವರ ವಿರೋಧವಿಯಾವುದಿಲ್ಲ.

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಕರಣಗಳಿದೆ - 1. ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾ ಪ್ರಕರಣ, 2. ಅಧಿವೈದ ಪ್ರಕರಣ, 3. ಅಧ್ಯಾತ್ಯ ಪ್ರಕರಣ ಎಂದು. ಈ ಮೂರು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿಸನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಹಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಚಾರವು ನಿರ್ಧಾರವಾಯಿತು.

ಅದ್ವೆ ತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ -

ಬೃಹದಾರಗ್ಯಾಕೋಶನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ 'ಯ: ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಟರ್ಸ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವನ್ನೇ ಅದ್ವೈತಿಗಳೂ ಸಹ ವಿಷಯವಾಕ್ಕವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಾಕ್ಕದರ್ಧಿ ಲೋಕ್ಕೆ ವೇದ್ಯ ಯಜ್ಜ, ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಇವುಗಳ ಒಳಗಡೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ನೆಲೆಸಿರುವವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ವೃತ್ತಿಯು ಅದೃಷ್ಟರ ಮೂಲಕ ಜೀವನಾಗಬಹುದು. ಅಥವಾ ಯೋಗಿಪುರುಷನೂ ಆಗಬಹುದು. ಅಥವಾ ದೇವತೆಗಳಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಶೇರಿಸಲ್ನಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಿಯಾಮಕನೂ ಸಹ' ಆಗಲಾರನು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಸರ್ವನಿಯಾಮಕತ್ವವು ಬ್ರಹ್ನನ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಅವನಿಂದ ನಿಯಮ್ಮವಾದ ಪ್ರಪಂಚವೇ ಶರೀರವಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ತಪ್ತಲಿರುವ ಮಾಯಾಕ್ತೆಯಿಂದ ಶರೀರದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲರೆಯೂ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅವನಿಗಿದೆ. ಆತ್ಮನಿಗೆ ಒಬ್ಬ ನಿಯಾಮಕನಿರುವುದಾದರೆ ಅವನಿಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಯಾಮಕನು ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅನಮ್ಯಾಮೋಡಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ನಿಯಮ್ಮನಾದ ಜೀವಾತ್ನಮ ಮತ್ತು ನಿಯಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ನಮ ಒಬ್ಬನೆ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ತಾತ್ರಿಕವಾದ ಭೇದವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಏಷ ತ ಆತ್ಮಾ ' ಎಂಬ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಕ್ತ, ಅಮೃತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅದೃಶ್ವತ್ತಾಧಿಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಸಾಧಾರಣಧರ್ಮವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ತಪ್ಪು. ಅಜ್ಞಾನವೇ ಕಲ್ಪಿತವಾದದ್ದು, ಅಜ್ಞಾನ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ನನ ಶರೀರವಾದರೆ ಶಕ್ತಿಯ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ರಜಪ್ರೂ ಸಹ ಶಕ್ತಿಯ ಶರೀರವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ನಮ್ಮಂತೆ ಬ್ರಹ್ನನೂ ಸಹ ಸಂಗಾರಿಯಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಶರೀರ ರಹಿತನಾಗಿ ಇದ್ದಂತೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿದ ಮೇಲೂ ಶರೀರರಹಿತನಾಗಿಯೇ ಇರಬಹುದಲವೇ?

ರೋಗಗ್ರಸ್ಥನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ರೋಗವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಕಾಲ್ಪನಿಕವಾದ ಔಷಧಿಯನ್ನು ನೀಡುವುದರಿಂದ ಅವನ ರೋಗವು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಂತೆ ಶರೀರ ಇಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ನಿಯಮನ ಮೂಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಗೌಣವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದರಿಂದೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಶುದ್ಭಟ್ಟಷ್ಟನನ್ನು ನಿಯಾಮಕನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಿಜಕ್ಷ್ರಟ್ಟಹ್ಮಕನ್ನು ಅವಿದ್ಯಾವಿಹಯನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಅದ್ವೈತಸಿದ್ದಾಂಡದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡಿದರ ಇಬ್ಬರು ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೂ ಎನೂ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಆರೈತಿಗಳು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುರಕ್ಕಾಗಿ ನಿಯಮ್ಮನಾದ ಜೀವನಿಗೂ ನಿಯಮತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾಗೂ ಆಭೇವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವದರ ಮೂಲಕ ಅನವಸ್ಥಾ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಜೀವಾದಿಗಳಿಂದ ಅಭೇವದನ್ನು ಮೇಲೆ ಅವರನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ನಿಯಮನ ಮೂರುತ್ತಾನೆ. ತ್ರುತ್ತಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾ ಭೇವವ ಹೇಳುಟ್ಟರುವಾಗ ಅಭೇವದ ಮೂರ್ಗಕ್ಕೆ ಏಕೆ ಶರಣಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಕಾಲ್ಬರಿಕ ಭೇವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಮೂಲಕ ಕಣ್ಣಿಗೆಯವಂತಹ ಪ್ರಯತ್ನುವ ವರ್ಥ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಬೇವಲ್ಪತ್ರಗಳು ಕಾಲ್ಬರಿಕ ಭೇವನನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಮೂಲಕ ರಕಣ್ಣಿಗೆಯವಂತಹ ಪ್ರಯತ್ನುವ ವರ್ಷವಾರೋ ಅರವರಣಿ ಈಶ್ವರನನ್ನು ನಿಯಮನ ಮೂರುವಂತಹ ಕ್ರಾರಿಸ್ತು ಮತ್ತುವಿಗಳು ಭೇವನನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೋ ಅರವರಣಿ ಕ್ರಾರಿಸ್ತರ ಪ್ರವರ್ಥವಾಗಿ ಅಭೇವನನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಕ್ಕಿಂದ ಜನಾಗು ಪರಿಹಾಗು ಪ್ರತರ್ಥ ಪ್ರಭಾವನೆಗಳು ಪ್ರಪರ್ಧವಾಗಿ ಅಭೇವನನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಕ್ಕಿಂತ ಜಪವಾದ ಶರಣಿರಂಧ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಜೀವನಿಗೂ ಅಭೇವನನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದರೆ ಸ್ಥಭವಾದರು ಬುದ್ಧಿವಂತಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜಪತುರ್ನಾಕ್ ಚಿತ್ರವಾಗ ವಿರುದ್ಧವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ; ಭೇವನೇವು ಸಮರ್ಣವಿರುದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ; ಭೇವನೇವು ಸಮರ್ಣವಿರುದ ಹೇಳುವುದಾದರೆ; ಭೇವನೇವು ಸಮರ್ಣವಿರುದ ಹೇಳುವುದಾದರೆ; ಭೇವನೇವು ಸಮರ್ಣವಿರುದ ಹೇಳುವುದಾದರೆ; ಭೇವನೇವೈ ಸಮರ್ಣಯತೇ ಇತ್ತಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಲ್ನ ಹೈರ ಭೇವವನ್ನೂ ಸಹ ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ ಅವಿದ್ಯಾಕಲ್ಪಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಶರೀರವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಸಿದ್ವಾಂತವು ಅತ್ಯವ ಅಯುಕವಾಗಿದೆ.

ಅನಮ್ಯಾಧೋಷವನ್ನು ಪರಿಹಲಿಸುವುರಕ್ಕಾಗಿ ನಿಯಮವಳಿಗೆ ಭೇರವನ್ನೇನೂ ಒಪ್ಪರ್ಸೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಶೇರರರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಕಳ ಸ್ಪಿತನ್ನಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಆವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಜಕ್ಷವನ್ನು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಅಧ್ಯವಿಗಳು ಅಕ್ಕೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅನೇ ಅಭಿಮಾನಿಕೇವತೆಗಳೂ ಇದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳುವ ದೈವೀಗಿನ ಮನರಸ್ಕಾಗಿಸಲು ಅಧ್ಯವೀಗಿನ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಶರೀರವಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಯು ಸೇಂತೊಂಡಾಗ ಇಬ್ಬರು ಚೀಡನರಿರುವುದು ನಮ್ಮ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಯು ಸೇಂತೊಂಡಾಗ ಇಬ್ಬರು ಚೀಡನರಿರುವುದು ನಮ್ಮ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಯುತ್ತಿದೆ. ಎತರೇಯೋವನಿಷ್ಟತ್ತಿನಲ್ಲಂತೂ ಸ್ಥವ್ವವಾಗಿ "ಹಾತಾಸ್ತಾತ್ ಶರೀರಾತ್" ಇತ್ತಾದಿ ವಾತ್ಯದಿಂದ ಅನೇಕ ಅಭಿಮಾನಿಕೇವತೆಗಳು ಒಂದೇ ಶರೀರವಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ಧಿಸಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ಕಾಣಿಯುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳದಾಗ ಏನೂ ಬಾಧಳವಿಲ್ಲ. 'ನಾಡ್ಕೋಂತೋನ್ಸ್ತು ದ್ರಷ್ಟಾ', ಎಂಬ ಪ್ರತಿಯು ಆಶಾತತಃ ಮತ್ತೊಲ್ಲುನಿ ಎಂದು ಹೇಳದಂತೆ ಕಾಣಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಮತ್ತೊಲ್ಲು ದೃಷ್ಟ ಪ್ರಯಾನಿಸುವುದೆಂದೇ ಆ ಪ್ರತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿವರಣಕಾರನ ವಾದವೊಂದು ಹೀಗಿದೆ - ಅವಚ್ಛೇದಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಬಂಬ ಪಕ್ಷನಂದು ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳನ್ನೆ ಅವಚ್ಛೇದಪಕ್ಷನಂದರೆ ಎಲ್ಲದೆ ವ್ಯಾತ್ರವಾಗಿರುವ ಅಕಾಶವು ಹೀರಲಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶವನ್ನು ಘಟದಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ಯಾರೂ ವ್ಯವತರಿಸುವೊಲ್ಲ, ಕೇವಲ ಘಟನವಚ್ಛನ್ನ ಆಕಾಶವೆದೆಯೆಂದೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಬಂಬಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಂಬವಾದ ಆಕಾಶವು ಜಲದಲ್ಲಿದೆ. ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪವಾದ ಆಕಾಶವೂ ಸಹ ಜಲದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಜೀವನೆಂಬ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಿಕನಾದ ಬ್ರಹ್ಮರಾವುನೆಂದು ಅವಚ್ಛರಪತ್ರವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಹಾಗು ಪ್ರತಿಬಲ್ಲ ಆದರೆ ಪ್ರತಿಬಂಬಪಕ್ಷವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ಯಾವಚ್ಛನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ ಇರಬಹುದು ನಿಯಾಮಿಕನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ ಇರಬಹುದು ನಿಯಾಮಿಕನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ ಇರಬಹುದು ನಿಯಾಮಿಕನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ ಇರಬಹುದು ಎಂದು.

ವಿವರಣಕಾರನ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಹುರುಳಿಲ್ಲದ್ದು. ಏಕೆಂದರೆ ಘಟಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶವಿರುವುದು ಎಷ್ಟು ಅಸಂಭಾವಿತವೋ ಅದರಂತೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಭೂತವಾದ ಆಕಾಶವಿರುವುದೂ ಸಹ ಅಷ್ಟೇ ಅಸಂಭಾವಿತ.

ಮತ್ತು ಜಂದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧವಾದ ಆಶಾಶ, ಅವಸ್ತಿಸ್ತವಾದ ಆಶಾಶ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಎಂಬುಗೂತವಾದ ಆಶಾಶಗಳಿಂದು ಮೂರು ಆಶಾಶಗಳಿಂದುತ್ತದೆ. ಘಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಎಂಬುವಾದ ಆಶಾಶನಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಶುದ್ಧವಾದ ಆಶಾಶ ಹಾಗೂ ಅವಸ್ತಿಸ್ತವಾದ ಆಶಾಶಗಳಿಂದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯತ್ತಾಸವಸ್ಥೇನೋ ತೋರಿಸುಹುದು. ಆದರೆ ದರ್ಶಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಿಂಬುವಾಗಿರುವ ಮುಖ ಹಾಗೂ ಮುಖುವನ್ನುವಿರುವುದು ಶಾಗಗೊತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬಿಂಬುಗೂತವಾದ ಮುಖವನಿಯೆಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಂತೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಾತ್ರನಿರಬಹುದು. ಅವಿದ್ಯಾವಸ್ತಿಸ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿರುವುದು. ನಿಯಾವಿಸುತ್ತಿಸ್ತನಾದ ಈ ದೃತ್ಯಾತರಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಗಳು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ವೈತಿಸುಕ್ಕ ಅವರಿಯ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಸಿಕ್ಕಾರ ಅವ್ಯವಿಸ್ತಿಸ್ತನಾದ ತಿರುವುತ್ತಿಸ್ತರ ಅವರಿಯ ಪ್ರತ್ಯಾತಿಸಿಕ್ಕಾರೆ. ಈ ಮೂರು ಬ್ರಹ್ನರಿಲ್ಲ ಅವಸ್ತಿಸ್ತಿಸುಕ್ಕ ಪ್ರತಿಶಿಂಬುವುತ್ತ ಚಿನ್ನಾತಿಸುಕ್ಕಿಸು ಮುಖುವೇ ಅಗುಟ್ಟಿಗ್ರಾರೆ. ಇನ್ನು ತುದ್ದುಪ್ಪಕ್ಷು ಯಾವುದೇ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದದ ಕಾರಣ ನಿಯಾವುಕಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದು ಹೇಗಾಯತೆಂದರೆ 'ಮುಗ್ರು ಕೊನೆಯ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಶೆರೆಯ ಕಟ್ಟಿ ಎರಡು ತುಂಬದು ಒಂದು ತುಂಬರೇ ಅಲ್ಲ' ಎಂಬ ದಾಸರ ಒಗಟಿಸ ಪದ್ಧದಂತೆ ಮೂರು ಬಹ್ಮನಲ್ಲ ತಿರುವುತ್ತ ಹಾಗೂ ಅವಸ್ಪಿನಿಸ್ತು ತಿನ್ನೆಗೆ ಜೀವುನಾವರಿಯುತ್ತಿಸು ಹಾಗೂ ಅವಸ್ಪಿನಿಸ್ತು ತಿನ್ನೆಗೆ ಜೀವುನಾವರಿಯುತ್ತಿನಿಂದ ನಿಯಾವುಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಳಿದೊಬ್ಬ ಶುದ್ಧಬಹ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕತ್ವವನ್ನು ಸತ್ತಿಗೆ ಜೀವುನಾವರಿಸುತ್ತಿದ್ದರುವ ದಿರುವುತಿಗೆ ಜೀವುನಾವರಿಸುತ್ತಿದ್ದರುವ ದಿರುವುತ್ತಿದ್ದರು ಪಡೆಗೆ ಜೀವುನಾವರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಸುಕ್ಕಿಸುತ್ತ ಪರಿವರೇ ಒತ್ತಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಾರೆ ದೇಹದ ಒಳಗಡೆ

ಕುಳಿತಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಪುಂಸಕನಂತೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ಅದ್ವೈ and ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷಕ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಯ: ಪೃಥಿವ್ಯಾನ್ ತಿಷ್ಣನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಷವನ್ಯೆ ವಿಷಯವೆನುತ್ತಾರೆ. ಜೀವನಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಯಾರಾವರೂ ಒಬ್ಬ ಯೋಗಿಯಾಗಲೀ, ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಲೋಕಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಬ್ರಷ್ಟಾಗಿ ಶರೀರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾನಿಸಲಾರನೆಂದು ಪೂರ್ವಹಕ.

ಸಕಲ ಪ್ರತಂಚವನ್ನೇ ಶಂ೮ರವನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ ಅಚಿತ್ಯವಾದ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಾಗೆ ಶಂ೮ದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ. ಜೀದಾತ್ನಗೂ, ಪರಮಾತ್ಯಗೂ ಅಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ನಿಯಮನಕ ಅವಕ್ಷಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅದೇ ಪ್ರಕರಣವರಿ ಆತ್ಮಕ್ಕ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಅಧ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಧರ್ಮಗಳು ಸಹ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇದೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಅಂತರ್ಯಾಬಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಅಧಿಕರಣ ತರೇರವು ಅಯುಕ್ಷವಾಗಿದೆ. 'ಯು ಆತ್ಮಣ ತಿತ್ಯರ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರತಿವೇಧಿ ನಿಯಮನೆಗೂ ಸಹ ಪರಮಾತ್ಯವ ನಿಯಮತಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಲಿಟ್ಟಿದೆ. ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಏಕ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ನಿಯಮನ್ನಿನಿಯೆಗಮಕಭಾವವು ಹೇಗೆ ಉಪಪಕ್ಷವಾಗುತ್ತವೇ? ಕಾಲ್ಯಕ ಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪುವಿದಾದರೆ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಸಹ ಪಡಿಸ್ಕಾಲ್ಯ ಮುಂದುಕು ಪರಿಕ್ಷವಾಗಿ ಪ್ರತಿವೇಧಿ ನಿಯಮನೆಗಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆಕ್ರಪ್ರಕ್ಷವಾಗುತ್ತವೇ? ಕಾಲ್ಯಕ ಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪುವಿದಾದರೆ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಸಹ ಪಡಿಸಿದ್ದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸುಮನೆಗಾಗಿದ್ದ ನೀಡಿರುವುದಾದರೆ. ಆಕ್ರಪ್ರಕ್ಷನೆ ಸ್ವಕ್ಷಂತ್ರನಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಯಮನೆಕ ಆಪಕ್ಷಕೆಯಲ್ಲಲೆಯ ಹೊಸೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸುವುದಾದರೆ.

ಮೊದಲೇ ಈ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಿ ಏಕೆ ಜಾಣತನವನ್ನು ತೋರಿಸಲಿಲ?

ೆಡರ ಸ್ವಾತ್ ಮಾತ್ರಮ ಕಲ್ಪಾಟ್ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವ್ಯ ನೀಗ ವ್ಯಾಪ್ಯಾಸ ಹೀಗಿದೆ - ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಧ್ಯಕ್ಷವು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯ ಕೂಡುವಲ್ಲ. ದೃಷ್ಟ ತ್ಯಕ್ಕೆ ಅವಧ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಪ್ರಕ್ರಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ವ್ಯಾಪ್ಯಾಮಿತ್ರಾರೆ. 'ತಾರೀಶಕ್ಟ್ರೋಗ್ರಯೇಂತಿ ಹಿ ಭೇರೇನೈದ ಮಧಿಯತ್ 'ಎಂಬ ಮೂರತೆಯ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಕಾಣ್ಯರಾದ್ಯರಿಯ ತಾಮೇಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಭೇರವು ಸ್ವಹ್ತಲ್ಲ. ಜೀರಮೈತ್ರಳಿಗೆ ಅತ್ಯಕೇ ಆ ಅಧಿಕರಣೆ ಇವರಿಲ್ಲಾಗೂ ಎರಡುವು ನಿಯಾವಕುಳಾದವನ್ನಾಗಿಗೆ ಅಪರಿಂದ ಭೇರದ ಸಮರ್ಥನೆಯಾಗಲೇ ಮಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಪ್ಪ್ರತಿಗಳ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ತದ್ದಮೇ ಪ್ರವರ್ಣವಾಗಿತಿ ಸಂಪರಿಸುವ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಪ್ಪ್ರತಿಗಳ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ತದ್ದಮೇ ಪ್ರವರಣಕ್ಕೆ ಅನೀರಿತ್ರವಾಗಿತಿ. ಮೂರತೆಯ ಸೂತ್ರವಲ್ಲಿ ನಿಯಮ್ಮ ನಿಯಾಮತಾರಗೆ ಭೇರವೇ ಸ್ಪಷ್ಟಾಗಾಗಿ ಕೇಳುಪ್ರಿತುಗಾಗ ಆ ಭೇರವನ್ನು ಕಲ್ಪಾಕಿತುರು ಹೇಳುವುದು ಮೂರ್ವಿತನ.

ರಾಮಾನುಜ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಜೀವನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ್ಣ ಸಕಲ ಲೋಕ ನಿಯಂತೃತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮದಿಂದ ಪರಮಾತ್ರನೇ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಸಿದ್ದಾಂತ.

ಇವರ ಮತವೂ ಸಹ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅರೈತ ಮತದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟಾರೈತ ಮತದಲ್ಲಿ ಅಧಿವೈವಾದಿಯ ಎಂಬ ಪರವು ವುರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆರರೆ ರೈತರ್ವಕದಲ್ಲಿ ಅಧಿವೈವಾದಿಯ ತದ್ರರ್ಮವುತರಣಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಅಧಿವೈವಾದಿಯ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಸಾಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರದೆ ಹೇತುವಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಕಾರಣ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಉಕ್ಕನಾವವನು ವಿಮ್ಮದೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಅದೃಶ್ಯತ್ಪಾಧಿಕರಣ

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ವಿಷ್ಣುನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲ್ಲ ಸಾಕಲ್ಪೇನ ಅವಿದಿತ್ಯವನ್ನು ಹೇಡುವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಅಂದರೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಡುವನ್ನು ಅರ್ವಿ ಅರ್ವಹಿಸುವ ಹಾಗುವ ಸಂಪ್ರಾಮಿಕ ಅರ್ವಹಿಸುವ ಹೆಚ್ಚುನ್ನು ಹೇಡುವನ್ನು ಹಿಡುವ ಹಿಡುವ ಹಿಡುವ ಪ್ರತಿಕ್ಷಿಗೆ ಎಡುವು ಹಿಡುವ ಹ

'ಅಕ್ಷರಾತ್ರರತ: ಪರ: ಎಂಬುದಾಗಿ ಯಾವ ಅಕ್ಕರವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದೇ ಅಕ್ಷರವು 'ಅಕ್ಷರಾತ್ರಸಂಭವಿಕೀಹ' ವಿಶ್ವ: ಎಂಬುಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಕರಕಟ್ಟಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರತ್ಯಹಾದ್ಯವಾದರೆ ಅದೃಶ್ಯತ್ತಾಗಿಗುಣವುಳ್ಳ ಜಗತ್ಕಾರಣಶ್ವನ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪರತ್ಯಾವೂರಿತ್ತವು ಸರ್ವೋಡ್ತಮಾಡರ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳೇ ಅಕ್ಕರಕಟ್ಟಾನಾಚ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಗುರಿ.

ಆಕ್ಷದತ್ರಯಮೀರಿತಮ್' ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ 'ಆಕ್ಷರಾತ್ರರತ:' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆಕ್ಕರವೇ ಬೇರೆ. 'ಆಕ್ಕರತಂಭವತೀಹ' ಏಶ್ಯಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆಕ್ಕರವೇ ಬೇರೆ ಎಂದು ವಿವಕ್ತಿಸಿದರೆ ಪರಕ್ಕಾವಧಿತ್ಯವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆವಾಗ ಪರವಿದ್ಯೆಯ ವಿಷಯನಾದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಕ್ಷರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಗುರಿ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಅದ್ಯಕ್ಕೇನನಾತ್ಮೇ' ಎಂದು ತೈತ್ರಿರೀಯ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಮಾಡಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅದೃಕ್ಷತ್ವರ್ಣವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಹೀಂದಿನ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಮಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ''ಸಿ ಯೋಂತಹೋಂತಪ್ರತಿನೋದುತೋ'' ಅತ್ಯಾದಿ ಎತರೇಯೋವನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅದೃಕ್ಷತ್ವ ಗಣವನ್ನು ನಿರ್ಣಯನಾಗಿದೆ. ಈ ರಾಣಯನಾಗಿದೆ, ಆರಥ ಮಾಂತರ್ಗಾಯಿಸಲಾಗದು. ಎಕೆಂದರೆ 'ಅಕ್ಷರತ್ವರ್ಥವನ್ನು ಎಪ್ಪರ್ವತಿ ಅಕ್ಷರತ್ವರ್ಥವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗದು. ಎಕೆಂದರೆ 'ಅಕ್ಷರತ್ವರ್ಧವನ್ನಿ ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗದು. ಎಕೆಂದರೆ 'ಅಕ್ಷರತ್ವರ್ಧವನ್ನಿ ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗದು. ಹುಟ್ಟರು ಎಂದು ಹೇಳಿ. 'ಆಕ್ಕರತ್ಕರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಕ್ಕರತತ್ತ ಕ್ಷ್ಮೀಡಲೂ ನಿಮ್ಮ ಉತ್ತಮೊಡ್ಡಮನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ನಿಮ್ಮವೇ ಅಕ್ಕರನಾದರೆ ಅವನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನಾದವನನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಾಗ ನಿಮ್ಮ ಸರ್ವೋಡ್ತಮತ್ವವೇ ಭಗ್ನದಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಕರತತ್ವ ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಹಾಗಾದರೆ ಅಕ್ಷರತ್ನು ಎಂದರೆ ಯಾವುದು ? ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಬಹುದು ಶ್ರುತಿಯು 'ತಥಾಕ್ಷರಾತ್ರಂಭವತೀಹ ವಿಶ್ವವರ್' ಎಂದು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಅಕ್ಷರ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಜಡಪ್ರಕೃತಿಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಈ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವುವು ಸಮಯವರುಂದ ನಿಮಿತ್ರಕಾರಣವೆಂದು ವಿವಿಷ್ಣಗು ಹುದರಲ್ಲದೇ?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ನಿಮಿತ್ರಕಾರಣಕ್ಕೆಂತ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವು ಅಂತರಂಗವಾದ್ದರಿಂದ ಬಹಿರಂಗವಾದ ನಿಮಿತ್ರಕಾರಣಯಿಂದು ಕಾರ್ಮನಕಾರಣವೆ ಅಂತರಂಗವಾದ ನಿಮಿತ್ರಕಾರಣಯಿಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕಾರಣವೆ ಪ್ರತಿಕ್ಷೆಗಳು ಕ್ರಮಿತ್ರಕಾರಣವೆ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ನಿಮಿತ್ರಕಾರಣವೆ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದ ನಿಮಿತ್ರಕಾರಣಯಿಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕಾರಣ ಮುಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕಾರಣವೆ ಬಹುತೆ ಸಮತ್ತಕಾರಣವೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕಾರಣ ಮುಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕಾರಣ ಮುಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕಾರಣ ಮುಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕಾರಣವೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕಾರಣವೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕಾರಣವೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕಾರಣವೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕಾರಣವೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕಾರಣವೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕ್ಕೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರವಿಷ್ಣವನ್ನು ಬಹುತ್ತಕ್ಕೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕ್ಕೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತಿನ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕ್ಕೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕ್ಕೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕ್ಕೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕ್ಕೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕ್ಕೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕ್ಕೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತಿದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕ್ಕೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕ್ಕೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕ್ಕೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತಿದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕ್ಕೆ ಎಂದು ಕ್ರಮಿತ್ರಕ್ಕ

ಅಥವಾ ಚೇತನಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅಕ್ಷರವನ್ನಬಹುದು. ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಅಕ್ಷರವೆಂದು ಹೆಸಲಾಗಿದೆ. ಏಶಕ್ಷೆ ಉತಾದಾನಕಾರಣವಾದ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಇವಳು ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಡೇವಿಯನ್ನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುಹುದು.

ಅಥವಾ ಚತುರ್ಮಾಖನೂ ಸಹ ಅಕ್ಷರನಾಗಬಹುದು. ಶ್ರಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆ. ಜಾಯಮಾನತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಕಟ್ಟವು ಚತುರ್ಮಾಖನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ ಹೊರತು ವಿಷ್ಣುವನ್ನಲ್ಲ. ಚತುರ್ಮಾಖನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನೂ ಸಹ ಇಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರನೆಂದು ಪ್ರಸ್ತುತನಾಗಿರುಹುದು.

ಅಥವಾ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈಶ ಶಬ್ದವು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ರುದ್ರನು ಅದ್ಯಶೃತ್ಯಾಧಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅಕ್ಕರಣಾಗಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಷಕ್ಕೆ ಮಾಡಬಹುದು. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಕ್ಷರನೆಂದು ಒಪ್ಪಲು ತೊಂದರೆಯೇ ಇದೆ. ಪ್ರತಿಮಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಅಕ್ಷರತ್ವ ವಾಗಿದರೆಯೇ? ಅದು ಅಧುವಂದು ಹೇಳದೆ. ವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋ ಪ್ರಮಾನವುಂದ ಅಧುವಾಗು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪರವಿದ್ಯಾ ವಿಷಯತ್ವನನ್ನು ಪ್ರತಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಕ್ಷರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪದೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಕ್ಷೆಗೂ ಸಹ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮುಗ್ಗೆಲಾವಿಗಳನ್ನು ಅಪರವಿದ್ಯಮಿಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಅಂತಹ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದೆಲ್ಲಾ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಹಾದ್ಯನೆಂದು ಸಿದ್ಯಾಂತಿಗಳೇ ಒಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅತರವಿದ್ಯನೆಗೆ ವಿಷ್ಣು ವಿಷಯನಾಗಲಾರನು. ಹಾಗಾಗಿ ಬೇರೆ ಜಹಪ್ರಕೃತ್ಯಾವಿಗಳನ್ನೆ ಪರವಿದ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು ಪ್ರಕ್ಷಣಿಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ದೊದಲು ಪರವಿಧ್ಯಾವಿಷಯತ್ವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಭಾರ್ಣಗಳಿಂಗವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮೂರುವಾಗ ಅಪರವಿಧ್ಯೆಗೆ ವಿಷ್ಣುವು ವಿಷಯಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಪರವಿಧ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದರು. ಇದು ತಪ್ಪು ಯಾವ ಮುಗ್ಗೆಲಾವಿಗಳು ಅಪರವಿಧ್ಯೆಯಿಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಹೇಳಿದರೋ ಅದೇ ಯುಗ್ಗೆಲಾವಿಗಳು ಪರವಿಧ್ಯೆಯಿಂದೂ ಅಗುತ್ತದೆ. ಅಪರವಿಧ್ಯೆಯ ಅಗುತ್ತದೆ. ಅಪರವಿಧ್ಯೆಯ ಅಗುತ್ತದೆ. ಅಪರವಿಧ್ಯೆಯ ಅಗುತ್ತದೆ. ಹೆಸರಿವಿಧ್ಯೆಯ ಅಗುತ್ತದೆ. ಹೆಸರಿವಿಧ್ಯೆಯ ಅಗುತ್ತದೆ. ಸಹಾಮ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸಿದಾಗ ನಿವೃತಕರ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಹಾಮ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸಿದಾಗ ಪ್ರತ್ಯಕರ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಹಾಮ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸಿದಾಗ ಪ್ರತ್ಯಕರ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಹಾಮ ಪಾರ್ವಹಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಷನ್ನು ಪರವಿಕ್ಷಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅಪ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ನಾವು ತಿನ್ನುವ ಅಧ್ಯವ್ಯ ಹಿಡುವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರೋಗ್ಯ ತ್ರೀ ಹಿತನಾದ ಪರಾರ್ಥಗಡನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ತಿಂದಾಗ ಪರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರೋಗ್ಯತ್ತೆ ಅಪತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರುವ ಪರವಾರ್ಥವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ತಿಂದಾಗ ಪರವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರ್ಥವಿಕ್ಕೆ ಪರವಿಕ್ಕನೆಯಿಸುತ್ತದೆ, ಇದರುವ ಒಂದೇ ಯಗ್ಗೆಲಾವಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಉಪಕ್ರಮಾದಿ ತಾಸ್ತ್ರಗಳು ರಾವಕ್ಕನಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀಯಾದಾಬಹುದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ನಿಲ್ಲಾಗು ಪರವಿಕ್ಕನ್ನಳು ಮಾಡುವ ಪರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪರವಿಕ್ಕನ್ನೆ ಸಾವತಿಸುವ ವಿವಾಯವಾಗಿ ಪರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರತಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನ ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನ ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನ ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನ ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನ ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನ ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನ ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರವಿಕ್ಕನ್ನ ಪ್

ವಾಚಕಾ: II' 'ಯಾವಾಗ ಋಗ್ವೆದಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸದೆ, ಉಪಾಸನಾ, ಕರ್ಮ ಮೊದಲಾದವನ್ನಷ್ಟೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೋ ಆವಾಗ ಅಪರವಿದ್ದೆಯಿನಿಸುತ್ತವೆ. ಯಾವಾಗ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೋ ಆವಾಗ ಪರವಿದ್ದೆಯಿನಿಸುತ್ತಿವೆ' ಎಂದು. ಈ ಮಾತನ್ನು ಎಂದೂ ಮರೆಯಬಾರದು.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಗಳು ಎನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆಂಬುದನ್ನು ತೀಯಬೇಕು. ವೇದವು ಮತ್ತು ಹಾಗೂ ಉಪನಿಷತ್ತು ಎಂದು ಎರಡುವಿದ, ಉಪನಿಷತ್ ಭಾಗವು ಪರವಿದ್ಯೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಭಾಗವು ಅವರವಿದ್ದೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಎಕೆಂದರೆ ಉಪನಿಷತ್ ಭಾಗವು ಹೆದ್ದುವೃತ್ವನನ್ನು ಪ್ರತಿಹಾದಿಸುವ ಮೂಲಕ ಮೋಕ್ಷಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತಭಾಗುವು ಉಪಾಸಸಾ, ಕರ್ಮ ದೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾಗಿಲ್ಲ. ಎಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಇದು ಶರಿಯಲ್ಲ, ವಿಕೆಂದರೆ ಸೇಲ ಶ್ರತಿಷ್ಟ್ರತ್ತಿಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಕೊಟ್ಟರೇ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇವಲ ಉಪನಿಪತ್ ಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯನೆಂಬ ನಿರ್ಣಯ ತಪ್ಪಾಶುತ್ತದೆ. ಮೀರ ಮಾಡಿದರೆ ಮಂತ್ರಭಾಗವು ಉಪನಿಪವಿಗಳನ್ನು ಎವರುನುವಂತೆ ಉಪನಿಷ್ಠತನಿಲ್ಲಿಯು, ಅನೇಕ ಕಡೆ ಬ್ರಹ್ಮಕವಿಗೂರವು ಅನೆಗೆ ಅಪಾಸವಾದಿಗಳ ವಿಚಾರತೇ ಇದುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಮಂತ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕಕಡೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿಚಾರವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದರಿಂದ ಅದ್ವೆ, ನಿರ್ಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸಂಯುಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ರಾಮಾನುವರು ಪರೋಕ್ಷಪ್ತಾನವನ್ನು ಆಪರವಿದ್ಯೆಯೆಂದು, ಬ್ರಕ್ಷಿರೂಪವಾದ ಅಪರೋಕ್ಷಪ್ತಾನವನ್ನು ಪರವಿಷ್ಠೆಯಿಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪ, ವಿದ್ಯಾಸುಕ್ಷ್ಮಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಕರಣವೆಂದರ್ಥ. ವಿಕೆಂದರೆ ಯಯಾ ತರಪಕ್ಷರಮರ್ಧಿಯತ್ನೇ ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯಿಂದ ಇದು ಸ್ಪರ್ವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ವ್ಯಾಕರಣದ ಪ್ರಕಾರ 'ವಿದ್' ರಾತುವಿಗೆ 'ಕೃಪ್' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದು ವಿದ್ಯಾ ಎಂಬ ರೂಪವು ನಿಷ್ಪನವಾಗಿದೆ. ಈ 'ಕೃಪ್' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕರಣ, ಅಧಿಕರಣ ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವಂತೆ ಜ್ಯಾನಕರಣವೆಂಬರ್ಥವನ್ನೂ ಸಹ ವಿದ್ಯಾಶಬ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇಳುಹುದು. ಪ್ರಕೃತ ಜ್ಯಾನಕರಣವೆಂಬರ್ಥವನ್ನೂ ಸಹ ವಿದ್ಯಾಶಬ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇಳುಹುದು. ಪ್ರಕೃತ ಜ್ಯಾನಕರಣವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವ್ಯಾಸರೀತಂ.

ಪುರ್ವಪಕ್ಷಮಗಿಯಾಗಗಳೂಣ ನಾಭವೊದಲಾದ ರಷ್ಟ್ರಾಂತಗಳನ್ನು ೧೭ ಶಿಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಉತಾರಾವಕಾರಗಾತ್ರಗಳ ಪ್ರಸತ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರು ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಊರ್ಣನಾಲ, ಪ್ರಥಿನಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವು ನಿಮುತ್ತಕಾರಣವೇ ಆಗಿವೆ ಹೊರತು, ಉಪಾರಾಶಕಾರಣ- ವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ್ಯರ್ಥಿಕರಣದ ಅನುವ್ಯಾಪ್ಕಾನ ಸುಧಾಂಗ್ರೆಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿ ತೀರಮಕೊಳ್ಳವೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯು ನಿಮುತ್ತಕಾರಣವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಸರ್ವಜ್ನತ್ತ, ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ನ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವು ವಿಷ್ಣುವಾದ್ಯೇ ಆಗುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ 'ಯ ಸರ್ವಜ್ಜ: ಸರ್ವಡಿತ್' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಜ್ಞನವವು ವಿಕೇಷ್ಯನಾದ ರುದ್ರನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಅಕ್ಕೇಹಿಸಿದ್ದರು. ಇದು ತಪ್ಪೆ, ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ ಚುಕುರ್ಮಾಬುತ್ತನ್ನು ಹುಚ್ಚವನೆಂದು ಮುಂದಿನ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸರ್ವಜ್ಞನದಿಂದ ದುಕ್ರನನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ ಚುಕುರ್ಮಾಬುಕಿನ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚರ ದುಕ್ಕನು ಚುಕುರ್ಮಾಬುಕಿನ ಸರ್ವಜ್ಞನವು ವಿಶೇಷಣ ಚುಕುರ್ಮಾಬುಕಿನ ಪ್ರತಿಸ್ಥೆ ಪ್ರಶಿಸ್ತೆ ಪ್ರವಸ್ಥೆ ಪ್ರಶಿಸ್ತೆ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರಶಿಸ್ತೆ ಪ್ರಶಿಸ್ತೆ ಪ್ರಶಿಸ್ತೆ ಪ್ರಶಿಸ್ತೆ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರಶಿಸ್ತೆ ಪ್ರಶಿಸ್ತೆ ಪ್ರಶಿಸ್ತೆ ಪ್ರಶಿಸ್ತೆ ಪ್ರಸಿಸ್ತೆ ಪ್ರಸ್ಥೆ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರಸ್ತಿ ಪ್ರಸ್ತಿ ಪ್ರಸ್ತಿ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರಸ್ತಿ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರಸ್ತಿ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರಸ್ತಿ ಪ್ರಸ್ತಿ ಪ್ರಸ್ತಿ ಪ್ರಸ್ತಿ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರಸ್ತಿ ಪ್ರಕ್ಷಿಸಿ ಪ್ರಸ್ತಿ ಪ್ರಸ್ಟಿ ಪ್ರಕ್ಷಿಸಿ ಪ್ರಸ್ತಿ ಪ್ರಸ

ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಈ ,ಸರ್ವಜ್ಞತ್ರವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಸ್ತುತ: ಚಿತ್ರಕ್ಷಿತಿ, ಬ್ರಷ್ಟ ಹಾಗೂ ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ರಿನಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಇವರನ್ನೂ ಸಹ ನಿರಾಕರಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಯಾವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಚಿತ್ರಕ್ಷತ್ಕಾದಿಗಳನ್ನು ಅಕ್ಷರಶಬ್ದವಾಚ್ಯರೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೋ, ಅವನು ಅವರನ್ನೂ

XXXIV

ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣರಾದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಆಕ್ಟೇಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನವಾದ ಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಿಂದ ಚಿತ್ರಕ್ಷತ್ರಾವಿಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೊಡ್ಡರ ಭಾಷ್ಕಕಾರರು ಜಗತಕ್ಷಕ್ರಿತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿಷೇಧಿಸಲು ಇದನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಡವಾದ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಡ್ಲಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವು ಸುತರಾಂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇದರಂತೆ ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಭೇದವ್ಯಪದೇಶವೆಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಚತುರ್ಮಾಖ, ರುದ್ರರನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ, ಚಿತ್ರಕ್ಷಿಯನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ವಿಕೆಂದರೆ ಅಕ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಾಕ್ಟರ, ಮಧ್ಯಮಾಕ್ಟರ, ಅಥಮಾಕ್ಷರವೆಂಬ ಪುಭೀದವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸರೆ ಭೇದವೈಪದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯುವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ್ಯರಿಂದ ಆಚಾರ್ಯರು ಚಿತ್ರಕ್ಷಿತಿಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭೇದವೈಪದೇಶವನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಲ್ಲ.

ಸೂಕ್ರದಲ್ಲಿ 'ಇತರ' ಶಬ್ದವನ್ನು ದ್ವಿವಚನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತಿತ: ಜಡಪಕ್ಷಕ್ಕಿ, ಚತುರ್ಮುಖ, ರುದ್ರ, ಇವರನೆಲ್ಲಾ ವಿವಕ್ತಿಸಿದಾಗ ಬಹುವಚವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಚತುರ್ಮುಖ ಹಾಗೂ ರುದ್ರ ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನು ಬೇಡನರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಜಡಪಕ್ಷಕ್ಕಿತಿಯನ್ನು ಅಚೇತನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ದೈ,ವಿಧ್ಯಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ದ್ವಿವಚನಪ್ರಯೋಗವು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯಿಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜನ, ಪಾಂಡವಾರ್ಜನವಿಂಬುದಾಗಿಇಬ್ಬರುಅರ್ಜುನರಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜನನಿಗಿಂತ ಪಾಂಡವಾರ್ಜನನು ಉತ್ತಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ವಿನಕ್ಕೆಯಿಂದ ಅರ್ಜುನನಿಗಿಂತೆ ಅರ್ಜುನನು ಉತ್ತಮನು ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತುದು, ಅರಣಿಯ ಅಕ್ಷರವು ಎರಡು ಎರಳು ಬ್ರಾಹ್ನಾಕ್ಷರ, ಅಬ್ರಹ್ನಾಕ್ಷರ ಎಂಬ ಅಭಿಹಾಕ್ಷರ ಎಂಬ ಪ್ರಾಹ್ನಾಕ್ಷರವು ಬ್ರಹ್ನಾಕ್ಷರವು ಉತ್ತಮವಾದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಷರಕ್ಕಿಂತ ಅಕ್ಷರವು ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು.

್ ಇದನ್ನೇ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ "ಅಕ್ಕರಾತ್ರರತಃ ಪರಸ್ಕಾಪ್ಯಕ್ಷರಾಂತರತ್ವಚನಾತ್" ಅಕ್ಕರಕ್ಕಿಂತ ಅಕ್ಕರವು ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆಯಿಂದು ಹೇಳಬಹುದೆಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಮತ್ತೊಂದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ವಿಚಾರ. 'ಅಕ್ಷರಾತ್ರರತ: ಶರ್: ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೂವರ್ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದ ಅಕ್ಷರವಕ್ಷೇ' ಸ್ಪೀಕರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾದರ ಅಧ್ಯವಣ್ಣ ಸ್ಪುಕವಾದ ಚಿತ್ರಕ್ಷ್ಯಾನಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಆದಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮತ್ತವನ್ನು ವಿಷ್ಕುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುತೇಕೆಂಬು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರಗು ಹೆಚ್ಚುವನ್ನು ಬಿಡ್ಡುವನ್ನು ಹೇಳುತೇಕೆಂಬು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿರುವ ಅಕ್ಕರವನ್ನೇ 'ಅಕ್ಷದಾತ್ಮರತ್ನು ಎಂಬ ಅಕ್ಕರತ್ನುವುದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪುವವಿದ್ದು, ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿರುವ ಅಕ್ಕರವನ್ನು 'ಅಕ್ಷದಾತ್ಮರತ್ನು ಎಂಬ ಅಕ್ಕರತ್ನುವುದಲ್ಲಿ ಹೊರತಾನಿ ಮಾಡುತುವುದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಆರ್ಥೆಂಬ ಪುರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಷವನ್ನು ತಿರುಪುರಕ್ಕು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಹೊರತಾನಿ ಸ್ಥಾಂಪಪುರಾಣದ ಆಧಾರದಿಂದ ಹೀಗೆ ಶ್ರುತ್ವರ್ಥವನ್ನು ತಿರಿಯಬೇಕು. ಮೂರು ಅಕ್ಕರತವುಗಳಗಳನ್ನ ಜಡಪ್ರಕೃತಿ, ಆಕ್ಷ್ಮೀರ್ಡಿದಿ, ವಿಷ್ಣು ಎಂದು. ಮೊದಲನೆಯೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯರಾತ್ಯರವ ಮುಂದೆಯವನು ಪರವತ್ರರಾಕ್ಷರ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದೆಯಿಂದ ಸಿದ್ಧಾರ್ಪತ್ತು ಪರಚ್ ಎಂದು ತಿರುಪುರಿಸುವ ಮುಂದೆಯವನು ಪರವತ್ರರಾಕ್ಷರ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದೆಯಿ ಎತ್ತು ಸಂತ್ರವಾತ್ಯರ ಪರವತ್ರಕ್ಕಿಗೆ ಎಂದು ವಿಷ್ಣುವಂತ್ರವನ್ನು 'ಪರಾತ್ರರಾಕ್ಷರ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಅಕ್ಷರವನಿಸುವ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮಳಾಗಿದ್ದಾಕೆ, ಅವಳಿಗುತ್ತರು ವಿಷ್ಣು ಅಕ್ಷರವತ್ರವನ್ನು ಪರಚ್ಚುತಿಗೆ ಪರವತ್ರಗಳು ಪ್ರಮತ್ತು ಪರಚ್ಚವನ್ನು ಪರವತ್ರಗಳು ಪರವತ್ರವನ್ನು ಅಕ್ಷರಾತ್ರವನ್ನು ಪರವತಿಸುವ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮಳಾಗಿದ್ದಾಕೆ, ಅವಳಿಗುತ್ತರು ಪರ್ವತಿಯ ಪರವತ್ರವನ್ನಿಸುವ ಜಡಪ್ರಕ್ಷತಿಗೆಂತರೂ ಉತ್ತಮಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅರಣಕ್ಕರು ಪರವತ್ರವನ್ನಿಸುವ ಜಡಪ್ರಕ್ಷತಿಗೆ ಸಂಪರ್ವವನ್ನಿಸುವ ಪರವತ್ರಗಳು ಪರವತ್ರ ಪರವತ್ರ ಪರವತ್ರವನ್ನಿಸುವ ಜಡಪ್ರಕ್ಷಿಗಿಂತರೂ ಉತ್ತಮಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅರಣಕ್ಕರಿಸುವ ಜಡಪ್ರಕ್ಷಿಗಿಗೆ ಅರ್ಥಿಸುವ ಅರಣಕ್ಕಿಗೆ ಪರವತಿಸುವ ಜಡಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪರವತ್ರಗಳು ಪರವತ್ರಗಳು ಪರವತಿಸುವ ಜನಕ್ಕಿಗೆ ಪರವತಿಸುವ ಜಡಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪರವತ್ರಗಳು ಪರವತ್ರಗಳಿಸುವ ಜನಕ್ಕೆ ಪರವತಿಸುವ ಜನಕ್ಕಿಗೆ ಪರವತ್ರಗಳು ಪರವತ್ರಗಳು ಪರವತ್ರಗಳಿಸುವ ಪರವತ್ರಗಳು ಪರವತ್ರಗಳು ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರವತ್ತದಲಿಸುವ ಪರವತ್ರಗಳು ಪರವತ್ರಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರವತ್ತದ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರವತ್ತದ ಪರವತ್ರಗಳು ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಣೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಸುವ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್ಕಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷಕ್

ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯು ಭೂತಯೋನಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ಯಕೃತ್ಯಾಗುಣವುಕ್ಕ ಅಕ್ಕರವೆಂದರೆ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಯಬೇಕು. 'ಅಕ್ಕರಾತ್ವರತ: ಪರ್: ಎಂದು ಅಕ್ಕರತತ್ತ ಕೈಂಡ ಬ್ರಹ್ಮನು ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿಯುವರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಅಕ್ಕರನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಭೂತಯೋನಿ ಶಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ವಿಮಿತ್ರಕಾರಣವೆಂದು ಅರ್ಥ್ಯಸಿದರೆ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಬಳ ಮೂಲಕ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ ಜೀವಾತ್ಯಮ ಅಕ್ಕರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಕ.

ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಕರತ ಸಿದ್ಧಾಡ - ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ನಗ ಪರಣಾಮವೆಂದು ನಾವು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ ಹೊಡು, ಬ್ರಹ್ನವವರ್ತವಾಗಿದೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ರಜ್ಜುನಿಗೆ ಸರ್ಹವು ವಿವರ್ಷಕರಾರವಾಗಿದ್ದರು, ಆದರಣ ಹಾಗ್ರಹ ಬ್ರಹ್ನವು ವಿವರ್ಷಕಾರಗಾಗಿದ್ದಾರೆ, ಇಂತಹ ವಿವರ್ಷಕಾರುವವು ಭೂತಿಯೋಡಿಸುವು ಪ್ರತಿಪಾರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಅಕ್ಷರಾತ್ರಭವಿತೀಡ ವಿಶ್ವರ್ಥ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಕ್ಷರತ್ತಾರ ಪರ್ವಷ್ಟಾರಿಗಳು ಬ್ರಹ್ನ ಥಮ್ಮದ ಹೊಡು, ಪ್ರಕ್ರಿತಿಯ ಪರ್ವಹ್ನಿನ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸರ್ವಜ್ಞವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸರ್ವಜ್ಞವೆಂದು ಶ್ರತಿ ಹೇಳಿದೆ. ಸರ್ವಜ್ಞವಾಗಿಗಳು ಬ್ರಹ್ನ ಥಮ್ಮದ ಹೊಡು, ಪ್ರಕ್ರಿತಿಯ ಮತ್ತು ಹೇಳಿದೆ. ಸರ್ವಜ್ಞವಾಗಿಗಳು ಬ್ರಹ್ನ ಥಮ್ಮದ ಹೊಡು, ಪ್ರಕ್ರಿತಿಯ ಸರ್ವಹನ್ನು ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರವರ್ಷಗೆ ಅಕ್ಷರತ್ತವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆಯಿಂದು ತೀಯುತ್ತಿದೆ. ಅಕ್ಷರನು ಬ್ರಹ್ನಗಳಿದ್ದರೆ ಪರವರಿಕ್ಕೆಗೆ ವಿಷಯನೂ ಸಹ ಆಗಲಾರನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಅಧಿಪ್ರಾನನಾದ ಶುದ್ಧಬಹ್ನಕೇ ಅಧ್ಯತ್ತಾನಿಗಳುಗಳುಕ್ಕವನು.

ಆದ್ವೈ ತಿಗಳ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಎಕೆಂದರೆ ಸರ್ಚದ ಆರೋಪಕ್ಕೆ ತಗ್ಗವು ಹೇಗೆ ಅಧಿತ್ಯಾನವೊಳ್ಳ. ಈ ಅಧಿವೃತ್ತಿಗಳು, ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ನುವ ವಾಚ್ಯನಾದರೆ ನಿರ್ಧರ್ಮಕರಾದಿ ಪ್ರತ್ಯವ ವಾಚ್ಯನಾದರೆ ನಿರ್ಧರ್ಮಕರಾದಿ ಪರ್ವವ್ಯವನ್ನಲ್ಲಿ ಭರ್ಮೇಶ್ವೇ ಎಂಬ ಸೂತ್ರೋಕ್ತ ಕಾರಣ ವಚನವು ತತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಸೂರ್ಯದ್ವಾರೇಣ ವಿರಜಾ: ಪ್ರಯಾಂತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂರ್ಯದ ಮರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಂದು ಪ್ರತ್ಯಿತ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಂದು ಪ್ರತ್ಯಿತ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ನನ್ನು ಅಧಿವ್ಯಾತನಾದ ಬ್ರಹ್ನನ್ನು ಆದುದರಿಂದ ನಿರ್ಗಣನಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲವು ಬ್ರಾಥಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀಪವು ಅಪಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಅದೃಶ್ಯತ್ಪಾದಿಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು ಪ್ರಕೃತಿ, ಅಕ್ಷರಾತ್ರರತಃ ಪರನಾದವನು ಜೀವನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಮಾಡಿ ಎರಡೂ ಸಹ ಪರಮಾತ್ರನೇ ಎಂದು ರಾಮಾನುಜರು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ತಪ್ಪು, ಏಕೆಂದರೆ

'ದಿವ್ಯೋ ಹೃಮೂರ್ತ: ಪುರುಷ: ಸ ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರೋ ಹೃಜ:। ಅಪ್ರಾಣೋ ಹೃಮನಾಶ್ಕುಭ್ರೋ ಅಕ್ಷರಾತ್ವರತ: ಪರ: ॥

ಎಂಬುದಾಗಿ ದಿವೃತ್ತ ಅಮೂರ್ತತ್ವ ವ್ಯಾಪ್ತತ್ವ ಪ್ರಾಣತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಅಕ್ಷರಾತ್ರರತಃ ಪರವು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪ್ರತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅದರ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಅಮೂರ್ತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದೇ ಧರ್ಮಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನು ಅಕ್ಷರಾತ್ರರತಃ ಪರನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಶಂಕೆಯೇ ಹುಬ್ಬುವುದಿಲ್ಲ.

ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣ

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸಮನ್ಯಯ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. 'ವೈಶ್ವಾಸರ' ಎಂಬ ನಾಮವನ್ನು ಸಮನ್ಯಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಲಿಂಗಮವನ್ನಯ ಮಾಡುವ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾಸರಾಧಿಕರಣವು ಆಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಕ್ನೆ ಇಂತಹ 'ವೈಶ್ವಾಸರ' ಎಂಬ ನಾಮವು ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಭಯಪ್ರತ್ವವಿದ್ದವಾಗಿದೆ. ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅನ್ನತ್ವವೈಸಿದ್ದರೆಬ್ಬವನ್ನು ' ಸಮನ್ಯಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕ್ನೆ.

XXXVI

ಒಂದು 'ವೈಕ್ಯಾಸರ' ಎಂಬ ನಾಮವನ್ನು ಸಮಸ್ಯೆಯ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ವೈಕ್ಯಾಸರನೆನಿಸಿದ ವಿಜ್ಞಾವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ರಿಂಗಗಳನ್ನು ಸಮಸ್ಯೆಯ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದೆಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಇಲ್ಲ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಉಭಯತ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಮಾಣತೌಲ್ಲ ಹಾಗೂ ನ್ಯಾಯತೌಲ್ವಗಂದ್ನರೆ ಮತ್ತು ಉಭಯತ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರ ಪ್ರತಿಮುಂದರೇ ಅಗ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳುವೇಕು. ಅಥವಾ ಲೋಕರೂಥಿಯನ್ನು ಅಗ್ನಯಲ್ಲಿ ಹೇಳದರೆ ಅಂತಹ ಜೊಕರೂಥಿಯನ್ನು ಮತ್ತುನಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತು ಉಭಯತ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನುತ್ತದೆ. ಆದರ ಪ್ರತ್ಯವೆ ಪ್ರತ್ಯಾಸರ ಸಬ್ಬವು ಲ್ಯೂಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವೇಕು. ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತು ಅನ್ಯಯತ್ತಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನುತ್ತದೆ. ಆದರ ಪ್ರತ್ಯವೆ ಪ್ರತ್ಯಾಸರ ಸಬ್ಬವು ಲೋಕರೂಥಿಯಿಂದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನ್ನಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ, ಲೋಕರೂಥಿಯನ್ನು ವಿವಸ್ತಿಸಿ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

'ವೈಶ್ವಾನರ' ಶಬ್ಧವು ಲಂಗಾತ್ಮಕವೆಂದು 'ವಿಶ್ವಜೀವಾಂತರತ್ವಾಡೈಲೀಂಗೈ,' ಎಂಬ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಶಬ್ಧವನ್ನು ಯೌಗಿಕವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ; ಹೊರತು, ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ; ನಾಮಾತ್ಮಕವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತ್ರಾಧಿಕರಣದ ಜೊತೆಗೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಕ: ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಂಯಬೇಕು. ಅಧ್ಯಕ್ಷತ್ರಾಧಿಗಾಗಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಅಧ್ಯಕ್ಷತ್ರಾಧಿಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಉಪದಿಷ್ಪತಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಗತತ್ವನನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ಸರ್ವಗತತ್ವನನ್ನು ಪ್ರಾಂಡೋಗ್ಯೋಡುವತ್ತು ವೈಶ್ಚಾರದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ವೈಶ್ಚಾರದನ ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷತ್ರಾಧಿಗುಂಗಳೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಅಯಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸುತ್ತಕಾರರು 'ವೈಶ್ಚಾನರ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕತ್ತುವುದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮದಾಗು ಹೆಚ್ಚಿದಿದ್ದರೆ.

ಧಾಂದೋಗ್ಯಾದಿ ಉಪನಿಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತನಾದ ವೈಶ್ವಾತರನು ಜಡವಾದ ಅಗ್ನಿ ಅಥವಾ ಅಗ್ನಿದೇವತೆ ಹೊರತು; ಎಷ್ಟುವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ 'ವೈಶ್ವಾತರ್ ಶ್ವುವನ್ನು ಇವರಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಧ್ಯಂದ ಪ್ರತಿಯು ಅಗ್ನಿಯೇ ವೈಶ್ವಾನರನೆನ್ನಲು ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಮಸ್ತುತ: ಸರ್ವಗತತ್ವದರ್ಜುವು ಎಷ್ಟುನಿನಲ್ಲಿರುಹುದು. ಆದರೆ ಲಿಂಗ್ಯಂತ ಪ್ರತಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯೇ ವೈಶ್ವಾನರಸ್ವುದಿಂದ ಪ್ರತಿಹಾದ್ಯನಾಗಬೇಕು. ಪ್ರತಿಸಮಾಖ್ಯಾ, ಪುರುಷಸೂಕ್ತ ಸಮಾಖ್ಯಾ, ಆತ್ಮಕಟ್ಟ, ಬ್ರಷ್ಟಪ್ರಕರಣ, ಸರ್ವಗತತ್ವಲಿಂಗ್ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ವ್ರಮಾಣಗಳು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪಕಗಳಾಗಿನೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವರದು, ಸ್ಥಭಾವತಃ ಬಲಿತ್ತವಾದ ಒಂದೇ ಪ್ರತಿಯು ಆ ಎಲ್ಲ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯು ವೈಶ್ವಾನರಸಾಗಿರಾಕ್ಷಕಂತ ಪೂರ್ವತಿಸುವಾರ ಪಕ್ಷಕಾರನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅಗ್ರಿಯ ವೃಶ್ವಾರವಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯು ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವು ವೃಶ್ವಾರವಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವು ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಇವರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಪ್ರಬಲ? ಯಾವುದು ರ್ಯುಲ? ಎಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ವಾಸ್ತವಕವಾಗಿ ಅಂತಸ್ಥತ್ವಾಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸ್ವರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಆಗ್ರಿಶ್ರುತೆ ಮೊದಲಾದವೆಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಕ್ಷೇ ಪ್ರತಿತಾದಿಸುತ್ತದೆಂದು ತೀಯುತ್ತದೆ. ಅವಾಗ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾವತಾಶವಾಗುವುದರೆಂದ ಮುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಲಿಂಗವು ನಿರವತಾಶವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಲುವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪ್ರತ್ಯೇ ಪೂರ್ವಸಕ್ಕಳಾರು ತನ್ನ ವಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಮಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ಬಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಪ್ರತಿತಾದಿಸುವುದಾದರೆ ರೋಕವ್ಯವಹಾರವೇ ಇಲ್ಲವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಟರ ಅಗ್ನ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ಬಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೇವಣೆಗಳನ್ನು ತನ್ನತಾದಿಸುವುದುಂದ ಒಪ್ಪಗಳು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೇವಣೆಗಳನ್ನು ತನ್ನತಾದಿಸುವುದುಂದ ಒಪ್ಪಗಳು.

ಇನ್ನು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾದವನು ಭಗವಂತ. ಅವನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರಿತಿನಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಸಿದ್ಯಾಂತಿಗಳು ಉತ್ತರಸಬಹುದು. ಹಾಗಾದರೆ ಸೇಲ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಪರಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ ಸಂಸ್ಥೆ ಸಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ನಾಮಾತ್ರಕ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲವು ಪರ್ಯಾಯತದೇಶವನ್ನು ಮಾತ್ರಕ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲವು ಪರ್ಯಾಯತದೇಶವನ್ನು ಅಂತನಾಗಿ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಇಂದ್ರವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಂತೆ ಅಭ್ಯರೀಯವಾದ ಮ್ಯಾವನ್ನು ಒಂದೇ ಶಬ್ದದಿಗಳನ್ನು ಸಹ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಾತಿನಿಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಂತೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಂತೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಂತೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಂತೆ ಪ್ರವಿಷ್ಠ ಶಬ್ದವನ್ನು ಒಂದೇ ಶಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿಯುವರಿದೆ, ವಿರಾಹ ಶಬ್ದವನ್ನು ಒಂದೇ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪರ್ವತಿಸುವಂತೆ ಪ್ರವಿಷ್ಠ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಹ ಪ್ರಭಿನ್ನಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಜೀರೂಪುದ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿ ಪ್ರವಿಷ್ಠ ಸಚ್ಚವನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇತ ರಾಜವೆಂತೆ ಪ್ರವಿಷ್ಠ ಶಿಬ್ದವನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇತ ರಾಜವೆಂತೆ ಪ್ರವಿಷ್ಠ ಶಿಬ್ದವನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇತ ರಾಜವೆಂತೆ ಪ್ರವಿಷ್ಠ ಶಿಬ್ದವನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇತ ರಾಜವೆಂತೆ ಪ್ರವಿಷ್ಠ ಶಿಬ್ದವನ್ನು ಸಹ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇತ ರಾಜವೆಂತೆ ಸ್ಥಾಪಿಸುವಂತೆ, ಬರುವುದೆ,

ಇನ್ನು ಪರಮಾತ್ರನು ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಾಚ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ದೇವತೆಗಳು ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಾಚ್ಯವಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು ಉತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳಲು ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ದೇವಣೆಗಳನ್ನು ಯಾವುದಾದರೂ ಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ಅನ್ಯಯಕ್ಕೋಡ್ನರ ಉಳದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೊಡಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಸಹ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಾದಿ ಶಬ್ಬಗಳು ಬ್ರಷ್ಟನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದಾದರೆ, ಅಗ್ನಿಸ್ತೂಕ್ಕೆ ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಎಂಬಸೂಕ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಹಾಗೂ ವೈಶ್ವಾರರ ಎಲ್ಲೆ, ಅಗ್ನಿವಿದ್ದೆಯಲು ವಿದ್ಯಾವ್ಯವನ್ನೆಯೂ ಸಹ ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ವಗಳನ್ನು ರೋಕಪ್ಪವಹಾರವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಮಹುನ್ನಮ್ನ ಬಟ್ಟು ಬೆರ್ಟೆ ಪರ್ಮಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯವಾಸಕ್ಕೆ ತನ್ನಸ್ಥೆ ನಾವು ಒಪ್ಪದೇಕು. ಹಾಗೆ ಒಪ್ಪಿದಾಗ ವೈಶ್ವಾನರ ಪ್ರತಿಯು ಪೂರ್ವ ಪಕ್ಷಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ಟೀಕೆ, ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅನಿರ್ಧಾರಿತ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮೂಡಿದಂತೆ ಕಾಣಿಯತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಯಕ್ರಿಯು ಸಮಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಮ್ನವೇ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದ ನಿರ್ಣಯವಾಗುವುದಲ್ಲಿವೆಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮೂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅರಡೂ ಸಹ ಚಂದ್ರಿಕಾಟಾರ್ಯರು ನಿಶ್ವಯಾತ್ಮಕವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತಯಕ್ಕಿಗಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತಯಕ್ಕಿಗಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಮನ್ನು ಮಾರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದಂದ ವಿಮ್ನ ಮತ್ತಾನರನಾಗು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ ಅಧಿಯ ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿಯ ಪ್ರವರ್ಧಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರ್ಣಯ ಮೂಡಲು ಪರುವುದಲ್ಲವೆಂದ ಬಿಷ್ಟು ಮತ್ತಾನರನಾಗು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ ಅಧಿಯ ವೈಶ್ವಾನರಾಗು ಪ್ರವರ್ಧಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರ್ಣಯ ಮೂಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದ ಟಿಕೇಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ, ಸಹ ಆಗ್ರಿ ಪರವಾಗಿ ನಿಶ್ವಯಗುವುದುವು ಅಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಸಮಸ್ಥೆಯು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ರರಿಂದ ನಿಶ್ವಯಗುತ್ತಕವಾದ ಪ್ರವರ್ಧಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಮಿ? ಅಥವಾ ಅನಿರ್ಧಾರಿತವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಮಿ? ಅಥವಾ ಅನಿರ್ಧಾರಿತವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಮಿ? ಅಥವಾ ಅನಿರ್ಧಾರಿತವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಮಿ? ಅಥವಾ ಅನಿರ್ಧಾರಿತವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಮಿ? ನಿಶ್ವಯನಿತ್ರವನ್ನು ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡರೂ ಸಹ ವಿಮ್ಯಪರಪ್ರವಿಷಯದಲ್ಲವೆ? ನಿಶ್ವಯನಿವುದಿಂದುಭುತ್ರಾಯ. ಅಗ್ನಿವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ವಯನಿವುತಾಗಿಯ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು.

ಈ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣವು ಹಿಂದಿನೆರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಿಗೆ ರಾಜನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

XXXVIII

ವಸ್ತುತ: ಸೂಕ್ಕಾದಿವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಯಗ್ಗಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಕಾರಣವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ –

ಪೃಥಗ್ರೂಪಾಣಿ ವಿಷ್ಣೋಸ್ತು ದೇವತಾಂತರಗಾನಿ ಚ ।

ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಸೂಕ್ಷವಾಚ್ಯಾನಿ ನಾಮ್ನಾ ಸೂಕ್ಷಭಿದಾ ಭವೇತ್ ॥

ಭಗನಂತನು ದೇವತಾಂಪರ್ಗತನಾಗಿ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗದೇ ಎರಡು ರೂಪಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಶಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಎರಡು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಗ್ವಾದಿ ಶಬ್ರಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ಕ ನಾಯುಸೂಕ್ತ ಇತ್ತಾದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಇರುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಅಗ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವೇ ಸೂಕ್ಕಾದಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಎಂಬ ಸಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಶಕ್ಷ ಸಾಧಕವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ರಾಸರ ಪ್ರಾಹಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಸ್ಥಾಧರಣವಾದ ಬಾಧಕವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮತ ನಿರಾಕರಣೆ ಇದೆ. ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ರಾಸರ ತಮ್ಮದ ಸಮನ್ಯಮವು ಸಿದ್ಧವಾಯಾವಧಿಂದ ಸಕಲ ಶಬ್ರಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಬಾಧಕವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆರನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಮುಂದಿನ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಸೂತ್ರಾದಿ ವೃವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಿದಾಗ ಸೂತ್ರಗಳ ಜೋಡಣೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವರ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಪತ್ರವಾಗಿ ತಿಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಕೊನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳು ವೈಶ್ವಾರರವೆಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದರ ಸಮಸ್ಯಯತ್ನಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮಸ್ಯಯವನ್ನು ಭಗವಂತನಲ್ಲೇ ಮಾಡಿದಾಗ ಬರುವಂತಹ ಬಾಧಕವನ್ನವು ಪರಹರಿಸಿದೆ. ವಾಸ್ತರಿಕವಾಗಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಹಾದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇತ್ತಿ ಎಂದ್ರೆಯತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೇವಲ ಪದ, ವರ್ಣ ಸ್ವರಗಳ, ಸಮಸ್ಯಯವಲ್ಲಿ ಹರ್ಯವರ್ನಾನ ಸೋಳ್ತಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಹಾದದಲ್ಲಿ ಈ ಸೂತ್ರಗಳು ಅಸಂಗತವೇ ಆಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರಿಂದ ಸೂತ್ರಕಾರರು ನಾಮಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ತಬ್ಬಗಳ ಸಮಸ್ಯಯವು ಮುಗಿಯುತ್ತಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಸಂಗತವೇ ಆಗಿದೆ.

ಶಾಂಕರ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - ಧಾಂಮೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅಯಮಗ್ನಿವೈ-ಶ್ಯಾನರ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವೈಶ್ಯಾಸರ ಶಬ್ಧವು ಕೇಳುಪ್ರಿದೆ. ಹಾಠರಾಗ್ರಿ, ಭೂತಾಗ್ರಿ, ಅಗ್ನಿದೇವತೆ ಮೂವರಲ್ಲಿಯೂ ವೈಶ್ಯಾಸರ ಶಬ್ಧವು ಸಮಾನವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಜೀದ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರರಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಆತ್ತಶಬ್ಧವು ಕೇಳುಪ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನೂ ಸಹ ವೈಶ್ಯಾಸರಸೊಸಬಹುದು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ವೈಶ್ಯಾನರ ಹಾಗೂ ಆತ್ಮಶ್ಚುಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದ್ದರೂ 'ಮೂರ್ಥೈದ ಸುತೇಜಾ:' ಡತ್ಪಾದಿಯಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧಾದಿದೇಕಗಳೇ ವೈಶ್ಯಾನರನ ಅವಯವವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವನಲ್ಲಿಲ್ಲದ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ವೈಶ್ಯಾನರನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಇಲ್ಲಿ ವೈಶ್ಯಾನರ ಶಬ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಶಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಶಂಕರ ಭಾಷ್ಟದ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವೈಶ್ವಾನರಶ್ಚುವು ಜಾತರಾಗ್ನಿ, ಭೂತಾಗ್ನಿ, ಅಗ್ನಿದೇವತೆ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಆತ್ವನಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತ್ರಿತಯ ಸಾಧಾರಣವೆಂಬ ಆರ್ಟೈತಿಗಳ ಮಾತು ತಪ್ಪಾರುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಆತ್ವಶಬ್ಧವು ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಾಧಾರಣಶಬ್ಧದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ, 'ದಬ್ಬಫ್ರಾಫ್ನಾಯತನಂ ಸ್ವಶಬ್ಧಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಶಬ್ಧಾತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ಧಕ್ಕೆ 'ಆತ್ವಶಬ್ಧಾತ್' ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾಮಿ ದಬ್ಬಫ್ರಾಫ್ನಾಯತನತ್ವದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಆತ್ತಶಬ್ಧವು ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಹಾದಿಯತ್ತರೆಂದು ಅವರು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ 'ನಾನುಮಾನಮತಚ್ಛಬ್ಬಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದ ಜೀವನಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಜೀವನು ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದು ಅವರ ಪ್ರಕಾರವೇ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಾಕರಾಗ್ಗಿ, ಭೂತಾಗ್ಗಿ, ಅಗ್ನಿರೇದನೆ, ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಈ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಾರಣವಾದ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ಲಕ್ಷೆ ಪರಮಾತ್ನನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮುಮುಕ್ತುಗಳಾದ ಔಹಮಾಧ್ಯವೇ ವರವಾದವ ಐದು ಮಂದಿ ಶಿಷ್ಟಂದಿರು ಬ್ರಹ್ನನ ಜಿಪ್ಪಾಸೆಯನ್ನು ಮೂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆವಾಗ ವೈಶ್ವಾನರನೇ ಬ್ರಹ್ನನೆಂದು ರಾಜನು ಉಪಕರೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ, ಹೀಗೆ ಜಿಪ್ಪಾಸ್ನಮಾನಪ್ತ ಮುಂತಾದ ಬ್ರಹ್ನನ ಲಂಗಗಳಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನೇ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನು ಬ್ರಹ್ನನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಯ ಸಿಪ್ಪಾನ ಮೂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳಂತೆ ಇವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ನವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಜಾಶರಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಇವರಿಗೂ ಸಮಾನ.

ಮತ್ತು 'ಆತ್ಯಾರಂ ವೈಶ್ವಾರನಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ವೈಶ್ವಾಶರನಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುವ ಆತ್ಮಕ್ತುತಿಯಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ವೈಶ್ವಾರನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಲಿಂಗವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವೈಶ್ವಾಸರನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

'ಯಸ್ಕಾಗ್ನಿರ್ಗ್ಯಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಮೃಲೋಕಾದಿಗಳು ಬ್ರಹ್ನಕ ಆವಯವಗಳೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಸ್ಟೃತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಪ್ಯಾನಿಸಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ದ್ಯುಲೋಕಾದಿಗಳು ಬ್ರಹ್ನಕ ಅವಯವಗಳೆಂದೇ ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಸಹ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ನಕ್ಕೆ ವೈಶ್ಯಾನರನೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವ್ಯಾಪ್ಯಾನ.

ದ್ದುರೋಕದಿಂದ ಪ್ರಥಿವೀ ಲೋಕಪರ್ಯತ. ಸಕಲ ಲೋಕಗಳೂ ಬ್ರಹ್ನಕ ಅವಯವಗಳೇ ಅಗಿವೆಯೆಂದು 'ಅಗ್ನಿರ್ಯೂರ್ಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಉಲ್ಲೇಖವೇ ವೈಶ್ವಾರರನು ಬ್ರಹ್ನನಾಗಿದ್ರಾಕ್ಷಕಲು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.ಯೆಂದು ರಾಮಾನುಜರು ವ್ರಾಪ್ತಾನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇವರಿಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಚಕ್ಕುಪೀ ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯೌ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯೂ ಸಹ ಸ್ಟೃತಿ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಆಹಂ ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಈಶ್ವರನನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮಾನುಜರು 'ಸ್ವರ್ಯವಾಗಾ ' ಶುಚ್ಛೆ ' ಪ್ರತ್ಯಭಿಷ್ಣಾನಮಾಯ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅರ್ಥವು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಸ್ವಾರಸ್ಕ್ ಕ್ಕೆ ಭಂಗವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ವೈಶ್ವಾನರನು ಬ್ರಹ್ನನ ಪ್ರತೀತ ಹಾಗೂ ಉಪಾಧಿಯಿಂದು 'ತಥಾ ದೃಶ್ವು ಪಡೆದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ್ಯಮಾರ್, ಆದರೆ ವೈಶ್ವಾನರನು ಪ್ರತೀತವಾದರೆ ಬ್ರಹ್ನಮಾಟಿಕೊಂಡು ಹಿಡ್ಡು ಪ್ರತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮನ್ನು ಬ್ರಹ್ನನೆ ಪ್ರತೀಕವಾದ ಮಾತ್ರದಿಂದ 'ಮನಸ್' ತಟ್ಟರಿಂದ ಬ್ರಹ್ನನು ಪತ್ರಿತಾದ್ಯವಾಗುತ್ತಾನೆ.ನನ್ನಿ ಮತ್ತು ಅಂತಹ ಪ್ರತೀಕೋಪಾಸನೆಯಿಂದ ಯಾವುದೇ ಪಾಪಗಳೂ ಸಹ ಕ್ಷಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತೇದಲ ನಿರ್ಗೇಕೋಪಾಸನೆಯಿಂದವೆ; ಪಾಪಕ್ಕೆಯವಾಗುವುದೆಂದು ಅದ್ವು ತಿಗಳ ಸಿದ್ಧಾರ್ಯ 'ಅರ್ಭ್ಯಕ್ಷೌಡ್ರಾತ್' ಮತ್ತು ತಥಾದ್ಯಪ್ಪು ಪದೇಶಾತ್' ಇತ್ತಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ನನೆ ಸ್ಥಾವರ್ ಸ್ಥಾವರ್ ಸಿಮ್ನಾನ್ ಸಿಮ್ನಾನ್ ಸಿಮ್ನಾನ್ ಪ್ರತೀಕ್ಷಿ ಸ್ಥಾವರ್ ಅರ್ವತ್ತ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರೆ ಪ್ರನಂತ್ರ ಬರುತನೆಂದು ತೀಯಲೇ ಮತ್ತು ಪರಿಸಾರ್ತಿ ಬರುತನೆಂದು ತೀಯಲೇ ಪ್ರತೀಕ್ಷಿ ಸ್ಥಾವರ್ ಪ್ರತಿಸಾದಿಸಿದರೆ ಪ್ರನಂತಿ ಬರುತನೆಂದು ತೀಯಲೇ ಸ್ಥಾವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರೆ ಒಂದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತನೆಯ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಒಂದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಯ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಒಂದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಭೇದಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದೆಯಿಂದು ಹೇಳಿರುವುದೇ ಪ್ರಸರ್ವವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ದ್ವಿತೀಯ ಪಾದದ ಸಾರವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

ಗಮನಿಸಿ : ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣದ ಸಾರವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ಗೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

ಅಂತರಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ತಪ್ರದೀಪ, ತತ್ತಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮತ್ತು ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆ

॥ ಹರೀ ಓಂ ॥

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ತಾದಾಚಾರ್ಯಗುರುಭ್ಯೋ ನಮ: ॥ ॥ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಭ್ಯೋ ನಮ: ॥ ॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮ: ॥

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಅಂತರ ಉಪಪತ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् – ।। अन्तर उपपत्तेः ।। (१ - २-१३)

"ಯ ಏರ್ಪೋನಂತರಕ್ಷಿಣೆ ಪುರುಷಃ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಹೊರತು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲ. ಅಮೃತತ್ವ ಅಭಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಅಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ.

"ಯ ಏರ್ಜೋನಂತರಕ್ಷಿಣೆ" ಎಂದು ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ, "ಅಂತರಃ" = ಕಣ್ಣಿನೊಳಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು ಅಗ್ನಿ ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ "ಉಪಪತ್ತೇ" = ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವವನಿಗೆ ಅಮೃತತ್ವ, ಬ್ರಷ್ಠಶಬ್ದಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಧರ್ಮಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವವನು ಯಾರು ?

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – आदित्ये विष्णुरित्युक्तम् । 'य एष आदित्ये पुरुषः सोऽहमस्मि स एवाहमस्मि' (छां. ४-११.) इत्यादावद्रीनामेवाऽ-दित्यादिस्थत्वमुच्यते।

ಅನುವಾದ - ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಛಾಂದೋಗ್ನೋಷನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನು ನಾನು, ನಾನೇ ಅವನಾಗಿದ್ದೇನೆ' ಎಂದು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಅಗ್ನಿಗಳಿಗೆ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ವತ್ವಲಿಂಗವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರತ್ಯಾದಿ ಸಂಗತಿ, ವಿಷಯ, ಸಂಶಯ-ಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾ ಯುಕ್ತಿಬದ್ಧವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ- ಆದಿತ್ಯ ಕಲ್ಲಿ, ವಿಷ್ಣು ಇತಿ = ಆನಂದಮಯ ಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ವಿಷ್ಣು ಇದ್ದಾನೆಂದು, ಉಕ್ತಂ = ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದಿತ್ಯೇ = ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ, ಯು ಏಷು = ಯಾವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ಫುರುಷು = ಪುರುಷಮ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೋ, ಸಃ = ಅವನು, ಅಹಮಸ್ನ =ನಾನಾಗಿದ್ದೇನೆ, ಅಪಮಸ್ನ =ನಾನಾಗಿದ್ದೇನೆ, ಅಪಮಸ್ನ =ನಾನೇ, ಸಃ = ಅವನು, ಅಸ್ಥಿ = ಆಗಿದ್ದೇನೆ. ಇತ್ಯಾದ್ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ, ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ, ಅಗ್ನೀನಾಮೇವ = ಗಾರ್ಹಪತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಅಗ್ನಿಗಳಿಗೆ, ಆದಿತ್ಯಾದಿಸ್ತತ್ತಂ = ಸೂರ್ಯಮಂಡಲ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತಿಯು, ಉಬ್ಯತೇ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ?

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – अतोऽक्ष्यादित्ययाँरैक्यात् 'य एषोऽन्तरक्षिणि पुरुषो दुरुषते' (छां. ४-१५.) इत्यत्राप्यप्रिरेबोच्यते ।

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವವನು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲ-ದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ''ಯಏಷೋ Sಂತರಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶತೇ'' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಗ್ನಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ - ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಏನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಯಿತು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಆತಃ = ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ಅಕ್ಟ್ಯಾದಿತ್ಯಯೋ: = ಚಕ್ಷುರ್ಗೋಲಕ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ, ಐಕ್ಯಾತ್ = ಐಕ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ, ಅಕ್ಷಿಣ = ಚಕ್ಕುರ್ಗೋಲಕದಲ್ಲಿ, ಯ: = ಯಾವಾತನು, ದೃಶ್ಯತೇ = ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೂ, ಇತ್ಯತ್ರಾಪಿ = ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ, ಏಷಃ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಅಗ್ತಿರೇವ = ಅಗ್ತಿಯೇ, ಉಚ್ಯತೇ = ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಅಗ್ಡಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಟವೇ ?

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – अतः -

'तवथा पुष्करपलाश आपो न श्लिष्यन्त एवमेबंबिदि पापं कर्म न श्लिष्यते' (छां. ४-१४.)इत्यक्षिशानादेव सर्वपापाश्लेषान्मोक्षोप-पत्तिरित । अतोऽब्रवीति

ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಪದ್ಮಪತ್ರಕ್ಕೆ ನೀರು ಹೇಗೆ ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲವೊ ಅದರಂತೆ ಚಕ್ಕುರಂತಚ್ಛನನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಪಾಪವು ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ಮಾತಿನಂತೆ ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆನಂದಮಯನೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿಯೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ - ಅತ: = ಹಿಂದಿ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣದಿಂದ, ಯಥಾ = ಹೇಗೆ, ಪುಷ್ಕರಪಲಾಶೇ = ಪದ್ಮಪತ್ರದಲ್ಲಿ, ಅಪ: = ನೀರು, ನ ಶ್ಲಿಷ್ಕಂತೇ = ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲವೊ, ಏವಂ = ಅದೇರೀತಿ, ಏವಂವಿದಿ = ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವವನನ್ನು ತಿಳಿಯುವವನಿಗೆ, ಪಾಪಂ ಕರ್ಮ = ಪಾಪ ಕರ್ಮವು, ಪಶ್ಚಿಷ್ಠೇ = ಲೇಪವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಅಗ್ನ = ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ, ಸರ್ವಜಾಪಾಶ್ವೇಷಾತ್ = ಎಲ್ಲ ಪಾಪಗಳ ಅಲೇಪದ ಮೂಲಕ, ಮೋಕ್ಷ್ = ಮೋಕ್ಷ್ದ, ಉಪಪತ್ತೀ: ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು, ಇತಿ = ಆಗುತ್ತದೆಂದು, ಅತ: = ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದರೆ, ಆಬ್ರವೀತ್ = ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವವನು ವಿಷ್ಣುವೇ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् 🗕 ।। अन्तर उपपत्तेः ।।

चक्षुरन्तस्स्यो विष्णुरेव ।'त्रिपादस्यामृतं दिवि' (ऋ. १०-९०-३.) इत्यादिना तस्यैवामृतत्वायुपपत्तेः ।

ಚಕ್ಕುರಂತರ್ಗತನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ''ತ್ರಿಪಾದಸ್ಥ ಅಮೃತಂ ದಿವಿ'' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ - ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥ: = ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕ-ನಾಗಿರುವವನು, ವಿಷ್ಣುದೇವ = ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ

ಏಕೆಂದರೆ ಆಸ್ಕ = ಇವನ, ಅಮೃತಂ = ನಾಶ ರಹಿತವಾದ, ತ್ರಿಪಾಡ: = ಮೂರು ಪಾದಗಳು, ದಿವಿ = ದೇವರೋಕದಲ್ಲಿವೆ. ಇತ್ಕಾದಿನಾ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ, ತಸ್ಕ್ರೆವ = ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ, ಅಮೃತತ್ವಾದಿ = ಅಮೃತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು, ಉಪಪತ್ತೇ = ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಕಲಭಿನ್ವನಾದ ವಿಷ್ಣು ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् –

ब्रह्मात्मश्च्यायुपपत्तेश्व ।'सोऽहमिस्म' इत्यादि त्वन्तर्याम्यपेक्षया । 'अन्तर्यामिणमीशेशमपेक्ष्याहं त्वमित्यपि । सर्वे शब्दाः (सर्वशब्दाः) प्रयुज्यन्ते सति भेदेऽपि वस्तुषु ।।' इति महाकौर्मे (कौर्मे)।।

ಮತ್ತು "ಏತತ್ ಬ್ರಹ್ನ" ಎಂಬಲ್ಲಿಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಬ್ರಹ್ನಶಬ್ದಹಾಗೂ ಆತ್ವಶಬ್ದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ "ಸೋട ಹಮಸ್ಯ" ಮುಂತಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ವಿವಕ್ತೆಯಿಂದ ಪರಮಾತನಲ್ಲಿಯೇ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ –

"ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿ-ಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಹಂ, ತ್ತಂ, ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಭೇದವಿದ್ದರೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ" ಹೀಗೆ ಮಹಾಕೌರ್ಮಪುರಾಣವು ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ – ಬ್ರಹಾತ್ಮಶಬ್ದಾದಿ = 'ಏತತ್ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದ ಆತ್ಮಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದವುಗಳು, ಉಪಪತ್ತೇಶ್ವ = ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ.

ಸೋಽತಮ್ಮು = ಅವನೇ ನಾನಾಗಿದ್ದೇನೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ತು = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಾದರು, ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಪೇಕ್ನಯಾ = ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯ, = ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅಂತರ್ಯಾಮೀನಾಣ = ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ, ಈಶೇಠಂ = ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು, ಅಪೇಕ್ಷ್ವ = ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಅತಂ = ನಾನು ಎಂಬ ಶಬ್ದವು, ಪತ್ತು ಇತ್ಯಪ್ಪಿ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಸರ್ವೇ ಶಸ್ತ್ರಾ = ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಸಹ, ಪ್ರಯುಜ್ಯಂತೇ = ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ವಸ್ತುಷಾ = ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ,

ಭೇದೇ ಸತಿ ಅಪಿ = ಭೇದವು ಇದ್ದರೂ ಕೂಡ, ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯ ವಿವಕ್ತೆಯಿಂದ, ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಮಹಾಕೌರ್ಮೀ = ಮಹಾಕೂರ್ಮಪುರಾಣವು ಹೇಳಿದೆ.

ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕ ದೀಪಾವಳಿ

ಅಂತರಾಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಕವೇನು ?

सत्तर्कदीपाविकः – अन्तर उपपत्तेः ।। इदमाम्नायते । 'य एषोऽन्तरिक्षणि पुरुषो दृश्यत एष आत्मा' इति । अत्रात्मेतिशब्दनिर्दिष्टोऽक्षिस्यपुरुषः कोऽयमिति विचार्यते ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಕೆ ಹೀಗಿದೆ - ''ಯ ಏರ್ಷೋನಂತರಕ್ಷಿಣ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತ ಏಷ ಆತ್ಕಾ'' ಎಂದು ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಶಬ್ದದಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನು ಯಾರೆಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಆದಿತ್ಯ ಪುರುಷಪ್ರಾಪಕ ಶ್ರುತಿಗಳು ಯಾವುವು ?

सत्तर्कदीपाविकः – अत्राधस्तनवाक्यादादित्यस्यः पुरुषः तावदित्रेवावगम्यते। 'अध हैनं गार्हपत्योऽनुशशास' 'य एष आदित्ये पुरुषो दृश्यते सोऽहमस्मि' इति 'स एवाहमस्मि' इति 'स यथा चन्द्रस्यपुरुषोऽहि विशेषावगतः' 'अध हैनमन्वाहार्यपचनोऽनुशशास य एष चन्द्रमिस पुरुषो दृश्यते सोऽहमस्मि' इति ।

'ಅಥ ಹೈನಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಕೋನ್ಯನಶಶಾಸ' 'ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯೇ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಸೋನಹಮಸ್ಥಿ' 'ಸ ಯಥಾ ಚಂದ್ರಸ್ಥಪುರುಷೋನಹ್ನಿ ವಿಶೇಷಾವಗತಃ' 'ಅಥ ಹೈನಮನ್ವಾಹಾ ರ್ಯಪಚನೋನಿನುಶಶಾಸ ಯ ಏಷ ಚಂದ್ರಮಸಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಸೋನಿಹಮಸ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಹೇಳುವ ಶ್ರತಿಗಳಂತೆ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನೇ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಆಕ್ಟಿಸ್ಟನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಆದಿತ್ಯಾಧಿಷ್ಠಾತೃವು ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ

सत्तर्कदीपाविकः – आदित्यस्थपुरुषस्यवाक्षिस्थपुरुषत्वेनाक्ष्यादित्यैक्यस्यानेक श्रुतिसिद्धत्वादिक्रेचायमक्षिस्थपुरुषः स्यात् । अतक्व 'यक्वासावादित्यः' इत्यादिना यदादित्याधिष्ठातृत्वमुक्तं विष्णोस्तदप्यक्रेरेव समायातम् ।

"ಅಥ ಹೈನಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಕೋ ನನಶಶಾಸ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನಿಗೆ ಆಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನಿಂದ ಐಕ್ಕವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಆಕ್ಷಿಸ್ಥನಾಗಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ "ಯಶ್ಚಾನಾವಾದಿತ್ಮೇ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ವಿಷ್ಣು ಅಧಿಷ್ಠಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಷ್ಣುಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ

सत्तर्कदीपाविकः – यद्विष्णुज्ञानमेव मोक्षसाधनं प्रतिपादितम् । 'तमेवं विद्वानमृत इह भवति । नान्यः पन्था' इत्यादिना तदिप न सिद्धवित अक्षिस्थपुरुषात्रिविदो मोक्षश्रवणात् । 'एवमेवंविदि पापं कर्म न स्लिष्यते' इत्येवं पूर्वपक्षयति – आदित्य इति ।।

ಇನ್ನು ಹಿಂದೆ ವಿಷ್ಣುಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ "ತಮೇವಂ ವಿದ್ಯಾನಮ್ಮತ ಇಹ ಭವತಿ ၊ ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಗ್ಗಿಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. "ಏವಮೇವಂವಿದಿ ಪಾಪಂ ಕರ್ಮ ನ ಶ್ಲಿಷ್ಠತೇ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಂತೆ ಇಂತಹ ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ಞಾನಪಡೆದವನು ತನ್ನಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಗಲಾರನು. ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಆದಿತ್ಯೇ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಮೃತತ್ವಾದಿಧರ್ಮಗಳು ವಿಷ್ಣು ಮಾತ್ರ ನಿಷ್ಣ

सत्तर्कदीपाविकः – अत्र स्त्रमवतार्य व्याचष्टे – अन्तरित्यादिना ।। अक्षिस्यपुरुषोऽयं विष्णुरेव । 'एष आत्मेति होवाच' 'एतदमृतमेतदभयमेतद् ब्रह्म' इति श्रूयमाणत्वात् । अमृतत्वादिकं विष्णोरेव श्रूयते । 'त्रिपादस्यामृतं दिवि' इत्यादिश्रुत्यन्तरे ।

ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ನಿರಾಕರಣೆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ 'ಅಂತಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ. ಅಕ್ಷಿಸ್ಗಪುರುಷನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ''ವಿಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚ'' ಎಂದು ತಿಳಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅಮೃತತ್ವಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೇ ಆಗಿವೆಯೆಂದು ''ತ್ರಿಪಾದಸ್ಥಾಮ್ಯತಂ ದಿವಿ'' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರತಿಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಗಳು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರವಾಗಿದೆ

सत्तर्कदीपाविकः – नच विष्णुवदक्षेरप्यमृतत्त्वं शक्क्तीयम् । 'तमेताः पञ्चदेवताः परिष्रियन्ते विद्युद् वृष्टिश्चन्द्रमा आदित्योऽक्तिः' 'भयादिकः तपति' इत्यादिश्रुतिविरोधात् । एतद्राक्यमक्रिप्रापकमुक्तं तदन्यथोपपन्नमित्याइ – सोऽइमिति ।।

ವಿಷ್ಣುವಿನಂತೆ ಅಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅವ್ಯುತತ್ವವನ್ನು ಶಂಕಿಸಬಾರರು. ''ತಮೇತಾ: ಪಂಚರ್ದಿನತಾ: ಪರಿಮ್ರಿಯಂತೇ ವಿದ್ಯುದ್ ವೃಷ್ಟಿಶ್ಚಂದ್ರಮಾ ಅಧಿತ್ಯೋಗ್ರೀ!', 'ಭಯಾದಗ್ಗಿಸ್ತಪತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೆದರಿ ಅಗ್ಗಿಯು ಬೆಳಗುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಉಳಿದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ಗಿಪ್ರಾಪಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು 'ಸೋನಹಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರ**ದೀ**ಪ

ಆದಿತ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ವಿದ್ಯುತ್ ಇವರಲ್ಲಿರುವವನು ಅಗ್ನಿಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

तत्वप्रदीपः – 'यश्चासावादित्ये' 'अन्तरादित्ये मनसा चरन्तम्' इत्यादावादित्ये विष्णुरित्युक्तम् । 'य एष आदित्ये पुरुषो दृश्यते सोऽइमस्मि स एवाइमस्मि', 'य एष चन्द्रमसि पुरुषो दृश्यते सोऽइमस्मि स एवाइमस्मि', 'य एष विद्युति पुरुषो दृश्यते सोऽइमस्मि स एवाइमस्मि' इत्यत्रीनां गाईपत्यान्वाद्दार्यपचनावहनीयानाम् उपकोसलोपदेष्टृणाम् आदित्यादिस्यत्वमुच्यते ।

ತೃತ್ರೀಯೋಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ 'ಯಶ್ಚಾಸಾವಾದಿತ್ಯೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತ್ತು 'ಅಂತರಾದಿತ್ಯೇ ಮನಸಾ ಚರಂತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯೇ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಸೋಽಹಮಸ್ಮಿ ಸ ಏವಾಹಮಸ್ಮಿ' ಅರಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪುರುಷನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೋ, ಅವನು ನಾನೇ ಆಗಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯು ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಯ ಏಷ ಚಂದ್ರಮಸಿ ಪುರುಷಣ ದೃಶ್ಯತೇ ಸೋಽಹಮಸ್ಮಿ ಸ ಏವಾಹಮಸ್ಮಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪುರುಷನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೋ, ಅವನು ನಾನೇ ಆಗಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನ್ನಾಹಾರ್ಯಪಚನ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿಯು ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಯ ಏಷ ವಿದ್ಯುತಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಸೋಽಹಮಸ್ಮಿ ಸ ಏವಾಹಮಸ್ಮಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪುರುಷನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೋ ಅವನೇ ನಾನು ಆಗಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಹವನೀಯ ಅಗ್ನಿಯು ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಹವನೀಯ ಅಗ್ನಿಯು ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದ್ದಂದ ಅದಿತ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ವಿದ್ಯುತ್ ಇವರಲ್ಲಿರುವವನು ಅಗ್ನಿಯೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಅಕ್ಷ್ಯಭಿಮಾನಿಯಲ್ಲಿರುವವನು ಅಗ್ನಿಯೇ ?

तत्वप्रदीपः – अतोऽसीन्त्रियप्रेरकादित्ययोरैक्यात् 'य एषोऽन्तरक्षिणि पुरुषो दुस्यते' इत्यत्र सत्यकामवाक्येऽपि अस्यभिमान्यन्तस्योऽग्निरेबोच्यते ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಟೀಂದ್ರಿಯ ಪ್ರೇರಕನಿಗೂ ಅದಿತ್ಯನಿಗೂ ಐಕ್ಕವಿರುವುದರಿಂದ 'ಯ ಏಷೋ 5ಂತರಿಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಸತ್ಯಕಾಮನ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಆಕ್ಷ್ಮಭಿಮಾನಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವವನು ಅಗ್ನಿಯೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಅಗ್ನಿಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷ

तत्वप्रदीपः – 'एवमेवंबिदि पापं कर्म न क्लिष्यते' इति प्रकृताग्निज्ञानफलत्वेन सर्वपापाक्ष्रेषवचनादग्निज्ञानादेव मोक्षोपपतिः ।

'ಏವಮೇವಂವಿದಿ ಪಾಪಂ ಕರ್ಮ ನ ಶ್ರಿಷ್ಕತೇ' ಯಾರು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಪಾಪಕರ್ಮದ ಲೇಪವನ್ನು ಹೊಂದಲಾರ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ಞಾನದ ಫಲವನ್ನಾಗಿ ಸರ್ವಪಾಪದ ಅಸಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷ-ವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲ.

ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ

तत्त्वप्रदीपः – अतः फलवत्त्वादश्रौ समन्वयो युक्तोऽस्य प्रकरणस्येति पूर्वपक्षाभिप्रायः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷರೂಪ ಪ್ರಯೋಜನವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ವೇದಾರ್ಥ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳು ಹೊರಟವೆ

तत्वप्रदीपः – अतो यावदत्र ब्रह्मणि समन्वयो न निर्णीतः, तावत्

'यश्चासावादित्ये' इत्यादावप्यतिसुनिर्णयो न स्यात् । अतः सर्ववेदार्घनिर्णये प्रत्यधिकरणनिर्णयास्सुदृढा भवन्तीति ज्ञापयन्नधिकरणसङ्गतिमदीदिशत् ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ಪ್ರಕರಣವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ-ವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಆಲ್ಲಿಯ ತನಕ 'ಯಶ್ಚಾಸಾವಾದಿತ್ಯೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತೈತ್ತಿರೀಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ನಿಕ್ಚಯವಾಗಿ ವಿಷ್ಣು ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲ ವೇದಾರ್ಥಗಳ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ನಿರ್ಣಯಗಳು ಸುದ್ವಢವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಆಧಿಕರಣ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ-

ಉಪಕೋಸಲೋ ಹ ವೈ ಕಾಮಲಾಯನಃ ಸತ್ಯಕಾಮೇ ಜಾಬಾಲೇ ಬ್ರಹ್ನಚರ್ಯಂ ಉವಾಸ। ತಸ್ಯ ಹ ದ್ವಾದಶವರ್ಷಾಣಿ ಅಗ್ನೀನ್ ಪರಿಚಚಾರ। ಸ ಹ ಸ್ಥ ಅನ್ಯಾನ್ ಅಂತೇವಾಸಿನಃ ಸಮಾವರ್ತಯನ್ ತಂ ಹ ಸ್ಮ ಏವ ನ ಸಮಾವರ್ತಯತಿ। ತಂ ಜಾಯಾ ಉವಾಚ 'ತಪ್ರೋ ಬ್ರಹ್ನಚಾರೀ। ಕುಶಲಮಗ್ನೀನ್ ಪರಿ ಚ ಚಾರೀತ್। ಮಾ ತ್ಯಾ ಅಗ್ನಯಃ ಪರಿಪ್ರಾವೋಚನ್। ಪ್ರಬ್ರೂಹಿ ಅಸ್ಥಾ' ಇತಿ। ತಸ್ಕೃಹ ಅಪ್ರೋಚ್ಮೈವ ಪ್ರವಾಸಾಂಚಕ್ರೇ।

ಕಾಮಲಾಯನನ ಮಗನಾದ ಉಪಕೋಸಲನು ವೇದಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸತ್ಯಕಾಮನಾದ ಜಾಬಾಲನಲ್ಲಿ ಗುರುಕುಲವಾಸ ಮಾಡಿದ. ಆಚಾರ್ಕರ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ. ಆಹವೆನೀಯ, ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನ ಎಂಬ ಮೂರು ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ಪರ್ಯಂತ ಸೇವಿಸಿದೆ. ಸತ್ಯಕಾಮನಾದರೂ ತನ್ನ ಬೇರೆ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಸಿ ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಲು ಅನುಮತಿ ನೀಡಿದೆ. ಆದರೆ ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪದೇಶ ಸಮಾವರ್ತನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಲ್ಲಿ. ಆಕ್ಟರ್ಡ್ನ ! ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ಆತನ ಮಡದಿ ಹೇರದಳು. ''ಬ್ರಹಜ್ಜಾಡಿರಿ ಉಪಕೋಸಲನು ತಪಸ್ತು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ನಮ್ಮ ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸೇವಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ನೀವಾಗಲ್ಲಿ, ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸೇವಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದರೂ ನೀವಾಗಲ್ಲಿ, ಅಗ್ನಿಗಳಾಗಲೀ, ಆವನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ''ಇನ್ನಾದರೂ ನೀವು ಅವನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿಲಿ'. ಹೀಗೆ ಪತ್ನಿಯು ಹೇಳಿದರೂ ಉಪದೇಶಿಸದೆ ಸತ್ಯಕಾಮನು ಪ್ರಮಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಟು.

ಸ ಹ ವ್ಯಾಧಿನಾ ಅನಶಿತುಂ ದಧ್ಯೇ। ತಂ ಆಬಾರ್ಗ್ನಜಾಯಾ ಉವಾಚ – 'ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿನ' ಆಶಾನ । ಕೆಂ ನು ನ ಅಶ್ವಾಸಿ' ಇತಿ । ಸ ಹ ಉವಾಚ – 'ಬಹವಃ ಹಿ ಅಸ್ಥಿನ' ಪುರುಷೇ ಕಾಮಾ: ನಾನಾತ್ಮಯಾ: । ವ್ಯಾಧಿಭ: ಪ್ರತಿಪೂರ್ಣೋ(5ಸ್ಮಿ । ನ ಅಶಿಷ್ಯಾಮಿ' ಇತಿ ।

ಆಥಹ ಆಗ್ನಯ: ಸಮುದಿರೇ- 'ತಪ್ಪೋ ಬ್ರಹ್ಮಬಾರೀ! ಕುಶಲಂ ನ: ಪರ ಚ ಚಾರಣ್ ! ಹಂತ ಆಸ್ಟ್ರೆ ಪ್ರಬ್ರವಾಮ' ಇತಿ ! ತಸ್ಟ್ರಹ ಊಚು: - 'ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ' 16 ಬ್ರಹ್ಮ | ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತಿ ! ಸಹ ಉವಾಚ' ವಿಜಾನಾಮಿ ಅಹಂ ಯತ್ ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ! ಕಂ ಚ ತು ಖಂ ನ ವಿಜಾನಾಮಿ' ಇತಿ ! ತೇ ಹ ಊಚು: 'ಯದ್ವಾವ ಕಂ ತರೇವ ಖಂ ! ಯದೇವ ಖಂ ತರೇವ ಕಂ' ಇತಿ ! ಪ್ರಾಣಂ ಚ ಹ ಆಸ್ಟ್ರೆ ತದಾಕಾಶ ಚ ಊಚು: !

ಉಪಕೋಸಲನು ಮಾನಸಿಕ ದುಃಖದಿಂದ ಉಪಮಾಸವಿರಲು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ. ಆಚಾರ್ಯರ ಪತ್ತಿಯು 'ಬ್ರಹ್ಮಜಾದಿಯೇ ! ಊಟ ಮಾಡು. ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಮಾಸವಿರುತ್ತಿ ? ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ಉಪಕೋಸಲನು 'ನನ್ನಲ್ಲಿ ನಾನಾರೀತಿಯಾದ ಅನೇಕ ಕಾಮನೆಗಳಿವೆ. ಅವು ಪೂರೈಸದಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಮಾನಸಿಕ ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಊಟ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ.

ಆಗ ಗಾರ್ಹಪತ್ಕಾದಿ ಅಗ್ನಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಹೇಳಿಕೊಂಡರು. 'ಈ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ನಮ್ಮನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸೇವಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪಾಪ ! ಅವನಿಗೆ ನಾವು ಉಪದೇಶಿಸೋಣ' ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಅವನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು.

'ಬಲದೇವತೆಯಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಅಪರಬ್ರಹ್ಮ, 'ಕ' ಅಂದರೆ ಅಪರಾಧೀನವಾದ ಬಲಾನಂದಸ್ವರೂಪನಾದವನು ಪರಬ್ರಹ್ಮ, ಮತ್ತು 'ಖ' ಅಂದರೆ ಅಪರಾಧೀನವಾದ ಬಲಜ್ಜಾನಸ್ವರೂಪನಾದವನು ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು.

ಉಪಕೋಗಲನು ಹೇಳಿದನ - 'ಬಲದೇವತೆಯಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಅಪರಬೃಹ್ವನೆನ್ನು ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಂದರೆ, 'ಕ' ಮತ್ತು 'ವಿ' ಒಟ್ಟರೇ? ಅಥವಾ ಬೇರೆಯೇ ? ಎಂದು ತಿರಯಲ್ಲಿ' ಎಂದು, ಅದಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಗಳು 'ಯಾವ ಪರಬ್ರಹ್ವನು 'ವಿ' ಎನಿಸಿರುವನೋ ಅವನೇ 'ಖಿ'. ಯಾವ ಪರಬ್ರಹ್ವನು 'ಖಿ' ಎನಿಸಿರುವನೋ ಅವನೇ 'ಕ' ಎಂದು, 'ಕ' ಮತ್ತು 'ಖಿ' ಎನಿಸಿದ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಒಟ್ಟರೇ ಎಂದು ಉಪರೇಶಿಸಿದರು. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಗಳು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನೂ ಮತ್ತು ಆಕಾಶನಾಮಕನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ ಉಪಕೋಗಲನಿಗೆ ಉಪರೇಶಿಸಿದರು. ಆಥ ಹ ಏನಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಕೋನನುಶಶಾಸ – 'ಪೃಥಿವೀ। ಅಗ್ನೀ। ಅನ್ನಂ। ಆದಿತ್ಯಃ।' ಇತಿ। 'ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯೇ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಸೋಽಹಮಸ್ಮಿ ಸ ಏವಾಮಹಮಸ್ಮಿ' ಇತಿ।

ಸ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಉಪಾಸ್ತೇ ಅಪಹತೇ ಪಾಪಕೃತ್ಯಾಂ । ಲೋಕೀ ಭವತಿ। ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ । ಜ್ಯೋಕ್ ಜೀವತಿ । ನ ಅಸ್ಯ ಅಪರಪುರುಷಾः ಕ್ಷೀಯಂತೇ । 'ಉಪ ವಯಂ ತಂ ಭುಂಜಾಮಃ ಅಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ಲೋಕೇ ಅಮುಷ್ಕಿಂಶ್ಚ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾಸುಪಾಸ್ತೇ।'

ಆನಂತರ ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದನು. 'ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಥು ಅಂದರೆ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ್ದೆಂದ ಪೈಥಿವೀ ನಾಮಕನಾಗಿ ಪೃಥಿಎಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಅಗನೇತಾರ ಅಂದರೆ ಜಗನ್ನಿಯಾದುಕನಾದ್ದೆಂದರ ಅಗ್ನಿನಾಮಕನಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಅತ್ಯತ್ವದಿಂದ ಅಂದರೆ, ಸಂಹರಿಸುವುದರಿಂದ ಅನ್ನನಾಮಕನಾಗಿ ಅನ್ನದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಅತ್ಯತ್ವದಿಂದ ಅಂದರೆ, ಸಂಹರಿಸುವುದರಿಂದ ಅನ್ನನಾಮಕನಾಗಿ ಅನ್ನದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಪರ್ಣಿಸಿ ಆದರಿತ್ಯನಾಮಕನಾಗಿ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಪರಮಾತ್ಯನವಿದ್ದೆ, ಇನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಯನವಿದ್ದೆ, ಇದನ್ನೂ ಸಂದ್ಯಪನ್ನಿ ಪೂರ್ಣಪಡ್ಗುಣನಾದ ಯಾವ ಭಗವಂತನು ದಿವ್ಯದ್ಯಕ್ಷಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗಿರುವನೋ ಅವನೇ, ಅಹೇಯಾದ್ದರಿಂದ 'ಆಹಂ' ಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಅವನ ರೂಪಕ್ಕೊ, ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವ ರೂಪಕ್ಕೂ ಯಾವ ವೃತ್ಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲ. ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅವನೇ ನನ್ನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು.

"ಯಾರು ವ್ಯಾಪ್ತನೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೂ ಆದ ಈ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಪಾಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ವೈಕುಂಠಾದಿ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪೂರ್ಣ ಆಯುಸ್ತನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಭೃತ್ಯರ ಕೊರತೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ಇಂತಹ ವಿಷ್ಣೂಪಾಸಕನನ್ನು ನಾವು ಇಹ ಮತ್ತು ಪರಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತೇವೆ' ಎಂದೇ ಭೃತ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ'' ಎಂದು ಗಾರ್ಹಪತ್ನಾಗ್ನಿಯು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು.

ಅಥ ಹ ಏನಂ ಅನ್ನಾಹಾರ್ಯಪಚನಃ ಅನುಶಶಾಸ - 'ಆಪಃ । ದಿಶಃ । ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ ಚಂದ್ರಮಃ ।' ಇತಿ । 'ಯ ಏಷ ಚಂದ್ರಮಸಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಸೋಽಹಮಸ್ಕಿ ಸ ಏವಾಹಮಸ್ಕಿ' ಇತಿ । ಸ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾಸುವಾಸ್ತೇ ಅಪಹತೇ ಪಾಪಕೃತ್ಯಾಂ । ಲೋಕೀ ಭವತಿ । ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ । ಜ್ಯೋಕ್ ಜೀವತಿ । ನ ಆಸ್ಕ ಅಪರಪುರುಷಾ: ಕ್ಷೀಯಂತೇ । 'ಉಪ ವಯಂ ತಂ ಭುಂಜಾಮ: ಅಸ್ಥಿಂಶ್ನ ಲೋಕೇ ಅಮುಷ್ಕಿಂಶ್ವ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾಸುವಾಸ್ತೇ'।

ಆನಂತರ ಆನ್ಯಾಹಾರ್ಯಪಡನ ಎಂಬ ಅಗ್ಗಿಯು ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು.
'ವಿಷ್ಣುವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪಾಲಕನಾದ್ದರಿಂದ 'ಆಪಃ' ಎನಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಅಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ದಿಕ್ ನಾಮಕನಾಗಿ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಯಾರಿಗೂ ಅಧೀನ-ನಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ನಕ್ಕತ್ರನಾಮಕನಾಗಿ ನಕ್ಕತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಆನಂದರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ಚಂದ್ರನಾಮಕನಾಗಿ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪದೇಶ. ಇದು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪದೇಶ - ಪೂರ್ಣಷಡ್ಗುಣನಾದ ಯಾವ ಭಗವಂತನು ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿದ್ದು ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಗೋಚರನಾಗಿರುವನೋ ಅವನೇ, ಅಹೇಯನಾದ್ದರಿಂದ ಅಹಂಶಬ್ರಾಮಚ್ಛಾನಿಗಿದ್ದು, ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವ್ಯಾಪ್ತರೂಪಕ್ಕಿನಿಂತ ಯಾವ ವಿಶೇಷವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಾನೆ.

"ಯಾರು ಇದನ್ನು ತೀರು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ರಾನೋ ಅವನು ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪರಿಷರಿಸಿಕೊಂಡು ಪೈಕುಂತಾರಿ ರೋಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಪೂರ್ಣ ಅಯುಸ್ತನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಯೋಗ್ನ ತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಸರ್ವಜ್ಞವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಭ್ಯಕ್ತರ ಕೊರತೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. "ಇಂತಹ ವಿಷ್ಣುವಾಸಕನನ್ನು ನಾವು ಇಹ ಪರಗಳರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಬಿಡದೆ ಆಶ್ರಯಸುತ್ತೇವೆ" ಎಂದೇ ಭ್ಯಕ್ತರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ" ಎಂದು ಅನ್ನಾಹಾರ್ಯಪಡನನನು ಹೇಳಿದನು.

ಅಥ ಹ ಏವಮಾಹವನೀಯಃ ಅನುಶಶಾಸ - 'ಪ್ರಾಣಃ। ಆಕಾಶಃ। ದೌೃಃ। ವಿದ್ಯುತ್ । 'ಇತಿ। 'ಯ ಏಷ ವಿದ್ಯುತಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಸೋಽಹಮಸ್ಥಿಸ ಏವಾಹಮಸ್ಥಿ' ಇತಿ ।

ಸ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಉಪಾಸ್ತೇ ಅಪಹತೇ ಪಾಪಕೃತ್ಯಾಂ । ಲೋಕೀ ಭವತಿ । ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ । ಜ್ಯೋಕ್ ಜೀವತಿ । ನ ಅಸ್ಕ ಅಪರಪುರುಷಾ: ಕ್ಷೀಯಂತೇ । 'ಉಪ ವಯಂ ತಂ ಭುಂಜಾಮ: ಅಸ್ಥಿಂಶ್ವ ಲೋಕೇ ಆಮುಷ್ಮಿಂಶ್ವ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ಯಾನುಪಾಸ್ತೇ ।'

ಆನಂತರ ಆಹವನೀಯ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿಯ ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. 'ವಿಷ್ಣುವು ಬಲರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನಾಮಕನಾಗಿ ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ, ಅವಕಾಶಪ್ರದನಾದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶನಾಮಕನಾಗಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಕಾಶಸ್ತರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ದ್ಯಾನಾಮಕನಾಗಿ ದ್ಯು ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯು ತೌನಾಮಕನಾಗಿ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆ. ಇದು ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪದೇಶ. ಇನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪದೇಶ. ಇನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪದೇಶ - ಯಾವ ಭಗವಂತನು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಪಡ್ದುಣನಾಗಿ ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗಿರುವನ್ನೋ ಅವನೇ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಹೇಯನಾದ್ದರಿಂದ ಅಹಂ ಶಬ್ದವಾಟ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವ್ಯಾಪ್ತರೂಪಕ್ಕಿಂತ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲದೇ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಾನೆ.

ಯಾರು ಈ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ವೈಕುಂಠಾದಿರೋಕಗಳನ್ನು ಪಡೆದು, ಪೂರ್ಣ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಯೋಗೃತೆಯಂತೆ ಸರ್ವವನ್ನೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಇವನಿಗೆ ಭೃತ್ಯರ ಕೊರತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, 'ಇಂತಹ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ಷನನ್ನು ನಾವು ಇಹ ಪರ ರೋಕಗಳರಡರಲ್ಲಿಯೂ ರಿಡದೆ ಅಕ್ರಯಿಸುತ್ತೇವೆ. ಎಂದೇ ಭೃತ್ಯರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.'' ಎಂದು ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರನು.

ತೇ ಹ ಊಚು: । 'ಉಪಕೋಗಲ ಏಷಾ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಅಸ್ಪದ್ದಿದ್ದಾ, ಆತ್ಕವಿದ್ಯಾ ಚ । ಆಚಾರ್ಕ್ಕಸ್ತು ತೇ ಗತಿಂ ವಕ್ತಾ' ಇತಿ । ಆಜಗಾಮ ಹ ಅಸ್ಯ ಆಚಾರ್ಕ್ಯ: । ತಮಾಚಾರ್ಕ್ಯ ಅಭ್ಯುವಾದ 'ಉಪಕೋಗಲ' ಇತಿ । 'ಭಗವ' ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಶುತ್ರಾವ । 'ಬ್ರಹ್ಮವಿದ ಇವ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಮುಖಂ ಭಾತಿ । ಕೋ ನು ತ್ವಾಅನುಶತಾಸ' ಇತಿ । 'ಕೋ ನು ಮಾ ಅನುಶಿಷ್ಯಾತ್ ಭೋ' ಇತಿ । 'ಇಕಾವೇ ವ ನಿಹ್ನುತಃ । ಇಮೇ ನೂನಮೀದೃಕಾ ಅನಾದೃಕಾ' ಇತಿ ಹ ಆಗ್ನೀನ್ ಅಭ್ಯೂರೇ । 'ಕಿಂ ನು ಸೋಮ್ಯ ಕಿಲ ತೇ ಅವೋಚನ್' ಇತಿ । 'ಇದಂ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಜಪ್ಲ್ಯೇ ।

"ಉಪಕೋಸಲ ! ಈ ವರೆಗೆ 'ಸೋಽಹಮಸ್ಟಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ 'ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸರ್ವಗತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ನಾವು ಉಪರೇಶಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಹೊರತು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವಂಥಹುದಲ್ಲ. ಉಪಾಸನೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿನಗೆ ನಿನ್ನ ಆಚಾರ್ಯರೇ ಹೇಳುವರು. 'ಂದು ಪ್ರಕಣಗ್ಗಳು ಹೇಳದರು. ಆಗ ಉಪಕೋಸಲನ ಆಚಾರ್ಯರು ಬಂದರು. 'ಉಪಕೋಸಲ !' ಎಂದು ಕರೆದರು. 'ಪೂಜ್ಕರೇ' ಎಂದು ಉಪಕೋಸಲನ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೇಳಿದ. 'ನಿನ್ನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಣವುಯ ಕಾಂತಿ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ನಿನಗಾರು ಉಪರೇಶಿಸಿದರು?' ಎಂದು ಗುರುಗಳು ಪ್ರತ್ನಿಸಿದರು. 'ಬ್ರಹ್ಮದಿದ್ದೆಯನ್ನು ಯಾರು ತಾನೇ ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಬಲ್ಲರು ?

ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾನವರೂ, ಪಾತಾಲದಲ್ಲಿರುವ ಅಸುರರೂ, ಭಗವಂತನ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಪರಾಪ ಮಾಡುವವರು. ಉಪರೇಶಕ್ಕೆ ಅಸಮರ್ಥರು. ನನಗೆ ಉಪರೇಶಿಸಿದವರು ದೇವತೆಗಳು ಈ ಆಗ್ಗಿಯಂತೆ ಇರುವವರೂ ಪ್ರಾತೆಯ ಬಣ್ಣದವರೂ ಮತ್ತು ಹಸ್ತವಾದಾದಿ ಅವಯವಗಳುಳ್ಳವರೂ ಅಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ನನಗೆ ಉಪರೇಶಿಸಿದರು 'ಎಂದು ಉಪಕೋಸಲನು ತನಗೆ ಉಪರೇಶಿಸಿದವರು ಅಗ್ಗಿಗಳು ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. 'ಅವರು ನಿನಗೆ ಏನು ಉಪರೇಶಿಸಿದರು 'ಎಂದು ಗುರುಗಳು ಕೇಳಿದರು. ಉಪಕೋಸಲನು ಅಗ್ಗಿಗಳು ಇದನು ಉಪರೇಶಿಸಿದರು ಎಂದು ಗುರುಗಳು ಕೇಳಿದರು. ಉಪಕೋಸಲನು ಅಗ್ಗಿಗಳು ಇದನು ಉಪರೇಶಿಸಿದರು ಎಂದು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ.

'ಲೋಕಾನ್ ವಾವ ಕಿಲ ಸೋಮ್ಮ ತೇ ಅವೋಚನ್ । ಆಹಂ ತು ತೇ ತದ್ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ । ತದ್ ಯಥಾ ಪುಷ್ಕರಪಲಾಶೇ ಆಫೋ ನ ಶ್ರಿಷ್ಕಂತೇ ಏವಮೇವಂದಿದಿ ಪಾಪಂ ಕರ್ನ ನ ಶ್ರಿಷ್ಕತೇ 'ಇತಿ । 'ಬ್ರವೀತು ಮೇ ಭಗವಾನ' 'ಇತಿ । ತಸ್ತ್ರಿಹ ಉವಾಚ ।

'ಯ ಏಷಃ ಆಂತರಕ್ಷಣ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಏಷ ಆತ್ಕಾ' ಇತಿ ಹ ಉವಾಚ । 'ಏತದಮೃತಮಭಯಮೇತದ' ಬ್ರಹ್ಮ । ಏತಸ್ಥನ್ ನ ಕಿಂಚನ ಶ್ರಿಷ್ಯತಿ । ತದ್ ಯದೃಪ್ಪಸ್ಥನ್ ಸರ್ಬರ್ವಾ ಉದಕಂ ವಾ ಸಿಂಚತಿ ವರ್ತ್ಮನೀ ಏವ ಗಚ್ಛತಿ ।'

ಸತ್ಯಕಾಮನು ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಹೇಳಿದ - 'ಉಪಕೋಸಲ ! ಅಗ್ನಿಗಳು ನಿನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದು ಸರ್ವಲೂಕಾಧಾರವಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಭಗವದ್ಯೂಪಗಳಲ್ಲವೇ? ಅವು ಕೇವಲ ತಿಳಿಯಲು ಮಾತ್ರ ಯೋಗ್ನ ಹೂರತು ಉಪಾಸನೆಗೆ ಮತ್ತು ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ನವಲ್ಲ. ನಾನು ಮಾತ್ರ ನಿನಗೆ, ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದರೆ ಆ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಕಮಲಪತ್ರದಲ್ಲಿ ನೀರು ಅಂಟದಿಯವಂತೆ 'ಪಾಪಕರ್ಜ್ನ ಲೇಪವಾಗಲಾರದೋ ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತೇನೆ'.

ಪೂಜ್ಕರು ಉಪದೇಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಉಪಕೋಸಲನು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಆಚಾರ್ಕರು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು – 'ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ದ್ವಿಪದ್ಯಕ್ಷಿಯಿಂದ ಕಣ್ಣನೊಳಗೆ ಯಾವ ಪುರುಷಮ ಗೋಚರನಾಗುವನೋ ಅವನೇ ವಾಮನ ಎಂಬ ಹಸರುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ರವಾಗಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. 'ಅವನು ಸ್ವತಃ ನಿತ್ಕ ಮುಕ್ಷನ್ನು ಭಯರಹಿತನೂ ಗುಣಪೂರ್ಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಯಾವುದರ ಲೇಪವೂ ಇಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಅಸಂಗವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಯಾದಾದರೂ ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪವನ್ನೂ ನೀರನ್ನೋ ಹಾಕಿದರೆ ಅದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅಂಟುದಂತೆ ಬದಿಯಿಂದ ಹರಿದು ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಏತಂ ಸಂಯದ್ವಾಮ ಇತ್ಯಾಚಕ್ತತೇ । ಏತಂ ಹಿ ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮಾನಿ ಅಭಿಸಂಯತಿ । ಸರ್ವಾಣಿ ಏನಂ ವಾಮಾನ್ಯಭಸಂಯಂತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ ।

ಏಷ ಉ ಏವ ವಾಮಾನಿः । ಏಷ ಹಿ ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮಾನಿ ನಯತಿ । ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮಾನಿ ನಯತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ ।

ಏಷ ಉ ಏ ವ ಭಾಮನಿಃ । ಏಷ ಹಿ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಭಾತಿ । ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಭಾತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ।

ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸಂಯದ್ವಾಮ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಾಮನಿ' ಎಲ್ಲ ಸೌಂದರ್ಯಗಳು, 'ಏನಂ' ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು 'ಸೆಂಯತಿ' ಹೊಂದಿವೆ. ಯಾರು ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸಂಯದ್ವಾಮ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವರೋ ಅವರಿಗೂ ಸರ್ವಸೌಂದರ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಣ್ಣನೊಳಗಿನ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ವಾಮನಿ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ವಾಮಾನಿ, ಎಲ್ಲ ಸುಂದರಸ್ವೀಯರ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು, ನಯತಿ, ಆ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಹೊಂದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾರು ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತನಗಿಂತ ಅವರರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕಣ್ಣನೊಳಗಿನ ಈ ವಾಮನಾಖ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಭಾಮನಿ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವನು ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ, ಭಾತಿ ಎಂದರೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾರು ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವನೋ ಆವನು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಆಥ ಯದು ಚೈವಾಸ್ಥಿನ್ ಶವ್ಯಂ ಕರ್ಮ ಕುರ್ವಂತಿ, ಯದು ಚ ನ, ಅರ್ಚಿಸವನದ ಅಭಿಸಂಭವಂತಿ (ಎಶಂತಿ) । ಅರ್ಚಿಸ್ಟ್ ಅಹ್ । ಅಹ ಆಪುರ್ಕ್ನಮಾಣವಕ್ಕಂ । ಆಪುರ್ಯಮಾಣವಕ್ಕಾತ್ ಯಾನ್ ಷಚ್ ಉದಜ್ ರತಿ ಮಾಸಾನ್ ತಾನ್ । ಮಾಸೇರ್ಟ್ಯ ಸವಂತ್ವರಂ । ಸಂವತ್ತರಾದಾದಿತ್ಯಂ । ಆದಿತ್ಯಾತ್ ಚಂದ್ರಮಸಂ । ಚಂದ್ರಮಸೋ ವಿದ್ಯುತಂ ತತ್ತುರುಷೋ ಮಾನವಃ । ಸ ಏನಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಗಮಯತಿ।

ಕಣ್ಣನೊಳಗಿರುವ ಅಸಂಗನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮರಣ ಹೊಂದಿದಾಗ ಅವರಿಗೆ ದಹನಾದಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿ ಅಥವಾ ಮಾಡದಿರಲಿ, ಮೃತರಾದ ಆ ಜ್ಞಾನಿಗಳಂತೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅರ್ಚರ್ ಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿ - ಆಲ್ಲಿಂದ ಅತಿವಾಹಿಕ ಎಂಬ ವಾಯುಲೋಕವನ್ನೂ, ಅನಂತರ ಹಗಲಿಗಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆಯ ಲೋಕವನ್ನೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಶುಕ್ಕಪಕ್ಕಾಡಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯ ಲೋಕವನ್ನೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಂರ್ಯವಿ ಕಾಲವೆನಿಸಿದ ಉತ್ತರಾಯಣದ ಆರು ತಿಂಗಳಿಗಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆಯ ಲೋಕವನ್ನೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಂಪತ್ತರಾಭಿಮಾನಿ ಲೀಕವನ್ನೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಅರಿತ್ಯರೋಕವನ್ನೂ, ಅರಿತ್ತಿರೋಕದಿಂದ ಚಂದ್ರಲೋಕವನ್ನೂ, ಅರಿತ್ಯರೋಕದಿಂದ ಪರದ್ವರಿಸಿಗಳಿಸುವಾನಿಯಾದ ಚಂದ್ರಲೋಕದಿಂದ ವೈಶ್ವಾಸರ್, ಇಂದ್ರ, ಭ್ರವರೋಕಗಳ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯುತ್ತಿಗಭಿಮಾನಿಯಾದ ಭಾರತೀದೇವಿಯನ್ನೂ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಬಳಕ ಭಾರತಿಯಪತಿಯೂ, ಭಗವಂತನ ಪ್ರಿಯಭತ್ತನೂ ಆದ ವಾಯುವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ.

ಆ ವಾಯುದೇವರು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಕಬ್ರಹ್ಮನೆನಿಸಿದ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಬಳಿಗೂ, ವ್ಯಾಪ್ರೋಪಾಸಕ ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆನಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ರನ ಬಳಿಗೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವರು.

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ಅಂತರ' ಪದದ ಸ್ವಾರಸ್ಯ

तत्वप्रदीपः – 'अन्तर उपपत्तेः' ।। अन्तरशब्देनान्तस्यो रतिरूपो विवक्ष्यते । तथाचोक्तमाचार्यवर्येगैवानृव्याख्याने –

'अन्तः स्थित्वा रमणकृदन्तरस्समुदाहृतः । रमणं चाऽत्मशब्देनाऽदेयं मातीति चोच्यते' इति ।।

'ಅಂತರ ಉಪಪತ್ತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅಂತರ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ರಮಣರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ 'ಅಂತರ' ಎಂಬ ಪದದ ಸ್ಥರಸವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ -

'ಅಂತಃ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ರಮಣಕೃದಂತರಃ ಸಮುದಾಹೃತಃ । ರಮಣಂ ಚಾടತೃಶಬ್ದೇನಾടದೇಯಂ ಮಾತೀತಿ ಚೋಚ್ಕತೇ ।।

ಆಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದು ರಮಣಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು 'ಅಂತರ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. 'ಯ ಏಷ ಆತ್ಕಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಕಾ ಎಂಬ ಶಬ್ಧವು ಆತ್- ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸುಖವನ್ನು, ಹಾಗೂ ಸುಖಸಾಧನವನ್ನು ಮಾತಿ = ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನದಿಂದ ರಮಣವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಅಂತರ್ ಶಬ್ದವು ಉಪಪರವಾಗಿರುವ 'ರಮು ಕ್ರೀಡಾಯಾಂ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಕರ್ತ್ರರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಇಸುಂತಾಡ್ಡ' ಎಂಬ ಉಣಾದಿಸೂತ್ರದಿಂದ ಡಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುತ್ತದೆ. 'ಉಣಾದಯೋ ಬಹುಲಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹುಲ ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅಲೋಂತ್ಯ ಪರಿಭಾಷೆಯಿಂದ ಅಂತರ್ ಎಂಬೀ ಉಪಪದದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ರೇಫದ ಲೋಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅಂತ+ರಮ್+ಆ(ಡ) ಎಂದಿರಲು ರಮ್ ಧಾತುವಿನ ಟಿ(ಅಮ್)ಗೆ ಲೋಪ. ಆಗ ಅಂತ+ರ್-೪೮= ಅಂತರ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ. ಹೀಗೆ ಈ ಅಂತರ ಶಬ್ದವು 'ಒಳಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿರುವವನು' ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಅಂತರ ಶಬ್ದವಿಂದ ಈ ಅರ್ಥವು ಸೂತ್ರಕಾರಿರಗೂ ವಿವಕ್ತಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೆ 'ಅಂತಸ್ರದ್ಧಮೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳದಂತೆ 'ಅಂತರಪಪತ್ತೇ' ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಒಂದು ಅಕ್ಷರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಸೂತ್ರವು ಕೂಡ ಲಘವಾಗುತ್ತಿತ್ತ. ಅಂತರ ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅವರು ಮನಸ್ಸನಲ್ಪಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

'ರಮು ಕ್ರೀಡಾಯಾಂ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ 'ಇ್ಮಮಾಡ್ಡು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಕರ್ತ್ರಥ್ ದಲ್ಲಿ 'ಡ' ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುತ್ರಿರಲು 'ಚುಟುಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಯದಲ್ಲಿರುವ ಡಕಾರ ವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ ಇತ್ ಸಂಜ್ಞೆ ಬಂದು ಲೋಪವಾಗಿ ಈ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಡಿತ್ರಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಅಭ್ಯಾಪಿ ಟೀರ್ಲೋಪ್, ಎಂಬೀ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಧಾತುಟರೋಪವಾಗಿ ಅಂತ +ರ್+ಅ = ಅಂತರ ಎಂದು ರೂಪ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಂತರ್ ಶಬ್ದದ ರಕಾರಕ್ಕೆ 'ರೋರಿ'ಎಂಬುದರಿಂದ ಲೋಪಬಂದು 'ಡ್ರಲೋಪೇ ಪೂರ್ವಸ್ನ ದೀರ್ಘೋಣ:' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅಂತಶಬ್ದದ ಕೊನೆ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘ ಬಂದರೆ ಅಂತಾರ ಎಂದು ರೂಪವಾಗಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ ಎಂದರೆ, 'ಉಕಾದಯೋ ಬಹುಲಂ' 'ಉಕಾದಿ' ಪ್ರತ್ಯಮಗಳು ಯಾವ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಹಿತವಾಗಿವೆಯೋ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತವೆ. ಅವಿಹಿತವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಊಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆಂದು ಅಂತರ್ ಶಬ್ದರ ರೇಫಲೋಪವು ವಿಹಿತವಾಗದಿದ್ದರೂ ಉಂಟಾಗಿ ಅಂತ+ರ ಎಂದಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವ ರೇಫದ ಲೋಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ರೇಫವು ಕಾರಣವಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ 'ಡ್ರ ಲೋಪ್ ಪೂರ್ವಸ್ಥ'

ಎಂಬಿತ್ಕಾದಿ ಸೂತ್ರದಂತೆ ದೀರ್ಘಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ 'ಅಂತಾರ'ಎಂದಾಗದೆ ಅಂತರ ಎಂದೇ ರೂಪ ಸಿದ್ದಿಸುವುದು.

ಉಪಪದಾಡ್ಯ ರೇಘಲೋಪವು 'ರೋರಿ' ಎಂದು ಸೂತ್ರದಿಂದ ವಿಹಿತವಾದ ರೇಫನಿಮಿತ್ರಕೆ ರೋಪವಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘವು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರತ್ಯರ್ಯಾ ಬಹುಕುಂ' ಎಂದು ಹೇಳದ ನಿಮಿತ್ರವಾಗಿಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ರೋಪ. ಅದ್ದರಿಂದ ದೀರ್ಘವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. "ಕ್ವಚಿತ್ರಪ್ರವೃತ್ತಿ; ಕ್ವಚಿದ್ರವೃತ್ತಿ; ಕ್ವಚಿದ್ರವಾಹಾ ಕ್ವಚಿದನ್ನದೇವು ವಿಧೇರ್ವಿಧಾನಂ ಬಹುಧಾ ಸಮೀಕ್ಷ್ಮ ಚತುರ್ವಿಧಂ ಬಹುಲಿಕಂ ವದಂತಿ ॥" ಎಂದಿರುವಂತೆ ಈ ಬಹುಲಿಕವು ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿದೆ.

ಈ ವಚನಾನುಸಾರವಾಗಿ ಬಹುಲಗ್ರಹಣದಿಂದ ಉಪಪದವಾದ ಅಂತರ್'ಶಬ್ದದ ಕೊನೆಯ ವರ್ಣಕ್ಕೆ ಲೋಪವು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಂತಃಭಿತ್ತಾ ರಮಣ ಕೃತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕ್ರೀಮದುಚಾರ್ಯರು ಅಂತರ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅಂತಃ + ರ ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿ ಕಣ್ಣನೂಳಿಗೆದ್ದು ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಸುವವನು (ಎಷ್ಟು) ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇತರ ಮಹಾನುಯಾಯಗಳು 'ಅಂತರಣ್ಣ ಪ್ರರುಷ:' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಅಂತರ ಶಬ್ದವೇ ಇದೆ. ಅದಕ್ಕಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯೂ ಅಂತರ ಶಬ್ದ ಬಂದಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತಃ-ರ (ರಮಣಕೃತ್) ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿದ್ದು ಸಂಯಲ್ಲ. ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವುದು ಅಂತರ ಶಬ್ದವೇ ಆಗಿದ್ದರೆ ಅಂತರ ಅಕ್ಷಣೆ ಎಂದಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಎಂಬುದಾಗಿ ಆವರೇ ಪ್ರಕ್ಷೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು 'ಸೇದುರಾಜ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹಾರಣ್ಣ ಎಂದುಗಿದೆಯೋ ಆವರಂತ ಅಂತರಃ ಅಕ್ಷಣೆ ಎಂಬುದು ಹಾರಣ್ಣ ಎಂದಾಗಿದೆಯೋ ಆದರಂತೆ ಅಂತರಃ ಅಕ್ಷಣೆ ಎಂಬುದು ಅಂತರಕ್ಷಣೆ ಎಂದಾಗಿದೆ. ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಆದರೆ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅಂತರ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಂತ: ಶಬ್ದಸಮಾನಾರ್ಥಕ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಅಂತಸ್ತರ್ಧರ್ಮ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಂತ: ಎಂಬುದನ್ನು ಬಟ್ಟು ಅಂತರ: ಎಂದು ಹೇಳಿದರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅರ್ಥ-ನನ್ನೂ ದೂರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತ:+ರ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದರೆ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವಿದೆ. ಮತ್ತು ಪರಭಾಷ್ಟದ ರೀತ್ರಾ ಅಂತ: ತದ್ದರ್ಮೋಪದೇಶಾತ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಂತರಕ್ಷಣೆ ಎಂಬುದನ್ನೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರುತ್ರನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಅಂತರ: ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ಅನುಪಪತ್ತೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅಂತರ ಶಬ್ದವನ್ನು 'ಅಂತಃ ರಮಣಕೃತ್' ಎಂದೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತರಃ ಅಕ್ಷಣಿ ಎಂದೇ ಪದಚ್ಚೀದ ಮಾಡಿ ಅಂತಃಭ್ಯಿತಿ ರೂಪವಾದ ಭಾವಲಿಂಗ ಮತ್ತು ರಮಣರೂಪವಾದ ಕ್ರಿಯಾಲಿಂಗ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ರಮಣ ಕೃತ್ ಎಂಬುದು ಏಷ ಆತ್ಮಾ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮ ಶಬ್ದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬೇಕು ಎಂಬ ಅಕ್ಷೇಪವಾ ಸರಿಯಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಅಂತರಕ್ಷಣೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಂತರಃ ಎಂದು ಪದಚ್ಚಿದ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಅಂತರಾದಿತ್ಮೇ ಇತ್ಯಾದಿ ಎಲ್ಲಾ ಭರದಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಶಬ್ದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೇ ರಮಣ ಕೃತ್ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರಃ ಎಂಬ ಪದಚ್ಚೇದರ ಕ್ಷಿಪ್ಪ ಕಲ್ಪನೆಯು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಿಸ್ಥವಾದವನಷ್ಟೇ ಪ್ರತೀತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ರಮಣಕರ್ತೃತ್ವವು ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಸೂತ್ರಗಳು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ತವಾದ ರಮಣಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸೂತ್ರವಾರು ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಯಾರು? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ 'ರಮಣಂ ಚಾತ್ರಶಚ್ಷಿನ' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿರುವ ಮೊದಲು 'ಚೆ' ಶೆಬ್ದವು ಕೇವಲ ಅಕ್ಷಿಸ್ತವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ರಮಣವೂ ಕೂಡಾ ಅಂದರೆ ರಮಣಕರ್ತೃತ್ವವು ಕೇವಲ ಅಕ್ಷಸ್ತವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ರಮಣವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿರುವ 'ಆತ್ಮಶಚ್ಷಿನ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಐಷ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬೀ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿರುವ 'ಆತ್ಮಶಚ್ಷಿನ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಐಷ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬೀ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿರುವ 'ಆತ್ಮಶಚ್ಷಿನ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಐಷ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬೀ ಶ್ರುತಿಭಾಗದಿಂದ ಅದೇಯಂ = 'ಸ್ಥೀಕೆರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅಂದರೆ ಸುಖವನ್ನು, ಹಾಗೂ ಸುಖದ ಸಾಧನವನ್ನು ಮಾತಿ = 'ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ' ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. (ಉದಾಹರಣ ಪಾಕ್ಕವಾದ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಐಷ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬೀ ಅಂಶವು ಆದೇಯಂ ಮಾತಿ ಎಂಬೀ ನಿರ್ವಚನದಂತೆ ರಮಣತ್ವತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದಂತಾಯತು) ಆಜ್ ಪೂರ್ವಕವಾದ ದಾ ಧಾತು ಮನ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಕ್ಲಿಪ್ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುತ್ತದೆ.

ಆತ್ಮನ್ ಎಂಬ ರೂಪ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯು ಹೀಗೆ ಆಗಿದೆ. ಆಪ್ ಉಪಸರ್ಗಪೂರ್ವಕ 'ದಾ' ದಾನೇ ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕ್ವಿಪ್ ಬಂದು ಆ+ದಾ+ಕ್ವಿಪ್ = ಎಂದಿರುವಾಗ ಕ್ವಿಪ್ ಪ್ರತ್ಯಯದ, ಶಕಾರ-ವಕಾರ-ಪಕಾರಗಳು ಇತ್ ಸಂಜ್ಞೆಯುಳ್ಳವುಗಳಾದುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಲೋಪ. ಇಕಾರ ಉಚ್ಚಾರಾರ್ಥ. ಇನ್ನು ಉಳಿದ 'ವ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ವೇರಪ್ಪಕ್ಷಸ್ತೆ' ಎಂಬೀ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಲೋಪ. ಹೀಗೆ ಕ್ಟಿಶ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಲೋಪ (ಕ್ಟಿಪ್ ಸರ್ವಸ್ಕಾಪಿ ಲೋಪ್) ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಕಿಶ್ ಆದುದರಿಂದ 'ಆತೋ ಲೋಪ' ಇಟಿ ಚಿ' ಎಂಬೀ ಸೂತ್ರದಿಂದ ದಾ ಧಾತುವಿನ ಆ ಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬಂದರೆ ಆ+ರ್ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಆದೀಯತೇ = ಆದೇಯ (ಸುಖಂ ತಶ್ ಸಾಧನಂ ಚ) ಎಂಬೀ ಅರ್ಥ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಮನ್ ಧಾತುವಿಗೆ ಕರ್ತ್ರರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕ್ಟಿಪ್ ಬಂದು ಕ್ಟಿಶ್ ಲೋಪವಾದರೆ ಮನ್ ಎಂಬ ರೂಪದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ. ಹೀಗೆ ಮನ್ ಎಂಬೀ ಅಂತದಿಂದ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬೀ ಅರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿತಮಿ. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದಾಗ ಆರ್-ಜನರ್ಸ್ ಅತ್ಯನ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಆತ್ = ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹವಾದ ಸುಖ ಹಾಗೂ ಸುಖಸಾಧನಗಳನ್ನು ಮನ್ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ, ರಮಣಕತ್ಯ ವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದಂತಾಯಿತು

''ನಾಶ್ರೌತಂ ಸೂತ್ರಯತೇ ನಾಸೂತ್ರಿತಂ ಭಾಷತೇನಾ ಭಾಷತಂ ಟೀಕತೇ I ನಾಟೀಕತಂ ಟೌಕತೇ'' ಎಂಬ ಸಂಪ್ರದಾಯಜ್ಞರ ಮಾತಿನಂತೆ ಸೂತ್ರವು ಯಾವಾಗಲು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಚಕ್ಷುರಾಭಿಮಾನಿಯಲ್ಲಿರುವವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಹೊರತು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲ

तत्त्वप्रदीपः – चक्षुरभिमान्यन्तस्यो विष्णुरेव । 'त्रिपादस्यामृतं दिवि' 'अमृतैवैषा देवता' 'आत्माऽजरोऽमृतोभयो ब्रह्म' इत्यादिना तस्यैवामृतत्वाभयत्विङ्कोपपत्तेः । ब्रह्मात्मशब्दोपपत्तेश्च । 'एष आत्मेति होवाच एतदमृतमभयमेतद्रह्म' इति ह्वत्रोक्तम् ।

ಚಕ್ಕುರಭಮಾನಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. 'ತ್ರಿಪಾದಸ್ಕಾಮೃತಂ ದಿವಿ', 'ಅಮೃತ್ಯವೇಷಾ ದೇವತಾ', 'ಆತ್ಯಾಜರೋಽಮೃತೋಭಯೋ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವ, ಅಭಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದ ಆತ್ಮಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲೇ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಏಷ ಆತ್ಮೆತಿ ಹೋವಾಚ ಏತದಮೃತಮಭಯಮೇತದ್'ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಇದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಕಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಸತ್ಯಕಾಮನು ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಮೂರು ಅಗ್ನಿಗಳು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಇದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸ್ತಾಧಾರಣಧರ್ಮಗಳೇ ಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಯವೇ ಈ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಕೋಸಲನ ಗುರುವಾದ ಸತ್ಯಕಾಮನು ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಮೂರುಮಂದಿ ಅಗ್ನಿಗಳು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಉಪಕೋಸಲನು ಆಗಮಿಸಿ ತಾನೂ ಕೂಡ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಉಪಕೋಸಲನು ಉಪರೀಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಉಪಕೋಸಲನು ಉಪರೀಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಮಹಾವಿಷ್ಯುವೇ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತರ್ಯಾವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಪ್ರಕರಣ ಹೀಗಿದೆ -

ತೇ ಹ ಊಚು: I 'ಉಪಕೋಸಲ ಏಷಾ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಅಸ್ಟರ್ವಿದ್ಯಾ ಆತ್ಕವಿದ್ಯಾ ಚ I ಆಚಾರ್ಕೃಸ್ತು ತೇಗತಿಂ ವಕ್ತು' ಇತಿ I ಆಜಗಾಮ ಹ ಅಸ್ಯ ಆಚಾರ್ಕ್ಯ: I ತಮಾಚಾರ್ಧ್ಯ ಅಭ್ಯವಾದ 'ಉಪಕೋಗಲನಿ: ಇತಿ, ''ಭಗವ' ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಶುತ್ರಾವ I ''ಬ್ರಹ್ನವಿದ ಇನ್ನು ಗಮ್ಯ ತ್ಯ ಮುಖಂ ಭಾತಿ I ಕೋ ನು ತ್ವಾ ಅನುಶಶಾಸ' ಇತಿ I 'ಕೋ ನು ಮಾ ಅನುಶಿಷ್ಟಾತ್ ಭೋ' ಇತಿ I 'ಇಹಾವೇ ವ ನಿಹುತ್ತಕ್ಕೆ I ಇಮೇ ನೂನಮೀದೃಶಾ ಅವ್ಯಾದೃಶಾ' ಇತಿ ಹ ಅಗ್ನೀನ್ ಆಭ್ಯೂದೇ I 'ಕಿಂ ನು ಸೋಮ್ಯ ಕಿಲ ತೇ ಅವೋಚನ್' ಇತಿ I 'ಇದರ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಜಜ್ಜ್ ಇ

"ಉಪಕೋಸಲ ! ಈ ವರೆಗೆ 'ಸೋಽಹಮಸ್ತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ವಿದ್ಯಯನ್ನೂ 'ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸರ್ವಗತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ನಾವು ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಹೊರತು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವಂಥಹುದಲ್ಲ. ಉಪಾಸನೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿನಗೆ ನಿನ್ನ ಆಚಾರ್ಯರೇ ಹೇಳುವರು' ಎಂದು ತ್ರೇತ್ರಾಗ್ಗೆಗಳು ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ಉಪಕೋಸಲನ ಆಚಾರ್ಯರು ಬಂದರು. 'ಉಪಕೋಸಲ !' ಎಂದು ಕೆರೆದರು. 'ಪೂಜ್ಕರ್?' ಎಂದು ಉಪಕೋಸಲನು ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೇಳಿದ. 'ನಿನ್ನ ಮುಖರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯ ಕಾಂತಿ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ನಿನಗಾರು ಉಪರೇತಿಸಿದರು ?' ಎಂದು ಗುರುಗಳು ಪ್ರತ್ನಿಸಿದರು. 'ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಯಾರು ತಾನೇ ನನಗೆ ಉಪದೇತಿಸಬಲ್ಲರು ?' ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾನವರು. ಪಾತಾಲದಲ್ಲಿರುವ ಆಸುರರೂ, ಭಗವಂತನ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಪಲಾಪ ಮಾಡುವವರು. ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಅಸಮರ್ಥರು. ನನಗೆ ಉಪದೇತಿಸದವರು ದೇವತೆಗಳು ಈ ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಇರುವವರೂ ಜ್ಯಾಲೆಯ ಬಣ್ಣದವರೂ ಮತ್ತು ಹಸ್ತವಾದಾದಿ ಆಮಯವಗೆಳುಳವರೂ ಆಗದ್ದರು. ಅವರೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನನಗೆ ಉಪದೇತಿಸಿದರು ಎಂದು ಉಪಕೋಗಲನು ತನಗೆ ಉಪದೇತಿಸಿದರು. ಎಂದು ಉಪಕೋಗಲನು ತನಗೆ ಉಪದೇತಿಸಿದರು. ಎಂದು ಉಪಕೋಗಲನು ತನಗೆ ಉಪದೇತಿಸಿದರು. ಎಂದು ಉಪಕೋಗಲನು ತನಗೆ ಉಪದೇತಿಸಿದರು. ಎಂದು

ನಿನಗೆ ಏನು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು ? ಎಂದು ಗುರುಗಳು ಕೇಳಿದರು. ಉಪಕೋಸಲನು ಆಗ್ನಿಗಳು ಇದನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು ಎಂದು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ

'ಲೋಕಾನ್ ಮದ ಕೆಲ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಅವೋಚನ್ । ಅಹಂ ತು ತೇ ತದ್ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ । ತದ್ ಯಥಾ ಪುಷ್ಕರಪಲಾಶೇ ಆಫೋ ನ ಶ್ರಿಷ್ಕಂತೇ ಏವಮೇವಂವಿದಿ ಪಾಪಂ ಕರ್ರನ ಶ್ರಿಷ್ಕತೇ' ಇತಿ । 'ಬ್ರವೀತು ಮೇ ಭಗವಾನ್' ಇತಿ । ತಸ್ತ್ರ ಹ ಉವಾಚ । ॥ ಖಂಡ ೧೪॥

'ಯ ಏಷಃ ಅಂತರಕ್ಷಣೇ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ವತೇ ಏಷ ಆತ್ಕಾ' ಇತಿ ಹ ಉವಾಚ । 'ಏತದಮೃತಮಭಯಮೇತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ। ಏತಸ್ಥಿನ್ ನ ಕಿಂಚನ ಶ್ರಿಷ್ಕತಿ । ತದ್ ಯದ್ಮಪ್ರಸ್ಥಿನ್ ಸರ್ಪಿರ್ಮಾ ಉದಕಂ ವಾ ಸಿಂಚತಿ ವರ್ತ್ಮನೀ ಏವ ಗಚ್ಚತಿ ।'

ಸತ್ಯಕಾಮನು ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಹೇಳಿದ - 'ಉಪಕೋಸಲ ! ಅಗ್ಗಿಗಳು ನಿನಗೆ ಉಪರೇಹಿಸಿದ್ದು ಸರ್ವರೋಕಾಧಾರವಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಭಗವರ್ದ್ಯಾಪಗಳಲ್ಲವೆ? ಅವು ಕೇವಲ ತಿಳಿಯಲು ಮಾತ್ರ ಯೋಗ್ಯ ಹೊರತು ಉಪಾಸನೆಗೆ ಮತ್ತು ಹೊಂದಲು ಯೇಗ್ಯವಲ್ಲ. ನಾನು ಮಾತ್ರ ನಿನಗೆ, ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದರೆ ಆ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಕಮಲಪತ್ರದಲ್ಲಿ ನೀರು ಅಂಟದಿರುವಂತೆ 'ಪಾಪಕರ್ಮ ಲೇಪವಾಗಲಾರದೋ ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪರೇಹಿಸುತ್ತೇನೆ.'

ಪೂಜ್ಯರು ಉಪದೇಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಉಪಕೋಸಲನು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಆಚಾರ್ಯರು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು - 'ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ದಿವ್ಯದ್ಯಯಿಂದ ಕಣ್ಣಸೂಳಿಗೆ ಯಾವ ಪುರುಷನು ಗೋಚರನಾಗುವನೋ ಅವರ್ನೆ ಪಾಮನ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ರನಾಗಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. 'ಅವನು ಸ್ವತ: ನಿತ್ಯಮುಕ್ಷನೂ ಭಯರಹಿತನೂ ಗುಣಪೂರ್ಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಯಾವುದರ ಲೇವವೂ ಇಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಅಸಂಗನಾದ ಪರಮಾತ್ರಮ ಕಣ್ಣಸಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಯಾರಾದರೂ ಕಣ್ಣಸಲ್ಲಿ ಹುಪ್ಪನನ್ನೋ ನೀರನ್ನೋ ಹಾಕಿದರೆ ಅದು ಕಣ್ಣಗೆ ಅಂಟರಂತೆ ಬದಿಯಿಂದ ಹೆರಿದು ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಅಗ್ನಿಯ ಉಪದೇಶವು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ

तत्वप्रदीपः - 'दृश्यते ज्ञानदृष्ट्या यस्स्यें चक्षुषि चैकराड्' इति हि मानसे । 'सोऽहमस्मि स एवाहमस्मि' इत्यन्तर्याम्यपेक्षयैवोच्यते । अत्र चोक्तं छन्दोगोपनिषद्राच्ये भगवतैव - 'स एवाहमस्मि' इत्यन्तर्यामिणोस्सर्व

विशेषाभावज्ञापनार्थम् । पूर्वं 'सोऽहमस्मि' इत्यभेदे तात्पर्याधिक्यज्ञापनाय । जीवैक्यपक्ष आदित्ये पुरुषश्चन्द्रमसि विद्यतीति भेदव्यपदेशो न युक्त इति ।।

'ದೃಶ್ಯತೇ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಾ, ಯಃ ಸೂರ್ಯ ಚಕ್ಕುಷಿ ಚೈಕರಾಡ್' ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಚರ್ಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಣಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಾನಸಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸೋ. ತಹಮ್ಮು ಸ ಏವಾಹಮಸ್ಮಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಗ್ನಿಯ ಉಪದೇಶವು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಹೊರಟಿದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋ ಪನಿಷತ್ರಿನ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - 'ಸ ಏವಾಹಮಸ್ಮಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಭಗವದ್ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿವೆ. ಹಿಂದೆ 'ಸೋ. ತಹಮಸ್ಮಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಂದ ಭಗವದ್ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವುದರಲ್ಲಿ ತಾತ್ರರ್ಯಾಧಿಕ್ಕವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಜೀವೈಕ್ಕ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ಆದಿತ್ಯೇ ಪುರುಷಃ ಚಂದ್ರಮಸಿ ವಿದ್ಯತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭೇದವ್ಯಪದೇಶವು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು.

ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನೇ 'ಅಹಂ'ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯ

तत्वप्रदीपः -

''यः सूर्यसोमविद्युत्सु तत्तनाम्ना हरिः परः । अहेयत्वादहंनामा गाईपत्यादिसंस्थितः ।।''

इति च तत्वसंहितायाम् ।।छ।।

ಯಃ ಸೂರ್ಯಸೋಮವಿದ್ಯುತ್ತು ತತ್ತನಾಮ್ನಾ ಹರೀ ಪರಃ । ಅಹೇಯತ್ವಾದಹಂನಾಮಾ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿಸಂಸ್ಥಿತಃ ।।

ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ , ವಿದ್ಯುತ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣನಾದ ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಪಂದ್ವಾನೋ, ಅವನೇ ಆಹೇಯನಾದ್ದರಿಂದ ಅಹಂ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಕಾ , ಅನ್ನಾಹಾರ್ಯಪಚನ, ಆವಹನೀಯ ಅಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ತತ್ವಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಶ್ರತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ ಭಾಷ್ಯದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಂದರ್ಭ ಹೀಗಿದೆ -

- ೧. ಹನ್ನೊಂದರಿಂದ ಹದಿಮೂರನೇ ಖಂಡದವರೆಗಿನ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪೂರ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ಬಗಳು ಭಗವದ್ದಾಚಕ ಹೊರತು ಜಡಮಚಕವಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುವ ವ್ಯಾಪ್ತಾಮದುದರಿಂದ ಪೂರ್ವೀ, ಆಂಗ ಎನಿಗುವ ಜಗತ್ತಿಗೆ 'ನೇತ್ಮ', 'ಆ' ಚನ್ನಾಗೆ 'ಪ' ಪನ್ನಿಗೆ 'ನೇತ್ಮ', 'ಆ' ಚನ್ನಾಗೆ 'ಪ' ಪಾಲೀಸುವುದರಿಂದ ಅನ್ನ. ಜಗತ್ನಾರಣಹಾದ್ದರಿಂದ ಅದಿಕ್ಕ, 'ಆ' ಚನ್ನಾಗೆ 'ಪ' ಪಾಲೀಸುವುದರಿಂದ ಆಪ. ಅಭೀವೃಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಆಡಿ, ತನಗೆ ಯಾರೂ ರಾಜರಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ನಕ್ಕತ್ತ, ಆನಂದರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ಚಂದ್ರ, ಬಲರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣ. ಅವಕಾಶಪ್ರದನಾದುದರಿಂದ ಅಹಾಶ, ಪ್ರಕಾಶಸ್ತರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ದೌ್ಯ, ಸರ್ವಜ್ಞನಾದುದರಿಂದವಿದ್ಯುತ್ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸೂರ್ವ ಚಂದ್ರ, ವಿದ್ಯುತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣನಾದ ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿ ಇರುವನೋ ಅವನೇ, ಅಹೇಯನಾದ್ದರಿಂದ ಅಹಂ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಡನ, ಅಹವನೀಯಾಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವನು ಎಂದು ತತ್ತ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿದೆ.
- 9. 'ಯ ಎಷ ಆರಿತ್ಯೇ ಪುರುಷ ಸೋನಹಮ್ಮು' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗಾರ್ಹವತ್ಯಾದಿ ಅಗ್ಗಿಗಳಗೂ, ಆರಿತ್ಯಾದಿ ಜೀವರಿಗೂ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ಅರಿತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಾಗಿಗೂ, ಆರಿತ್ಯಾದಿ ಜೀವರಿಗೂ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆ ಪಕ್ಷಲಿಗೆ, 'ಆರಿತ್ಯ ಪರ್ಯಾತ್ ಪರ್ಕಾತಿ, ಪರಿಯತ್ನ ಸೋನಹಮ್ಮು', 'ಆರಿತ್ಯನೇ ನಾನು' ಎಂದು ಇರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ 'ಆರಿತ್ಯೇ ಪುರುಷ: ''ಚಂದ್ರಮಸಿ, ''ವಿದ್ಯುತಿ', ಆರಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿರುವ 'ಎಂದು ಫೇರವನ್ನು ತಿನಸುವ ಸಪ್ರಮೀ ಎರವು ಎಂಬ ಪರಗಳಗೆ ಆವರಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷ' ಎಂದು ಆರಿತ್ಯೇ, ಚಂದ್ರಮಸಿ, ವಿದ್ಯುತಿ ಎಂಬ ಪರಗಳಗೆ ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷ' ಎಂದುಕ್ಕ್ ಮಾಡದೇ ಪೂರ್ವವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಆರಿತ್ಯ ಚಂದ್ರಮನ್ನು ಎಂಬು ಪ್ರವಾಸ್ತವನ್ನು ಆರಿತ್ಯ ಪುರುಷ', ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಸಪ್ರಮ್ಮಂತವಾದ ಆರಿತ್ಯವಿಗಳನ್ನು ಇಬ್ಬಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ ಎನ್ನುವುದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪ್ರಥಿಮೀ ಅಗ್ಗಿ ಅನ್ನಂ ಆರಿತ್ಯಃ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಸಪ್ರಮ್ಮಂತವಾದ ಆರಿತ್ಯಶಿಸ್ತು ಹೀಗೆ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳಿಂದ 'ಆರಿತ್ಯ' ಮತ್ತು 'ಆದಿತ್ಯವರಿಗೆರುವ ಪುರುಷ' ಎಂಬ ಪ್ರಕ್ಷೀತವಾದ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನು ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ಆದಿತ್ಯಂದ ಆರಿತ್ಯಾದಿಗಳಗೂ ಅಗ್ಗಿಗಳಗೂ ಐಕ್ಯವು ಇಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿಲ್ಲ.
- ೩. 'ಸೋಽಹಮಸ್ಥಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದಲೇ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಭಗವಂತನಿಗೂ, ಅಗ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಭಗವಂತನಿಗೂ ಐಕ್ಕವು ತಿಳಿದು ಬರುವಾಗ ಪುನಃ

'ಸ ಏವಾಹಮಸ್ತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು ಆಂತರ್ಯಾಮಿ ಭಗವದ್ಯೂಪಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಕರ ಯಾವ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. 'ಸ ಏವಾಹಮಸ್ತಿ' ಎಂಬ ಒಂದೇ ವಾಕ್ಕದಿಂದರೆದೇ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯರಹಿತವಾದ ಪಾಕ್ಕೆಸಿದ್ದವಾದರೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ 'ಸೋರ್ತಹಮಸ್ತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಭಗವದ್ಯೂಪಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಆತಿಕೆಯವಾದ ತಾತ್ತರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಲು. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡು ವಾಕ್ಕಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿವೆ. ಜೀವ್ಯಕ್ಕಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ಆಹಂ' 'ಆಸ್ತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಸಂಬಂಧ ಜೀವನಿಗಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನಲ್ಲೂ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೇದದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಆ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಸೋರ್ತಹಮಸ್ಥಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಮುಂದೆ 'ಆಸ್ಪರ್ಟ್ಡಾ ಆತ್ರವಿದ್ಯಾ ಬೆ' ಎಂಬ ಅಗ್ಗಿಗಳ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೂ ಆಸ್ಪಕ್ಷ್ನಿಬ್ದಂದ ಉತ್ತನಾದವನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ವಿಷ್ಣು. ಆಶ್ವಕೆಬ್ದೋಕ್ರನಾದವನು ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ವಿಷ್ಣು. ಹೀಗೆ ಅಗ್ಗಿಗಳು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಿದ್ದ ಮೆಮ್ನ ವಿಷ್ಣವಿದ್ಯ ಯನ್ನು ಉಪಕೋದಲಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಸಾಮ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿದೆ.

'ನಾಸ್ಕ ಅಪರಪುರುಷಾಃ ಕ್ಷೀಯಂತೇ' ಎಂದರೆ ಉಪಾಸಕನು ಭೃತ್ಯರುಳ್ಳವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ, 'ಲೋಕೀ ಭವತಿ' ಎಂದರೆ ಭಗವಲ್ಲೋಕ ಹೊಂದಿದವನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಎಂದರ್ಥ.

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಅಂತರಾಧಿಕರಣದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ ಏನು ?

तत्वप्रकाशिका – अत्रात्रिश्रुतिसाहित्येनान्यत्रप्रसिद्धस्य चक्षुरन्तःस्यत्वलिङ्गस्य परब्रह्मणि समन्वयसमर्थनादस्ति शास्त्रादिसङ्गतिः ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಶ್ರುತಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯಸ್ಥಿತತ್ವ ಲಿಂಗವನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಅಧ್ಯಾಯ, ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇವೆ.

ಅಂತರಾಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಕ ಹೇಗಿದೆ ?

तत्वप्रकाशिका – श्रुत्यादिसङ्गतिं विषयवाक्यं विषयसंग्रयौ सयुक्तिकं पूर्वपक्षं च दर्शयति – आदित्य इति ।।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ''ಆದಿತ್ಯ'' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ, ವಿಷಯವಾಕ್ಯ, ವಿಷಯ, ಸಂಶಯ ಮತ್ತು ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ತವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವವನು ಯಾರು ?

तत्त्वप्रकाशिका – 'यश्चासावादित्ये' इत्यानन्दमयस्याऽऽदित्यस्यत्वमुक्तम् । ततश्चार्थादक्षिस्यत्वमप्युक्तम् । तदक्षिस्यत्वं छन्दोगश्रुतौ कस्यचित् प्रतीयते ।

ತೃತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ರಿನ "ಯಶ್ಚಾನಾವಾರಿತ್ಯೇ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಆನಂದಮಯನು ಅವನೇ ಆದಿತ್ಯನ ಅಂತಸ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಇರುವವನು ಆನಂದಮಯನೆಂದೇ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. (ಏಕೆಂದರೆ ಕಣ್ಣು ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯ ಇವುಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ದೇವತೆ ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ) ಆದರೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯೂ ಜನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿರುವನು ಯಾರೋ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದೆ.

ಯಾವ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಚಾರ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ

तत्त्वप्रकाशिका – 'य एषोऽन्तरक्षणि पुरुषो दृश्यते एष आत्मेति होवाचेतदमृतमभयमेतद् ब्रह्म' इति । तच यदम्यस्य स्यात्तदाऽऽदित्यस्थत्वमानन्दमयत्वं चान्यस्यैव प्रसज्येतेत्यवदयं निर्णेयमेव ।

ಆ ಮಂತ್ರವು - ''ಯ ಏರ್ಷೋನಂತರಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ, ಏಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚ, ಏತದಮೃತಮಭಯಮೇತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ''. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ವೇಳೆ ಚಕ್ಕುಸ್ತಿನ ಅಂತಸ್ಥನಾದವನು ಬೇರೆಯವನಾದರೆ ಆದಿತ್ಯನ ಅಂತಸ್ಥನಾದ ಆನಂದಮಯನೂ ಸಹ ಅವನೇ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿರುವವನನ್ನು ಯಾರೆಂದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಅಂತರಾಧಿಕರಣದ ಅಧಿಕರಣ ರಚನೆ

तत्वप्रकाशिका – तदक्षिस्थत्वं विषयः । विष्णोरभ्रेर्वेति सन्देहः । 'यश्चासावादित्ये' इत्युक्तिरम्निश्रुतिश्च सन्देहवीजम् । 'य एषोऽन्तरक्षिणि' इति वाक्येऽभ्रिरेवाक्षिस्यत्वेनोच्यत इति पूर्वः पक्षः ।

ಕಣ್ಟನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವವನು ಯಾರು? ಎಂಬುದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯ. ವಿಷ್ಣುವೋ? ಅಥವಾ ಅಗ್ನಿಯೋ? ಎಂದು ಸಂಶಯ. ''ಯಶ್ಚಾಸಾವಾದಿತ್ಯೇ'' ಎಂಬ ತೃತ್ತಿರೀಯ ಶ್ರುತಿ ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಶ್ರುತಿಗಳು ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ''ಯ ಏಷೋടಂತರಕ್ಷಿಣೆ'' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯೇ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಕ

ಅಗ್ನಿಯು ಅಕ್ಷಿಸ್ಥನೇ ?

तत्त्वप्रकाशिका – यतो 'य एष आदित्ये पुरुषः सोऽइमस्मि स एवाइमस्मि' इत्यन्नेरेवाऽऽदित्यस्थत्वमुच्यते । नच वाच्यमन्नेरादित्यस्थत्वेऽपि कुतोऽक्षिस्यत्वमिति ।

ಥಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ ''ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯೇ ಪುರುಷ ಸೋಽಹಮಸ್ಕಿ ಸ ಏವಾಹಮಸ್ಕಿ'' ಎಂದು ಅಗ್ನಿಯೇ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಅಂತಸ್ಥ-ನಾದವನು ಅಗ್ನಿಯಾದರೆ, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅವನೇ ಇರಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಆದಿತ್ಯ-ಅಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಮಾನಧರ್ಮ ಯಾವುದು ?

तत्वप्रकाशिका – आदित्यश्चक्षुर्भूत्वाऽक्षिणी प्राविशदिति श्रुतेरक्ष्यादित्य योरेकविधत्वादादित्यस्थितत्वेनाश्रेरक्षिस्थत्वसिद्धेः ।

"ಆದಿತ್ಯ: ಚಕ್ಕುರ್ಬೂತ್ವಾ.5ಕ್ಷಿಣೀ ಪ್ರಾವಿಶತ್" (ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವವನೇ ಚಕ್ಕುಗೋಲಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದನು) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಆದಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಏಕಪ್ರಕಾರತ್ವವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಇದ್ದಾನೆಂದರೆ ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅವನೇ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಗ್ನಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಒಂದೋ ? ಅನೇಕವೋ ?

तत्त्रप्रकाशिका – एतस्मिन् प्रकरणे 'अय हान्नयः समृदिरे' 'गाईपत्योऽनुशशास' इत्यादिबह्रनिश्रुति सद्भावाच ।

ಅಲ್ಲದೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ "ಅಥ ಹಾಗ್ಗಯಃ ಸಮೂದಿರೇ" "ಗಾರ್ಹಪತ್ಕೋ ನಮಶಶಾಸ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅಗ್ಗಿಶಬ್ದದ ಶ್ರವಣ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಅಭ್ಯಾಸವು ಸಮಾಖ್ಯಾಗಿಂತ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರಮಾಣ

तत्त्वप्रकाशिका – नच वाच्यमश्रेरादित्यस्यत्वकथनमौपचारिकं किज स्यात् । 'यरचासावादित्ये' इति श्रुतिविरोधादिति । 'सोऽइमस्मि स एवाइमस्मि' इत्यभ्यासात् । अभ्यासस्य च समाख्यातो बलवत्त्वात् ।

ಪ್ರಶ್ನ - ಅಗ್ನಿಯು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಕೇವಲ ಔಪಚಾರಿಕವೆಂದು ಏಕೆ ಆಗಬಾರದು? ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ 'ಯಶ್ಚಾನಾವಾದಿತ್ಯೇ' ಎಂಬ ಸಮಾಖ್ಯಾ ಶ್ರತಿಯಿಂದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ ಅಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಯಾವ ವಿರೋಧವೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ''ಸೋಽಹಮಸ್ಕಿ'' ''ಸ ಏವಾಹಮಸ್ಕಿ'' ಎಂದು 'ಅಹಮಸ್ಕಿ' ಎಂದು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಭ್ಯಾಸವಾದರೂ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ.

ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಬಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣ ಯಾವುದು ?

तत्त्वप्रकाशिका – नच विष्णुग्रहणेऽपूर्वतयाऽभ्यासस्यापि बाघः । 'स य एतदेवं विद्वानुपास्तेऽपहते पापकृत्यां लोकीभवति सर्वमायुरेति' इत्यर्थवादात् । ಪ್ರಶ್ನೆ - ಛಾಂದೋಗ್ಯಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ''ಅಹಂ'' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳದೆ 'ವಿಷ್ಣು' ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಿದರೆ, ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪೂರ್ವತಾ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಅಪೂರ್ವತಾದಿಂದ ಆಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಬಾಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೆ?

ಉತ್ತರ - ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದೆ ''ಸ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನುಪಾಸ್ತೇಽಪಹತೇ ಪಾಪಕೃತ್ಯಾಂ ಲೋಕೀಭವತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ'' (ಅಗ್ನಿಯು ಆದಿತೃನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿದ ಯಾವ ಪುರುಷನು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳಲ್ಲವೂ ನಾಶವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯ ಲೋಕದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ) ಎಂದು ಅರ್ಥವಾದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಅರ್ಥವಾದವು ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಬಲ

तत्वप्रकाशिका – अर्थवादस्य चापूर्वतायाः प्राबल्यात् । अतोऽक्ष्यादित्य-स्योऽश्रिरेवेति स एवानन्दमयोऽपीति भावः ।

ಈ ಅರ್ಥವಾದವು ಅಪೂರ್ವತಾಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಷಿ, ಅದಿತ್ಯರಲ್ಲಿ ಇರುವವನು, 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದರಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ಅಗ್ನಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಅವನೇ ಆನಂದಮಯನೂ ಸಹ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕಾರಕವಲ್ಲ

तत्वप्रकाशिका – न केवलमश्रेरक्षिस्थत्वसिद्धावानन्दमयत्वप्रप्तिः किन्तु यद्विष्णुज्ञानादेव मोक्ष इति मतम्, तदपि बाधितं स्यादित्याइ – अत इति ।।

ಆದ್ದರಿಂದ ಬಹಳವಾದ ಅಗ್ನಿಶ್ರುತಿ, ಅಭ್ಯಾಸ, ಅರ್ಥವಾದ ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಣ್ಣು ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಇರುವವನು ಅಗ್ನಿಯೇ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಆನಂದಮಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂದು ಹೇಳುವ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಸಹ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅತಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಉಪನಿಷತ್ತು ಯಾರಿಗೆ ಸರ್ವಪಾಪಾಶ್ಲೇಷತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ?

तत्वप्रकाशिका – यतोऽब्रिरक्षिस्योऽतस्तज्ज्ञानान्मोक्षोऽपि भवेत् । 'तद्यथा' इति तज्ज्ञानात् सर्वपापाक्ष्ठेषोक्तेः । तज्ज्ञानात्सर्वपापाक्ष्ठेषे च मोक्षस्यापि तदन्यथाऽनुपपन्यैवोपपत्तेरित्यर्थः ।

ಯಾವ ಅಗ್ಗಿಯು ಆಕ್ಷಿಸ್ಟನೋ ಅಂತಹವನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವು ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂಬುದನ್ನು "ತದ್ಯಥಾ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಗ್ನಿಜ್ಞಾನವಿರುವ ಪುರುಷನಿಗೆ ಯಾವ ಪಾಪಗಳ ಸಂಬಂಧವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸರ್ವಪಾಪಾಶ್ವೇಷತ್ವವನ್ನು ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅಂದರೆ ಸರ್ವಪಾಪಾಶ್ವೇಷತ್ವವು ಮೋಕ್ಷವಾಗದೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬುದು ಅನ್ಯಥಾನನುಪಪತ್ರಿ- ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಿದ್ದವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಅಗ್ನೀನಾಂ' ಎಂಬ ಬಹುವಚನ ಏಕೆ ?

तत्त्वप्रकाशिका – अत्राऽऽदित्यस्यत्वलिङ्गस्यापि विष्णौ समन्वयसिद्धवर्यं वक्रसङ्गत्याऽधिकरणारम्भ इति ज्ञातव्यम् । 'अङ्गीनाम्' इति बहुवचनमादिपदद्धयं च बह्वाश्रृतिसूचनाय प्रयुक्तम् ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಕ್ರಸಂಗತಿಯಿಂದ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಾಷ್ಟಕಾರರು "ಅಗ್ನೀನಾಂ" ಎಂದು ಬಹುವಚನ ಮತ್ತು ಎರಡುಬಾರಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 'ಆದಿ' ಪದಗಳು' ಅನೇಕ ಅಗ್ನಿಶ್ರತಿಗಳಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಅಂತರಾಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇನು ?

तत्त्वप्रकाशिका – सिद्धान्तयत्स्त्रमवतार्य व्याचष्टे – अत इति ।। विष्णुरेव चक्षुरन्तरः । 'एतदमृतमभयम्' इत्यमृतत्वाभयत्वोक्तेः । ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು "ಅತಃ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಿಷ್ಣುವೇ ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ "ಏತದಮೃತಮಭಯಂ" ಎಂದು ಅಮೃತತ್ವ ಮತ್ತು ಅಭಯತ್ವವನ್ನು ಅಂತಸ್ಥನಾದವನಿಗೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಮೃತತ್ವ ಮತ್ತು ಅಭಯತ್ವಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮವಾಗಿವೆ.

ಅಮೃತತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಇವೆ

तत्वप्रकाशिका – अमृतत्वादेश्च विष्णावेवोपपत्तेः । 'त्रिपादस्यामृतं दिवि' 'अभयं तितीर्षतां पारम्' इति श्रुतेः ।

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ "ತ್ರಿಪಾದಸ್ಕಾಮೃತಂ ದಿವಿ" (ಈ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಾಶರಹಿತವಾದ ಮೂರು ಸ್ವರೂಪಭೂತಾಂಶಗಳು ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಶ್ವೇತದ್ವೀವ, ಅನಂತಾಸನ ಮತ್ತು ವೈಕುಂಠ-ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆ) "ಅಭಯಂ ತಿತೀರ್ಷತಾಂ ಪಾರಮ್"(ಭಯರಹಿತನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಸಂಸಾರ ಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟಲು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ) ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳೇ ಆಧಾರವಾಗಿವೆ.

ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಮೃತತತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮಗಳು ಸಂಗತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ

तत्वप्रकाशिका – नचान्नेरमृतत्वायुपपयते । 'परि ह्वेनं स्त्रियन्ते वियुद्धष्टिश्चन्द्रमा आदित्योऽन्निः' 'भीषाऽमादन्निश्चेन्द्रश्च' इत्यादिश्रुतेरिति भावः।

ಅಗ್ಗಿದೇವತೆಗೆ ಅಮೃತತ್ವವಾಗಲಿ ಅಭಯತ್ವವಾಗಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ "ಪರಿ ಹೈಸಾಂ ಮ್ರಿಯಂತೇ ವಿದ್ಯುದ್ವೃಷ್ಟಿಶ್ಚಂದ್ರಮಾ ಆದಿತ್ಯೋ ನಿಗ್ಗಿ?" (ಆ ಪರಮಾತ್ಮರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೇ ವಿದ್ಯುತ್, ವೃಷ್ಟಿ, ಚಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯ, ಅಗ್ನಿ ಎಲ್ಲರೂ ನಾಶಹೊಂದುತ್ತಾರೆ), "ಭೀಷಾಸ್ಕಾದಗ್ಗಿಶ್ಚೇಂದ್ರಶ್ವ" (ಪರಮಾತ್ಮರ ಭಯದಿಂದಲೇ ಅಗ್ನಿ, ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಪಾಲನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಿವೆ.

ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ವಿಧದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

तत्वप्रकाशिका – यदेवं निरवकाशत्वानेकत्वाभ्यां बलविह्नङ्ग-बलाचक्षुरन्तःस्थस्य विष्णुत्वनिश्चयः किमु तदोभययापि बलवत् श्रुतितोऽपीति भावेन सुत्रांशं प्रकारान्तरेण व्याचष्टे – ब्रह्मेति ।।

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ನಿರವಕಾಶವಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅನೇಕವಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಪ್ರಬಲವಾದ ಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವವನು ಎಷ್ಣುವೇ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದಲ್ಲಿ, ಆ ಎರಡೂ ರೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರಬಲವಾದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುತ್ವ ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮತ್ತೇನು ಹೇಳಬೇಕು ಎಂಬ ಕೈಮುತ್ಕಾಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು "ಬ್ರಹ್ಮ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಸೋಽಹಮಸ್ಥಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಗತಿ ಏನು ?

तत्त्वप्रकाशिका – नन्वेवं बलवञ्डुतिलिङ्गबलाद् विष्णुरेव चेदक्षिस्थस्तदादित्यस्थोऽपि स एव स्यात् तर्हि 'सोऽइमस्मि स एवाइमस्मि' इति श्रुतेः का गतिरित्यत आइ – सोऽइमिति ।।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಹಾಗಾದರೆ ಬಲವಾದ ಶ್ರತಿ, ಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾದರೆ, ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿಯೂ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿರುವ "ಸೋಽಹಮಸ್ಲಿ" "ಸ ಏವಾಹಮಸ್ಲಿ" ಎಂದು ಅಗ್ಗಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಏನು ಅರ್ಥ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ''ಸೋಽಹಮಸ್ಥಿ'' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲು ಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರ

तत्त्वप्रकाशिका – अन्तर्यामिण्यहमादिशब्दवृत्तिं स्मारयति – अन्तर्यामिणमिति ।। एवं श्रुतेः सावकाशत्वेन तदनुयायिनोरभ्यासार्यवादयोर पि सुतरां सावकाशत्वम् ।।१३।। ಆಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲಿ 'ಅಹಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಪ್ಪವುತ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ''ಆಂತರ್ಯಾಮಿಣಂ'' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ''ಸೋಽಹಮಸ್ಯಿ'' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಅಭ್ಯಾಸ, ಅರ್ಥವಾದಗಳಿಗೂ ಸಹ ಸಾವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಯಾವ ವಿರೋಧವೂ ಇಲ್ಲ.

ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಾದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪ

ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಗತಿಪರ ಅರ್ಥ

भावदीपः – ।। अग्निश्रुतीति ।। सा चानेकरूपाऽग्रे व्यक्ता । 'उच्यते' इत्यन्तं भाष्यं सङ्गतिपरत्वेन व्याचष्टे – यश्चेति ।। 'अक्ष्यादित्ययोरैक्यात्' इत्युक्तिलब्धमर्थमाइ – ततश्चेति ।।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಗ್ನಿಶ್ರತಿನಾಂ' ಎಂದಿದೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅಗ್ನಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿವೆ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಉಚ್ಕತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಭಾಗವನ್ನು ಸಂಗತಿಪರವಾಗಿ 'ಯಶ್ಟ' ಎಂಬ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಕ್ಟ್ಯಾದಿತ್ಯಯೋರೈಕ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಲಬ್ಭವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ತತಕ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಪುನರುಕ್ತಿ ಹೇಗೆ ?

भावदीपः – अर्थादिति ।। द्वयोरेकदेवताधिष्ठानत्वेनाऽऽदित्यस्थस्यैवाक्षिस्थ-त्वादेकत्रोक्तावन्यत्राप्युक्तिरार्थिकीत्यर्थः ।

ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅರ್ಥಾತ್' ಎಂಬ ಪದವಿದೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಆದಿತ್ಯ ಮಂಡಲಗಳು ಒಬ್ಬನೇ ದೇವತೆಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೇವತೆ ಇರುತ್ತಾನೆಯೋ ಅವನೇ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯ- ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಯನಿದ್ದಾನೆಂದರೆ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿಯೂ ಆನಂದಮಯನಿದ್ದಾನೆಂದು ಆರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲ ಹಾಗೂ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯಗಳು ಒಬ್ಬನೇ ದೇವತೆಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವವನೇ ಚಕ್ಕುಸ್ತಿನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಆವನೇ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಆರ್ಥಿಕ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷ ಬರುತ್ತದೆಂದರ್ಥ.

ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ?

भावदीपः - 'इत्यत्राप्यिष्ठरेबोच्यते' इत्यस्य तात्पर्योक्तिः - छन्दोगेति।। चतुर्षेऽध्याय इति योज्यम् । कस्यचिद् अष्टेः । कुत्रेत्यतो 'य एष आदित्ये' इत्यादिपूर्वभाष्यमिति मत्वा तदुदाहरति - य एष इति ।।

"ಇತ್ಯತ್ರಾಪಿ ಅಗ್ಗಿರೇವೊಚ್ಚತೇ" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದ ಮಾತಿಗೆ ತಾತ್ತರ್ಯವನ್ನು "ಧಂರೋಗ" ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಧಾಂದೋಗ್ಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವೆಂದು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೇಕು. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ಕಸ್ಯಟಿತ್" ಎಂದಿದೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅಗ್ಗಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಎಲ್ಲಿ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಂದರೆ - "ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯೇ" ಇತ್ಯಾದಿ ಹಿಂದಿನ ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ತಿಳಿದು ಆ ಶ್ರುತಿಯನ್ನೇ "ಯ ಏಷೇ" ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥವೇನು ?

भावदीपः – दूरयते दिव्यदृष्ट्या ज्ञानिभिरित्यर्थः । उवाच उपकोसलाय सत्यकामः । भाष्ये 'दृश्यते' इत्यन्तोकाविप शेषोक्तिः सिद्धान्तोपयोगित्वायेति भावः । कथं प्रतीयत इत्याकाङ्कायां 'य एष आदित्ये' इत्यादिवाक्येन तत्प्रकारोक्तिर्वक्ष्यमाणदिशा सुज्ञानेति । 'य एष' इत्यादेः 'ऐक्याद्' इत्यन्तस्य तात्पर्यमाह – तचेति ।। 'य एषोऽन्तरिक्षाणि' इति वाक्योक्तमिक्षस्यत्वं च 'य एष' इत्यादिभाष्यवाक्यल्ब्यादग्रेरिक्षस्यत्वं नोच्य-मानत्वाद्वेतोर्थयग्रेः स्यादित्यर्थः ।

"'ದೃಶ್ಯತೇ" ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗುತ್ತಾನೆಂದರ್ಥ. "ಉವಾಚ" ಎಂದರೆ ಉಪಕೋಗಲನನ್ನು ಕುರಿತು ಸತ್ಯಕಾಮರು ಹೇಳದರು ಎಂದರ್ಥ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ "ಯ ಏರ್ಷೋ ಂತರಕ್ಷಣ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ" ಎಂದಷ್ಟೇ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಸಹ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯ ಶೇಷವನ್ನು ಪೂರಣ ಮಾಡಿದ್ದರ ಉದ್ದೇಶ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೊಳ್ಳರವೆಂದು ತಿಳಿಯುಕ್ತಕು.

भावदीपः – उक्तमित्यन्तवाक्यताख्त्पर्यमाह – तदेति ।। इति सङ्गतिसम्भवादवस्यं निर्णेयमित्यर्थः ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಉಕ್ತಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ತಾತ್ತರ್ಯವನ್ನು 'ತದಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಇತಿ" ಎಂದರೆ ಸಂಗತಿಯು ಹೀಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಆಕ್ಟೇಷ - ಈ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯನಾದ ಅಭಯನು ಅಗ್ನಿಯೆಂದಾದರೆ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿಯೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಇದು ಹೇಗೆ ಸರೀ ವಿಶೇದರೆ 'ಯ ಏಷೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥವಾದ ಸಹಿತವಾದ ಅಗ್ನಿಶ್ರುತಿ ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷ ಹೇತುಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಷ್ಟೇ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಿ. ಆದರೆ 'ಅಭಯಂ ತಿತೀರ್ಷತಾಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಲಿಂಗಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ - 'ಇಂದ್ರಸ್ಕಾತ್ಮಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಇಂದ್ರನು ಬೇರೆಯವನಾದರೆ 'ಇಂದ್ರೋ ರಾಜಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಬೇರೆಯವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಬಾರರು. 'ಇಂದ್ರೋ ರಾಜಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಲಿಂಗಗಳು ವಿಷ್ಣುವರ್ಮಗಳಾದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವ್ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದರ ಬಲದಿಂದ 'ಇಂದ್ರಸ್ಕಾತ್ಮಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದ ಬಲದಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಸಮಾಧಾನ – ಇದು ತಪ್ಪು. ಆಭಯ ಶಬ್ಜಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಭರುತ್ತಾರಿರುವಿಕೆ ಎಂದರ್ಥ. ಸ್ವತಂತ್ರನಾದವನಗಷ್ಟೇ ಈ ಅಭಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ. ಹೂರತು ಬೇರೆಯವನಿಂದ ನಿಯಮೈನಾದವನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ಅಭಯಸ್ವರೂಪನೆನ್ನದೇಕು. ಇಬ್ಬರು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ. ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಅಭಯಸ್ವರೂಪನೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿಯೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಉಳದ ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಗಾದರೂ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಒಂದೇ ಲಿಂಗದಿಂದ ಸಾವಕಾಶವಾದ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಗುಹಾವಿಷ್ಯತ್ವವು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಹತ್ವವನ್ನು ನಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುವಂತೆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲೂ ಸಹ ಸಮರ್ಥಿಸಬಹುದು. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಆಶಂತಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅಕ್ಷರತ್ನಾದಿಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲೇ ಆಶಂತಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅಕ್ಷರತ್ನ್ನ, ಅಥಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅತ್ಯಿತಿಪ್ರತಿವಾದ್ಯನೆಂದು ಶಂಕಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಭಾಷ್ಕವು ಫಲಪರವಾಗುತ್ತದೆಂದೂ ಸಹ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಟೀಕೆಯನ್ನು 'ಅತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಚಕ್ತುರಂತಸ್ಥನಾದವನೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯಾನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದರ್ಥೆ. ವಸ್ತುತಃ ಇಲ್ಲಿ 'ಅಕ್ಷಿಸ್ಟ್' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನಿಗೂ ಚಕ್ಕುಸ್ತಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಅಧಿತ್ಯಕ್ಷಣ್ಯರ್ಭೂತ್ವಾ" ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂತವೊಂದಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಟೀಕಾಕಾರರ ಪ್ರಕಾರ ಅಕ್ಷಿಯೆಂದರೆ ದೇವತೆಯೆಂದರ್ಥ. ಟೀಕಾರಾಯರ ಪ್ರಕಾರ ಜಡವೆಂದರ್ಥ.

ಆದಿತ್ಯಸ್ಥತ್ವ ಹಾಗೂ ಅಕ್ಷಿಸ್ಥತ್ವ ಶಬ್ದಾರ್ಥವೇನು ?

भावदीपः – ननु पूर्वत्र 'यश्चासावादित्ये' इत्यादित्यस्थत्वं नाम विष्णोरादित्यदेवतास्थत्वम् । यदाहुस्तद्भाष्ये 'स विष्णुस्सर्वजीवेषु नृषु देवेषु च स्थितः । एक एव' इत्यादि । उक्तं च प्राग् 'भेदव्यपदेशाच' इत्यत्र 'स यश्चायम्' इत्यानन्दमयस्यापकृष्टोत्कृष्टजीवेषु पुरुषादित्य-दोषलक्षितेषु स्थितिकथनादिति । तथाचार्यादापयमानमक्षिस्यत्वमप्यक्षि-देवतास्थत्वमेव स्यात् । अत्र चािक्षस्यत्वं नामािक्षगोलकस्थत्वम्। 'य एष

आदित्ये' इत्यादित्यस्थत्वमप्यादित्यमण्डलस्थत्वमेवेति अक्ष्यादित्ययोरेक-विधत्वादित्यादिवक्ष्यमाणटीकावाक्यादेवावसीयते ।

ಆಕ್ಷೇಷ - ಹಿಂದೆ ''ಯಶ್ಚಾಸಾವಾದಿತ್ಮೇ'' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥತ್ವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣು ಆದಿತ್ಯದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರು. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಶ್ರುತಿಯ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ''ಸ ವಿಷ್ಣು: ಸರ್ವಜೀವೇಷು ನೃಷು ದೇವೇಷು ಚ ಸ್ಥಿತಃ । ಏಕ ಏವ'' - ವಿಷ್ಣು ಸಕಲಜೀವರಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಕರಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದ ''ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚ'' ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಪುರುಷ ಶಬ್ದದಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷ್ಮರಾದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಹಾಗೂ ಅಪಕೃಷ್ಟ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ರ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥತ್ವದಿಂದ ಅರ್ಥಾತ್ ಆಪದ್ಯಮಾನವಾದ ಆಕ್ಷಿಸ್ತತ್ವತಬ್ಬಕ್ಕೆ ಅಕ್ಕಿದೇವತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕು.

ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಆಕ್ಷಿಸ್ವತ್ತಶಟ್ಟಕ್ಕೆ ಅಕ್ಷಿಗೋಲಕದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದೇ ಅರ್ಥ ಹೊರತು ಅಕ್ಷಿಪೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಅರ್ಥಕರಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ "ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯೇ" ಎಂದು ಆಕ್ಷಿಸ್ತತ್ವವೆಂದರೆ ಆಕ್ಷಿ ಗೋಲಕದಲ್ಲಿರುವುದು ಎಂದರ್ಥ, ಆದ್ವರಿಂದ "ಯ ಏಷಃ ಆದಿತ್ಯೇ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆರಿತ್ಯಸ್ಥತ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಸಹ ಆದಿತ್ಯ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ "ಅಕ್ಷಿ ಹಾಗೂ ಆದಿತ್ಯ ಮಂಡಲಗಳಿಗೆ ಏಕವಿಧತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ" ಹೀಗೆ ಮುಂದಿನ ಟೀಕಾಮಕ್ಕದಿಂದ ಅಕ್ಷಿಗೋಲಕದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಸಹ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಕ - ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥವಾದವನು ಅಗ್ನಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯೇ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಸೋಽಹಮಸ್ಯಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯೇ ತನ್ನನ್ನು ಆದಿತ್ಯನಿಷ್ಠನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ ಚಕ್ಕುರಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯು ಹಾಗೂ ಆದಿತ್ಯಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು 'ಆದಿತ್ಯಶಕ್ಷುರ್ಭುತ್ತಾತ್ಮಕ್ಕಿಣೆ ಪ್ರಾವಿಶತ್'' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ವಸ್ತುತ: 'ಅಕ್ಷಿಣಿ ಪ್ರಾವಿಶತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಅಕ್ಷಿ' ಶಬ್ಧವು ಆದಿತ್ಯದೇವಶಾಪರವೆನ್ನಲು ಭಾಧಕವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಡಪರವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 'ಅಂತರಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷ: ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಅಕ್ಷಿ' ಶಬ್ಧವು ದೇವತಾಪರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ 'ಅಕ್ಷಿ' ಶಬ್ಧವು 'ಚಕ್ಕುಸ್' ಶಬ್ಧದ ಪರ್ಯಾಯಪರವಾಗಿದೆ. ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ 'ಅಕ್ಷಿ' ಶಬ್ದವು ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

"ಯಶ್ಚಕ್ಕುಷಿ ತಿಪ್ಪನ್ ಯಶ್ಚಕ್ಷುಮೋನಂತರ:" ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಪುರುಷನಿಗೆ ಚಕ್ಕುಸ್ತನ್ನು ಅಧಿಷ್ಠಾನವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಚಕ್ಕುಸ್ತನ ಪ್ರತ್ಯಭಜ್ಞಾನವು 'ಅಂತರಕ್ಷಿಗೆ' ಎಂಬ ಶುತ್ರಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದ್ದಂಂದ' ಯಶ್ಚಕ್ಕುಷ' ಎಂಬ ಹಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಪುರುಷನಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಭೂತವಾದ ಚಕ್ಕುಸ್ತಂದರೆ "ಯಂ ಚಕ್ಕುನ್ ವೇದ" ಎಂಬ ಹಾಕ್ಕತಜ್ಜಿದಿಂದ ಚೇತನವೆಂದು ದ್ವಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದ್ದಂಂದ 'ಚಕ್ಕುಸ್ ಶಬ್ದದ ಪರ್ಯಾಯ ಪದವೆನಿಸಿದ 'ಅಕ್ಷಿ' ಶಬ್ದರು ಸಹ ಚೇತನಪರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. 'ಯ ಏಷೋನಂತರಕ್ಷೇಗೆ' ಎಂಬ ಶುತ್ರಿಯಿಯ 'ಅಕ್ಷಣೇ ಪ್ರಾವಿಶತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಂತೆ ಜಡಪ್ರತಪಾರಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಸ್ಥಾನಾದಿವ್ಯಪರೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ತುವ್ರ ಮೊದಲಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಪರ್ಕವು ಜಡಭೂತವಾದ ಚಿತ್ತುರಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇರಿದ್ದಾರೆ. ಲೇವಲ್ಲ-ದಿರುವಿಕೆಯೆಂಬ ಶಕ್ತಿಯು ಜಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಾಗ 'ಅಕ್ಟಿ' ಶಬ್ದರಿಂದ ಬೇತನನನ್ನು ಹೇಗೆ ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಲೇವಲ್ಲರಿರುವಿಕೆಯೆಂಬ ಗುಣಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಶ್ರಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಡಭೂತವಾದ ಅಕ್ಷಿಯು ಅಧಿಪ್ಪಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಲೇವಲ್ಲರಿರುವಿಕೆಯೆಂಬ ಗುಣಕ್ಕೆ ಜಡವು ಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರವು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಸ್ಥಾನಾದಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಡವೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಪುರುಪನಿಗೆ ಅಧಿಪ್ಪಾನವಾದಿದೆ ಹೇಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಪುರುಪನಿಗೆ ಜಡಭೂತವಾದ ಚಿತ್ತುರಿಂದ್ರಿಯವು ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯ ಮೂಲಕ ಅಧಿಪ್ಪಾನವಾಗಿದೆ ಹೊರತು ನೇರವಾಗಿ ಅಧಾರವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದಂದಲೇ ಭಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸನ್ನ್ಯಾಯರಾವುದೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಕ್ಟ್ಯಾದಿತ್ಯಯೋರೈಡ್ಯಾತ್'' ಎಂದು ಅಕ್ಷಗೂ ಅಧಿತ್ಯನಿಸೂ ವಿಕ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಕ್ಷ್ಯಾದಿತ್ಯಯೋರ,' ಎಂಬ ಟೀಣೆಯನ್ನೂ ಸಹ ಭಾಷ್ಕಕ್ಕೆ ಅನುವಾರಿಯಾಗಿ ಭೇದವನ್ನು ನಿರ್ಣದ ಮಹುವ ಮೂಲಕ ಅಂದರೆ ಒಂದೇ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯಿಂದೇ ಅರ್ಥಿಸಬೇಕು.

ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥ ಯಾರು ?

भावदीपः – तथाच कथमन्यस्याक्षिस्यत्वे प्राचीनमप्यन्यत् स्यादिति पूर्वपक्षे तदाक्षेपः सिद्धान्ते चात्राक्षिस्यत्वं विष्णोश्चेत्, प्राचीनमिप विष्णोरेवेति समाधानं चेति चेदत्राहुः । वक्ष्यमाणदिशा वामनिभामनिशब्दोक्त सर्वक्षीपुंसप्रेरकत्वेनाग्रेस्तत्तदिक्षस्यत्वे स एव पूर्वत्राप्युक्तादित्यमण्डलस्य आपन्न इति तेनैवोपपत्तौ तत्रस्थतया किमीश्वरेण इत्याक्षेपे वक्ष्यमाणयुक्तिभिरन्यस्य केवलस्य प्रेरकत्वानुपपत्त्या चाक्षिस्यस्य विष्णुत्वे पागादित्यमण्डलस्थोऽप्यस्यादित्य देवतास्योऽपि स एवेति सिद्धचतीति ।

ಆಕ್ಟೇಪ - ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬನು ಅಕ್ಷಿಸ್ಥವಾದರೇ ಅನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದವನೂ ಸಹ ಆಕ್ಟಿಸ್ಟನೇ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಹೇಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕ ಮಾಡುತ್ತಿರಿ? ಮತ್ತು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಿಸ್ಟವಾದವನು ವಿಷ್ಣುಪೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದ ಆಕ್ಟಿಸ್ಟನೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ?

ಸಮಾಧಾನ – ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ವಾಮನಿ ಮತ್ತು ಭಾಮನಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು, ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹ ಅಗ್ನಿಯು ಆಯಾ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದಿನ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಕ್ರನಾದ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲಸ್ಥನೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿಯೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಏಕೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದಾಗ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಇತರ ದೇವತೆಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪ್ರೇರಕರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೆ ಅಕ್ಷಿಸ್ಥವನ್ನಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದಿನ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವವನೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಕೆಲವರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರುವನೆಂದು ಕೆಲವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – अन्ये त्पनिषद्भाष्यादावादित्यादेरभिमानिदेवतात्वोपगमेन तत्स्यत्वार्थोक्तावप्यत्र भाष्ये सर्वश्रुतावादित्यादिपदेन मण्डलादिजडमेव पूर्वोक्तर पक्षयोरुपेत्याऽऽक्षेपसमाधी । यथोक्तरनये 'य आत्मिनि तिष्ठन्' इत्यादावात्मादिशब्दस्य तदिममानिचतुर्मुखरूपार्थस्य बृहद्भाष्योक्तत्वेऽपीह भाष्ये जीवार्थत्वमेवोपेत्य जीवान्तर्यामिणो भेदोक्तिः 'भेदेनैनम्' इति सूत्रे, तथाऽत्रापि । पूर्वटीका तु पुरुषपदोक्तजीवाभिप्राया । अत एव तत्र 'स यश्चायं पुरुषे' इत्येव भाष्योक्तिरित्याहः ।

ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುವೇಕು. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಅಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಿತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಗೆ ಅರಿತ್ಯ ಮಂಡಲ ಮೊದಲಾದ ಜಡವಾಟಕೆಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಆಕ್ಟೇಪ ಮತ್ತು ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - "ಯ ಆತ್ತಾರಿ ತಿಷ್ಯನ್" ಇಷ್ಟಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಕಾರಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತರಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚತುರ್ಮಾಸುಲ್ರಹಕ್ಕೆನಲು ಅರ್ಥವನ್ನು ಬೃಹಧ್ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಜೀವಾಂತರ್ಯಾಮಿಗು ಜೀವನಗೂ ಭೇದವನ್ನು "ಭೇದಸ್ಥನನಮ್" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದಂದರೇ ಆ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ "ಸ ಯಶ್ಚಾಯಂ ಪುರುಷೇ" ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಕೆಲವರ ಸಮಾಧಾನ.

ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಮಾಧಾನ

भावदीपः – चन्द्रिकायां तु तत्त्वप्रदीपादिप्राचीनटीकारीत्या आदित्यादिपदानाम् आदित्यादिदेवतार्थत्वमेवोपेत्य अग्नेरक्षिदेवतास्यत्वे प्राचीनादित्यदेवतास्योऽपि स एवेत्याक्षेपे अक्षिदेवतास्यस्य विष्णुत्वादादि त्यदेवतास्योऽपि स एवेति समाधिरिति सङ्गतिरुपपादिता । ಚಂದ್ರಿಕಾಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತತ್ವಪ್ರದೀಪ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಚೀನಟೀಕಾಕಾರರ ಪಕ್ಕವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಆದಿತ್ಕಾದಿ ಪದಗಳಿಗೆ ಆದಿತ್ಕಾದಿ ದೇವತೆಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಅಕ್ಷಿ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೆ ಹಿಂದೆ ಆದಿತ್ಯದೇವತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಬರುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣು ಆಕ್ಷಿದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾದರೆ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿಯೂ ಎಷ್ಟುವೇ ಇದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಗತಿಪರ ಭ್ಯಾಷವೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪರ

भावदीपः – सङ्गतिपरतया व्याख्यातमेन भाष्यं पूर्वपक्षतयुक्तितत्फलोकि-परतयाऽपि व्याकुर्वन् तत्राप्यग्निरेबोच्यत इति प्रतिज्ञार्यं तावदाह – य एषोऽन्तरक्षणीति ।। कुत इत्यत आदित्यस्थत्वादिति भावेन प्रवृत्तस्य 'य एष आदित्ये' इत्यादेरत इत्यन्तस्य भाष्यस्यात इत्युक्त्या यत इत्यध्याहत्यार्थमाह – यत इति ।

ಸಂಗತಿಪರವಾಗಿಯೇ ವಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ರಿಯನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಪಲ ಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ಅಗ್ನಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯಾನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಾಗವನ್ನು "ಯ ಏರ್ಷೋಂತರಕ್ಷಣೆ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯೇ ಆದಿಕ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೊರಟರುವ "ಯ ಏರ್ಷ ಆದಿತ್ಯೇ" ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ "ಅತ್ಯ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು "ಯತ್ಯ" ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ "ಅತ್ಯ" ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ "ಯತ್ಯ" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಭಾಷ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – भाष्ये युक्तिसूचनायाग्रीनामित्युक्तावप्याकाङ्काक्रमेण तद् व्याख्यातुं श्रौताहमादिपदस्यैकवचनानुरोधेनाग्रेरित्युक्तम् । श्रुतौ स एवेत्युक्तरग्रेरेवेत्युक्तम् ।। अत्र एवेति।। अग्रेरादित्यस्थत्वादेवेत्यर्थः ।

अक्ष्यादित्ययोरैक्यादिति वाक्यमिक्षस्योऽग्रिरित्यत्रादित्यस्यत्वस्यैव हेतुत्वोपपादकत्वेन व्यावर्त्य शङ्कापूर्वं व्याचष्टे – नच वाच्यमिति ॥

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುವುದಣ್ಣಗಿ "ಅಗ್ನೀನಾಮ್" ಎಂದು ಹೇಳರಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆಕಾಂಕ್ಷ್ರಾಹುದಿಂದ ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಏಕವಚನದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ "ಅಹಂ" ಮೊದಲಾದ ಪದವಿರುವುದರಿಂದ "ಅಗ್ಗೇ!" ಎಂದೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ "ಸ ಏವ" ಎಂಬುದಕ್ಕೆ "ಅಗ್ಗೇರೇವ" ಎಂಬುದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿದೆಯಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. "ಆತ ಏವ" ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯು ಆದಿತ್ರನಲ್ಲಿ ಇರುವವನೆಂದು ಅರ್ಥ.

"ಅಕ್ಷ್ಯಾದಿಶ್ಯಯೋಲೈಕ್ಯಾತ್":- "ಅಕ್ಷ್ಮಿಹಾಗೂ ಆದಿತ್ಯರಿಗೆ ಪಕ್ಕವಿರುವುದರಿಂದ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವನ್ನ ಅಗ್ನಿಯು ಅಕ್ಷಿಸ್ಟವಾಗಿದ್ದಾನನ್ನಲು ಆದಿತ್ಯಸ್ಥವೇ ಹೇತುವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಉಪಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಶಂಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಮೂಲಕ "ನಚ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಕ್ಷಿ ಹಾಗೂ ಆದಿತ್ಯಶಬ್ದಗಳು ಜಡಪರವೇ ?

भावदीपः – आदित्यः आदित्यमण्डलाभिमानी चक्षुरूपान्तरेण चक्षुर्देवता भूत्वा अक्षिणी गोलके प्राविशदित्यैतरेयश्रुतावादित्यमण्डलस्य यद्देवताकत्वं चक्षुर्गोलकस्यापि तद्देवताकत्वरूपैकविधत्वोक्तेरित्यर्थः । भाष्यस्यैक्यपदमेकविधत्वपरम् । अक्ष्यादित्यपदे तु जडपरे इति भावः ।

"ಆದಿತ್ಯ: ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲಾಭಿಮಾನೀ ಚಕ್ಕು: ರೂಪಾಂತರೇಣ ಚಕ್ಕುರ್ದೇವತಾ ಭೂತ್ತಾ ಆಕ್ಷಿಣೀ ಗೋಲಕೇ ಪ್ರಾವಿಶತ್" - ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದವನು, ಚಕ್ಕು: ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪದಿಂದ ಚಕ್ಕುರ್ದೇವತೆಯು ಭೂತ್ವಾ : ಆಗಿ, ಆಕ್ಷಿಣೀ : ಆಕ್ಷಿಗೋಲಕದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾವಿಶತ್ : ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೇವತೆ ಇದ್ದಾನೋ ಚಕ್ಕುರ್ಗೋಲಕದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನೇ ಇದ್ದಾನೆಂಬ ಏಕವಿಧತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಐಕ್ಕಪದಕ್ಕೆ 'ಏಕಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿರುವಿಕೆ' ಎಂದರ್ಥ. ಆಕ್ಕಿ ಹಾಗೂ ಆದಿತ್ಯ ಪದಗಳು ಜಡಪರವಾಗಿವೆಯಿಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ – ಅಥವಾ 'ಅಕ್ಷಿಣೆ ಪ್ರಾವಿಶತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ 'ಅಕ್ಷಿ' ಶಬ್ದವು ಜಡಪರವಾಗಿದೆಯೋ ಅದರಂತೆ 'ಅಂತರಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಅಕ್ಷಿ' ಶಬ್ದವೂ ಜಡಪರ ಆಗಿದೆಯೆಂದೇ ಹೇಳೋಣ. ಇದರಿಂದ ಸ್ಥಾನಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು "ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯೇ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ" "ಯ ಏಷೋ 5ಂತರಕ್ಷಿಣ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ" ಎಂಬೆರಡು ವಾಕ್ಕಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಜಡಭೂತವಾದ ಅಕ್ಷಿ ಹಾಗೂ ಆದಿತ್ಯಗಳು ಭಿನ್ನವಾದ್ದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದೇನು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ? ಎಂದು ಪ್ರತ್ನಿಸಬಾರರು.
"ಆದಿತ್ಯಕ್ಷತ್ತುಃ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆರಿತ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಚೇತನನೇ ಜಡಭೂತವಾದ ಅಕ್ಷಿಯಿಂದ ಗೋಲಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಡಭೂತವಾದ 'ಆಕ್ಷಿಗೋಲ್' ಹಾಗೂ ಅದಿತ್ಯ ಮಂಡಲಗಳು ಒಬ್ಬನೆ ಚೇತನನಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಏಕವಿಧತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಯ ಏಷಃ ಆದಿತ್ಯೇ ಪುರುಷಃ ದೃಶ್ಯತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಆದಿತ್ಯಪದದಿಂದ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿವೆ. 'ಐಕ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿಯೂ ಜಡವಾದ ಆಕ್ಷಿಗೋಲಕ ಹಾಗೂ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲಗಳಿಗೆ ಐಕ್ಕವನ್ನು ವಿವಕ್ತಿಸಲಾಗದ ಕಾರಣ ಏಕವಿಧತ್ವವನ್ನೇ ವಿವಕ್ತಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಎರಡೂ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚೇತನನು ಒಟ್ಟನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ವಸ್ತುತ: ಅಂಶಾಧಿಕರಣನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ "ಅಸಾವಾದಿಕ್ಕೃತ್ತಿವ್ಯಶ ತ್ರಿವೃದಿವ ವೈ ಚಕ್ಕು: ಶುಕ್ಕಂ ಕೃಷ್ಣಾಂ ಕನಿನೀಕಾ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಿಗೋಲಕ ಹಾಗೂ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲಗಳು ಬೀ, ಕಪ್ಪು, ಕಂಪು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಥಿವೀ, ಜಲ ಹಾಗೂ ತೇಜಸ್ತಿನ ವಿಕಾರಭೂತವಾಗಿವೆಯೆಂದು ತ್ರಿವ್ಯಕ್ತವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ತ್ರಿವೃತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮದಿಂದ ಆದಿಕ್ಕಮಂಡಲ ಹಾಗೂ ಅಕ್ಷಿಗೋಲಕಗಳಿಗೆ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಆಂತಹ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗರು. ಅರರಿಂದ ಆದಿಕ್ಕಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವವನೇ ಆಕ್ಷಿಗೋಲಕದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಚೇತನಪರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – तत्वप्रदीपे तु तयोस्तदभिमानिचेतनत्वमुपेत्यैक्यपदं तद्देवतैक्यपरत्वेन यथाश्रुतमेव व्याख्यातम् । अस्त्वग्रेरेवादित्यस्थत्वं तथाप्यग्रिशब्द एव विष्णुपरोऽस्त्वित्यतस्याग्निपरत्वे 'सोऽहमस्मि स एवाहमस्मि' इत्याद्यभ्यासार्यवादसहितबहुश्रुतिभ्य इति न्यायविवरण-मनुसृत्यात्रीनामिति भाष्यस्थबहुवचन स्चितयुक्तिमाह – एतस्मिन्निति ॥ बहुश्रुतिभ्य इत्यत्र बहुवचनान्तश्रुतिभ्यो बह्नात्रेश्रुतिभ्य इत्यर्थद्वयमुपेत्य भाष्यमपि तथा द्रव्यार्थमिति मत्वा अग्रय इति गार्हपत्य इति चोदाहृतम्।

ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಾದರೂ 'ಆದಿತ್ಯ' ಹಾಗೂ 'ಚಕ್ಕು:' ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ ತರಭಾಮಾನಿಯಾದ ಚೀತನಪರತ್ವವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಿ ಐಕ್ಕಪದಕ್ಕೆ ಅವುಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದವನಿಗೆ ಐಕ್ಕವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಯಥಾಶ್ರುತವಾಗಿಯೇ ಮೃಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಗ್ಗಿಯೇ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥವಾಗಲಿ ಆದರೆ ಅಗ್ಗಿಶಬ್ಬವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳೋಣ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, "ತಸ್ಯ ಅಗ್ಗಿಪರತ್ವೇ ಸೋಂತಹಮ್ಮು ಸ ವಿವಾಹಮಸ್ಯಿ" ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾದ ಮತ್ತು "ಅಗ್ಗೀನಾಂ" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಬಹುವಚನದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಏತಸ್ಮಿನ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. "ಬಹುಶ್ರುತಿಭ್ಯಃ" ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬಹುವಚನಾಂತವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಅಗಿಶಬ್ದಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು "ಅಗ್ಗಯು" ಎಂದು "ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಃ" ಎಂದು ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಗಾರ್ಹಪತ್ಕಾಗ್ನಿಯು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ದೃಷ್ಟಾಂತ

भावदीपः – बह्नग्रीत्पिपं बहुबचनान्ताग्रिश्रुतिसद्भावाद् गाईपत्पादि-बह्नग्रिश्रुतिसद्भावादित्पिपं द्वेधा व्याख्येयम् । आदिपदेन 'अग्रीन् परिचचार। कुशालं नः पर्यचारीत् । उपवयन्तं भुआम' इत्यादि पूर्वत्र । 'अय हैनमन्बाहार्यपचनोऽनुशशास य एष चन्द्रमसि पुरुषो दृश्यते सोऽहमस्मि स एवाहमस्मि' इत्युत्तरत्र वाक्यं गृह्यते । अत एव भाष्ये 'य एष चन्द्रमसि य एष विद्युति' इत्यादिवाक्यद्वयोपादानाय चन्द्रादित्यस्यत्वोपादानाय

चापि पदद्वयं तदुक्तिस्तु यथान्वाहार्यपचनाहवनीययोश्चन्द्रविद्युत्स्यत्वम्, तथाऽस्यापि गार्हपत्यस्यादित्यस्थत्वमिति दृष्टान्तत्वेनेति बोध्यम् ।

"'ಬಹ್ನಗ್ಗೆ'' ಎಂಬುದಕ್ಕೂ ಸಹ ಬಹುವಚನಾಂತ ಅಗ್ಗಿಶ್ರುತಿವಿರುವುದರಿಂದ 'ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಅಗ್ಗಿಶ್ರುತಿಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ' ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಆದಿ ಪದದಿಂದ "ಅಗ್ನೀನ್ಫರಿಚಚಾರ I ಕುಶಲಂ ನಃ ಪರ್ಯಚಾರೀಶ್ I ಉಪವಯಂತಂ ಭುಂಜಾಮಃ'' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯವನ್ನು "ಅಥ ಹೈನಮನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನೋ ನಿನಾಶಾಸ ಯ ಏಷ ಚಂದ್ರಮಸಿ ಪುರುಷೋ ದೃಷ್ಟತೇ ಸೋತಹಮಸ್ಥಿ'' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ "ಯ ಏಷ ಚಂದ್ರಮಸಿ ಯ ಏಷ ವಿದ್ಯುತಿ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ಮತ್ತು ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಅದಿತ್ಯರಲ್ಲೇ ಇದ್ದಾನಂದು ಉಪಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ಬಾರಿ "ಆದಿ" ಪದವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ "ಅಗ್ನಿಗಳು ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೋ ಅದರಂತೆ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯೂ ಸಹ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತದಾರ್ಷ್ಯಾಂತಿಕಭಾವವನ್ನು ತಿರಿಯಬೇಕು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ – ಪ್ರಶ್ನೆ – ಅಕ್ಷಿಗೋಲಕ ಹಾಗೂ ಆದಿತ್ಯ ಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಚೇತನನು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೆ 'ಸೋಽಹಮಸ್ತಿ' ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದಲ್ಲವೆ?

ಉತ್ತರ - ''ಅಗ್ನೀನ' ಪರಿಚಚಾರ ಅಥ ಹಾಗ್ಗಯ: ಸಮಾದಿರೇ'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅನೇಕಬಾರಿ ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ಧವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಅಗ್ಗಯ:' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬಹುವಚನಾಂತವಾದ ಅಗ್ನಿಶಬ್ಧವಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ''ಅಥ್ ಹೈನಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೋನಮಶಶಾಸ'' ''ಅಥ ಹೈನಮಸ್ಥಾಹಾರ್ಯಪಚನೋನಮಶಶಾಸ'' ''ಅಥ ಹೈನಮಾಹವನೀಯಾನುಶಶಾಸ'' 'ಅಥ ಹೈನಮಾಹವನೀಯಾನುಶಶಾಸ'' 'ಅಥ್ಯ ಹೈನಮಾಹವನೀಯೂ ನುಶಶಾಸ'' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯ ವಿಶೇಷ ರೂಪಗಳೆಂದು ಲೋತಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ಗಾರ್ಹಪ್ಯ, ಅನ್ನಾಹಾರ್ಯಪಚನ, ಅಹವನೀಯ' ಎಂಬ ಅನೇಕ ಅಗ್ನಿಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳೂ ಸಹ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಗಾರ್ಹಪತ್ಯದಿ' ತಬ್ಬಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿಪರತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕ್ನೆ - 'ಸೋಽಹಮಸ್ಥಿ' ಎಂಬ ಮಾತು ಅಗ್ನಿಯ ಉಪದೇಶವೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ? ಆದರೆ 'ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟ್ಯಾ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದವು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹೀಗೆ ಪ್ರತ್ನಿಸಬಾರದು. ''ಉಪವಯಂತಂ ಭುಂಜಾಮಃ'' ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಪಾಸಕನನ್ನು ಪಾಲನೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಅಗ್ಗಿಯು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ಕುತಿರೂಪವಾದ ಈ ಅರ್ಥವಾದವು ಅಗ್ಗೆಯು ಉಪಾಸ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದೆಂದ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯೇ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಉಪಾಸಕರನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನೇ ಬೇರೆ ಉಪಾಸ್ಯನೇ ಬೇರೆ ಎಂಬುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯದ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

भावदीपः - भाष्ये द्विक्तिस् िवतां न्यायविवरणे कण्ठोक्तामभ्यासरूपयुक्तिं व्यावर्त्यं शङ्कापूर्वमाह - नचेति ।। अद्रेशादित्यस्यत्वकथनमिति ।। आदित्यस्यत्वकथनमिति ।। आदित्यस्यत्वकति विष्णाविष्ठयुक्ताहंशब्द औपचारिक इत्यर्थः । शास्वदृष्टचेत्युक्तमुख्यत्वाच्छादने नेयमुक्तिः 'अन्तर्यामिणम्' इत्यग्रे स्मृत्युक्तेः तद्वचावर्त्योवत्यर्था । अत एव स्मारयतीति वक्ष्यति - यश्चेति ॥ 'स यश्चायं पुरुषे । यश्चासावादित्ये । स एकः ।' इति तैत्तिरीये विष्णोरेवादित्यस्यत्वोक्तेरिति भावः ।।

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಕಂಠತಃ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆಭ್ಯಾಸವೆಂಬ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಾವಸ್ಥಾನದಶ ಕಂಠೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಪ್ಸಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ನಚ್" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ಆಗ್ಟೇ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥಕ್ಷಕಥನಂ" ಎಂದು ಇದೆ. ಅಂದರೆ ಆರಿತ್ಯಸ್ಥತೆಂಬ ಧರ್ಮವಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದವು ಔಪಭಾರಿಕವಾಗಿರಯಿಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

"ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟ್ಯಾ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಆಚ್ಛಾದನೆ ಮಾಡಿ ಈ ಮಾತುಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. "ಆಂತರ್ಯಾಮಿಣಂ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಸ್ಕೃತಿಯ ಮಾತಿನಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಶಂಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಮಾತು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಸ್ಕಾರಯತಿ' ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. "ಯಶ್ಯ" ಎಂಬ ಟೀಕಾಮಾತಿಗೆ ಹೀಗೆ

चापि पदद्वयं तदुक्तिस्तु यथान्वाहार्यपचनाहवनीययोश्चन्द्रविद्युत्स्थत्वम्, तथाऽस्यापि गार्हपत्यस्यादित्यस्थत्वमिति दृष्टान्तत्वेनेति बोध्यम् ।

"'ಬಹ್ನಗ್ಗೆ" ಎಂಬುದಕ್ಕೂ ಸಹ ಬಹುವಚನಾಂತ ಅಗ್ಗಿಶ್ರುತಿವಿರುವುದರಿಂದ 'ಗಾರ್ಹಪತ್ನ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಅಗ್ಗಿಶ್ರುತಿಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ' ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಆದಿ ಪದದಿಂದ "ಅಗ್ನೀನ್ರಂಚಚಾರ I ಕುಶಲಂ ನೇ ಪರ್ಯಚಾರೀತ್ I ಉಪವಯಂತಂ ಭುಂಜಾಮಃ" ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಕವನ್ನು "ಅಥ ಹೈನಮನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನೋ ನಿಸ್ತಶಾಸ ಯ ಏಷ ಚಂದ್ರಮಸಿ ಪುರುಷೋ ದೃಷ್ಟತೇ ಸೋತಹಮಸ್ತಿ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ "ಯ ಏಷ ಚಂದ್ರಮಸಿ ಯ ಏಷ ವಿದ್ಯುತಿ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಎರಡು ವಾಕ್ಕಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ಮತ್ತು ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಅದಿತ್ಯರಲ್ಲೇ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಉಪಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ಬಾರಿ "ಆದಿ" ಪದವನ್ನು ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ "ಅಗ್ಗಿಗಳು ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೋ ಆರರಂತೆ ಗಾರ್ಹತ್ಕಾಗ್ನಿಯೂ ಸಹ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತದಾರ್ಷ್ಟಾಂತಿಕಭಾವವನ್ನು ತಿರಿಯಬೇಕು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಪ್ರಶ್ನೆ - ಅಕ್ಷಿಗೋಲಕ ಹಾಗೂ ಆದಿತ್ಯ ಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಚೇತನನು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೆ 'ಸೋಽಹಮಸ್ಥಿ' ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದಲ್ಲವೆ?

ಉತ್ತರ – "ಅಗ್ನೀನ್ ಪರಿಚಚಾರ ಅಥ ಹಾಗ್ನಯ: ಸಮೂದಿರೇ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅನೇಕದಾರಿ ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ಧವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಅಗ್ನಯ: 'ಎಂಬುದಾಗಿ ಬಹುವಚನಾಂತವಾದ ಅಗ್ನಿಶಬ್ಧವಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ "ಅಥ ಹೈನಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಕೋನುಶಶಸ್" "ಅಥ ಹೈನಮಾತ್ರಹಾಯ್ ಪಚನೋನುಶಶಸ್" "ಅಥ ಹೈನಮಾಹವನೀಯೋನುಶಶಸ್" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯ ವಿಶೇಷ ರೂಪಗಳೆಂದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ಗಾರ್ಹಪಕ್ಕ, ಅನ್ಯಾಹಾರ್ಯಪಚನ, ಅಹವನೀಯ' ಎಂಬ ಅನೇಕ ಅಗ್ನಿಗಳು ಪ್ರತಮಾಗಿವೆ. ಸಿದ್ಧಾತಿಗಳೂ ಸಹ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಗಾರ್ಹಪತ್ಯದಿ' ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿಪರತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಸೋಽಹಮಸ್ತಿ' ಎಂಬ ಮಾತು ಅಗ್ನಿಯ ಉಪದೇಶವೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ? ಆದರೆ 'ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟ್ಯ,' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದವು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ''ಉಪವಯಂತಂ ಭುಂಜಾಮಃ'' ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಪಾಸಕನನ್ನು ಪಾಲನೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಆಗ್ನಿಯು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ, ಸ್ತುತಿರೂಪಕಾದ ಈ ಅರ್ಥವಾದವು ಅಗ್ನಿಯು ಉಪಾಸ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ವರಿಂದ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯೇ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಉಪಾಸಕರನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನೇ ಬೇರೆ ಉಪಾಸ್ಯನೇ ಬೇರೆ ಎಂಬುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯದ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

भावदीपः - भाष्ये द्विरुक्तिसूचितां न्यायिववरणे कण्ठोक्तामभ्यासरूपपुक्तिं व्यावर्त्यं शङ्कापूर्वमाह - नचेति ।। अग्नेरादित्यस्यत्वकथनमिति ।। आदित्यस्यत्वकथनमिति ।। आदित्यस्यत्वकवित विष्णाविष्रयुक्ताहंशब्द औपचारिक इत्यर्थः । शास्त्रदृष्टचेत्युक्तमुख्यत्वाच्छादने नेयमुक्तिः 'अन्तर्यामिणम्' इत्यग्रे स्मृत्युक्तेः तद्वचावत्यावित्यर्था । अत एव स्मारयतीति वक्ष्यति - यक्ष्चेति ॥ 'स यक्ष्यतं पुरुषे । यक्ष्वासावादित्ये । स एकः ।' इति तैत्तिरीये विष्णोरेवादित्यस्यत्वोक्तेरिति भावः ।।

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಕಂಠತಃ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಭ್ಯಾಸವೆಂಬ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ನಚ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ಅಗ್ಗೇ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥತ್ವಕಥನಂ" ಎಂದು ಇದೆ. ಅಂದರೆ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥವೆಂಬ ಧರ್ಮವಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದವು ಔಪಚಾರಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

"ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟ್ಯಾ." ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಆಬ್ಬಾದನೆ ಮಾಡಿ ಈ ಮಾತುಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವೆ. "ಅಂತರ್ಯಾಮಿಣಂ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಸ್ಮೃತಿಯ ಮಾತಿನಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಶಂಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಮಾತು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಸ್ಕಾರಯತಿ' ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. "ಯಶ್ಚ" ಎಂಬ ಟೀಕಾಮಾತಿಗೆ ಹೀಗೆ ಆರ್ಥ - 'ಸ ಯಶ್ಚಾಯಂ ಪುರುಷೇ ಯಶ್ಚಾಸಾವಾದಿತ್ಯೇ ಸ ಏಕಃ' ಎಂದು ತೈತ್ರಿರೀಯದಲ್ಲಿ 'ವಿಷ್ಣುವೇ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ' ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಿದಾಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಪೂರ್ವತಾ

भावदीपः – बलवत्त्वादिति ।। स्थानान्तरस्थसमाख्यापेक्षया एकस्थानस्य शीम्रोपस्थितिकत्वादिति भावः । न्यायिववरणोक्तमर्थवादसाहित्यं व्यावत्यं शङ्कापूर्वमाह – नचेति ।। अपूर्वतयेति ।। अत्यलौकिकविष्णुग्रहणे अग्निग्रहणादप्यपूर्वं लभ्यत इत्यपूर्वतयेत्युक्तम् । अपहते अपहति । वस्तुतः फलवत्त्वमेव फलं न फलस्योक्तिः । सा तु अर्थवाद इति मत्वाऽर्थवाद इत्युक्तम् । एवंरूपाल्पफलेन स्तुतिर्ब्रह्मणि न युक्तेति भावः ।। प्राबल्यादिति ।। तद्वीजस्य समन्वयसूत्रेऽभिधानादिति भावः ।

"ಬಲವತ್ತಾತ್" ಎಂದರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಅದೇ ಪ್ರಕರಣ-ದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮಾಣವು ತೀಘ್ರೋಪಸ್ವಿತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅರ್ಥವಾದದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತಾ ಶಂಕಾಮೂಲಕವಾಗಿ "ನಚ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ಅಪೂರ್ವತಯಾ" ಎಂದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಆಲೌಕಿಕನಾದ ವಿಷ್ಣುವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ ಕೇವಲ ಆಲೌಕಿಕನಾದ ಅಗ್ಗಿ ಎಂಬರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಪೂರ್ವತಾವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. "ಅಪಹತೇ" ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು 'ಅಪಹತಿ' ಎಂದು ಶಬ್ದವೃತ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥೆಸಬೇಕು.

ವಸ್ತುತಃ ಫಲವತ್ವವೇ ಫಲದ ಲಕ್ಷಣ ಹೊರತು ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಫಲದ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲ. ಫಲದ ಹೇಳುವಿಕೆಯು ಅರ್ಥವಾದದೆ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ತಿಳಿದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಾದವೆಂದೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಅಲ್ಫಫಲದಿಂದ ಸ್ತ್ರೋತ್ರ ಮಾಡುವಿಕೆಯು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. "ಪ್ರಾಬಲ್ಯಾತ್" ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದ ಕಾರಣವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಾಷ್ಕದ ವಾಕ್ತಗಳು ಫಲಪರವಾಗಿವೆ

भावदीपः – इत्यत्राग्निरेवोच्यत इति प्रतिज्ञातार्थमुपसंहरति – अत इति ।। अभ्यासार्यवादसहितवह्नप्रैश्रुतिसत्त्वादित्यर्यः । इत्यत्रापीति भाष्यस्यापिपदार्थोक्तः – आदित्येति ।। एतत्प्रकरणानन्दमयप्रकरणयो-विंद्यमानत्वादित्यर्थः । तेनोक्तमित्यन्तभाष्यवाक्यस्यापि फल्रपरत्वेन तात्पर्यमुक्तं ध्येयम् ।

"ಇತ್ಯತ್ರಾಪಿ ಅಗ್ತಿರೇವೋಚ್ಕತೇ" ಎಂಬ ಪ್ರತಿಚ್ಚೆಯನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ "ಅತಃ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಅಭ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥವಾದ ಸಹಿತವಾದ ಬಹ್ಮಗ್ನಿಶ್ರತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು "ಅತಃ" ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ. ಇತ್ಯತ್ರಾಪಿ ಎಂದು ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ' ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಆದಿತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕರಣ ಹಾಗೂ ಆನಂದಮಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದೆಂದರ್ಥ. ಇದರಿಂದ "ಉಕ್ತಂ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕದ ಭಾಷ್ಕವಾಕ್ಕವನ್ನು ಫಲಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪರವೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯ ನಿವಾರಣೆ

भावदीपः – 'तद् यथा' इति वाक्ये विष्णुलिङ्गश्रवणाद् विष्णुरेवाक्षिस्यः किञ स्यादित्यतो वा अग्रौ समन्वये फलाभावादित्यतो वा प्रवृत्तमतस्तद् यथेत्यादिभाष्यम् । इदमेवैतत्पूर्वपक्षफलिमिति भ्रान्तिं निरस्यज्ञवतारयति – न केवलिमिति ।। इति मतिमिति ।। 'जन्माषस्य यतः' 'तिश्वष्टस्य मोक्षोपदेशात्' 'नेतरोऽनुपपत्तः' इत्यादिसूत्रेष्विभमतिमत्यर्थः – मोक्षोऽपीति ।। न केवलमानन्दमयत्विमत्यपेरर्थः । अनुक्तस्योपपादना-योगादुपपत्तिरित्युक्तया ज्ञानान्योशोभवेदिति लभ्यते । आदित्ये विष्णुः इत्युक्तमित्यनेनाग्नेरानन्दमयत्वप्राप्तिरूपरुक्तमित्यनेनाग्नेरानन्दमयत्वप्राप्तिरूपरुक्तमित्यनेनाग्नेरानन्दमयत्वप्राप्तिरूपरुक्तम्य स्वानादपीति लब्यमिति भावः । इदानीं यथान्यासं भाष्यं योजयति – तद् यथेतीति ।।

"ತದ್ಯಥಾ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಏಕೆ ಆಕ್ಕಿಸ್ಟವಾಗಬಾರದು? ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ "ಅತಃ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು ಹೊರಟಿದೆ. ಇದೇ ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕದ ಫಲವೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ವಾಕ್ಕವು ಹೊರಟಿದೆ.

"ಇತಿ ಮತಂ" ಎಂದರೆ "ಜನ್ಮಾರ್ದ್ಗಸ್ಟ್ ಯತಃ", "ತನ್ನಿಷ್ಯಸ್ಟ್ ಮೋಕ್ಸೋಪದೇಶಾತ್" "ನೇತರೋನುಪಪತ್ತೇ:" ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮತವಾಗಿದೆಯೆಂದರ್ಥ. "ಮೋಕ್ಸೋಪಿ" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ' ಪದಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಆನಂದಮಯತ್ವವೆಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಹೇಳದ ವಿಷಯವನ್ನು ಉಪವಾದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ "ಉಪಪತ್ತಿ:" ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯಂದ ಆನಂದಮಯತ್ವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಉಪವಾದಿಸಿದಂತಾಯತು. ಪ್ರಶೃತ ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಯಥಾಸ್ಥಿತವಾಗಿ ವಿವಕ್ತಿಸಿ "ತದ್ಯಥಾ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಯೋಜನೆ ಮಾಹುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಕ್ರಸಂಗತಿಯಿಂದ ಅಧಿಕರಣವು ಆರಂಭಣೀಯವೇ ?

भावदीपः – ननु विष्णुज्ञानान्मोक्ष इति प्रागुक्तमयुक्तम् । तद् ययेत्यत्राक्षिस्थाविज्ञानान्मोक्षश्रवणादिति ऋजुसङ्गत्या एतदारम्भसम्भवाद् आनन्दमयस्य आदित्यस्थत्वमुक्तम् । ततश्चार्थादक्षिस्थत्वमप्युक्तं तदिक्षस्थत्वं च्छान्दोग्ये अग्रेः श्रूयत इति प्रागुक्तमादित्यस्थत्वम् आनन्दमयत्वं च तस्यैवेति वक्रसङ्गत्या एतदारम्भः किमर्थं इत्यत आह – अत्रेति ॥

ವಿಷ್ಣು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಇದು ತಪ್ಪು. "ತದ್ ಯಥಾ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೊಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ. ಹೀಗೆ ಋಜು ಸಂಗತಿಯಿಂದಲೇ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಆದರೆ ಆನಂದಮಯನಿಗೆ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅರ್ಥಾತ್ ಅಕ್ಷಿಸ್ತತ್ವವನ್ನೂ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಅದೇ ಅಕ್ಷಿಸ್ತತ್ವವನ್ನು

ಥಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಆದಿತ್ಕಸ್ತತ್ವ ಮತ್ತು ಆನಂದಮಯತ್ವಗಳು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ವಕ್ರ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಮುಂದಿನ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಆತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಗತಿಯ ಮಾಹಿತಿಗಾಗಿ ತಾತ್ವರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

भावदीपः – वक्राश्रयणे हि अत्राक्षिस्यत्वसमन्वये प्राचीनमादित्यस्यत्वमपि विष्णोरेव सिद्धचिति, नान्ययेत्यर्थः । अधिकं चन्द्रिकायाम् । आदित्यस्यत्व-लिक्सस्यापि विष्णौ समन्वयसिद्धचर्यमित्युपलक्षणं पूवपक्षोत्यानार्यं चेत्यपि ध्येयम् । आदित्यवाक्य इवाक्षिवाक्ये पूर्वपक्षप्रापकस्यापि अभानाद्

ವಕ್ರಸಂಗತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಸಿದಾಗ ಅಕ್ಟಿಸ್ತತ್ವದ ಸಮನ್ವಯವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಹಿಂದಿನ ಆದಿತ್ಯಸ್ವತ್ತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಚಂದ್ರಿಕಾಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಆದಿತ್ಯಸ್ಥತ್ವಲಿಂಗದ ಸಮನ್ವಯವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಕದ ಸ್ಥಾಪನಗೋಸ್ಕರ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನೂ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಆದಿತ್ಯವಾಕ್ಕದಂತೆ ಅಕ್ಷಿವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕ-ಪ್ರಾಪಕರಿಂಗಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಟಣಿಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗೊಂದಲಗಳಿವೆ - ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವವನು ಅಗ್ಗಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ತೈತ್ರಿರೀಯ ಉಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಆದಿತ್ಯನೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರೆಂದ ಆದಿತ್ಯಶ್ರಿತಿಯುಂಬ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಟೀಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಹೇಗೆ ಸರೀ ವಿಕೆಂದರೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಂದು ಯಾವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೆಯು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೋ? ಆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೆಯು ತೈತ್ರೀಯದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತನನ್ನೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿಯಂದೇ ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ತೈತ್ರಿರೀಯದ ಸಮಾಖ್ಯಾಶ್ರತಿಯು

ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ 'ತತ್ರ ಚ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತನು ಅಗ್ನಿಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಮಾಖ್ಯಾ ಶ್ರತಿಯನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯ ಪ್ರಮೇಯವು ಎಲ್ಲಿಯತನಕ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ತೃತ್ತಿರೀಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಮಾಖ್ಯಾಶ್ರತಿಯು ವಿಷ್ಣುಪರವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಟೀಕಾರಾಯರು ಸಮಾಖ್ಯಾ ಶ್ರತಿಯನ್ನು ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದಡೆ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ಧವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿದೆ. ಅಗ್ನಿ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಹೇಗೆ ಸರಿ ? ಏಕೆಂದರೆ 'ಶಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟ್ಯಾ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ಧವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಗೆದೆಯಲ್ಲವೇ?

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತಥಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಟೀಕಾ ಮಾತಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದವು ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಆದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದವು ಔಷಚಾರಿಕವಾಗಿದೆಯಿಂದರ್ಥ. ವಸ್ತುತಃ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು 'ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟ್ಯಾ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಆಫ್ಟಾದನೆ ಮಾಡಿ ಇಲ್ಲಿ ಆಶಂಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ನಡ ''ಪ್ರಾಣೋ ಮ ಅಹಮ್ಮು'' ಇತಿ ಎದರ್ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಪೇಕ್ಷಯೇತಿ ಪಾಚ್ಯಮ್, ''ಸೋತಹಮ್ಮು'' ಇತ್ಯುಕ್ತ್ನಾ ಪುನಃ ''ಸ ಏವಾ ಹಮ್ಮು'' ಇತಿ ಸಾವಧಾರಣಮುಕ್ತತ್ತಾದರುರಣೇನ ಚ ಪ್ರಕಾರಾಂತರಣಾಕಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ವ್ಯಾವರ್ತಿತತ್ತಾತ್,'' ಎಂಬಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರ 'ಸೋತಹಮ್ಮು' ಎಂದು ಅಗ್ಲಿಯು ಉಪರೇತಿಸಿ ಪುನಃ 'ಸ ಏವಾಹಹಮ್ಮು' ಎಂದು ಅವಧಾರಣ ಪುರಸ್ಥರವಾಗಿ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಅವಧಾರಣದಿಂದ ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಔಪಚಾರಿಕ ಶಂಕೆಗಿಂತ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಆಶಂಕಿಸಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಇದುವ್ಯಧಿಕರಣವಲ್ಲವೇ? ಏಕೆಂದರ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಆದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತನಂಬುದು ಔಪಟಾರಿಕವೆಂದು ಶಂಕಿಸಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದವು ಔಪಟಾರಿಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಏನು ಸಂಗತಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅತ್ರಹ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯ ಟಣೆಯಲ್ಲಿ "ಆತ್ಮಾ ಮೇ ಭದ್ರಸೇನಃ" 'ಭದ್ರಸೇನನು ನನ್ನ ಆತ್ಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಆತ್ಮಕಬ್ಬವು ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೋ ಅರರಂತೆ 'ಸೋನಹಮ್ಮು ಎಂಬ 'ಆಹಂ' ಶಬ್ಯವೂ ಸಹ ಔಪಚಾರಿಕವೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅನ್ಯಥಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನ್ಯಥಾ' ಎಂಬ ಪರಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಔಪಚಾರಿಕವಾರರ ಎಂದರ್ಥ.

ಇನ್ನು ಟಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಿಶಬ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಯುಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೆ ಅಪೂರ್ವತ್ತ ಬರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಗ್ನಿಯೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ ಅಪೂರ್ವತ್ವವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ತಪ್ಪು? ಅಗ್ನಿಯೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗಲೂ ಅಪೂರ್ವತ್ವವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯು ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತಥಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅರ್ಥವಾದತ್ವವು ಹೇಗೆ ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯದ್ಯಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕರಿಂದ.

'ಅಪಹತೇ' ಎಂಬ ಪದವು ಪ್ರದಿಕ ಪ್ರಯೋಗವಾದ್ದರಿಂದ 'ಅಪಹಂತಿ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಅರ್ಥವಾದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿರಾಸ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ, ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ನಡ' 'ಡತ್ತಾದಿ ವಾಕ್ಕರಿಂದ ಉತ್ತರುತ್ತಿದ್ದರೆ. 'ಸ್ತಕಾರ್ಯ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಹೀಗರ್ಥ. 'ಎಂಬ್ರಾ, ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೂಡಿಸುವುದು?' ಎಂಬ ಪರ್ತ್ಷಿಗೆ ವಿನಿಯೋಗವಶದಿಂದ ಇಂದ್ರಪ್ರಕಾಶಕವಾದ 'ಕದಾಚನ ಸ್ಥರೀರಸಿ ನೇಂದ್ರ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಗಾರ್ಹಪತ್ನಾಗಿಗೆ ಹವಿಷ್ ಶ್ರವಣವೇ ಮೊದಲಾದ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಐಶ್ವರ್ಯವಿದಿದ ಇಂದರ ಪರ್ವಹ್ಯ ಹಾಗು ಸ್ಥರ್ವನ್ನು ಅಗ್ಗಿಯ ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ ಪರ್ವಹ್ಯಗಳಿನವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು 'ಇಂದ್ರ' ಪದವನ್ನು ಅಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುದ್ದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಅಗ್ನಿನಾಮಿತಿ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – भाष्ये अग्रीनामिति बहुवचनं आदिपदद्वयं त्रयाणा-मग्रीनामिक्षस्थत्व प्रदर्शनार्थमुक्तमिति भ्रान्तिं निराह – अग्रीनामितीति ।। 'अथ हैनं गार्हपत्योऽनुशशास । य एष आदित्ये पुरुषः' इत्यादेः 'अथ हैनमन्वाहार्यपचनोऽ नुशशास । य एष चन्द्रमिस पुरुषः' इत्यादेः 'अथ हैनमाहवनीयोऽनुशशास । य एष विद्युति पुरुषः' इत्यादेः श्रवणाद् गार्हपत्यादीनां त्रयाणां क्रमेणादित्यादित्रयस्थत्वमुच्यते । तथाच प्रसिद्ध-गार्हपत्यस्यैवादित्यस्थ त्वादिक्षस्थत्वमिति प्रदर्शनार्थं नतु त्रयाणामप्या-दित्यस्थतद्वाराऽक्षिस्थत्वोत्त्यर्थमित्यर्थः ।।

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ಅಗ್ನೀನಾಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬಹುವಚನಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಎರಡರಲ್ಲೂ ಆದಿ ಪದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಮೂರು ಅಗ್ನಿಗಳಿಗೆ ಆಕ್ಕಿಸ್ನತ್ವವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಭ್ರಾಂತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ನಿರಾಸ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಅಗ್ನೀನಾಮ್ ಇತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

"ಅಥ ಹೈನಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಕೋ ನಿನುಶಶಾಸ I ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯೇ ಪುರುಷಃ" ಎಂದು ಗಾರ್ಹಪತ್ಕಾಗ್ನಿಯು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ, "ಅಥ ಪುರುಷಃ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯು ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ, "ಅಥ ಹೈನಮನ್ನಾಹಾರ್ಯಪಚನೋ ನಿನುಶಶಾಸ I ಯ ಏಷ ಚಂದ್ರಮಸಿ ಪುರುಷಃ" ಎಂದು ಅಹವನೀಯ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿಯು ವಿದ್ಯುತ್ ನಲ್ಲಿ ತೆನೇಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗಾರ್ಹಪತ್ವವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯೇ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರ್ನ ಅಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಹೊರತು ಮೂರು ಮಂದಿ ಅಗ್ನಿಗಳಿಗೂ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದಾರ್ಥದ ಸಂಗ್ರಹ

भावदीपः – भाष्ये विप्रतिपत्रचक्षुरन्तःस्यत्वमात्रस्यान्तरक्षणीति श्रुत्यनुरोधेन चक्षुरन्तःस्यः इत्युक्तावि सूत्रे 'अन्तःस्यित्वा रमणकृदन्तरः

समुदाहृतः । रमणं चात्मशब्देनादेयं मातीति चोच्यते ।।' इत्यनु-भाष्योक्तदिशाऽऽत्मशब्दार्थसङ्ग्रहाय अन्तर इत्युक्तम् । अत एव भाष्ये अमृतत्वादीत्येव हेत्त्किरिति मत्वा सूत्रभाष्ययोर्थमाह् – विष्णुरेव चक्षुरन्तर इति ।। भाष्येऽप्यन्तस्यो रमणकृदित्यपि योज्यमिति भावः ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನವಾದ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥತ್ವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಂತರಕ್ಷಿಣಿ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಂತುಭ್ಯಿತ್ತಾ ರಮಣಕ್ಕರಂತರಃ ಸಮುದಾಹೃತಃ ರಮಣಂ ಚಾತ್ಮಶೆಜ್ಜಿನಾದೇಯಂ ಮಾತೀತಿ ಚೋಚ್ಯತೇ ॥' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನರ ಮಾತಿನಂತೆ ಆತ್ಮಶಜ್ಜಾರ್ಥವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಅಂತರಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವಾತ್ ಎಂದೇ ಹೇತು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿದು ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಕಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ವಿಷ್ಣುರೇವ ಚಕ್ಕುರಂತರ:' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ 'ಅಂತಸ್ಕೋ ರಮಣಕೃತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ವಿಸಂವಾದವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸಮರ್ಥನೆ

भावदीपः – यद्वाऽनुभाष्येऽन्तर इत्यस्यान्तःस्यित्वा रमणकृदित्यर्थोक्तावपीह भाष्येऽग्रे ब्रह्मशब्दादीत्यादिपदेनात्मशब्दस्यापि हेत्करणायान्तरत्वमन्तःस्यत्वमात्रं विवक्षितम् । चक्षुरन्तःस्य इति भाष्यसूत्राविसंवादाय टीकायां विष्णुरेव चक्षुरन्तरः इति व्याख्येयं दर्शितं ज्ञेयम् । अत एव सङ्क्षेपभाष्ये 'पूर्णानन्दोऽन्तरः' इत्यन्तरनयार्थोऽन्तर इत्युक्तिः । तत्वप्रदीपे तु अन्तरशब्देन अन्तःस्यो विवक्षित इत्याचुक्तम् ।।

ಅಥವಾ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ಅಂತರಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಅಂತುಸ್ಥಿತ್ವಾ ರಮಣಕೃತ್' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ 'ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಾದಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅದಿಪದದಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ವವನ್ನು ಹೇತು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇಲ್ಲಿ ಅಂತುಸ್ಥತ್ವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಟ್' ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಭಾಷ್ಠ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಅವಿಸಂವಾದ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ವಿಷ್ಣುದೇವ ಚಕ್ಕುರಂತರಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಾದರೂ ಆಂತರ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅಂತಸ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳದೆ, 'ಉಪಪತ್ತೇ' ಎಂದೇಕೆ ಹೇಳಿರುವರು ?

भावदीपः – सूत्रे भाष्ये च लिङ्गादित्यनुक्तना उपपत्तीरित्युक्तिलङ्ग-निरवकाशत्वाय । नचानुकस्य लिङ्गस्य तदुक्तिर्युक्तेति तङ्गव्यं हेतुमाह – एतदमृतमिति ।। तनिरवकाशत्वोक्तिपरतया सूत्रशेषभाष्यं व्याचष्टे – अमृतत्वादेश्चेति ।।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳದೆ 'ಉಪಪತ್ರೀ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಲಿಂಗವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನುಕ್ತವಾದ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವ ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಆದರಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಹೇಳುವನ್ನು 'ಏತದಮ್ಯತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಸೂತ್ರಶೇಷವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅಮ್ಯತತ್ವಾದೇ, ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಇದು ಮೂರನೆಯ ಹೇತು

भावदीपः – इत्यादिनेत्यादिपदोक्तं दर्शयन् हेतावियं तृतीयेत्याह् – त्रिपादिति ।। पुरुषस्के । अभयमिति काठके । भाष्ये तस्यैवेत्युक्ति- लब्धमन्यत्रानवकाशत्वं व्यनक्ति – नचेति ।। तत्र हेत्वाकाङ्कायाम् इत्यादिनेति भाष्यस्थादिपदेनोपात्तं वाक्यं 'ग्रियन्ते पश्चदेवताः इति कम्भाष्यं इदि कृत्वा प्रकारान्तरेणाऽऽइ – परिग्रियन्त इति ।।

'ಇತ್ಯಾದಿನಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಮೂರನೆಯ ಹೇತುವೆಂದು 'ತ್ರಿಪಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ತ್ರಿಪಾತ್' ಎಂಬುದು ಪುರುಷಸೂಕ್ತದ ಮಂತ್ರ. 'ಅಭಯಂ' ಎಂಬುದು ಕಾಠಕದ ಮಂತ್ರ. ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ತಸ್ಸೈವ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಲಬ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವು ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇತುವಿನ ಆಕಾಂಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಭಾಷ್ಯದ 'ಇತ್ಯಾದಿನಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 'ಮ್ರಿಯಂತೇ ಪಂಚದೀವತಾ:' ಎಂಬ ಋಗ್ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಮನಸ್ಲಿ-ನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪರಿಮ್ರಿಯಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ತೈತ್ತಿರೀಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಪರ ವಾಕ್ಯಗಳು

भावदीपः – ऐतरेपब्राह्मणे 'तमेताः परि' इति । लक्षणे कर्मप्रवचनीयः तेन कार्यब्रह्मणा निमित्तेनेत्यर्थः । ऋग्भाष्यटीकायाम् 'एव वै ब्रह्म योऽयं पवते तमेताः' इति पूर्ववाक्योदाहरणेन वायुपरतया व्याख्यानात् । 'भीषा' इति तैत्तिरीये भीषा भयेन अस्मादस्य । 'भयादस्याग्निः' इति श्रुत्यन्तरात्।

ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ 'ತಮೇತಾ: ಪರಿ' ಎಂದಿದೆ. ಲಕ್ಷಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಕರ್ಮಪ್ರವಚನೀಯ' ಸಂಜ್ಞೆಯು ಬಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಎಂಬರ್ಥವು ಬಂದಿದೆ. ಯಗ್ ಭಾಷ್ಕ ಟೇಕೆಯಲ್ಲಿ ''ಏಷ ವೈ ಬ್ರಹ್ಮ'' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವ ಮೂಲಕ ವಾಯುಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ''ಭೀಷಾಸ್ತಾತ್''' ಎಂಬುದಾಗಿ ತೈತ್ರಿರೀಯದಲ್ಲಿ ''ಭೀಷಾ = ಭಯದಿಂದ ಅಸ್ಕಾತ್ = ಆಗ್ತಿಗೆ ಎಂದು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ

भावदीपः – एतेनाभ्यासार्थवादसहितश्रुतिभ्यो निरवकाशोपपत्तेरेव प्राबल्यमिति न्यायविवरणोक्तं लिङ्गनिरवकाशत्वं विवृतं ध्येयम् । नन्वेवं तद्विरोधोऽग्रेतन भाष्यस्येत्यतो निरवकाशोपपत्तेरेव प्राबल्यमित्येवकारार्थं व्यञ्जयनवतारयति – यदेति ।।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಆಭ್ಯಾಸ ಅರ್ಥವಾದ ಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ನಿರವಣಶವಾದ ಉಪಪತ್ತಿಯೇ ಪ್ರಬಲವೆಂದು ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ಮುಂದಿನ ಭಾಷ್ಕಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಮಾತಿನಿಂದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಉಪಪತ್ರಿಯೇ ಪ್ರಬಲವೆಂದು ಏವಕಾರಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯದಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಬಲ

भावदीपः – उभयथापीति ।। निरवकाशत्वानेकत्वाभ्यामित्यर्थः । निरवकाशत्वं च प्रागेवोक्तमित्याशयः । आदिपदेनात्मशब्दो ग्राह्यः । किमित्येवकारार्थोक्त्या तद्विरोधोऽपास्त इति भावः । श्रुतितोऽपीत्युक्त्या जात्यापि प्रावल्यं सूचयति – बलवत् श्रुतीति ।।

'ಉಭಯಥಾಪಿ' ಎಂದರೆ ನಿರವಕಾಶ ಹಾಗೂ ಅನೇಕತ್ವಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ನಿರವಕಾಶಕ್ತವನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದಿ ಪದದಿಂದ ಆತ್ಮ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಏವಕಾರದ ಆರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. "ಶ್ರುತಿತೋನ್ಪಪಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು 'ಬಲವತ್ ಶ್ರುತಿ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಅಹಂ' ಶಬ್ದವು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ

भावदीपः – कुरालं न इत्यादाविव वक्तरि स्वरसस्याहंशब्दस्यान्य-परत्वमन्याय्यमिति शङ्कानुत्तये हेत्वंशानुवादः । आदित्यस्थत्विलङ्गस्यापि समन्वयार्थमित्युक्तमुत्तरवाक्यसङ्गत्यर्थमनुवादेन व्यनिक – तदादित्यस्योऽपीति ।। शुतेरिश्रयुक्ताहंशब्दस्य शास्त्रदृष्टिसूत्र एवोक्तत्वादाह – स्मारयतीति ।। स्मारणं च पूर्वोक्ताशानेनौपचारिकमिति शङ्कितत्वात् कृतम्। स्मारयति स्मृत्या दर्शयतीति वाऽर्थः ।

"ಕುಶಲಂ ನಃ" ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗದಂತೆ ಅಹಂ ಶಬ್ದವನ್ನು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವರಸವಾಗಿ ಕೂಡಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಅನ್ಯ ಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪವುದು ಅನ್ಯಾಯ. ಈ ಶಂಕೆಯು ಹುಟ್ಟಬಾರದೆಂದು ಹೇತ್ವಂಶವನ್ನು ಆನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದಿತ್ಯಸ್ವತ್ತ್ರವೆಂಬ ಲಿಂಗದ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೋಸ್ಕರವೆಂಬ ಉತ್ತರ ವಾಕ್ಕದ ಸಂಗತಿಗೋಸ್ಕರ ಅನುವಾದಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ತದಾದಿಸ್ಫೋಪಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ, ಶ್ರುತಿಗೆ ಆಗ್ನಿಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಅಹಂ ಶಬ್ದವನ್ನು 'ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟ್ವಾ' ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳದಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬಹುದೆಂದು "ಸ್ಕಾರಯತಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ಥರಣೆಯನ್ನಾದರೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅಜ್ಞಾನಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸ್ಥಾರಯತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆಂದರ್ಥ.

ಅಭ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥವಾದಗಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ

भावदीपः – स्मृतानीशेशिमिति स्वातन्त्र्यरूपिनिमत्तोक्तिः । सर्वशब्दाः भृतानि विष्णुर्भुवनानि विष्णुः प्राणः सर्वाणि भृतानि मनुरभवम्' इत्यादित्यस्थभृतमन्वादिशब्दाः नाभेदिनिमित्तेनेत्याह – सतीति ॥ एतेन निरवकाशोपपत्तेरेवेत्युक्तिळ्थमभ्यासार्थवादयोः सावकाशत्वं भाष्ये व्यक्तीकृतमनुवादेन दर्शयति – एवं श्रुतेरिति ॥ अग्निप्रयुक्ताहंशब्दस्येत्यर्थः। सोऽहमस्मीत्यादिभाष्यस्यादिपदार्थः – अभ्यास इत्यादि ॥ एतत्प्रकरण-श्रुताग्निगार्दपत्यादिशब्दानांप्रसिद्धाग्निपरत्वेऽप्यग्निप्रयुक्ताहं शब्दस्या-ग्रम्नत्यांमिपरत्वेनाग्निश्रुतित्वाभावात् तद्विदेतोऽभ्यासोऽर्थवादश्च तदन्तर्यामिनिष्ठ इत्यर्थः । अहमादिपदानामन्तर्यामिणि प्रवृत्तिप्रकारं प्रागेवावोचाम ॥११॥

ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ 'ಈಶೇಶಮ್' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

'ಸರ್ವಶಬ್ದಾ:' ಎಂದರೆ 'ಭೂತಾನಿ ವಿಷ್ಣು: ಭುವನಾನಿ ವಿಷ್ಣು: ಪ್ರಾಣ: ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಮನುರಭವಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥವಾದ ಭೂತ ಹಾಗೂ ಮನ್ನಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅಭೇದದ ವಿವಕ್ತೆಯಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಲ್ಲವೆಂದು 'ಸತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ "ನಿರವಕಾಶೋಪಪತ್ರೇರೇವ'' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಆರ್ಥವಾದಗಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ "ಏವಂ ಶ್ರುತೇ:"ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು ಹೊರಟಿದೆ. "ಶ್ರುತೇ!" ಎಂದರೆ ಆಗ್ಗಿಯಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ' ಆಹಂ' ಶಬ್ದ ಎಂದರ್ಥ. ''ಸೋಽಹಮಸ್ಕಿ'' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಆದಿ' ಪದದ ಆರ್ಥವು ಆಭ್ಯಾಸವೇ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಬರುವ ಅಗ್ನಿ, ಗಾರ್ಹಪತ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಗ್ನಿಯ ಪರವಾಗಿಯೇ ಇವೆ. ಆದರೆ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದವು ಅವನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರವಾಗಿ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಗ್ನಿಶ್ರುತಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಭ್ಯಾಸ ಅಥವಾ ಅರ್ಥವಾದಗಳೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿಯ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಪರವಾಗಿಯೇ ಇವೆ. "ಅಹಂ" ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಹೇಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರವಾಗಿ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಂತಿಮಪ್ರಾಣಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಸ್ಥಾನಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् – ।। स्थानादिव्यपदेशाच ।।१ - २ - १४ ।।

ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯವೆಂಬ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಸಂಗವೆಂಬ ಶಕ್ತಿವಿಶೇಷವಿದೆ. ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಲಕ್ಷಣಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಚಕ್ಕರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಸಂಗವೆಂಬ ಶಕ್ತಿಯು ಬಂದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಕ್ಕರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿರುವವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಾದ ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಸಂಗ ಶಕ್ತಿ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. 'ವೃಪದೇಶಾತ್'= "ಸರ್ಪಿರ್ವಾ ಉದಕಂ ವಾ ಸಿಂಚತಿ'' ಎಂದು ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ ಚಕ್ಕುರಂಶಸ್ಥನಾದವನಿಗೆ ಅಸಂಗವೆಂಬ ಧರ್ಮವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೂ ಅಸಂಗವೆಂಬ ಧರ್ಮವಿರುವುದರಿಂದ, ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಟ

ಸ್ಥಾನಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂತರನು

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – 'तयदस्मिन् सर्पिर्वोदकं वा सिश्चति वर्त्मनी एव गच्छति' (छां. ४-१५.) इत्यादिस्थानगक्तिः ।

वामनिर्भामनिरित्याद्यात्मशक्तिश्रोच्यते । तस्य ह्येतछिङ्गम् ।

ಅನುವಾದ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಅಥವಾ ನೀರನ್ನು ಹಾಕದರೆ ಅದೇ ದಾರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಂದೆ ಬರುತ್ತದೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ." ಎಂಬುದಾಗಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಶಕ್ತಿಯು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ವಾಮನಿ:' 'ಭಾಮನಿ:' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುವ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸಹ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವೆರಡೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗಗಳೇ ಅಗಿವೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ - ಅಸ್ಟಿನ್ = ಈ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ, ಸರ್ಪಿರ್ವಾ = ತುಪ್ತವನ್ನಾಗಲಿ, ಉದಕಂ ವಾ = ನೀರನ್ನಾಗಲಿ, ಯತ್ = ಬೇರೆ ವಸ್ತುವನ್ನು , ಸಿಂಚತಿ ಚೇಡ್ = ಹಾಕಿದರೆ, ತತ್ = ಅ ವಸ್ತುವು, ವರ್ತ್ಮಾನಿ ಏವ = ಕಣ್ಣಿನ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ, ಗಚ್ಚತಿ = ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಇತ್ಯಾದಿ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ, ಸ್ಥಾವಶಕ್ಷಿ = ಸ್ಥಾನ ಶಕ್ತಿಯು, ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆ. ಮತ್ತು, ಸಃ = ಅವನು, ವಾಮನೀ = ಸ್ತ್ರೀಯರ ನಿಯಾಮಕನು, ಭಾಮನೀ = ಪುರುಷರ ನಿಯಾಮಕನು, ಇತ್ಯಾದಿ = ಇವೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿ = ಸ್ವರೂಪಶಕ್ತಿಯು, ಉಚ್ಛತೇ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆ. ಏತತ್ = ಈ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳು, ವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೇ ಆಗಿವೆಯಿನ್ನಲು ಲಿಂಗಂ = ಕಾರಣಗಳು

ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣ ಗುಣಗಳು

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - 'स ईशः सोऽसपत्तः स हरिः सः परः स परोवरीयान् यदिदं

चक्षुषि सर्पिर्वोदकं वा सिश्चति वर्त्मनी एव गच्छति स वामनः स भामनः स आनन्दः सोऽच्युतः' इति हि चतुर्वेदशिखायाम् ।।

ಅನುವಾದ - ವಿಷ್ಣುವೇ ನಿಯಾಮಕನು, ಶತ್ರುಗಳಿಲ್ಲದವನು, ಪಾಪಪರಿಹಾರಕನು, ಸರ್ವೋತ್ರಮನು, ಉತ್ತಮರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು, ಅವನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಿಂದ ಕಣ್ಣೆನಲ್ಲಿ ತುತ್ರ ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಅದೇ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವೇ ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರದನು. ಪುರುಷರಿಗೆ ತೇಜ:ಪ್ರದನು ಆನಂದರೂಪನು, ಅವನೇ ನಾಶರಹಿತನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಚತುರ್ವೇದಶಿಖೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆ..

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ - ಸಃ = ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಈಶಃ = ನಿಯಾಮಾಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಸಃ = ಅವನೇ, ಹರಃ = ಪಾಪಪರಿಹಾರಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಸಃ = ಅವನೇ, ಹರಃ = ಪಾಪಪರಿಹಾರಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಸಃ = ಅವನೇ, ಹರಃ = ಪಾಪಪರಿಹಾರಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಸಃ = ಅವನೇ, ಪರಃ = ಪ್ರೇಷ್ಟನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಸಃ = ಅವನೇ, ಪರುಣವರೀಯಾನ್ = ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮ-ನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಯತ್ = ಯಾರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ, ಚಕ್ಕುಷಿ = ಕಣ್ಣಿಗೆ, ಸರ್ವಿವಾ = ತುಪ್ಪವನ್ನಾಗಲಿ, ಉದಕಂ ವಾ = ನೀರನ್ನಾಗಲಿ, ಸಿಂಚತಿ = ಹಾಕಿದರೆ, ವರ್ತ್ಯನೀ ಐಡ = ಹಾಕಿದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ, ಗಚ್ಛತಿ = ಹಾಕಿದರೆ, ವರ್ತ್ಯನೀ ಐಡ = ಹಾಕಿದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ, ಗಚ್ಛತಿ = ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಸಃ = ಅಂತಹ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವೇ, ವಾಮನಃ = ಸ್ಥಿಯರಿಗೆ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ನೀಡುವವನು, ಸಃ = ಅವನೇ, ಭಾಮನಃ = ಪುರುಷರಿಗೆ ತೇಜಸ್ವನ್ನು ನೀಡುವವನು, ಸಃ = ಅವನೇ, ಭಾಮನಃ = ಪುರುಷರಿಗೆ ತೇಜಸ್ವನ್ನು ನೀಡುವವನು, ಸಃ = ಅವನೇ, ಅನಂದ: = ಆನಂದಮಯನು, ಸಃ = ಅವನೇ, ಆಸ್ತುತಃ = ನಾಶವಿಲ್ಲದವನು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಚತುರ್ವೇದಶಿಖಾಯಾಂ = ಚತುರ್ವೇದಶಿಖೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಟ್ಟಿದೆ.

ಅಸಂಗನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯವು ಅಸಂಗವಾಗಿದೆ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् — 'यत्स्थानत्वादिदं चक्षुरसङ्गं सर्ववस्तुभिः । स वामनः परोऽस्माकं गतिरित्येव चिन्तयेत् ।।' इति वामने ।।१४।। ಅನುವಾದ - ಯಾರ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣು ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಅಸಂಗ ವಾಗಿದೆಯೋ ಅಂತಹ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ವಾಮನನೆನಿಸಿದ ಭಗವಂತನೇ ನಮಗೆ ಗತಿಯೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಎಂದು ವಾಮನ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ - ಇದಂ ಚಕ್ಷು = ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಕಣ್ಣು, ಯತ್ಸ್ಥಾನತ್ತಾತ್ = ಯಾರ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ, ಸರ್ವದಸ್ತುಎಗೆ = ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ, ಅಸಂಗಂ = ಸಂಪರ್ಕ ರಹಿತವಾಗುತ್ತದೊ, ಸ: = ಅಂತಹ, ಸರ್ವ: = ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ, ವಾಮನ: ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರದನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ, ನ: = ನಮಗೆ, ಗತಿ: = ಆಶ್ರಯನು, ಇತ್ತೇವ = ಇದೇ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ, ಚಿಂತಯೇತ್ = ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ವಾಮನೇ = ವಾಮನ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಟ್ಟಿದೆ.

ಸತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

७६े.सूकाववरा विद्याचेत्र्य कार्ड्युव्य संस्था स्थानादिव्यपदेशाच ।। १-२-१४ ।।

इतोऽप्यक्षिस्यपुरुषो विष्णुरेवेत्येतत्प्रतिपादकं सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे – स्यानादित्यादिना ।। अयमर्थः – असङ्गो विष्णुरेव अक्षिस्यः पुरुष इति ज्ञापयितुं स्यानस्य चशुषोऽसङ्गत्वं निर्दिश्यते । 'चशुषि सर्पिर्वोदकं वा सिश्चति वत्मंनी एव गच्छति' इति, तया 'एष उ एव भामनिरेष हि सर्वाणि वामानि नयति एष उ एव भामनिरेष हि सर्वेषु लोकेषु भाति' इत्यक्षिस्यः पुरुषः परमात्मधर्मविशिष्टत्वेनोच्यते । अयमुक्तकशणो विष्णुरेवेत्यत्र शुत्यन्तरं दर्शयति – स ईश इति ।। 'कं ब्रह्म खं ब्रह्म' इति यो बृहत्सुखङ्गानः परमात्मा प्रकृतः स एवाक्ष्यन्तरपुरुषोऽभि धीयते ।।

ಆನುವಾದ - ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ -'ಸ್ಥಾರಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಒಟ್ಟು ಅರ್ಥ - ಅಸಂಗನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಕ್ಷಿಸ್ಥನಾದ ಪುರುಷನೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅಸಂಗಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ "ಚಕ್ಷುಷ್ಠಿ ಸರ್ಪಿರ್ವೋದಕಂ ವಾ ಸಿಂಚತಿ ವರ್ತ್ಮರ್ಥಿ ಏವ ಗಚ್ಛತಿ" ಎಂದು. ಹಾಗೆಯೇ "ಏಷ ಉ ಏವ ಭಾಮನಿರೇಷ ಹಿ ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮಾನಿ ನಯತಿ ಏಷ ಉ ಏವ ಭಾಮನಿರೇಷ ಕಿಸರ್ವಾಣಿ ಅಕ್ಷಿಸ್ಟರುವನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟಾನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಸ ಈಶೇ' ಎಂದು 'ಕಂ ಬೃಹ್ಮ ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ. ಬಹಳ ಸುಖವುಳ್ಳ ಬಹಳ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನೇ ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನೆಂದು ಶ್ರತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ

ತತ್ವಪ್ರ**ದೀಪ**

ವಿಷ್ಣುವೇ 'ವಾಮನಿ' ಹಾಗೂ 'ಭಾಮನಿ' ಆಗಿದ್ದಾನೆ

तत्वप्रदीपः - ''स्थानादिव्यपदेशाच''।। 'वामं' = सौन्दर्यं, 'भामं' = तेजः; सौन्दर्यंतेजःप्रधानत्वात् स्नीपुरुषा वामभामशब्दशब्दिताः। तजेता वामनिर्भामनिश्च । भानाद्वा भामनिः। 'यदिदं चक्षुषि' इत्यादिशुतरेयमर्थः - यस्माद्धरेः सिम्नदितादस्मिंश्चक्षुषि सर्पिर्वोदकं वा किश्चित् सिश्चति चेत्तद्वत्मंनी एव गच्छति स भामनः स वामन इति ।।छ।।

ಚತುರ್ವೇದಶಿಖೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ವಾಮನಃ' ಹಾಗೂ 'ಭಾಮನಃ' ಎಂಬೆರಡು ಶಬ್ದಗಳಿವೆ. 'ವಾಮ' ಎಂದರೆ 'ಸೌಂದರ್ಯ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಭಾಮ' ಎಂಬ ಶಬ್ವಕ್ಕೆ 'ತೇಜಸ್ಸು' ಎಂದರ್ಥ. ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ವಾಮ' ಎಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ಸು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಭಾಮ' ಎಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಟ್ರೀ ಹಾಗೂ ಪುರುಷರನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುವ ಕಾರಣ ಪರಮಾತ್ಮನು 'ಮಾಮನೀ 'ಭಾಮನೀ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ವಾಮಂ ನೇತಾ ಇತಿ ವಾಮನೀ ಭಾಮಂ ನೇತಾ ಇತಿ ಭಾಮನೀ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಥವಾ 'ಭಾನಾತ್ ಭಾಮನೀ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಥವಾ 'ಭಾನಾತ್ ಭಾಮನೀ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದು. ನಿರಂತವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವನಾದ್ದರಿಂದಲೂ 'ಭಾಮನೀ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

'ಯದಿದಂ ಚಕ್ಷುಷ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಚಕ್ಕುಬಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ತುಪ್ಪ ಅಥವಾ ನೀರನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಕಿದರೆ ಅದು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೇ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಧಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ವಾಮನ ಹಾಗೂ ಭಾಮನ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪರಮಾತ್ಯನು ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ಸಮಗ್ರದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಣ್ಣು ಹೇಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸನ್ನಿಧಾನದಿಂದ ಅಸಂಗವಾಗುತ್ತದೋ, ಸಮಗ್ರದೇಹವೂ ಕೂಡ ಅಸಂಗವಾಗಲಿ.

ಉತ್ತರ - ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗುಣಗಳಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಯನನ್ನು ಅಸಂಗ ಎಂಬ ಗುಣದಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಣ್ಣಗಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಬೇರೆಡೆ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. 'ತಥಾ ಚೇತೋರ್ಪಣಾರ್ಥಂ ಹಿ ನಿಗದ್ಯತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಥಮವಾದದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರತಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಸ್ಥಾನ' ಶಬ್ಧವು ಆಸಂಗ ಎಂಬ ಸ್ಥಾನದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಕಣ್ಣು ಎಂಬ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಶಕ್ತಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಸಾಧಾರಣಗುಣಗಳು ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ.

ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಈ ಪ್ರಕರಣ ಹೀಗಿದೆ -

'ಏತಂ ಸಂಯದ್ವಾಮ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ । ಏತಂ ಹಿ ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮಾನಿ ಅಭಿಸಂಯತಿ । ಸರ್ವಾಣಿ ಏನಂ ವಾಮಾನ್ಯಭಿಸಂಯಂತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ । ಅನುವಾದ - ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ -'ಸ್ಥಾನಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಒಟ್ಟು ಅರ್ಥ - ಅಸಂಗನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಕ್ಷಿಸ್ಥನಾದ ಪುರುಷನೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅಸಂಗಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ "ಚಕ್ಷುಷ್ಠಿ ಸರ್ಪಿರ್ವೋದಕಂ ವಾ ಸಿಂಚತಿ ವರ್ತ್ಮನೀ ಏವ ಗಚ್ಛತಿ" ಎಂದು. ಹಾಗೆಯೇ "ಏಷ ಉ ಏವ ಭಾಮನಿರೇಷ ಹಿ ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮನಿ ನಯತಿ ಏಷ ಉ ಏವ ಭಾಮನಿರೇಷ ಹಿ ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮನಿ ನಯತಿ ಏಷ ಉ ಏವ ಭಾಮನಿರೇಷ ಹಿ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಭಾತಿ" ಎಂದು ಅಕ್ಷ್ಚಪ್ಪರುಷನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೆ 'ಸ ಈಶೇ' ಎಂದು. 'ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ. ಬಹಳ ಸುಖವುಳ್ಳ ಬಹಳ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನೇ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರ**ದೀಪ**

ವಿಷ್ಣುವೇ 'ವಾಮನಿ' ಹಾಗೂ 'ಭಾಮನಿ' ಆಗಿದ್ದಾನೆ

तत्वप्रदीपः - ''स्यानादिञ्यपदेशाच''।। 'वामं' = सौन्दर्यं, 'भामं' = तेजः; सौन्दर्यंतेजःप्रधानत्वात् स्नीपुरुषा वामभामशब्दशब्दिताः। तजेता वामनिर्भामनिश्च । भानाद्वा भामनिः। 'यदिदं चक्षुषि' इत्यादिशुतरेयमर्थः - यस्माद्धरेः सिन्नहितादिस्मिश्चक्षुषि सर्पिर्वोदकं वा किश्चित् सिश्चति चेत्तद्वत्मंनी एव गच्छति स भामनः स वामन इति ।।छ।।

ಚತುರ್ವೇದಶಿಖೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ವಾಮನಃ' ಹಾಗೂ 'ಭಾಮನಃ' ಎಂಬೆರಡು ಶಬ್ದಗಳವೆ. 'ವಾಮ' ಎಂದರೆ 'ಸೌಂದರ್ಯ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಭಾಮ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ತೇಜಸ್ತು' ಎಂದರ್ಥ. ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ವಾಮ' ಎಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ಸು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಭಾಮ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಟ್ರೀ ಹಾಗೂ ಪುರುಷರನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುವ ಕಾರಣ ಪರಮಾತ್ಮನು 'ವಾಮನೀ ಭಾಮನೀ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ವಾಮಂ ನೇತಾ ಇತಿ ವಾಮನೀ ಭಾಮಂ ನೇತಾ ಇತಿ ಭಾಮನೀ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಥವಾ 'ಭಾನಾಶ' ಭಾಮನೀ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಥವಾ 'ಭಾನಾಶ' ಭಾಮನೀ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದು. ನಿರಂತವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವನಾದ್ದರಿಂದಲೂ 'ಭಾಮನಿ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

'ಯದಿದಂ ಚಕ್ಕುಷಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಸನ್ಪಿಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ತುಪ್ಪ ಅಥವಾ ನೀರನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಕಿದರೆ ಅದು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೇ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸನ್ಪಿಧಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ವಾಮನ ಹಾಗೂ ಭಾಮನ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪರಮಾತ್ರಮ ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ಸಮಗ್ರದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಸನ್ಪಿಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಣ್ಣು ಹೇಗೆ ಪರಮಾತ್ರನ ಸನ್ನಿಧಾನದಿಂದ ಅಸಂಗವಾಗುತ್ತದೋ, ಸಮಗ್ರದೇಹವೂ ಕೂಡ ಅಸಂಗವಾಗಲಿ.

ಉತ್ತರ – ಪರಮಾತ್ವನನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಪ್ಪಾನದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗುಣಗಳಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಕಣ್ಣಸಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ರನನ್ನು ಅಸಂಗ ಎಂಬ ಗುಣದಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಬೇರೆಡೆ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ, 'ತಥಾ ಜೇತೋರ್ಪ್ರಣಾರ್ಥಂ ಹಿ ನಿಗದ್ಯತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಥಮವಾದದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಸ್ಥಾನ' ಶಬ್ಧವು ಅಸಂಗ ಎಂಬ ಸ್ಥಾನದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಕಣ್ಣು ಎಂಬ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಶಕ್ತಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತನಾದ ಪರಮಾತ್ರನ ಅಸಾಧಾರಣಗುಣಗಳು ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ.

ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಈ ಪ್ರಕರಣ ಹೀಗಿದೆ -

'ಏತಂ ಸಂಯದ್ವಾಮ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ । ಏತಂ ಹಿ ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮಾನಿ ಅಭಿಸಂಯತಿ । ಸರ್ವಾಣಿ ಏನಂ ವಾಮಾನ್ಯಭಿಸಂಯಂತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ । ಏಷ ಉ ಏವ ವಾಮನೀ । ಏಷ ಹಿ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನಿ ನಯತಿ । ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮಾನಿ ನಯತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ ।

ಏಷ ಉ ಏವ ಭಾಮನೀ । ಏಷ ಹಿ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಭಾತಿ । ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಭಾತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ ।

ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸಂಯದ್ವಾಮ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಾಮನಿ' ಎಲ್ಲ ಸೌಂದರ್ಯಗಳು, 'ಏನಂ' ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು, 'ಸಂಯತಿ' ಹೊಂದಿವೆ. ಯಾರು ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸಂಯದ್ವಾಮ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವರೋ ಅವರಿಗೂ ಸರ್ವಸೌಂದರ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಣ್ಣಕೊಳಗಿನ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ವಾಮನಿ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಾಮಾನಿ, ಎಲ್ಲ ಸುಂದರಶ್ವೀಯರ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು, ನಯತಿ, ಆ ಸ್ವೀಯರಿಗೆ ಹೊಂದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾರು ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವನೋ ಆವನು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತನಗಿಂತ ಅವರರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕಣ್ಣಿಸೊಳಗಿನ ಈ ವಾಮನಾಖ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಭಾಮನಿ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವನು ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ, ಭಾತಿ ಎಂದರೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾರು ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನೆ.

'ಆಥ ಯದು ಚೈವಾಸ್ಟಿನ್ ಶಪ್ತಂ ಕರ್ಮ ಕುರ್ವಂತಿ, ಯದು ಚ ನ, ಅರ್ಚಪಮೇವ ಅಭಿಸಂಭವಂತಿ (ವಿಶಂತಿ) । ಅರ್ಚಪಃ ಅಹಃ । ಅಹ ಅಪೂರ್ಧಮಾಣಪಕ್ಷಮ್ । ಅಪೂರ್ಯಮಾಣಪಕ್ಷಾತ್ ಯಾನ್ ಷಟ್ ಉದಜ್ ಏತಿ ಮಾಸಾನ್ ತಾನ್ । ಮಾಸೇಭ್ಯಃ ಸುಂಪತ್ರರಮ್ । ಸಂಪತ್ರರಾದಾದಿತೃಮ್ । ಆದಿತ್ಯಾತ್ ಚಂದ್ರಮಸಮ್ । ಚಂದ್ರಮಸೋ ವಿದ್ಯುತಂ ತತ್ತುರುಷೋ ಮಾನವಃ ।

ಸ ಏನಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಗಮಯತಿ।

ಏಷ ದೇವಪಥೋ ಬ್ರಹ್ಮಪಥಃ । ಏತೇನ ಖಲು ಪ್ರತಿಪದ್ಯಮಾನಾಃ ಇಮಂ ಮಾನವಮಾವರ್ತಂ ನಾವರ್ತಂತೇ ನಾವರ್ತಂತೇ ।'

ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಿರುವ ಅಸಂಗನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮರಣ ಹೊಂದಿದಾಗ ಅವರಿಗೆ ದಹನಾದಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿ ಅಥವಾ ಮಾಡದಿರಲಿ, ಮೃತರಾದ ಆ ಜ್ಞಾನಿಗಳಂತೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅರ್ಚರ್ ಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿ- ಅಲ್ಲಿಂದ ಆತಿವಾಹಿಕ ಎಂಬ ವಾಯುಲೋಕವನ್ನೂ, ಆನಂತರ ಹಗಲಿಗಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆಯ ಲೋಕವನ್ನೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಶುಕ್ಕಪಣ್ಣಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯ ಲೋಕವನ್ನೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಂಘಾರ್ತಿಯ ಲೋಕವನ್ನೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಸುಂತೃನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಕಾಲವೆನಿಸಿದ ಉತ್ತರಾಯಣದ ಆರು ತಿಂಗಳಿಗಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆಯ ಲೋಕವನ್ನೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಜಂತ್ರಲೋಕವನ್ನೂ, ಆರ್ಥಿಂದ ಆದಿತ್ತಲೋಕವನ್ನೂ, ಆರ್ಥಿಂಡೀಕವರನ್ನು, ಆರ್ಥಿಂಡಿಂದ ಪೊನ್ನವನ್ನು ಇಂದ್ರ, ದ್ರುವಲೋಕಗಳ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯುತ್ತಿಗಳುಮಾನಿಯಾದ ಭಾರತೀದರಿಂದ ಪೊನ್ನನ ಇಂದ್ರ, ದ್ರುವಲೋಕಗಳ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯುತ್ತಿಗಳುಮಾನಿಯಾದ ಭಾರತೀದರಿಂದನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಬಳಕ ಭಾರತಿಯ ಪತಿಯೂ, ಭಗವಂತನ ಪ್ರಿಯಭೃತ್ಯನೂ ಆದ ವಾಯುವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ.

ಆ ವಾಯುದೇವರು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಕಬ್ರಹ್ತನೆನಿಸಿದ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಬಳಿಗೂ, ವ್ಯಾಪ್ರೋಡಾಸಕ ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆನಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ರನ ಬಳಿಗೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವರು.

ಈ ಆರ್ಚಿರಾದಿ ಮಾರ್ಗವೇ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಅಧಿಕ್ಕಿತವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದೇವಪಥ ಎಂದೂ, ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ರಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪಥ ಎಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮನನ್ನಾಗಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನಾಗಲಿ ಪಡೆದವರು ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಮರಳುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ರಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ 'ಸರ್ಪಿರ್ವೋದಕಂ ವಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಸಮನ್ವಯ तत्वप्रकाशिका – स्थानादिव्यपदेशाच ।। १-२-१४ ।।

युन्तयन्तरेण विष्णोश्चक्षुरन्तःस्यत्वं साधयत्स्त्रमुपन्यस्य व्याचष्टे – स्यानादीति ।। अत्राक्षिस्यपुरुषसम्बन्धादक्ष्णोरसङ्गत्वास्यशक्तव्यंपदिस्यते 'तद् यदस्मिन् सर्पिवोदकं वा' इति । 'एतं संयद्वाम इत्याचक्षत एतं हि सर्वाणि वामान्यभिसंयन्ति । एष उ एव वामनिरेष हि सर्वाणि वामानिनयति एष उ एव भामनिरेष हि सर्वेषु लोकेषु भाति' इति चक्षुरन्तःस्यस्य संयद्वामत्वादिस्वरूपश्चाक्तत्रचोच्यते । एतद्भयवलात् चक्षुरन्तःस्यो विष्णुरेवेत्यर्थः।

ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಚಕ್ಕುಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಂತಸ್ಥಾನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ "ಸ್ಥಾನಾದಿ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ತದ್ಮದಸ್ಥಿಸ್ ಸರ್ಪಿರ್ವೋರ್ನಂ ವಾ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅಸಂಗಶಕ್ತಿಯು ಕೇಳಿಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ "ಏತಂ ಸಂಯದ್ವಾಮ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಏತಂ ಹಿ ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮಾನಿ ಅಭಿಸಂಯಂತಿ I ಏಷ ಉ ಏವ ವಾಮನೀ I ಏಷ ಹಿ ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮಾನಿ ನಯತಿ I ಏಷ ಉ ಏವ ಭಾಮಣಃ I ಏಷ ಹಿ ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮಾನಿ ನಯತಿ I ಏಷ ಉ ಏವ ಭಾಮಣಃ I ಏಷ ಹಿ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಭಾತಿ II" ಇವನನ್ನು ಸಂಯದ್ವಾಮನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಅವನಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವನಿಗೆ 'ವಾಮನಿ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಚಕ್ಷುರಂತಸ್ಥನಾದ ವಾಮನನ್ನು ಸುಂದರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಪ್ರೇರಕನು. ಇವನಿಗೇ ಭಾಮನಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಸರ್ವಲೋಕದಲ್ಲೂ ಪ್ರಕಾಶಮನನಾಗಿದ್ದಾನೆ" ಎಂದು ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿರುವವನಿಗೆ ವಾಮನ ಮತ್ತು ಭಾಮನವೆಂಬ ಸ್ವರೂಪಶಕ್ತಿಯು ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೇಣ್ಗನಲ್ಲಿರುವವನಿಗೆ ವಾಮನ ಮತ್ತು ಭಾಮನವೆಂಬ ಸ್ವರೂಪಶಕ್ತಿಯು ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೇಣಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಧರ್ಮಗಳಾದ ಅಸಂಗತ್ತ ಮತ್ತು ವಾಮನಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಬಲದಿಂದ ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿ ಅಂತಸ್ಥವಾದವನು ಏಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದರ್ಥ.

ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಾರ್ಯ

तत्वप्रकाशिका – यस्मादयं पुरुषोऽक्षिणि विवते तत् तस्मात् अस्मिन् चक्षुषि यदि सर्पिर्वोदकं वा कश्चित् सिश्चति तर्हि वर्त्मनी प्रत्येव गच्छति न चक्षुः स्पृशतीत्यर्थः ।

ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಣ್ಣಸಲ್ಲಿದ್ದಾನೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಣ್ಣಸಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪ ಅಥವಾ ನೀರನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಅದು ಕಣ್ಣಸಲ್ಲಿರುವ ಬಹಿರ್ಗಮನಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು, ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ.

ಚಕ್ಷುರಂತಸ್ಥನು ವಿಷ್ಣುವೆನ್ನಲು ಹೇತುದ್ವಯಗಳು

तत्वप्रकाशिका – एतद्विङ्गद्वयसद्भावेऽपि कुतोऽक्षिस्थस्य विष्णुत्वनिश्चय इत्यत आइ – तस्येति ।। एतदिति स्वसम्बन्धेनाक्ष्णोरसङ्गत्वापादकत्वम् । कुत एतत्तस्य लिङ्गमिति तत्राइ – स इति ।। यद् यस्माद् यस्य प्रभावात् । इदं चक्षुषीति समस्तम् ।। १४ ।।

ಈ ಎರಡು ಲಿಂಗಗಳಿದ್ದರೂ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಎಂದು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯ-ವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತಸ್ಮ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಠದಲ್ಲಿರುವ 'ಏತತ್' ಶಬ್ದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತನ್ನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಅಸಂಗತ್ವರೂಪವಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಎಂದು. ಇವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗಗಳು ಏಕೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ಸಃ" ಎಂಬ ಚರ್ತುವೇದಶಿಖಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಯತ್' ಎಂದರೆ ಯಾರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಇದಂ ಚಕ್ಕುಷಿ' ಎನ್ನುವುದು ಸಮಸ್ಯಪದವು.

ಬಾವದೀಪ

यंक् २००८) व्यवस्थान ।। १-२-१४ ।।

अपूर्वहेतुसमुचायकसौत्रचशब्दानुरोधादाह – युक्यन्तरेणेति ।। भाष्ये सौत्रस्यानादिपदाभ्यां स्यानात्मकशक्त्युक्तेः कथं विष्णोश्चश्चरत्तःस्योप-पादकत्वमित्यतोऽसङ्गभगवत्स्यानत्वाचश्चषोऽसङ्गत्वमुच्यत इति छान्दोग्य-भाष्यानुरोधेन 'यत्स्यानत्वाद' इति स्मृत्यनुरोधेन च भाष्यं व्याचष्टे – अत्रेति ।। एतच्छुतावित्यर्थः । उक्तं हेतुं श्रुतौ दर्शयितुं शेषमुपादत्ते – तद् यदस्मिन्निति ।।

ಆಪೂರ್ವವಾದ ಹೇತುವನ್ನು ಸಮುಚ್ಚರು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ''ಯುಕ್ಕಂತರೇಣ'' ಎಂಬ ಟೀಕಾಮಾತು ಹೊರಟಿದೆ. ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಾನಾದಿಪದಗಳಿಂದ ಸ್ಥಾನ ಎಂಬ ಶಕ್ತಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಎಷ್ಟು ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಕ್ನಿಗೆ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಭಗವಂತನು ಅಸಂಗವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಅವನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯವೂ ಅಸಂಗವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಛಾಂದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಕಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಯತ್'ಸ್ಥಾನತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ''ಅತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ. 'ಅತ್ರ' ಎಂದರೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ನಾವು ಹೇಳಿದ ಹೇತುವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಉಳಿದ ಶ್ರುತಿಭಾಗವನ್ನು 'ತದ್ಮದಸ್ಟನ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ವಾಮನಿ' ಹಾಗೂ 'ಭಾಮನಿ' ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥ

भावदीपः – इत्याद्यात्मशक्तिरित्यत्रादिपदार्थं वक्तुं सर्ववाक्यं पठित – एतिमिति ।। वामानि सुन्दराणि । वामनिः सौन्दर्यप्रधानस्रीनेता । भामनिः तेजःप्रधानपुरुषनेता । सर्वलोकेषु भातीति भामनिः । संयद्वामत्वादीत्यादिपदेन वामनिभामनिशब्दितस्रीपुंसनेतृत्वग्रहः । भाष्ये शेषोक्तिः – एतदुभयेति ।। श्रुतौ 'तद्' इत्यस्य परमर्शविषयं दर्शयन्नर्थमाह – यस्मादिति ।।

'ಇತ್ಯಾದ್ಯಾತ್ಮಕ್ಕೆ!' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಕ್ಕವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಏನಮ್"' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. 'ವಾಮಾನಿ' ಎಂದರೆ ಸೌಂದರ್ಯಗಳನ್ನು ಎಂದರ್ಥ. "'ವಾಮಾನಿ' : ಸೌಂದರ್ಯವೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಗುಣವುಳ್ಳ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಟೀಯರನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುವವನು. ಭಾಮನಿ: = ತೇಜಸ್ಟೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಗುಣವುಳ್ಳ ಸಕಲಪುರುಷರನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುವವನು. ಅಥವಾ ಸಕಲ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಸಮಾನನಾದವನು. 'ಸಂಯದ' ವಾಮತ್ವಾದಿ' ಎಂಬ ಅದಿಪದದಿಂದ ವಾಮನಿ ಭಾಮನಿ ಕಬ್ಬಗಳಂದ ತಿಳಿಯುವ ಸ್ಟೀಪುರುಷನಿಯಾಮಕತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ಟೀಕರಿಸಬೇಕು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯು ಶೇಷಭಾಗವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಎರಡೂ ಭಗವಂತನ ಧರ್ಮಗಳೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ 'ತತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಪರಾಮರ್ತಿಸಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ತೊರಿಸುತ್ತಾ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯಸ್ಕಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

'ಸರ್ಪಿರ್ವಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಅಸಂಗತ್ತವು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ

भावदीपः – 'तद्' इत्यनुवारेन तस्मादिति व्याख्या । असङ्गपुरुषाश्रयत्वादित्यर्पः। अस्मिनित्यनुवादः। यदित्यस्यार्यः – यदीता। एवकारार्थः – न चक्षुरिति ।। असङ्गत्वोक्तेः श्रुतावस्फुटत्वात्तां व्याचख्यौ । संयद्वामवाक्यं तु स्फुटत्वान्न व्याख्यातम् ।

'ತತ್' ಎಂದು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ 'ತಸ್ಮಾತ್' ಎಂಬುದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೆಂದು ತೀಯುತ್ತದೆ. ಆದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಆಸ್ಟಿತ್' ಎಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯ ಅನುವಾದ. 'ಯತ್' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವೇ 'ಯದಿ' ಎಂಬುದು. ಏವಕಾರದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ನ ಚಕ್ಕು:' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಸಂಗತ್ಯವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವ ಕಾರಣ ಆದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಸಂಯದ್ವಾಮ" ವಾಕ್ಕದ ಅರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಆದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರು ಹೇಳಿದ 'ವಾಮನಿ' ಹಾಗೂ 'ಭಾಮನಿ' ಪದಗಳ ಅರ್ಥ

भावदीपः – दुर्गमत्वात् स्यानशक्तेः विष्णुलिङ्गत्वं व्यनिक – एतदितीति।। फलितोक्तिः – यस्य प्रभावादिति ।। स वामन इत्यन्वयः । वाममामशब्दौ सौन्दर्यतेजोवाचिनौ । तत्प्रधानत्वात् स्त्रीपुंसौ वामभामशब्दोक्तौ । तन्नियामको वामनो भामन इति तत्त्वप्रदीपोक्तार्थः ।

ಸ್ಥಾನಶಕ್ರಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಕಷ್ಟವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು 'ತಾವತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಫಲಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ''ಯಸ್ಯ ಪ್ರಭಾವಾತ್'' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸಹ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ವಾಮನ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ.

ವಾಮ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸೌಂದರ್ಯವೆಂದರ್ಥ ಭಾಮ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತೇಜಸ್ಸು ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ ಸ್ತ್ರೀ ಹಾಗೂ ಪುರುಷರು ವಾಮ ಹಾಗೂ ಭಾಮ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇವರನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ವಾಮನ ಹಾಗೂ ಭಾಮನ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ತತ್ಮಪ್ರದೀಪಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಾಮನ ಹಾಗೂ ಭಾಮನಗಳೇ, 'ವಾಮನಿ' ಹಾಗೂ 'ಭಾಮನಿ'

भावदीपः – 'एकदेशविकृतम् अनन्यवद् भवति' इति न्यायेन वामनवा मन्यादिशब्दानामेकार्थत्वात् । उक्तार्थे श्रुतिरियं ध्येया । लिङ्गस्य विष्णुस्यत्वोत्त्यर्थं 'स हरिः' इत्यादिपूर्वशेषोक्तिः । भाष्यादावक्ष्यन्तःस्य इति वाच्ये चक्षुरन्तःस्य इत्यसकृदुक्तिः भाष्योक्तस्मृत्यनुरोषेन ।। १४ ।।

"ಏಕದೇಶವಿಕೃತಮ್ ಅನನ್ಯವದ್ ಭವತಿ" ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ವಾಮನ ಹಾಗೂ ಭಾಮನ ಶಬ್ದಗಳು ಮತ್ತು ಭಾಮನಿ ವಾಮನಿ ಶಬ್ದಗಳು ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಲಿಂಗವು ವಿಷ್ಣವಿನಲ್ಲೂ ಇದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಲು 'ನ ಹರೀ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪೂರ್ವವಾಕೃದ ಶೇಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ಅಕ್ಷ್ಯಂತಸ್ಥ;' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದ ಸ್ವೃತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ "ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥ;" ಎಂದು ಅನೇಕಬಾರಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟಾಭಿಧಾನಾದೇವ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् 🕒 ।। सुस्वविशिष्टाभिधानादेव च ।।१-२- १५ ।।

ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ 'ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪೂರ್ಣಸುಖವುಳ್ಳ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅಕ್ಷಿಸ್ಟನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

'ಚ' ಶಬ್ದವು ಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ''ಸುಖವಿಶಿಷ್ಕಾಭಿಧಾನಾತ್ - ''ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ, ವಿಶಿಷ್ಟಸುಖವನ್ನು ಅಂದರೆ ಪೂರ್ಣಸುಖವನ್ನು ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ತನಿಗೆ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಕ್ಷಿಸ್ಟನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪೂರ್ಣಸುಖದಿಂದಲೇ ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ತಿಳಿಯುವಾಗ ''ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ'' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಕ್ಷಿಸ್ಟನೆಂದು ದೃಢವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಲಾರ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - ।। सुस्वविशिष्टाभिधानादेव च ।।१५।।

'प्राणो ब्रह्म कं ब्रह्म स्वं ब्रह्मेति' (छां. ४-१०.) 'विज्ञानमानन्दं ब्रह्म' (वृ. ५-९-२८.) 'आनन्दो ब्रह्मेति व्यजानात्' (तै. ३-६.) इत्यादेस्तस्यैव तष्ठक्षणम् ।

'लक्षणं परमानन्दो विष्णोरेव न संत्रयः । अव्यक्तादितृणान्तास्तु विष्रुडानन्दभागिनः ॥' इति ब्रह्मवैवर्ते ।

न च मुख्ये सत्यमुख्यं युज्यते ।। १५ ।।

ಅನುವಾದ - ಧಾಂದೋಗ್ಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ "ಕಂ ಬ್ರಹ್ಡ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಪೂರ್ಣ ಸುಖಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಅಕ್ಕಿಸ್ನನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. "ವಿಜ್ಞಾನಮಾನಂದಂ ಬ್ರಹ್ಮ", "ಆನಂದೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ದೃಜಾನಾತ್" ಮೊದಲಾದ ಆಧಾರಗಳಿಂದ, ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮಗಳಾಗಿವೆ.

ಪೂರ್ಣಾನಂದವೆಂಬ ಲಕ್ಷಣವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಕ್ಷಣವೇ ಆಗಿದೆಯಿಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಡೇವಿಯುಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ತೃಣಪರ್ಯಂತ ಸಕಲ ಜೀವಿಗಳ ಆನಂದವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಅವನ ಆನಂದದ ಮುಂದೆ ಬಂದುವಿನಂತೆ ಇದೆ. ಆನಂದಪದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನ ವಿವಕ್ತಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವಾದ ಅಗ್ನಿಯ ಆನಂದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರರು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ - ಪ್ರಾಣ: = ಪ್ರಾಣ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಭ್ರಹ್ಮ = ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನು, ಕಂ = ಸುಖವು, ಭ್ರಹ್ಮ = ಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಖಂ = ಜ್ಞಾನವು, ಭ್ರಹ್ಮ = ಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ ನಿರವಧಿಕವಾದ ಜ್ಞಾನಾನಂದಗಳು ಧಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನಂ = ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನು, ಆನಂದಂ = ಆನಂದಸ್ವರೂಪನು, ಬ್ರಹ್ಮ = ಗುಣಪೂರ್ಣನು, ಮತ್ತು ಆನಂದ: = ಆನಂದ ರೂಪನು, ಬ್ರಹ್ಮೀತ = ಗುಣಪೂರ್ಣನೆಂದು. ವ್ಯಜಾನಾತ್ = ಹೇಳಿದನು, ಇತ್ಕಾದೇ: = ತೃತ್ರಿರೀಯದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ, ತತ್ = ಈ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳು, ತಸ್ಟ್ರೆವ = ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಂ = ಅಸಾಧಾರಣ ಗರ್ಮಗಳಾಗಿವೆ.

ಪರಮಾನಂದ: = ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಆನಂದವೂ, ವಿಷ್ಣೋರೇವ = ವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೇ, ಲಕ್ಷಣಂ = ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನ ಸಂಶಯ: = ಸಂಶಯವೇ ಇಲ್ಲ.

ಆಷ್ಯಕ್ತಾದಿ = ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ಕಾರಂಭಿಸಿ, ತೃಣಾಂತಾಸ್ತು = ತೃಣಪರ್ಯಂತ ಜೀವಸಮುದಯವು, ವಿಪ್ಪಡಾನಂಥಭಾಗಿನಃ = ಬಿಂದುವಿನಷ್ಟು ಆನಂದವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತೇ = ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತ್ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಟ್ಟಿದೆ.

ಮುಖ್ಯೇ ಸತಿ = ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಪೂರ್ಣಾನಂದತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ, ಅಮುಖ್ಯಂ = ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಲ್ಪವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು, ನ ಯುಜ್ಕತೇ = ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಅಲ್ಪಸುಖಿಯಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಅಂತರನಲ್ಲ

सत्तर्कदीपाविकः - सुखिविशिष्टाभिधानादेव च ।। अतोऽपि नाविरत्रोच्यत इत्येवं व्याचष्टे - सुखेति ।। सूत्रमुपन्यस्य बृहत्सुखो विष्णुरेवेत्येतद्वाक्यान्त-रैर्द्रदयति - विज्ञानमित्यादिना ।। नन्चक्रेरीषत्सुखात्मकत्चसम्भवात्त-त्यरित्यागः कथमित्यत आह - नचेति ।। ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಲ್ಲವೆಂದು 'ಸುಖ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಬಹಳ ಸುಖವುಳ್ಳವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ವಿಜ್ಞಾನಂ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಖವಿರುವುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಹೇಗೆ ಬಡುವುದು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

'ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಸಮನ್ವಯ

तत्त्वप्रदीपः — ''सुखिविशिष्टाभिधानादेव च'' ।। 'कं ब्रह्म खं ब्रह्म' इति विशिष्टसुखाभिधानादेव केवलं चक्षुरन्तस्य ईश्वर इत्यवसीयते । चकाराद्विशिष्ट- ज्ञानाभिधानादेव च । 'सुखिविशिष्टाभिधानादि'ति व्युत्पत्त्यर्थमुक्तम् । अनयोहिं श्रौतयोः कंखमिति शब्दयोः स्वतः पूर्णसुखज्ञानवाचिनोर्ब्रह्मपद-समानाधिकृतयोः सङ्कोचकारणाभावाद्विशिष्टं पूर्णं सुखं ज्ञानं चैवार्थं इत्यभिप्रायेण । नच मुख्ये सत्यमुख्यं युज्यत इत्याह ।।

'ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಚಕ್ಕುಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವವನು ಈಶ್ವರನೇ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ'ಕಾರವು ವಿಶಿಷ್ಟಜ್ಞಾನದ ಅಭಿಧಾನವನ್ನು ಸಮುಚ್ಛೆಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟಾಭಧಾನಾತ'' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಪತ್ತಿತ್ತಿಗೋಸ್ಟರ. ಅದು ಹೀಗೆ - ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಕಂ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಪೂರ್ಣಸುಖವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ಖಂ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪೂರ್ಣಸುಖ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮದರವೂ ಕೂಡ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಪದದ ಸಮುನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ 'ಕಂ' ಹಾಗೂ 'ಖಂ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣಸುಖ, ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನ ಎಂಬರ್ಥದನ್ನು ಬೆಟ್ಟು, ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ

ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟಾಭಿಧಾನಾತ'' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶಿಷ್ಟಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಪೂರ್ಣವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಚಶಬ್ದದಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬುದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ನ ಚ ಮುಖ್ಯೇ ಸತ್ಯಮುಖ್ಯಂ ಯುಜ್ಕತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಕಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಸುಖ ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನಗಳೆಂಬ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬರುವಾಗ, ಸಾವಧಿಕವಾದ ಸುಖ ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನಗಳೆಂಬ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - 'ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕಗಳಿಂದ ಶ್ರತಿಯ ಪ್ರಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. 'ಪ್ರಾಣ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ' ಎಂದರ್ಥ. ಇವನು ಎಲ್ಲಾ ಜೀವಿಗಳಿಗಿಂತ ಬೆರಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ಸುಖವು ಪರಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನವು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಗಿನಿಂತಲೂ ನಿರವಧಿಕವಾದ ಸುಖ ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾದ ತತ್ವದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ನಿರವಧಿಕವಾದ ಸುಖಜ್ಞಾನ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಕ್ಷಣವೇ ಆಗಿದೆ. ಆಗ್ಗಿಯು ಅಧಮರೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ನಿರವಧಿಕವಾದ ಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಸುಖಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರವವೂ ಕೂಡ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ನಿರವಧಿಕವಾದ ಪೂರ್ಣತ್ವ. ಈ ಪದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಿ ಅಗ್ಗಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅರ್ಥೌಸುವುದು ಅಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರವವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಎಷ್ಟುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಚಿಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಪ್ತನಾಗುತ್ತದೆ.

ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಭಾಷ್ಕ ಹೀಗಿದೆ -

'ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಬಲರೂವಂ ಬ್ರಹ್ಮ । ಕಂ ಆನಂದರೂಪಂ । ಖಂ ಜ್ಞಾನರೂಪಂ । ಅಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ ಪ್ರಾಣ: ಸಾಕ್ಷಮ್ಯೋ ಬಲದೇವತಾ । ಜ್ಞಾನಾನಂದುಕ್ಕೇಂ ಪೂರ್ಣಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವಯಂ ಹರೀ । ನೈಜಾನಂದಬಲೋದ್ರೇಣಃ ಕಮಿತ್ಯುಕ್ತೋ ಮನೀಷಿಭಃ । ಬಲಾಜ್ಞನ ಸಮಾಹಾರ: ಪೂರ್ಣ: ಖಮಿತಿ ಶಭಿತ್ರಃ । ತದುತ್ಕೇಃ ಪರೋ ವಿಷ್ಣುಧಾಕಾಶ ಇತಿ ಕೀರ್ತಿತಃ । ಏವಂ ಪ್ರಾಣಸ್ತಥಾ S S ಕಾಶೋ ಬ್ರಹ್ಮಣೀ ದ್ವೇ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತೇ ॥ ಇತಿ ಚ । ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಸ್ಥ ವಾಯುರರ್ಥ: ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ । ಕಖಯೋ: ಭಿನ್ನಾರ್ಥತ್ವಶಂಕಯಾ 'ಕಂ ಚ ತು

ಪ್ರಾಣಶೆಬ್ದಸ್ಥೆ ವಾಯುರರ್ಥ: ಪ್ರಸಿದ್ಧ: । ಕಖಯೋ: ಭಿನ್ನಾರ್ಥತ್ವಶಂಕಯಾ 'ಕಂ ಚ ತು ಖಂ ಚ ನ ವಿಜಾನಾಮಿ' ಇತ್ಯಾಹ । ಅತ ಏವ ಐಕ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ 'ಯದ್ವಾ ವ ಕಂ ತದೇವ ಖಂ । ಯದೇವ ಖಂ ತದೇವ ಕಂ । ಇತ್ಯೂಚು:॥

ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದರೆ ಬಲದೇವತೆಯಾದ ಮುಖ್ಯವಾಯುವು ಅಪರಬ್ರಹ್ಮ. ಕಂ ಆನಂದರೂಪನಾದವನು ಮತ್ತು ಖಂ ಜ್ಞಾನರೂಪನಾದವನು ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದರ್ಥ.

ಸಾಕ್ಷಾಶ್ ಬಲದೇವತೆಯಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಅಪರಬ್ರಹ್ಮ ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನ್ನಾನಂದಾತ್ತಕನು ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅನಂದಬಲಾತಿಕೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು 'ಕ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಬಲಜ್ಞಾನ ಸಮುದಾಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು 'ಬಿ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರೆಂದ ಆನಂದಬಲಸ್ವರೂಪನಾದ ವಿಷ್ಣು 'ಕ' ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆವನ ಬಲಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದದಿಂದ 'ಬಿ' ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆವನೆ ಅಣಕಾನುಮತ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಅಣಕ ಎಂದು ಇಬ್ಬರು ಆಪರ-ಪರಬ್ರಹ್ಮರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಕೆಯಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಯು ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದರಿಂದ ಉಪಕೋಸಲನು ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. 'ಕ', 'ಎ' ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ 'ಸುಖ ಷ್ಯಾನ' ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ 'ಕ' ಮತ್ತು 'ಎ' ಪರಸ್ಕರ ಭನ್ನರೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯ ಬರುವುದರಿಂದ 'ಕ' ಮತ್ತು 'ಎ' ಗಳನ್ನು ತೀಯಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಕ' ಮತ್ತು 'ಎ'ಗಳಿಗೆ ಎಕ್ಕಮಾತ್ರವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ, ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮನ್ನ 'ಕ' ಆಗಿರುವನೋ ಅವನೆ 'ಎ'. ಮತ್ತು 'ಎ'. ಎನಿಸಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನ್ 'ಕ' ಎಂದು ಅಗ್ನಿಗಳು ಹೇಳಿದರು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕ<u>ಾ</u>

ಪೂರ್ಣಸುಖವುಳ್ಳ ವಿಷ್ಣುವೇ ಚಕ್ಷುರಂತಸ್ಥ

तत्त्वप्रकाशिका – सुखविशिष्टाभिघानादेव च ।। प्रकरणवलाब चक्षुरन्तःस्यत्वं विष्णोः प्रतिपादयत् सूत्रमुपन्यस्य तदुपात्तश्रुतिमेवोदाहरति – सुखेति ।। अत्रोपक्रमे 'प्राणो ब्रह्म' इति मुख्यप्राणस्याखिलजीवेभ्यः पूर्णत्वमुक्त्वा 'कं ब्रह्म खं ब्रह्म' इति सुखसंविदोरिप पूर्णत्वमुच्यते । तथाचास्य प्रकरणस्योपक्रमे पूर्णसुखाभिधानादेव वैष्णवत्वं सिद्ध्यति किमुत पूर्णज्ञानाभिधानादपि । ततः प्रकरणबलाच चक्षुरन्तःस्यो विष्णुरेवेति भावः ।

ಪ್ರಕರಣದ ಬಲದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥನೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ಆ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಗೃಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು "ಸುಖ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಛಾರೋಗ್ಯೂ ಪನಿಷಿತ್ರಿನ ಉಪರೋಗಭಾಖ್ಯಾನ ಪ್ರಕರಣದ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ "ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ" ಹೀಗೆಂದು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಜೀವಾಪೇಕ್ನೆಯಿಂದ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿ. ಮುಂದೆ "ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ" ಎಂದು ಸುಖ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿತ್ತಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಪೂರ್ಣಸುವಿವನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಂದಲೇ ಇದು ವಿಷ್ಣುಪ್ರಕರಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಪೂರ್ಣಸಾವು ಕೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ದಿಷ್ಣುಪ್ರಕರಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಪೂರ್ಣಸ್ಥಾವು ಕೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಬರುವಿದು ವಿಷ್ಣುಪ್ರಕರಣವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳುವುದೇನು? ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕರಣದ ಬಲದಿಂದಲೂ ಸಹ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರಸಕ್ತನು

तत्वप्रकाशिका – उपक्रमे पूर्णसुखसंविदभिधानेऽपि कुतोऽस्य प्रकरणस्य वैष्णवत्वमित्यत आह – विज्ञानमिति ।। पूर्णानन्दसंवित्त्वस्य ब्रह्मलक्षणत्वादुपक्रमे तदभिधाने ब्रह्मैवोपक्रान्तं स्यादिति भावः । श्रौतमपि विज्ञानादिपदं पूर्णज्ञानवाचि ।

ಶಂಕಾ - ಪ್ರಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಸುಖ, ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಇದು ವಿಷ್ಣುಸಂಬಂಧವೆಂದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ದವಾಗುತ್ತದೆ?

ಸಮಾಧಾನ - ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ''ವಿಜ್ಞಾನಮಯಂ'' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಮತ್ತು ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನಗಳು ಬ್ರಹ್ನನ ಲಕ್ಷಣವಾದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ವಿಜ್ಞಾನವೇ ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳು ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ.

ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನಸುಖಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೇ ಲಕ್ಷಣ

तत्वप्रकाशिका – ननु सकलचेतनानामपि पूर्णानन्दत्वात् कथमेतद् विष्णुलक्षणमित्यत आइ – लक्षणमिति ।। अन्येषामापेक्षिकमेव पूर्णसुखत्वं न ब्रह्मविभरवधिकम् इति भावः । नन्वय्र्यादिसुखस्यापेक्षिकतयापि पूर्णात्वसद्भावात्तेषां किन्न स्यादित्यत आइ – नचेति ।। मुख्ये निरवधिकपूर्णात्वे सति सम्भवति नामुख्यमापेक्षिकं पूर्णात्वं युज्यत इत्यर्षः । नचोपक्रमे प्राणस्यापि श्रुतत्वेन प्राकरणिकत्वम् । श्रुतिलिङ्गादिबाघकसद्भावात् ।। १५ ।।

ಶಂಕಾ - ಪ್ರಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಕಲಚೀತನರೂ ಸಹ ಪೂರ್ಣಾನಂದ-ರಾಗಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ?

ಸಮಾಧಾನ – ಭಾಷ್ಯಕಾರರು "ಲಕ್ಷಣಂ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕರಿಂದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇತರ ಜೀವರ ಪೂರ್ಣಾನಂದತ್ತವು ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಅವಲಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಂತೆ ಸೀಮೆ ಇಲ್ಲದ ಪೂರ್ಣಾನಂದತ್ತವಲ್ಲ.

ಶಂಕಾ - ಅಗ್ಗಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಜೀವರ ಸುಖವು ಆಪೇಕ್ಷಿಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರ ಸುಖವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಮತ್ತು ಇದು ಅಗ್ಗಿದೇವರ ಪ್ರಕರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ಗಿಯನ್ನೇ ಏಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು?

ಸಮಾಧಾನ - ಭಾಷ್ಕಕಾರರು 'ನಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪರಮಾತ್ವನ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಅಗ್ಗಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ ಆಪೇಕ್ಷಿಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ.

ಈ ಪ್ರಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ "ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ" ಎಂದು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೇ ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿರು-ವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಪ್ರಕರಣವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ "ಪುರುಷ", "ಆತ್ಕಾ", "ಬ್ರಹ್ಮ" ಮುಂತಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಶಬ್ದಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು "ಅಮೃತತ್ವ" ಮತ್ತು "ಆಭಯತ್ವ" ಎಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಪ್ರಕರಣವೆಂದು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲು ಬಾಧಕವಾಗಿವೆ.

ಭಾವದೀಪ

ಸೂತ್ರದ ಜೊತೆ ಭಾಷ್ಕದ ಅರ್ಥ

भावदीपः – भाष्यस्य सूत्रेणान्वयं मत्वा 'विशिष्टसुखवत्वाच ब्रह्मत्वं च विशिष्टता' इत्यनुभाष्यदिशा भाष्यार्थमाह – अत्रेति ।। श्रुतावित्यर्थः ।। पूर्णत्वमिति ।। तद्भाष्ये तु 'अपरं ब्रह्म स प्राणः साक्षाद् यो बलदेवता । ज्ञानानन्दात्मकं पूर्णं परब्रह्म हरिः स्वयम् ।।' इति कंखंपदयोरेव पूर्णसुखादिवाचित्वाद् 'विज्ञानं ब्रह्म' इत्यादाविव पूर्णानन्दं पूर्णज्ञानं च परं ब्रह्मेत्यर्थान्तरमुक्तम् ।

ಭಾಷ್ಕದ ಮಾತಿಗೆ ಸೂತ್ರದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿ 'ವಿಶಿಷ್ಟಸುಖವತ್ತಾಚ್ಚ ಬ್ರಹತ್ವಂ ಚ ವಿಶಿಷ್ಟತಾ' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಭಾಷ್ಕದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಅತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅತ್ರ ಎಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಪೂರ್ಣತ್ವಮ್ ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಅಂದರೆ ಆ ಶ್ರುತಿಯ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ಅಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ ಪ್ರಾಣಃ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಯೋ ಬಲದೇವತಾ ! ಜ್ಞಾನಾನಂದಾತಕ್ಷಂ ಪೂರ್ಣಂ ಪರಬ್ರಹ್ಮಾ ಹರಿಸಿ ಸ್ವಯಮ್ ॥' 'ಬಲದೇವರೆಯದ ಮುಖ್ಯವಾಣನು ಅಪರಬ್ರಹ್ಮ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಜ್ಞಾನಾನಂದಾತಕ್ಷಕಾದ ಪೂರ್ಣನಾದ ಹರಿಯು ಸ್ವತಃ ಪರಬ್ರಹಕ್ಷನಾಗಿದ್ದಾನೆ'. ಹೀಗೆ ಕಮ್ ಮತ್ತು ಖಮ್ ಪರಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣಸುಖ ಎಂಬರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ 'ವಿಜ್ಞಾನಮ್ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಾನದಂತೆ ಪೂರ್ಣಾನಂದನು ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನನು ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಪೂರ್ಣಾನಂದತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳು

भावदीपः – अत्र 'प्राणो ब्रह्म' इत्येतदंशोदाहरणं च श्रुतेति सूत्रे कगतीति कशब्देन प्राणब्रह्मणोस्तन्त्रेणोपादानस्य वक्ष्यमाणत्वात् । कं ब्रह्मेति कशब्देन ब्रह्मण इव प्राणस्यापि प्राणो ब्रह्मेति प्रकृतत्वमस्ति । अन्यया 'स एनान् ब्रह्म गमयित' इति श्रुतौ स इति तच्छब्दश्रवणेन प्राणपरामर्शो न स्यादित्युत्तरार्थत्वेनेति भावः । श्रुतिलिङ्गवाक्याना-मुपक्रमोपसंहारयोः श्रुतत्वे तिविश्वायकतया लिङ्गत्वमिति शब्दादेवेत्यत्र वक्ष्यमाणदिशा पूर्णानन्दादिरूपलिङ्गमुपक्रमे श्रुतं सद् उपक्रमस्य वैष्णवत्विनिर्णायकतया अस्य प्रकरणस्य विष्णौ तात्पर्यवत्त्वरूपं वैष्णवत्वमनुमापयतीति सूत्रार्थमाह – तथाचेति ।

ಪ್ರಕೃತ 'ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಏಕೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ? ಎಂದರೆ 'ಶ್ರತ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕಗತಿ' ಎಂದು 'ಕ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಪದಗಳನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಅನ್ವಯುಸಿಕೊಳ್ಳದೇಕೆಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ಣಾನಂದವೇ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗವು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಉಪಕ್ರಮವು ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ತಾತ್ರರ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಾಯಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪ್ರಕರಣವು ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ತಾತ್ರರ್ಯವುಳ್ಳಂತಹ ವೈಷ್ಣವತ್ತವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತದೆಂದು "'ತತ್ ಚ'' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶಿಷ್ಟಸುಖವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ ?

भावदीपः – पूर्णसुखेति ।। 'कडाराः कर्मधारपे' इति विशिष्टपदस्य परनिपात इति भावः । सौत्रैवकारार्थमाइ – किमुतेति ।। एतेन भाष्ये खं ब्रह्मेत्युक्तेरुपयोगो दर्शितः ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣಸುಖವೆಂದರ್ಥ 'ಕಡಾರಾ: ಕರ್ಮಧಾರಯೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಂತೆ ವಿಶಿಷ್ಟಪದವು ಪರಿನಾಪಾತವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವಿಶಿಷ್ಟಸುಖವೆಂದಾಗಬೇಕಿತ್ತು. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಎವ' ಕಾರದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಕಿಮುತ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ 'ಖಮ' ಬ್ರಹ್ಮ 'ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಸೋರಿಸಿದರಾಮಯಿತು

ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇಲ್ಲ

भावदीपः – ननु विज्ञानिमत्यादौ पूर्णत्ववाचिपदाभावात् कथं पूर्णानन्द-संवित्त्वस्येत्युक्तिरित्यत आह – श्रौतमपीति ।। न केवलं कमित्यादिपदमित्यपेरर्थः । 'मुख्यस्य निर्विशेषेण' इति न्यायात् । पूर्णज्ञानादेरेव मुख्यत्वाद् अन्यथा लक्षणस्यातिव्यास्यापत्तेरिति भावः ।

"ವಿಜ್ಞಾನಂ ಆನಂದಮ್" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಯಾವುದೇ ಪದಗಳಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ಣಾನಂದವನ್ನು ಮತ್ತು ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನವನ್ನು ಇದರಿಂದ ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ಶ್ರೌತಮಟ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ 'ಕಮ್" ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಷ್ಟ ಅಲ್ಪವೆಂದು 'ಆಪಿ' ಪದದ ಅರ್ಥ. "ಮುಖ್ಯಸ್ಥ ನಿರ್ವಿಶೀಷೇಣ'' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವೆಂದಜ್ವೇ ಹೇಳಿದರೂ ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನವೆಂದೇ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಿದ್ದರೆ ಜ್ಞಾನಾನಂದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅನ್ಯರ ಆನಂದವು ಅಲ್ಪವಾಗಿದ್ದರೂ ಪೂರ್ಣ

भावदीपः - अन्येषामापेक्षिकमेवेति । यथोदञ्चनकुम्भादेः सरित्सागरयोरि।

अल्पेन महता वापि पूर्तियोग्यतया भवेत् ।।

एवं नारादिब्रह्मान्तजीवोनां साधनैरपि ॥

अनादिसिद्धैर्भक्तयाद्यैः पूर्तिर्योग्यतया भवेत् । अल्पैः पूर्तिस्तथाल्पानां महद्भिर्महतामपि ।।

इति प्रथमाध्याये बृहद्भाष्ये व्यक्तमेतत् । विवरिष्यते चात्रापि 'भूम्नः क्रतुवज्ज्यायस्त्वम्' इत्यादौ तृतीयेऽध्याये ।

'ಆನ್ಕೇಷಾಂ ಆಪೇಕ್ಷಿಕಮೇವ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಗೆ ಮಡಿಕೆ ಹಾಗೂ ಸಣ್ಣ ಪಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಹಿಡಿಸುವಂತೆ ಅಥವಾ ನದಿ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಹಿಡಿಸುವಂತೆ ಬೇರೆಯವರ ಆನಂದವು ಆಪೇಕ್ತಿಕವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆಲ್ಫೇನ ಮಹತಾ ವಾಪಿ ಪೂರ್ತಿಯೋಗ್ಯತಯಾ ಭವೇತ್ ॥ ಏವಂ ನಾರಾದಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂತಜೀವಾನಾಂ ಸಾಧನೈರಪಿ ॥ ಅನಾದಿಸಿದ್ದೈರ್ಭಕ್ತಾದ್ಮೆ; ಪೂರ್ತಿರ್ಯೋಗ್ಯತಯಾ ಭವೇತ್ ॥ ಅಲ್ಪೈ: ಪೂರ್ತಿಸ್ಥಥಾಲ್ತತಾಂ ಮಹದ್ದಿರ್ಮಹತಾಮಪಿ ॥

ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಅಲ್ಲವಾಗಿರಲಿ ಅಥವಾ ಮಹತ್ತಾಗಿರಲಿ ಬ್ರಹ್ಮರೇವರಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಮನುಷ್ಯ ಪರ್ಯಂತ ಸಕಲ ಜೀವರ ಸಾಧನೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅನಾದಿಸಿದ್ದವಾದ ಭಕ್ಕಾದಿಗಳಿಂದ ಆಯಾ ಜೀವರು ಪೂರ್ಣರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಜೀವರು ಅಲ್ವಕ್ಷದಿಂದಲೇ ಪೂರ್ಣರಾಗುತ್ತಾರೆ. ದೂಡ್ಡ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಜೀವರು ದೊಡ್ಡ ಪರಿಮಾಣದಿಂದಲೇ ಪೂರ್ಣರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬೃಹದ್ ಭಾಷ್ಯದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯವು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡಿದೆ. ಮುಂದೆ ಸೂತ್ರಕಾರರೂ ಸಹ "ಭೂಮ್ಯ: ಕ್ರತುವತ್" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶಿಷ್ಟಸುಖ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಪ್ರಮೇಯ

भावदीपः – यद्वा तथापि पुर्णान्दत्वममुक्तानां व्यपेक्षयेति पश्चमे बृहद्धाष्योक्तदिशा आपेक्षिकमित्यर्थः । अथवा 'एतस्यैवानन्दस्यान्यानि भृतानि मात्रामुपजीवन्ति' इत्यादेर्भगवदायक्तमित्यर्थः । एतेन सूत्रे पूर्णसुखेत्यनुक्तवा विशिष्टसुखेत्युक्तिरापेक्षिकपूर्णत्वस्य जीवेष्वपि सत्त्वेन व्यभिचारात् सर्वव्यावृक्तपूर्णत्वलाभायेति सूचितं प्रकरणत्वं प्रकरण-प्रतिपाद्यत्वम् ।। श्रुतिलिङ्गादीति ।। पुरुष आत्मा ब्रह्मेति श्रुत्यमृतत्वादि- लिङ्गब्रह्मप्रकरणरूपवायकेत्यर्थः ।। १५ ।।

ಅಥವಾ 'ತಥಾಪಿ ಪೂರ್ಣಾನಂದತ್ತಮಮಾಕ್ರಾನಾಂ ವ್ಯಪ್ಷಕ್ಷಯಾ' ಎಂಬ ಬೃಹದ್ ಭಾಷ್ಯದ ಪಂಚಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಆಪೇಕ್ಷಿಕವಾದ ಪೂರ್ಣಾನಂದವನ್ನೂ ಸಹ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅಥವಾ ಭಗವಂತನ ಆನಂದದ ಲೇಶದಿಂದಲೇ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಉಪಜೀವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಗವಂತನ ಅಧೀನವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಸುಖ ಎಂದು ಹೇಳದ ವಿಶಿಷ್ಟಸುಖ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಆಪೇಕ್ಷಿಕವಾದ ಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಜೀವರಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಹೇಳಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪೂರ್ಣಸುಖತ್ತಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಜೀವಾದಿಗಳ ಪೂರ್ಣಸುಖದಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಜಾರ ಬರುವುದರಿಂದ ಸಕಲ ವ್ಯಾವೃತ್ತವಾದ ಪೂರ್ಣತ್ವದ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಸುಖ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಕರಣಿಕಶಬ್ಬಕ್ಕೆ ಪ್ರಕರಣಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಅರ್ಥ. ಪ್ರತಿಲಿಂಗಾದಿ ಎಂದರೆ ಪುರುಷ, ಆತ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು, ಅಮೃತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಪ್ರಾಣನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಶ್ರುತೋಪನಿಷತ್ಕಗತ್ಯಭಿಧಾನಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्राम् - ।। श्रुतोपनिषत्कगत्यभिधानाच ।। ।।१-२- १६ ।।

ಅನುವಾದ - ಯಾರು ಈ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮನನ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹವರಿಗೆ ವಾಯುವಿನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ದೊರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಅಕ್ಷಿಸ್ತನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಶ್ರುತೋಪನಿಷತ್ = ಶ್ರವಣ-ಮನನ-ಧ್ಯಾನ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮನುಷ್ಕರಿಗೆ, ಕೇನ = ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದ, ಕರ್ಯೋ:=ಪರಬ್ರಹ್ವನ, ಗತೇ:=ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟರುವುದರಿಂದ, "ಸ ಏನಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಗಮಯತಿ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಂದಲೂ, ಚಕ್ಕುರಂತರ್ಗತನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿವೆಂಬ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಸಹ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ ब्रह्मसूत्रभाष्यम् — ।। श्रुतोपनिषत्कगत्यभिधानाच ।। ।। १६ ।।

> 'स एनान् ब्रह्म गमयति' (छां. ४-१५) इति । न ह्यन्यविद्ययाऽन्यगतिर्युक्ता ।।

ಅನುವಾದ - ಅಗ್ಗಿಯ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಬ್ರಹ್ನನನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಭಾಂದೋಗ್ಯವು ಹೇಳಿದೆ. ಬೇರೆಯವರ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಅವನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಗೆ ಪರಮಾತ್ತನೇ ವಿಷಯನು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ - ಸ: = ಅಗ್ಗಿಯ ಉಪಾಸಕನು, ಏನಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮ = ಇಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು, ಗಮಯತಿ = ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯವು ಹೇಳಿದೆ. ಅನ್ಯವಿದ್ಯಯಾ = ಅಗ್ಗಿಯ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ, ಅನ್ಯ ಗತಿ: = ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು, ನಹಿ = ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ವಿಷ್ಣು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ

सत्तर्कदीपाविकः – श्रुतोपनिषत्कगत्यभिधानात्र ।। स एनान् ब्रह्म गमयतीति अक्षिस्थपुरुषज्ञानाद् ब्रह्मगमनश्रवणादप्यसौ विष्णुरेव नाद्गिः । नत्त्वविवयया विष्णुगतिर्युज्यते । 'यान्ति देवव्रता देवान् पितृन् यान्ति पितृव्रताः । भूतानि यान्ति भूतेज्याः यान्ति मद्याजिनोऽपि माम्' इति भगवद्वचनविरोधादित्येतमर्थं सूत्रेण दर्शयति – श्रुतेत्यादिना ।।

'ಸ ಏನಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ದೊರೆಯುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಷಿಸ್ಥವಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು ಆಗ್ನಿಯಲ್ಲ ಆಗ್ನಿವಿದ್ದೆಯಿಂದ ವಿಷ್ಣು ದೊರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಾಂತಿ' ಎಂಬ ಗೀತಾ ಮಾತಿನ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರವನ್ನು ''ಶ್ರುತ'' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ರಪ್ರದೀಪ

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಉಪನಿಷತ್ಕ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ

तत्त्वप्रदीपः – ''श्रुतोपनिषत्कगत्यभिधानाच'' ।। 'स एनान् ब्रह्म गमयति' इति 'श्रुतोपनिषत्कानां' श्रुतोपनिषद्गतोपासनानां ब्रह्मगत्यभिधानाचान्तरो विष्णुरेव । अस्यामुपनिषण्णं ब्रह्मेत्युपनिषदुपासना, अनया ब्रह्मोपनिषदतीति वा । ब्रह्मोपासकस्यैव हि ब्रह्मगतिः । तदेतदाह – न ह्वन्यविषयेति ।।।।।

'ಸ ಏನಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಗಮಯತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋ ಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆ ಎಂದೇ ಇದರಿಂದ ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಉಪನಿಷತ್ಯ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - 'ಅಸ್ಯಾಂ ಉಪನಿಷಣ್ಣಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತಿ ಉಪನಿಷತ್ ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - 'ಅಸ್ಯಾಂ ಉಪನಿಷಣ್ಣಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತಿ ಉಪನಿಷತ್ ' ಎಂಬ ಮೃತ್ತತ್ತಿಯಂತೆ ಯಾವ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಚಲವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೋ, ಅಂಥ ಉಪಾಸನೆಯು ' 'ಉಪನಿಷತ್ಯ' ಎಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ 'ಅನಯಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಉಪಾಸನೆಯ ಬ್ರಹ್ಮನು 'ಂಪನಿಷತ್ಯ' ಎಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ದೊರೆಯುತ್ತಾನೋ, ಅಂಥ ಬ್ರಹ್ಮನು 'ಉಪನಿಷತ್ಯ' ಎಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. 'ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನು ದೊರೆಯುತ್ತಾನೆ' ಎಂಬುದು ಒಟ್ಟು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದನ್ನೇ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ನಹಿ ಆನ್ಯವಿದ್ಯಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯದೊಳಗಿದ್ದು ರಮಿಸುತ್ತಿರುವವನು ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ಎಂದನ್ನುವುದನ್ನು ಉಪವಾದನೆ ಮಡಲು "ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟಾಭಿಧಾನಾರೇವ ಚೆ" ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಪದ ಏಶಕ್ತಿ? ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಸುಖಾಭಿಧಾನಾದೇವ ಚ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ. "ಸುಖದ ಅಭಿಧಾನ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದರೆ ಸಾರು. ಸುಖಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ 'ವಿಶಿಷ್ಟ' ಎಂದಿರುವುದು ಸಾರ್ಥಕವನಿಸುತ್ತದೆ." ಎಂದನ್ನುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆಗ 'ಸುಖತ್ಪಾಭಿಧಾನಾತ' ಎಂದಿದ್ದರೆ

ಸಾಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 'ಇನಿ'ಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಸಂಬಂಧ ಎಂಬೀ ಅರ್ಥಸಿದ್ದಿಸುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ. ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಸುಖಸಂಬಂಧ ಎಂಬ ಐದು ಅಕ್ಷರಗಳ ಬದಲು ಸುಖಿತ್ವ ಎಂಬ ಮೂರೇ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರು ಸುಖತೆಂದರು ಅತ್ತರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರು ಸುಖತೆಂದರು, ಪತ್ರಿತ ಸುಖವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅರ್ಧ ಎಕೆಂದರೆ, 'ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಖಸ್ವರೂಪ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು ಸುಖಸಂಬಂಧಿ ಎಂದಲ್ಲ

'ಸುಖಾಭಿಧಾನಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ವಿಶಿಷ್ಟಪದ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಸೂತ್ರವಾ ಕೂಡ ಅಘುವಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ವಿಶಿಷ್ಟಪದವು ಮೂರು ಅಚ್ ಪುಳ್ಳದ್ದಾದರೆ ಸುಖಪದವು ಎರಡು ಅಚ್ಗಗಳುಳ್ಳದ್ದಾದುದರಿಂದ ಲಾಘವ ಇದೆ ಎಂದು ಲಾಘವ ಚಂತನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸುಖಿ ಶಬ್ಧ ಹಾಗೂ ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟಶಬ್ದಗಳು ಪರ್ಯಾಯಾಚಕಗಳಾದ್ದರಿಂದ 'ಪರ್ಯಾಯಾಮು ನ ಲಾಘವಗೌರವಚಂತಾ' ಎಂಬ ಪರಭಾಷಾನುನಾರ ಲಾಘವ-ಗೌರವ ಚಿಂತೆಯ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಶಂಕೆಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಪರ್ಯಾಯಾಚಕ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಿಂದ ಲಾಘವ-ಗೌರವ ಚಿಂತೆನೆ ಮಾಡಬಾರದಂದು ಪರಭಾಷಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಸುಖ ಶಿಶ್ಚವು ರೂಢಿಯಿಂದ ಸುಖ ಸಂಬಂಧಬೋಧಕವಾದರೂ ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟಶಬ್ಧವು ಹಾಗೆ ಬೋಧಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಯೋಗದಿಂದಲೇ ಆಗಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ, ಲಾಘವ-ಗೌರವ ಚಿಂತನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ಇದೇ ಅನ್ವಾರಸ್ಕದಿಂದಲೇ 'ಅಯುಕ್ತಂ ಚ ಸುಖನಂಬಂಧುಭಾವನಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಅಕ್ಷಿಸ್ಥಪ್ರಕರಣವು ವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೋ , ಅಗ್ನಿಯದ್ದೋ ?

तत्वप्रकाशिका - श्रुतोपनिषत्कगत्यभिघानाच ।। १-२-१६ ।।

नैवमुपक्रमेऽप्यक्षिस्थप्रकरणस्य वैष्णवत्वं युक्तम् । 'प्राणो ब्रह्म' 'कमिति विद्याम्' 'य एष आदित्ये पुरुषः' इत्यादिविद्यां चोक्त्वा अन्निभिरुपकोसलैषा सौम्य तेऽस्मद्विचाऽऽत्मविचा चेत्युक्तत्वेनायविचाया विष्णुविषयत्वस्य, द्वितीयविचाया अन्निविषयत्वस्यैव युक्तत्वादिक्षस्य-विचायाइचादित्यस्यविचयैकार्यत्वात् । नचोपक्रमविरोधः । 'ह्वयाम्यन्निम्' इत्यादाविचोपपत्तेः । न चास्मद्विचेत्यन्तर्यामिविषयतया योज्यं तथा सत्यात्मविचेति पृथगुक्तययोगात् । तस्मादन्निविषयत्वमेव चक्षुरन्तःस्यविचाया इत्याशङ्कां परिहरत्सूत्रं पठित्वा तदुपात्तशुतिमेवोदाहरति – शुतेति ।।

ಈ ಆಕ್ಷಿಸ್ನಪ್ರಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ "ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ" ಎಂದು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಕರಣವು ವಿಷ್ಣುಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಪ್ರಕರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೂರು ಅಗ್ನಿದೇವತೆಗಳು (ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ, ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನ, ಮತ್ತು ಆಹವನೀಯ) ಉಪಕೋಸಲನೆಂಬ ಶಿಷ್ಣನಿಗೆ "ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ" "ಕಮಿತಿ ವಿದ್ಯಾಂ" ಎಂದು ಆತ್ಪವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು "ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯೇ ಪುರುಷ್" ಎಂದು ಆದಿತ್ಯದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು "ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯೇ ಪುರುಷ್" ಎಂದು ಆದಿತ್ಯವಿದ್ಯಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು "ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯೇ ಪುರುಷ್" ಎಂದು ಆದಿತ್ಯವಿದ್ಯಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲಿನ ವಿದ್ಯೇ ಎನ್ನು ಮತ್ತು ಆಶ್ವವಿದ್ಯ ಚ" ಹೇ ಸೌಮ್ಮ ಉಪಕೋಸಲ, ನಾವು ನಿನಗೆ ನಮ್ಮ ವಿಷಯಕ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಆಶ್ವವಿದ್ಯ ಚಾ. ಎರಡನೆಯು ವಿದ್ಯೆಯು ಅಗ್ನಿ ಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಷಿಸ್ಟವಿದ್ಯಾ ಮತ್ತು ಆರಿತ್ಯವಿದ್ಯಾವು ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಕ್ಷಿಸ್ಟಮಿದ್ಯಾ ಮತ್ತು ಆದಿತ್ಯವಿದ್ಯಾವು ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಕ್ಷಿಸ್ಟಮಿ ಅಗ್ನಿಯೇ ಹೊರತು ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ. ಆದರೆ "ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ" ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಕ್ರಮದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಏಷ್ಟು ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಉಪಕ್ರಮವಿದ್ದರೂ ಮುಂದೆ "ಅಸ್ಕರ್ಡವಿದ್ಯಾ" ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೇಳಿಬರುವುದರಿಂದ ಇದು ಅಗ್ನಿಪ್ರಕರಣವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

"ಆಸ್ಪದ್ವಿದ್ಯಾ" ಎಂಬಲ್ಲಿ "ಆಸ್ಥತ್" ಪದವನ್ನು ಆಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರವಾಗಿ (ಅಗ್ಗಿಯ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎಂದು) ಕೂಡಿಸಬಹುದಲ್ಲವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ "ಆತ್ಮವಿದ್ಯಾ" ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಅಗ್ನಿಪ್ರಕರಣವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣೆ

तत्वप्रकाशिका – नैतद्विषाया अन्निविषयत्वं युक्तमपि तु विष्णुविषयत्वंमव। 'अय यदुचैवास्मिन्, शव्यं कर्म कुर्वन्ति यदु चैनाऽर्विष मेवाभिसम्भवन्त्यविषोऽद्दरन्द आपूर्यमाणपक्षमापूर्यमाणपक्षावान् षट् उदङ् ति मासा ५ स्तान् मासेभ्यः संवत्सर ५ संवत्सरादादित्यमादित्याचन्द्रमसं चन्द्रमसो वियुतं तत्पुरुषो मानवः स एतान् ब्रह्म गमयति' इति श्रुतैतद्विषानां ब्रह्मगत्यभिधानाविति भावः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥವಿದ್ದೆಯು ಅಗ್ನಿವಿಷಯಕವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಶಂಕಾವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ, ಅದನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಶ್ರುತಿಯನ್ನೇ ಉದಾಹರಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಶ್ರುತ" ಎಂದು. ಈ ವಿದ್ಯೆಯು ಅಗ್ನಿವಿಷಯಕವಲ್ಲ ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಧಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ರಿನ ಮಂತ್ರವು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿದೆ-ಅಥೆ ಯದು ಚೈವಾಸ್ಥಿನ್ ಶವ್ಯಂ ಕರ್ಮ ಕುರ್ಮಂತಿ, ಯದು ಚೆನ, ಅರ್ಚಿಷಮೇವ ಅಭಿಸಂಭವಂತಿ (ವಿಶಂತಿ) । ಆರ್ಚಿಷಃ ಅಹಃ । ಅಹ ಆಪೂರ್ಯಮಾಣಪಕ್ಷಂ ಅಭಿಸಂಭವಂತಿ (ವಿಶಂತಿ) । ಆರ್ಚಿಷಃ ಅಹಃ । ಅಹ ಆಪೂರ್ಯಮಾಣಪಕ್ಷಂ ಆಭೂರ್ಯಮಾಣಪಕ್ಷಂ ಅಭಾರ್ಯಮಾಣಪಕ್ಷಂ ಯಾನ್ ಷಟ್ ಉದಜ್ ತಿ ಮಾಸಾನ್ ಶಾನ್ । ಮಾಸೇಭ್ಯ: ಸಂವತ್ಸರಂ । ಸಂವತ್ಸರಾದಾದಿತ್ಯಂ । ಆದಿತ್ಯಾತ್ ಚಂದ್ರಮಸೊ । ಚಂದ್ರಮಸೋವಿದ್ಯುತಂ । ತತುರುಷೋ ಮಾನವಃ ।

ಸ ಏನಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಗಮಯತಿ ।

ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಿರುವ ಅಸಂಗನಾದ ಪರಮಾತ್ಯನನ್ನು ತಿಳಿದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮರಣ ಹೊಂದಿದಾಗ ಅವರಿಗೆ ದಹನಾದಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿ ಅಥವಾ ಮಾಡದಿರಲಿ, ಮೃತರಾದ ಆ ಜ್ಞಾನಿಗಳಂತೂ ತ್ರೀಹರಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅರ್ಚಿರ್ ಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿ - ಅಲ್ಲಿಂದ ಅತಿವಾಹಿಕ ಎಂಬ ವಾಯುಲೊಡವನ್ನೂ, ಅನಂತರ ಹಗಲಿಗಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆಯ ಲೋಕವನ್ನೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಶುಕ್ಷಪಕ್ಷಾಭ್ರಮಾನಿ ದೇವತೆಯ ಲೋಕವನ್ನೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಕಾಲವೆನಿಸಿದ ಉತ್ತರಾಯಣದ ಆರುತಿಂಗಳಿಗಳಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆಯ ಲೋಕವನ್ನೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಂವತ್ಸರಾಭಿಮಾನಿ ಲೋಕವನ್ನೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಆದಿತ್ಯರೋಕವನ್ನೂ, ಆದಿತ್ಯರೋಕದಿಂದ ಚಂದ್ರಲೋಕವನ್ನೂ, ಚಂದ್ರರೋಕದಿಂದ ಪೊದ್ರತಿಗಳಿಮಾನಿಯಾದ ಭಾರತೀ-ವೈಶ್ವಾನರ, ಇಂದ್ರ, ಧ್ರುವಲೋಕಗಳ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯುತ್ತಿಗಳಿಮಾನಿಯಾದ ಭಾರತೀ-ದೇವಿಯನ್ನೂ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಬಳಿಕ ಭಾರತಿಯ ಪತಿಯೂ, ಭಗವಂತನ ಪ್ರಿಯಭೃತ್ವನೂ ಆದ ವಾಯುವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ.

ಆ ವಾಯುದೇವರು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮನೆನಿಸಿದ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮರೇವರ ಬಳಿಗೂ ವ್ಯಾಪ್ರೋಪಾಸಕ ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆನಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಳಿಗೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವರು. ಹೀಗೆ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜ್ಞಾನದ ಫಲ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

'ಶ್ರುತೋಪನಿಷತ್ಕಗತಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

तत्वप्रकाशिका – श्रुतपदं मनननिदिध्यासनोपलक्षकम् । कगतिरिति ब्रह्मगतिः । कं ब्रह्मेति प्रकृतत्वात् । केन वायुना गतिरिति वा । 'को वायुरिति शब्दितः' इत्यभिधानात् । अथवा श्रुतोपनिषदुपकोसलं प्रति एतद्वियाफलत्वेन कगत्यभिधानादिति । नच वाच्यमत्र कगतिकथनमेव श्रूयते न तद्वियाफलत्वेनेति । सर्वेषु लोकेषु भाति य एवं वेदेति फलश्रुतिसामीप्यात्। अन्यया असङ्गतेश्च ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ''ಶ್ರುತ'' ಪದದಿಂದ ಮನನ ನಿದಿಧ್ಯಾಸನವನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ''ಕ ಗತಿ'' ಎಂದರೆ ''ಬ್ರಹ್ಮಗತಿ'' ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ''ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ'' ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕೃತವಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ''ಕೇನ = ವಾಯುನಾ ಗತೀ'' ಎಂದು ಆರ್ಥಾಂತರ ಮಾಡಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ''ಕೋ ವಾಯುರಿತಿ ಶಬ್ದಿತಃ'' ಎಂದು ಕೋಶವಿದೆ. ಅಥವಾ ಯಾರು ಈ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದ್ದಾರೋ, ಅಂದರೆ ಉಪಕೋಸಲನನ್ನು ಕುರಿತು ಆ ವಿದ್ಯೆಯ ಫಲವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಈ ಛಾಂದೋಗ್ಯಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 'ಕ' ಗತಿಯೆಂದು ಮಾತ್ರ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ಅಕ್ಷಿಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಯ ಫಲವೆಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲವಲ್ಲ?

ಉತ್ತರ - 'ಕ' ಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಶ್ರುತಿಯ ಪೂರ್ವವಾಕ್ಕವು ''ಸರ್ವೇಘ ಲೋಕೇಘ ಭಾತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ'' (ಯಾರು ಈ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆಯೋ ಅವರು ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ) ಎಂದು ಈ ವಿದ್ಯೆಯ ಫಲವು ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಮಂತ್ರವು ಅಕ್ಷಿಸ್ಕವಿದ್ಯೆಯ ಘಲವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಇದು ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ ಏಕಲ್ಲ ?

तत्वप्रकाशिका – अस्त्वेतद्वियाया ब्रह्मप्रप्तिः फलम्, तथापि कुतो नाष्ट्रिविषयत्वमित्यत आइ – नहीति ।। यदीयमप्रिविया तर्ह्वेतद्विययाऽद्रिप्राप्तिरेव फलत्वेनोच्यते, न ब्रह्मप्राप्तिः । 'देवान् देवयजो यान्ति मद्भक्ता यान्ति मामपि' इत्यादेरन्यविययाऽन्यगतेरयुक्तत्वात् । अतो ब्रह्मप्राप्तिफलैतद्वियाया ब्रह्मपरत्वमेवेति भावः ।

ಪ್ರಕ್ನೆ - ಆಗಲಿ, ನೀವು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಆಕ್ಟಿಸ್ನ ವಿದ್ಯೆಯ ಫಲವು ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂದು ಆಗಲಿ. ಆದರೂ ಸಹ ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಅಗ್ನಿ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅಚಾರ್ಯರು ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ "ನಹಿ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದಾರೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಈ ವಿದ್ಯೆಯು ಅಗ್ನಿವಿದ್ದ ಆಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಫಲರೂಪವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೇ ಹೊರತು ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ರಿಯನ್ನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ "ದೇವಾನ್ ದೇವರುಷೋ ಯಾಂತಿ ಮಧ್ರಪ್ಪಾ ಯಾಂತಿ ಮಾಮತಿ" ನನ್ನ ದೇವಕೆಗಳನ್ನು ಆರಾದನೆ ಮಾಡಿದವರು ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ, ನನ್ನ ಭಕ್ತರು ನನ್ನನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣವ ಮಾತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿವಿದ್ದೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಾಪ್ತಿರುವನಿದದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಾಪ್ತಿರುವನಿದದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಈ ವಿದ್ಯೆಯು ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರರವಾಗಿಯೇ ಇದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಗ್ವ್ಯಂತರ್ಗತ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪಾಸನೆಯೇ ಪ್ರಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ

तत्वप्रकाशिका – नचास्मद्विवेत्युक्तिविरोधः । तस्य अन्तर्यामि-विषयत्वोपपत्तेः । श्रुतेरपि निरवकाशत्वोपपत्तेः प्राबल्यात् । नचात्मविवेति पृथगुक्तिविरोधः । तस्याः सर्वगतात्मविद्यात्वाभिधायकत्वात् । तस्यैव ब्रह्मत्वात् ।। १६ ।।

ಈಗ 'ಅಸ್ಟರ್ಜ್ನಿದ್ಯಾ' ಎಂದು ಅಗ್ಗಿದೇವತೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಇದರ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ "ಅಸ್ವತ್" ಎಂದರೆ "ನಮ್ಮ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ" ಎಂದರ್ಥವನ್ನೂ ಮಾಡಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಾವಕಾಶವಾದ ಅಸ್ಮತ್ ಶಬ್ದವು ಶ್ರುತಿಗಿಂತ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿರೂಪವಾದ ಫಲವೆಂಬ ಉಪಪತ್ತಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ.

"ಆಸ್ಟರ್ವಿದ್ಯಾ" ಮತ್ತು "ಆತ್ಕವಿದ್ಯಾ" ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಏಕೆ ಹೇಳಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ - ಆತ್ಕವಿದ್ಯಾ ಎಂದರ ಸರ್ವಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿದ್ಯೆ ಎಂದೂ, "ಆಸ್ಟರ್ವಿದ್ಯಾ" ಎಂದರೆ ಆಗ್ಗಿಯ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿದ್ಯೆ ಯೆಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂಬುದೇ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಸರ್ವಗತನಾದ ಆತ್ಮನೇ ಬ್ರಹ್ಮನು.

ಬಾವದೀಪ

ಮೂರು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ

भावदीपः – शङ्कते – नैविमिति ।। प्राणो ब्रह्मेत्येतदंशानुवादस्तु विद्यात्रैविध्य-शङ्कानिरासायात्मविद्यात्वेन सङ्ग्रहार्यमित्येके ।

'ನೈವಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನೇಕೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಮೂರು ಬಗೆಯ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂಬ ಶಂಕೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಎಲ್ಲವೂ 'ಆತ್ಕವಿದ್ಯಾತ್ವ' ಧರ್ಮದಿಂದ ಸಮಾನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಲು 'ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕಾಗಿ 'ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

भावदीपः – केचित्तु प्राणोपक्रमेऽपि बाधकाद् यथा न प्राणिवद्यात्वं सर्वस्य, तथा ब्रह्मोपक्रमेऽप्यग्रीनामादित्यस्थत्वोक्तिवाधकेन न ब्रह्मविद्यात्वम्, किन्तु अग्निविद्यात्वमेवेति दृष्टान्तार्थं 'प्राणो ब्रह्म' इत्यंशानुवादः, अत एव प्राक् श्रुतिलिङ्गादिवाधकसद्भावात्र प्रकरणित्वं प्राणस्येत्युक्तमित्यादुः ।

ಇನ್ನು ಕೆಲವರ ಸಮಾಧಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಕಬ್ಬವಿದ್ದರೂ ಬಾಧಕವಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಹೇಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರಾಣ ವಿಧ್ಯೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅರರಂತೆ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಕಬ್ಬ- ವಿದ್ಯರೂ ಅಗ್ಗಿಗಳಿಗೆ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥಕ್ಷವೆಂಬ ಬಾಧಕವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ದ ಎನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಅಗ್ನಿವಿದ್ದೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂಕವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಹಿಂದೆ ಶ್ರುತಿ ಲಿಂಗೆ ಮೊದಲಾದ ಬಾಧಕಗಳುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನು ಪ್ರಕರಣಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೆಂದು.

ಅಕ್ಷಿಸ್ಥ ಪ್ರಕರಣವು ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದಕವಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ

भावदीपः – श्रुतौ सानिध्यमनुरुद्ध्य व्युत्क्रमेणोक्तावपि स्वयं यथाक्रममन्वयमाह – आवेति ।। कं ब्रह्मेत्युक्तविद्याया इत्यर्थः । तावता अक्षिस्थो विष्णुरित्यत्र किमायातम्? अत आह – अक्षिस्थेति ।।

ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾನ್ಷಿದ್ಯವನ್ನು ಆನುಸರಿಸಿ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಯಧಾರೀತಿಯಾಗಿ ಆನ್ವಯ ಮಾಡಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಆರ್ಕ್ಕವಿದ್ಯಾಯಾ: 'ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ 'ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿದ್ಯೆಯೇ ಆದ್ಯವಿದ್ಯ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಆಕ್ಟಿಸ್ಟವಾದವನು ವಿಷ್ಣುವಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದಂತಾಯಿತು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಆಕ್ಟಿಸ್ಟೆ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಗ್ನಿಪ್ರಕರಣವೆನ್ನಲು ನಿಶ್ಚಾಯಕ ಪ್ರಮಾಣ

भावदीपः – 'ह्वयाम्यिष्टम् प्रथमं स्वस्तये' इत्यत्राष्ट्रेरपक्रमेऽपि 'सिवतारमूर्तये' 'हिरण्मयेन सिवता रथेन' इत्यादिसवितृश्रुतिलिङ्गादिना तत्प्रकरणं सावित्रं ह्वयाम्येकादशसावित्रमित्यनुक्रमणिकोक्तेः । तथाऽत्राप्य स्मिद्धिवेत्यिष्टिमिरुकत्वादिष्टप्रकरणमित्यर्थः । एतेन प्राणस्य न प्रकरणित्वमित्येतदप्युपपादितं बोध्यम्

'ಹೃಯಾಮ್ಯಗ್ನಿಂ ಪ್ರಥಮಂ ಸ್ವಸ್ತಯೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ 'ಸವಿತಾರಮೂರ್ತಯೇ' ಹಿರಣ್ಕಯೇನ ಸವಿತಾ ರಥೇನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸವಿತ್ಯಶ್ರತಿ ಹಾಗೂ ಸವಿತ್ಯರಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ಆ ಪ್ರಕರಣವು ಸಾವಿತ್ರಪ್ರಕರಣವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಹೃಯಾಮೈಕಾದಶಸಾವಿತ್ರಮ್' ಎಂದು ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಆದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ 'ಅಸ್ಕರ್ ವಿದ್ಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅಗ್ನಿಗಳ ಉಪದೇಶವಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಪ್ರಕರಣವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಾಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನು ಪ್ರಕರಣಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯನಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದಾರ್ಥ

भावदीपः – इति पृषगुक्तीति ।। एतेन न्यायविवरणे 'सोऽहमस्मि स एवाहमस्मि' इत्याद्यभ्यासेत्यत्रास्मद्विद्या आत्मविद्येति विद्याशब्दाभ्यासोऽ-प्यादिपदेन गृहीत इति दर्शित इत्याहः ।

ಇದರಿಂದ 'ಸೋನಹಮಸ್ಮಿ ಸ ಏವಾಹಮಸ್ಮಿ ಇತ್ತಾದ್ಯಭ್ಯಾಸ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ 'ಅಸ್ಕದ್'ವಿದ್ಯಾ ಆತ್ಕವಿದ್ಯಾ' ಎಂಬ ವಿದ್ಯಾಶಬ್ದದ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ 'ದರ್ಶಿತಃ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕರಣವು ಅಗ್ನಿವಿಷಯಕವಲ್ಲವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸ್ಥಾಪನೆ

भावदीपः – भाष्यस्य सूत्रेणान्वयं दर्शयन् 'स एनान्' इति पदद्वपरामृष्टं वक्तुं कृत्स्ववाक्यमुपाददानः सूत्रार्थमाह – नैतदिति ।। अन्तरो

विष्णुरेवेत्यनुवृत्तस्य तात्पर्योक्तिरियम् । श्रवणमात्रस्य ब्रह्मप्राप्त्यहेतुत्वाद् 'य एवं वेद' इत्यपरोक्षस्याप्युक्तेरिति भावेनाइ – उपलक्षकिमिति ।।

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಸೂತ್ರದ ಜೊತೆ ಅನ್ವಯ ತೋರಿಸುತ್ತಾ 'ಸಃ' ಏನಾನ್, ಎಂಚರಡು ಪರಗಳಿಂದ ಪರಾಮರ್ತಿಸಿದ್ದನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇತ್ತಾದಿಯಾಗಿ. 'ಅಂತರು ವಿಷ್ಣುರ್ಥವಂ ಅನುವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ತಾತ್ರರ್ಯವನ್ನೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ನೈತತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಶ್ರವಣ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದ್ದರಿಂದ 'ಯ ಏವಂ ವೇದೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಪರೋಕ್ಷ್ವವನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಉಪಲಕ್ಷಕಮ್' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳು

भावदीपः - ।। इति वेति ।। 'प्राणो ब्रह्म' इति तस्यापि प्रकृतत्वादिति भावः । पूर्वमेनानित्युक्तबहुबचनान्तपरत्वेनार्यं उक्तः । अधुना 'आचार्यस्तु ते गतिं वक्ता' इति 'अहं तु ते तद् वक्ष्यामि' इति युष्मच्छब्देन प्रकृतश्रोत्परत्वेनार्थमाह - अथवेति ।। तदा नोपलक्षणमिति भावः

'ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದೂ ಸಹ ಪ್ರಕೃತವಾಗಿದೆಯಿಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಿಂದೆ ಏನಾನ್ ಎಂಬ ಬಹುವಚನಾಂತವಾದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದರು. ಈಗ 'ಆಚಾರ್ಯಸ್ತು ತೇ ಗತಿಂ ವಕ್ತಾ' 'ಅಹಂ ತು ತೇ ತದ್ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಯುಷ್ಕತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಕೃತವಾದದ್ದನ್ನು ತ್ರೋತ್ಯಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಅಥವಾ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಯಾವುದನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಫಲವೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಪರವೇಕಲ್ಲ?

भावदीपः – ।। एतदिति ।। एतदिवोपासनाफलत्वेनेत्यर्थः ।। अन्ययेति।। एतद्विद्याप्रस्तावे यत्किश्चित्फलरूपगत्युक्तेरसङ्गतेरिति भावः । हिशब्द-सूचितमाइ – देवानिति ।। इत्यादेः गीतायामित्यर्थः । 'ज्ञात्वा परत्वं विष्णोस्तु पृथग् देवान् यजनरः । याति देवांस्तदज्ञात्वा तम एव प्रपष्टते ।।' इति तात्पर्यं ज्ञेयम् । तेन 'येऽप्यन्यदेवताभक्ताः' इत्यादिविरोधिनेति ध्येयम्

ಟಣೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಏತದ್ ವಿದ್ಯಾ ಫಲತ್ರೇನ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಏತದ್ ವಿದ್ಯೋಪಾಸನೆಯ ಫಲದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಆನ್ಯಥಾ' ಎಂದರೆ ಏತದ್ ವಿದ್ಯಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪದಲ್ಲಿ ಯತ್ ಕಂಚಿತ್ ಫಲವೆಂಬ ಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಆಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಓ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದದ್ದನ್ನು 'ದೇವಾನ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಇತ್ಯಾದೇ;' ಎಂದರೆ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಗೀತಾತಾತ್ರರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ – ''ಜ್ಯಾತ್ನಾ ಪರತ್ವಂ ವಿಷ್ಯೋಸ್ತು ಪೃಥಗ' ದೇವಾನ್ ಯಜನ್ವರಃ । ಯಾತಿ ದೇವಾಂಸ್ತರಜ್ಞಾತ್ತಾ ತಮ ಏವ ಪ್ರಪದ್ಧತೇ ॥'' ಎಂದು.

'ತೇನ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಯೇಷ್ಕನ್ಕದೇವತಾಃ ಭಕ್ತಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಿರೋಧಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಅನ್ಯವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಅನ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಇಷ್ಟವಲ್ಲ

भावदीपः – ।। अत इति ।। अन्यविषया अन्यगतेरयुक्तत्वादित्यर्थः । 'अस्मच्छब्दोदितोऽन्तस्यः आत्मा न्याप्तो जनार्दनः । अग्रयो द्विविधं विष्णुमबुबन् उपकोसलम् ।।' इति छान्दोग्यभाष्यदिशा 'सोऽहमस्मि' इत्यादि त्वन्तर्याम्यपेक्षयेति भाष्यस्यादिपदेनास्मद्विवेत्युक्तिरपि ग्राह्मेति भावेनोत्तरमाह – तस्या इति ।।

ಆನ್ಯವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಆನ್ಯಗತಿಯು ಅಯುಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದು "ಆತೇ" ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ. "ಆಸ್ಪಚ್ಛೆಗ್ರೋದಿತೋಂತ್ರತಸ್ಥೆ ಆತ್ಮಾ ವ್ಯಾಪ್ರೋ ಜನಾರ್ದನೇ! ಅಗ್ಗಯೋ ದ್ವಿವಿಧಂ ವಿಷ್ಣುಮುಗ್ರವನ್ ಉಪಕೋಗಲಂ" ಎಂದು ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ "ಸೋತಹಮಸ್ತಿ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ 'ಆಸ್ಟರ್ ವಿದ್ಯಾ' ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಉತ್ತರಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ತಸ್ಯಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಉಪಪತ್ತೇ' ಎಂಬ ಪದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – जपपत्तेरित्युक्तया सौत्रोपपत्तेरित्यस्य न केवलं श्रुतिलिङ्गोपपत्तेरित्यस्य न केवलं श्रुतिलिङ्गोपपत्तेरित्यर्थः । किन्तु सोऽहमस्मीत्यायुक्ताइंशब्दार्थवादानाम् अस्मद्विधेत्युक्तेश्चान्तर्याम्यपेक्षयोप पत्तेरिति वृत्त्यन्तरं भाष्ये चोपपद्यत इति शेष इति स्वितमित्यादुः ।

'ಉಪಪತ್ರೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಉಪಪತ್ರೇ' ಎಂಬ ಶಬ್ಬಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳೆಂಬ ಉಪಪತ್ರಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ 'ಸೋನಹಮಸ್ತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ "ಅಹಂ" ಶಬ್ಬ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥವಾದಗಳ ಬಲದಿಂದ 'ಅಸ್ಮರ್ಪವಿದ್ಯಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಸಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು 'ಭಾಷ್ಠೇ ಚ ಉಪಪದ್ಯತೇ ಇತಿ ಶೇಷಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಕೆಲವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

ಪುರುಷಶಬ್ದ ಆತ್ಮಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಹೇತು

भावदीपः – ननु वक्तरि स्वरसस्यास्मच्छब्दस्य कुतोऽन्यपरत्वम् इत्यतो निरवकाशोपपत्तेरेव प्रावल्यमिति न्यायविवरणोक्तदेतुमाइ – श्रुतेरपीति ॥ अस्मदिति श्रुतेरपीत्यर्थः ॥ निरवकाशेति ॥ प्रागुक्तदिशाऽनेकेत्यपि ग्राह्मम्॥ उपपत्तेरिति ॥ अमृतत्वाभयत्वरूपिलङ्गस्येत्यर्थः ॥ पुरुषात्मब्रह्मशब्दानामुप-लक्षणमेतत् ॥ यद्वा निरवकाशश्रुतिलिङ्गोपपत्तेरित्यर्थः ॥

ಯಾರು ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೋ, ಅಂತಹ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ 'ಅಸ್ತತ್' ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೂಡಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಅನ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಏಕೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ನಿರವಕಾತೋಪಪತ್ತೇರೇವ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಮ್' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹೇತುವನ್ನು 'ಶ್ರುತೇರಪಿ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಆಸ್ಕ್ರದ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಗೂ ಸಹ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ತಿಸಬೇಕು. 'ನಿರವಕಾಶ' ಎಂದರೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಆನೇಕ ನಿರವಕಾಶ ಉಪಪತ್ರಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಉಪಪತ್ತೇ ಎಂದರೆ ಅಮೃತತ್ವ ಅಭಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಉಪಪತ್ರಿಗಳಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಪುರುಷಶಬ್ದ ಆತ್ಮಶಬ್ದ ಇವುಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಆಥವಾ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗ ಗಳೆಂಬ ಉಪಪತ್ರಿಗಳಿಂದ ಎಂದೂ ಸಹ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬಹುದು.

ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – सर्वगतात्मेति ।। तत्रैव भाष्ये 'अस्मच्छब्दोदितोऽन्तस्यः आत्मा व्याप्तो जनार्दनः' इत्युक्तेरिति भावः । ननु श्रुतौ 'क आत्मा' इत्यश्रवणाद् ब्रह्मेत्येव श्रवणादस्मद्विद्या ब्रह्मविद्या चेत्येव वाच्यमित्यत आइ – तस्यैवेति ।। सर्वगतात्मन एवेत्यर्यः ।

ಸರ್ವಗತವಾದ ಆತ್ಪವಿದ್ದೆ ಎಂದರೆ ಅದೇ ಶ್ರುತಿಯ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅಸ್ಟಕ್ಟಬ್ಲೋದಿತೋನಂತಸ್ಥು ಆತ್ಮಾ ವ್ಯಾಪ್ಟೋ ಜನಾರ್ದನಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಕೆ ಆತ್ಮಾ' ಎಂದು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದಷ್ಟೇ ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ಅಸ್ಟರ್'ವಿದ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾ' ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ''ತಸ್ಟ್ರವ'' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ತಸ್ಟ್ರವ' ಎಂದರೆ ಸರ್ವಗತನಾದ ಆತ್ಮನೇ, ಎಂದರ್ಥ.

ಅಸ್ಥದ್ ವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆ ಗಳು

भावदीपः – ब्रह्मात्मशब्दयोः पर्यायत्वादिति भावः । कमानन्दरूपं ब्रह्म परं ब्रह्मेति तद्भाष्योक्तार्थमुपेत्येयमुक्तिः । 'ब्रह्मत्वं च विशिष्टते' इत्यनुभाष्योक्तदिशा सुखादिस्थपूर्णत्ववाचित्वेन कमित्यादेविंशेषणत्वे तस्यैव ब्रह्मत्वादित्युक्तययोगात् ।।१६।।

ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಆತ್ಮಶಬ್ದಗಳು ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕಮ್ = ಆನಂದರೂಪನಾದ, ಬ್ರಹ್ಮ = ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಎಂದು ಉಪನಿಷದ್ ಭಾಷ್ಕದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಬ್ರಹ್ಮತ್ತಂಚ ವಿಶಿಷ್ಟಕಾ' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಮಾತಿನಂತೆ ಸುಖಾದ್ಮರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ "ಕಮ್" ಪದವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವಾದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಅನವಸ್ಥಿತೇರಸಂಭವಾಚ್ಚ ನೇತರಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् – ।। अनवस्थितेरसम्भवाच नेतरः ।। १-२-१७ ।।

ಅನುವಾದ - ಅಗ್ನಿಯೂ ಸಹ ಒಬ್ಬ ಜೀವನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಅವನು ಪ್ರೇರಕನಾದರೆ, ಅವನಿಗೂ ಸಹ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪ್ರೇರಕನು ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷ ಬರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಜೀವಸ್ವರೂಪನಾದ ಅಗ್ನಿಗೆ ಪ್ರೇರಕಕ್ಷವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಜೀವರು ಚಕ್ಕುದಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

> ಇತರಃ = ಅಗ್ನಿಯು, ನ = ಚಕ್ಕುರಂತರ್ಗತನಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅನವಭಿತಃ = ಜೀವಸ್ವರೂಪನಾದ ಅಗ್ನಿಯೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಜೀವನಿಗೆ ಪ್ರೇರಣ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಅಗ್ನಿಯೂ ಸಹ ಜೀವನೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ನಿಯಾಮಕತೆಯ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಇದೆ. ಹೀಗೆ ಅನವಸ್ಥಾರೋಷ ಬರುವುದರಿಂದ, ಚ = ಮತ್ತು, ಅಸಂಭವಾತ್ = ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಜೀವಾಂತರ-ನಿಯಾಮಕತ್ವವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿರುವುದಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಕ್ಷಿಸ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆ

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಂತರಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು॥

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಅಗ್ನಿಯು ಅಂತರನಾದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಿದೆ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् — जीवस्य जीवान्तरनियामकत्वेऽनवस्थितेः, साम्यादसम्भवाच न जीवः नियमप्रमाणाभावात् । अनीक्वरापेक्षत्वाच ।। १७ ।।

।। इति अन्तराधिकरणम् ।। ४ ।।

ಅನುವಾದ - ಅಗ್ನಿಯು ಜೀವನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಯಮಾಕನು ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನಮ್ಯಾರೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಇತರ ಜೀವರಂತೆ ನಿಯಮ್ಮ ನಾದ್ದರಿಂದ ನಿಯಾಮಕತ್ವವು ಅವನಿಗೆ ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಜೀವನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ನಿಯಮ್ಮನಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಈಶ್ವರನನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡದ ಅಗ್ಗಿಗೆ ಅಕ್ಷಿನಿಯಾಮಕತ್ವವನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

> ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ - ಜೀವಸ್ಯ = ಜೀವನೇ ಆಗಿರುವ ಅಗ್ನಿಗೆ, ಜೀವಾಂತರ ನಿಯಾವಚಿತ್ವೇ = ಉಳಿದ ಜೀವರುಗಳ ನಿಯಾಮಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ, ಅನಮ್ಮತೇ = ಅನವಸ್ಥು ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಸಾಮ್ಯಾತ್ = ಉಳಿದ ಜೀವರಂತೆ ನಿಯಮ್ಮತ್ನವು ಸಮಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅಸಂಭವಾಚ್ಯ = ನಿಯಾಮಕತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ, ಅದ್ದರಿಂದ ನ ಜೀವ: = ಜೀವನಾಗಿರುವ ಅಗ್ನಿಯು ನಿಯಾಮಕನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಯಮೇ = ನಿಯಮ್ಮನಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾತ್ = ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಚ = ಮತ್ತು, ಅನೀಶ್ರರಾಪೇಕ್ಷತ್ತಾತ್ = ಈಶ್ವರನ ಅಪೇಕ್ಷ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲ್ಲೂ, ಅಗ್ನಿಗೆ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ತಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಕ್ರದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಂತರಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ರವಾಯಿತು ॥

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯನಿಯಾಮಕನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲ

सत्तर्कदीपाविकः - अनवस्थितेरसम्भवाच नेतरः ।। पुन्तयन्तरबलादप्यादित्येऽक्षिणि च नियामकत्वेन स्थितो यः चक्षुषि तिष्ठकित्पादिशुत्यन्तरे सिद्धो
नाि्रिरित्येतत्प्रतिपादयत्स्त्रसुपन्यस्य व्याचष्टे - अनवस्थितेरित्यादिना ।।
अस्यार्थः । यथा जनपदिनयोजितस्य तत्प्रजानां च नियम्यनियामकभावः
क्षितिपत्यधीनः । एवमग्र्यादित्यानां जीवानां परस्परिनयामकभावःवेदसी
सर्वेशाज्ञाधीन एव भवेत् । अन्यथैकस्य जीवस्यान्येन जीवेन नियम्यत्वे
तस्याप्यन्येन जीवेन नियम्यत्वं तस्याप्यन्येनेत्यनवस्या स्यात् ।
जीवत्वाविशेषाश्रियम्यनियामकभावासम्भवश्च स्यात् तेषाम् ।
नचेश्वराज्ञानिरपेक्षत्वेन कस्यचित् जीवस्य नियम्यत्वं कस्यचित्
नियामकत्वमित्यत्र प्रमाणमस्ति । अत उक्तहेतुभ्यां मुख्यनियामकस्य
पुरुषोत्तमान्यस्यासम्भवात् । असावेव दिव्यदृष्टिगोचरोऽक्ष्यन्तरपुरुष इति
सिद्धम् ।।

।। इति सत्तर्कदीपावळ्याम् अन्तराधिकरणम् ।।

ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯ ಬಲದಿಂದಲೂ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವವನು 'ಯುಶ್ಚಕ್ಕುಷಿ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅನವಸ್ಥಿತೇಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಒಂದು ಗ್ರಾಮದ ನಿಯಾಮಕನಿಗೆ ಮತ್ತು

ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಇರುವ ನಿಯಮ್ಮನಿಯಾಮಕಭಾವವು ರಾಜನ ಅಧೀನವಾಗಿರುತ್ತದೋ ಅದರಂತೆ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಪರಸ್ತರ ನಿಯಮ್ಮನಿಯಾಮಕಭಾವವು ಸರ್ವಾಧಿಪತಿಯಾದ ಭಗವಂತನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಒಬ್ಬ ಜೀವನಿಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಯಾಮಕನು ಅವನಿಗೆ ಮಗದೊಬ್ಬ ನಿಯಾಮಕನೆಂದು ಅನಮ್ಥಾದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಜೀವರೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಾರೊಬ್ಬನನ್ನೂ ನಿಯಮ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಭಗವಂತನ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಯಾರೊಬ್ಬ ಜೀವನಲ್ಲಿಯೂ ನಿಯಮೃತ್ತವಾಗಲೀ, ನಿಯಾಮಕತ್ತವಾಗಲೀ, ಇರುತ್ತದೆನ್ನಲು ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಹೇತುಗಳಿಂದ ಪುರುಷೋತ್ತಮನನ್ನು ಬಟ್ಟು ಮತ್ತೊಟ್ಟನು ಮುಖ್ಯ ನಿಯಾಮಕನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಗವಂತನೇ ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರನಾದ ಆಕ್ಷಿಸ್ತಪುರುಷನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು.

> ॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು॥

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಅಗ್ನಿಯೇ ನಿಯಾಮಕನೆಂದರೆ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷ

तत्वप्रदीपः – ''अनवस्थितेरसम्भवाच नेतरः''।। जीवत्वसाम्यादनव-स्थितिः । परतन्त्रत्वसाम्यादसम्भवः । नियमप्रमाणाभावोऽनीक्ष्वरापेक्षत्वं चोभावुभयत्रापि हेतु ।।छ।।

।। इत्यन्तराधिकरणम् ।।

ಜೀವತ್ವದ ಸಾಮ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಅನವಸ್ಥಾರೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಪರತಂತ್ರತ್ವದ ಸಾಮ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಅಸಂಭವ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. 'ನಿಯಮಪ್ರಮಾಣಾಭಾವ' ಮತ್ತು 'ಅನೀಶ್ವರಾಪೇಕ್ಷತ್ವ' ಎಂಬೆರಡು ಧರ್ಮಗಳು ಎರಡು ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅನವಸ್ಥಾ ಹಾಗೂ ಅಸಂಭವ ಎರಡೂ ಕಡೆಯು ಹೇತುಗಳಾಗಿವೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ – ಆಗ್ನಿಯು ಒಬ್ಬ ಜೀವನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನು ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದರೆ ಆ ಜೀವನಿಗೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಯಾಮಕನು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆನವಸ್ಥಾರೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಗ್ನಿಯು ನಿಯಮ್ಮನಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಆನೀಶ್ವರನನ್ಸೇ ಆಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಆಗ್ರಿಯೂ ಕೂಡ ಇತರ ಜೀವರಂತೆ ನಿಯಮ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕತ್ವವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಆಗ್ನಿಯು ನಿಯಮ್ಯನ್ನಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅವನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ನಿಯಮಪ್ರಮಾಣಾಭಾವ ಹಾಗೂ ಅನೀರೀಶ್ವರಾಪೇಕ್ಷತ್ವ ಎಂಬರಡು ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಎರಡೂ ಕಡೆಯು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ವಿಪಕ್ಷೇ ಬಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣ

तत्वप्रकाशिका - अनवस्थितेरसम्भवाच नेतरः ।। १-२-१७ ।।

एवमुपपत्त्यादियुक्तिभिर्विष्णोरिक्षस्यत्वं प्रतिपाय विपक्षे वाधकेनापि समर्पयत्स्त्रमुपन्यस्य व्याचष्टे – अनवस्थितेरिति ।। नायं चक्षुरत्तःस्योऽद्विभंवेत् । अस्य तत्तरप्रेरकत्वेन तत्तवश्चःस्थितेरिभेवेतत्वात् । नचावेरन्यप्रेरकत्वं युक्तम्, जीवत्वात् । जीवस्य तस्य जीवान्तरिवामकत्वे तस्यापि जीवान्तरः नियामकमित्यनवस्थानात् । पूर्वपूर्वचेष्टासिद्धावुत्तरोत्तरचे ष्टा-सिद्धिरित मूलक्षतेः । अभ्युपगम्य चेदमुदितम् । अन्नेरि प्रेर्पेण सह जीवत्वसाम्यात् प्रेरणासम्भवावेत्यर्थः ।

ಇದುವರೆಗೂ ಉಪಪತ್ತಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ (ಅಮೃತತ್ವ, ಸ್ಥಾನಶಕ್ತಿ, ಸುಖಪೂರ್ಣತಾ ಮುಂತಾದವುಗಳು) ವಿಷ್ಣುವೇ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಅಕ್ಷಿಸ್ಟನು ಅಗ್ನಿಯೇ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಯಾವರೀತಿ ಬಾಧ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುತ್ವ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು "ಅನವಸ್ಥಿತೇಕ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥನು ಅಗ್ನಿಯು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥನಿಗೆ ''ಸಂಯದ್ವಾಮ'' ''ವಾಮನಿ'' ''ಭಾಮನಿ'' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಂದ ಆಯಾ ಜೀವರಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಅಗ್ನಿಗೆ ಈ ರೀತಿಯಾದ ಪ್ರೇರಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯೂ ಸಹ ಜೀವನೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅವನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಜೀವನಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೆ, ಆ ಅಗ್ನಿಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಜೀವನು ನಿಯಾಮಕನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾ ಹೋದರೆ ಅನವಸ್ಥಾ ಎಂಬ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನವರ ಚೇಷ್ಟೆಯು ಅಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಮುಂದಿನವರ ಚೇಷ್ಟೆಯು ಅಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರೇರಕತ್ವವು ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷದಿಂದ ಮೂಲ ಕೃತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರೇರಕವೃವ ಅಸಿದ್ಧಮ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಅಗ್ನಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಜೀವನಿಗೂ ಜೀವತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವು ಸಾಮ್ಕವಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಗೆ ಪ್ರೇರ್ಯವಾದ ಜೀವನಿಗೂ ಜೀವತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವು ಸಾಮ್ಕವಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಗೆ ಪ್ರೇರ್ಯವಾದ ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥ.

ಅಗ್ನಿಯು ಸ್ವತಂತ್ರನೆಂದು ಹೇಳಿ ಅನವಸ್ಥಾವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗದು

तत्वप्रकाशिका – जीवप्रेरकाग्नेः स्वातन्त्र्याभ्युपगमाञ्चानवस्येत्यत आह् – नियमेति ।। अन्नेः स्वतन्त्रत्वे जीवान्तरस्यापि तत् स्यात् । अन्यथाऽग्नेरपि तत्र स्यात् । जीवत्वसाम्येऽप्यग्नेरेव स्वातन्त्र्यं नान्येषामिति नियमे प्रमाणाभावात् । अतोऽग्नेः स्वातन्त्र्यायोगात् सुस्यैवानवस्येति भावः ।

ಜೀವರಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಿ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಚಾರ್ಯರು ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ "ನಿಯಮ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಗ್ನಿಯು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅನ್ನಜೀವರೂ ಸಹ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಲಿ. ಇಲ್ಲದ್ದಿದ್ದರೆ ಅಗ್ನಿಯೂ ಸಹ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಲಾರ. ಜೀವತ್ವನಾಮ್ಕವಿದ್ದರೂ ಅಗ್ನಿಮಾತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರ, ಅನ್ನ ಜೀವರು ಅಸ್ವತಂತ್ರರು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಅಧಾರವೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗದ್ದರಿಂದ ಅನವಸ್ಥಾ ದೋಷವೂ ಸಹ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಈಶ್ವರನೇ ಅಕ್ಷಿಸ್ಥನೆನ್ನಲು ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ

तत्वप्रकाशिका – अस्तु अद्रेः अस्वातन्त्र्यं तथापि तत्प्रेरकस्येद्वरस्य स्वातन्त्र्यसम्भवानान्वस्येत्यत आह् – अनीद्व्यरेति ।।त्वयेद्वरानभ्युपग्गमानैवमनवस्थापरिहार इत्यर्थः । ईद्वराभ्युपगमे स एव अक्षिस्यतया युक्त्यादिप्राप्तः किमपोवते ।

ಅಗ್ನಿಯು ಅಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಲಿ ಅದರೂ ಸಹ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಈಶ್ವರನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನವಸ್ಥಾರೋಷ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು "ಅನೀಶ್ವರ" ಎಂಬ ಮಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನೀನು ಈಶ್ವರನನ್ನೇ ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅನವಸ್ಥಾರೋಷವು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದರೆ, ಈಶ್ವರನೇ ಅಕ್ಷಿಸ್ಥವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಇರಬೇಕಾದರೆ ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಅದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತೀರಿ?

ಈಶ್ವರನನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ನಿಯಮ್ಯನಿಯಾಮಕಭಾವ ಕೂಡಿಸಲಾಗದು

तत्वप्रकाशिका – ननु जीवत्वसाम्येऽपि नीचोच्यभाववित्यम्यनियामक-भावसम्भवः किन्न स्यादित्यत आह – नियमेति ।। नियामकविशेषे प्रमाणाभावात् न दृष्टान्तमात्रेण नियम्यनियामकभावसम्भव इति भावः । ननु भवताप्यप्र्यादिजीवानां जीवान्तरनियामकत्वाभ्युपगमात् कथं तदसम्भव इत्यतो वाऽऽह – अनीश्वरेति ।। यथा सति राश्चि मण्डलेशे प्रजानां तच्छक्त्या नियम्यनियामकभावः सम्भवति, नत्वराजके लोके तथाऽस्मत्पक्षे जीवानामीश्वरशक्तया जीवान्तरनियामकत्वमुपपद्यते न परपक्षे । परमेश्वरानङ्गीकारादिति भावः । तस्माद् विष्णुरेव अक्ष्यादित्यस्यो दिव्यदृष्टिगोचरोऽतः स एवानन्दमयस्तज्ज्ञानादेव मोक्ष इति सिद्धम् ।। १७ ।।

इति श्रीमज्जयतीर्थभिक्षुविरचितायां तत्वप्रकाशिकायाम् अन्तराधिकरणम् ।।

ಪ್ರಕ್ಷ - ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ಜೀವ ಇಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಜೀವತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮದ ಸಾಮ್ಯವಿದ್ದರೂ ಸಹ 'ನೀಚ' ಮತ್ತು 'ಉಚ'' ಭಾವವಿರುವುದರಿಂದ 'ನಿಯಮ್ಮನಿಯಾಮಕಭಾವ' ಏಕಿರಬಾರದು?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಕ್ರೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು "ನಿಯಮ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯು ಇತರ ಜೀವರ ನಿಯಾಮಕನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಕೇವಲ ಉಚ್ಚನೀಚದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದರೇ ನಿಯಮ್ಮನಿಯಾಮಕಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳೂ ಸಹ ಅಗ್ಡಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಜೀವರಿಗೆ ಜೀವಾಂತರನಿಯಾಮಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವಾಗ, ಹೇಗೆ ನಿಯಮ್ಮನಿಯಾಮಕಭಾವವನ್ನು ಅಸಂಭವವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಸಹ ಉತ್ತರವನ್ನು 'ಅನೀಶ್ವರ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ - ಒಬ್ಬ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನ ಆಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಅವನ ಅಧೀನರಾದ ಬೇರೆ ಗ್ರಾಮದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಿಗೆ ನಿಯಮ್ಮನಿಯಾಮಕಭಾವವು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಯಾವ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜನೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೊ ಅಲ್ಲಿ ನಿಯಮ್ಮನಿಯಾಮಕಗಳನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ನಮ್ಮ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಜೀವರಲ್ಲಿ ನಿಯಮ್ಮನಿಯಾಮಕಭಾವವು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪರಪಕ್ಷದವರು ಈಶ್ವರನನ್ನೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಿಲ್ಲ- ವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ನಿಯಮ್ಮನಿಯಾಮಕ ಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಆದಿತ್ಯರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂತಸ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನೇ ಆನಂದಮಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಅವನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಮುನಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಶ್ರಕಾಶಿಕಾಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ॥

ಬಾವದೀಪ

ಅನವಸ್ಥಾದೋಷಕ್ಕೆ ಅಸಿದ್ದಿಯ ಪರಿಹಾರ

भावदीपः – उपपत्त्यादीत्यादिपदेन स्यानादिशक्तिसुखिविशद्या-भिधानादिग्रहः । न जीव इत्यस्यार्यः – नायिमिति ।। अन्तर इत्यनुवर्तत इति भावः । भाष्योक्तापादकस्यासिद्धिनिरासाय परिष्करोति – अस्य तत्तत्प्रेरकत्वेनेति ।। वामनिभामनिशब्दाभ्यां सर्वस्त्रीपुंसनेतृत्वस्याक्षिस्ये श्रुतौ प्रतीतेरिति भावः ।

ಟಣೆಯಲ್ಲಿರುವ "ಉಪಪತ್ಕಾದಿ" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ "ಆದಿ" ಪದದಿಂದ 'ಸ್ಥಾನಾದಿಕಕ್ತೆ', 'ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟಾಭಿಧಾನಾತ್' ಮೊದಲಾದ ಹೇತುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಭಾಷ್ಕ್ರದಲ್ಲಿರುವ "ನ ಜೀವಃ" ಎಂಬ ಪದದ ಆರ್ಥವನ್ನು "ನಾಯಂ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತರ ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು 'ನ ಜೀವಃ ಅಂತರಃ' ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಆಪಾದನೆ ಮಾಡಿರುವ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷಕ್ಕೆ ಅಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು, "ಅಸ್ಕ ತತ್ರತ್ಯೇರಕತ್ವೇನ" ಎಂದು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಾಮನಿ ಭಾಮನಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀ ಮತ್ತು ಪುರುಷರುಗಳ ಪ್ರೇರಕನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಂತಹ ಎರಡು ರೂಪಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯಿಂದು ತೀಯಬೇಕು.

'ಅಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಘಾತವಿಲ್ಲ

भावदीपः – भाष्ये नाग्निरिति वाच्ये जीवपदोत्तया सूचितां युक्तिमाह् – जीवत्वादिति ।। जीवस्येत्यादेर्षः – जीवस्येति ।। असम्भवादित्यस्य पूर्वोक्तेन व्याघातिनरासायाह् – अभ्युपगम्येति ।। प्रेरकत्वमित्यर्षः । इदम् अनवस्यानम् । अनवस्यानिरासायाद्रेः स्वातन्त्र्यशङ्कनाद्द्रेरेवेति नियमदूषणमसङ्गतिम्त्यतो व्याच्छे – अङ्गोरिति ।। त्वया पूर्वपिक्षणा ।। नैविमिति ।। तेन प्राणाभावादित्यनेन समुचयार्थश्चशब्द इति भावः ।। नीचोचेति ।। 'वृद्धिह्मसभात्तवमन्तर्भावाद्' 'यावदिषकारमवस्थिति-राधिकारिकाणाम्' 'श्चदामननात्' 'नाविशेषाद्' इत्यादिस्नूरैरानन्दस्य मीमांसा भवति । वाग्वाव नाम्नो भूयिस इत्यादिभिश्चाङ्गीकृततरतम-भाववदित्यर्थः । नियमशब्दार्थः – नियामकेति ।।

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ನ ಅಗ್ರೀ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ 'ನ ಜೀವಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು 'ಜೀವತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಜೀವತ್ವ' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ 'ಜೀವಸ್ಕ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಜೀವಸ್ಮ' ತಸ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

'ಅಸಂಭವಾತ್' ಎಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಘಾತ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ಅಭ್ಯುಪಗಮ್ಮ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರೇರಕತ್ವವನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದರ್ಥ. 'ಇದಂ' ಶಬ್ರಕ್ಷೆ ಅನವಸ್ಥಾನ ಎಂದರ್ಥ. ಅನವಸ್ಥಾನಿರುಸ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲವನ್ನಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯೇ ನಿಯಾಮಕನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅನವಸ್ಥಾ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಆಗ್ಗೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ತ್ತಯಾ' ಎಂದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕಿಯಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ನೈವಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಪ್ರಮಾಣಾ-ಭಾವಾತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಚ ಶಬ್ಧವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ನೀಟೋಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸಭಾಕ್ಷ್ಪಮಂತರ್ಭಾವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 'ಯಾವದಧಿಕಾರಮವಸ್ಥಿತಿರಾಧಿಕಾರಿಕಾಣಾಮ್', 'ಇಯರಾಮನನಾತ್', ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಆನಂದದ ಮೀಮಾಂಸೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆನಂದವನ್ನು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ವಾಗ್ವಾವ ನಾಮ್ಕೇ ಭೂಯಸಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಜೀವರೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ನಿಜೋಚ್ಚಭಾವವಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ನಿಯಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕ ಎಂದರ್ಥ.

ರುದ್ರಾದಿಗಳ ನಿಯಾಮಕತ್ವವು ಭಗವದಧೀನ

भावदीपः – यथिप इन्द्रो वै देवानामोजिष्ठो रुद्रो वाव लोकाधारः वायुना वै गोतमस्त्रेणायं च लोक इत्यादिश्रुतिः । 'रुद्रं समाश्रिता देवाः रुद्रो ब्रह्माणमाश्रितः' इत्यादिस्मृतिश्चास्ति । तथापि 'न ऋते त्वत् क्रियते किश्वनारे' इत्यादौ तेषामि स्वतन्त्रेश्वराधीनतावगतेरिति भावः ॥ भवतापीति ॥ 'कत्येव देवाः प्रजा विधारयन्तः' इत्यादिप्रमाणैः 'स्वामिनः फलश्रुतेः' इत्यादिस्त्रैश्च सिद्धान्तिना तथोपगमादिति भावः ॥

ವಸ್ತುತಃ 'ಇಂದ್ರೋ ವೈ ದೇವಾನಾಮೋಜಿಷ್ಯ', 'ರುದ್ರೂ ವಾ ವ ಲೋಕಾಧಾರಃ', 'ವಾಯು ನಾ ವೈ ಗೌತಮಃ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ 'ರುದ್ರಂ ಸಮಾಕ್ರಿತಾ ದೇವಾಃ ರುದ್ರೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಮಾಕ್ರಿತಃ' ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ನಿಯಾಮಕರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ 'ನ ಋತೇ ತೃತ್ಕಕ್ರಿಯತೇ ಕಿಂಚನಾರೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ರುದ್ರಾದಿಗಳ ನಿಯಾಮಕತ್ವವು ಭಗವಂತನ ಆಧೀನವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

'ಭವತಾಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ಕತ್ಮೇವ ದೇವಾ: ಪ್ರಜಾ ವಿಧಾರಯಂತು' ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ 'ಸ್ವಾಮಿನ: ಫಲಶ್ರುತೇ:' ಮೊದಲಾದ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು ಅಗ್ರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ಧಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳು ಹಾಗೂ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳು

भावदीपः – प्रतीतानुपपत्तिनिरासेन फलोत्तयाऽधिकरणार्थमुपसंहरति – तस्मादिति ।। उपपत्तिस्थानादिशक्तिपूर्णसुखाद्यभिधानश्रुतोपनिषद्भस-गत्यभिधान रूप साधकानवस्थारूपविपक्षवाधकहेतूनां सद्भावादित्यर्थः ।। अन्तरस्तत्त्वित्यस्यार्थः – विष्णुरेवेत्यादि ।।

ಆಪಾತಕಃ ತೋರುವ ಅಗ್ಗಿಯೇ ನಿಯಾಮಕನೆಂಬ ಅನುಪಪತ್ರಿಯನ್ನು ನಿರಾಸ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧಿಕರಣದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ತಸ್ಥಾತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮಕ್ಕೆ ಎಂದ. ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ಹೇಳಿದ ಉಪಪತ್ರಿಗಳೆಂದರೆ ಸ್ಥಾನಾದಿಕಕ್ಕಿ, ಸೂರ್ಣಸುಖಾದ್ಯಭಧಾನ, ಶ್ರುತೋಪನಿಷತ್ ಬ್ರಹ್ಮಗತ್ಯಭಧಾನ ಮೊದಲಾದವು. ಇವುಗಳು ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಿವೆ. ಅನಮ್ಯಾ, ಅಸಂಭವ ಮೊದಲಾದವು ಎಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತ-ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. 'ಅಂತರಃ 'ತತ್ತು' ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ವಿಷ್ಣುರೇವ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಆದಿತ್ಯನೇ ಚಕ್ಷುರಂತಸ್ಥ

भावदीपः - आदित्येति ।। अत्र पूर्वत्र च विद्यमानादित्यस्य इत्यार्थिकोऽर्थः । आदित्यादिस्य इत्यादिपदेनाग्निग्रहः । नन्वेवं कथं तर्हि अक्षणि पुरुषो दृश्यत इत्युक्तिः । 'तदव्यक्तमाह हि' इति तस्याव्यक्तैकस्वभावत्वादित्यत आह - दिव्येति ।। 'दृश्यते ज्ञानदृष्ट्या यः सूर्ये चक्षुषि चैकराइ' इति प्रथमाध्यायछान्दोग्यभाष्योक्तेरिति भावः ।

ಅಕ್ಷಿಸ್ಟವೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದಿತ್ಯಸ್ಥವೆಂಬುದು ಆರ್ಥಿಕಾರ್ಥ. 'ಆದಿತ್ಯಾದಿಸ್ಥ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಆದಿ ಪದದಿಂದ ಅಗ್ನಿಸ್ಟವೆಂಬುದನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಹಾಗಾದರೆ 'ಆಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ' ಎಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದರು ? ಏಕೆಂದರೆ ಅವ್ಯಕ್ತನಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಾನೆಂದು 'ಹಿ' ಶಬ್ದ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣು ಅವ್ಯಕ್ತ್ರಕಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ದೃಶ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ದಿವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಗೋಚರಃ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ದೃಶ್ಯತೇ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟ್ಯ ಯಃ ಸೂರ್ಯೇ ಚಕ್ಕುಷಿ ಚೈಕರಾಟ್' ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವವನೇ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಭಾಷ್ಕದ ಪ್ರಭಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

भावदीपः – अतो विष्णोरेवादित्यस्यत्वादित्यर्थः ।। मोक्ष इति ।। 'तद् यथा पुष्करपलाश' इत्यादिनोक्त इत्यर्थः । यत्त्वत्र केनचित् सूत्राणां भाष्यटीकार्थेऽस्वरसादिदूषणमुद्भावितम्, तत्तु भाष्यटीकारीत्या सूत्रार्थाभिमिशिनां न चमत्कारावहिमिति नात्र तदुद्धारः प्रपश्चितोऽस्माभिः ।। १७ ।।

।। इति राघवेन्द्रयतिकृते भावदीपे अन्तराधिकरणम् ।।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಆತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವವನಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಮೋಕ್ಷ' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ತದ್ಮಥಾ ಪುಷ್ಕರಪಲಾಶಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಕೆಲವರು ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಠ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಗಳಿಂದ ಅಸ್ಕಾರಸ್ಥ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಭಾಷ್ಠ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ನಮ್ಮಂತಹವರು ಮಾಡುವ ವಿಮರ್ಶೆ ಅಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಚಮತ್ಕಾರವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಂಡಂತೇನು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆವರ ಪಕ್ಕವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿಯೂ ಇಲ್ಲ.

> ॥ ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದ್ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪದ ಅಂತರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವು ಮುಗಿಯಿತು॥

> > ॥ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಗತತ್ವಾಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರಗಳು ।। श्री: ।।

श्री राघवेन्द्रतीर्यविरचिता तन्त्रदीपिका

अन्तराधिकरणम -४

अन्तर उपपत्तेः ।। १-२-१३ ।।

अत्र नये चक्षुरन्तःस्थितिरूपभावयुक्तरमणरूपक्रियालिङ्गं समन्वीयते । तन्त्रित्यस्ति ।

ಈ ಆಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥಿತತ್ವ ಭಾವರೂಪವಾದ ಧರ್ಮದಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ರಮಣ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾರೂಪವಾದ ಲಿಂಗದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ 'ತತ್' ಎಂಬ ಪದಗಳನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು

'य एषोऽन्तरिक्षणि पुरुषो दृश्यते एष आत्मा' इत्युक्तोऽन्तरश्चक्कुरन्तः स्थित्वा रममाणो ब्रह्मैव न त्वग्निः । 'एतदमृतमभयमेतद् ब्रह्म' इत्युक्ता-मृतत्वाभयत्विलङ्गब्रह्मशब्दानां तत्रैवोपपत्तेरित्यर्थः ।

'ಯ ಏರ್ಷೋಽಂತರಕ್ಷಿಣ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟರುವ ಅಂತರಃ = ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದ ಒಳಗಡೆ ನೆಲೆಸಿ ಕ್ರೀಡಿಸುವವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲ. ಉಪಪತ್ರೇಃ = 'ಎತದಮೃತಮಭಯಮೇತದ' ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಅಮೃತತ್ವ ಅಭಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು. ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

'अन्तरिक्षणि' इति श्रुतावन्तःस्यत्वोक्ताविप 'एष आत्मा' इत्पात्मपदेनाऽदेयं मातीति रमणस्याप्युक्तेः अन्तरूपपदाद् रमतेर्जमन्तात् डप्रत्ययेनान्तर इति निरदिक्षत् । अत एव तदित्यनुवृत्ताविप पुंनिर्देशः ।।

'ಅಂತರಕ್ಷಿಣ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಸಹ 'ಏಷ ಆತ್ಮಾ' ಎಂದು ಆತ್ಮ ಪದದಿಂದ 'ಆದೇಯಂ ಮಾತಿ' ಎಂಬ ವ್ಯುತಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಾಗ ರಮಣ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯೂ ಸಹ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಂತರ್' ಎಂಬ ಉಪಪದದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇ'ಮಂತವಾದ 'ರಮ್' ಧಾತುವಿಗೆ ಡಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ 'ಅಂತರಃ' ಎಂಬ ಪದವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ 'ತತ್' ಎಂಬುದು ಅನುವೃತ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ 'ಅಂತರಃ' ಎಂದು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ.

इतश्चैवमित्याह –

स्थानादिव्यपदेशाच ।। १-२-१४ ।।

स्थानमिक्ष । आदिपदात् तदिधिष्ठात् गृह्यते । स्थानादिशब्दात् स्थानादिशिकरपळ्ष्यते । स्थानरूपाक्षिशक्तेरिष्ठातृशकेश्च व्यपदेशाचान्तरो ब्रह्मैवेत्यर्थः ।

ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೂ 'ಅಂತರಃ' ಎನಿಸಿದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ಥಾನಾದಿವ್ಯಪದೇಶಾತ್ (೧-೨-೧೪)

ಸ್ಥಾನ ಶಬ್ಜಕ್ಕೆ ಆಕ್ಕಿಯೆಂದರ್ಥ. ಆದಿ ಪದದಿಂದ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ಪರಮಾತ್ರನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಸ್ಥಾನಾದಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅಸಂಗ ಎಂಬ ಸ್ಥಾನಾದಿಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸ್ಥಾನವೆಂಬ ಆಕ್ಟಿಯ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ಭಗವಂತನ ಶಕ್ತಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತರ ಎನಿಸಿದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

'तद् यदस्मिन् सर्पिर्वोदकं वा सिश्चति' इत्यादिनाऽक्ष्णोऽसङ्गत्वकािक रूच्यते । एवं 'एतं संयद्वाम इत्याचक्षते' इत्यादिनाऽक्ष्यन्तःस्थस्य संयद्वामत्वकािकश्चोच्यते ।

तद्वयमध्यन्तःस्थस्य ब्रह्मत्व एव युक्तमिति भावः ।।

'ತದ್ ಯದಸ್ಯಿನ್ ಸರ್ಪಿರ್ವೋದಕಂ ವಾ ಸಿಂಚತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಿಗೆ ಅಸಂಗತ್ವ ಶಕ್ತಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ 'ಏತಂ ಸಂಯದ್ವಾಮ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಅಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿರುವವನಿಗೆ ಸಂಯದ್ವಾಮತ್ವಶಕ್ತಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆ. ಈ ಎರಡೂ ಶಕ್ತಿಗಳು ಆಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿರುವವನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

प्रकरणबलाचैवमित्याह – सस्वविशिष्टाभिधानादेव च ।। १-२-१५ ।।

विशिष्टं च तत्सुखं च सुखविशिष्टं 'कडाराः कर्मधारये' इति परनिपातः। सुखेन विशिष्टमिति वा, सुखेषु विशिष्टमिति वा सुखविशिष्टम् । 'कं ब्रह्म खं ब्रह्म' इत्युपक्रमे कं सुखं ब्रह्म पूर्णमिति पूर्णत्वविशिष्टसुखरूपत्वाभिध ।नाचान्तरो ब्रह्मैवेत्सर्थः ।

ಪ್ರಕರಣದ ಬಲದಿಂದಲೂ ಅಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿರುವವನು ಭಗವಂತನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸುಖವಿಶಿಷ್ಕಾಭಿಧಾನಾದೇವ ಚ (೧-೨-೧೫)

'ವಿಶಿಷ್ಟಂ ಚ ತತ್ತುಖಂ ಚ ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟಂ' ಎಂದು ವಿಗ್ರಹ. 'ಕಡಾರಾ: ಕರ್ಮಧಾರಯೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟಪದವು ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಪರನಿಪಾತವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅಥವಾ 'ಸುಖೇನವಿಶಿಷ್ಟಂ ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟಂ' ಎಂದೂ ಸಹ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. 'ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ' 'ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂದು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ 'ಕಂ ಸುಖನು, ಬ್ರಹ್ಮ ಪೂರ್ಣನು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪೂರ್ಣತ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸುಖರೂಪಶ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅಂತರನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

एवेत्यनेन तिष्ठतु तावत् खं ब्रह्मेति पूर्णज्ञानाभिधानमित्याह । विशिष्टेति जीवे व्यभिचारनिरासाय ।।

'ಏವ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂದು ಪೂರ್ಣಷ್ಟಾನವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಹಾಗೆಯೇ ಇರಲಿ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶಿಷ್ಟ ಎಂಬ ಪರವನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಸುಖಪೂರ್ಣತ್ವವು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವೃಭಿಚಾರವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

अस्तु कं ब्रह्मेत्युक्ता ब्रह्मविद्या । अक्षिविद्या त्वक्रिपराऽस्त्वित्यत आह - श्रुतोपनिषत्कगत्यभिघानाच ।। १-२-१६ ।।

श्रुतेत्युपलक्षणम् । केति ब्रह्मवाय् तन्त्रेणोक्तौ । 'प्राणो ब्रह्म कं ब्रह्म' इति तयोः प्रकृतत्वात् । श्रुतोपनिषदां श्रुतमतप्यातैतद्विधानां पुंसां केन वायुना कस्य ब्रह्मणो गतेः प्राप्तेः 'स एनान् ब्रह्म गमयित' इत्यभिधानाधान्तरो ब्रह्मैवेत्यर्थः ।

अन्यविद्याश्रवणादिनाऽन्यप्राप्तेरयोगादिति भावः ।।

'ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ ಆದರೆ ಆಕ್ಷಿ ವಿದ್ಯ ಮಾತ್ರ ಅಗ್ನಿಪರವೇ ಆಗಲಿ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರುತೋಪನಿಷತ್ಕಗತ್ಯಭಿಧಾನಾಚ್ಚ (೧-೨-೧೬)

ಶ್ರತ ಎಂಬುದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. 'ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು ಪ್ರಕೃತರಾದ್ದರಿಂದ ಒಮ್ಮ ಉಚ್ಚರಿಸಿದ 'ಕ' ಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳುಬ್ಬರೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ರಾಗಿದ್ದಾರೆ.
ಶ್ರತೋಪನಿಷದಾಂ = ಆಕ್ಕಿವಿದ್ದೆ , ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ಧ್ಯಾನ ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಪುರುಷರಿಗೆ ಕೇನ
= ವಾಯುವಿನಿಂದ, ಕಸ್ಯ = ಬ್ರಹ್ಮನ, ಗತೇಃ = ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು, ಅಭಿಧಾನಾತ್ = 'ಸ ಏನಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮ
ಗಮಯತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅಂತರ ಎನಿಸಿದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು
ಸೂತ್ರಾರ್ಥ. ಒಬ್ಬರ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

विपक्षे बाधकेनाप्येवमित्याह –

अनवस्थितेरसम्भवाच नेतरः ।। १-२-१७ ।।

अन्तर इतरोऽग्विर्न । किन्तु ब्रह्मैव । कुतः? अनवस्थितेः । जीवस्थाग्रेजीवान्तरप्रेरकत्वे तस्यापि प्रेरकान्तरेण भाव्यम् । तस्यापि तथेत्यनवस्थानात् । अङ्गीकृत्य चेदमुदितम् । अग्रेरिप प्रेर्येण जीवत्वसाम्येन प्रेरणासम्भवाचेत्यर्थः ।।

'ಅಂತರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಬಾಧಕವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅನವಸ್ಥಿತೇರಸಂಭವಾಚ್ಚ ನೇತರ: (೧-೨-೧೭)

ಅಂತರನು ಇತರಃನ = ಬ್ರಹ್ಮಾಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಅಗ್ಗಿಯಲ್ಲ. ಹೊರತು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅನವಸ್ಥಿತೇ: = ಜೀವನೇ ಆದ ಅಗ್ಗಿಗೆ ಜೀವಾಂತರಪ್ರೇರಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಅವನಿಗೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪ್ರೇರಕನ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ. ಆ ಪ್ರೇರಕನಿಗೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪ್ರೇರಕನು ಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನವಸ್ಥಾ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಗ್ಗಿಗೆ ಪ್ರೇರಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಾಗ ಅನವಸ್ಥಾವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅಗ್ಗಿಯು ಪ್ರೇರಕನೇ ಅಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಪ್ರೇರ್ಯನಾದ ಜೀವನಿಂದ ಸಮಾನಧರ್ಮವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆಯೇ ಇವನಿಗೆ ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಅಗ್ಗಿಯು ಅಂತರ ಎನಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಂತರಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು॥

ಅದ್ವೈತ- ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಅಂತರಾಧಿಕರಣ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ

ಮಾಯಾವಾದಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜರ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಅಧಿಕರಣವು 'ಅಂತಸ್ತದ್ವರ್ಮೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಮಾಯಾವಾದಿಗಳ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವನ್ನು ತಿಳಿಯೋಣ -

"ಯ ಏಷೋಽಂತರಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ" ಎಂಬುದನ್ನೇ ಮಾಯಾವಾದಿಗಳೂ ಈ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ವಿಷಯವಾಕ್ಕವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳುತ್ತಿರುವ ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿರುವವನು ಛಾಯಾಪುರುಷನೊ? ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನೋ? ಎಂದು ಸಂಶಯ. (ಛಾಯಾಪುರುಷ ಶಟ್ಟಿಕ್ಕಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಎಂದರ್ಥ. ಪರಸ್ತರ ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಎದುರುಬದುರು ನಿಂತು ಕಣ್ಣನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಇಬ್ಬರ ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿಯು ತಪಿಲಂಬವು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನೇ ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿರುವುದೆಂದು ಮಾಯಾವಾದಿಗಳು ಪೂರ್ವಪಕ್ಕ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.)

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ - 'ಋತಂ ಪಿಬಂತೌ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾತೃತ್ವಲಿಂಗವು ಮೊದಲು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಬ್ಬರು ಚೇತನರೇ ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ ಆನಂತರ ತಿಳಿಯುವ ಗುಹಾಪ್ರವೇಶಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ವ್ಯಾಪ್ತಾನಿಸಬಹುದು. ಅದರಂತೆ ''ಯ ಏರ್ಷೀನ್ರಂತರಕ್ಷಣ ಪುರುಷಣ ದೃಶ್ಯತೀ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯು ದೃಶ್ಯತೀ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜ್ಞಾನವು ಮೊದಲು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿಷಯತ್ವವು ಧಾಯಾಪುರುಷನಲ್ಲೇ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಮೊದಲು ತಿಳಿಯುಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಛಾಯಾಪುರುಷನ ತಿಳುಮತಳಿಗೆ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಿ ಅನಂತರ ತಿಳಿಯುವು ಅಮೃತತ್ವ ಅಭಯಷ್ಠಾದಿಗಳನ್ನು ಛಾಯಾಪುರುಷನಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಛಾಯಾಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವ ಅಭಯತ್ವದಿಗಳನ್ನು ಛಾಯಾಪುರುಷನಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೇವಲ

ಸ್ರೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು 'ಕಥಂಚಿತ್' ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನೇ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ -

ಏಷ ದೃಶ್ಯತೇ ಇತ್ಯೇತತೃತ್ಯಕ್ಕೇಽರ್ಥೇ ಪ್ರಯುಜ್ಕತೇ। ಪರೋಕ್ನಂ ಬ್ರಹ್ನ ನ ತಥಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬೇ ತು ಯುಜ್ಕತೇ॥ ಉಪಕ್ರಮವಶಾತ್ ಪೂರ್ವಮಿತರೇಷಾಂ ಹಿ ವರ್ಣನಮ್ । ಕೃತಂ ನ್ಯಾಯನಯೇನೈವ ಸ ಖಲ್ತತ್ರಾನುಷಜ್ಕತೇ॥

`ಏಷಃ ದೃಶ್ಯತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ್ಣ ಸಿದ್ಧವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಪರೋಕ್ಷನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಯೋಗವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭಾಯಾಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ್ಣ ವಿಷಯತ್ವವು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಉಪಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಉಳಿದ ಅಮೃತತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥ್ಯಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಯಾವ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಗುಹಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ? ಆ ನ್ಯಾಯವನ್ನೇ ಅನುಷಂಗೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಬ್ರಹ್ಮನೇ 'ಯ ಏಷಃ' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಸಾದ್ಯನು. ಅಮೃತತ್ವ ಅಭಯತ್ಕಾದಿಲಿಂಗಗಳು ಅವನಲ್ಲೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿಷಯನಾದ ಛಾಯಾಪುರುಷನನ್ನೇ ವಿವಕ್ತಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪರಕ್ಷಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ ಹುದುಂದ ಪರಮತ್ತನೇ ತಿರಿಯುತ್ತಾನೆ. 'ಯ ಏಷಃ' ಎಂಬ ಸರ್ವನಾಮ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ಥಾಹಿತನಾದ ಪುರುಷಪರಪ್ರತಿಹಾದ್ಯನಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ. ನಿರಾಕಾಂಕ್ಷಿತವಾಗಿವೆ. ಪುರುಷಪರವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ 'ಯ ಏಷಃ' ಎಂಬ ಪರವು ಯಾರನ್ನು ಹೇರುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಅಕಾಂಕ್ಷೆಯೇ ಶಾಂತವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ಇದರಂತೆ 'ದೃಶ್ವತೇ' ಎಂಬ ಪರವು ಸಹ ಸನ್ನಿಹಿತನಾದ ಪುರುಷಪದುರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ನಿರಾಕಾಂಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ.

ಹಾಗಾದರೆ ಪರೋಕ್ಷವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ 'ದ್ಯಶೃತೀ' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಕ್ತಪದ ಪ್ರಯೋಗವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೇ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಕವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಜನ್ಮ ಇತ್ಯಂತ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಔಪಬಾರಿಕವಾಗಿ 'ದೃಶೃತೀ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ. ಇದನ್ನೇ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - 'ಯ ಏಷಃ' ಎಂಬೆರಡು ಸರ್ವನಾಮಪದಗಳು ಸಾಕಾಂಕ್ತಿತವಾಗಿರುವಾಗ ಸನ್ನಿಸಿತವಾದ ಪುರುಷಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ನಿರಾಕಾಂಕ್ತಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು.

ವಸ್ತುತಃ ಶಾಂಕರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ "ಕಿಂ ಪ್ರತಿಬಂಬ ಉತ ಜೀವಃ ಅಥೇಂದ್ರಿಯಾಸ್ಕಾಧಿಷ್ಠಾತ್ಯದೇವತಾ ಉತ ಪರಮಾತ್ಮಾ" ಪ್ರತಿಬಿಂಬನೋ? ಅಥವಾ, ಇಂದ್ರನೋ? ಅಥವಾ ಅಧಿಷ್ಟಾತ್ಯ ದೇವತೆಯೋ? ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನೋ? ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಸಂಶಯಕೋಟಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಂಥಾರರು ಎರಡೇ ಕೋಟಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ "ಜೀವದೇವತೆಯೋರಧಿಕಾಶಂಕಾರ ಯೋಗಾತ್" "ಸಂಭವಮಾತ್ರೇಣ ಜೀವರದೇವತೇ ಭಾಷ್ಮೇ ಉಪನ್ಯಸ್ಥೇ" ವಸ್ತುತಃ ಜೀವ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾಶಂಕೆಯು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೇವಲ ಸಂಭವನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಜೀವ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳೆಂಬ ಕೋಟಗಳು ಶಂಕರಭಾಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ." ಹೀಗೆ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಎರಡೇ ಕೋಟಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿರುತ್ತಾರೆ." ಹೀಗೆ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಎರಡೇ ಕೋಟಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿರುತ್ತಾರೆ."

ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - ಆಕ್ಟಿಗೆ ಆಧಾರನಾದ ಪುರುಷನು, ಪ್ರತಿಬಿಂಬನೋ? ಅಥವಾ ಜೀವನೋ? ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನೋ? ಎಂದು ಸಂಶಯ. 'ಯ ಏಷಃ' ಎಂಬರಡು ಪದಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ 'ದೃಶ್ವತೇ' ಎಂಬ ಪದವಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ 'ದೃಶ್ವತೇ' ಎಂಬ ಪದವಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಉಪಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅನುಶಾರಿಯಾಗಿ ಉಳಿದ ಅಮೃತತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಚೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಕೆ .

ನಿರೂಪಾಧೀಕತ್ವ, ಆತ್ಮತ್ತ, ಅಮೃತತ್ವ, ಅಭಯತ್ವ, ಸಂಯದ್ವಾಮತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿವೂ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಉಪವಸ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಕ್ಷಿಸ್ಟಾನಿಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಯು ಚಕ್ಕುಷು ತಿಷ್ಣನ್ ಇತ್ಯಾಗಿಯಾಗಿ ಬೇರೆ ಶ್ರತಿಯಾದ 'ದೃಶೃತೀ' ಎಂಬ ಪದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧನೆಂಡನ್ನ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ಯ ಏಷಃ' ಎಂಬೆರಡು ಪದಗಳು ಮತ್ತು 'ದೃಶೃತೀ' ಎಂಬ ಪದವು ಪರಮಾತ್ರನನ್ನು ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳವರಿಗೆ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತಾನೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಕ್ಷಿಸ್ಟನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಹೀಗೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜರು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಅದ್ವೃತಮತದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜ ಮತದಲ್ಲಿ ಅಂತಸ್ಥತ್ವಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಪುನರುತ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂತಸ್ಥತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಆಕ್ಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಸಹ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಶ್ನೆ - ಆಂತಸ್ವತ್ತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉದ್ದೀಥೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಷಿ ವಾಕ್ಯವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಪಕೋಸಲವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಷಿವಾಕ್ಯವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ?

ಉತ್ತರ - ಕೇವಲ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದ ಭೇದದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗದು. ಒಂದೊಂದು ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಡುವುದಾದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಪರ್ಯವವಾನವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಮತ್ತು ಅಂತಸ್ಥತ್ತಾಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಂತೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲೂ ಸಹ ಬೇರೆಡೆ ಅಸಂಭಾವಿತವಾದ ಅಮೃತತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ಧವು ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ಧವು ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಬ್ರಹ್ಮಶ್ನ ಲಿಂಗಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿವೆ.

ಆಕ್ಷೇಷ - ಅಂತಸ್ಥತ್ಕಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತಸ್ಥತ್ಪಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು -

- ೧) ಅಂತಸ್ಸತ್ಪಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ "ಯ ಏಷೋಽಂತರಾದಿತ್ಯೇ ಹಿರಣ್ಮಯಃ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಮ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.
- ೨) ಅಂತಸ್ಥತ್ಕಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಧಾಂದೋಗ್ಯದ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ಉದ್ದಿಥೋಪಾಸನೆ'ಯನ್ನು ಹೇಳುವ ವಾಕ್ಯವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಧಾಂದೋಗ್ಯದ ನಾಲ್ಪನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಉಪಕೋಸಲವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.
- ೩) ಅಂತಸ್ಥತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ "ಸೈವರ್ಕ್ ತತ್ತಾಮ ತದುಕ್ಕಂ ತದ್ದಜುಸ್ಪದೃಹ್ತ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಸರ್ವಾತಕೃತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.
- ೪) "ಯಃ ಏಷಃ " ಎಂಬ ಪದಗಳು 'ಪ್ರಸಿದ್ಧ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು 'ದೃಶ್ವತೇ' ಎಂಬ ಪದವು ಅಪರೋಕ್ಷ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಆಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೇಳದ ಕಾರಣ ಆ ವಾಕ್ಕಕ್ಕಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಇದು ತಪ್ಪು. ದೃಶ್ಯಕ್ವವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಜೀವಪಕ್ಷವನ್ನು ಬಡುವುದಾದರೆ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಪುರುಷತ್ವ, ಅವುತತ್ವ, ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿರುವವನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪಾಪಲೀಪವು ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಂಯದ್ವಾಮತ್ತಾಧಿಗಳು ಭಾಯಾಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬರಲಾರವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಧರ್ಮವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಜೀವಪಕ್ಷವನ್ನು ಬಡುವುದಾದರೆ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಛಾಯಾಪುರುಷಪಕ್ಷವನ್ನು ವಿಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಬಿಡಬೇಕು.

ಒಂದು ವೇಳೆ ಛಾಯಾಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಗೊಡ್ಡರವಂದು ಕಥಂಚಿತ್ ಕೂಡಿಸುವುದಾದರೆ ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟು ದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಏಕೆ ಕೂಡಿಸಬಾರದು? ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತಸ್ಥತ್ವಾಧಿಕರಣಕ್ಕಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಈ ಅಧಿ ಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಾಮತಿಯ ಪ್ರತಾರ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯಪೇ ಇಲ್ಲ ?

ನಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ಈ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಂತಸ್ತದ್ಯರ್ಮೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾದಿ ಶ್ರತಿಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳೇ ಅಂತಸ್ಥರೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸ, ಅಧ್ಯಕ್ಷಾದ ಸಹಿತವಾದ ಬಹುತ್ರುತಿಗಳಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಅಗ್ಗಿಯು ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿ ಅಗ್ಗಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ಅಧಿಕರಣಗಳಿಗೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಪೈಲಕ್ಷಣ್ಣವಿರುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಶಾರ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಕರೀರವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಅವರ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ನಮ್ಮ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಕ್ರಿಯಾರಿಂಗಸಮನ್ವಯರೂಪವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ ಒಳಗಿರುವಿಕೆ ಎಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ "ಅಂತರುಪಪತ್ರೇ." ಎಂದು ನಿರ್ವೀಶಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. "ಅಂತರ ಉಪಪತ್ರೇ!" ಎಂಬ 'ರ' ಶಬ್ದರ ಅವಕೃಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯೇ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆಂದು "ಸೂತ್ರಕ್ರಮಸ್ತು" ಇತ್ಯಾದಿ ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥದಿಂದಲೇ ಶಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಇನ್ನು 'ಉಪಪತ್ರೇ!' ಎಂಬ ಹೇತ್ವಂಶವು "ಹುರ್ಬಲ್ರಹ್ಮೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದರೇ ಹೊಸಿಕಿದಂತಾಯಿತು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದರ ಪೂರಿಸಿದಂತಾಯಿತು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದರ ಪ್ರಕ್ಷನವನ್ನು ದೂಷಣೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ 'ಸ್ಥಾನಾದಿವೃಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು

ದೂಷಿಸಲು ಹೊರಟದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ 'ಯಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಅನುಪಪತ್ರಿಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೂರಟದೆಯೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೊರತು ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ ಅಕ್ಷಿಸ್ತನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಸೂತ್ರವು ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಎಲ್ಲೆಡೆ ಇರುವ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆತ್ಮಲ್ಪಸ್ಥಾನವಾದ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಇರದಿದ್ದರೂ ಕೇವಲ ಉಪಾಸನೆಗೋಸ್ಕರ ಆಕ್ಕಿಸ್ಟನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ 'ಯಃ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಟನ್' ಎಂದು ಉಪಕ್ರಮವಾದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಯಶ್ವಕ್ಷುಷಿ ತಿಷ್ಟನ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಚಕ್ಕುಸ್ತಿನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವನೆಂಬ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದು ಕೇವಲ ಉಪಾಸನೆಗೋಸ್ಕರ''ಯ ಏಷೋಽಂತರಕ್ಷಿಣಿ'' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳು 'ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟಾಧಿಧಾನಾದೇವಚ' ಎಂಬ ಮೂರನೇ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. - ಪ್ರಕರಣದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ "ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ" ಎಂದು ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆಕ್ಟಿಸ್ಟನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯು ತನ್ನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿ ಮೊದಲು ಪ್ರಸ್ತುತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಹೇಳಿ 'ಅಸ್ಪದ್ದಿದ್ಯಾ ಅತ್ಯವಿದ್ಯಾ' ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಧ್ಯೆ ಫಲಿಸಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಗುರುಗಳು ವಿಧ್ಯಯಂದುಂಟಾಗುವ ಫಲವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ ಗುರುಗಳು ಪದ್ಮಪತ್ರದಂತೆ ಆಕ್ಷಿಸ್ಟನಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪಾಪದ ಅಲೇಪ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರಾತ್ರಿಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವಾಗ ''ಯದ್ದಾವ ಕಂ ತದೇವ ಖಂ ಯದೇವ ಖಂ ತದೇವ ಕಂ'' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕಶೇಷದಲ್ಲಿ ''ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ'' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಕ' ಶಬ್ದವು ಲೌಕಿಕಸುಖವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ನಿರಾಸ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಪರಿಚ್ಚಿನ್ವತ್ತವನ್ನು ಸುಖದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುವ 'ಖ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸುಖವು ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿದೆಯೆಂಬರ್ಥವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕೇವಲ ಸುಖಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗಿ ಜೀವನೂ ಸಹ ಆಕ್ಕಿಸ್ಡವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

'ಶ್ರುತೋಪನಿಷತ್ಯಗತ್ಯಭಧಾನಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅದ್ವೃತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ -ಶ್ರುತೋಪನಿಷತ್ಯಸ್ಥ = ರಹಸ್ಯವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯು ಶ್ರುತ್ಯಂತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆರ್ಚಿರಾದ - ಮಾರ್ಗವೆಂಬ ಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂದು ಶ್ರುತ್ಯಂತರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಿಸ್ಥವಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾರು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯಲ್ಲವೋ ಅವನಿಗೆ ಅರ್ಚರಾದಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು.

ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ಅರ್ಚರಾದಿಮಾರ್ಗವು ಉಪಾಸಕನಿಗಷ್ಟೇ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಣನ್ಗಿಗೆ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕಗತ್ಯಭಿಧಾನಾತ್' ಎಂದು ಅನ್ವಯ ಮಾಡುವುದೇ ಸೂಕ್ತ ಹೊರತು 'ಶ್ರತೋಪನಿಷತ್ಯ' ಎನ್ನುವುದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ. 'ಕಗತ್ಯಭಿಧಾನಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ 'ಸ ಏನಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಗಮಯತಿ'' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಗತಿಗೆ 'ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ 'ಕ' ಶಬ್ದ ನಿರ್ದಿಷ್ಣವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಶ್ರತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿ ಸಾಧನವಾದ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯೆಗೂ ತತ್ತಾಧ್ಯವಾದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೂ ಏಕವಿಷಯತ್ವವರಬ ನಿಯಮವಿರುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯನವೇ ಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಹೊರತು ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಚರಾದಿತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಈ ಪ್ರಯೋಜನವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ''ಶೇಷಾದ್ವಿಭಾಷಾ'' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕ' ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಬಹುವ್ರೀಹಿಸಮಾಸ ಮಾಡಿದರೂ ಸಹ 'ಕ' ಪ್ರತ್ಯಯವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಗತಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗವೆಂಬರ್ಥವು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಆನವಸ್ಥಿತೇಽರಸಂಭವಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಛಾಯೆಯು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಜೀವನಾದರೂ ಸಹ ಸಕಲ ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ ಕೇವಲ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಇರಲಾರನು. ಮತ್ತು ಅಮೃತತ್ವಾದಿಗಳು ಛಾಯಾಪುರುಷನಲ್ಲಾಗಲೀ, ಜೀವನಲ್ಲಾಗಲೀ ಅಸಂಭಾವಿತವಾದ್ದರಿಂದ 'ನೇತರಃ' = ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು.

ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. 'ಅನವಸ್ಥಿತಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಮಾಣಿಕವಾದ ಅನಂತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವಿಕೆ ಎಂಬರ್ಥವೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಹೊರತು "ಇರುವುದಿಲ್ಲ" ಎಂಬರ್ಥವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಸದಾ: ಶಬ್ದ 'ಚಕ್ಕುಷ್ಕೇವ' ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು "ಉಪಪತ್ತೇ" ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಅಮೃತತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಅಸಂಭಾವಿತವೆಂಬರ್ಥ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಪುನ: 'ಅಸಂಭಾವಿತವೆಂಬರ್ಥ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಪುನ: 'ಅಸಂಭಾವಿತವೆಂಬರ್ಥ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಪುನ: 'ಅಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬ ಪದವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬೇರೆ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಪಪತ್ರಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಥವಾ ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುಪಡಿತ್ರಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ರಾಮಾನುಜರ ಮತವು ಅದ್ವೈತಮತಕ್ಕಿಂತ ಏನೂ ವೃತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅದ್ವೈತಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಯಿಂದಲೇ ಇವರ ಮತವನ್ನೂ ಸಹ ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಇನ್ನು ಕೆಲವರು 'ಅತ ಏವ ಚ ಸ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಿರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಪ್ರಕ್ನಿಪ್ತವಾಗಿದೆಯೋ ಅದರಂತೆ ಇದೂ ಸಹ ಪ್ರಕ್ನಿಪ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಉಳಿದ ಅಧಿಕರಣಗಳಂತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲೂ ಸಹ 'ಅನವಸ್ಥಿತೇರಸಂಭವಾತ್' 'ನೇತರು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜೀವನನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಅಕ್ಷಿಸ್ಥನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನೇ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅಂತರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಟ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳ, ತತ್ವಶ್ರವೀಪ, ತತ್ವಶ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ಅನುವಾದವು ಹಾಗೂ ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಸಮಾಪ್ರವಾಯಿತು ॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮತ್ತು ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆ

ಗ ಹರೀ ಓಂಗ

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಾಯ ನಮ:॥ ॥ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ತಾದುಜಾರ್ಯಗುರುಭ್ಯೋ ನಮ:॥ ॥ ಶ್ರೀಮದ್ರರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಭ್ಯೋ ನಮ:॥ ॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮ:॥

(ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣ)

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿದೈವಾದಿಷು ತದ್ದರ್ಮವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् – ।। अन्तर्याम्यिषेदैवादिषु तद्धर्मन्यपदेशात् ।। १८ ।। ಸೂತ್ರಾರ್ಥ – 'ಏಷ ಆತ್ಕಾಂತರ್ಯಾಮೀ' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಧಿದೃವಾದಿಶ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿದಿತತ್ರವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ.

ಅರ್ಥ — 'ಎಷ' ಅತ್ಯಾ ಅಂತರ್ಯಾ ಮೀ' ಎಂಬ ಬೃಹದಾರೆಣ್ಯ ಕತ್ರುತಿಯು ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಏಷಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಂತರ್ಯಾ ಮಿಯು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ; ಹೂರತು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾ ದಿಗಳಲ್ಲ. ಎಕೆಂದರೆ ಅಧಿದ್ಧವಾದಿತು = ಅಧಿದೃವ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಅಧಿಭೂತ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ, ತದ್ವರ್ಮವೃ ಪದೇಶಾತ್ = ಅಂತರ್ಯಾ ಮಿಯಲ್ಲಿ, 'ಯಂ ಪ್ರಥಿವೀ ನ ವೇದ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅವಿದಿತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ.

ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಏನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ?

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् -

'यः पृथिव्यां तिष्ठन् (पृथिव्या अन्तरो यं पृथिवी न वेद यस्य पृथिवी शरीरं यः पृथिवीमन्तरो यमयत्येष त आत्माऽन्तर्याम्यमृतः') (वृ. ५-७-३) इत्यादि अन्तर्याम्युच्यते ।

ಅನುವಾದ - 'ಯಾರು ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಗರುಡನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನನಾಗಿ ಇರುವನೋ, ಯಾರನ್ನು ಪೃಥಿವೀ ಅಭಿಮಾನಿ ಗರುಡನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೋ ಯಾರು ಆಲ್ಲಿದ್ದು ಸ್ವರಮಣನಾಗಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿಯಮನ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ ಪುರುಷನೇನಿನ್ನ ಒಳಗಿದ್ದು ನಿಯಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಪುರುಷನೇನಿನಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಎಲ್ಲರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ನಾಶ ರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ?

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಂತುಸ್ಥತ್ವ ಎಂಬ ಭಾವಧರ್ಮದಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ನಿಯವನ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾರೂಪವಾದ ಲಿಂಗದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ವಿಷಯ-ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವ ಮೂಲಕ ವಿಷಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯ: = ಯಾವಾತನು, ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ = ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಗರುಡನಲ್ಲಿ, ತಿಷ್ಕರ್ = ನೆಲೆಸಿದವನಾಗಿ, (ಪೃಥಿವ್ಯಾ: = ಪೃಥಿವಿಯಂದ ಹಾಗೂ ತದಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯಿಂದೆ, ಅಂತರ: = ಭಿಸ್ತವಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಯಂ = ಯಾವಾತನನ್ನು, ಪ್ರಥಿವೀ = ಪ್ರಥಿವೀ ಅಭಿಮಾನಿ ಗರುಡನು, ನ ಪದ = ಸಾಕಲ್ಕೇನ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಯಸ್ಕ = ಯಾವನಿಗೆ, ಪೃಥಿವೀ = ಪೃಥಿವೀ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯೇ, ಶರೀರಂ = ಅವನ ವಶವಾಗಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ದೇಹವಾಗಿರೆಯೋ, ಯು = ಯಾವಾತನು, ಪೃಥಿವೀ = ಪೃಥಿವೀ, ಹಾಗೂ ಗರುಡರನ್ನು, ಅಂತರು = ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯನಾಗಿ, ಯಮಯತಿ = ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಮಷ್ಟ = ಅಂತಹ ಈ ಪುರುಷನೇ, ತೇ=ನಿನಗೆ, ಆತ್ಮಾ = ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಸ್ವಾಮಿಯು ಮತ್ತು, ಅಂತರ್ಯಾಮೀ = ಎಲ್ಲೆಡೆ ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಸ್ವಾಮಿಯು ಮತ್ತು, ಅಂತರ್ಯಾಮೀ = ಎಲ್ಲೆಡೆ ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವವನು, ಅಮೃತಃ = ನಾಶ ರಹಿತನು, ನಿತ್ಯನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.)

ಇತ್ಯಾದಿ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ (ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ), ಅಂತರ್ಯಾಮೀ = ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಒಬ್ಬನೇ ಎಂದು, ಉಚ್ಚತೇ = ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯೋ ? ಜೀವನೋ ಆಗಬಹುದೇ ?

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – तत्र च 'एतदमृतम्'(छां. ४-१९.१) इत्युक्तममृतत्वमुच्यते। स च 'यस्य पृथिवी शरीरम्' इत्यादिना सर्वात्मकत्वात् प्रकृतिस्तत्तज्जीवो वा युक्तः ।

ಅನುವಾದ -ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ 'ಏತದದ್ದುತಮ್', ಏತದಭಯಮ್' ಇತ್ಕಾದಿಯಾಗಿ ಭಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ನಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಯಸ್ಕ್ ಪೃಥಿವೀ ಶರೀರಮ್' ಇತ್ಕಾದಿಯಾಗಿ ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ತವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಧರ್ಮವು ಪ್ರಕೃತಿ ಅಥವಾ ಆಯಾ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಅಮೃತತ್ವದರ್ಮವು ಅವರಿಗೇ ಸರಿಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಕದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ರ ಚ = ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ, ಏತದಮೃತಂ = 'ಏತದಮೃತಮ್, ಏತದಭಯಂ' ಎಂದು ಧಾಂದೂಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತಮ್ = ಹೇಳಲಾಗಿರುವ. ಅಮೃತಂ = ನಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ಎಂಬ ಧರ್ಮವು, ಉಚ್ಛತೇ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಸ ಚ = ಇಂತಹ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದವನು, 'ಪೃಥಿವೀ ಶಂೀರಂ' = ಪೃಥಿವಿಯೇ ಶರೀರವು, ಯಸ್ನ = ಯಾವನಿಗಿದೆಯೋ, ಇತ್ಯಾದಿನಾ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ, ಸರ್ವಾತ್ಯಕ್ಕಾತ್ = ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವಿಕೆ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿ: = ಚಿತ್ಪಪ್ರಕೃತಿ ಅಥವಾ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯು, ತತ್ರಜ್ಜೀವೋ ವಾ = ಅಥವಾ ಅಲ್ಲಿರುವ ಆಯಾಯಾ ಜೀವರು, ಯುಕ್ತ: = ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ಯವೆಂಬ ಧರ್ಮವುಶ್ಯವರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸರ್ವಶರೀರತ್ವವಿದೆಯೇ ?

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - नहि विष्णोः पृथिन्यादिशरीरत्वमङ्गीक्रियत इति ।

ಅನುವಾದ - ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪೃಥಿವಿಯ ಶರೀರವಾಗಿರುವಿಕೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲ, ಹೀಗೆ ಆಕ್ಟೇಪ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ - ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಹೇಳುವ ಲಿಂಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೋ ಅದರಂತೆ ಅಮೃತತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶರೀರತ್ಯ = ಪ್ರಥಿವಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ದೇಹವಾಗಿರುವಿಕೆಯು, ಎಷ್ಟೋ: ನಾಂಗೀಕ್ರಿಯತೇ = ವಿಷ್ಣುಏಗೆ ಒಪ್ಪವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ-ಸ್ವರೂಪವು.

ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ವಿಷ್ಣುವೇ ?

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - अत आह -

।। अन्तर्याम्यधिदैवादिषु तद्धर्मन्यपदेशात् ।। ।।१८।।

'यं पृथिवी न वेद, यः पृथिव्या अन्तरः' (वृ. ५-७-३.) इत्यादिना अधिदैवादिषु तद्धर्मव्यपदेशाद् विष्णुरेवान्तर्यामी ।

ಅನುವಾದ – ಹಿಂದಿನ ಆಕ್ಷೇಷಕೈ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ'ಯಂ ಪೃಥಿವೀ ನವೇದ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿರುವ ಅಧಿವೈವ, ಅಧಿಭೂತ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಈ ಮೂರು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಧರ್ಮಗಳೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೇ ಆಗಿವೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ - ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ವ್ಯಾಪ್ಘಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆತ: = ಹಿಂದಿನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕದ ನಿರಾಕರಣೆಗೋಗ್ಯರ, ಆಹ = ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿ-ದೈವಾದಿಷು ತದ್ವರ್ಮೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪೃಥಿವೀ = ಪೃಥಿವಿಯು ಗರುಡನು, ಯಂ = ಯಾವನನ್ನು , ನ ಪೇದ = ತಿಳಿಯಲಾರಳೋ(ನೋ), ಪೃಥಿವ್ಯಾ: = ಪೃಥಿವಿಯಿಂದ ಗರುಡನಿಂದ, ಯಃ = ಯಾವಾತನು, ಅಂತರಃ = ಅಂತರ್ಯಾವಿಯಾಗಿದ್ದು ಭನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೋ ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಇತ್ಯಾವಿನಾ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಅಧಿದ್ಯವಾವಿಹು = ಅಧಿದ್ಯವ, ಅಧಿಭೂತ, ಅಧ್ಯಾಕ್ಷ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ, ತರ್ಧ್ಯಾವೃತರ್ವಣಾತ್ = ಆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮಗಳೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ, ವಿಷ್ಣುರೇವ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂತರ್ಯಾಮೀ = ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತೆ ಮತ್ತು ಆರಣ್ಯಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् -

स हि-'न ते विष्णो जायमानो न जातः'(ऋ.७-९९-२) 'स योऽतोऽश्रुतोऽ-गतोऽमतोऽनतोऽवृष्टोऽविज्ञातोऽनादिष्टः सर्वेषां भूतानामन्तरपुरुषः' (ऐ.आ. ३-२-४.) इत्यादिनाऽविदितोऽन्तरश्र ॥ १८ ॥

ಅನುವಾದ - ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವು ಶ್ರುತ್ಯಕ್ಷದರ್ಮವುಳ್ಳವನು ಎಂದರೆ 'ಎಲೈ ! ವಿಷ್ಣುವೇ ಹಿಂದೆ ಹುಟ್ಟದವನಾಗಲೀ, ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟುವ ಜೀವರಾಶಿಗಳಾಗಲೀ ಯಾರೂ ಸಹ ನಿನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಇದುವರೆಗೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ತಿಳಿಯುವುದೂ ಇಲ್ಲ' ಎಂದು ಋಗ್ರೇದದಲ್ಲಿ;

ಮತ್ತು ಐತರೇಯ ಆರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿಯೂ 'ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೇಳುವುದರಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಅಸಮರ್ಥನು, ಹೊಂದಲು ಅಶಕ್ಷನು, ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವನು, ಯಾರಿಗೂ ಮಣಿಯಲಾರದವನು. ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವನು. ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನಿಲುಕದವನು, ಯಾರಿಂದಲೂ ಆಚ್ಚೆಗೆ ಒಳಗಾಗದವನು. ಸಕಲಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನನಾಗಿ ನೆಲೆಸಿ ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡುವ ಮಹಾಪುರುಷನು ಇದನೇ --ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರತಿಗಳಿಂದ ಆಪ್ತಮೇಯನೂಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದವನೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅವಿದಿತತ್ತಾರಿಗಳನ್ನು ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿಶ್ಚಯಸುತ್ತೀರಿ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸ ಹಿ = ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಚುಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ - ಹೇ ಎಷ್ಟೋ = ಎಲ್ಫೆ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಜಾಯಮಾನಃ = ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟುವ ಸಕಲಜೀವರಾಶಿಗಳು, ಜಾತಃ = ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಹುಟ್ಟಿದ ಸಕಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳು, ತೇ = ನಿನ್ನ ಅಗಾಧವಾದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು, ನ = ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಎಂದು. ವತರೇಯೋಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲೂ - ಯ: = ಯಾವ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ, ಸ: = ಆ ವಿಷ್ಣುವು, ಅಶ್ರತ: = ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೇಳುವಿಕೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವನು. ಅಗತ: = ಹೊಂದಲು ಅಸಮರ್ಥನು, ಅಮತ: = ಮನೆನದಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವನು, ಅನತ: = ಯಾರಿಗೂ ಮಣಿಯಲಾರದವನು, ಅದೃಷ್ಟ = ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವನು, ಅವಿಜ್ಞಾತ: = ಪ್ಲಾನಕೈ ನಿಲುಕದವನು. ಅನಾದಷ್ಟ = ಯಾರ ಆಷ್ಟೆಗೂ ಒಳಗಾಗದವನು. ಸರ್ವೇಷಾಂ ಭೂತಾನಾಂ = ಸಕಲಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂತರಪುರುಷ: = ಒಳಗಡೆ ನೆಲೆಸಿ ಪುರುಷನಾಗಿರುವವನು -- ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ.

ಇತ್ಯಾಧಿನಾ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರತಿಗಳಿಂದ, ಅವಿಧಿತಃ = ಅಪ್ರಮೇಯನ್ನೂ ಚ = ಮತ್ತು, ಅಂತರಃ = ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದವನು (ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ) ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಏಕಾಗಬೇಕು ?

सत्तर्कदीपाविकः -

अन्तर्याम्यधिदैवादिषु तद्धर्मञ्यपदेशात् ।।१-२-१८।। नच स्मार्तमतद्धर्माभिलापात् ।। १-२-१९ ।। शारीरश्चोभयेऽपि हि भेदेनैनमधीयते ।। १-२-२० ।।

'एतमदमृतमभयम्' इति यदक्ष्यन्तरपुरुषस्य विष्णुत्वसाधकममृतत्वमुक्तं तदन्तर्यामिणः भूयते । 'एष त आत्माऽन्तर्याम्यमृतः' इति अन्तर्यामी

विष्णोरन्यः प्रतीयत इत्याशक्क्य विष्णुरेवान्तर्यामीति प्रतिपादयितुमुत्तराधि-करणमारभ्यते ।।

'ಏತದಮ್ಯತಮಭಯಮ್' ಇತ್ಕಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಅಮೃತತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ಧರ್ಮವು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅದು ಹೀಗೆ -- ''ಏಷ ತೇ ಆತ್ಕಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಮೃತಃ'' ಎಂದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದರೆ ಅವನೇ ಅಮೃತತ್ವ ಧರ್ಮವುಳ್ಯವನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ, ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ.

ಕಾಣ್ವರು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಏನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ?

सत्तर्कदीपाविकः – यः पृथिव्यां तिष्ठभिति ।। यं पृथिवी न वेद पृथिवी देवता न वेदेत्यर्थः ।। उभयेऽपीति ।। काण्वा माध्यन्दिनायनाश्चान्तर्यामिणः सकाशाजीवमधीयत इत्यर्थः ।

''ಯಂ ಪೃಥಿಎೀ ನ ವೇದ'' ಇತ್ಕಾದಿ ವಾಕ್ಕವು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪೃಥಿವೀ ಎಂದರೆ ಪೃಥಿವ್ಯಭಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆಯು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅರ್ಥ.

''ಶಾರೀರಶ್ಟೋಭಯೇನಪಿ ಹಿ ಭೇದೇನೈನಮಧೀಯತೇ'' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಉಭಯೇನಪಿ' ಎಂದರೆ ಕಾಣ್ದಶಾಖಿಗಳು ಹಾಗೂ ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಶಾಖಿಗಳು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಿಂತ ಜೀವನು ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಆಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಶರೀರ ಶಬ್ದ ಯೌಗಿಕವೇ ?

सत्तर्कदीपाविकः – 'यस्य पृथिवी शरीरम्' इत्यादिषु शरीरशब्दो न भोगायतनादित्वाभिप्रायः, किन्तु यौगिक इत्याइ – शीर्यत इति ।।

।। इति सत्तर्कदीपावळ्याम् अन्तर्याम्याधिकरणम् ।।

''ಯಸ್ಕ ಪೃಥಿವೀ ಶರೀರಂ'' ಇತ್ಕಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಶರೀರಶಬ್ದವು (ರೂಢವಾಗಿರುವ) ಭೋಗಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ದೇಹ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೊರತು ನಿತ್ಕವಾಗಿ ನಾಶ ಹೊಂದುವ ವಸ್ತುವೆಂದು ಯೌಗಿಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

> ॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಮಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು॥

ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ರಪ್ರದೀಪ

ವಿಷಯವಾಕ್ಯದ ಪೂರ್ಣಪಾಠ

तत्वप्रदीपः – 'यः पृथिव्यां तिष्ठन्' इत्यादीति प्रथमा सप्तम्यर्थे; तृतीयार्थे वा । 'यः पृथिव्यां तिष्ठन् पृथिव्या अन्तरो यं पृथिवी न वेद यस्य पृथिवी शरीरं यः पृथिवीमन्तरो यमयत्येष त आत्माऽन्तर्याम्यमृत' इत्यादिवाक्येषु अन्तर्याम्युच्यते ।

'ಯಃ ಪ್ರಥಿಮ್ಯಾಂ ತಿಪ್ಪನ್ ಇತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ 'ಇತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬ ಸಪ್ತಮ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ 'ಇತ್ಯಾದಿಭಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತೃತೀಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ಯಃ ಪ್ರಥಿಮ್ಯಾಂ ತಿಪ್ಪನ್' ಎಂದಷ್ಟೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಪೂರ್ಣಪಾಠ ಹೀಗಿದೆ - 'ಯಃ ಪ್ರಥಿಮ್ಯಾಂ ತಿಪ್ಪನ್ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾ ಅಂತರೋ ಯಂ ಪ್ರಥಿವೀ ನ ವೇದ ಯಸ್ಕ ಪ್ರಥಿವೀ ಶರೀರಂ ಯಃ ಪ್ರಥಿವೀಮಂತರೋ ಯಮಯತ್ನೇಷ ತ ಆತ್ಮಾಂತರ್ಯಾಮೃತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಎಂಬ ಪಾಠವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. 'ಇತ್ಯಾಧಿನಾ'ಎಂಬುದು ಪಾಠಾಂತರ. ಆದರೆ 'ಇತ್ಯಾಧಿನ' ಎಂಬ ಸರಿಯಾದ ಪಾಠ. 'ಥ್ಯಾಅದಕ್ಕೆ ಸಂಪಾಧಿಯಾಗಿಯೇ ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರು 'ಇತ್ಯಾಧೀತಿ ಪ್ರಥಮಾ' ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತು 'ಇತ್ಯಾಧಿ' ಎಂಬು 'ಸಪ್ತಸ್ಕುರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ತಿಸಬೇಕೆಂದು ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರು ಪ್ರಾತ್ತಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ 'ಇತ್ಯಾಧಿಭ:' ಎಂಬುದಾಗಿ ತೃಕೀಯಾರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯಬಹುದು, ಆಗ 'ಯ ಪ್ರಥಿಷ್ಠಾಂ ತಿಷ್ಣನ' ಇತ್ಯಾಧಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಅಥವಾ ಇತ್ಯಾಧಿ ವಿವಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾವಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತೇಂದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಮುದ್ರಿತ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ 'ಯಃ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಯಸ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ 'ಆತ್ಯಾಂತರ್ಯಾಮ್ಮಮ್ಯತಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯವನ್ನಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ 'ಯಃ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಯಸ್' ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದ ಶರೀರವೆಂದು ಪ್ರಾಚೀನಕೊಂಡಗಳಲ್ಲಿರೆ.

ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವ

तत्त्वप्रदीपः – तत्र च वाक्येषु तस्मिन्नन्तर्यामिणि 'एतदमृतमभयम्' इत्यक्षिपुरुषस्योक्तममृतत्वं 'एष आत्माऽन्तर्याम्यमृत' इत्युच्यते ।

ಈ ವಿಷಯ ವಾಕ್ಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲಿ 'ಏತದಮೃತಭಯಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಕ್ಷಿಪುರುಷಾಗೆ ಯಾವ ಅಮೃತತ್ವವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ, ಅದನ್ನು 'ಏಷ ಆತ್ಯಾುಂತರ್ಯಾಮ್ಮಮೃತ:' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ 'ತತ್ರ' ಎಂಬ ಪರಕ್ಕೆ 'ತತ್ರ ಚ ವಾಕ್ಕೇಹು' ಎಂಬುದನ್ನು ಆಧ್ಯಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಇತ್ಯುಕ್ರಮ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಇತ್ಯುಕ್ರಮ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಅಕ್ಕಪುರುಷನಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ' ಎಂಬುರ್ಧವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಷಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು 'ವಿತ್ಯಂತರ್ಯಾಮ್ಮಮೃತ್ಯವನ್ನು 'ವಿತ್ಯಂತರ್ಯಾಮ್ಮಮೃತ್ಯವನ್ನು 'ವಿಶ್ಯಂತರ್ಯಾವು ಪಾಕ್ಕಪು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂಬರ್ಥವು 'ತಚ್ಚುತೇ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

'ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ವಾತ್ ಪ್ರಕೃತೀ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

तत्वप्रदीपः – स च 'यस्य पृथिवी शरीरम्' इत्यादिना सर्वात्मकत्वात् प्रकृतिरित्यादेरयमर्थः । स चान्तर्यामी जडप्रकृतिर्युज्यते । 'यस्य पृथिवी शरीरम्' इति शरीरशब्दस्य स्वरूपवाचकत्वात् । सर्वोपादानत्वेन सर्वात्मकत्वाच्च तस्याः ।

ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಾಶರಹಿತವಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು 'ಯಸ್ಯ ಪೃಥಿವೀ ಶರೀರಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು 'ಸರ್ವಾತಕ್ಷ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸರ್ವಾಕತ್ಯಾತ್ರಾತ್' ಪ್ರಕೃತಿ: 'ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದದ್ದು ಜಡಪ್ರಕೃತಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಸ್ಯ ಪೃಥಿವೀ ಶರೀರಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಶರೀರ'ಶಬ್ಲಕ್ಷೆ ಸ್ವರೂಪ ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸರ್ವಾತಕ್ಷ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ – 'ಶರೀರ' ಶಬ್ದವನ್ನು 'ಸ್ವರೂಪ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. ಅದರಂತೆ 'ಯಸ್ಕ ಪೃಥಿವೀ ಶರೀರಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಶರೀರ ಎಂಬ ಶಬ್ದವೂ ಸಹ ಸ್ವರೂಪಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, 'ಜಡಪ್ರಕೃತಿ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿ ಚಿತ್ಪಕೃತಿ

तत्वप्रदीपः – चित्प्रकृतिर्वा, सर्वाभिमानेन सर्वशरीरत्वात् । सर्वादानेन सर्वव्यास्या च सर्वात्मकत्वाच तस्याः । तत्तदभिमानी जीवो वा ।

ಚಿತ್ಪಕೃತಿಯನ್ನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸಕಲಕ್ಕೂ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಕಲವೂ ಕೂಡ ಚಿತ್ಪಕೃತಿಯ ಶರೀರವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರು-ವುದರಿಂದ ಸರ್ವಾತಕದಿಂದಲೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಥವಾ ಆಯಾ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಜೀವರನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ವಿಷ್ಣು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

तत्त्वप्रदीपः – नहि विष्णोः पृथिव्यादिरूपं तदभिमानित्वं वाऽस्ति, येन तच्छरीरत्वमुच्येतेत्यत आइ – अन्तर्याम्यधिदैवादिषु तद्धर्मव्यपदेशात् ।

ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅಥವಾ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಗಳ ಅಭಿಮಾನಿತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಗಳೇ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಶರೀರವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿದೃವಾದಿಷು ತದ್ದರ್ಮವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

तत्त्वप्रदीपः – बिष्णुरेवान्तर्यामी, अधिदैवाधिभृताध्यात्मप्रकरणेषु अन्तर्यामिणोऽविदितत्त्वान्तरत्वादिविष्णुधर्मव्यपदेशात् । 'यः पृथिव्यां तिष्ठन्' इत्यावधिदैवम् । 'यः सर्वेषु भूतेषु तिष्ठन्' इत्यावधिभृतम् । 'यः प्राणेषु तिष्ठन्' इत्यवध्यात्मम् ।

ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಧಿದೃವ, ಅಧಿಭೂತಾ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಈ ಮೂರು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನಲ್ಲಿ ಅವಿದಿತತ್ವ, ಅಂತರತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣಧರ್ಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಯಃ ಪೃಥಿಷ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಟನ್' ಎಂಬುದು ಅಧಿರೈವಪ್ರಕರಣವಾಗಿದೆ. 'ಯಃ ಸರ್ವೇಋ ಭೂತೇಋ ತಿಷ್ಟನ್' ಅಧಿಭೂತವಾದ ಪ್ರಕರಣವಾಗಿದೆ. 'ಯಃ ಪ್ರಾಣೇಋ ತಿಷ್ಟನ್' ಎಂಬುದು ಅಧ್ಯುತ್ಮ ಪ್ರಕರಣವಾಗಿದೆ. ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - 'ಯಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಣನ್ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಅಂತರೋ, ಯಂ ಪೃಥಿವೀ ನ ವೇದ, ಯಸ್ಕ ಪೃಥಿವೀ ಶರೀರಂ, ಯಃ ಪೃಥಿವೀಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ರವುತಃ।

ಯಾರು ಪೃಥಿವೀನಾಮಕ ಗರುಡ ಹಾಗೂ ಗರುಡಪತ್ತಿಯರಲ್ಲಿದ್ದು ಅವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವರು ಯಾರನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ, ಅವರು ಯಾರಿಗೆ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದು ಕರೀರದಂತಿರುವರೋ, ಯಾರು ಅವರ ಒಳಗಿದ್ದು ತಾನು ಸುಖಪಡುತ್ತಾ ಅವರಿಗೂ ಸುಖ ಉಂಟುಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ ನಿತ್ಯನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

'ಯೋ ಅಪ್ಪು ತಿಷ್ಠನ್ ಆದ್ಕೋ5ಂತರೋ, ಯಮಾಪೋ ನ ವಿದುಃ, ಯಸ್ಕಾಪಃ ಶರೀರಂ, ಯೋ5ಪೋ5ಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಕಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಮವ್ಯತಃ ।'

ಯಾರು ಜಲಾಭಮಾನಿ ವರುಣನಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ವರುಣನಿಂದ ಭನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೋ ವರುಣನು ಯಾರನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ, ವರುಣ ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರದಂತಿರುವನೋ, ಯಾರು ವರುಣನ ಒಳಗಿದ್ದು ಸುಖ ಉಂಟುಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ ನಿತ್ಯನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

'ಯೋಽಗ್ಡೌ ತಿಷ್ಠನ್ ಅಗ್ನೇರಂತರೋ, ಯಮಗ್ನಿರ್ನ ವೇದ, ಯಸ್ಕಾಗ್ನಿ: ಶರೀರಂ ಯೋಽಗ್ರಿಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯವುತಃ ।'

ಯಾರು ಭೂತಾಗ್ನಿಯ ಅಭಿಮಾನಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ಆ ಅಗ್ನಿಯಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅಗ್ನಿಯು ಯಾರನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ, ಅಗ್ನಿಯು ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರದಂತಿರುವನೋ, ಯಾರು ಆಗ್ನಿಯ ಒಳಗಿದ್ದು ಸುಖ ಉಂಟುಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ ನಿತ್ಯನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

'ಯೋ 50 ತರಿಕ್ಷೇ ತಿಪ್ಪನ್ ಅಂತರಿಕ್ಕಾದಂತರೋ, ಯಮಂತರಿಕ್ಷಂ ನ ವೇದ, ಯಸ್ಕಾಂತರಿಕ್ಷಂ ಶರೀರಂ, ಯೋ 50 ತರಿಕ್ಕಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಮೃತಃ।'

ಯಾರು ಅಂತರಿಕ್ಷನಾಮಕರಾದ ರುದ್ರ ಮತ್ತು ವಾಯು ಪತ್ನಿ ಶ್ರದ್ಧಾದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಅವರಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ರುದ್ರಶ್ರದ್ಧಾದೇವಿಯರು ಯಾರನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ, ರುದ್ರ-ಶ್ರದ್ಧಾದೇವಿಯರು ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರದಂತಿರುವರೋ ಯಾರು ರುದ್ರ-ಶ್ರದ್ಧಾದೇವಿಯರಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖ ಉಂಟು ಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ ನಿತ್ರನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

'ಯೋ ವಾಯೌ ತಿಷ್ಟಕ್ ವಾಯೋರಂತರೋ, ಯಂ ವಾಯುರ್ನ ವೇದ, ಯಸ್ಯ ವಾಯು: ಶರೀರಂ, ಯೋ ವಾಯುಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಆಂತರ್ಯಾಮ್ಯಮೃತ: 1

ಯಾರು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿದ್ದು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದ ಭಿನ್ನನೋ, ಯಾರನ್ನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರದಂತಿರುವನೋ, ಯಾರು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖ ಉಂಟುಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ಇನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ ನಿತ್ರನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

'ಯೋ ದಿವಿ ತಿಷ್ಟನ್ ದಿವೋಽ ಂತರೋ, ಯಂ ದ್ಯೌರ್ನ ವೇದ, ಯಸ್ಕ ದ್ಯೌಃ ಶರೀರಂ, ಯೋ ದಿವಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮೃವುತಃ।'

ಯಾರು ದ್ಯುನಾಮಕರಾದ ಸರಸ್ವತಿ ಉಮೆಯರಲ್ಲಿದ್ದು ಸರಸ್ವತಿ ಉಮೆಯರಿಂದ ಭನ್ನನೋ ಯಾರನ್ನು ಸರಸ್ವತಿ ಉಮೆಯರು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ, ಸರಸ್ವತಿ-ಉಮೆಯರು ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರದಂತಿರುವರೋ, ಯಾರು ಸರಸ್ವತಿ ಉಮೆಯರಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖ ಉಂಟುಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿಕ್ಷ ನಿಯಾಮಕನಾದ ನಿತ್ಯನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

'ಯ ಆದಿತ್ಯೇ ತಿಷ್ಯನ್ ಆದಿತ್ಯಾದಂತರೋ, ಯಮಾದಿತ್ಯೋ ನ ವೇದ, ಯಸ್ಕ ಆದಿತ್ಯ: ಶರೀರಂ, ಯ ಆದಿತ್ಯಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ, ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮೃತಃ।'

ಯಾರು ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದು ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಭಿನ್ನನೋ, ಸೂರ್ಯನು ಯಾರನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ, ಸೂರ್ಯನು ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರದಂತಿರುನೋ, ಯಾರು ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖ ಉಂಟುಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ, ನಿತ್ರನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

'ಯೋ ದಿಕ್ಷು ತಿಷ್ಠನ್ ದಿಗ್ಕ್ಕೋ ನಂತರೋ, ಯಂ ದಿಶೋ ನ ವಿದುಃ ಯಸ್ಯ ದಿಶಃ ಶರೀರಂ, ಯೋ ದಿಶೋ ನಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯ ಮೃತಃ।'

ಯಾರು ದಿಕ್ಕುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಅವರಿಂದ ಭಿನ್ನನೋ, ಅವರು ಯಾರನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ, ಅವರು ಯಾರಿಗೆ ಕರೀರದಂತಿರುವರೋ, ಯಾರು ಅವರುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ, ನಿತ್ರನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

'ಯಶ್ಚಂದ್ರತಾರಕೇ ತಿಷ್ಯನ' ಚಂದ್ರತಾರಕಾದಂತರೋ, ಯಂ ಚಂದ್ರತಾರಕಂ ನ ವೇದ, ಯಸ್ಕ ಚಂದ್ರ ತಾರಕಂ ಶರೀರಂ, ಯಶ್ಚಂದ್ರತಾರಕಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಮೃತ: I'

ಯಾರು ಚಂದ್ರನಾಮಕ ಕಾಮನಲ್ಲಿಯೂ, ಶಾರಕನಾಮಕ ಇಂದ್ರನಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದು ಇಂದ್ರ ಕಾಮರಿಂದ ಭಿನ್ನನೋ, ಇಂದ್ರಕಾಮರು ಯಾರನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ ಇಂದ್ರಕಾಮರು ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರದಂತಿರುವರೋ, ಯಾರು ಇಂದ್ರ ಕಾಮರಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖ ಉಂಟು ಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ, ನಿತ್ಯನಾದ ಆಂತರ್ಯಾಮಿ.

'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಪ್ಪನ್ ಆಕಾಶಾದಂತರೋ, ಯಮಾಕಾಶೋ ನ ವೇದ, ಯಸ್ಕಾಕಾಶಃ ಶರೀರಂ, ಯ ಆಕಾಶಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮೃತಃ।'

ಯಾರು ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿ ಗಣಪತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಗಣಪತಿಯಂದ ಭಿನ್ನನೋ, ಗಣಪತಿಯು ಯಾರನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ, ಗಣಪತಿಯು ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರದಂತಿರುವನೋ ಯಾರು ಗಣಪತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ, ನಿತ್ಯನಾದ ಆಂತರ್ಯಾಮಿ.

'ಯಸ್ತಮಸಿ ತಿಷ್ಠನ್ ತಮಸೋ5ಂತರೋ, ಯಂ ತಮೋ ನ ವೇದ, ಯಸ್ಕ ತಮಃ ಶರೀರಂ, ಯಸ್ತಮೋ5ಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಕಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ನಮೃತ: i '

ಯಾರು ತಮೋನಾಮಕಳಾದ ದುರ್ಗಾದೇವಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ದುರ್ಗಾದೇವಿಯಂದ ಭಿನ್ನನೋ, ದುರ್ಗಾದೇವಿಯು ಯಾರನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ, ದುರ್ಗಾದೇವಿಯು ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರದಂತಿರುವಳೋ, ಯಾರು ದುರ್ಗಾದೇವಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕಸಾದ, ನಿತ್ರನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

'ಯಸ್ತೇಜಸಿ ತಿಷ್ಟನ್ ತೇಜಸೋಽಂತರೋ, ಯಂ ತೇಜೋ ನ ವೇದ, ಯಸ್ಕ ತೇಜಃ ಶರೀರಂ, ಯಸ್ಕೇಜೋಽಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಮಮೃತಃ । ಇತ್ತಧಿದ್ದವತಂ ॥' ಯಾರು ತೇರ್ಮೇನಾಮಕಳಾದ ಶ್ರೀದೇವಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಶ್ರೀದೇವಿಯಂದ ಭನ್ನನ್ನೇ, ಶ್ರೀದೇವಿಯು ಯಾರನ್ನು ಶಿಕಿಲಿಲ್ಲವೋ, ಶ್ರೀದೇವಿಯು ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರದಂತಿರುವಳ್ಳೋ, ಯಾರು ಶ್ರೀದೇವಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವನ್ನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನ್ನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ, ನಿತ್ಯವಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮುಗಿಯಿತು.

ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಜೀವನೇ ಏಕಾಗಿರಬಾರದು ? ಪರಮಾತ್ಮನಗೆ ಜಡಶರೀರವಿಲ್ಲ ತಾನೆ ? ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳದ ಪೈಥಿವ್ಯಾಎಗಳು ರೇವತೆಗಳು. ಎಕೆಂದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಧಿಧ್ವವ ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತೇ ಹೇಳಿದೆ. 'ಯಂ ಪೃಥಿವೀ ನೆ ವೇದ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ, ಪೈಥಿವೀ ಮುಂತಾದುದು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು ತೀದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಪೃಥಿವೀ ಮುಂತಾದುದು ಜನಪದಾರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಜಡಮನ್ನು ಯಾವುದನ್ನೂ ಎಂದೂ ತೀಯುವ ಪ್ರಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು ತೀದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಅನುಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಿವಿ ಇತ್ಯಾವಿಗಳು ಜಡವಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳು, ದೇವನೆಗಳು ಜೀವನಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಶರೀರವಾಗಿರಲು ಶಕ್ಕವಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವರು ಸರ್ಮಾತೃನಾ ಅಧೀನದಾದುದರಿಂದ ಶರೀರವಂತಿರುವರೆಂದೇ ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ.

'ಅಥಾದಿಭೂತಂ । ಯಃ ಸರ್ವೇಷು ಭೂತೇಷು ತಿಷ್ಟನ್ ಸರ್ವೇಭ್ಯೋ ಭೂತೇಭ್ಯೋ ರಂತರೋ, ಯಂ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ನ ವಿದುಃ ಯಸ್ಥ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಶರೀರಂ, ಯಃ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನ್ಯಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯ ಮೃತಃ । ಇತ್ಯದಿಭೂತಂ ॥'

ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ನಿರೂಪಣೆ. ಯಾರು ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರಲ್ಲಿದ್ದು ಜೀವರಿಂದ ಭಿನ್ನನೋ, ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರು ಯಾರನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ, ಜೀವರು ಯಾರಿಗೆ ತರೀರದಂತಿರುವರೋ, ಯಾರು ಜೀವರಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ ನಿತ್ಯಕಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಜೀವಾಂತರ್ಯಾಮಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮುಗಿಯಿತು.

'ಅಥಾಧ್ಯಾತ್ಮಮ' । ಯಃ ಪ್ರಾಣಃ ತಿಷ್ಟನ್ ಪ್ರಾಣಾದಂತರೋ, ಯಂ ಪ್ರಾಣೋ ನ ವೇದ, ಯಸ್ಕ ಪ್ರಾಣಃ ಶರೀರಂ, ಯಃ ಪ್ರಾಣಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಮಮೃತಃ ।' ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ನಿರೂಪಣೆ. ಯಾರು ಪ್ರಾಣನಾಮಕನಾದ ಘಾಣೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅವನಿಂದ ಭಿನ್ನನೋ, ಅವನು ಯಾರನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ, ಅವನು ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರದಂತಿರುವನೋ, ಯಾರು ಅವನಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖವನ್ನುಂಟುವಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ ನಿತ್ಯನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

'ಯೋ ವಾಚ ತಿಷ್ಟನ್ ವಾಚೋಽಂತರೋ, ಯಂ ವಾಜ್ ನ ವೇದ, ಯಸ್ಕ ವಾಕ್ ಶರೀರಂ, ಯೋ ವಾಚಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಮೃತಃ।'

ಯಾರು ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಾಭವಾನಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅವನಿಂದ ಭಿನ್ನನೋ, ಅವನು ಯಾರತ್ತು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ, ಅವನು ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರದಂತಿರುವನೋ, ಯಾರು ಅವನಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ ನಿತ್ರನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

'ಯಶ್ಚಕ್ಷುಷಿ ತಿಷ್ಯನ್ ಚಕ್ಷುಷೋ ನಂತರೋ, ಯಂ ಚಕ್ಷುರ್ನವೇದ, ಯಸ್ಯ ಚಕ್ಷು ಶರೀರಂ, ಯಶ್ಚಕ್ಕುರಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಕಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ನಮ್ಮತಃ।'

ಯಾರು ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅವನಿಂದ ಭಿನ್ನನೋ ಅವನು ಯಾರನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ, ಅವನು ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರದಂತಿರುವನೋ, ಯಾರು ಅವನಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ ನಿತ್ಯನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

'ಯಃ ಪ್ರೋತ್ರೇ ತಿಷ್ಟನ್ ಶ್ರೋತ್ರಾದಂತರೋ, ಯಂ ಪ್ರೋತ್ರಂ ನ ವೇದ, ಯಸ್ಕ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಶರೀರಂ, ಯಃ ಶ್ರೋತ್ರಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಮೃತಃ।'

ಯಾರು ಕ್ರೋತೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅವನಿಂದ ಭಿನ್ನನ್ನೂ, ಅವನು ಯಾರನ್ನು ತೀರಿಲ್ಲವೋ, ಅವನು ಯಾರಿಗೆ ಶೇರರದಂತಿರುವನ್ನೂ, ಯಾರು ಅವನಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ ನಿತ್ಯವಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

'ಯಃ ಮನಸಿ ತಿಷ್ಟನ್ ಮನಸೋ5ಂತರೋ, ಯಂ ಮನೋ ನ ವೇದ, ಯಸ್ಕ ಮನಃ ಶರೀರಂ, ಯೋ ಮನೋ5ಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಕಮೃತಃ।' ಯಾರು ಮನೋಭಮಾನಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಮನಸ್ಸಿನ ಅಭಿಮಾನಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನನೋ, ಮನಸ್ಸಿನ ಅಭಿಮಾನಿ ಯಾರನ್ನು ತೀರಿಲ್ಪವೋ, ಮನಸ್ಸಿನ ಅಭಿಮಾನಿ ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರದಂತಿರುವನೋ, ಯಾರು ಮನಸ್ಸಿನ ಅಭಿಮಾನಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ ನಿತ್ರನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

'ಯಸ್ಕ್ವಚಿ ತಿಷ್ಠನ್ ತ್ವಚೋಽಂತರೋ, ಯಂ ತ್ವಕ್ ನ ವೇದ, ಯಸ್ಕ ತ್ವಕ್ ಶರೀರಂ, ಯಸ್ಕ್ವಚಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯವುತಃ।'

ಯಾರು ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯಾಭವಾನಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯಾಭವಾನಿಯಂದ ಭನ್ನನ್ನೂ, ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯಾಭವಾನಿ ಯಾರನ್ನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ, ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯಾಭವಾನಿ ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರದಂತಿರುವನ್ನೋ, ಯಾರು ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯಾಭವಾನಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖವನ್ನಂಟು ಮಾಡುವನ್ನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾರ ನಿತ್ಯನಾದ ಆಂಡರ್ಯಾಮ

'ಯೋ ವಿಜ್ಞಾನೇ ತಿಷ್ಠನ್ ವಿಜ್ಞಾನಾದಂತರೋ, ಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಂ ನ ವೇದ, ಯಸ್ಕ ವಿಜ್ಞಾನಂ ಶರೀರಂ, ಯಃ ವಿಜ್ಞಾನಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಮೃತಃ।'

ಯಾರು ಎಲ್ಲ ಜೀವರ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿದ್ದು ಚತುರ್ಮುಖನಿಂದ ಭಿನ್ನನೋ, ಚತುರ್ಮುಖನು ಯಾರನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಚತುರ್ಮುಖನು ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರದಂತಿರುವನೋ, ಯಾರು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ ನಿತ್ಯನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

'ಯೋ ರೇತಸಿ ತಿಷ್ಠನ್ ರೇತಸೋ5ಂತರೋ, ಯಂ ರೇತೋ ನ ವೇದ, ಯಸ್ಕ ರೇತ: ಶರೀರಂ, ಯಃ ರೇತೋ5ಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮೃವಚಿ'

ಯಾರು ರೇತಸ್ತಿನ ಅಭಿಮಾನಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅವನಿಂದ ಭಿನ್ನನ್ನೂ, ಆವನು ಯಾರನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವನು ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರದಂತಿರುವನ್ನೋ, ಯಾರು ಅವನಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಖವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವನೋ ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸುವನೋ ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ ನಿತ್ಯವಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ.

ಅದೃಷ್ಟೋ ದ್ರಷ್ಟಾ। ಆಶ್ರತಃ ಶ್ರೋತಾ। ಆಮತೋ ಮಂತಾ। ಅವಿಜ್ಞಾತೋ ವಿಜ್ಞಾತಾ। ನಾನ್ಕೋ ನತೋ ನಸ್ತ್ರಿ ದ್ರಷ್ಟಾ । ನಾನ್ಕೋ ನತೋ ನಸ್ತಿ ಶ್ರೋತಾ । ನಾನ್ಕೋ ನತೋ ನಸ್ತಿ ಮಂತಾ । ನಾನ್ಕೋನತೋನಸ್ತಿ ವಿಜ್ಞಾತಾ । ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಮೃತಃ । ಆತೋನಸ್ರದಾರ್ತಮ್ । ತತೋ ಹೋದ್ದಾಲಕ ಆರುಣಿರುಪರರಾಮ ।

ಈ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೋಡಲಾಗದವನು, ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೋಡುವವನು. ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೇಳಲಾಗದವನು, ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೇಳುವವನು. ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತಿಳಿಯಲಾಗದವನು, ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತಿಳಿಯಲಾಗದವನು, ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಯಂದ ತಿಳಿಯುವವನು. ಇವನನ್ನು ಬಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ನೋಡುವವರಲ್ಲ. ಇವನನ್ನು ಬಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ನೋಡುವವರಲ್ಲ. ಇವನನ್ನು ಬಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ನೀಡುವವರಲ್ಲ. ಇವನನ್ನು ಬಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತಿಳಿಯುವವರಿಲ್ಲ. ಇವನನ್ನು ಬಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಪಿಳಿಯುವವರಿಲ್ಲ. ಇವನನ್ನು ಬಟ್ಟು ಬೇರೆಯವರೆಲ್ಲರೂ ದುಜಾಗಳು, ಹೀಗೆ ಹೇಳ ಆರೂರ ಮಗೆ ಉದ್ಘಾಲಕನು ವಿರಮಿಸಿದನು.

ಶ್ರೀಮಜ್ಪಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿ ಸಂಗತಿ ಹೇಗೆ ?

तत्वप्रकाशिका – अत्र पृथिव्यादिशरीरत्विलङ्कसाहित्येन अन्यत्र-प्रसिद्धान्तर्यामित्वलिङ्गस्य विष्णौ समन्वयप्रतिपादनादस्ति शास्त्रादिसङ्गतिः । विषयवाक्योदाहरणपूर्वकं विषयं दर्शयति – य इति ।।

ಈ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಮಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಶರೀರತ್ವ (ಪ್ರಥಿವೀ ಮೊದಲಾದವುಗಳೇ ಶರೀರವಾಗಿರುವಿಕೆ) ಎಂಬ ಲಿಂಗದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ನತ್ರಪ್ರಸಿದ್ದವಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕೃವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವ ಮೂಲಕವಾಗಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ''ಯಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ'' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ.

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಶ್ರುತಿ ಸಂಗತಿ ಹೇಗೆ ?

तत्वप्रकाशिका – श्रुत्यादिसङ्गतिं दर्शयति – तत्रेति ।। 'एतदमृतमभयम्' इत्यक्षिस्यपुरुषस्यामृतत्वमुक्तम् । तत् काण्वमाध्यन्दिनश्रुत्योरन्तर्यामिणः कस्यचिच्छूयते 'एष त आत्माऽन्तर्याम्यमृतः' इति । स चान्तर्यामी यदि विष्णोरितरः स्यान्तदाऽमृतत्वं चान्यनिष्ठं नाक्षिस्यस्य विष्णुत्वसाधकं स्यादिति, अवस्यं निर्णेतव्य एव ।

ಶ್ರುತಿ ಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿಗಳನ್ನು "ತತ್ರ ಚ" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವವನು ಪರಮಾತ್ರನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ 'ಏತದಮ್ಯತಮಭಯಮ್' ಎಂಬ ಭಾಂದೋಗ್ಯದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ 'ಅಮೃತತ್ವ' ಎಂಬ ಧರ್ಮವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದೇ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾಣ್ವಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಯಾರೋ ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿ 'ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಮಮೃತ್ಯಕ್ಕ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂತಹ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಒಂದು ವೇಳೆ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯವನಾದರೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಮೃತತ್ವವೂ ಸಹ ಬೇರೆಯವನಲ್ಲೇ ಇರಬೇಕು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಕ್ಷಿಸ್ಥವಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪ್ರಮೇಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಮೃತತ್ವ ಧರ್ಮವು ಇರುವಂತಹ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಯಾರೆಂದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯುಸಭೇತಾಗಿದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಪ್ರಶ್ನೆ - "ತತ್ರ ಚ "ಏತರಮ್ಯತಮ್" ಇತ್ಯುಕ್ತಮಮ್ಯತತ್ವ-ಮುಚ್ಚತೇ" 'ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ 'ಅಮೃತಂ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅಮೃತತ್ವವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ'. ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಕೆ ದಿಂದ ಸಂಗತಿಯು ತೋರುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಶ್ರುತ್ಕಾದಿಸಂಗತಿಂ ದರ್ಶಯತಿ' 'ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ; ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯು ಅಯುಕ್ರವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೆ?

ಸಮಾಧಾನ – ಶ್ರತಿಸಂಗತಿಯಿಂದ ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿಯು(ವ್ಯಾಪ್ತ) ಅವಿನಾಭೂತ-ವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರತಿಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಅಧಿಕರಣ ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಕ್ರಮವು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳ್ಳಿ ಹೇಳಿದ ಬಗೆಯಲ್ಲೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ; ಅಮೃತತ್ವವನ್ನೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವರೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದ ವಿಷಯಾದಿಗಳು

तत्वप्रकाशिका – तदन्तर्यामित्वमत्र विषयः । किं विष्णोरन्यस्य वा? इति सन्देहः । अमृतत्वं पृथिव्यादिशरीरत्वं च सन्देहबीजमिति भावः । सयुक्तिकं पूर्वपक्षयति – स चेति ।।

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವವೇ ವಿಷಯ. ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೋ ಅಥವಾ ಬೇರೆಯವರದ್ದೋ ಎಂಬುದೇ ಸಂದೇಹ? ಅಮೃತತ್ವ ಹಾಗೂ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಶರೀರತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮಗಳು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಯುಕ್ತಿಬದ್ದವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ''ಸ ಚ'' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದ ವಾಕ್ಕವು ತೋರಿಸುತ್ತಿದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ – ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯವಾಕ್ಕ ಹೀಗಿದೆ – ''ಯಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾ, ತಿಷ್ಟನ್ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಅಂತರೋ ಯಂ ಪೃಥಿವೀ ನ ವೇದ ಯಸ್ಕ ಪೃಥಿವೀ ಶರೀರಂ ಯಃ ಪೃಥಿವೀಮಂತರೋ ಯಮಯತ್ಕೇಷತ ಅತ್ಕಾಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಮೃತ: ' ಎಂದು. ಇಲ್ಲಿ ಅಪ್, ಅಗ್ಗಿ, ಅಂತರಿಕ್ಟ್, ವಾಯು, ಆದಿತ್ಯ, ದಿಕ್ಕ್, ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರ, ಅಣಕ್ಕೆ, ತಮಸ್ಸು, ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಅಧಿವೈವಿಕ ಪರಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ''ಯಸ್ಕರ್ವೇಮ ಭೂತೇಡು'' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆಧಿಭೌತಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ; ಪ್ರಾಣ, ವಾಕ್, ಚಕ್ಷುಷ್, ಕ್ರೋತ್ರ, ಮನಸ್ಸು, ತೈಕ್, ವಿಣ್ಣಾನ, ರೇತನ್ನು ಮೊದಲಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರತನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಬಹುದೇ ?

तत्त्वप्रकाशिका – सोऽन्तर्यामी प्रकृतिर्भवेत् । ''यस्य पृथिवी शरीरं यस्याऽपः शरीरम्'' इत्यादिनाऽन्तर्यामिणः पृथिव्यादिशरीरत्वस्य श्रवणात् । तस्य च प्रकृताबुपपत्तेः शरीरशब्दस्य स्वरूपेऽपि प्रयोगात् । प्रकृतेश्च पृथिव्यादिसर्वात्मकत्वात् ।

ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಆಗಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಸ್ಕ ಪೃಥಿವೀ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಕಾಪಃ ಶರೀರಂ' ಪೃಥಿವಿಯು ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರವಾಗಿದೆಯೋ, 'ನೀರು ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರವಾಗಿದೆಯೇ' ಇತ್ಕಾದಿಯಾಗಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೇ ಶರೀರವಜ್ಜಾಗಿ ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಶರೀರತ್ನವು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಶರೀರಶಬ್ದವು 'ದೇಹ' ಎಂಬ ಆರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿರುವಂತೆ 'ಸ್ವರೂಪ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತಿಯಾದರೂ ಸಹ ಪ್ರಥಿವಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ.

ಪೃಥಿವಿಯು ತನಗೆ ತಾನೇ ಆಧಾರನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ

तत्वप्रकाशिका – न च 'यः पृथिव्यां तिष्ठन्' इत्यादेरनुपपत्तिः ।

ಪ್ರಶ್ನ – ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ ಹಾಗಾದರೆ ಪೃಥಿವೀ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎರಡೂ ಒಂದೇ ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಯನ್' 'ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು' ಎಂಬ ಮಾತು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ತಾನೇ ತನಗೆ ಆಧಾರವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ?

ಕಾರಣವು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ

तत्त्वप्रकाशिका – 'व्याप्तं कार्येषु कारणम्' इत्यादिना कारणस्य कार्यस्थान्त्रोक्तेः ।

ಸಮಾಧಾನ – ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಸರಿಯಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಕಾರ್ಯೇತು ಕಾರಣಮ್' ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವು ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಕಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಐಕ್ಕವಿದ್ದರೂ ಸಹ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೂಡಿಸುತ್ತೇವೋ ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪೃಥಿವಿಯ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದ್ದರೂ 'ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಠನ್' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಹುದು.

ಪ್ಪಥಿವೀ ನಿಯಮನವೂ ಔಪಚಾರಿಕ

तत्वप्रकाशिका - 'पृथिवीं यमयति' इत्येतदप्युपचारेण नेतव्यम् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ – ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ 'ಪೃಥಿವೀಂ ಯಮಯತಿ' ಪ್ರಥಿವಿಯನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೂಡಿಸುವುದು.

ಉತ್ತರ - ಈ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಗೌಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಕಾರ್ಯವು ಕಾರಣದ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಕಾರಣವು ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

ಜೀವನೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಬಹುದು

तत्वप्रकाशिका – पृथिव्यादिजीवस्यैव तदन्तर्यामित्वम् । पृथिव्यादि-शरीरत्वादेस्तस्मिन्नतिसुघटत्वादिति भावः ।

ಅಥವಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವ ಜೀವನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು

ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಜೀವನಿಗೆ ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದವು ಶರೀರಗಳಾಗಿವೆ. ಎಂಬುದನ್ನು ಆತೃಂತ ಸೃಷ್ಟವಾಗಿ ಉಪಪಾದಿಸಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅಮೃತತ್ವ ಲಿಂಗ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಲ್ಲವೇ ?

तत्वप्रकाशिका – ननु यथा प्रकृत्यादिलिङ्गेन तेषामन्तर्यामित्वं तथाऽमृतत्वलिङ्गेन विष्णोः किं न स्यादित्यत आइ – न द्दीति ।।

ಶಂಕೆ - ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಥಿವೀಶರೀರತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಅಥವಾ ಜೀವರು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೀರೋ ಅದರಂತೆ ಅಮೃತತ್ವಲಿಂಗದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಸಮಾಧಾನ - ಈ ಶಂಕೆಗೆ ''ನಹಿ'' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಹೀಗೆ —

ಲಿಂಗವಿದ್ದರೂ ಸಹ ಶರೀರತ್ವ ಕೂಡಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ

तत्त्वप्रकाशिका – विद्यामानेऽपि विष्णुलिङ्गे न तस्यान्तर्यामित्वम् । पृथिव्यादिशरीरत्वस्य कपाऽपि विधयाऽवकाशाभावात् ।

ಆಮೃತತ್ವವೆಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗವು ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಆಂತರ್ಯಾಮಿತೃವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಶರೀರತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಸಾವಕಾಶದಿಂದ ನಿರವಕಾಶಕ್ಕೆ ಬಾಧ

तत्वप्रकाशिका – तस्य पृथिव्यादिभिन्नत्वचिच्छरीरत्वोररीकारेण पृथिव्यादिशरीरत्वानक्षीकारात् । अमृतत्वस्य कथञ्चित्प्रकृत्यादाविप सावकाशत्वात् । सावकाशस्य च निरवकाशेन बाघोपपत्तेः । ಏಕೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹಾಗೂ ಚಿನ್ನಯಶರೀರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳೇ ಒಪ್ಪಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಥಿವೀ ಮೊದಲಾದವು-ಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಶರೀರವೆಂದು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ಹೇಳಲಾಗದು. ಆದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವನಿಸಿದ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗಾದರೂ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಬಹುದು. ಸಾವಕಾಶವಾದ ಧರ್ಮವು ನಿರವಕಾಶವಾದ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಾಧಿತ- ವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಮೃತತ್ವವು ವಿಷ್ಣುತ್ವ ಸಾಧಕಧರ್ಮವಲ್ಲ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

तत्वप्रकाशिका – अतोऽन्तर्यामी न विष्णुरिप तु प्रकृत्यादय एवेति नामृतत्वमक्षिस्थस्य विष्णुत्वसाधकमिति भावः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದವನು ವಿಷ್ಣುವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಅಥವಾ ಜೀವರೇ ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಮೃತತ್ವಧರ್ಮವು ಅಕ್ಷಿಸ್ಥವಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅವಿದಿತತ್ರಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುಧರ್ಮವೇ ಆಗಿವೆ

तत्त्वप्रकाशिका – सिद्धान्तयत्सूत्रमवतार्य व्याचष्टे – अत इति ।। अन्तर्यामी विष्णुरेव । अन्तर्यामिणः पृथिव्यायविदितत्त्वतदन्तरत्वाख्य-घर्मव्यपदेशात् । अविदितत्त्वादेश्च विष्णुधर्मत्वात् ।

ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ''ಅತಃ'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪೃಥಿವಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯದಿರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅವಿದಿತತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೇ ಆಗಿವೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಸಕಲರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲೆಸಿರುವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಯಾವ ಶ್ರುತಿಯು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ ಅದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಶಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಥಿಷ್ಕಾದ್ಯವಿಧಿವತ್ತವು ಏಷ್ಟುವನಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಥಿವೀ ಶಬ್ಧಕ್ಷ ಜಡವೆಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಸಕ್ತ ವಿಷಯವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಅಂತಹ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನೆಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಅಸಮರ್ಥ-ನಾದವನು ಈಶ್ವರನೊಬ್ಬನೇ ಹೊರತು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲ.

ಅಂತರತ್ವವೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೇ ಆಗಿದೆ -

ಪ್ಪಥಿವ್ಯಾದ್ಯವಿದಿತತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುವಂತೆ ಅಂತರತ್ವವೂ ಸಹ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬಾಹ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳ ಆಪೇಕ್ಷೆಯಲ್ಲದೇ ಯಾರು ವಿಹರಿಸುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹವನು 'ಅಂತರಃ' ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಂತರನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲ ಹೇತುವಾಗಿರುವ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿ ಶರೀರತ್ವವೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಗೌಣವಾಗಿ ಮಾಡುವಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೂ ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಗೌಣವಾಗಿ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಶರೀರತ್ವವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ರೂಡ್ಗರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಾಧವಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಜಡವಲ್ಲ

तत्त्वप्रकाशिका – नच वाच्यं पृथिव्यादीनां जडत्वेन तद्द्द्रीयत्वं सर्वस्यापि सम्भवतीति । पृथिव्यादीनामधिदैवत्वेन जडत्वाभावादिति भावः ।

ಶಂಕೆ - ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯದಿರುವಿಕೆಯು ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಸಮಾಧಾನ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಪ್ರಕೃತ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಅಧಿದೃವವಾದ್ದರಿಂದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶಬ್ಬಗಳಿಂದ ಅವುಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ದೇವತೆಯೇ ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶಬ್ಬಗಳು ಜಡಪರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಾರದು.

ಚಕ್ಕುರಾದಿಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಜಡ

तत्त्वप्रकाशिका – चक्षुरादीनां जडत्त्वेऽप्यत्रोक्तस्यैव तत्र कथनान्न विगेधः ।

ವಸ್ತುತಃ ಚಕ್ಕುರಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಜಡಪರವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ 'ಯಃ ಚಕ್ಕು೩ ತಿಪ್ಪನ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನೇ 'ಯ ಏಷೋಽಂತರಕ್ಷಿಣೆ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಅವಿದಿತತ್ವಧರ್ಮವು ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಲು ಕಾರಣವೇನು ?

तत्त्वप्रकाशिका – अविदितत्त्वादेः कुतो विष्णुधर्मत्विमत्यत आइ – स हीति ।। नच पृथिव्यादिजीवाविदितत्त्वं प्रकृतेः पृथिव्यादिजीवस्य वोपपयते ।। १८ ।।

ಇನ್ನು ಅವಿದಿತತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣು ಧರ್ಮವೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ''ಸಹಿ'' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಪದಾರ್ಥಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಜೀವರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅಥವಾ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿ ಜೀವರುಗಳು ಅಜ್ಞೇಯರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಲಿಂಗವೇ ಆಗಿದೆ.

ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಾದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪ

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವ ಮತ್ತು ಅಭಯತ್ವ ಎಂಬ ಎರಡು ಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾವವಿದೆ

भावदीपः – अन्तर्याम्यधिदैवादिषु तद्धर्मव्यपदेशात् ।। १-२-१८ ।।

इत्यन्तभाष्यं सङ्गतिपरत्वेन व्याकुर्वन् ''एतदमृतं इत्युक्तम्'' इति वाक्यं व्याचष्टे – एतदिति ।। उभयेऽपीति । सूत्रोक्त्यनुरोधात् ''तत्र च अमृतत्वमुच्यते'' इत्यंशार्थमाइ – तत्काण्वेति ।।

"ಇತಿ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ಸಂಗತಿಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ "ಏತದಮ್ಯತಂ ಇತ್ತುಕ್ತಂ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಏತತ್" ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾ ಗ್ರಂಥದಿಂದ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ "ಏತತ್" ಎಂದರೆ ಅಮೃತತ್ವ ಮತ್ತು ಅಭಯತ್ವ ಎಂಬ ಎರಡು ಲಿಂಗಗಳೆಂದರ್ಥ. ಸೂತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ "ತತ್ರ ಚ ಅಮೃತತ್ವಮುಚ್ಯತೇ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕಭಾಗದ ಅರ್ಥವನ್ನು "ತತ್ಕಕಾಣ್ಯ" ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ಒಂದೇ ವಾಕ್ಯ ಯಾವುದು ?

भावदीपः – 'यः पृथिव्याम्' इत्यादिवाक्यस्य काण्वमाध्यन्दिनशाखयोरेक-रूपत्वादिति भावः । 'उच्यते' पश्चमेऽध्याये । अन्तर्यामिणः कस्यचिदित्यनेन तत्रेत्यस्यान्तर्यामिणीत्यर्यो दर्शितः ।

"ಯಃ ಪ್ರಥಿಷ್ಯಾಂ" ಇತ್ಯಾದಿ ಪಾಕ್ಕವು ಕಾಣ್ಯಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. "ಉಚ್ಚತೇ" ಎಂದರೆ ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ "ಅಂತರ್ಯಾಮಿಣಃ ಕಸ್ಕಚಿತ್" ಎಂಬುದರಿಂದ. "ತತ್ರ" ಎಂದರೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಣಃ "ಎಂಬು ಅರ್ಥವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಾಮೃಷ್ಟ ವಾಕ್ಯದ ಅನುವಾದ

भावदीपः – 'कस्यचित्' प्रकृत्यादेः । किं तदमृतत्वोक्तिपरं वाक्यमित्यतः तत्रेति परामृष्टवाक्यशेषमाइ – एष त इति ।।

"ಕಸ್ಕಚಿತ"' ಎಂದರೆ ಪ್ರಕೃತ್ಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ. ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ವಾಕ್ಯ ಯಾವುದು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ತತ್ರ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಪರಾಮರ್ತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಾಕೃತೇಷವನ್ನು "ಏಷ ತೇ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಯುಕ್ತಿಯ ಸೂಚಕ ಪದ ಯಾವುದು ?

भावदीपः – अत एव भाष्ये आत्माऽन्तर्यामीत्येव वाच्ये अमृत इत्यंशोऽप्युक्त इति भावः । 'यस्य पृथिवी शरीरम्' इत्यंशोक्तिः पूर्वपक्षयुक्तेः, 'यं पृथिवी न वेद यः पृथिव्यामन्तरः' इत्यंशोक्तिः सिद्धान्तयुक्तेः, 'यः पृथिवीमन्तरः' इत्यंशोक्तिर्मेदाध्ययनस्य सूचनायेत्याशयः ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ "ಆತ್ಮಾನಂತರ್ಯಾಮೀ" ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಸಹ "ಅಮೃತಃ" ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹಾಗೂ "ಯಸ್ಕ ಪೃಥಿವೀ ಶರೀರಂ" ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು, "ಯಂ ಪೃಥಿವೀ ನ ವೇದ" "ಯಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಮಂತರಃ" ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಮತ್ತು "ಯಃ ಪೃಥಿವೀಮಂತರಃ" ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಭೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನೂ ಸಹ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಂತರತ್ವವನ್ನೂ ಸಹ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲೇ ಮುಂದೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ವಿವಕ್ಷಿತಗುಣೋಪಪತ್ತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ''ಸರ್ವೇಷಾಂ ಭೂತಾನಾಮ್ ಅಂತರುಪುರುಷ:'' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಎಮ್ಮಭಿಂಗವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾದ ಅಂತರತ್ವದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ವಿಷ್ಣು ಏಕಾಗುದಾರರು? ಎಂಬ ಶಂತೆಯನ್ನು ಪರಿಷರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವಾದ ಅಂತರತ್ವವನ್ನು ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಆಕ್ಟೇಪಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಹೇಗೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತೀರಿ ?

ಉತ್ತರ - ಭಾಷ್ಕ ಮತ್ತು ಟೀಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಚಂದ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವದ ಆಕ್ಷೇಪವು ಅಂತರತ್ವದ ಜೊತೆಗೆ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ "ಯಶ್ಚಕ್ಷುಷ್ಟಿತಷ್ಟನ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಚಕ್ಕುರಂತಪ್ಪನು ಬೇರೆಯವನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಮತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆಕ್ಷಿಸ್ತನೂ ಸಹ ಬೇರೆಯವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಋಜು ಸಂಗತಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಒಂದುವೇಳೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ರವು ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಬರುವುದಾದರೆ ಆಗ 'ಅಂತರ್ಯಾಮೃತ್: ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಆಮೃತತ್ವವೂ ಸಹ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಮೃತತ್ವ ಧರ್ಮವುಳ್ಳ ಅಕ್ಷಿಸ್ತನೂ ಸಹ ಬೇರೆಯವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಆಕ್ಟೇಪಿಸುವುದು ವಕ್ತವಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತವಾದ ಋಜು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತವಾದ ಋಜು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತವನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಕ್ರಸಂಗತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಾಗ ಹೇತ್ವಂಶವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರ ಘಟಕವಾದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂಶವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರ ಘಟಕವಾದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂಶವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಂತ್ರೇಷ್ಠವಾದ್ದರಿಂದ ಋಜು ಸಂಗತಿಯನ್ನೇ ಹೇಳುವುದು ಹೆಚ್ಚುಸೂಕ್ರವಾಗಿದೆ.

ಆದರೂ ಸಹ ಸರ್ವಾನುಗುಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ಅಮ್ಯತತ್ವದ ಮೂಲಕ ಚಕ್ತುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಿತನಾದವನೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಶಂಕೆಯು ತೋರಬಾರದಂದು ಹಾಗೇ (ವಕ್ರಸಂಗತಿಯನ್ನೇ) ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ 'ಕಣ್ಣನೂಳಗಿದ್ದು ರಮಣವನ್ನು ಮಾಡುವವನು' ಎಂಬ ನೇರವಾದ ಅಂತರತ್ವದ ಆಕ್ಷೇಪವೂ ಹಿಂದ ಸರ್ವಗತತ್ತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಸಃ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕ್ರದ ಶಬ್ದದಿಂದ ಯಾರು ವಿವಕ್ಷಿತರು ?

भावदीपः – स च 'यस्य पृथिवी' इत्यादिवाक्यतात्पर्यम् ।। स चेति।। 'अन्तर्याम्यमृतः' इति वाक्योक्त इत्यर्थः । 'स च' इत्यस्यार्थः – अन्तर्यामीति।। प्रकृतिर्जीवो वेत्यस्यार्थः – इतर इति ।। सर्वात्मकत्वात् इयुक्तयुक्तयेत्यर्थः ।

"ಸ ಚ ಯಸ್ಕ ಪ್ರಥಿವೀ" ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಕವಾಕ್ಕದ ಶಾತ್ರರ್ಯವನ್ನು "ಸ ಚ ಅಂತರ್ಯಾಮೀ" ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಕಗಳಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ಸ ಚ " ಎಂದರೆ "ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಮತ್ತುಕು ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳದ ರೀತಿ ಎಂದರ್ಥ. ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ "ಸ ಚ" ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಅಂತರ್ಯಾಮೀ" ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. "ಪ್ರಕೃತಿರ್ಜೀವೋ ವಾ" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕಕ್ಕೆ "ಇತರು" ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. "ಸರ್ವಾಕ್ಕಕತ್ವಾತ್" ಎಂಬ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

भावदीपः – 'तत्र च' इत्यादेः 'ज्च्यते' इत्यन्तस्य तात्पर्यमाह – तदेति ।। इत्यवस्येति ।। इति सङ्गतिसम्भवादित्यर्थः ।। अन्यस्य वेति ।। जडप्रकृत्यादेरित्यर्थः । 'द्रष्टा श्रोता' इति द्रष्टत्वादेः श्रवणात् न प्रकृतेरत्रावकाश इति तु अक्षरनये निरस्तप्रायं भविष्यतीति भावः ।

"ತತ್ರ ಚ" ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ "ಉಚ್ಯತೇ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ಭಾಷ್ಯದ ತಾತ್ರರ್ಯವನ್ನು "ತದು" ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ಇತಿ ಅವಶ್ಯಂ" ಎಂದರೆ ಹೀಗೆ ಸಂಗತಿಯು ಕೂಡುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. "ಅನ್ಯಸ್ಥ ವಾ" ಎಂದರೆ ಜಡಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆಂದರ್ಥ. "ದ್ರಷ್ಟ್ರಾ ತ್ರೋತಾ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ದ್ರಷ್ಟ್ರತ್ನಾದಿಗಳು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಆಕ್ಷದಾಧಿಕರಣದಲ್ಲೇ ಪ್ರಾಯು ನಿರಸ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅನ್ಯಪದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ?

भावदीपः - भाष्ये 'प्रकृतिर्जीवो वा' इत्युक्तावप्यन्यस्येत्युक्तिः प्रकृति-जीवान्यतरानिक्चयेऽपि विष्ण्वन्यत्वेन पूर्वपक्षेऽवधारणं युक्तमिति दर्शयितुम् ।

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಜೀವರೆಂಬ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಹ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ''ಅನ್ಯಸ್ಥ'' ಎಂದು ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಜೀವರೆಂಬ ಎರಡು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕೋಟಿಗಳು ಅನಿತ್ಯವಾದರೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಅನ್ಯವಾದ ವಸ್ತು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅವಧಾರಣೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ವಿಶೇಷದಿಚಾರ - 'ಅಂತರ್ಯಾಮೃಷ್ಯತಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ವಾಕ್ಯ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೇಳುತ್ತಿರುವ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಧಿಗಳಣಾಗುವರದು? ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳ ವಾದ. ವಿಷ್ಯುವೇ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾತಿಗಳ ನಿರ್ಣಯ. ಅದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ವೇರೆ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಅಚೇತನವರವಾದರೆ ಆವಾಗ ಜಡವಿದಿತತ್ವವು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪವನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ರೂಢ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನು ಶರೀವಾಗಿವುಗಳ, ವಿಷ್ಯುವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀತರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಧಿಗಳೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಜೀವನಿಗಿಂತ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೆ ಭೇರವನ್ನು ಹೇಳುವ ವಚನಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ. ಜೀವನಿಗಿಂತ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೆ ಭೇರವನ್ನು ಹೇಳುವ ವಚನಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಒಂದು ವೇಳೆ ಚೇತನ ಪರವಾದರೆ ಆವಾಗ ಸಾಕಲ್ಟೇನಾವಿದಿತತ್ತ್ವವು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಬಾಧಕವಿರುವುದರಿಂದ ರೂಢಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು 'ಶೀರ್ಯಮಾಣತ್ವ' ಎಂಬ ಯೋಗದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೂ ಸಹ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳೇ ಶರೀರವಾಗಿವೆಯೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಘಾಂತದ ಫಲ.

ಸಂಗತಿಪರವಾದ ಭಾಷ್ಕವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಪರವೂ ಆಗುತ್ತದೆ

भावदीपः – सङ्गतिपरतया व्याख्यातमेव भाष्यं पूर्वपक्षतदुक्तितत्फलोक्ति-परत्वेन व्याकुर्वन् स चेति वाक्यं तावदवतारयति – सयुक्तिकमिति ।। व्यवहितत्वाद-वयोक्तया प्रतिज्ञांशं व्याचष्टे – स इति ।।

ಸಂಗತಿಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಪುಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು "ಸ ಚ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆಯನ್ನು "ಸ ಯುಕ್ತಿಕಂ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕರಿಂದ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯವಹಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನ್ವಯವು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಸಃ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಹೇತು ಹೇಗೆ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ ?

भावदीपः – आदिपदार्थोक्तिपूर्वं हेत्वंशं व्याचष्टे – यस्येति ।। उपपत्तेरित्युक्तं व्यानक्ति – शारीरेति ।। 'पूर्वपक्षस्य शरीरम्' इत्यादौ स्वरूपेऽपि प्रयोगादित्यर्थः । एवं परिष्कृत्य भाष्यस्यं हेतुं सङ्गमयति – प्रकृतेश्चेति ।।

'ಆದಿ' ಪದದ ಆರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಹೇತ್ತಂಶವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಯಸ್ಯ" ಎಂಬುದಾಗಿ. "ಉಪಪತ್ರೇ" ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು "ಶಾರೀರ" ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶರೀರಶಬ್ದವನ್ನು ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. "ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥ ಶರೀರಂ" ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಶರೀರ ಶಬ್ಚಕ್ಷೆ ಸ್ವರೂಪವೆಂದಷ್ಟೇ ಆರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಹೇತುವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಪ್ರಕೃತೇಶ್ಟ" ಎಂಬ ಪಾಕ್ಕದಿಂದ.

भावदीपः – उपादानत्वात् प्रकृतेः उपादानोपादेययोः 'खण्डितं रूपमेवात्र विकारोऽपि विकारिणः' इत्युक्तेरभेदादिति भावः । 'यस्य दिशः शरीरम्' 'यस्यात्मा शरीरम्' इत्यादि तु ब्रह्मपक्षेऽपि न स्वरसमिति भावः।। इत्यादिनेति ।। पश्चमे 'कारणेषु स्थितं कार्यं व्याप्तं कार्येषु कारणम्' इति गीतातात्पर्योक्तस्मृत्येत्यर्थः ।

ಪ್ರಕೃತಿಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಉಪಾದಾನ ಹಾಗೂ ಉಪಾದೇಯಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿದೆಯೆಂಬುದು ''ಎಂಡಿತಂ ರೂಪಮೇವಾತ್ರ ವಿಕಾರೋನಿಪಿ ವಿಕಾರಿಣಃ'' ಎಂಬ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ''ಯಸ್ಕ ದಿಶಃ ಶರೀರಂ' 'ಯಸ್ಕಾತ್ರಾ ಶರೀರಂ'' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದು ಅಸ್ವರಸವಾಗಿದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ''ಇತ್ಯಾದಿದಾ'' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೀಗರ್ಥ - ಗೀತಾತಾತ್ರರ್ಯದ ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ''ಕಾರಣೇಘ ಸ್ಥಿತಂ ಕಾರ್ಯಂ ವ್ಯಾಪ್ತರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಷ್ಣುಕೃತವಾದ ತತ್ವವಿವೇಕ ಗ್ರಂಥ ಏನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ?

भावदीपः – कार्यस्थत्वेति ।। 'खण्डितं रूपमेव' इति तत्वविवेकोत्तया भेदस्यापि सत्त्वेन पटे तन्तव इत्यादिवदुपपत्तेरिति भावः ।। उपचारेणेति।। कार्यस्य कारणायत्तत्वात् प्रकृत्यधीनत्वेन नेयमित्यर्यः ।

"ಖಂಡಿತಂ ರೂಪಮೇವಾತ್ರ ವಿಕಾರೋನಪಿ ವಿಕಾರೀಣ:" ಎಂಬುದಾಗಿ ತತ್ತವಿವೇಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಭೇದವೂ ಸಹ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ "ಪಟೇ ತಂತವಃ" ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಪಟ ಮತ್ತು ತಂತುಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿದ್ದರೂ ಪಟಕ್ಕೆ, ಕಾರ್ಯಸ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. "ಉಪಚಾರೇಣ" ಎಂದರೆ ಕಾರ್ಯವು ಕಾರಣಾಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ವಧೀನವಾಗಿ ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದರ್ಥ.

ಶಾರೀರಸೂತ್ರ ನಿರಾಕರಿಸುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಯಾವುದು ?

भावदीपः – एवं 'नच स्मार्तम्' इति सूत्रव्यावर्त्यमुक्तवा 'शारीरश्च' इति सुत्रव्यावर्त्यं 'तत्तज्जीवो वा' इति भाष्योक्तं पूर्वपक्षमाइ – पृथिव्यादीता।

ಹೀಗೆ "ನಡ ಸ್ಕಾರ್ತಮ್" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಿ ಈಗ "ಶಾರೀರಶ್ವ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ "ತತ್ರಜ್ಞೀವೋ ವಾ" ಎಂದು ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕವನ್ನು "ಪೃದಿವ್ಯಾದಿ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಏನು ಹೇಳಿಲ್ಲ ?

भावदीपः - भाष्ये प्रकृतिपक्षे सर्वात्मकत्वादिति हेत्किवज्जीवपक्षे हेत्वनुक्तेरभिप्रायमाह - अतिसुघटत्वादिति भाव इति ।

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಕೋಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ, "ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ತುತ್" ಎಂಬ ಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಜೀವಪಕ್ಷದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಷ ಯಾವುದೇ ಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು "ಅತಿಸುಘಟತ್ತಾದಿತಿ ಭಾವಃ" ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಆದಿಪದದಿಂದ ಗ್ರಾಹ್ಮವಾದ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯ ಯಾವುದು ?

भावदीपः – पृथिव्याद्यभिमानिजीवान् प्रति पृथिव्यादेः स्यूल्जारीरत्वादिति भावः । आदिपदेन 'यः पृथिव्यां तिष्ठन्' 'यः पृथिव्यामन्तरो यमयति' इत्यादिर्गृद्धते ।।

ಪೃಥಿವಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳೇ ಸ್ಥೂಲಶರೀರವೆಂದರ್ಥ. ಆದಿಪದದಿಂದ 'ಯಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಠನ್ ಯಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ'' ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಕ್ತಗಳನ್ನು ಸ್ಪೀಕರಿಸಬೇಕು.

'ತೇಷಾಂ' ಎಂದು ಬಹುವಚನ ಏಕೆ ?

भावदीपः – तेषामिति ।। पूर्वं जीवो वेति सूत्रभाष्यदिशा जीव इत्येकवचनोक्तावपि तत्तदिभमानिनां बहुत्वेन तेषामित्यनुवादः । एकैकस्याभिमानिनः पृथिव्याद्यनेकशरीरकत्वायोगादिति भावः ।

"ತೇಷಾಂ" ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಕದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಹಿಂದೆ "ಜೀವೋ ವಾ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಏಕವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈಗ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಬಹಳ ಮಂದಿ ಇರುವುದರಿಂದ "ತೇಷಾಂ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಬಹುವಚನದಿಂದ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪೃಥಿವಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಆನೇಕ ಶರೀರಗಳು ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಉಪಾದಾನತ್ರವು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿಯೂ ಬ್ರಹ್ನನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ

भावदीपः – कयापीति ।। पृथिव्याद्यात्मकत्वे तत्तदेहत्वेन वा सिद्धान्ते वक्ष्यमाणदिशा स्मर्यमाणत्वरूपयोगेन वेत्यर्थः । तद् व्यनक्ति – तस्येति।। जन्मादिस्त्रे 'यो नः पिता' इति वाक्योत्तया भाष्ये कर्तृत्वमेव ब्रह्मणो नोपादानत्वमित्युक्तेर्भिन्नत्वमिति भावः । "ಕಯಾಪಿ ವಿಧಯಾ" ಎಂಬ ಟೀಕೆಗೆ ಹೀಗರ್ಥ - ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ, ಅಥವಾ ಪೈಥಿವೀ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ದೇಹವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅಥವಾ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ಥರ್ಯಮಾಣತ್ವರೂಪವೆಂಬ ಯೋಗದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪೃಥಿಷ್ಠಾದಿ ಶರೀರತ್ವವನ್ನು ಕೂಡಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅದನ್ನೇ ಸ್ಪಕ್ಷಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ತಸ್ಯ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ. ಜನ್ಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ "ಯೋ ನಃ ಪಿತಾ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದ ಅಧಾರದಿಂದ ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಕ್ಕೇತ್ರವನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಕ್ಷಣವೆಂದಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಾದಾನತ್ವವ ಕರ್ತೃತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತೀಯಬೇಕು.

ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಚಿನ್ನಾತ್ರ ಶರೀರತ್ವ ಹೇಳುವ ಸೂತ್ರ ಯಾವುದು ?

भावदीपः – चिच्छरीरेति ।। 'विकारत्वान्नेति चेत् तदुक्तम्' इत्पत्र 'अरूपवदेव हि' इति नये 'आह च तन्मात्रम्' इति सूत्रे च तथोकेरिति भावः । योगाद् रूढेर्बळवत्त्वेनेत्यिप ग्राह्मम् । एतेन 'पृथिव्यादिशरीरत्वं निरवकाशम्' इति न्यायविवरणोक्तं निरवकाशत्वं विवृतं ध्येयम् ।

'ಚಚ್ಚರೀರ'' ಎಂದರೆ - ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಚಿನ್ನಯವಾದ ಶರೀರವನ್ನು "ವಿಕಾರತ್ಯಾನ್ಗೇತಿ ಚೇತ್ರದುಕ್ತಂ" ಮತ್ತು "ಆರಂಪವದೇವ ಹ" ಮತ್ತು "ಆಹ ಚ ತನ್ನಾತ್ರಂ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಯೋಗಕ್ಕಿಂತ ರೂಢಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿ-ಶರೀರತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ "ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶರೀರತ್ವಂ ನಿರವಕಾಶಂ" ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಿರವಕಾಶಕ್ತ್ವವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ತತ್ತಜ್ಜೀವಃ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗ ಏಕೆ ?

भावदीपः – 'कथश्चित्' स्वरूपनित्यत्वेन एव पृथिच्याद्यविदितत्वमिप 'अप्रतर्क्यमविज्ञेयम्' इत्यादिना कयश्चिजेयमिति । भाष्यस्यैकवचनेन परमत इव एक जीव इति भ्रान्तिं निरस्यचुपसंहरति – अतो निरवकाशिकक्कादिति ।। प्रकृत्यादय इति ।। अत एव भाष्ये तत्तज्जीव इत्युक्तिरिति भावः ।

"ಕಥಂಚಿತ"' ಎಂದರೆ ಸ್ವರೂಪತಃ ನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಮತ್ತು ಪ್ರಥಿವ್ಯಾಧ್ಯವಿದಿತತ್ವವೂ ಸಹ "ಅಪ್ರತರ್ಕ್ಯಂ ಅವಿಜ್ಞೇಯಂ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಂತೆ ಹೇಗಾದರೂ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬಹುದೆಂದರ್ಥ. ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಏಕವಚನದಿಂದ ಪರ ಮತದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಒಟ್ಟನೇ ಜೀವನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಅತಃ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಾತ್" ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ. "ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಯಃ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ "ತತ್ತಜ್ಜೀವಃ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - "'ವಷ ತ ಆತ್ಕಾಅಂತರ್ಯಾಮೀ'' ಎಂಬ ವಿಷಯ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎಂದು ಹೇಳದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಶರೀರವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಉಪಾದನವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವರೂಪ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ತರೀರಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ದಿಕ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಆಪ್ರಾಕೃತವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಶರೀರಗಳಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎಂಬ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಾಗ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಶರೀರವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನೇ ಕೂಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ತೀರ್ಯಮಾಣತ್ವ' ಎಂಬ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಹೊರಬರೆ ಅಪ್ರಾಕೃತವಾದ ದಿಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರೂ ಸಹತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನಡೇಕು. ದಿಕ್ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಶರೀರವಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಆ ವಾಕ್ಕಗಳಿಗೆ ಗೌಕಾರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು.

ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಅನೇಕ ಬಾಧಕಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ-

ಪ್ರಶ್ನೆ - ೧. 'ಯಃ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಟನ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಆಧಾರತ್ವವು ಭಾರಕವೋ. 'ಯಮಯತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ನಿಯಾಮಕತ್ವವು ಭಾರಕವೋ?

- ೨. ಅಥವಾ 'ಆತ್ಮಾನಂ ಯಮಯತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಚೇತನ ನಿಯಾಮಕತ್ವವು ಬಾಧಕವೋ? ಅಥವಾ ಆತ್ಕಾವಿದಿತತ್ವವು ಬಾಧಕವೋ?.
- ೩. "ಅದೃಷ್ಟೋ ದ್ರಷ್ಪಾಶ್ರತಃ ಶ್ರೋತಾ ಅಮತೋ ಮಂತಾ ಅವಿಜ್ಞಾತೋ ವಿಜ್ಞಾತಾ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ದೃಷ್ಪ್ರತ್ಯಾದಿಗಳು ಬಾಧಕಗಳೋ?

ಸಮಾಧಾನ - ಈ ಯಾವ ಬಾಧಕಗಳಿಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಿದೆಯೆಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪೃಥಿವಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಭಾವವಿದ್ದರೂ ಅಧಾರಾಧೇಯಭಾವದಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸಬಹುದು.

ಇನ್ನು 'ಪ್ರಥಿವೀಂ ಯಮಯತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿನಿಯಾಮಕತ್ವವು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಆತ್ಮನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಶರೀರದ ಮೂಲಕವೇ ಆಗಬೇಕೇ ಹೊರತು ನೇರವಾಗಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತ್ವ ಧೀನವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

'ಯಮಾತ್ಮಾ ನ ವೇದ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಪ್ರತರ್ಕೃಮವಿಜ್ಞೆಯಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಸಾಕರೈೇನೆ ತಿಳಿಯಲು ಯಾರಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಆಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲಿ 'ದ್ರಷ್ಟಾ ಕ್ರೋತಾ 'ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ದ್ರಪ್ಪತ್ವ , ಶ್ರೋತೃತ್ವಾದಿಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇವುಗಳು ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ದರ್ಶನ ಸಾಧನವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ದ್ರಷ್ಟಾಶ್ರೋತಾ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕರಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು (ಹಂತಾ ರಾಮಕರ: ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ) ಮಾಡುವುದು ಕಂಡಿದೆ.

ಅಥವಾ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ದ್ರಷ್ಪ್ರತ್ವಾದಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲೂ ಸಹ ದ್ರಷ್ಪ್ರತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಯಾವ ಅಡಚಣೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಇತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥ

भावदीपः – तत्र चेत्यादिभाष्यं फलपरिमितिभावेन । तत्तात्पर्यमाह् – नामृतत्वमिति ।। 'इत्याद्यन्तर्याम्युच्यते' इति भाष्ये इत्यादीति प्रथमा सप्तम्यर्थे, तृतीयार्थे वा । 'सप्तसु प्रथमा' इति सूत्रात् । क्रियाविशेषणं वा । 'इत्यादिवाक्येषु इत्यर्थः' इति तत्त्वप्रदीपे व्याख्यातम् ।

"ತತ್ರ ಚ'" ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಕವು ಫಲಪರವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅದರ ತತ್ರಾರ್ಯವನ್ನು "ನಾಮ್ಯತತ್ವಂ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಇತ್ಯಾದ್ಯಂತರ್ಯಾಮ್ಯುಚ್ಧತೇ" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ. "ಇತ್ಯಾದಿ" ಎಂಬುದು ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಸಪ್ತಮೀ ಅಥವಾ ತೃತೀಯಾ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ "ಸಪ್ತನು ಪ್ರಥಮಾ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಆಧಾರದಿಂದ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ವಿಭಕ್ಷರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. "ಅಥವಾ" ಇತ್ಯಾದಿ ಎಂಬುದನ್ನು "ಉಚ್ಮತೇ" ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾ ಪದದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದು. "ಇತ್ಯಾದಿ ಎಂಬುದನ್ನು "ಉಚ್ಛರ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ತತ್ತಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಮೃಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಬೃಹದ್ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅಂತರತ್ವ ಸ್ವರೂಪವೇನು ?

भावदीपः - स्त्रक्रममनुरुद्धच व्युत्क्रमेण भाष्यं व्याचष्टे - अन्तर्यामीति।। तद्धर्मेत्यत्र तच्छब्दार्थः - अन्तर्यामिण इति ।। अन्तरत्वेति ॥ 'बाह्यापेक्षां विना यस्तु रमते सोऽन्तरः स्मृतः । अतिप्रियत्वाच हरेरन्तरत्वमुदाहृतम् ॥' इति बृहद्भाष्योक्तरूपान्तरत्वेत्यर्थः ।

ಸೂತ್ರಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಅಂತರ್ಯಾಮಿ" ಎಂದು. "ತದ್ದರ್ಮ" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ "ತತ್" ಶಬ್ದದ ಅಥವನ್ನು "ಅಂತರ್ಯಾಮಿಣಃ" ಎಂಬದಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. "ಅಂತರತ್ವ" ಎಂದರೆ "ಬಾಹ್ಯಾಪೇಕ್ನಾಂ ವಿನಾ ಯಸ್ತು ರಮತೇ ಸೋಽಂತರಃ ಸ್ಮೃತಃ ၊ ಅತಿಪ್ರಿಯತ್ನಾಚ್ಚ ಹರೇರಂತರತ್ನಮುದಾಹ್ಯತಂ" ಬಾಹ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳ ಅಪೇಕ್ಷವಿಲ್ಲದೆ ಯಾರು ಸ್ವರಮಣನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ ಅಂತಹ ಹರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ'' ಎಂದು ಬೃಹದ್ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆಂತಹ ಅಂತರತ್ನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

'ಅಂತರ' ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೇನು ?

भावदीपः – एतच 'यः पृथिव्यामन्तरो यमयति' इति वाक्योक्तमन्तरत्वं होयम् । नतु 'पृथिव्या अन्तरम्' इत्युक्तान्तरत्वम् तस्य 'अन्तरो विविक्तः' इति भेदरूपार्थत्वस्य वक्ष्यमाणत्वात् । भाष्ये 'पृथिव्या अन्तरः' इति प्रतीकमुखेन 'यः पृथिवीमन्तरः' इति वाक्यमेवाभिप्रेतम् ।

ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು "ಯಃ ಪೃಥಿವೀಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ"ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಂತರಶಬ್ದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೇ ಹೊರತು "ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಅಂತರಂ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಂತರ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಆ ಅಂತರತ್ವಕ್ಕೆ ಭೇದ ಎಂದರ್ಥ ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ "ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಅಂತರೋಂಽತಸ್ಟ್" ಎಂಬ ಪ್ರತೀಕವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ "ಯಃ ಪೃಥಿವೀಮಂತರಃ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವನ್ನೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಸಕ್ರಿಯೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದರೆ ಅಪ್ರಸಕ್ತನಿಷೇಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಾಚ್ಯತ್ವೇನ ತದಭಮಾನಿ ಚೀತನರನ್ನೇ ವಿವಕ್ತಿಸಬೇಕು. ಅಂತಹ ಚೇತನರಿಂದ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡದ ವಸ್ತು ಎಂದರೆ ಈಶ್ವರನೇ ಹೊರತು ಪ್ರಕೃಷ್ಠಾದಿಗಳಲ್ಲ.

'ಯಂ ಪೃಥಿವೀ ನ ವೇದ'' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಜಡ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದರೆ 'ಯಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಷಯಾರ್ದೀಶ ಮಾಡಿದ್ದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು "ಯಮಾತ್ಕಾ ನ ವೇದ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಚೇತನರಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದೂ ಸಹ ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಜಡದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಠಾಂತರ

भावदीपः – यद्वा 'पृथिच्या अन्तरः' इति पृथिच्या अन्तरोऽन्तःस्यः इत्यन्तःस्यरूपान्तत्वस्येत्यर्थः । कचित् तदन्तःस्यत्वाख्येति पाठः । 'अन्तःस्यो देवतानां च न विदुर्यं च देवताः' इति काण्वभाष्योक्तेः । 'अन्तरो विविकः' इत्युक्तिस्तु अर्थान्तरमुपेत्येति ज्ञेयम् ।

ಅಥವಾ ''ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಅಂತರಃ'' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವಿಯ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತಃ ಸ್ಥನಾದವನನ್ನು ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಂತಃಸ್ಥತ್ವರೂಪ ಅಂತರತ್ವವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ತಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವಡೆ ''ಅಂತುಸ್ಥತ್ವಾಖ್ಯಾ'' ಎಂಬ ಪಾಠವಿದೆ. ''ಅಂತಸ್ಥೋ ದೇವತಾನಾಂ ಚ ನ ವಿದುರ್ಯಂ ಚ ದೇವತಾ'' ಎಂದು ಹಾಣ್ಯಭಾಷ್ಕವು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿದೆ. ''ಅಂತರೋ ವಿವಿಕ್ತು'' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಂತರ ಶಬ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಉಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ "ದಿವ್ಯೋ ದೇವ ಏಕೋ ನಾರಾಯಣಃ" ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ "ಯಸ್ಕ ಪ್ರಥಿವೀ ಶರೀರಂ ಯಃ ಪ್ರಥಿವೀಮಂತರೇ ಸಂಚರನ್ ಯಂ ಪ್ರಥಿವೀ ನ ವೇದ" ಯಾರಿಗೆ ಪ್ರಥಿವಿಯು ಶರೀರವಾಗಿದೆಯೋ? ಯಾರು ಪ್ರಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ?" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ "ಎಷೆ ಸರ್ವಭೂತಾಂತರಾತ್ರಾಪಹತವಾಪ್ಮಾದಿವ್ಯೋ ದೇವ ಏಕೋ ನಾರಾಯಣಃ" ಇವನು ಸಕಲ ಭೂತಗಳ ಅಂತರಾತ್ಮನು, ನಿರ್ದೋಷಿಯು, ದಿವ್ಯಸ್ಪರೂಪವುಳ್ಯವನು, ಶ್ರೀಡಾದಿಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನು ಹಾಗೂ ಅರ್ಡಿತೀಯನು ನಾರಾಯಣಣೀ ಅಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಮಾಖ್ಯಾತ್ರತಿಯ ಅಧಾರದಿಂದ ಹಾರಾಯಣಣೀ ಸರ್ವಾರಪತ್ತಿನೆ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲ ಹೇತುವಾಗಿರುವ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿ ಶರೀರತ್ಮವೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಿಷ್ಟ್ರಷ್ಟವಾದ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಏನು ?

भावदीपः – तद्धर्मेति तच्छब्दस्यार्थान्तरमाह – विष्णुधर्मत्वादिति ।। एतेन तस्य विष्णोरविदितत्वादिधर्मस्य तत्रान्तर्यामिणि व्यपदेशादिति

स्त्रार्यो दर्शितः । 'अधिदैवादिषु' इत्युक्तेरुपयोगं व्यावर्त्यपूर्वमाह – नचेति।।

"ತದ್ದರ್ಮ" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ "ತತ್" ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು "ವಿಷ್ಣುಧರ್ಮತ್ತಾತ್" ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುದ್ದಂದ ತತ್ = ವಿಷ್ಣುವಿನ, ಧರ್ಮ = ಅವಿರಿತತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು, ತತ್ರ = ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲಿ, ವ್ಯಪರೇಶಾತ್ = ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. "ಅಧಿದೈವಾದಿಷು" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವ ಮೂಲಕವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ನಚ " ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕಗಳಂದ.

ಸಕಲದೇವಾವೇದ್ಯತ್ವವೂ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗ

भावदीपः – अधिदैवत्वेनेति ।। देवैः साकल्येनावेद्यत्वं विष्णोरेव लिङ्गमित्यर्थः । जडत्वेऽप्रसक्तनिषेधः स्यादित्यर्थः । 'परमं तं नाप श्रोत्रादिना' इति ज्योतिर्नये व्याख्यातत्वान्नात्र श्रुतिं व्याचख्यौ । 'स योऽतः' इति श्रुत्यर्थस्तुकोऽस्माभिर्विवक्षितगुणेत्यत्र।

"ಅಧಿದ್ಯವತ್ತೇನ" ಎಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗದ ವಸ್ತುವೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಇಂತಹ ಅವೇದ್ಯತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗವಾಗಿದೆಯೆಂದರ್ಥ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಜಡವು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗದ ಕಾರಣ ಅವಿದಿತಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದೆಂದರೆ ಆವ್ಯಸಕ್ಸನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. "ಪರಂ ತಂ ನಾಪ ಕ್ರೋತ್ರಾದಿನ್ನಾ" - ಕ್ರೋತರ್ಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಾಭ್ಯಾನನ್ನು ತೀಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಜ್ಯೋತರಿಸಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿಲ್ಲ. "ಸ ಯೋರತ್:" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು "ವಿವಕ್ಷಿತಗುಣೋಡಪತ್ತೇತ್ತ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಾವೇ ಹೇಳಿರುತ್ತೇವೆ.

ಪ್ರಕರಣಾನುಸಾರವಾಗಿ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಜಡವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು

भावदीपः – चक्षुरादीनामिति ।। पूर्वत्र '' य एषोऽन्तरक्षणि'' इत्यादावक्ष्यादित्यचन्द्रविद्युतां जडत्वेऽपि अत्राधिदैवाध्यत्मादिप्रकरणेषु उक्तस्य पृथिव्यादिचक्षुरादिदेवतास्यस्यैव । तत्र पूर्वत्राक्ष्यादावुक्तेरमृतत्व-मुखेन पूर्वक्षेपसमाध्यविरोध इत्यर्थः । श्रुतौ लिङ्गस्यान्ययोगव्यवच्छेदानुक्तेः स्वयमाह – नचेति ।।

ಹಿಂದೆ "ಯೇ ಏರ್ಷೋಂತರಕ್ಷಣೆ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷಿ, ಆದಿತ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ವಿದ್ಯುತ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಜಡವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಧಿದೃವ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಪ್ರಥಿವೀ, ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ ಹಿಂದಿನ ಮಾತಿನಿಂದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಹಿಂದೆ ಅಕ್ಟ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಸಕ್ತವಾದಾಗ ಅಮೃತತ್ವ ಧರ್ಮದಿಂದ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಈಗ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಇದ್ದಾನೆಂದು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಯೋಗವ್ಯವಚ್ಛೇದವನ್ನು ಹೇಳದ ಕಾರಣ "ನಚ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಪ್ರತರ್ಕ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಆಂತರ್ಯವೇನು ?

भावदीपः - अप्रतर्क्यमविज्ञेयमित्यादि तु दुर्ज्ञानत्वादिपरम् ।

''सुक्ष्मत्वादप्रसिद्धत्वाद् गुणबाहुल्यतस्तथा । अनिर्दैश्यौ तथाऽव्यक्तावचिन्त्यौ श्रीश्च माधव''

इति द्वादशे गीतातात्पर्योक्तेः । ''श्रुत्वाऽऽत्मानं वेद न चैव कश्चित्''इति तु व्याख्यातं 'सर्वत्र प्रसिद्धे' इत्यादिनय इति भावः ।

"ಆಪ್ರತರ್ಕೃಮವಿಜ್ಞೇಯಂ'' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ

''ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವಾದಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾದ್ ಗುಣಬಾಹುಲ್ಯತಸ್ತಥಾ । ಅನಿರ್ದೇಶ್ಯೌ ತಥಾಽವ್ಯಕ್ತಾವಚಿಂತ್ಯೌ ಶ್ರೀಶ್ವ ಮಾಧವಃ''

ಸೂಕ್ಷ್ಮನೂ, ಅಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ, ಅನೇಕ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನಿರ್ದೇಶ್ಯನಾದವನು ಅವ್ಯಕ್ತನೂ ಆಚಿಂತ್ನನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಮತ್ತು ಮಾಧವನು ಸೂಕ್ಕ್ವರು, ಅಪ್ರಸಿದ್ದರು, ಬಹುಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವರು, ಅನಿರ್ದೇಶ್ಯರು, ಅವ್ಯಕ್ತರು, ಅಚಿಂತ್ಯರು ಆಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಗೀತಾತಾತ್ರರ್ಯದ ಹನ್ನೆರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. "ಶ್ರುತ್ತಾ 5.5ತ್ತಾನಂ ವೇದ ನ ಚೈವ ಕಶ್ಚಿತ್" ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ "ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಯೋಪದೇಶಾತ""ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಅಂತರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಮಜಲಿನ ಅರ್ಥ

भावदीपः - अन्तरत्वं च बाह्यापेक्षां विना रममाणत्वरुपं वा । पृथिव्यादि देवतान्तःस्थत्वरूपं वा । द्वेषापि विष्णोरन्यत्रानवकाशमिति ''विवक्षित-गुणोपपत्तेः'' इत्यत्रोक्तप्रायमिति भावः ।।१८।।

ಅಂತರತ್ವವನ್ನು ಬಾಹ್ಯಾಪೇಕ್ಟ್ ಇಲ್ಲದೆ ಕ್ರೀಡಿಸುವವನು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಅಥವಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಎರಡೂ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಟ್ಟು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಅಂತರತ್ವವು ಉಪವನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು "ವಿವಕ್ತಿಕಗುಣೋಪಪತ್ತೇ!" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಭಪ್ರಾಯ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ನಚ ಸ್ಮಾರ್ತಮತದ್ದರ್ಮಾಭಿಲಾಪಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् – ।। नच स्मार्तमतद्धर्माभिलापात् ।। १९ ।।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಕಾಪಿಲಸ್ಟೃತಿಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಗುಣತ್ವದೆಂಬ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಧರ್ಮವನ್ನಾಗಲೀ, ಸಂಸಾರಿತ್ವವೆಂಬಜೀವನಧರ್ಮವನ್ನಾಗಲೀಹೇಳದಕಾರಣಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಚ ಶಬ್ದವಿದೆ. ಸ್ಮಾರ್ಕಮ್ = ಕಾಪಿಲಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಲಟ್ಟ, ಪ್ರಧಾನವಾಗಲೀ ಜೀವವಾಗಲೀ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅತರ್ವರ್ಮಾಭಲಾಪಾತ್ = ಪ್ರಧಾನ, ಜೀವ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ತ್ರಿಗುಣತ್ವ , ಸಂಸಾರಿತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಕಾಪಿಲಸ್ಟೃತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರು ಪ್ರಸಕ್ತರು ?

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – त्रिगुणत्वादिप्रधानधर्मानुक्तेनं स्मृत्युक्तं प्रधानमन्तर्यामी

ಅನುವಾದ - ಸತ್ಯ, ರಜಸ್ಸು, ತಮಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಯಾವುದೇ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಪಿಲಸ್ಟೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ - ಹಿಂದೆ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ-ಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು. ಈಗ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿ ಮಾಡಿದ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತ್ರಿಗುಣತ್ವ = ಸತ್ವ ರಜಸ್ಸು ತಮಸ್ಸು ಎಂಬ ಮೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವಿಕೆಯೇ, ಅದಿ = ಮೊದಲಾದ, ಪ್ರಧಾನ = ಪ್ರಕೃತಿಯ, ಧರ್ಮ = ಯಾವುದೇ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು, ಅನುಕ್ಷೇ = ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳದ ಕಾರಣ, ಸ್ಮೃತ್ಯುಕಂ = ಕಾಪಿಲಸ್ಪೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಪ್ರಧಾನಂ = ಪ್ರಕೃತಿಯು, ನ ಅಂತರ್ಯಾಮೀ = ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ,

ತತ್ವಪ್ರ**ದೀಪ**

ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಅಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಕಾರಣ

तत्वप्रदीपः - ''नच स्मार्तमतद्वर्माभिलापात्'' ।। त्रिगुणत्वजडत्वाध-भिलापाभावात्र प्रधानमत्रोक्तम् । कपिलस्मरणमात्रपरिकल्पितं न श्रुतियुक्तयुपेतमिति 'स्मृत्युक्तम्' इत्युक्तम् । आत्मत्वामृतत्वादृष्टत्वद्रष्टृत्वावत द्वर्माभिलापाच ।।छ।। 'ನಚ ಸ್ವಾರ್ಕಮತದ್ದರ್ಮಾಭಲಾಪಾತ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸತ್ವ, ರಜಸ್ಸು, ತಮಸ್ಸು ಎಂಬ ಮೂರು ಗುಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಜಡತ್ವ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಿರೀಶ್ವರಸಾಂಖ್ಯಮತ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ಕಪಿರೋತ್ರವಾದಸ್ಮೃತಿಯಷ್ಟೇ ಪ್ರಕೃತಿಪರವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಪ್ರತಿಯುಕ್ತಿಗಳ ಅಧಾರದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಣ್ಣಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸ್ಮೃತ್ಯುಕ್ತಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆತ್ಮತ್ತ, ಅಮೃತತ್ವ, ಆಸ್ಪಪ್ತತ್ವ, ದೃಷ್ಟತ್ವ ಇವೆಲ್ಲವಾ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಸ್ಥಾಧಾರಣಧರ್ಮಗಳೇ ಆಗಿವೆ ಹೊರತು, ಪ್ರಕೃತಿ ಧರ್ಮಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವವನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ ?

तत्वप्रकाशिका – ।। नच स्मार्तमतद्धर्माभिलापात् ।। १९ ।।

एवं निरवकाशलिङ्गेन विष्णोरन्तर्यामित्वं समर्घ्यं, यदुक्तं प्रकृतेरन्तर्यामित्वमिति तदपाकुर्वत्सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे – न चेति ।।

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಅವಿದಿತತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ನಚ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಸ್ಮಾರ್ತ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೇನು ?

तत्वप्रकाशिका – स्मार्तं = कापिलस्मृतौ पृथिव्यायात्मकतयोक्तं प्रधानं नान्तर्यामि अविदितत्वायनन्यथासिद्धविष्णुधर्मवत् । त्रिगुणत्वोपादानत्वादि-प्रधानधर्मोक्त्यभावादित्यर्थः । "ಸ್ವಾರ್ಕಂ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದಕ್ಕೆ 'ಕಾಪಿಲಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಎಂದರ್ಥ. ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಕಾಣುವ ಪ್ರಧಾನವು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲೂ ಉಪಪನ್ನವಾಗದ 'ಅವಿದಿತತ್ವ' ಎಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದೆಯೋ ಅದರಂತೆ ಕೇವಲ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ತ್ರಿಗುಣತ್ವ ಅಥವಾ ವಿಶ್ವೋಪಾದಾನತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ-ಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಚಶಬ್ದವು ತುಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ

तत्वप्रकाशिका – चशब्दो विष्णुरेवान्तर्यामी नतु प्रधानमिति तुशब्दार्थः ।।१९।।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ; ಹೊರತು ಪ್ರಧಾನವು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ತುಶಬ್ದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ.

ಭಾವದೀಪ

ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – नच स्मार्तमतद्धर्माभिलापात् ।। १-२-१९ ।।

स्मार्तमित्युक्तिः पूर्वपक्षयुक्तिसूचनायेति भावेन व्याचष्टे – स्मार्तमिति।। सौत्रपदानुवादोऽयम् । कापिलेत्यादिभाष्यपदव्याख्या ।

ನಚ ಸ್ಕಾರ್ತಮತದ್ದರ್ಮಾಭಲಾಪಾತ್ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ "ಸ್ಕಾರ್ತಮ್" ಎಂಬ ಪದವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ಸ್ಕಾರ್ತಮ್" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ "ಸ್ಮಾರ್ತಮ್" ಪದವು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದದ ಅನುವಾದರೂಪವಾಗಿದೆ. "ಕಾಪಿಲ" ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತುಗಳು ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ-ರೂಪವಾಗಿದೆ.

'ಅತದ್ಧರ್ಮ' ಶಬ್ದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ?

भावदीपः - सूत्रे तदिति स्मातं परामृश्यते ततोऽन्यदतत् ब्रह्म तद्धमांभिलापादित्युक्तौ पूर्वेण पौनक्त्तयं मत्वा भाष्ये अतदिति नजः प्रसज्य प्रतिषेषार्थतयाऽभिलापपदेनान्वयमुपेत्य अनुक्तेरत्युक्तमिति भावेन व्याचष्टे - अविदितत्वेति ।।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ "ತತ್" ಎಂಬ ಪದವಿದೆ. "ತತ್" ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸ್ಮೃತ್ಯಕ್ಷವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪರಾಮರ್ತಿಸಬೇಕು. ಅಂತಹ ಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮನಂಬ ಪದಾರ್ಥ. ಅದ್ದರಿಂದ "ಅತತ್" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮನಂದರ್ಥ. "ತದ್ದರ್ಮಾಳಲಾಪಾತ್" ಎಂಬರೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದೆಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳದಂತಾಗಿ ಪುನಯಕ್ಕಿದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕೋಸ್ಟರ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ "ಅತತ್" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ "ನಷ್" ಗೆ ಪ್ರಸಜ್ಜಪ್ರತ್ರಿಷೀಧಾರ್ಥಕತ್ವವನ್ನು ಅಂಗಿಕರಿಸಿ "ಅತತ್" ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅನ್ನಯವನ್ನು ಅಂಗಿಕರಿಸಿ ದಾರ್ಯ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅನ್ನಯವನ್ನು ಅಂಗಿಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಅದ್ದರಿಂದ "ಅನುಕ್ಷೇ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳದ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಬೇಕೆಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ "ಅವಿದಿತತ್ತ," ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಅವಿದಿತತ್ವ ಶಬ್ದದ ಸಮಾಸ ಹೇಗೆ ?

भावदीपः - 'अकर्तरि च कारके सञ्ज्ञायाम्' इत्यादाविव नञः समास इति भावः । शरीरत्वं च सावकाशयिष्याम इति भावः । जीवसमुचायक इति भ्रान्तिं निराह – चशब्द इति ॥

ಹೀಗೆ ನಞ್ಗೆ ಪ್ರಸಜ್ನ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥಕತ್ತವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿದಾಗ ಸಮಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ "ಅಕರ್ತರಿ ಚ ಕಾರಕೇ ಸಂಜ್ಞಾಯಾಮ್'' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಜ್ಯಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ 'ನ'ಇ" ಗೆ ಸಮಾಸ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಶರೀರತ್ವವನ್ನಾದರೂ ಮುಂದೆ ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಚ' ಶಬ್ದವು ಜೀವನನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುಕ್ಕಾಗಿ ''ಚಶಬ್ದು'' ಇತ್ರಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟದೆ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಆಂತರ್ಯವೇನು ?

भावदीपः – तत्वप्रदीपे तु आत्मत्वादमृतत्वादृष्टत्वाद्यतद्धर्मा-भिलापाचेति सूत्रोक्तांशस्य वृत्यन्तरमुक्तम्, नच पौनरुक्तयम् । आद्यसूत्रोपात्त-लिङ्गाल्लिङ्गान्तराणामेवात्र गृहीतेरिति भावः ।। १९ ।।

ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಾದರೂ ಆತ್ವತ್ತ, ಅಮೃತತ್ವ ಅದೃಷ್ಟತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬಾರದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ವಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಪುನರುಕ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಲಿಂಗವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೋ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಲಿಂಗಗಳನ್ನೇ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'क्रावेरिकेंद्रुःयंर्क्षारहरू के यंत्रांत्तृतक्रक्षार्वार' २००४ मण्डु क्राध्मात्त ब्रह्मसूत्रम् –।। ज्ञारीरश्चोभयेऽपि हि भेदेनैनमधीयते ।। २० ।।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಕಾಣ್ವಶಾಖಗಳು ಹಾಗೂ ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಶಾಖಗಳು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಿಂದ ಜೀವನು ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಶಾರೀರನಾದ ಜೀವನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅರ್ಥ - ಚಶಬ್ರವು 'ನ'ತ್' ಅನ್ನು ಅನುಕರ್ಷಣಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹಿಂ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಉಥಯೀ = ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಶಾಖಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಣ್ವಶಾಖಿಗಳು, ಭೇದೇನ = 'ಆತ್ಮಮೋನಂತರ:' 'ವಿಜ್ಞಾನಾದಂತರ:' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜೀವನನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಂದು, ಅಧೀಯತೇ = ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ತಸ್ಮಾತ್ = ಅದ್ದರಿಂದ ಶಾರೀರ: = ಜೀವನು, ನ = ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು॥

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಟ

ಶಾಖಾಭೇದದಿಂದ ಉಪಾಸನಾಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – 'य आत्मनि तिष्ठज्ञात्मनोऽन्तरो (यमात्मा न वेद यस्याऽत्मा शरीरं य आत्मानमन्तरो यमयत्येष त आत्माऽन्तर्याम्यमृतः') (बृ.माध्यन्दिनपाठः) 'यो विज्ञाने तिष्ठन् (विज्ञानादन्तरो यं विज्ञानं न वेद यस्य विज्ञानं शरीरम्') (बृ. ५-७-२२.) इत्युभयेऽपि हि शास्त्रिनो भेदेनैनं जीवमधीयते ।

ಆನುವಾದ - ''ಯಾವಾತನು ಜೀವರುಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಜೀವನಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿ ಇರುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ ಯಾರನ್ನು ಜೀವನು ತೀಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೋ ಯಾರಿಗೆ ಆತ್ರಮ ಶರೀರವಂತಿವ್ಯಾನೋ, ಯಾರು ಆತ್ರನನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ ಆತ್ಮನು ನಿನ್ನು ಅಂತರ್ಯವಿನಾಯವಾಗಿ ಅಮೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. - ಹೀಗೆ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಶಾಖೆಯು ಹೇಳಿದೆ. ''ಯಾರು ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಜೀವನಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿ ಜೀವನ್ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವನಾಗಿ ಜೀವನೇ ಶರೀರವಾಗಿ ಇರುವವನಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವ್ಯಾನೋ ಹೀಗೆ ಎಂದು ಕಾಣ್ಯಶಾಖೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣ್ಯಶಾಖೆಗಳು

ಹಾಗೂ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಶಾಖಿಗಳು ಜೀವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಇದ್ದಾನೆಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಅಂತರ್ಯಾಮ-ಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಿಂದೆ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಸಹ ಈಗ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಯ: = ಯಾವಾತನು, ಆತ್ಮನಿ = ಜೀವನಲ್ಲಿ, ತಿಷ್ಮನ್ = ನೇಸಿರುವವನಾಗಿ

ಆತ್ಟರ್ನ = ಜೀವನಿಂದ, ಅಂತರ: = ಭಿನ್ನವಾಗಿ, ಯಂ = ಯಾವಾತನನ್ನು, ಆತ್ಮಾ = ಜೀವನು, ನ ವೇದ = ತಿಳಿಯಲಾರನ್ನೋ, ಯಸ್ಕ = ಯಾವಾತನಿಗೆ, ಆತ್ಮಾ = ಜೀವನು, ತರೀರಂ = ಶರೀರನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಯಃ = ಯಾವಾತನು, ಆತ್ಮಾನಂ = ಜೀವನನ್ನು, ಅಂತರ: = ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದು, ಯಮಯತಿ = ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಏಷಃ = ಅಂತಹ ಈ ಭಗವಂತನೇ, ತೇ = ನಿನ್ನ, ಆತ್ಮಾ = ಸ್ವಾಮಿಯು ಹಾಗೂ, ಅಂತರ್ಯಾಮೀ = ಒಳಗಡೆ ನೆಲೆಸಿವವನು; ಹಾಗೂ

ಅಮೃತ: = ನಾಶರಹಿತನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳಿದೆ.

ಯ: = ಯಾವಾತನು ವಿಜ್ಞಾನೇ = ವಿಶೇಷಜ್ಜಾನಿಯಾದ ಜೀವನಲ್ಲಿ, ಶಿಷ್ಣನ್ = ನೆಲೆಸಿ, ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ = ಜೀವವಿಗಿಂತ, ಅಂತರ: = ಭಿನ್ನನಾಗಿ, ವಿಜ್ಞಾನಂ = ಜೀವನಿಗೆ ನ ವೇದ = ತನ್ನನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಯುಕ್ಕ = ಯಾವಾತನಿಗೆ, ವಿಜ್ಞಾನಂ = ಜೀವನೇ, ಶರೀರಂ = ದೇಹವಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಉಭಯೀತವಿ = ಕಾಣ್ಯಶಾಖೆಗಳು ಹಾಗೂ ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಶಾಖಿಗಳು, ಏನಂ = ಇಂತಹ, ಜೀವಂ = ಜೀವನನ್ನು, ಭೇದೇಣ = ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನನ್ನು, ಅಧೀಯತೇ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ಹಿ = ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಹೀಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹ ಬಾಧಕಗಳಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಜಗತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಏಕೆ ಶರೀರ ?

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – 'शीर्यते नित्यमेवास्माद् विष्णोस्तु जगदीदृशम् । रमते च परो ह्यस्मिन् शरीरं तस्य तज्जगत् ॥' इति वचनात्र शरीरत्वविरोधः ॥ २० ॥

।। इत्यन्तर्याम्यधिकरणम् ।। ५ ।।

ಅನುವಾದ - ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಸಮಸ್ತಜಗತ್ತು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಿಯಮೇನ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ ಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೋ ಮತ್ತು ಇದರಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನಿದ್ದು ಕ್ರೀಡಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತು ಅವನಿಗೆ ಶರೀರವಾಗಿದೆಯೋ ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಜಗತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನ ಶರೀರವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ಯ, ಪೃಥಿವೀ ಶರೀರತ್ಕಾರಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವಿಷ್ಣು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಶರೀರತ್ವವು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಧರ್ಮವಾಗಿರ- ಬೇಕಾದರೆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಧರ್ಮಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಲ್ಲ ಎಂಬ ಧೋರಣೆಯು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯಸ್ವಾತ್ = ಯಾವುಕಾರಣದಿಂದ, ಈವುರ್ಥ = ಇಂತಹ ಸಮಸ್ಯಜಗತ್ತು, ಅಸ್ವಾತ್ = ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ, ನಿಶ್ವಮೀವ = ನಿರಂತರವಾಗಿ, ಶೀರ್ಯತೇ = ನಶಿಸುತ್ತದ್ದೋ, ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಶರೀರವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮತ್ತು ಪರಃ = ಸರ್ವೋತ್ರಮವಾದ ಪರಮಾತ್ರವು, ಆಸ್ಟಿಕ್ = ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಹಿ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ರಮತೇ = ವಿಹರಿಸುತ್ತಾನೋ, ತತ್ = ಆ ಕಾರಣದಿಂದರೇ, ಜಗತ್ = ಜಗತ್ತು,

ತಸ್ಯ = ಪರಮಾತ್ಮನ ಶರೀರವೆಂದು ವ್ಯವಹಾರವಿದೆ ಹೊರತು ಕೇವಲ ರೂಡಿಯಿಂದಲ .

ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ವಚನಾತ್ = ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ, ಶರೀರತ್ವ ವಿರೋಧ: = ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶರೀರಿ ಎಂಬ ಮಾತಿನ ವಿರೋಧವು, ನ = ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಕಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಕದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು॥

ತತ್ವಪ್ರ**ದೀ**ಪ

ಚಿತ್ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಕೂಡ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲ

तत्वप्रदीपः – ''शारीररुचोभयेऽपि हि भेदेनैनमधीयते'' ।। अतद्धर्माभिलापादेव तत्तजीवाशङ्कायां निरस्तायां योगिजीवमन्तर्यामिणमाशङ्क वमानं विशेषयुत्तया निराकरोति । उभयेऽपि हि शाखिनो माध्यन्दिनाः काण्वाश्चाविशेषितं जीवमन्तर्यामिणो भेदेनाधीयत इति ।। 'च'कारात् 'यस्तेजिस तिष्ठन्' 'यस्तमिसि तिष्ठन्' इत्यादिश्रीदुर्गारूपायाश्चित्प्रकृतेश्च भेदेनाधीतत्वान्न चित्प्रकृतिरन्तर्यामिणीत्यिभप्रायः ।।

।। इत्यन्तर्याम्यधिकरणम् ।।

'ಶಾರೀರಶ್ಟೋಭಯೇಽ೩ ಹಿ ಭೇದೇನೈನಮಧೀಯತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ - ಜೀವಾರಿಗಳ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಪೃಥಿಷ್ಟಾದ್ಯಭಿಮಾದಿ ಜೀವರು ಈ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ರಾಗಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬ ಯೋಗಿ ಜೀವನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರಬಹುದಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಆರಂಕೆಯನ್ನು ಈಗ ವಿಶೇಷಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಣ್ವ ಹಾಗೂ ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಶಾಖೆಗಳು ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲದ ಜೀವನನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೇ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. 'ಚ'ಕಾರದಿಂದ

'ಯಸ್ತ್ರೇಜಸಿ ತಿಷ್ಯನ್' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀರೂಪವನ್ನು, 'ಯಸ್ತಮಸಿ ತಿಷ್ಯನ್' ಎಂಬ ದುರ್ಗಾರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಚಿತ್ಪಪ್ರತಿಗಿಂತ ಭೇದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಿತ್ಪಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಕೂಡ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ-ಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.,

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅತಧ್ಯರ್ಮಾಭಲಾಪಾತ್' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಜೀವನನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದೆಂತಾಯಿತು. ಪುನ: ಅದೇ ವಿಚಾರವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೇಶ್ವನೇ) ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ತತ್ತಪ್ಪದೀಪಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಜಡಪರದಾರ್ಥಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಜೀವನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಯಾದ ಜೀವನೊಬ್ಬನು ಅನೇಕ ತತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರಬಾರದು? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ತತ್ತಪ್ರದೀಪದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಆಂತರ್ಯಾಮಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಯುಸ್ತೇಜಸಿ ತಿಪ್ಪನ್' ಎಂದು ಮತ್ತು 'ಯುಸ್ತಮಿಸಿ ತಪ್ಪನ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಶ್ರೀ ಹಾಗೂ ದುರ್ಗಾರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಆಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಅದ್ಯ ಯನ ಮಾಡುವ ಕಾಣ್ವಶಾಖಿಗಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಭಗವಂತನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನಳಾಗಿದ್ದಾಳೆಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಶೇಂರಪರವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಅರಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಎಕೆಂದರೆ ಶೇಂರಪದಕ್ಕೆ ಅರೀನವಂದಷ್ಟೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ರವ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಶೇಂರ್' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಥವಾ 'ತ್ರೀರಣಂ ಅಸ್ಕ ಅಸ್ತೀತಿ ಶೇಂ' ಎಂಬ ವೃತ್ತತ್ತಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ವಿಷ್ಣುವಿನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಇದು ನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಕಾರಣ 'ಶರೀ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಕ್ರೀಡಾಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ರೆ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ 'ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಶರೀರವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದಂದ 'ಪೈಥಿವೀ ಶರೀರಂ' ಎಂಬುದೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ಪಯವಾಗುತ್ತವೆ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಮಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು॥

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕ<u>ಾ</u>

ಜೀವನಿಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸುವ ಯುಕ್ತಿ ಯಾವುದು ?

तत्त्वप्रकाशिका - ।। शारीरश्चोभयेऽपि हि भेदेनैनमधीयते ।। २० ।।

यज्जीवोऽन्तर्यामीत्युक्तं तदपि संसारित्वावतद्धर्माभिलापादिना निरस्तमपि विशेषयुक्त्या पराकुर्वत्सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे – शारीरश्रेति ।।

ಜೀವನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗುತ್ತಾನೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನೂ ಸಹ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅತದ್ವರ್ಮಾಭಿಲಾಪಾತ್' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಜೀವನ ಧರ್ಮವೆನಿಸಿದ ಸಂಸಾರಿತ್ಪಾದಿಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳದ ಕಾರಣ ನಿರಸ್ತವಾಯಿತು. ಆದರೂ ಸಹ ಪ್ರಕೃತ ವಿಶೇಷ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವವರಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ "ಶಾರೀರಕ್ಟ್" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಶಾಖಾಭೇದದಿಂದ ಉಪಾಸನಾಭೇದ ಹೇಳುವ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳು ಯಾವುವು ?

तत्वप्रकाशिका – चशब्दात्रत्रः समाकर्षः । 'आत्मनोऽन्तरः' इति माध्यन्दिनाः 'विज्ञानादन्तरः' इति काण्वाक्च जीवमन्तर्यामिणः सकाशाद् भेदेनाणीयते ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ನ' ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು. 'ಆತ್ಮರ್ಮೇSಂತರು' ಎಂದು ಮಾಧ್ಯಂದಿನಶಾಖಿಗಳು, ಹಾಗೂ 'ವಿಜ್ಞಾನಾದಂತರು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಾಣ್ವಶಾಖಿಗಳೂ ಸಹ ಜೀವನನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನೆಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ವಿಜ್ಞಾನಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಕೃತನು ಯಾರು ?

तत्वप्रकाशिका - 'हि' यस्मादतो न शारीरश्चान्तर्यामीत्यर्थः । आत्मनः

सकाशाद् अन्तरो विविक्तः । विज्ञानपदेन शारीरः कुतः? इति चेत्, उदाहृत-श्रुतिसमाख्यानादेव ।

ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಶಾಖೆಗಳು ಹಾಗೂ ಕಾಣ್ವಶಾಖೆಗಳು ಜೀವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನೆಂದು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಜೀವನನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಆತ್ಮನಃ = ಜೀವಾತ್ಮನಿಗಿಂತ, ಅಂತರಃ = ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ. ವಿಜ್ಞಾನವದಕ್ಕೆ ಜೀವಾತ್ಮನೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ 'ಯ ಆತ್ಮನೆ ತಿಷ್ಟನ್' ಎಂಬ ಹಿಂದೆ ಬಾಧ್ಯಂದಿನ ಶ್ರುತಿಯ ಸಮಾನಾರ್ಥಕವಾದ 'ಯೋ ವಿಜ್ಞಾನೇ ತಿಷ್ಟನ್' ಎಂಬ ಹಿಂದೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಕಾಣ್ವಶ್ರುತ್ತಿಯ ಪ್ರಮಾಣವು ಸಂವಾದಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಜ್ಞಾನವದಕ್ಕೆ ಜೀವನೆಂಬರ್ಥವೇ ಸಾಧುವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಧರ್ಮ ಹೇಳದ ಪ್ರಮಾಣ ಯಾವುದು ?

तत्वप्रकाशिका – ननु विष्णावसम्भाव्यमानपृथिव्यादिशरीरत्वस्य प्रधानादिधर्मस्यात्रोक्तेः कथं विष्णोरन्तर्यामित्वम्? कयं च प्रधानादि-धर्मानभिरापः? इत्यत आइ – शीर्यत इति ।।

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಅಸಂಭಾವಿತವಾದ 'ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶರೀರತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾದರೂ ಹೇಗೆ ಸರಿಯಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬೆರೆಡು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ''ಶೀರ್ಯತೇ'' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಶರೀರಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು

तत्वप्रकाशिका – यद्यपि विष्णौ नोक्तप्रकारद्वयेन पृथिव्यादि-शरीरत्वोपपत्तिः । तथापि योगवृत्त्या तस्मिन् पृथिव्यादिशरीरत्वव्यपदेशोपपत्तेः न तद्विरोघो विष्ण्वन्तर्यामित्वस्य । नाप्यतद्धर्माभिलापोक्तेः विरोध इति भावः ।

ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ, ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಎರಡುಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶರೀರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶರೀರತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶರೀರತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ವಿರೋಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳದ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಯೋಗರೂಢಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲ ಯಾವುದು ?

तत्त्वप्रकाशिका – यदापि योगाडूढेः प्राबल्यम् । तथापि निरवकाशा-विदितत्त्वादिलिङ्गबलेन योगाङ्गीकारो युज्यते । अतोऽन्तर्यामी विष्णुरेवेति, स एव अमृतोऽक्षिस्यश्चेति सिद्धम् ।।२०।।

इति श्रीमज्जयतीर्घभिक्षुविरचितायां तत्त्रप्रकाशिकायाम् अन्तर्याम्याधिकरणम् ।।

ವಸ್ತುತ: 'ಯೋಗಾದ್' ರೂಢಿರ್ಬಲೀಯಸೀ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತಲೂ ರೂಢ್ಯರ್ಥವೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಅವಿದಿತತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ನಿರವಕಾಶ-ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನೇ ಅಮೃತನೂ ಹಾಗೂ ಅಕ್ಷಿಸ್ಟನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಮುನಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು॥

ಬಾವದೀಪ

ಶಾರೀರಪದವನ್ನು ಅಪಕರ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು ?

भावदीपः - ।। शारीरश्रोभयेऽपि हि भेदेनैनमधीयते ।। २० ।।

निरस्तमपीति ।। 'शारीरश्च' इत्यपि पूर्वत्राकृष्य व्याख्येयमिति भावः।। विशेषेति ।। तेन न पौनरुत्तयमिति भावः । विशेषयुत्तया निराकरणं च योगिजीवस्यान्तिर्यामिशङ्कानिरासार्थमित्युक्तं तत्त्वप्रदीपे ।

॥ ಶಾರೀರಶ್ಟೋಭಯೇಽಪಿ ಹಿ ಭೇದೇನೈನಮಧೀಯತೇ ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ''ನಿರಸ್ತಮಪಿ'' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ''ಶಾರಿರಶ್ಚೆ''ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನ್ನಯಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ''ವಿಶೇಷೆಯುಕ್ತಯಃ'' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ತತ್ತಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ-ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಯೋಗಿಯಾದ ಜೀವನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿನ ಚ ಶಬ್ದವು ಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆಯೆ ?

भावदीपः - तथा चकाराद् 'यस्तेजिस तिष्ठन्' इत्यादिभेदाध्ययनाचित्क-प्रकृतिर्नान्तर्यामीति समुचयार्थं इत्यप्युक्तम् ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ "ಚ" ಕಾರವು "ಯಸ್ಕೇಜಸಿ ತಿಷ್ಣಕ್ " ಎಂಬುದಾಗಿ ಭೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಕಾರಣ ಚಿತ್ರಪ್ರಕೃತಿಯು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದೂ ಸಹ ವ್ಯಾಪ್ಟಾನಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ವಿವಿಕ್ಕಶಬ್ದದ ಆಂತರ್ಯವೇನು ?

भावदीपः – भाष्योक्तकृत्स्रवाक्ये भेदोक्तयंशं दर्शयन् सूत्रभाष्ययोर्स्यमाह्
– आत्मन इति ।। 'ही'ति सौत्रानुवादेन 'यस्मात्' इति व्याख्या ।
पूर्वमन्तर इत्यस्यान्तरत्वाख्यिलङ्गार्पकतया व्याख्यानेऽपि इह 'आत्मानमन्तर'
इत्यस्यापि उक्तत्वेन अपौनहत्त्यायऽत्मन इत्यादिपश्चम्युपपत्तये साक्षाञ्चेदोक्तिलाभाय चार्यमाह – विविक्त इति ।।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವ ಭಾಗವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಆತ್ಮನಃ" ಎಂಬ ವ್ಯಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ಹಿ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ "ಯು" ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದೆ "ಅಂತರೇ" ಎಂಬ ಶಭ್ಯಕ್ಷೆ ಅಂತರತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದರೂ ಸಹ ಪ್ರಕೃತ ಆತ್ಮಾನಮಂತರಃ" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅಂತರತ್ನುಹೆಂಬ ಸಹ ಅಂತರತ್ವ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಹ ಪುನರುತ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು "ಆತ್ಮನಃ" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯು ಉಪವನ್ನವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ನೇರವಾಗಿ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ಎರಡು ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ "ವಿವಿಕ್ಯೇ" ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - 'ಅಪಾದಾನೇ ಪಂಚಮೀ' ಎಂಬ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಅನ್ಯಾರಾದಿತರರ್ತೇದಿಕೃಬ್ನಾಂಚೂತ್ರರಪದಾಜಹಿಯುಕ್ತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಆನ್ಯ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಿಯನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯಾಪೇಕ್ಷೆಯಲ್ಲದೇ ಕ್ರೀಡಿಸುವಿಕೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ತಿಸುವುದಾದಲ್ಲಿ 'ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ' ಎಂಬ ಷಷ್ಟೀ ವಿಭಕ್ತಿಯೂ ಸಹ ವೃರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅವಿದಿತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಯಂ' ಇತ್ಕಾದಿ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು. ತನ್ಮೂಲಕವಾಗಿ 'ಯಃ ಪ್ರಥಿವೀಮಂತರಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವಪ್ಟೇ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾದ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸದಲೇ ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದ್ಯವಿದಿತತ್ಯಾಂತರತ್ವಾಖ್ಯಧರ್ಮಪ್ಪಪದೇಶಾತ್' ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸಕಾಶಾತ್ ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ?

भावदीपः - 'अङ्गयोऽन्तरः' इत्यादिप्रकरणबळात् पश्चम्यन्तत्वेऽपि स्पष्टत्वात् सकाशादित्युक्तम् । अन्तरशब्दस्य 'उदरमन्तरं कुरुते' इत्यादाविव भेदार्थत्वेऽपि धर्मधम्यभेदाद्वा 'अर्श आधच्'प्रत्ययान्तत्वेन वा विविक्त इत्युक्तम् । 'अन्यथाऽन्तरमवकाशाविधपरिधानान्तिर्धभेदसादृश्ये' इत्यमरोक्तेः पुश्चिङ्गं न स्यात्।

"ಅದ್ಕ್ಯೋ ನಂತರಃ" ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಂದ ಪಂಚಮ್ಮಂತವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಸ್ವಸ್ತಪಡಿಸಲು "ಸಕಾಶಾತ್" ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂತರ ಶಬ್ಜಕ್ಷಿ "ಉದರಮಂತರಂ ಕುರುತೇ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಭೇದಾರ್ಥವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ ಅಂದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಜೀವನಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಪಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ೧. ಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ, ೨. "ಅತ್ ಅದೃಚ್" ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಚ್ಚಪತ್ತಯಬಂಬರಿರುವುದ ಇದರಿಂದ "ವಿವಿಕ್ತಃ" ಎಂದು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಿಂದ ಟಣಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ "ಅಂತರಮವಹಕಾಶಾವಧಿವರಧಾನಾತರ್ಧಿಭೇದಾದ್ಯಶ್ವೇ" ಎಂದು ಅಮೆರದಲ್ಲಿ ಅಂತರ ಶಬ್ಜಕ್ಕೆ ನಪುಸಂಕರಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಪ್ರಯೋಗವು ತಪ್ಪಾದೀತು.

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಕ ಏಕೆ ?

भावदीपः – भाष्ये समग्रवाक्योक्तिः शाखयोरेकरूप्येण समाख्यात्व-सिद्ध्या विज्ञानपदमात्मपदवत् जीवार्यकमिति दर्शनाय वा । 'आत्मिन तिष्ठन्' इत्यादिना सर्वेणाप्याधाराधेयभावकर्मकर्तृभावशरीरशरीरिभावादिना भेदाध्ययनसूचनाय वा । अत एव समाख्यानादिति वक्ष्यतीत्याहुः।

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಶ್ರತಿವಾಕ್ಕವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳು ಏಕರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಾಖ್ಯಪ್ರಮಾಣವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಥವಾ ವಿಜ್ಞಾನಪದವು ಆತ್ಮಪದದಂತೆ ಜೀವವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸಮಗ್ರವಾಕ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ "ಆತ್ಮನಿ ತಿಷ್ಣನ್" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಆಧಾರ ಆಧೇಯಭಾವವು, ಕರ್ಮ-ಕರ್ತೃಭಾವವು, ಶರೀರ-ಶರೀರಿಭಾವವು ಇರುವುದರಿಂದ ಭೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸಮಗ್ರ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಸಮಾಖ್ಯಾನಾತ್' ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಕೆಲವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೆ ಭೇದ ಹೇಳುವ ಉಭಯ ಸಮೃತವಾಕ್ಯ ಯಾವುದು ?

भावदीपः – पूर्वमधिदैवेत्युक्त्या पृथिव्यादेश्चेतनत्वावगमेन 'पृथिव्या अन्तरः' इति प्राथमिकवाक्योक्त्यापि जीवान्तर्यामिणोर्भेदसिद्धौ चेतनत्वेनोभय-सम्मतत्वादात्मनीति वाक्यमुक्तं भाष्ये ।

ಹಿಂದ ಅಧಿದ್ಯವಗಳೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ದಿಗಳನ್ನು ಚೇತನಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರಿಂದ "ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಅಂತರಃ" ಎಂಬ ಪ್ರಾರಂಭದ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವಿಯ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದರು, ಜೀವ ಹಾಗೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚೇತನತ್ವವು ಉಭಯಸಮೃತವಾದ್ದರಿಂದ "ಆತ್ರನಿ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಬೃಹದ್ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವಿಶೇಷವೇನು ?

भावदीपः - 'आत्मा विज्ञानमिति च सर्वजीवाभिमानवान् ब्रह्मैबोक्तः' इति बृहद्भाष्ये तु सर्वजीवनियामकाद् विरिश्चादिपि भिन्नोऽन्तर्यामी किमु जीवादिति कैमुत्यायार्थान्तरमुक्तम् । अत एव तत्रैव षष्ठे 'यो विज्ञाने तिष्ठन्' 'य आत्मिनि तिष्ठन्' इत्याद्युभययोर्जीवाभिप्रायेण पाठ इत्यप्युक्तम्। अथिकं चन्द्रिकायाम् ।

"ಆತ್ಮಾ ವಿಜ್ಞಾನಂ" ಎಂಬುದು ಸಕಲ ಜೀವರಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು ಜೀವೋತ್ತಮನಾದ ಚತುರ್ಮಾಖಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಬೃಹದ್ಭಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಜೀವರ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಚತುರ್ಮಾಖಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜೀವೋತ್ತಮನಾದ ಚತುರ್ಮಾಖಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಭಿನ್ನನಂದು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಜೀವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನ ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೇನು? ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಬೃಹದ್ಭಾತ್ಯದಲ್ಲೇ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ''ಯೋ ವಿಜ್ಞಾನೇ ತಿಷ್ಠನ್', 'ಯಃ ಆತ್ಮಾ ತಿಷ್ಠನ್'' ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಪದಗಳಿಂದ ಜೀವನನ್ನೇ ವಿವಕ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ''ಪಾಠಃ'' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಶಂಕಾ - 'ಯ ಆತ್ಮನಿ' ಮತ್ತು 'ಯೋ ವಿಜ್ಞಾನೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರತಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವಾಗ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮಾ ವಿಜ್ಞಾನಮಿತಿ ಚ ಸರ್ವಜೀವಾಭವಾಸವಾನ' । ಬ್ರಹ್ಮೈರ್ನೋಕ್ತೆ !' ಆತ್ಮ ಹಾಗೂ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸಕಲ ಜೀವರ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚತುರ್ಮಾಖನೇ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಶಾರೀರಸ್ಯ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವಿಷಯವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮ ಹಾಗೂ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಬ್ದಗಳು ಚತುರ್ಮಾಖಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿರುವಾಗ ನೀವು ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಜೀವನಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥೀಸುತ್ತೀರಿ ?

ಸಮಾಧಾನ - ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಮುಖ್ಯಹ್ಮಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಿರುವುದು ಸತ್ಯ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಚಿತ್ರವನ್ನು ತೋರುವಾಗ' ಯ ಆತ್ಮನಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿದ ಅತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆಯನ್ನು ನಿಮಕ್ಕಿಓದರೆ. 'ಯಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ'' ಎಂಬಲ್ಲೂ ಸಹ ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪೃಥಿವ್ಯ ಎಮಾನಿದೇವತೆಯನ್ನೇ ವಿವಕ್ತಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಮೂಡಿದರೆ 'ಯಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕಗಳಿಂದಲೇ ಭೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳು ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಜಡಪರಶಕ್ಷವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಆತೃಹಾಗೂ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಬ್ದಗಳಾದ, ಅಪ್ಪರ್ ಪ್ರವರ್ಷಪಕ್ಷಗಳು ಪರಿವ್ಯಾದಿಕಲ್ಪನದ ಜೀವಪರಶ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯನ್ನು ಕುರಿತು "ಯ ಆತ್ಮನಿ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕಗಳಿಂದ ಅಂತರ್ಯಮಾರಿನ ಶಿರ್ದರಿದ ಜೀವನಿದರ ಫೇರವದಿ ಎನ್ನಲು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೃಹದಾರನ್ನೂ ಭಾಷ್ಕದ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಅಥವಾ ಜೀವಾಭಿಮಾನಿ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗಿಂತಲೂ ಅವನಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಕಾರಣ ಅವನಿಂದ ಅವನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಭಿನ್ನನಾದ ಮೇಲೆ ಚತುರ್ಮುಖನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರಾದ ಜೀವರಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೆ ಭೇದವು ಕೈಮುತ್ಯನ್ನಾಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಆತ್ಮಕ್ಕಬ್ಬವು ಚತುರ್ಮುಖ ಪರ ಎಂದು ಶಂಕಾ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ 'ಯಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವಾದ್ಯಭವಾನಿ ದೇವತೆಯೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು 'ಯ ಆತ್ಮನಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಾಭಿಮಾನಿಯಾದವನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

ಇದು ತಪ್ಪು. 'ಆತ್ಮಾ ವಿಜ್ಞಾನಂ' ಎಂಬ ಸ್ವೃತಿಯಿಂದ ಮತ್ತು ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯಾಖಕಗಳ ಬಲದಿಂದ ಹಾಗೂ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದಲೂ ಸಹ ಜೀವಾಭಿಮಾನಿಯಾದವನೇ ಆತ್ಮಶಬ್ದರ ಅರ್ಥನೆನಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ 'ಯ ಆತ್ಮಾ) 'ಇತ್ಯಾದಿ ಶೃತಿಯಾದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಅಂತರ್ಯಾನಿಯಾದರೂ ಅಭಿಮಾನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನೆಂದು ಪ್ರತಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಚತುಮು೯ಖಪರತ್ನವನ್ನು ಆತ್ಮಶ್ಟಕ್ಕೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

'ಯಃ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಣನ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದ್ಯಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಭೇದವಿದೆಯೆಂಬ ಆಧ್ಯಯನವಾದರೂ ಸಮಾನನ್ಯಾಯದಿಂದ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರಶ್ನೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಉಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ 'ಯಃ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾ 0 ತಿಪ್ಷನ್' ಇತ್ಯಾ ದಿಯಾದ ವಾಕ್ಕವೇ ಮೊದಲಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿರುವ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಬಟ್ಟು ಅನಂತರ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ 'ಯಃ ಅತ್ಯಂ ತಿಪ್ಪನ್, ಯೋ ವಿಜ್ಞಾನೇ, ತಿಪ್ಪನ್' ಎಂಬೆರಡು ವಾಕ್ಕಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನೇನಿಂದರೆ ಈ ಎರಡು ವಾಕ್ಕಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಾರ್ಥತ್ವವಿದೆ. ಚೇತನಪರಶ್ವವೆಂಬರ್ಥವು ಪುರ್ವಪಕ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಂತಿಗಳಿಗೂ ಸಮತ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ – ಅಂತರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಭಾಹ್ಯಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ರಮಿಸುವಿಕೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರದ 'ಅಂತಸ್ವರ್ಧ್ವರ್ಮ' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವೇ ಅಂತರತ್ವವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸಿದ್ದಾರೆ. ಭೇದಾಧ್ಯಯನವಾದರೂ ಸಹ 'ಯ ಆತ್ಮನಿ ತಿಪ್ಪತ್ ಯಾಸ್ಕಾತ್ಮಾ ಶರೀರಂ ಯ ಆತ್ಯಾನಾಂ ಯಮಯತ್ನೇಷ ತ ಆತ್ಮಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಭೇದಕಾಧ್ಯಯನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು 'ಏಷ ತ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ಧಕ್ಕೆ ಸ್ವರೂಪವೆಂದರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬಾರರು. 'ತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಷಷ್ಟೀ ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಶರೀರಶಬ್ದದ ಸನ್ನಿಧಾನದಿಂದ ಆತ್ಮಶ್ಚುಕ್ಷ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಆತ್ಮನೆಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ಯಃ ಆತ್ಮನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಉದಾಹರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ಅಂತರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಒಳಗಡೆ ಇದ್ದು ರಮಿಸುವಿಕೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುವಾಗ ಭೇದಾಧ್ಯಯನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ?

ಉತ್ತರ - ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಕೈಮುತ್ಯದಿಂದ ಭೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಭೇದಾಧ್ಯಯನವು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಯ ಆತ್ಮನೋನಂತರಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಅಂತರ' ಶಬ್ಟಕ್ಕೆ ಭೇದವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಕರಲ್ಲಾದರೂ 'ಯ ಆಶ್ವಾನಾವತರಃ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಅಂತರ' ಶಬ್ಧವರ್ನೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷ ಪರಿಹಾರವೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಲಾಭವಾಯತು. 'ಯ ಆತ್ಮಾರ್ಮಾಂತರಃ, ಯೋ ವಿಜ್ಞಾನಾರಂತರಃ, ಯೋ.Sರ್ ಭ್ಯೋ.So ತರಃ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮಿ ವಿಭಕ್ತಿಯೂ ಸಹ ಸ್ವರಸವಾಯಿತು.

'ಯಂ ಪ್ರಥಿವೀ ನ ವೇದ, ಯಃ ಪ್ರಥಿವ್ಯ ಅಂತರಃ ಇತ್ಕಾದಿನಾ' ಇತ್ಕಾದಿಯಾದ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪ್ರತೀಕ ಗ್ರಹಣಕ್ಕಾಗಿ 'ಪ್ರಥಿವೀಮಂತರಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ 'ಅಂತರೋ ವಿವಿಕ್ತು' ಎಂಬ ಮಾತನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗಚ್ಚರೀರತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ವಿವರಣೆ ಏನು ?

भावदीपः – कथं 'शीर्यते' इति वचनेनोक्तशङ्कानिरासः । तदात्मकत्वत-देहत्वयोरन्यतरस्यापि विष्णावसमाधानादित्यतः पृथिव्यादिशरीरत्वमपि न निरवकाशम् । यौगिकशरीरत्वोपपत्तेर्विष्णोरपीति न्यायविवरणरीत्या भावमाइ – यद्यपीति ।।

"ಕೀರ್ಯತೇ" ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹೇಗೆ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ತದಾತ್ಮಕತ್ತ ಹಾಗೂ ತದ್ದೇಹತ್ವ ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶರೀರಗಳೂ ಸಹ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಲಿಂಗವೆಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಶರೀರಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಪ್ರಕಾರ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಯದ್ಯಪಿ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ. ಶರೀರತ್ನ ಕೂಡಿಸಲು ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆಯೇ ?

ಟಣೆಯಲ್ಲಿ ''ಉಕ್ಕಪ್ರಕಾರ'' ಎಂದರೆ ತದಾತ್ಮಕತ್ವ ಹಾಗೂ ತದ್ವೇಹಕತ್ವವೆಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಆತ್ಕಾಧಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ದೇಹಾದಿಗಳ ಮುಖಾಂತರ ನಾಶಾದಿಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ''ಯಸ್ಕಾತ್ಮಾ ಶರೀರಂ'' ಎಂಬುದು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಗೌಣಶರೀರತ್ವ ಉಲ್ಲೇಖದ ಆಂತರ್ಯವೇನು ?

भावदीपः - बृहद्भाष्ये तु

'पृथिव्याद्या देवतास्तु देहवद्यद्वशत्वतः । शरीरमिति चोच्यन्ते यस्य विष्णोर्महात्मनः ॥'

इति यद् गौणशरीरत्वरूपं समाध्यन्तरमुक्तम्, तत्तु पुराणादौ जगतो ब्रह्मकायत्वाबुक्तेरिप निर्वाहार्यम्। तत्र शीर्यतारूपयोगसम्भवादिति ज्ञेयम् ।

ಬೃಹದ್ಬಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ

''ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಾ ದೇವತಾಸ್ತು ದೇಹವದ್ಯದ್ದಶತ್ವತಃ I ಶರೀರಮಿತಿ ಚೋಚ್ಯಂತೇ ಯಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರ್ಮಹಾತ್ಮನಃ''

ಎಂದು ಗೌಣವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಕೇವಲ ಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜಗತ್ರೇ ಬ್ರಹ್ಮನ ಶರೀರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಕೂಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಶೀರ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದು. 'ಇತಿವಚನಾತ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ?

भावदीपः - 'तथापि' इत्याधङ्गीकारवादः । वस्तुतस्त्वज्ञरूक्षयास्मृत्युक्त-योग प्राबल्यस्य 'कम्पनात्' इत्यत्र ब्युत्पादिषध्यमाणत्वात् । स्मार्तयोगादेव पौराणिकरूढेरिप भावाच । अत एव भाष्ये 'इति वचनात्' इति योगस्य वाचनिकत्वमुक्तम् ।

"ತಥಾಪಿ" ಎಂಬುದು ಅಂಗೀಕಾರವಾದವಾಗಿದೆ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಅಜ್ಞರೂಥಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ಟ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯೋಗರೂಢಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು "ಕಂಪನಾತ್" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಟೃತಿಸಿದ್ದವಾದ ಯೋಗದ ಜೊತೆಗೆ ಪೌರಾಣಿಕರೂಢಿಯೂ ಸಹ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ "ಇತಿ ವಚನಾತ್" ಎಂದು ಯೋಗವು ಸ್ಟೃತಿವಚನದಿಂದ ಸಿದ್ದವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತಫಲವನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ?

भावदीपः – निरवकाशेति ।। जन्मादिनयरीत्येति भावः ।। अत इति ।। निरवकाशानेकलिङ्गसत्वात् परपक्षे साधकाभावाद्वाधकभावाच सूत्रत्रयोक्त-हेत्वंशार्थः । स एवेति फलोक्तिः ।। २० ।।

।। इति राघवेन्द्रयतिकृते भावदीपे अन्तर्याम्याधिकरणम् ।।

ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಜನ್ಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳದ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ನಿರವಕಾಶವಾದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಪರಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಬಾಧಕ-ವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಮೂರುಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುಲ್ಪಟ್ಟ ಹೇತುಭಾಗದ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಅತಃ" ಎಂಬ ಪರವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. "ಸ ಏವ" ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

> ॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪದ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವು ಮುಗಿಯಿತು॥

> > ॥ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರಗಳು

श्रीजानकीवदनाम्भोजराजहंसाय रामचन्द्राय नमः ।। श्री गुरुभ्यो नमः ।। हरिः ॐ ।।

श्री राघवेन्द्रतीर्थविरचिता

तन्त्रदीपिका

प्रणम्य गुणसम्पूर्णं दोषातीतं रमापतिम् । पूर्णबोधं गुरूनन्यान् कुर्मः सूत्रार्थसङ्ग्रहम् ।। प्रथमाध्यायस्य द्वितीयः पादः अन्तर्याम्यधिकरणम् (१।२।५)

ಅಧಿದೈವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಅರ್ಥವೇನು ?

।। अन्तर्याम्यधिदैवादिषु तद्धर्मव्यपदेशात् ।। १-२-१८ ।।

अत्र नयेऽन्तःस्थितिरूपभावयुक्तं नियमनाख्यं क्रियात्मकं लिङ्गं समन्वीयते । अधिदैवादिपदेन तत्तत्प्रकरणं लक्ष्यते । तदिति तन्त्रम् । 'तत्तु' इत्यस्ति ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಅಂತಃಸ್ಥಿತಿ' ಎಂಬ ಭಾವಧರ್ಮದಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ನಿಯಮನ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾರೂಪವಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸಮನ್ವಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಧಿದೈವಾದಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆದಿಪದದಿಂದ ಅಧಿದೈವ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಅಧಿಭೂತಪ್ರಕರಣ, ಆಧ್ಯಾತ್ರಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಲಕ್ಷಣಯಾ ವಿವಕ್ತಿಸಬೇಕು. 'ತದ್ಧರ್ಮವೃಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ತತ್'ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಆವೃತ್ತಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ತತ್ತು' ಎಂಬ ಪದವಂತೂ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಆನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವೇನು ?

''एष त आत्माऽतर्याम्यमृतः'' इति श्रुतोऽन्तर्यामी ब्रह्मैव न तु प्रकृतिस्तत्तदिभमानी वा । कुतः? अधिदैवाधिभृतादिप्रकरणेषु तस्यान्तर्यामिणः सम्बन्धितया तस्य ब्रह्मणो धर्मस्य ''यं पृथिवी न वेद यं पृथिवीमन्तरो यमयति'' इत्यादिना पृथिव्याद्यविदितत्वान्तरत्वादे-व्यंपदेशादित्यर्थः ।

'ಏಷ ತ ಆತ್ಮಾನಂತರ್ಯಾಮ್ಮಮೃತಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಲೀ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಗಳ ಅಭಿಮಾನಿ ಜೀವರುಗಳಾಗಲೀ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅಧಿಧ್ಯವ, ಅಧಿಭೂತ, ಅಧ್ಯಾತಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ತಸ್ಯ = ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ತಸ್ಯ = ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮಸ್ಯ = 'ಯಂ ಪ್ರಥಿಎಂ ನ ವೇದ', 'ಯಃ ಪ್ರಥಿವೀಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುಲ್ಪಡುವ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದ್ಯವಿದಿತತ್ವ, ಅಂತರತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳ ವ್ಯಪದೇಶಾತ್ = ಉಲ್ಪೇಖ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧಿದೈವ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗ ಏಕೆ ?

तत्त्वत्यनुवृत्ताविष पुंनिर्देशो निर्णेयश्रुत्यनुसारात् । 'तद्धर्मव्यपदेशात्' इत्येव पूर्ताविधदैवेत्युक्तिः पृथिव्यादेश्चेतनत्वसूचनार्था । तेन जडावेद्यत्वं प्रकृत्यादाविष युक्तमिति न शक्क्यम् । ವಸ್ತುತಃ 'ತತ್ತು' ಎಂಬ ಪದವು ಅನುವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಸಹ 'ಏಷ ತ ಆತ್ಕಾ' ಎಂಬ ನಿರ್ಣೇಯಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಅಂತರ್ಯಾಮೀ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

'ತದ್ದರ್ಮವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಸೂತ್ರದ ತಾತ್ರರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಪುನಃ 'ಆಧಿದೈವ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ಉದ್ದೇಶವೇನೆಂದರೆ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಚೇತನ– ರಾಗಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಇದರಿಂದ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡ– ದಿರುವಿಕೆಯು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪ್ರಕೃತಿ-ಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವವಿದೆಯೇ ?

ननु पृथिव्यादिशरीरत्विलङ्गात् प्रकृतिजीवौ किं न स्यातामित्यत आह- नच स्मार्तमतद्धर्माभिलापात् ।। १-२-१९।।

'ಯಸ್ಕ ಪೃಥಿವೀ ಶರೀರಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪೃಥಿವ್ಕಾದಿಶರೀರತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಅಥವಾ ಅಭಿಮಾನಿಜೀವರು ಏಕೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಳಾಗಬಾರದು? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. "ನ ಚ ಸ್ವಾರ್ತಮತದ್ವರ್ಮಾಭಿಲಾಪಾತ"

ಸ್ಮಾರ್ತಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಥೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಎಂದರ್ಥ

चस्त्वर्षे । शारीरत्रचेत्यनुकृष्यते । स्मातं साङ्क्यस्मृत्युक्तं प्रधानम् । अन्तर्यामी तदेव न तु स्मातं शारीरो जीवश्च । कुतः? अतद्धर्माभिलापात्। तयोः स्मार्तजीवयोर्धर्माणां त्रिगुणत्वसंसारित्वादीनामभिलापाभावादित्यर्थः ।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು 'ತು' ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಶಾರೀರಶ್ವ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದ ಪದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅನುಕರ್ಷಮಾಡಬೇಕು. 'ಸ್ಮಾರ್ತಮ್' ಎಂದರೆ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಪರುವ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದರ್ಥ. ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು ಸ್ಕೃತಿಸಿದ್ದವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಲೀ ಶಾರೀರನಾದ ಜೀವನಾಗಲೀ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಅತದ್ಧರ್ಮಾಭಲಾಪಾತ'' ಸ್ಪೃತ್ಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಜೀವರುಗಳ, ತ್ರಿಗುಣತ್ವ, ಸಂಸಾರಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು, ಅಭಿಲಾಪಾಭಾವಾತ' = ಉಲ್ಲೇಖಮಾಡದ ಕಾರಣ ಎಂದು.

ಶಾರೀರತ್ವವನ್ನು ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತದೆ

शारीरत्वं तु ''शीर्यते नित्यमेवास्मात्'' इत्यादिना सावकाशमिति भावः ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತೀರ್ಯತೇ ನಿತ್ಕಮೇವಾಸ್ಮಾತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಆನುಸರಿಸಿ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶರೀರತ್ನವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ಮಾರ್ತ ಶಬ್ದದ ಆಂತರ್ಯವೇನು ?

स्मार्तेत्युक्तिः स्मृत्युक्तदिशा सर्वस्य तदुपादानकतया तदभेदेन तत्स्वरूपत्वाभिप्रयेण पृथिव्यादिशरीरत्वमिति पूर्वपक्षे युक्तिं सूचयितुम् ।

ಸಾರ್ತ್ರ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಥೃತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಸಕಲವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಅಭಿನ್ರವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶರೀರತ್ವವು ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ರಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಶಾರೀರಶಬ್ದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ?

शारीरेत्युक्तिरपि शारीरत्वात्तत्तच्छरीरत्वं तत्तदभिमानिजीवस्य युक्तमिति सूचितुमित्याहुः ।

ಇದರಂತೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಾರೀರವೆಂಬ ಪದವೂ ಸಹ ಶರೀರವುಳ್ಳವರಾದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿಜೀವರುಗಳು ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೇ ಶರೀರವನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸ್ಮಾರ್ತಶಬ್ದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ?

तत्त्वप्रदीपे तु कापिलस्मृतिमात्रल्पितं, नतु श्रुत्युक्तमिति स्मार्तमित्युक्तम् ।

ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಾದರೂ ಸಾಂಖ್ಯರ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಕಾಪಿಲಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿದೆ; ಹೊರತು ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೂಚಿಸಲು ''ಸ್ಕಾರ್ತಮ್'' ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿನ ನಞ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ?

प्रसज्यप्रतिषेधार्थकनञः क्रियासापेक्षत्वेनाऽसामर्थ्येऽपि ''असूर्यं पक्ष्याः'' इत्यादाविवाकर्तरि चेति ज्ञापनात् समासः ।।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ನಞಪದವು ಪ್ರಸಜ್ಯಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥಕದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಕ್ರಿಯಾಸಾಪೇಕ್ಷ-ವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಾಸವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ 'ಅಕರ್ತರಿ ಚ ಕಾರಕೇ ಸಂಜ್ಞಾಯಾಮ್' ಎಂಬ ವ್ಯಾಕರಣ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ 'ಅಸೂರ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸಮಾಸವಾಗುತ್ತದೋ ಆದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸಮಾಸವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತೀಯಬೇಕು

ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಭಾದಕವಿದೆಯೇ ?

जीवपक्षे साधकं नेत्युक्त्वा बाधकं चाह -।। शारीरश्चोभयेपि हि भेदेनैनमधीयते ।। १-२-२० ।।

ಜೀವನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣ-ಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣವು ಇರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. 'ಶಾರೀರಶ್ಟೋಭಯೇಪಿ ಹಿ ಭೇದೇನೈನಮಧೀಯತೇ' ಶಾರೀರನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗದೇ ಇರಲು ಇಬ್ಬರ ಅಧ್ಯಯನ ಕಾರಣ

नेति वर्तते । 'आत्मनोऽन्तरः' इति माध्यन्दिनायनाः 'विज्ञानादन्तरो विविक्तः' इति काण्वाक्वैनं जीवं प्रकृतादन्तर्यामिणो भेदेनाधीयते हि तस्मादतो न शारीरश्चान्तर्यामीत्यर्थः ।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ -- ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ 'ನ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಿ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಭೇದೇನೈನಮಧೀಯತೇ = 'ಆತ್ಮನೋನಂತರ:' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಶಾಖಿಗಳು ಹಾಗೂ 'ವಿಜ್ಞಾನಾದಂತರ:' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಾಣ್ವಶಾಖಿಗಳು ಜೀವನನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಆತಃ = ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ಶಾರೀರಶ್ನ = ಜೀವನೂ ಸಹ, ನ = ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಜೀವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅರ್ಥ

आत्मिवज्ञानशब्दयोर्जीवार्थत्वादिति भावः । चकारो ''यस्तेजिस तिष्ठन्'' इत्यादिभेदाध्ययनात् चित्प्रकृतिर्नान्तर्यामीति समुचयार्थ इति तत्त्वप्रदीपकोक्तिः ।

ವಿಕೆಂದರೆ ಆತ್ಮಾ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಕಬ್ಬಗಳು ಜೀವ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಆಭಿಪ್ರಾಯ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಿಶಬ್ದವು 'ಯಸ್ರೇಜಸಿ ತಿಷ್ಠನ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಚಿತ್ರಕ್ಷತಿಯನ್ನು ಆಂತರ್ಯಾಮಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಚಿತ್ರಕ್ಷತಿಯು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ತತ್ರಪ್ರದೀಪಕಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಚತಬ್ಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಟೀಕಾ ಹಾಗೂ ನವೀನ ಟೀಕೆಗಳನುಸಾರ ಅರ್ಥವೇನು ?

नञोऽनुकर्षणार्थं इति टीकोक्तिः । आद्यसूत्रेऽनुवृत्तावधारणव्यावर्त्यं सयुक्तिकं दर्शयितुमिमौ योगौ ॥५॥ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ನಞ್ ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುವೃತ್ತವಾದ 'ತತ್ತು' ಎಂಬುದು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಯುಕ್ತಿಬದ್ಧವಾಗಿ ತೋರಿಸಲು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

< * * * *

ಅದ್ವೈತ-ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣ ಮತ್ತು

ವಿಮರ್ಶೆ

ಅದ್ವೃತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಶರೀರವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಶರೀರವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಶರೀರವೇ ಇಲ್ಲದ ಬಟ್ಟಿಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಹೇಗೆ ಅಸಮರ್ಥವಾಗಿವೆಯೋ? ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ ಶರೀರರಹಿತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಶರೀರರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಹೇತುವೇ ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಚೈತ್ರನ ಕರ್ಮದಿಂದ ನಿಯಮಿತವಾದ ಶರೀರವು ಚೈತ್ರನ ಶರೀರವೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೋ ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮವಷಯಕವಾದ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಕಲ್ಲಿತವಾದ ಜಗತ್ತೇ ಬ್ರಹ್ಮಾಗೆ ಶರೀರವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ತನ್ನ ಶರೀರವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಇದನ್ನೇ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ -

್ರುಹ್ಮನಿಗೆ ಶರೀರವಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಏನರ್ಥ? ನಿಯಮ್ಮವಾದ ದೇಹಕ್ಕಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ದೇಹವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ನಿಯಮ್ಮವಾದ ತನ್ನ ಶರೀರಕ್ಕಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ದೇಹವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ದೇಹಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಬಹುದು. ಇನ್ನು ದೇಹಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಜೀವನ ಕರ್ಮದಿಂದ ಜೀವನು ಹೇಗೆ ಶರೀರವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೋ ಅದರಂತೆ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ ಜಗತ್ತವ್ದೇ ಶರೀರವನ್ನಾಗಿ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದು.

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಅವಿದ್ಯಾದಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ ಶರೀರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಗೆ ಸ್ವತಃ ಶರೀರಶೂನ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ? ಅದರಂತೆ ರಜತ ಹಾಗೂ ದೇಹಗಳೂ ಸಹ ಸ್ವತಃ ಶರೀರಶೂನ್ಯವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅವಿದ್ಯಾದಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾದದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮನ ಶರೀರವೆಂದು ಹೇಳುವಂತೆ ಶುಕ್ತಿಯ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ರಜತವೂ ಸಹ ಶುಕ್ತಿಯ ಶರೀರವಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಸ್ಥಾಣುವಿನ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ದೇಹವೂ ಸ್ಥಾಣುವಿನ ಶರೀರವಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನೂ ತನ್ನ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕಲ್ಲಿತನಾದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ ಸಂಸಾರಿಯಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಅಂದರೆ ಅವಿದ್ಯಾಕಲ್ಲಿತವಾದದ್ದನ್ನೇ ಸಂಸಾರವಂದು ಅದ್ವೃತಿಗಳು ಹೇಳುವ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ ಸ್ವ-ಅಜ್ಞಾನಕಲ್ಲಿತನಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಸಾರಿಯಾಗಬೇಕಾದೀತೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಮತ್ತು ಜಗತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವ ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಶರೀರನಾಗಿದ್ದನು. ಅಶರೀರಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಜಗತ್ರಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವಂತೆ ಅಶರೀರಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದಲೇ ನಿಯಂತೃತ್ವವು ನಡೆಯಬಹುದು. ನಿಯಮನಕ್ಕೊಡ್ಡರ ಶರೀರವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಶರೀರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಿಯಂತ್ಯಕ್ಷವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಿದಾಗ ಗೌಣವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಆಯುಕ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. (ನಿರ್ಗತಿಕನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಗೌಣವಾದ ಹಣವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ಅವನು ಶ್ರೀಮಂತನಾಗಲಾರ) ಮತ್ತೆ - ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಶರೀರವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ ಅವನಿಗೆ ನಿಯಂತೃತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮಾಗೆ ಶರೀರವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ ಅವಿದ್ಯಾವಿಷಯನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಅವಿದ್ಯಾಕಲ್ವಿತನಾದ ಅಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನು ಅವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾಗಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಇನ್ನು ಅವಿದ್ಯೆಗೆ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನು ವಿಷಯನಾಗಬಹುದು ಆದರೆ ಅವನಲ್ಲಿ ನಿಯಂತೃತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಮತ್ತೊಂದು ಮಾತು ಹೀಗಿದೆ - ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಜೀವನು ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹ ಜೀವನು ಬೇರೊಬ್ಬ ನಿಯಾಮಕನಿಂದ ನಿಯಮ್ಮನಾದರೆ ಅಂತಹ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಈಶ್ವರನಿಗೂ ಸಹ ಭಿನ್ನವಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಯಾಮಕನು ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆವರಿಗೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಯಾಮಕನ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಅನಮ್ಮಾ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ನಿಯಂತ್ರವಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಯಮ್ಮನಾದ ಜೀವನಿಗಿಂತ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆವಾಗ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಯಮಕನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯು ಬಾರದ ಕಾರಣ ಅನಮ್ಮಾ ದೋಷವು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು.

ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ನಿಲುವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅನವಸ್ಥಾರೋಷ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಸುತರಾಂ ನಿಯಂತ್ರಶ್ರವೂ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು 'ಭೇದೇನೈನಮಧೀಯತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂತ್ರವು ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯೂ ಸಹ ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಸ್ಕಾರಸ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಲ್ಪರಿಕವಾದ ಭೇರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ನಿಯಂತೃಹ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಶಂಕಸಚಾರರು. ಹಾಗಾದರೆ ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುವ ಜೀವನಿಗೆ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಭೇದವುಳ್ಳ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಈಶ್ವರನು ನಿಯಾಮಕನಾಧಿದ್ದಾನಂದು ಹೇಳುತ್ತೀರೋ? ಅದರಂತೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಅಂತಹ ಈಶ್ವರನಿಗೂ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಭೇದವುಳ್ಳ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಯಾಮಕನನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರಿಗೂ ಸಹ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಭೇದವುಳ್ಳ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಯಾಮಕನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯರುವುದರಿಂದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ನಿಯಂತ್ರಪರಂಪರೆಯರುವುದರಿಂದ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ.

ಇನ್ನು "ನ ವೈಶೇಷ್ಕಾತ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷಗುಣವಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಯಾಮಕನನ್ನು ಒಪ್ಪದೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರೆ ಅನವಸ್ಥಾ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಅಭೀದದಿಂದ ಮಾಡಿದಂತೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ ; ಹೊರತಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಎಂದಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ಯವಾದಭೇದವಿದ್ದರೆ ಏನು ತೊಂದರೆ ?

ಮತ್ತು ಅನವಸ್ಥಾದೋಷಕ್ಕೆ ಹದರಿ ಶರೀರ ಹಾಗೂ ಜೀವರಿಗೆ ಐಕ್ಕವೆಂದು ಒಪ್ಪರಣಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧಬರುತ್ತದೆಂದರೆ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಐಕ್ಕವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ 'ಭೇದೇವೈನಮಧೀಯತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಅನಮ್ಯಾವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪವುದಾದರೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಗೂ ಸಹ ಅಭೇದ ಬರಬೇಕಾದೀತು. ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಗಳೂ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯವಾಗಿವೆ. ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ ಮತ್ತೊಂದು ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಕಾರ್ಯಭೂತನೇ ಆಗಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅನಮ್ಹಾ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪರಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಥಿವೀ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಾಗೂ ಅಭೇಧವನ್ನು ಒಪ್ಪರೇಕಾದೀತು. ಹಾಗೆ ಅಭೇದ ಒಪ್ಪಿದರೆ ಪ್ರಮಾಣದಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರತಿಸಭಾರದು. ಜೀವ ಹಾಗೂ ಪರಮಾತ್ಮರ ಐಕ್ಕೆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ದೋಷವು ಸಮಾನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಅನುವಾದ - ಜೀವನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅರ್ಡ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುವ ಕಾರಣ ಹೀಗಿದ - ಒಂದೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯಕಚೈತನ್ನಗಳು ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಐಕೃ ಹೇಳಿದಾಗ ಒಬ್ಬನೇ ಪ್ರತ್ಯಕಚೈತನ್ನನನ್ನು ಒಪ್ಪಿರಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು.

ಇದು ತಪ್ಪ. ಭೇದವಾದಿಗಳಾದ ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ನಿನಗೆ ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಲು ದೃಷ್ಟಾಂತವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ನಾವು ಒಂದೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮರನ್ನು ಒಪ್ಪತ್ತೇವೆ. ಇಂತಹ ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದೇ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯಕಚ್ಚಿತನ್ನಗಳರುವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಸಾಧಿ ಸಲಾಗದು.

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಉಳಿದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯಕಚೈತನ್ಯಗಳಿರುವುದು ಅನುಭವಸಿದ್ದವಾಗಿದೆ. ಯಾವ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪಿಶಾಚಿಯು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೋ ಅದು ಆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಿಂತು 'ಅಹಮ್' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಮೊದಲೇ ಇರುವ ಜೀವನೂ ಸಹ 'ಅಹಮ್' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅಹಮರ್ಥವೆಂಬ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಮಕ್ಕಚೈತನ್ನಗಳಿರುವುದು ಅನುಭವಸಿದ್ದವಾಗಿವೆ.

ಮತ್ತು ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ "ಹಂತಾಸ್ಕಾಚ್ಛರೀರಾದುತ್ವಮಾಮ ತದ್ವಸ್ಥಿನ್ ಉತ್ಘಾಂತೇ" "ಹಂತೀದಂ ಪುನಶ್ರರೀರಂ ಪ್ರವಿಶಾಮ ತದ್ವಸ್ಥಿನ್ ನಃ ಪ್ರಪರ್ನೇ" ಯಾರು ಈ ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವುದರಿಂದ ಶರೀರವು ಬೀಳುತ್ತದೋ ಯಾರ ಪ್ರವೇಶದಿಂದ ಶರೀರವು ಎದ್ದೇಳುತ್ತದೋ ಯಾರ ಪ್ರವೇಶದಿಂದ ಶರೀರವು ಎದ್ದೇಳುತ್ತದೋ ಅವನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಎಂಬುದಾಗಿ ಚಕ್ಕುದಾದ್ಯಭಿಮಾನಿರೇವತೆಗಳು ವಿವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿವಾದದಿಂದ ಒಂದೇ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಕ್ಕುದಾದ್ಯಭಿಮಾನಿ- ದೇವತೆಗಳ 'ಅಹಮ್' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಆಧಾರದಿಂದ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಒಂದೇ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಹಮರ್ಥರನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಏನೂ ಬಾಧಕವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಆಕ್ಟೇಪ – ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ''ನಾನ್ಕೋ ನಿತೋನಸ್ತಿ ದ್ರಷ್ಟಾ'' 'ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಅನ್ಯನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದ್ರಷ್ಟ್ರಪುರುಷನು ದೇಹದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ನಿಷೇಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದ್ರಷ್ಟ್ರಪುರುಷನಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಷೇಧವೇ ಬಾಧಕವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ?

ಸಮಾಧಾನ – ಈ ಬಾಧಕವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಮ್ಯತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ದ್ರಷ್ಟ್ರಯೆನಿಸಿದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ; ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲ. ಜೀವನು ಅಸ್ವತಂತ್ರ ದ್ರಷ್ಟ್ರಯೆನಿಸಿ-ದ್ರಾನೆಂದು ಈ ಶ್ರುತಿಯ ಒಟ್ಟು ತಾತ್ರರ್ಯ.

ಜೀವಲ್ರಹ್ಮೈಕ್ಕ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವಿವರಣ ಗ್ರಂಥ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ - "ಯೋ ವಿಜ್ಞಾನೇ ತಿಷ್ಣನ್" ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜೀವಾವಚ್ಛೇದಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಇದು ವಸ್ತುತಃ ಅವಚ್ಛೀದಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಘಟಾವಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಆಕಾಶವಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಮಕಾಶವಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಘಟದ ಒಳಗಡೆ ಘಟಾಕಾಶವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಹೊರತು. ಬಾಹ್ಮಾಕಾಶವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪದಾರ್ಥಗಳಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಜೀವ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಅವರ್ಚೈದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಕರು ಒಂದೇ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವುದು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಬಂಬಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ಸಹ ಇರಬಹುದು. ಉದಾ :- ಜಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಟ್ರಾಭಾವಿಕವಾದ ಆಕಾಶವಿದೆ. ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಂಬವಾದ ಆಕಾಶವೂ ಸಹ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದೇ ಜಲ ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂಬಭೂತವಾದ ಆಕಾಶ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಭೂತವಾದ ಆಕಾಶವಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದರಂತೆ ಒಂದೇ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬಂಬನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬನಾದ ಜೀವನು ಇರಬಹುದು.

ಈ ಹಿಂದಿನ ವಾದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಹೀಗೆ - ಘಟಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶವು ಹೇಗೆ ತೋರುತ್ತಿಲ್ಲವೋ? ಆದರಂತೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಬಂಬಭೂತವಾದ ಆಕಾಶ ತೋರಿದರೂ ಬಿಂಬಭೂತವಾದ ಆಕಾಶವು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ.

ಆಕಾಶವು ಒಟ್ಟು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ - ೧. ಆಕಾಶ ಸಾಮಾನ್ಯ, ೨. ಅವಚ್ಛಿನ್ನ ಆಕಾಶ, ೩. ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶ ಎಂದು. ಘಟದ ಒಳಗಡೆ ಆಕಾಶಸಾಮಾನ್ಯವಿದೆ. ಮತ್ತು ಘಟಾವಚ್ಛಿನ್ನಾಕಾಶವೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶವು ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ನೀವೇ ಒಪ್ಪೆತ್ತೀರಿ.

ಆದರಂತೆ ಪ್ರತಿಬಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಆಕಾಶವಿದೆ. ೧. ಆಕಾಶ ಸಾಮಾನ್ಯ. ೨. ಪ್ರತಿಬಂಬ ಆಕಾಶ, ೩. ಬಂಬಾಕಾಶ ಎಂದು. ಜಲದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಬಂಬಭೂತವಾದ ಆಕಾಶವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಏನೂ ತೊಂದರೆಯಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬಿಂಬಭೂತವಾದ ಆಕಾಶವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಬಹಳ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಕ್ಟೇವ - ಘಟಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಜಲಕ್ಕೂ ವೃತ್ಯಾಸವಿರೆ. ಜಲದಲ್ಲಿ ಅಕಾಶಸಾಮಾನ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಭೂತವಾದ ಆಕಾಶ ಎರಡೂ ಇರುವಂತೆ ಜಲಾವಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಆಕಾಶವೆಂಬ ಮೂರನೆಯ ಆಕಾಶವೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಘಟದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಸಾಮಾನ್ಯ ಹಾಗೂ ಘಟಾವಚ್ಛಿನ್ನಆಕಾಶಗಳೆರಡೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಬಿಂಬಪ್ರತಿಬಿಂಬಭಾವವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಭೂತವಾದ ಆಕಾಶವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗರು. ಅದರಂತೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾತ್ರನಿದ್ದಾನೆ. ದೇಹಾವಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಜೀವನಾದ ಆತೃನಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಬಂಬಭೂತನಾದ ನಿಯಾಮಕಟ್ರಹ್ಮದಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಜಲದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಒಂದೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಹಾಗೂ ನಿಯಾಮಕಬ್ರಹ್ಮನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಜಲದಿಂದ ಅವರ್ಚೈದಕವಿರುವುದರಿಂದ ಮೂರುಬಗೆಯ ಆಕಾಶಗಳನ್ನು ಜಲದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಬಿಂಬಪ್ರತಿಬಿಂಬಭಾವ ಇರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಹೀಗೆ ಮೂರುಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ದರ್ಪಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ದರ್ಪಣದಲ್ಲಿ ಅವಚ್ಚಿನ್ನವಾದ ಮುಖವನ್ನಾಗಲೀ ಕೇವಲ ಮುಖವನ್ನಾಗಲೀ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಭೂತವಾದ ಮುಖವನ್ನಾಗಲೀ ಕೇವಲ ಮುಖವನ್ನಾಗಲೀ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಉಪಪಾದಿಸಬಹುದೆಂಬ ನಿಮ್ಮಯುಕ್ತಿಯು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಆಕ್ಟೇಪ - ಹಾಗಾದರೆ ಆಕಾಶದೃಷ್ಟಾಂತದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ನಾವು ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತೇವೆ ಹೊರತು, ದರ್ಪಣದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಅವಚ್ಛೇದವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಜಲದಲ್ಲಿ ಅವಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಆಕಾಶ, ಆಕಾಶಸಾಮಾನ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಭೂತವಾದ ಆಕಾಶವು ಇರುತ್ತವೋ ಆದರಂತೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅವಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು, ಪ್ರತಿಬಿಂಬಭೂತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಚಿನ್ನಾತ್ರನು ಇರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಏನು ತಪ್ಪು?

ಇದು ತಪ್ಪು. ವಸ್ತುತಃ ಜಲದಲ್ಲಿ ಜಲಾವಚ್ಚಿನ್ನವಾದ ಆಕಾಶವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರವೇ ಆಕಾಶಸಾಮಾನ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಬಂಬಭೂತವಾದ ಆಕಾಶಗಳಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಆದರೂ ಸಹ ಜಲದಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯಾ ಕಾಶವಾಗಲೀ, ಬಂಬಾ ಕಾಶವಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜೀವನಂಬ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಾತ್ರರೂಪದಿಂದಾಗಲೀ, ಅವಚ್ಛನ್ನರೂಪದಿಂದಾಗಲೀ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ನಿಯಾಮಕರೂಪದಿಂದ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯಾ ಕಾಶವಾಗಲೀ, ಬಂಬಾ ಕಾಶವಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅದರಂತೆ ಬಂಬಭೂತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಲೀ, ನಿಯಾಮಕ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಲೀ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಕೇವಲ ಆಕಾಶಮಾತ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಚನಾತ್ರನನ್ನು ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಇವನು ನಿಯಾಮಕನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಚ್ಛೇದ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ; ಅಥವಾ ಒಟ್ಟಗೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮಾಗಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಜಲವು ಅವರ್ಚೈದಕ್ಕೂ ಉಪಾಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಬಂಬಕ್ಕೂ ಉಪಾಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರ್ಚ್ಬನ್ನಳಕಾಶವದೆಯೆಂದೂ; ಪ್ರತಿಬಂಬರುಗುತಪಾದ ಅಕಾಶವದೆಯೆಂದೂ ಸಹ ಹೇಳಬಹುದು. ಇವರಡಕ್ಕೆಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಆಕಾಶಮಾತ್ರವನ್ನು ಜಲದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ಯಾಪತ್ರಿಬಂಬತನನ್ನು ಹಾಗೂ ಅವಿದ್ಯಾಪಕ್ಷ್ಯನ್ನನನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವಿದ್ಯಾಪತ್ರಿಪಿಂಬತನಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಗಲೀ ಅವಿದ್ಯಾಪಕ್ಷ್ಯನ್ನನನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವಿದ್ಯಾಪತ್ರಿಪಿಂಬತನಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಗಲೀ ಎದ್ದು ಪಚ್ಚಿನ್ನನಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಗಲೀ ಅವಿದ್ಯಾಪಕ್ಷಿನ್ನನಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಗಲೀ ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ದರ್ಪಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯು ಪ್ರತಿಬಂಬಕ್ಕಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಮುಖವೆಂಬ ಪ್ರಕ್ರಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ದರ್ಪಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯು ಪ್ರತಿಬಂಬಕ್ಕಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಮುಖವೆಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಚಾರವು ನ್ಯಾಯಾಮೃತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಸಲ್ಪಟ್ಟದೆ.

ರಾಮಾನುಜರು ಹಾಗೂ ಆದ್ವೈತಿಗಳು ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ -"ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿದೇವಾದಿಷು ತದ್ವರ್ಮವ್ಯಪದೇಶಾತ್" ಎಂಬ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತನಾಗಿದ್ದಾನೋ ಅವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಧರ್ಮಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು.

ಇದು ತಪ್ಪು ಹಾಗೇ ಅರ್ಥೈಸುವುದಾದರೆ 'ಅಧಿದೈವಾದಿತು' ಎಂಬ ಪದವೇ ವೃರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧಿದೃವಾದಿ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದು ಹೇಳದಿದ್ದರೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಸಲು ಬರುತ್ತದೆ.

ವಿಷಯವಾಕ್ಕವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಧಿದ್ದವವೆಂಬ ಪರವು ಸಾರ್ಥಕವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರರು. ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪದದಿಂದಲೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಕಗಳು ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ 'ಅಂತಸ್ತದ್ವರ್ಮೋಪದೇಶಾತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ಆದಿತ್ಯಾದಿಘ ಅಂತ:' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಆದಿತ್ಯಾದ್ಯಂತರ್ಗತತ್ತವನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ ಅಧಿದೃವ, ಅಧ್ಯುತ್ಮ, ಅಧಿಭೂತಾದಿಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಧರ್ಮಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟರುವುದರಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಶ್ರುತನಾದವನು ಅವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಯಥಾಶ್ರುತವಾಗೇ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು; ಹೊರತು ಅಧಿದೃವಾದಿಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದವನು ಪರಮಾತ್ವನೆಂದು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬಾರದು.

ನಿಮಗೂ ಸಹ ಅಧಿದ್ಯವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಧಿದ್ಯವಾದಿಪ್ರಕರಣವೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾ ಮಾಡುವಂತಹ ದೋಷ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ವೈಯರ್ಥ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಲಕ್ಷಣಾವು ದೊಡ್ಡ ದೋಷವಲ್ಲ. ವೈಯರ್ಥ್ಯ ಹಾಗೂ ಲಕ್ಷಣಾ ಈ ದೋಷಗಳಲ್ಲಿ ವೈಯರ್ಥ್ಯವೇ ದೊಡ್ಡ ದೋಷ. ನಿಮಗೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ನಿಮಗೆ ಲಕ್ಷಣಾ ಬರುತ್ತದೆ.

ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದಾಗ ಕೇವಲ ತದ್ದರ್ಮವ್ಯಪದೇಶರೂಪವಾದ ಹೇತುವಷ್ಟೇ ಇರುವುದಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ, ಭಗವತ್ತಕ್ಷಿಪಾದಕವಾದ ಧರ್ಮಗಳ ಅಭ್ಯಾಸವೂ ಸಹ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು ಪರರು 'ನಚ ಸ್ಮಾರ್ತ್ಸಮ್' ಎಂಬ ಎರಡನೇ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ -'ಅತದ್ದರ್ಮಾಭಿಲಾಪ' ಎಂದರೆ ಪ್ರಧಾನದ (ಪ್ರಕೃತಿಯ) ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ "ತದ್ದರ್ಮವ್ಯಪದೇಶಾತ್" ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದಲೇ ಈ ವಿಷಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಲಾಯತು. ಬ್ರಹ್ಮನ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲವೂ ಪ್ರಧಾನದ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದೇ ಹೇತುವನ್ನು ಎರಡು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ 'ಆತದ್ಯರ್ಮಾಭಲಾಪಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವಿಗೆ ತ್ರಿಗುಣತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳದ ಕಾರಣ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು.

ಮತ್ತು "ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾತ್'' "ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಬಾನ್ಯಃ' "ಸಂಭೋಗಪ್ರಾಪ್ರಿರಿತಿ ಚೇನ್ನ ವೈಶೇಷ್ಯಾತ್'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ. ಹಿಂದೆ ಬಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಪ್ರಕೃತ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿರುವ "ಶಾರೀರಶ್ಟೋಭಯೇS& ಹಿ ಭೇದೇನೈನಮಧೀಯತೇ'' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವೂ ಸಹ ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಿರುವ "ವಿಶೇಷಣಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಭ್ಯಾಂ ಚ ನೇತರಾ" "ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾತ್" ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ, ಮುಂದಿನ ಮತ್ತು ಈಗಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲವೂ ಭೇದವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನೀವು ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತೀರಿ?

ಅರ್ದೈತಮತವನ್ನು ರೂಷಿಸುವ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕ ಸೂತ್ರಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪರವಾಗಿ ನಾಚಿಕೆ ಬಿಟ್ಟು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಹೇಗೆ? ಎಂಬುದು ಆಶ್ಚರ್ಯ.

ಒಂದು ವೇಳೆ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲವೂ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದ ಭೇದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ತಮ್ಮ ವಾದವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಸುಳ್ಳು ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯತು.

ಹಾಗಾದರೆ ಬೌದ್ಭಾಗಮವೂ ಸಹ ವೇದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಬಹುದು. ನಿನ್ನಂತೆ ಬೌದ್ಧನೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ವೇದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಬೌದ್ದನು. ಎಲ್ಲವೂ ಸಹ ಮಥ್ಯಾ . ತತ್ತ್ವವು ಶೂನ್ಯ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತಹ ವೇದವೂ ಸಹ ಅವನಿಗೆ ತತ್ತ್ವಾವೇದಕವೇ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಬೌದ್ದರು ವೇದವನ್ನು ಆಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ನಾವಾದರೂ ಆಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಆಹಂಕಾರದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಕೇವಲ ವ್ಯವಹಾರಿಕವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಆಪೌರುಷೇಯ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ವೇದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿ- ದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ನೀವು ನೀಡುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.

ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅಧಾರದಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸ್ವತಃ ಭಾಷ್ಕಕಾರನೆಂಬ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡ ನೀನು ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಸುಳ್ಳು ಸುಳ್ಳಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ಸರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬೌದ್ಧನು ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪವುದಿಲ್ಲ. ವೇದಬಾಹ್ಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆವೈದಿಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿದು ಎಲ್ಲ ವೈದಿಕರು ಬೌದ್ಧರನ್ನು ದೂರವಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ವೇದದ ಒಳಗಡೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ವೈದಿಕರೆಂಬ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ವೇದದ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಸಾಧಿಸುವ ಗುರಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ಮಾಯಾವಾದಿಗಳು ಎಲಾ

ವೈದಿಕರಿಗೆ ಹಿತಶತ್ರುಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶತ್ರುವಿಗಿಂತ ಹಿತಶತ್ರುವಾದವನು ಬಹಳ ಅಪಾಯಕಾರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೌದ್ಧರಿಗಿಂತಲೂ ಇಂತಹ ಮಾಯಾವಾದಿಗಳನ್ನು ಬಹಳಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿಡಬೇಕು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಮ ಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ರಪ್ರದೀಪ, ತತ್ರಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ಅನುವಾದವು ಹಾಗೂ ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಸಮಾಪ್ರವಾಯಿತು ॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ. ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮತ್ತು ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆ

॥ ಹರೀ ಓಂ ॥

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಾಯ ನಮ: ॥
॥ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ತಾದಾಚಾರ್ಯಗುರುಭ್ಯೋ ನಮ: ॥
॥ ಶ್ರೀಮದ್ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಭ್ಯೋ ನಮ: ॥
॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮ: ॥

(ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಕೋ ಧರ್ಮೋಕ್ಷೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् 🗕 ।। अदृश्यत्वादिगुणको धर्मोक्तेः ।। (१-२-२१)

ಆಥರ್ವಣೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಯತ್ತದದ್ರೇಶ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅದೃಶ್ಯತ್ಯಾದಿಗುಣಗಳು ಪರಮಾತ್ಯನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೋಕ್ಷಕಾರಣವಾದ ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ಅಕ್ಕರರೂಪನಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ವಿಷಯನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ.

ಅರ್ಥ - ಅದೃಶ್ವತ್ಪಾದಿಗುಣಕಃ = ಯತ್ತದದ್ರೇಶ್ಮಂ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅದೃಶ್ವತ್ಪಾದಿ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಪನಾದವನು ಅಕ್ಷರಶಬ್ದವಾಚ್ಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು ಪ್ರಕೃತ್ಕಾದಿಗಳಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಧರ್ಮೋಕ್ತೇ: = ಋಗ್ವೇದವೇ ಮೊದಲಾದ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವವೆಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಯಯಾ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ,

ಜಗದ್ದುರು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಅದೃಶ್ಯತ್ವವಿರುವುದು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೋ, ಅಕ್ಷರನಲ್ಲೋ ?

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - अदृश्यत्वादिगुणा विष्णोरुक्ताः ।

ಅನುವಾದ - ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಕ್ಬರನಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೃಶ್ಯತ್ಸಾಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯ ವಾಕ್ಕಗಳಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸಾಂಗತ್ಯದ ಮೂಲಕ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವವರಾಗಿ ವಿಷಯ, ಸಂಶಯ ಪೂರ್ವಪಕಗಳನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಾ: = ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸದಿರುವಿಕೆ, ಮೊದಲಾದ ಅಭಾವರೂಪವಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು, ವಿಷ್ಣೋ: = ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ, ಉಕ್ತಾ: = ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – तत्र –

'यत्तदद्रेश्यमग्राह्यम् (अगोत्रमवर्णमचक्षुःश्रोत्रं तदपाणिपादम् । नित्यं विभुं सर्वगतं सुसूक्ष्मं तदव्ययं यद् भूतयोनिं परिपश्यन्ति धीराः)' (१) (मुं.१-१-६) इत्युक्तवा –

⁽೧) ಬ್ರಾಕೆಟ್ನ ಒಳಗಿರುವುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ

ಅನುವಾದ - "ಯಾವ ತತ್ವವು ಅದೃಶ್ಯವು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಅಶಕ್ಕವೋ ವಸಿಷ್ಠ ಮೊದಲಾದ ಗೋತ್ರಗಳುಳ್ಳದ್ದೂ, ಪ್ರಾಕೃತ ಬಣ್ಣ ವಿಲ್ಲದ್ದೂ, ಪ್ರಾಕೃತ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳದ್ದೂ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಇಲ್ಲವೋ ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ರೂಪ ಇಲ್ಲವೋ ಪ್ರಾಕೃತ ಕಿವಿಗಳಿಲ್ಲದ್ದು ನಾಶವಿಲ್ಲದ್ದು ಎಲ್ಲೆಡೆ ತುಂಬರುವಂತಹದ್ದು ಎಲ್ಲರ ಒಳಗಡೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವಂತಹದ್ದು ಅಣುವಾಗಿರುವಂತಹದ್ದು ಕುಗ್ಗುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲದ್ದು ಆಗಿದೆಯೊ ಅಂತಹ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಮಸ್ತುವಕ್ಕೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ತತ್ತ - ಅವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಯತ್ = ಯಾವ ತತ್ತವು, ಅದ್ರೇಶ್ಯಂ = ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೋ, ಅಗ್ರಾಹ್ಯ = ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೋ, ಅಗೋತ್ರಂ = ಪಸಿಷ್ಠ ಮೊದಲಾದ ಗೋತ್ರರೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವರ್ಣಂ = ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ರಾಜ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದೋ, ಅಚಕ್ತು: = ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳು ಇಲ್ಲದ್ದೋ, ಅತ್ರೋತ್ರಂ = ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಕಿವಿಗಳೂ ಇಲ್ಲದ್ದೋ, ತರ್ಮಕ್ರತವಾದ ಕರ್ಮೀದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ರಹಿತ-ವಾಗಿದೆಯೋ, ನಿತ್ಯಂ = ಸ್ವರೂಪತಃ ನಾಶವಿಲ್ಲದ್ದು, ವಿಭುಂ = ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆಯೋ, ಸರ್ವಗತಂ = ಎಲ್ಲರ ಒಳಗಡೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ-ಯಾಗಿದೆಯೋ, ಸುಸೂಕ್ಷ್ಮಂ = ಅತ್ಯಂತ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿದೆಯೋ, ತದಷ್ಠಯಂ = ಕುಗ್ಗುವಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲದ್ದೋ, ತತ್ = ಅಂತಹ, ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ತತ್ತವನ್ನು, ಧೀರಾ: = ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಯದ್ಗೂತಯೋನಿಂ = ಜಗತ್ರಿನ ಸ್ವಷ್ಟ್ವದಿಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ, ಪರಿಪತ್ಯಂತಿ = ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇತುಕ್ತಾ = ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ. ಅದೃಶ್ವತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶಯ ಬರಲು ಕಾರಣವೇನು ?

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् -

('यथोर्णनाभिः सृजते गृहते च यथा पृथिव्यामोषधयः सम्भवन्ति । यथा सतः पुरुषात् केशलोमानि तथाऽक्षरात् सम्भवतीह विश्वम् ॥')^(१) (मं.१-१-७.) इत्युक्तवा,

ಜೇಡರಹುಳು ಬಲೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಬಾಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲಸವಾದ ಮೇಲೆ ತಾನೇ ತಿಂದುಬಡುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯ ಮೊದಲಾದುವುಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ ಅದರಂತೆ, ಬದುಕಿರುವ ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರದಿಂದ ಕೇಶ, ರೋಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ ಇದರಂತೆ, ನಾಶರಹಿತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಇದರಂತೆ, ನಾಶರಹಿತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् — तस्माच — 'अक्षरात् परतः परः' (मुं. २-१-२.) इति परः प्रतीयते । इत्यतोऽब्रवीति ।। अदृश्यत्वादिगुणको धर्मोक्तेः ।।२१।।

ಅನುವಾದ - ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಅಂತಹ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಅಕ್ಷರತತ್ವಕ್ಕಿಂತ, ಉತ್ತಮವಾದ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮವಾದುದೆಂದು, ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷತ್ವವನ್ನು ಅಕ್ಷರತತ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ. ಅಕ್ಷರತಟ್ಟದಿಂದ ವಾಚ್ಯವಾದ ವಸ್ತು ಯಾವುದು? ಎಂಬ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಇದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉತ್ತಯಚಿತ್ರಿದ್ದಾರೆ.

॥ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಕೋ ಧರ್ಮೋಕ್ತೇः॥ ಎಂಬುದಾಗಿ.

ಇದನ್ನೇ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಪುರಸ್ಸರವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ -

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಊರ್ಣನಾಭಿ: = ಜೇಡರಹುಳು, ಯಥಾ = ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ, ಸ್ಥಜತೇ = ತನ್ನ ಎಂಜಲಿನಿಂದ ಬಲೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೋ, ಗೃಹ್ವತೇ = ಕೆಲಸವಾದ ಮೇಲೆ ತಾನೇ ತಿನ್ನುತ್ತದೋ,

(೧) ಬ್ರಾಕೆಟ್ ನ ಒಳಗಿರುವುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ

ಚ = ಮತ್ತು, ಯಥಾ = ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ, ಪೃಥಿಪ್ಯಾಂ = ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಓಪಧಯಃ = ಶಕ್ತಿಗಳು, ಸಂಭವಂತಿ = ಹುಟ್ಟುತ್ತವೋ, ಯಥಾ = ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ, ಸತಃ = ಬರುಕಿರುವ, ಪ್ರಭುಷಾತ್ = ಪುರುಷಾತ್ = ರೋಮ್ಯ ಮೊದಲಾದವು, ಸಂಭವಂತಿ = ಪುನಃ ಪುನಃ ಪುಟ್ಟುತ್ತವೋ, ತಥಾ = ಅದೇರೀತಿಯಾಗಿ, ಅಕ್ಕರಾತ್ = ನಾಶರಹಿತನಾದ ಪರಮಾತ್ರನ ದಸೆಯಿಂದ, ವಿಶ್ವಮ್ = ಸಕಲ ಜಗತ್ತೂ, ಸಂಭವತಿ = ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಇಹ = ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಉತ್ಪಾ = ಹೇಳ, ತಸ್ತಾತ್ = ಅಂತಹ, ಪರತಃ = ಸರ್ವೋತ್ರಮವಾದ, ಅಕ್ಕರಾತ್ = ಅಕ್ಕರತತ್ವದ ದಸೆಯಿಂದ, ಪರಃ = ಶೇಷ್ಠನಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು, ಪ್ರತೀಯತೇ = ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅತಃ = ಅಂತಹ, ಅಕ್ಕರ ತತ್ವವು ಯುವುದು ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ, ಬ್ರವೀತಿ = ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ''ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಕೋ ಧರ್ಮೂಕ್ಕೇ:''

ಅದೃಶ್ಯತ್ವವು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿದೆ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् -

पृथिच्यादिदृष्टान्तमुक्तवा 'अक्षरात् सम्भवतीह विश्वम्' (मुं.१-१-७) इत्यतः परं तत्परतः पराभिधानात् 'कूटस्थोऽक्षर उच्यते' (भ.गी. १५-१६) इति स्मृतेश्र प्रकृतेः प्राप्तिः ।

ಪೃಥಿವಿ, ಜೇಡರ ಹುಳ, ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ದೃಷ್ಟ್ರಾತಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, 'ಅಕ್ಷರತತ್ವದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುಕ್ತದೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಅನಂತರ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಸರ್ವೋತ್ತಮನನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ'ಕೂಟಸ್ಟೋ S ಕ್ಷರ ಉಚ್ಛತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಸಹ ಅಕ್ಷರ ಶಬ್ದದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿಗ್ದಾಳೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅದೃಶ್ಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದು ಅಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ನಿರ್ವಿಷಯತ್ವ ಬರುವ ಕಾರಣ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ- ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕವನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿದೃಷ್ಯಾಡಂ = ಪೃಥಿವಿ, ಜೇಡರ ಹುಳ, ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು, ಉತ್ಪಾ = ಹೇಳಿ, ಅಕ್ಷರಾತ್ = ಅಕ್ಷರತತ್ವದಿಂದ, ವಿಶ್ಯಂ = ಪ್ರಪಂಚವು ಸಂಭವತಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ, ಇತಿ = ಈ ೧ೀತಿಯಾಗಿ, ಉತ್ಪಾ = ಹೇಳಿ, ತತ್ = ಆ ಅಕ್ಷರ ತತ್ವಕ್ಕಿಂತ, ಪರತಃ = ಉತ್ತಮವಾದ ವಸ್ತು, ಪರ = ಉತ್ತಮವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು, ಅಭಿಧಾನಾತ್ = ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಅಷ್ಟ ಅಲ್ಲದೆ ಕೂಟಸ್ಫೋರಕ್ಕರ ಉಚ್ಯತೇ' ನಿರ್ವಿಕಾರಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಅಕ್ಷರಶಬ್ದ ಮಚ್ಛಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇತಿ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಸ್ವತೀ ಚ = ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಪ್ರಕೃತೀ: = ಚಿತ್ರಕೃತಿಯನಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮೀರೇವಿಗೆ, ಪ್ರಾತ್ತಿ: = ಅದೃಶೃತ್ವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನಲ್ಲೂ ಅದೃಶ್ಯತ್ವವಿದೆ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् 🗕 ब्रह्मशब्दात्तत्परतः पराभिधानादेव च हिरण्यगर्भस्य ।

ಅನುವಾದ - ಅಥವಾ 'ಸ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಮ್' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ಅಕ್ಕರತತ್ತಕ್ಷ್ಮಿಂತ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ, ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ ಅಕ್ಕರತಬ್ಬದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬಹುದು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅದೃಶೃತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವು ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಬರಬಹುದೆಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಾತ್ = ಬ್ರಹ್ಮಶದದ ಪ್ರಯೋಗವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ತತ್ ಪರತಃ = ಶ್ರೀತತ್ವಕ್ಕಿಂತ, ಚ = ಮತ್ತು, ಪರಾಭಿಧಾನಾದೇದ = ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಸ್ನ = ಚತುರ್ಮಾಮಿಬ್ರಹ್ಮದೇವರೆಗೂ, ತತ್ಕಾಕ್ತೀ = ಅಧ್ಯಶ್ವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ, ಅಥವಾ ಚತುರ್ಮಮಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಧರ್ಮವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಅದೃಶ್ಯತ್ವವಿರುವುದು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् –

'तमेवं विद्वानमृत इह भवति' (तै.आ. ३-१२-७.) 'तत्कर्म हरितोषं यत् सा विद्या तन्मतिर्यया ।' 'अध द्वे वाव विद्ये वेदितव्ये ''परा (चैवापरा) च अपरा च । तत्र ये वेदा यान्यङ्गानि यान्युपाङ्गानि यानि प्रत्यङ्गानि साऽपरा । अध परा यया स हरिवेंदितव्यो योऽसावदृश्यो निर्गुण: पर: परमात्मा' इत्यादिना तद्धर्मत्वेनावगतपरिवद्या-विषयत्वोक्तोर्विष्णुरेवादृश्यत्वादिगुणक: ।। २१ ।।

ಅನುವಾದ - ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ – 'ಹೀಗೆ ಭಗವಂತನನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಮೋಕ್ಷ' ಎಂದು ಮತ್ತು 'ಯಾವುದು ಭಗವಂತನಿಗೆ ಸಂತೋಷಕರವಾಗುತ್ತದೋ ಅಂತಹದ್ದೇ ಸತ್ಕರ್ಮ ಎನಿಸುತ್ತದೆ; ಯಾವ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಾದ ಬುದ್ಧಿಯು ಹುಟ್ಟುಕ್ತದೋ ಅದೇ ಪರವಿದ್ದೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ವಿದ್ಯೆಗಳು ಎರಡು. ಪರ-ಅಪರ ಎಂದು. ಈ ಎರಡು ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಋಗ್ವೇದ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕುವೇದಗಳು ಶಿಕ್ತಾ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಛಂದಸ್ತು, ನಿರುಕ್ತ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪ ಎಂಬ ಆರು ವೇದಾಂಗಗಳು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ, ಗಾಂಧರ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಸ್ಥಾಪತ್ಯಗಳೆಂಬ ಉಪಾಂಗಗಳು, ಮತ್ತು ಕಲೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸಹ ಅಪರವಿದ್ಯೆಗಳು. ಇನ್ನು ಪರವಿದ್ಯೆಯೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ದನಾದ, ಸಾಕಲ್ಕದಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಅಸಾಧ್ಯನಾದ, ಪ್ರಾಕೃತಗುಣಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾದ, ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನಾದ, ಸಕಲ ಪ್ರೇರಕನಾದ, ಪಾಪಪರಿಹಾರಕನೂ ಆದ

⁽೧) 'ಪರಾ ಚ ಅಪರಾ ಚ' ಎಂಬುದು ಪ್ರಾಚೀನಪಾಠ

ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾವ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಅರ್ಹನಾಗಿದ್ದಾನೋ ಅಂತಹ ವಿದ್ಯೆಯೇ ಪರ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಧರ್ಮಗಳೇ ಆಗಿವೆಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತಮ್ = ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಏವಂ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಅನಂತ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ, ವಿದ್ಯಾನ್ = ತಿಳಿದರೆ, ಇಹ = ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಅಮೃತ: = ಮುಕ್ರನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ತೃತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳಿದೆ.

ಮತ್ತು ಯತ್ = ಯಾವುದು, ಹರಿತೋಷಂ = ಪರಮಾತ್ಯನಿಗೆ, ಸಂಶೋಷಕರವಾಗಿರೆಯೂ, ತತ್ವರ್ಮ = ಅರೇ ಸತ್ತರ್ಮವು, ಯಯಾ = ಯಾವ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ, ತನ್ನತಿ: = ಪರಮಾತ್ರನ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಸಾ = ಅದೇ, ವಿದ್ಯಾ = ಪ್ರವಿದ್ಯೆಯು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರತಿಪ್ರತಿಹಾದ್ಯನು ಪರಮಾತ್ರನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಅಥ = ಅಧಿಕಾರಸಂಪತ್ತಿಯ ಅನಂತರ, ವೇದಿತವ್ಯೇ = ತಿಳಿಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾದವುಗಳು, ಡ್ವೇ ವಾವ ವಿದ್ಯೇ = ಎರಡೇ ವಿದ್ಯೆಗಳು, ಪರಾ = ಪರವಿದ್ಯೆ, ಚ = ಮತ್ತು, ಅಪರಾ ಚ = ಅಪರವಿದ್ಯೆ ಎಂದು.

ತತ್ರ = ಈ ಎರಡು ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ, ಯೇ = ಯಾವುದು, ವೇವಾ: = ಯುಗ್ನೇದ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕವೇದಗಳು, ಯಾನಿ ಅಂಗಾನಿ = ವೇದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅನುಕೂಲಕರವಾದ, ತಿನ್ನಿದ ಶಾಸ್ತ್ಗಳು, ಯಾನಿ ಉಪಾಂಗಾನಿ = ವೈದೃಶಾಸ್ತ್ರ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಉಪಾಂಗಗಳು, ಯಾನಿ ಪ್ರತ್ಯಂಗಾನಿ = ಉರದ ಕಲೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು, ಶಾ = ಇವರವುವು ಸಹ, ಅತರಾ = ಅಪರವಿದ್ಯಾ ಎಂಬ ಶೆಟ್ಟದಿಂದ

ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿವೆ. ಅಥ = ಅನಂತರ, ಪರಾ = ಪರವಿದ್ಯೆಯೆಂದರೆ, ಯ: = ಯಾವ ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ, ಅಧ್ಯಕ್ಷ: = ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಅನರ್ಹನಾದ, ನಿರ್ಗುಣ: = ಪ್ರಾಕೃತಗೆಂಗಿಳೆಂದ ರಹಿತನಾದ, ಪರ: = ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ, ಪರಮಾತ್ತಾ = ಸರಲನಿಯಾಮಕನಾದ, ಆಸೌ = ಅಂತಹ, ಹರಿ: = ಪಾಪಪರಿಹಾರಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಯಯಾ = ಯಾವ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ, ವೇದಿತವ್ಯ: = ತಿಳಿಯಲು ಯೋಗ್ಯನೋ, ಸಾ = ಅಂತಹ ವಿದ್ಯೆಯು, ಪರಾ = ಪರಶಬ್ಧವಾಚ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇತ್ಯಾದಿನಾ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದವಾಕೃಗಳಿಂದ, ತದ್ವರ್ಮಾತ್ತೇನ = ಭಗವಂತನ ಧರ್ಮ ಎಂಬುದಾಗಿ, ಅವಗತ = ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿ, ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ಯೋತ್ತೇ: ಪರವಿದ್ಯಾ ವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ವಿಷ್ಣುರೇಜ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ, ಅದೃಶೃತ್ಯಾಧಿಗುಣಕಃ = ಅದೃಶೃತ್ವಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

'ಅಕ್ಷರಾತ್ವರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

सत्तर्कदीपाविकः - अदृश्यत्वादिगुणको धर्मोक्तेः ।। १-२-२१ ।।

'अदूरयेऽनात्म्ये' इत्यादिना अदूरयत्वादिगुणा विष्णोरुक्तास्ते चाथर्वणे अक्षरस्योच्यन्ते ।। यत्तदद्रेश्यमग्राह्ममिति ।। नचैतदक्षरं विष्णुः । तस्य तस्मात्परत्वेन श्रूयमाणत्वात् । 'अक्षरात्परतः परः' इति एवम्प्राप्ते । स्त्रमवतारयति – अदूरयत्वेति ।। अदृश्यत्वादिगुणकमक्षरं विष्णुरेव न प्रकृतिहिरण्यगर्भाविति प्रतिपिपादिषया प्रसिक्तं दर्शयति – पृथिव्यादीत्यादिना।। अस्यार्थः । पृथिवीदृष्टान्तेन त्वक्षरमुच्यमानं प्रकृतिर्भवेत् । कूटस्योऽक्षर उच्यते । 'उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः' इति स्मृत्या प्रकृतेरक्षरत्वेनोच्यमानत्वात् ।

"ಆದ್ದಶೈ (ಽ ನಾತ್ಮ್ಯೇ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರತಿಯಿಂದ ಅಧ್ಯಶ್ವ ತ್ವಾದಿಗುಣಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇದೇ ಧರ್ಮಗಳು ಆಥರ್ವಣೋಜಾನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆಕ್ಕರನಾಮಕನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ 'ಯತ್ತದದ್ದೇಶ್ಯ- ಮಗ್ರಾಹ್ಯಂ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಕ್ಕರನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಆಕ್ಕರವನಿಸಿದ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ವಿಷ್ಣು ಪರಮೋತ್ಯಷ್ಟನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು 'ಆಕ್ಕರಾತ್ ಪರತ: ಪರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಕ.

ಇದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಅದೃಶ್ವತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆಕ್ಕರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ; ಹೊರತು ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಲೀ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನಾಗಲೀ ಅಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ" ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಕದಿಂದ. ಇದರ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ. ಪೃಥಿವೀ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಅಕ್ಕರನನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಅಕ್ಕರಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾಗಬೇಕು. "ಕೂಟಸ್ಕೋ ಅಕ್ಕರ ಉಚ್ಯತೇ" ಎಂದು, "ಉತ್ತಮಪುರುಷಪ್ಪ ನ್ಯ‡" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಅಕ್ಕರಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಚತುರ್ಮಾಖನು ಅದೃಶ್ಯನೆನ್ನಲು ಕಾರಣ

सत्तर्कदीपाविकः -

'ब्रह्मा देवानां प्रथमः सम्बभ्व विश्वस्य कर्ता भुवनस्य गोप्ता । स ब्रह्मविद्यां सर्वविद्याप्रतिष्ठामथर्वाय ज्येष्ठपुत्राय प्राह ॥'

इत्युपक्रम्य श्र्यमाणमदृश्यत्वादिगुणकमक्षरं हिरण्यगर्भो वा भवेत् । तस्मिन्नपि ब्रह्मशब्दसम्भवात् ಅಥವಾ ಚತುರ್ಮಾಖಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಬಹುದು.

'ಬ್ರಹ್ಮಾದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಥಮಃ ಸಂಬಭೂವ ವಿಶ್ವಸ್ಥ ಕರ್ತಾ ಭುವನಸ್ಯ ಗೋಪ್ತಾ । ಸ ಬ್ರಹ್ನವಿದ್ಯಾಂ ಸರ್ವವಿದ್ಯಾಪ್ರತಿಷ್ಠಾಮಥರ್ವಾಯ ಜೈ:ಡ್ನಪುತ್ರಾಯ ಪ್ರಾಹ'

ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅಕ್ಷರನು ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನೇ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವು ಅವನಲ್ಲೇ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧ-ವಾಗಿದೆ.

ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇಕೆ ಅದೃಶ್ಯನಲ್ಲ

सत्तर्कदीपावित्रः – पुरुषोत्तमस्त्वेतदक्षरं न भवत्येव । तस्मात्परत्वेनोपरि श्रूयमाणत्वादित्येतनिषेघति – तमेवेत्यादिना ।।

ಆಕ್ಕರಕ್ಕಿಂತ ಪರಮೋತೃಷ್ಟನಾದ ಪುರುಷೋತ್ರಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಈ ಆಕ್ಕರಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಆಕ್ಕರಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬ ಆಕ್ಕೇಪವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ತಮೇವ" ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಕದಿಂದ.

'ಅಥ ಪರಾ ಯಯಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ

सत्तर्कदीपाविद्धः – अस्यार्थः । 'अथ परा यया तदक्षरमधिगम्यते' 'यत्तददद्वेश्यम्' इति परविद्याविषयत्ववचनाद् विष्णुरेवादृश्यत्वादिगुणकोऽक्षरः । परविद्याविषयत्वस्य 'तमेवं विद्वानमृत इह भवति' इत्यादिवाक्यान्तरेषु विष्ण्वेकनिष्ठत्वेन तद्धर्मत्वेनोकत्वात् ।

ಇದರ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ; 'ಅಥ ಪರಾ ಯಯಾ ತದಕ್ಕರಮಧಿಗಮ್ಮತೇ' 'ಯತತ್ರದ್ರೇಶ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಯಾವಾತನು ಆಕ್ಕರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ ಅವನು ಪರವಿದ್ಯೆಗೂ ಸಹ ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮೋಕ್ಕವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸುವ ಮಹಾವಿಷ್ಣವೇ ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ-ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆಕ್ಕರನೂ ಸಹ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಭಗವಂತನು ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಚಾರವು 'ತಮೇವಂ ವಿದ್ಯಾನಮೃತ ಇಹ ಭವತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ ಅಸಾಧಾರಣಧರ್ಮವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪರಾಪರವಿದ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ

सत्तर्कदीपाविकः – वेदानामपरविद्याविषयत्वं यज्ञाद्यर्यान्तरविषयत्वविव क्षया तेषामेव परविद्याविषयत्वं विष्णुविषयत्वविवक्षयेत्यवगन्तव्यम् ।

ವೇದಗಳು ಯಾವಾಗ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಜ್ಞ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೋ ಆವಾಗ ಅವರವಿದ್ದೆ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಅದೇ ವೇದಗಳೇ ಯಾವಾಗ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೋ ಆವಾಗ ಪರವಿದ್ದೆ ಎನಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪರಮಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಪರವಿದ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿಖರ ಮಾಹಿತಿ

सत्तर्कदीपाविकः – तदुक्तं परमसंहितायाम्– 'ऋगाया अपरा विद्या यदा विष्णोर्न वाचकाः । ता एव परमा विद्या यदा विष्णोस्तु वाचकाः ॥'

ಇದನ್ನೇ ಪರಮಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಋಗಾದ್ಕಾ ಅಪರಾ ವಿದ್ಯಾ ಯದಾ ವಿಷ್ಣೋರ್ನ ವಾಚಕಾः। ತಾ ಏವ ಪರಮಾ ವಿದ್ಯಾ ಯದಾ ವಿಷ್ಣೋಸ್ತು ವಾಚಕಾः॥

ಯಾವಾಗ ಋಗ್ವೇದಾದಿವಿದ್ಯೆಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆವಾಗ ಅವು ಅಪರವಿದ್ದೆ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಅದೇ ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಯಾವಾಗ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೋ ಅವೇ ಆವಾಗ ಪರವಿದ್ದೆ ಎನಿಸುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಕೃತಿ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭರು ಅಕ್ಷರರಲ್ಲ

सत्तर्कदीपावितः – इति विष्णुरेवादृश्यत्वादिगुणकाक्षरं न प्रकृतिहिरण्य-गर्भावित्येतद्वेत्वन्तरेण सूत्रमुपन्यस्य साधयति – विशेषणेत्यादिना ॥

ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅದೃಶ್ಯತ್ಪಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆಕ್ಷರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ; ಹೊರತು ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಲೀ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನಾಗಲೀ ಆಕ್ಷರಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತುವಿನಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶೇಷಣ ಇತ್ಪಾದಿಯಾಗಿ.

ಅಕ್ಬರನೆಂದರೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೆ

सत्तर्कदीपाविकः – 'यः सर्वज्ञः' इत्यादिवत् 'अक्षरात्परतः परः' इति विशेष्यमाणत्वादप्यदृश्यत्वादिगुणकाक्षरं विष्णुः । विश्वयोन्यक्षरस्यावरत्वा-सम्भवात् । 'अक्षरात्परतः परः' इत्यवधित्वेनोच्यमानं क्षरं तस्मादन्यदेव । तदेतदाइ – अपरमिति ।।

'ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞ;' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವನ್ನು ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತೆ 'ಆಕ್ಷರಾತ್ ಪರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಪರತಃಪರತ್ವವನ್ನು ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅದ್ಯಶ್ವತ್ಪಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆಕ್ಕರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಜಗತ್ರಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಕ್ಬರಕ್ಕೆ ಅವರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಬರವು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಣವಾದ ಪದಾರ್ಥವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಬೇಕು. ಇನ್ನು 'ಅಕ್ಬರಾತ್ ಪರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವಧಿಯೆಂದು ಕೇಳಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಅಕ್ಷರವೇ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ "ಅಪರಂ" ಇತ್ಯಾದಿಭಾಷ್ಕವು ಹೊರಟಿದೆ.

ರುದ್ರನು ಅದೃಶ್ಯನಾಗಲಾರ

सत्तर्कदीपाविकः - नच 'कर्तारमीशम्' इति विशेष्यमाणत्वाददृश्यत्वादि

गुणकमक्षरं रुद्र इति वाच्यम् । यदा 'पश्यत्यन्यमीशम्' इत्यन्नप्रसिद्धेशादन्यस्य विष्णोरेव विवक्षितत्वादित्याइ – जुष्टमिति ॥

ಕರ್ತಾರಮೀಶಮ್ ಎಂದು ಮುಂದೆ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತ್ವಾದಿ ಗುಣವುಳ್ಳವನು ಈಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ರುದ್ರನೇ ಏಕಾಗಬಾರದು. 'ಯದಾ ಪಶ್ಯತ್ವನ್ನಮೀಶಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಜ್ಜಾನಿಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಈಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ರುದ್ರನಿಗಿಂತ ವಿಷ್ಣು ಆಸ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಕ್ಕರನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ''ಜುಪ್ನಮ್'' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಅಪ್ರಾಕೃತ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ಅಕ್ಷರಶ್ರುತಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ सत्तर्करीपाविकः –

विशेषणभेदव्यपदेशाभ्यां च नेतरौ ।। १-२-२२ ।।

रूपोपन्यासाच ।। १-२-२३ ।।

विष्णुरेवात्रोच्यत इत्येतवुक्यन्तरेण साधयत्सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे – रूपेत्यादिना ।। प्राकृताकाररहितत्वेन 'अवर्णमचक्षुःश्रोत्रम्' इत्युक्तोऽप्य-प्राकृत रूपवत्त्वेन मुख्यरूपवान् विष्णुरेवात्रोच्यत इत्यर्षः ।।

इति श्रीपद्मनाभतीर्थविरचितसत्तर्कदीपावळ्याम्ः अदृक्यत्वाधिकरणम् ।।

ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಕ್ಕರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸಾಚ್ಚ" ಎಂಬುದಾಗಿ. ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಆಕಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಭಗವಂತನು ಅವರ್ಣ, ಅಚಕ್ಕು, ಅಶ್ರೋತ್ರನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಆಚಕ್ಕುರಶ್ರೋತ್ರಂ' ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಸಹ ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಚಕ್ಕುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಲ್ಲದವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಕೃತರೂಪವುಳ್ಳ ಪರಮಾತೃನೇ ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.

> ॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ವತ್ಪಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು॥

ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

'ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಾ ವಿಷ್ಣೋರುಕ್ತಾಃ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

तत्त्वप्रदीपः – 'अदुश्यत्वादिगुणा' इत्यादेरयमर्थः । 'अदुश्येऽनात्म्ये' 'सहैव सन्तं न विजानन्ति देवाः' 'स योऽतोऽश्रुत' इत्यादिनाऽदृश्यत्वादिगुणा विष्णोरुक्ताः ।

'ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಾ ವಿಷ್ಣೋರುಕ್ತಾಃ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕಕ್ಕೆ ಹೀಗರ್ಥ - 'ಅದೃಶ್ಯೇನನಾತ್ಕ್ವೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಸಹೈವ ಸಂತಂ ನ ವಿಜಾನಂತಿ ದೇವಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಸ ಯೋನತೋಶ್ರುತಃ' ಎಂಬ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - 'ಅದೃಶೃತ್ವಾದಿಗುಣಾಃ ವಿಷ್ಣೋರುಕ್ಕಾು' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದ ಮಾತಿಗೆ 'ಅದೃಶ್ಯೇ ನನಾತ್ರೈೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ 'ವಿಷ್ಣೋರುಕ್ಕಾು' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

'ಆದೃಶ್ಯೇನನಾತ್ಮ್ಯೇ' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯು ತೈತ್ತಿರೀಯದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಸ ಯೋನರ್ತೋಶ್ರತಃ' ಎಂಬುದು ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಇತರೇಯ ಆರಣ್ಯಕದ ವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಸಹೈವ ಸಂತಂ ನ ವಿಜಾನಂತಿ ದೇವಾ:' ಎಂಬ ಅದೃಶ್ವತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಅದೃಶ್ಯನಾದರೆ ಅಕ್ಷರತತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನಾಗಲಾರ

तत्त्वप्रदीपः – श्रुत्यन्तरे तु 'अघ परा यया तदक्षरमधिगम्यते, यत्तदद्देश्यमग्राह्ममगोत्रम्' इत्यायुक्त्वा उत्तरत्र 'अक्षरात् परतः परः' इति वचनात् तस्माददृश्यत्वादिगुणकादक्षरात्परतः परः कश्चिदस्तीति प्रतीयत इति ।

ಆದರೆ ಅಥವರ್ಣೋಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ 'ಅಥ ಪರಾ ಯಯಾ ತದಕ್ಕರಮಧಿಗಮ್ಮತೇ, ಯತ್ರದದ್ರೇಶ್ಯಮಗ್ರಾಹ್ಯಮಗೋತ್ರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿ 'ಅಕ್ಕರಾತ್ ಪರತ: ಪರಃ' ಎಂಬ ವಚನವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅಕ್ಕರತತ್ವವು ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಈ ಆಕ್ಕರತತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮಣಕ್ತಮವಾದದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ತತ್ವವಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು ಆಕ್ಕರತತ್ವವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಆಕ್ಕರತತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮಣಕ್ತಮನಾದ ಪರಮಾತ್ರನು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ

'ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕರಿಂದಲೇ ಅಧಿಕರಣಸಂಗತ್ಯಾದಿಗಳು

तत्वप्रदीपः – अनेन भाष्येणाधिकरणसङ्गतिरगादि । विषयवाक्यं चोदाहारि । विषयस्थानश्च उदस्यायि । पूर्वपक्षबीजं चासूचि ।

ಹೀಗೆ ಭಾಷ್ಕರಿಂದ ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ವಿಷಯವಾಕ್ಕವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಷಯಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಕೂಡ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಬೀಜವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ – 'ಆದೃಶ್ಯೇನಾತ್ಮ್ಯೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅದೃಶ್ಯತ್ವಗುಣವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣಧರ್ಮವೆಂದು ಅದೇ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಆನಂದಮಯಾಧಿ-ಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಸಹೈವ ಸಂತಂ ನ ವಿಜಾನಂತಿ ದೇವಾ:' ಎಂಬ ಅಂತಸ್ಕೃತ್ಪಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವಾಕ್ಕರಿಂದ, ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಯು ಹಿಂದಿನ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಮಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದ 'ಸ ಯೋನತೋಂನ್ರತ್ತುತ:' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೂ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಕೃತ್ಪಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಹಾಗೂ ಹಿಂದಿನ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಥವರ್ಣೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ 'ಅಥ ಪರಾ:' ಎಂಬುದು ವಿಷಯವಾಕ್ಕವಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಕೃತ್ವವೊಬ ಗುಣವು ಆಕ್ಷರತತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಕಕ್ಷೆ ಬೀಜವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೆಕು.

ಅಕ್ಷರತತ್ವದಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ

तत्वप्रदीपः – ''अदृश्यत्वादिगुणको धर्मोकेः'' ।। तमेव पूर्वपक्षं सहेतुकमिह वर्णयति । 'यथोर्णनाभिः सृजते गृह्नते च यथा पृथिव्यामोषधयस्सम्भवन्ति । यथा सतः पुरुषात् केशलोमानि तथाऽक्षरात् सम्भवतीह विश्वम्' इत्यूर्णनाभिपृथिव्यादिदृष्टान्तेनाक्षरस्य जगदुपादानत्व-मुक्त्वोपिर तस्माबाक्षरात् परतः परस्याभिधानाज्जडप्रकृतिरदृश्यत्वादि-गृणकमक्षरमिति पूर्वपक्षः ।।

ವಿಷಯವಾಕ್ಕದಿಂದ ಯಾವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೋ, ಅದನ್ನೇ ಹೇತುಸಹಿತವಾಗಿ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಕದಿಂದ ವರ್ಣಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ಯಥೋರ್ಣನಾಭಿ: ಸೃಜತೇ ಗೃಹ್ವತೇ ಚ ಯಥಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾಮೋಷಧಯಃ ಸಂಭವತಿ I ಯಥಾ ಸತಃ ಪುರುಷಾತ್ ಕೇಶಲೋಮಾನಿ ತಥಾSಕ್ಷರಾತ್ ಸಂಭವತೀಹ ವಿಶ್ವಮ್'

'ಜೇಡರಹುಳವು ಹೆಣೆದು ತಾನೇ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತೆ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಪುರುಷನಿಂದ ರೋಮಕೂದಲುಗಳು ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಆಕ್ಕರತತ್ವದಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ'. ಊರ್ಣನಾಭಿ, ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಆಕ್ಕರವು ಜಗತ್ರಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಮುಂದೆ ಇಂಥ ಆಕ್ಕರತಶ್ವಕ್ಕಿಂತ ಯಾವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ತತ್ವವಿದಯೋ, ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕ್ಕರಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯವಾದದ್ದು ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ಯಕೃತ್ವಾದಿಗುಣವುಳ್ಳದ್ದೂ ಕೂಡ ಇಂಥ ಆಕ್ಕರತಶ್ವವೇ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕೆ.

ಎರೇಷವಿಚಾರ - ಪ್ರಶ್ನೆ - ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಯಥೋರ್ಣವಾಭ:' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ 'ಊರ್ಣವಾಭ್ರಾದಿ ದೃಷ್ಟಾಡಂ ಉಕ್ಕಾ,' ಎಂದು ಹೇಳಬೇತತ್ತು. ಪ್ರಥಮವ್ರಾಪ್ರವಾದ ಊರ್ಣನಾಭಿಯನ್ನು ಬಟ್ಟು ದ್ವಿತೀಯಪ್ರಾಪ್ರವಾದ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಎಕೆ ಸ್ಪೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ ?

ಉತ್ತರ - ಹೌದು ಆದರೆ ಸ್ಥಜಕೀ ಎಂಬ ಪದವಿರುವುದರಿಂದ ಊರ್ಣನಾಭಿಯು ಬಲೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಲು ನಿಮಿತ್ರಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಬಲೆಗೆ ಪೂರ್ಣಚೇತನವು ಉಪಾದುಕಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅರಣ್ಣಾಗಿ ಪ್ರಥಮಪ್ರಪ್ರಪಾದ ಊರ್ಣವಾಭಿ ದೈಪ್ಪಾಂತವನ್ನು ಬಟ್ಟು, ದ್ವಿತೀಯಪ್ರಾಪ್ರಪಾದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ದೈಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಒಟ್ಟು, ದ್ವಿತೀಯಪ್ರಾಪ್ರಪಾದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ದೈಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಉಪಾದುನಕಾರಣವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ನಿಮಿತ್ರಕಾರಣವಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಊರ್ಣನಾಭಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಪ್ರಶಿಷ್ಟಗೆ ಮಾಡಿ, ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಸ್ಪೀಕರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಭಾಷ್ಕದಿಂಪಿಕಾದಲ್ಲಿ ಹೇಳದ ಸ್ಪರಸವಾದ ಆರ್ಥ.

ಆಕ್ಕರತತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಾದರ ಅವನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮೋತ್ರಮನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಣಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ವಿಷ್ಣುಸರ್ವೋತ್ರಮತ್ತಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರ ಈ ಆಕ್ಕರ ಎಂದರೆ ಯಾರು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಮೂರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಜಡಪ್ರಕೃತಿ, ಚೇತನಪ್ರಕೃತಿ, ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು.

ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯು ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಯಥೋರ್ಣನಾಭೀ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಆದಕ್ಕೆ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಚಿತ್ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅಕ್ಷರವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

तत्वप्रदीपः – 'क्रूटस्योऽक्षर उच्यते' इति स्मृतेक्वित्प्रकृतिवां । 'ब्रह्मा देवानां प्रथमः सम्बभ्व' 'विश्वस्य कर्ता भुवनस्य गोप्ता' 'स ब्रह्मविचां सर्वविचाप्रतिष्ठाम्' इत्यादि ब्रह्मशब्दात्, तस्मात् परस्याः प्रकृतेः परस्य हरेरभिधानादेव च हिरण्यगर्भो वेति ।

'ಕೂಟಸ್ಕೋನಕ್ಕರ ಉಚ್ಚತೇ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಕದ ಆಧಾರದಿಂದ ಚಿತ್ಪಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಕೂಡ ಆಕ್ಕರಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಬಹುದು.

ಅಥವಾ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಅಕ್ಷರ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಥರ್ವಣೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಹ್ಮಾ ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಥಮಃ ಸಂಬಭೂವ' ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿದನು. 'ವಿಶ್ವಸ್ಥ ಕರ್ತಾ ಭುವನಸ್ಥ ಗೋಪ್ತಾ' ವಿಶ್ವವನ್ನು ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದವನು ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು. 'ಸ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಂ ಸರ್ವವಿದ್ಯಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಮ್' ಇದೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ದೆ. ಇದೇ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ರವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಅಥವಾ ಪರತತ್ವವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತ, ಪರತತ್ವವೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನು ಅಕ್ಕರ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ - ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀರೇವಿಯನ್ನು ಅಕ್ಬರಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈಗ ಶ್ರತಿಯೂ ಕೂಡ ಅವಳನ್ನೇ ಆಕ್ಟರವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಆಕ್ಟರ ಎಂಬುದು ಚತುರ್ಮುಖನ ಹೆಸರೂ ಕೂಡ ಆಗಬಹುದು. ಮತ್ತು ಚತುರ್ಮುಖ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ 'ಆಕ್ಟರಾತ್ ಪರತ: ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸ್ವರಸವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕ್ಟರಾತ್ = ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಪರತ: = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪ್ರಕೃತಿತತ್ವಕ್ಕಿಂತ, ಪರ: = ಉತ್ತಮನು ಶ್ರೀಹರಿ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುಸರ್ವೊತ್ತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿತತ್ವಕ್ಕಿಂತ, ಪರ: = ಉತ್ತಮನು ಶ್ರೀಹರಿ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುಸರ್ವೊತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ, ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಕರಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಕಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೆನ್ನಲು ಸಿದ್ಧಾಂತ

तत्त्वप्रदीपः – 'तमेवं विद्वान्' इत्यादिना परिहरति । विष्णुधर्मत्वेन स्पष्टं श्रुत्यन्तरसिद्धं परिवयाविषयत्त्वब्रक्षत्वामृतत्वादि, तदत्राप्युच्यते, 'अथ परा' 'तदेतदक्षरं ब्रक्स' 'पुरुष एवेदं विश्वम्' 'कर्म तपो ब्रह्म परामृतम्' इत्यादिना । अतः अदृश्यत्वादिगुणको विष्णुरेव ।

ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವ, ಬ್ರಹತ್ವ, ಅಮೃತತ್ವ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುಏನ ಅಸಾಧಾರಣಧರ್ಮಗಳೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದವುಗಳು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. 'ಅಥ ಪರಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪರವಿದ್ಯಾ ವಿಷಯತ್ವವು, 'ತದೇತದಕ್ಕರಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಬ್ರಹತ್ವವು, 'ಪುರುಷ ಏವೇದಂ ವಿಶ್ವಮ್' 'ಕರ್ಮ ತಪೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಾಮ್ಯತಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಅಮೃತತ್ವವು ಶ್ರುತಿಯ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇಳುತ್ತಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ - ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರತತ್ವದ ಜ್ಞಾನವು 'ಪರವಿದ್ಯೆ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಮಾತ್ರ ಹೊರತು, ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಅಲ್ಲ. ಅದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಷರತತ್ವವೂ ಕೂಡ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಬೇಕು. 'ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಾಪರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಿದ ಶ್ರುತಿಯು 'ಅಥೆ ಪರಾ ಯಯಾ ತದಕ್ಕರಮಧಿಗಮ್ಮತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಕ್ಕರತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಪರವಿದ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇದೇ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಮವುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣ- ಗಳುಳ್ಳವನೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಬೇರೆ ತತ್ತವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಚಿತ್ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅಕ್ಬರವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

तत्वप्रदीपः – 'क्रूटस्योऽक्षर उच्यते' इति स्मृतेक्वित्प्रकृतिर्वा । 'ब्रह्मा देवानां प्रथमः सम्बभ्व' 'विश्वस्य कर्ता भुवनस्य गोप्ता' 'स ब्रह्मवियां सर्वविद्याप्रतिष्ठाम्' इत्यादि ब्रह्मशब्दात्, तस्मात् परस्याः प्रकृतेः परस्य हरेरभिधानादेव च हिरण्यगर्भों वेति ।

'ಕೂಟಸ್ಥೋರ್ ಕ್ಷರ ಉಚ್ಚತೇ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಕದ ಆಧಾರದಿಂದ ಚಿತ್ಪಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಕೂಡ ಆಕ್ಷರಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಬಹುದು.

ಅಥವಾ ಚತುರ್ಮಾಖಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಅಕ್ಷರ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಥರ್ವಣೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಹ್ಮಾ ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಥಮಃ ಸಂಬಭೂವ' ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿದನು. 'ವಿಶ್ವಸ್ಥ ಕರ್ತಾ ಭುವನಸ್ಥ ಗೋಪ್ತಾ' ವಿಶ್ವವನ್ನು ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದವನು ಚತುರ್ಮಾಖ ಬ್ರಹ್ಮನು. 'ಸ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಂ ಸರ್ವವಿದ್ಯಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಮ" ಇದೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ದೆ . ಇದೇ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಚತುಮುಕಿಖಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಅಥವಾ ಪರತತ್ವವೆಗಿಸಿದ ಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತ, ಪರತತ್ವವೆಗಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನು ಆಕ್ಷರ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ - ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಡೇವಿಯನ್ನು ಅಕ್ಷರಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈಗ ಶಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಅವರಸ್ನೇ ಆಕ್ಷರವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಅಕ್ಕರ ಎಂಬುದು ಚಿತುಮು೯ಖನ ಹೆಸರೂ ಕೂಡ ಆಗಬಹುದು. ಮತ್ತು ಚಿತುಮು೯ಖ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಷರಾತ್ ಪರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸ್ವರಸವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಷರಾತ್ ಪತಿತುಕ್ಕಾಗಿತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಪರತಃ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪ್ರಕ್ರಿತಿತಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ, ಪರಃ = ಉತ್ತಮನು ಶ್ರೀಹರಿ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುಸರ್ವೊತ್ತಮತ್ತುವು ಸ್ವಾಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಷಗಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹೃನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೆನ್ನಲು ಸಿದ್ಧಾಂತ

तत्त्वप्रदीपः – 'तमेवं विद्वान्' इत्यादिना परिहरति । विष्णुघर्मत्त्वेन स्पष्टं श्रुत्यन्तरसिद्धं परिविद्याविषयत्त्वब्रह्मत्वामृतत्वादि, तदत्राप्युच्यते, 'अध परा' 'तदेतदक्षरं ब्रह्म' 'पुरुष एवेदं विश्वम्' 'कर्म तपो ब्रह्म परामृतम्' इत्यादिना । अतः अदृश्यत्वादिगुणको विष्णुरेव ।

ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವ, ಬ್ರಹತ್ವ, ಅಮೃತತ್ವ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣಧರ್ಮಗಳೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದವುಗಳು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವೆ. 'ಅಥ ಪರಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪರವಿದ್ಯಾ ವಿಷಯತ್ವವು, 'ತದೇತದಕ್ಕರಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಬ್ರಹತ್ವವು, 'ಪುರುಷ ಏವೇದಂ ವಿಶ್ವಮ್' 'ಕರ್ಮ ತಪೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಾಮೃತಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಅಮೃತತ್ವವು ಶ್ರುತಿಯ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇಳುತ್ತಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ - ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರತತ್ವದ ಜ್ಞಾನವು 'ಪರವಿದ್ಯೆ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯವಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಮಾತ್ರ ಹೊರತು, ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಅಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕ್ಕರತತ್ವವೂ ಕೂಡ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಬೇಕು. 'ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ' ವಂಬುದಾಗಿ ಪರಾಪರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಿದ ಶ್ರುತಿಯು 'ಅಥ ಪರಾಯಯಾ ತದಕ್ಕರಮಧಿಗಮ್ಯತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಕ್ಕರತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಪರವಿದ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇದೇ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಮಪುರುಪಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು. ಅದ್ದರಿಂದ ಅದೃಶ್ಯತ್ನಾವಿಗುಣ- ಗಳುಕ್ಕವನೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ರಾನೆ ಹೊರತು, ಬೇರೆ ತತ್ತವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವೇದದ ಉಪಾಂಗಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳು

तत्वप्रदीपः – आयुर्वेदो धनुर्वेदो गान्धवै स्थापत्यं चोपाङ्गानि । शिष्टाः कला विचाः प्रत्यङ्गानि ।।छ।।

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ತತ್ರ ಯೇ ವೇದಾ ಯಾನ್ಯಂಗಾನಿ ಯಾನ್ಯುಪಾಂಗಾನಿ ಯಾನಿ ಪ್ರತ್ಯಂಗಾನಿ ಸಾನ್ರಪರಾ' ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವೇದಗಳು, ವೇದಾಂಗಗಳು, ಉಪಾಂಗಗಳು, ಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅಪರವಿದ್ಯೆ ಎನಿಸುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಉಪಾಂಗಗಳೆಂದರೆ ಆಯುರ್ವೇದ, ಧನುರ್ವೇದ, ಗಾಂಧರ್ವವಿದ್ಯೆ, ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳು ಎಂದರೆ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮೊದಲಾದ ಇತರ ಕಲೆಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

७तु बु ब्रु मेत्व्रक्षत ७त् बु बुद्धे ०० ०० तत्र स्वार्यक्ष तत्त्वप्रकाशिका – अदृश्यत्वादिगुणको धर्मोक्तेः ॥ १-२-२१ ॥

अत्राऽक्षरशब्दसाहित्येन अन्यत्रप्रसिद्धादृश्यत्वादिलिङ्गानां ब्रह्मणि समन्वयप्रतिपादनादस्ति शास्तादिसङ्गतिः । श्रुत्यादिसङ्गतिं विषयवाक्योदाहरणेन विषयसंशयौ सयुक्तिकं पूर्वपक्षं च सूचयति – अदृश्यत्वादीति ।।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷರಶಬ್ದದ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಡೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅದೃಶ್ಯತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ, ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವ ಮೂಲಕ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ವಿಷಯ, ಸಂಶಯ, ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿಬದ್ಧವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ''ಅದೃಶ್ಯತ್ದಾದಿ'' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಕದಿಂದ.

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ವತ್ತವಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನಲು 'ಯಂ ಪೃಥಿವೀ ನ ವೇದ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಿತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವ ಅದೃಶ್ವತ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇತುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಆ ಹೇತುವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಆನಂತರ್ಯಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅಕ್ಷರನನ್ನೇ ಅದೃಶ್ಯನೆನ್ನುತ್ತದೆ ಆಥರ್ವಣ

तत्वप्रकाशिका – 'अदृश्येऽनात्म्ये' इत्यानन्दमयस्य अदृश्यत्वादिगुणा उक्ताः । ते चाथर्वणे कस्यचिदशरस्योच्यन्ते –

'ಅದ್ದಶ್ಚೇನನಾತ್ಮ್ಯೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಯನಿಗೆ ಅದ್ದಶ್ಚತ್ವಾದಿಗುಣಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅಂತಹ ಗುಣಗಳನ್ನು ಆಥರ್ವಣೋಪನಿಷತ್ತು ಯಾರೋ ಒಬ್ಬ ಆಕ್ಷರನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಪೂರ್ಣವಿಷಯವಾಕ್ಯ

तत्वप्रकाशिका - 'अथ परा यया तदक्षरमधिगम्यते',

'यत्तदद्वेश्यमग्राह्ममगोत्रमवर्णमचक्षुः श्रोत्रं तदपाणिपादम् । नित्यं विभुं सर्वगतं सुसूश्मं तदव्ययं यद्भृतयोनिं परिपश्यन्ति धीराः॥' 'यथोर्णनाभिः सृजते गृह्वते च यथा पृथिव्यामोषधयः सम्भवन्ति । यथा सतः पुरुषात् केशलोमानि तथाऽक्षरात्सम्भवतीह विश्वम्' इति । ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ ಹೀಗಿದೆ ''ಅಥ ಪರಾ ಯಯಾ ತದಕ್ಷರಮಧಿಗಮ್ಯತೇ'

''ಯತ್ತದದ್ರೇಶ್ಯಮಗ್ರಾಹ್ಯಮಗೋತ್ರಮವರ್ಣಮಚಕ್ಕು ಶ್ರೋತ್ರಂ ತದಪಾಣಿಪಾದಮ್ । ನಿತ್ಯಂ ವಿಭುಂ ಸರ್ವಗತಂ ಸುಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ತದವ್ಯಯಂ ಯದ್ಭಾಗತಯೋನಿಂ ಪರಿಪಶ್ಯಂತಿ ದೀರಾ: ॥'

'ಯಥೋರ್ಣನಾಭಿ: ಸೃಜತೇ ಗೃಹ್ಡತೇ ಚ ಯಥಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾಮೋಷಧಯ: ಸಂಭವಂತಿ । ಯಥಾ ಸತ: ಪುರುಷಾತ್ ಕೇಶಲೋಮಾನಿ ತಥಾಽಕ್ಷರಾತ್ ಸಂಭವತೀಹ ವಿಶ್ವಮ್''

''ಯಾವ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಅಕ್ಷರನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅದೇ ಪರವಿದ್ಯೆಯು''.

"ಅಂತಹ ಆಕ್ಷರನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಾರನು. ಯಾವುದೇ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವನು ವಸಿಷ್ಠ ಮೊದಲಾದ ಗೋತ್ರಗಳಿಲ್ಲದವನು. ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ರೂಪವಿಲ್ಲದವನು ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಚಕ್ಕುನ್ನು, ಶ್ರೋತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ರಹಿತನು. ಹಸ್ತ, ಪಾದ ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಲೂ ರಹಿತನು. ಅನಾದಿನಿತ್ಯನು; ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನು. ಸೂಕ್ಕ್ನಾತಿಸೂಕ್ಷ್ಮನು. ನಾಶರಹಿತನು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಕಾರಣಕರ್ತನು. ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಯಾವ ಭಗವಂತನನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹ ಆಕ್ಷರನು ನಾಶರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ".

'ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜೇಡರ ಹುಳು ತನ್ನ ಎಂಜಲಿನಿಂದ ಬಲೆಯನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿ ಅನಂತರ ಅದನ್ನೇ ನುಂಗಿಬಿಡುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೋ ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜೀವಂತನಾದ ಪುರುಷನ ದೇಹದಿಂದ ಕೇಶಲೋಮಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೋ ಅದರಂತೆ ಆಕ್ಷರನಿಂದ ಈ ವಿಶ್ವವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ.

ಅದೃಶ್ಯನು ಬೇರೆಯವನಾದರೆ ಆನಂದಮಯನೂ ಅವನೇ

तत्वप्रकाशिका – तेषां च विष्वन्यनिष्ठत्वे प्रागुक्तानन्दमयत्वं चान्यस्यैव स्यादित्यवश्यं निर्णेतव्यता । तददृश्यत्वादि लिङ्गजातमत्र विषयः । विष्णोरन्यस्य वेति सन्देहः । आनन्दमये श्रुतत्वमक्षरशब्दस्य सन्देहबीजम् । ಅಂತಹ ಅಧ್ಯಕ್ಷತ್ವಾದಿಗುಣಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಟ್ಟು ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಬರುವುದಾದರೆ ಹಿಂದೆ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ ಆನಂದಮಯತ್ವವೂ ಸಹ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲೇ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಏಕೆಂದರೆ ಆನಂದಮಯನಿಗೆ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳು ಹೇಳೆಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳು ಯಾರ ಧರ್ಮವೆಂದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳ ಸಮೂಹವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯ. ವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೋ ಅಥವಾ ಬೇರೆಯವರದ್ದೋ ಎಂದು ಸಂದೇಹ. ಆನಂದಮಯನಲ್ಲಿ ಈ ಲಿಂಗವು ಶ್ರುತವಾದ್ದರಿಂದ, 'ಇದು ಆನಂದಮಯನದ್ದೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಅಕ್ಬರಕಲ್ಪವು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ.

ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

तत्त्वप्रकाशिका – न विष्णोरदुश्यत्वादीति तावत्पूर्वः पक्षः । अदृश्यत्वादिगुणके 'अक्षरात् सम्भवतीह विश्वम्' इत्यक्षरज्ञन्वश्रवणात् । तस्य च विष्णौ निरवकाशत्वात् । यतः अस्मादप्यक्षरादुत्तरवाक्ये परः प्रतीयते ।

ಅದೃಶ್ಯತ್ಪಾದಿಗುಣಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಅದೃಶ್ಯತ್ಪಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ "ಅಕ್ಷರಾತ್ ಸಂಭವತೀಹ ವಿಶ್ವಮ್" ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಆಕ್ಷರಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಆಕ್ಷರಕ್ಷಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ಪದಾರ್ಥವಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ.

ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಅಕ್ಷರತತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು

तत्वप्रकाशिका -

'दिव्या समूर्तः पुरुषः स बाह्याभ्यन्तरो हृजः । अप्राणो स्वमनाः शुभ्रो स्वक्षरात्परतः परः' इति ।

''ದಿವ್ಯೋ ಹೃಮೂರ್ತಃ ಪುರುಷಃ ಸ ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರೋ ಹೃಜ: । ಅಪ್ರಾಣೋ ಹೃಮನಾಃ ಶುಭ್ರೋ ಹೃಕ್ಷರಾತ್ ಪರತಃ ಪರಃ॥'' ದಿವ್ಯಸ್ವರೂಪನಾದವನು, ಅಮೂರ್ತನಾದವನು, ಪುರುಷನು, ವಿಶ್ವದ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ನೆಲೆಸಿರುವವನು, ಉತ್ಪತ್ತಿನಾಶವಿಲ್ಲದವನು, ಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಷೋಡಶಕಲೆಗಳಿಂದ ಶೂನ್ಯನಾದವನು, ಪ್ರಾಕೃತಮನಸ್ತಿಲ್ಲದವನು, ಶುದ್ಧಸ್ವರೂಪಿ ಇಂತಹ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಆಕ್ಷರ ತತ್ತಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು.

ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಲ್ಲ ಎಂಬುದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಬೀಜ

तत्त्वप्रकाशिका – निह विष्णोरिप परोऽस्ति इति; अतः 'न विष्णुरदृश्यत्वादिगुणक इति, नानन्दमयोऽपि' इति भावः ।

ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣವುಳ್ಳವನು ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆನಂದಮಯನೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಾಗು-ವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಕ.

'ಯತ್ತದದ್ರೇಶ್ಯಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅದೃಶ್ಯನಾಗಬೇಕು

तत्वप्रकाशिका – सिद्धान्तयत्सूत्रं तावदवतारयति – अत इति ।। अदृश्यत्वादिकं न विष्णोश्चेत्तर्हि वाक्यस्य निर्विषयतयाऽप्रामाण्यं स्यादित्यतः पूर्वपक्षं विशदयति – पृथिव्यादीति ।।

ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ "ಅತಃ" ಎಂಬುದಾಗಿ. ಆದೃಶ್ಯತ್ನಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವಾಗದಿದ್ದರೆ "ಯತ್ತದದ್ರೇಶ್ಯಂ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು ನಿರ್ವಿಷಯವಾಗುವಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆಪ್ರಮಾಣವೂ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಲು "ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ" ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಕದ ಮಾತು ಹೊರಟಿದೆ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳ ಸಮರ್ಥನೆ

तत्त्वप्रकाशिका – अदृश्यत्वादिकं जडप्रकृतेर्भवेत् । अस्याः

पृथिच्यादिदृष्टान्तेन उपादानतया जगत्कारणत्वोक्तेः । न चायं कारणत्वमात्रे दृष्टान्त इति वाच्यमित्यतो वाक्यादनन्तरम् 'अक्षरात्परतः परः' इति तस्मात्परतः पराभिधानात् ।

ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ -- ಜಡಪಕ್ಕತಿಯು ಅದ್ದಶೃತ್ವಾದಿಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನಾಗಿ ನೀಡಿ ಉಪಾದಾನವೆಂದು ಜಗತ್ಯಾರಣತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ಕೇವಲ ಕಾರಣತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇದು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಕಾರಣಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವಾಕ್ಯದ ಮುಂದೆ 'ಅಕ್ಷರಾತ್ ಪರತಃ' ಪರಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಅಕ್ಷರತತ್ತಕ್ಕಿಂತ ಮತ್ತೊಂದು ಪರವಸ್ತು ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಷರಪರ್ವುದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಇಂತಹ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಲಾಗದು.

ಚೇತನಪ್ರಕೃತಿಯು ಅದೃಶ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

तत्वप्रकाशिका – चेतनप्रकृतेर्वाऽदृश्यत्वादिकम् । तस्यामक्षरशब्दस्य स्मृतिसिद्धत्वात् । न चासौ शब्दः परमात्मन्यपि सम्भवतीति वाच्यम् । तत्परतःपराभिधानात् । तच तस्यामक्षरात्परतःपर इति समानाधिकरण्येनोपपन्नम् । विकारित्वेन जगत्कारणत्ववचनं तस्या विकाराभिमानित्वायुज्यते ।

ಎರಡನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ -- ಅಥವಾ ಚೇತನಪ್ರಕೃತಿಯು ಅಧ್ಯಶ್ವತ್ತಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಬಹುದು. ಇಂತಹ ಚೇತನಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕರಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವು ಸ್ಟೃತಿಯಿಂದಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಕರಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಆಕ್ಕರತಪ್ಪಕ್ಕಿಂತಲೂ ಒಬ್ಬನು ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಆಕ್ಕರನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ "ಅಕ್ಕರಾತ್ ಪರತಃ ಪರಃ 'ಪರವಾದ ಅಕ್ಕರಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವು' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯದಿಂದ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಆಕ್ಷರವು ವಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಜಗತ್ರಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಮಾತು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಇದನ್ನು ವಿಕಾರಕ್ಕೆ ಆಭಿಮಾನಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬಹುದು -- ಎಂದರೆ;

'ಪರತಃ ಅಕ್ಕರಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಶ್ರೀತತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯಾಧಿ-ಕರಣ್ಯದಿಂದ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಇದು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀತತ್ವವು ವಿಕಾರತ್ವದಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ವಿಕಾರಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನು ಅದೃಶ್ವನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

तत्त्वप्रकाशिका – हिरण्यगर्भस्य वाऽदृश्यत्वादिकम् । स ब्रह्मविद्यामित्यादिब्र ह्मशब्दात् । न च ब्रह्मशब्दो विष्णौ मुख्य इति तदग्रहण् । तत्परत:पराभिधानात् ।

ಮೂರನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ – ಅಥವಾ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನು ಅದೃಶೃತ್ವಧರ್ಮಕೈ ಆಶ್ರಯನಾಗಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಇದೇ ಪ್ರಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ 'ಸಃ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರತ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಇದೇ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ರುದ್ರನು ಅದೃಶ್ಯನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

तत्वप्रकाशिका – रुद्रस्य वैतददृश्यत्वादिलिङ्गजातम् । 'कर्तारमीशम्' इति ईशशब्दश्रवणात् । नच ईशशब्दो विष्णाविप सम्भवतीति तद्वहः । तत्परतःपराभिधानादेवेति भावः ।

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಅಥವಾ ರುದ್ರನೂ ಅದೃಶ್ವತ್ವಾದಿಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಬಹುದು. 'ಕರ್ತಾರಮೀಶಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಈಶಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈಶಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೂ ಸಹ ಕೂಡಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಈಶನಿಗಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಣುವು ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರುದ್ರನನ್ನೇ ಈಶಶಬ್ದದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಎಲ್ಲಾ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ

तत्वप्रकाशिका – एवं प्राप्तं पूर्वपक्षं प्रतिक्षेषुं सूत्रं व्याचष्टे – तमेवमिति ।। अदृश्यत्वादिगुणको विष्णुरेव ।

ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು "ತಮೇವಮ್" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ಯಕೃತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾದವನೇ ಅದೃಶ್ವನು

तत्वप्रकाशिका – ''अथ परा यया तदक्षरमधिगम्यते'' इत्यदृश्यत्वादिगुणकस्य परविद्याविषयत्वोक्तेः । परविद्याविषयत्वस्य च श्रुतिस्मृतिभिः विष्णुधर्मत्वेनावगतत्वादित्यर्थः ।

'ಆಥ ಪರಾ ಯಯಾ ತಕ್ಕರಮಧಿಗಮ್ಮತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ದಶ್ಯತ್ತಾದಿ ಗುಣವುಳ್ಳಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಮಾತ್ರ

तत्त्वप्रकाशिका – 'तमेवम्' इति श्रुतौ मोक्षसाधनविद्याविषयत्वोक्त्या विष्णोः परविद्याविषयत्वमुक्तं भवति । मोक्षसाधनविद्यायाः परविद्यात्वत् ।

'ತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನಮೃತ ಇಹ ಭವತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಸಹ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಟೆ ಸಾಧನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾಗಿ- ದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೋಕ್ಷಕ್ಟೆ ಸಾಧನವಾದ ವಿದ್ಯೆಯೇ ಪರವಿದ್ಯ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾದವನ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಮೃತಿಯ ಆಧಾರ

तत्त्वप्रकाशिका – 'तत्कर्म' इति स्मृतौ च सैव परविद्या यया हरेर्ज्ञानं भवतीति तस्य परविद्याविषयत्त्वमुच्यते ।

"ತತ್ಕರ್ಮ ಹರಿತೋಷಂ ಯತ್" ಎಂಬ ಸ್ಕೃತಿಯೂ ಸಹ ಯಾವುದರಿಂದ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೋ ಅದೇ ಪರವಿದ್ದೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಪರವಿದ್ದೆಗೆ ವಿಷಯನಾದವನು ಭಗವಂತನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

'ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ'

तत्वप्रकाशिका – 'द्वे विषे' इत्यत्र च यदा वेदायन्यविषयतया योज्यते तदा तस्याऽपरविद्यात्वम् । यदा पुनरेतैः स हरिर्वेद्यो भवति तदा परविद्यात्विमिति हरेः परविद्याविषयत्वमुच्यते ।

"ದ್ವೇವಿದ್ದೇ ವೇದಿತವ್ನೇ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ವೇದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೆ ಅಪರವಿದ್ದ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇ ವೇದದ ಮತುಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಅದು ಪರವಿದ್ದ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪರವಿದ್ದೆಗೆ ವಿಷಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ಇದರಿಂದಲೂ ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಋಗಾದ್ಯಾ ಅಪರವಿದ್ಯಾ

तत्वप्रकाशिका – तदुक्तम् –

'ऋगाद्या अपराविद्या यदा विष्णोर्न वाचकाः । ता एव परमा विद्या यदा विष्णोस्तु वाचकाः' इति ।।२१।। ಈ ವಿಚಾರವು ಮುಂದಿನ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

''ಋಗಾದ್ಯಾ ಅಪರಾವಿದ್ಯಾ ಯದಾ ವಿಷ್ಣೋರ್ನ ವಾಚಕಾः। ತಾ ಏವ ಪರಮಾ ವಿದ್ಯಾ ಯದಾ ವಿಷ್ಣೋಸ್ತು ವಾಚಕಾः॥''

'ಯಗ್ನೇದ ಯಜುರ್ವೇದ ಮೊದಲಾದ ಸಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಗಳು ಯಾವಾಗ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆವಾಗ ಅಪರವಿದ್ದೆ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಆದೇ ಯಗ್ನೇದಾದಿ ಸಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಗಳು ಯಾವಾಗ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೋ ಆವಾಗ ಪರವಿದ್ದೆ ಎನಿಸುತ್ತವೆ' ಎಂದು.

ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಾದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪ

'ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – अदूश्यत्वादिगुणको धर्मोक्तेः ।। इत्यन्तभाष्यं सङ्गतिपरत्वेन व्याचष्टे – अदृश्य इति ।। अदृश्यत्वादीत्यादिपदेननात्म्यपदोक्तजीवगुण-राहित्यं स्वामिराहित्यमित्यादिग्रहः ।

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ "ಇತಿ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಇರುವಂತಹ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಹೊರಟವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ಅದ್ಯಕ್ಕೇ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ "ಅದ್ಯಕ್ಕತ್ತಾದಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಅದಿ" ಪದದಿಂದ "ಅದ್ಯಕ್ಕೇನಾನತ್ತ್ಮೇ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ "ಅನಾತ್ರ್ಮೇ" ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ತಿಳಿಯುವಂತಹ ಜೀವನಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಗಳು ಪರಮಾತ್ಯವಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮತ್ತು ಜೀವನಿಗೆ ಮತ್ತೊಟ್ಟ ಸ್ವಾಮಿ ಇರುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಯಾಗೆ ಅಂತಹ ಸ್ವಾಮಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ - ಭಾಷ್ಕಾಸುಸಾರವಾಗಿ ತಕ್ಷಪ್ತದೀಪದಲ್ಲಿಯೂ "ಅದ್ದಕ್ಕೇನನಾತ್ಮ್ಮೇ" ಎಂಬ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಕದಿಂದ "ಸಹೈವ ಸಂತಂ ನ ವಿಜಾನಂತಿ ದೇವಾ:" ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಕ್ಕದಿಂದ ಮತ್ತು "ಸ ಯೋನತೋಶ್ರುತಃ" ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಅಂತರ್ಯಾವ್ಥಾಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಕದಿಂದ ಅದೃಶೃತ್ವಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದೂ ಸಹ ಒಂದು ಸಂಗತಿ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಸಂವಾದ.

ಹಾಗೂ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ "ಅಧ್ಯಕ್ಷೇ ನನಾತ್ಮ್ಮೇ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಕವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಸಮಾನ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಮಧಿಕರಣದ "ಸ ಯೋನತೋಶ್ರತಃ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವನ್ನೂ ಸಹ ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೂ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ಪೂರ್ವವದದೃಶ್ವವ್ಯದಿಸಲೇನ ರೂಢಿಂ ಪರಿತ್ನಜ್ಜ ಯೋಗವ್ರತ್ರಾನಕ್ಕರಶಬ್ಟೇ ವಿಷ್ಣಾ ಸಂಭವತಿ" ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಂತೆ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದವು ಅಧ್ಯಕ್ಷತ್ರಾವು ಹೇತುಗಳಿಂದ ರೂಢಿಯನ್ನು ಬಟ್ಟು ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ, ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಾಮಾನ್ಯವಚನ, ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಯೋಗಗಳು, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ ವಾಕ್ಯ ಪರ್ಯಾಲೋಚನೆ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯವಿವರಣ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆಂಬುದು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಕ್ಷರನ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ ?

भावदीपः – तत्रेत्यस्य तात्पर्यं तेचेति ।।''विश्वमित्युक्वा'' इत्यन्तस्य तात्पर्यम् – आधर्वण इत्यादि ।। कुत्रोच्यन्त इत्यतो ''यत्तत्'' इति भाष्यं प्राप्तमित्युपेत्य, तत् पठति – अधेति ।।

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ "ತತ್ರ" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ತೇ ಚ" ಇತ್ಕಾದಿಯಾಗಿ ತಾತ್ರರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ವಿಶ್ವಂ ಇತ್ಯುಕ್ಸ್ವಾ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಸಮಗ್ರ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ರರ್ಯವನ್ನು "ಆಥರ್ವಣೇ" ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಕ್ಷರನು ಎಲ್ಲಿ ಶ್ರತನಾಗಿದ್ದಾನೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ಯತ್ತದದ್ರೇಶೈಂ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, ಅದೇ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಠಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಅಥ" ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

भावदीपः - गुणानामक्षरनिष्ठताप्रदर्शनाय वा सिद्धान्तहेतुप्रदर्शनार्थं तदुपयोगितया वा पूर्वशेषोक्तिः।

"ಯತ್ತದದ್ರೇಶ್ಯಂ" ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯವೆನಿಸಿದ "ಅಥ ಪರಾ" ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆಕ್ಕರನಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೇತುವನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಯಾಗುವಂತೆ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಸಹ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಒಂದು ವೇಳೆ 'ಅಕ್ಕರಾಕ್ತರತ: ಪರಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕಕೇಷದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಕ್ಕರನ್ನ ಅವಧಿಯಾದ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ನಿಕ್ಕಪ್ರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ. ಈ ವಾಕ್ಕಕೇಷದ ಮೊದರಿರುವ 'ಅಕ್ಕರಾಕ್ರಸಂಭವತೀಹ' ವಿಶ್ವಮ್'' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಕಕೇಷದಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಕರದಿಂದ ಅಭಿನ್ನಾದ ಪೂರ್ವವಾಕ್ಕಪ್ರವಾದ ಅಕ್ಕರಶಬ್ದವೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಕ್ಕಪ್ರವಾದ ವಸ್ತುವನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಕ್ಕಪ್ರವಾದ ವಸ್ತುವನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಕ್ಕಪ್ರವಾದ ವಸ್ತುವನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲ ನೀಡೆ ಹೇಳಿದೆ. ಇಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಕಾರಣವಾಕ್ಕವಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮ ಈಶ ಮೆದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವವಿಸುವಿಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಸ್ಪಪ್ತವಾಗಿ ಹೇತುಹೇತುಮದ್ದಾವವು ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಕರವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವಾಗಿದಿದ್ದರೆ ಅಕ್ಕರಶಪ್ರದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಕಾರಣವಾಕ್ಕಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಅಕ್ಕರಶಜ್ದರ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮ ಈಶ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮಪರಪ್ರವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಕರವು ಬ್ರಹ್ಮಪರಿಲ್ಲದೆ ಕಾರಣ ಇದರ ಮೂಲಕ ಕಾರಣವಾಕ್ಕವೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆರು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ವಾಕ್ಕಶೇಷ-ಕಾರಣವಾಕ್ಕವೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆರು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ವಾಕ್ಕಶೇಷ-ಕಾರಣವಾಕ್ಕವೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆರು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ವಾಕ್ಕಶೇಷ-

ದಲ್ಲಿರುವ ಆಕ್ಷರಶಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮವಾಗದಿದ್ದರೆ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಆಕ್ಷರಶಬ್ದವು ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕ್ಷರಶಬ್ದದ ಮೂಲಕವೇ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದರ ಫಲ

भावदीपः – भाष्ये विच्छिद्य पाठात् सङ्गत्याद्युक्तयर्थम् अक्षरद्वयैक्यसूचनाय समग्रोक्तिः । दृष्टान्तोक्तेरप्युपन्यासस्य कृत्यमग्रे व्यक्तम् ।

ವಿಷಯವಾಕ್ಕವನ್ನು ತೋರಿಸುವಾಗ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ "ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ" ಎಂದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಚ್ಛೀದ ಮಾಡಿ ಪುನಃ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ವಿಚ್ಛೇದ ಮಾಡದೇ ಒಟ್ಟಿಗೆ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಸಂಗತಿ ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಅಕ್ಕರತತ್ವವು ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರವಾಕ್ಕವನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. "ಯಥೋರ್ಣವಾಭಿ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ದೃಷ್ಟಾಂತವಚನವನ್ನು ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ? ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಮುಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತೇವೆ.

'ಯತ್ತದದ್ರೇಶ್ಯಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ

भावदीपः – अद्रेश्यं चक्षुरादिना अदृश्यम् । अग्राह्यं मनसा । अवणं ब्राह्मण्यादिवर्णहीनम् । संहर्तृत्वमधिकं वदन् भूतयोनिमित्युक्तकारणत्वं स्पष्टयति – ययोणंनाभिरिति ।।

ಆದ್ರೇಶ್ಮಂ = ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವನು. ಆಗ್ರಾಹ್ಮಂ = ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಸಹ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವನು. ಆವರ್ಣಂ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದ ವರ್ಣವಿಲ್ಲದವನು.

ಸಂಹರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಹೇಳುವವರಾಗಿ "ಭೂತಯೋನಿಂ" ಎಂಬುದರಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಯಥೋರ್ಣನಾಭಃ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ.

ಮೂರು ದೃಷ್ಕಾಂತಗಳ ಸಾರ್ಥಕ್ನ

भावदीपः – कारणत्वं कर्तृत्वरूपमिति वक्तुमाद्यः । अङ्करजनने पृथिवीबीजिमव विश्वसृष्ट तत्तत्कर्मापेक्षत इति वक्तुं द्वितीयः । अनायासेन तत्सृष्टिरिति वक्तुं तृतीयो दृष्टान्तः ।

"ಯಥೋರ್ಣನಾಭೀ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕಶೇಷದಿಂದ ಮೂರು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆಕ್ಷರತತ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಕಾರಣತ್ವವು ಕರ್ತೃತ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲನೆಯ ಉರ್ಣನಾಭಿಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಮೊಳಕೆಯು ಹುಟ್ಟಬೇಕೆಂದರೆ ಭೂಮಿಯು ಹೇಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸಕಲಜೀವರಾಶಿಗಳು ಹುಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ ಆವರವರ ಕರ್ಮಗಳೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲು ಎರಡನೆಯ ಪೃಥಿವೀಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಓಷಧಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಭಗವಂತನು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಾದಿಗಳನ್ನು ಮೂಡುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಮೂರನೆಯ ಕೇಶಲೋಮ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಟೀಕೆಯಲಿ ಶ್ಯುತಿಯ ತಾತರ್ಯ

भावदीपः – सतो जीवतः पुरुषादेहात् । शिरस्थाः केशाः । अन्यानि लोमानि । सर्वस्य तात्पर्यमाह – तेषामिति ।।

ಸತಃ = ಜೀವಂತವಾದ, ಪುರುಷಾತ್ = ದೇಹದ ದಸೆಯಿಂದ, ಕೇಶಾಃ = ತಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೂದಲುಗಳು, ಲೋಮಾನಿ = ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಕೂದಲುಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಪದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ. ಸಮಗ್ರ ಶ್ರುತಿಯ ತಾತ್ರರ್ಯವನ್ನು "ತೇಷಾಂ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಉಪಾದಾನತ್ವ ಯುಕ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ

भावदीपः – अक्षरश्रुत्या दृष्टान्तपूर्वमुक्तोपादानत्वयुक्तया 'तस्मादक्षराद्' इति भाष्यशेषोक्तदिशा विष्णावयोगे चान्यनिष्ठत्व इत्यर्थः ।

ಆಕ್ಷರತ್ರುತಿಯಿಂದ ದೃಷ್ಟಾಂತಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಉಪಾದಾನತ್ವ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ''ತಸ್ಕಾದಕರಾದ್'' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕಕೇಷದ ಮಾತಿನಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿಯೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ''ತೇಷಾಂ'' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪಿಕೀ ಸಂಗತಿ

भावदीपः – उक्ता इत्यन्तवाक्यस्य तात्पर्यम् – प्रागुक्तेति ।। इतीति ।। पूर्वाक्षेपरूपसङ्गतिसम्भवाद्धेतोरित्यर्थः ।।

"ಪ್ರಾಗುಕ್ತ" ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹಿಂದೆ "ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಾ: ಉಕ್ಕಾ:" ಇತ್ಕಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ಇತಿ ಅವಶ್ಯಂ" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ "ಇತಿ" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪರೂಪವಾದ ಸಂಗತಿಯಿರುವ ಕಾರಣ ಎಂದರ್ಥ.

ಪಾದಸಂಗತಿಗಾಗಿ ಲಿಂಗಪದ

भावदीपः – निर्णेतव्यतेति ।। तेषामित्यनुकर्षः । भाष्ये गुणा इति बह्वचनोक्तेराह – जातमिति ।। पादसङ्गत्यर्थम् – लिङ्गेति ।।

"ನಿರ್ಣೇತವೃತಾ" ಎಂಬ ಪದದ ಅನಂತರ "ತೇಷಾಂ" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅನುಕರ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು. ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ "ಅದೃಶೃತ್ಪಾದಿಗುಣಾಃ" ಎಂದು ಬಹುವಚನ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ಲಿಂಗ ಜಾತಂ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಜಾತ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಾದಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಲಿಂಗಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಗತಿಪರ ಭಾಷ್ಯವೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪರ

भावदीपः – तदेव भाष्यं पूर्वपक्षतद्युक्तितत्फलपरत्वेन व्याकर्तुं परः प्रतीयत इत्युक्तिलब्धप्रतिज्ञामाह – न विष्णोरिति ।।

ಸಂಗತಿಪರವಾದ ಭಾಷ್ಕವನ್ನೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಲ ಪರವಾಗಿ ವಾಖ್ಯಾನಿಸುವವರಾಗಿ ''ಪರಃ ಪ್ರತೀಯತೇ'' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಮಾತಿನಿಂದ ದೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂಶವನ್ನು ''ನ ವಿಷ್ಯೋಕ'' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಷ್ಣುವೇಕೆ ಅದೃಶ್ಯನಲ್ಲ ?

भावदीपः – विष्णोर्न चेन्निर्विषयं त्राक्यमित्यत उक्तम् – तावदिति ॥ अन्यस्य तु पश्चाद् विवरिष्याम इत्यर्षः । कुत इत्यतः तत्रेत्यादि ॥ 'अक्षरात्सम्भवतीह विश्वम्' इत्युत्तवेत्यन्तपूर्ववाक्यं प्राप्तमिति मत्वाऽऽह – अदृश्यत्वादिगुणक इति॥ भाष्यस्यतत्रेत्यस्यर्षोऽयम् ।

"ನ ವಿಷ್ಯೋಕ." ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ವಿಷ್ಣು ಆದೃಶ್ವತ್ತಾದಿ-ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಕವು ನಿರ್ವಿಷಯವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ತಾವತ್" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಆ ವಾಕ್ಕಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣು ವಿಷಯನಾಗದಿದ್ದರೂ ಬೇರೆಯವರು ವಿಷಯರಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸುತ್ತೇವೆ ಎಂದು "ತಾವತ್" ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಷ್ಣು ಏಕೆ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ "ತತ್ತ" ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ "ಅಕ್ಕರಾತ್ರಂಭವತೀಹ ವಿಶ್ವಮ್" ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಕೇ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿರುವ "ತತ್ತ" ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಅದೃಶ್ಯತ್ಥಾದಿಗುಣಕೇ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಅಕ್ಷರಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶ

भावदीपः – तथापि कुतो न विष्णुरित्यतः ''अक्षरात्परतः पर'' इति श्रुतेरिप नाक्षरात्सम्भवतीत्यस्याः निरवकशत्वामिति न्ययविवरणोक्तदिशाऽ क्षरशब्दस्य विष्णौ निरवकशत्वं वक्तुं प्रवृत्तं तस्माचेत्यादिभाष्यवाक्यशेषं मत्वाऽऽह – तस्य चेति ।।

ಆದರೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣು ಏಕೆ ಅದೃಶ್ಯತ್ತಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನಾಗುವುದಿಲ್ಲ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ಆಕ್ಕರಾತ್ರರತ: ಪರಃ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗಿಂತಲೂ "ಆಕ್ಕರಾತ್ರರಭವತೀಹ ವಿಶ್ವಂ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಕ್ಷರ ಶಬ್ಧಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುನನಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ''ತಸ್ಕಾಚ್ಚ'' ಇತ್ಕಾದಿ ಭಾಷ್ಕರ ವಾಕ್ಕಶೇಷವು ಹೊರಟರುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ''ತಸ್ಕ ಚ'' ಇತ್ಕಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವಾಕ್ಯೇ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು

भावदीपः – तत्र हेतुत्वेन भाष्यशेषं व्याचष्टे – यत इति ॥ तस्मादित्यस्य व्यवहितयत्किश्चित्परामशित्वभ्रमनिरासायास्मादप्यक्षरादिति व्याख्या । भाष्ये इत्यतः परमित्यग्रेतनभाष्यानुरोधादिहापीति शब्दानन्तरं ''वाक्य'' इति शेषः ।

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕೃತೀಷದಿಂದಲೇ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಯತಃ" ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ. "ತಸ್ಮಾತ್" ಎಂಬ ಪದವು ವ್ಯವಹಿತವಾದ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದನ್ನು ಪರಾಮರ್ತಿಸಬಹುದೆಂಬ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ "ಅಸ್ಥಾದಷ್ಯಕ್ಷರಾತ್" ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ "ಇತಿ" ಶಬ್ದದ ಅನಂತರ 'ವಾಕ್ಯೇ'ವೆಂಬುದನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ 'ವಾಕ್ಯೇ' ಎಂಬುದನ್ನು ತೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಅಕ್ಷರನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನಿದ್ದಾನೆಯೇ ?

भावदीपः – अस्मादप्यक्षराद् ।। अक्षरात्सम्भवतीति वाक्यादुत्तरवाक्येऽ-स्मादप्यक्षरात्परः प्रतीयत इत्यर्थः । एतेन भाष्ये तस्मादिति पूर्ववाक्यमक्षरं च परामुक्यत इति दर्शितम् ।

"ಅಸ್ಕಾರಪ್ಯಕ್ಷರಾತ"' ಎಂದರೆ "ಅಕ್ಕರಾತ್ರಂಭವತಿ" ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಈ ಆಕ್ಕರನಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ "ತಿಸ್ಮಾತ"' ಎಂಬ ಪೂರ್ವವಾಕ್ಕವನ್ನು ಮತ್ತು ಅಕ್ಕರನನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ವಿಷ್ಣುವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂಬಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ

भावदीपः - ''इत्युक्तवा प्रवृत्ते उत्तरवाक्ये'' इति योजनात्

त्तवाशुत्पुपपत्तिः । तत्किमुत्तरवाक्यम्? इत्यतो 'अङ्गरात्परतः परः' इत्येतत् प्रकृत्तिमिति मत्वा 'परो विष्णुः' इत्यत्र लिङ्गानि वक्तुं शेषपूर्वकमाह – दिच्यो हीति ।।

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ''ಇತ್ಯುಕ್ಕ್ನ ಪ್ರವೃತ್ತೀ ಉತ್ತರವಾಕ್ಕೇ'' ಎಂದು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೇಕು. ಇದರಿಂದ 'ಕ್ವ್ಯಾ' ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಪ್ರತಿಯು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರವಾಕ್ಕ ಯಾವುದು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ''ಆಕ್ಕರಾತ್ರರತಃ ಪರಃ'' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು ಹೊರಟದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಳಿದ ವಾಕ್ಕಭಾಗವನ್ನು ''ದಿವ್ಯೋ ಹಿ'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಿವಕ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ವಸ್ತುತ: ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಗುಣಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಲಿಂಗಪಾದವಾದ್ದರಿಂದ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅದೃಶೃತ್ವಾದಿಗುಣವುಳ್ಳ ಆಕ್ಕರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ಏಕೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ?

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಅದೃಶ್ಯತ್ತಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು ಆಕ್ಕರನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅನೇಕ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಅಕ್ಕರನು ವಿಶೇಷ್ಯನಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಕರಶಬ್ದದ ಸಮನ್ನ ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಆಕ್ಕರವು ಉಪಾದಾನವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅದೃಶ್ಯನಲ್ಲ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಕ್ಕರನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕರಶಬ್ದ ಸಹಿತವಾಗಿಯೇ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಅನೃತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಶಂಕಾ - ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳು ಆಕ್ಕರನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುವುದಾದರೆ ಆಕ್ಕರಸಬ್ಬವನ್ನೇ ಕ: ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಹೀಗೆ ಅಕ್ಕರ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಾಗ ಪಾದಸಂಗತಿಯು ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆತಂಕಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ಒಂದು ನಾಮದ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಒಂದು ಅಕ್ಕರ ನಾಮದ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯವಾಗಿ ಫಲತ: ಪಾದಸಂಗತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಅಕ್ಷರವು ಉಪಾದಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಕ್ಷರನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವುದೂ ಸಹ ನೇರವಾದ ಮಾರ್ಗ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಗುಣಗಳ ಸಮನ್ವಯವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಪಕ್ರವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತೋರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪಾದಾನವಾಗಿರುವ ಅಕ್ಷರವು ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಅದರ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುವ ಗುಣಗಳೂ ಭಿನ್ನನಾದವನಿಗೇ ಯುಕ್ತ . ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಕ್ಷರವು ಉಪಾದಾನವಾದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಗುಣಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿವೆ ಎಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರರು ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಗೊಂದಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರಕ್ಷೋಭರ ಆಕ್ಷರಶಭ್ವದ ಸಮನ್ಯಯ ಮಾಡುವುದೇ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ?

ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಕ್ಷರ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ಸಹ ಮುಂದೆ ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಯೇ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಮೂರನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಷರಾಧಿ ಕರಣದಿಂದರೇ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಗತಾರ್ಥವಾಯಿತಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಪರತ್ವ, ಅವಧಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಬಾಧಕಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು (ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣವನ್ನು) ಅಪವಾದಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಬೇರೆ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದಿರುವ ಗುಣಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದೇಕು. ಮತ್ತು ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತೊಂದು ಶಬ್ದರ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ರಿಂಗಗಳಿಗೆ ಅನ್ನತ್ತಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದದ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಅಧ್ಯಶ್ವಕ್ಷದರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನ್ನತ್ತಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಅನುಪೂರ್ವೀಗಾಗಿ ಅಧ್ಯಶ್ವತ್ವಾದಿಗುಣಗಳ ಸಮನ್ವಯವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಮಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಶ್ವತ್ವಾದಿಗುಣಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯು ನೇರವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳ ಸಮನ್ವಯವುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥ

भावदीपः - दिन्योऽत्यद्भुतः । अमूर्तो नियतपरिच्छिनपरिमाणरहितः ।

किन्तु बाह्यः आभ्यन्तरश्च । 'अप्राणो ह्यमनाः' इति षोडशकलाराहित्यमुच्यते। शुभ्रः शुद्ध इति कर्मनिर्णयटीकोक्तार्थो बोध्यः।

ದಿವ್ಯ: = ಆತ್ಮದ್ಭುತನಾದವನು, ಅಮೂರ್ತ: = ನಿಯತವಾದ ಪರಿಚ್ಛನ್ನಪರಿಮಾಣ ಇಲ್ಲದವನು, ಹೊರತಾಗಿ ಹೊರಗಡೆ ಒಳಗಡೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯೂ ತುಂಬಿರುವವನು. "ಅಪ್ಪಾಣೋ ಹೃಮನಾ:" ಎಂಬುದರಿಂದ ಷೋಡಶಕಲಾರಹಿತನೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. "ಶುಭ್ಯ:" ಎಂಬ ಪರಕ್ಕೆ ಕರ್ಮನಿರ್ಣಯ ಟೇಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಶುದ್ಧನಾದವನು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮ

भावदीपः - नहीति ।। 'सैन हि सत्यादयः' इत्यादौ तस्यैकस्यैन परत्नोक्तेः । 'सा काष्ठा सा परा गतिः' इत्यादौरिति भावः । एतेन 'अक्षरात्सम्भवति' इति नाक्यस्थाक्षरशब्दस्य निरनकाशात्वमित्यर्थो दर्शितः ।। अत इति ।। निरनकाशाक्षरशब्दादित्यर्थः । उक्तेत्यन्तनाक्यतात्पर्यम् ''अदुश्यत्वादि'' इति अद्वेश्यनाक्ये अदुश्यनाक्ये च श्रुतेत्यर्थः ।।

ವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. "ಸಾ ಕಾಷ್ಕಾ ಸಾ ಪರಾ ಗತೀ" ಎಂಬುದೇ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ "ಅಕ್ಕರಾತ್ರಂಭವತಿ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ "ಅಕ್ಕರ" ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಯಿತು. "ಅತಃ" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಅಕ್ಕರ ಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

"ಉಕ್ತ;" ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕದ ವಾಕ್ಯದ ಶಾತ್ರರ್ಯವನ್ನು "ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಕ:" ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಯತ್ರದದ್ರೇಶ್ಯಂ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದೃಶ್ಯತ್ವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರತವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದರೆ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು

भावदीपः – प्रकृतेः प्राप्तिरिति प्रकृतिपदस्य जडपरत्वं तावदुपेत्य भाष्यं व्याचष्टे – जडेति ।। अस्येति ।। अदृश्यत्वादिगुणकाक्षरस्येत्पर्यः । "ಪ್ರಕೃತೀ ಪ್ರಾಪ್ತಿ;" ಪ್ರಕೃತಿಗೂ ಸಹ ಅದ್ಯಕೃತ್ಯಾದಿಗಳು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿ ಪದಕ್ಕೆ ಜಡಪರತ್ನವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಜಡ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. "ಅಸ್ಯ" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅದ್ಯಕೃತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅಕ್ಷರನಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಊರ್ಣನಾಭಿಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವೇಕೆ ?

भावदीपः - 'यथोर्णनाभिः' इत्यत्र स्फुटमुपादानत्वाप्रतीतेः ''पृथिव्यादि'' इत्युक्तम् । भाष्यटीकयोः 'यथोर्णनाभिः' इत्युक्तिस्तु सिद्धान्ते उपयुज्यत इति भावः ।

"ಯಥೋರ್ಣನಾಭಃ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವು ಪ್ರತೀತ-ವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪೃಥಿವೀ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಭಾಷ್ಕ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಊರ್ಣನಾಭಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಏಕೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ? ಎಂದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ.

ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವ ಸಮರ್ಥನೆ

भावदीपः – प्रागुक्तन्यायविवरणानुरोधेनाक्षरादित्युक्तरभाष्यं लिङ्गनिरवका-शतोक्त्ययं प्रवृक्तमिति मत्वाऽवतारयति – नचेति ।। तथाच विष्णाविप तयुक्तमिति भावः ।

ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಾನುಸಾರಿಯಾಗಿ "ಅಕ್ಕರಾತ್" ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಭಾಷ್ಕವು ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ನಿರವಣಶತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಣ್ಣಗಿ ಹೊರಟದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ "ನಚ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಆಕ್ಕರ ಶ್ರತಿಯು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ದೃಷ್ಟಾಂತವೈಯರ್ಥ್ಯದ ಜೊತೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷ भावदीपः – दृष्टान्तवैय्यर्थे सत्यिप इत्यतः परमिति भाष्योक्तं

दोधान्तरं व्यनक्ति – इत्यतो वाक्यादिति ।। तच्छब्दार्थः – तस्मादिति ।। कारणत्वेनोक्ताक्षरादित्यर्थः ।

ದೃಷ್ಟಾರತವೈಯರ್ಥ್ಯದೋಷ ಇರುವಾಗಲೇ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ "ಪರಂ" ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷವನ್ನು "ಇತ್ಯತೋ ವಾಕ್ಕಾತ್" ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ತತ್" ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೇ "ತಸ್ಕಾತ್" ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಜಗತ್ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆಕ್ಷರನದಸೆಯಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ

भावदीपः – विष्णोः परत्वोक्तेः तदबध्यक्षरत्वमयुक्तम् । जडत्वे तु ततः परतः श्रीतत्त्वात्परो विष्णुरिति युक्तमिति उपादानत्वं जडप्रकृतेरेव दृष्टान्तवैय्यर्थ्यं च नेति भावः ।

ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಅಕ್ಕರವು ಅವಧಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪ. ಜಡವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅವಧಿಭೂತವಾದ ಅಕ್ಕರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ ಅಂತಹ ಜಡವಾದ ಅಕ್ಕರದ ದಸೆಯಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಣು ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿಬಹುದು. ಮತ್ತು ಜಡಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವೂ ಸಹ ಇರುವುದರಿಂದ ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳೆರಡೂ ನಿರವಕಾಶ

भावदीपः – एतेन 'अक्षरात्सम्भवति' इत्यस्याः निरवकाशत्विमिति न्यायविवरणोक्तम् इत्यन्तस्योपादानस्य निरवकाशत्विमत्यर्थान्तरं दर्शितम् । कृटस्थेत्यादि व्याचष्टे – चेतनेति ।।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ''ಆಕ್ಷದಾತ್ರಭವತಿ'' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಉಪಾದಾನತ್ವರೂಪವಾದ ಲಿಂಗಕ್ಕೂ ಸಹ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ತೋರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ''ಕೂಟಸ್ಟ್'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದೆನ್ನೇ ''ಚೇತನ'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಶಂಕಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಭಾಷ್ತದ ಯೋಜನೆ

भावदीपः – न्यायविवरणमनुरुद्ध्य पूर्वोक्तदिशा अक्षरशब्द-निरवकाशत्वोक्तिपरतया पूर्वभाष्यमेव शङ्कापूर्वं योजयति – नचेति ॥

ನ್ಯಾಯವಿವರಣಕ್ಕೆ ಆನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಆಕ್ಷರ ಶಬ್ಧವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಭಾಷ್ಕವನ್ನೇ ಶಂಕಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ನಚ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕೆದಿಂದ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯಕ್ಷನಾನಕ್ಕ್ಯ್, ಎಂದು ತೈತ್ರಿರೀಯ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯಕ್ಷ್ಯಗುಣವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ "ಸ ಯೋನತೋನಶ್ರತ್ಯಗುಣವನ್ನು ನೀರ್ಗಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಮಾಂಡೋಕ್ಸ್ಯೋವನುತ್ತನಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅದೃಶ್ಯಕ್ಷ್ಯಗುಣವನ್ನು ನೀರ್ಗಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಮಾಂಡೋಕ್ಸ್ಯೋವನುತ್ತನಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅದೃಶ್ಯಕ್ಷ್ಯಗುಣವನ್ನು ಅಕ್ಕರತಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಕ್ಕರತಕ್ಷವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಂದು ನಿರ್ಣಾಯಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಆಕ್ಷರಾತ್ರಭವತೀಹ ವಿಶ್ವಮ್' ಅಕ್ಕರತಕ್ಷದಿಂದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟತು ಎಂದು ಹೇಳಿ. 'ಆಕ್ಷರಾತ್ರರತಃ ಪರ್ಸೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಕ್ಷರತತ್ವಕ್ಷಿಕೊಡಲೂ ವಿಷ್ಯ ಉತ್ತಮಣಕ್ತಮಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಕ್ಕರನಾದರೆ ಅವನಿಗಂತ ಉತ್ತಮನಾದವನನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಾಗ ವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ತವೇ ಭಗ್ನವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕ್ಕರತತ್ವ ವಿಷ್ಣುವಲ್ಪವೆಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಹಾಗಾದರೆ ಆಕ್ಷರತತ್ವ ಎಂದರೆ ಯಾವುದು ? ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಬಹುದು. ಶ್ರುತಿಯು 'ತಥಾಕ್ಷರಾತ್ಯಂಥವತೀಹ ಏಶ್ಯಮ್' ಎಂದು ಜಗತ್ರಿಗೆ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಆಕ್ಷರ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಜಡಪ್ರಕೃತಿಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಈ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವು ಸಮಂಜನ-ವಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ರಕಾರಣವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸದಾರದು. ನಿಮಿತ್ರಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವು ಅಂತರಂಗವಾದ್ದರಿಂದ ಬಹಿರಂಗವಾದ ನಿಮಿತ್ರಕಾರಣಯೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಬಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಚೇತನಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅಕ್ಕರವೆನ್ನಬಹುದು. ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಅಕ್ಕರವೆಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವಕ್ಷೆ ಉಪ್ರಾದಾನಕಾರಣವಾದ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಇವಳು ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಅಥವಾ ಚತುರ್ಮುಖನೂ ಸಹ ಆಕ್ಷರನಾಗಬಹುದು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆ. ಜಾಯಮಾನತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕಬ್ಬವು ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ ಹೊರತು ವಿಷ್ಣುವನ್ನಲ್ಲ. ಚತುರ್ಮುಖನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನೂ ಸಹ ಇಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರನೆಂದು ಪ್ರಸ್ತುತನಾಗಿರಬಹುದು.

ಅಥವಾ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈಶ ಶಬ್ದವು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ರುದ್ರನು ಅದ್ಯಶೃತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅಕ್ಷರನಾಗಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬಹುದು. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಆಶ್ವರನಂದು ಒಪ್ಪಲು ತೊಂದರೆಯೇ ಇದೆ. ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಅರ್ಭಚತ್ವ್ವವಾಗಿದೆಯೇ? ಆರು ಅಧಮವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋಡ್ಡಮನಾದ್ದರಿಂದ ಅಧಮನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಕ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಕ್ಷರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪದೇಶ್ವವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಸಹ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಪಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ಯಾಧೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಯಾಗ್ವೇದಾವಿಗಳನ್ನು ಅಪರವಿದ್ಯಮೆಂದು ಅಂಗಿಕರಿಸಿ ಅಂತಹ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದೆಲ್ಲಾ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳೇ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಅಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ನಿಷಮಿನವಾಗಲಾರನು. ಹಾಗಾಗಿ ಬೆರಲ ಜಡಪ್ರಕೃತ್ಯಾವಿಗಳನ್ನೇ ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯವಾದ ಮೇಲೆ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶುಧ್ವವಾದ ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯವಾದ ಮೇಲೆ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶುಧ್ವವಾದ ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯವಾದ ಮೇಲೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯವಾದು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಕೃತರಾತ್ ಪರತಃ ಪರನು ಯಾರು ?

भावदीपः – अक्षरन्यायनयेनेति भावः । चित्प्रकृतौ वा कयं युक्तम् अन्तराले कस्यचिदभावेन परत इत्युक्तययोगात् । अत आह – तचेति ।

ಅಕ್ಕರಾಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಚಿತ್ವಕ್ತತಿಯನ್ನು ಅಕ್ಕರಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಂದು ತಿಳಿದರೆ 'ಅಕ್ಕರಾತ್ ಪರತ: ಪರತ್ವ ವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀತತ್ವಕ್ತಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಪದಾರ್ಥವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ''ತಿಚ್ಚ'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅಕ್ಚರತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ

भावदीपः – युज्यत इति ।। विष्णाविवकारित्वादतदभिमानित्वाच न युज्यत इति भावः । ब्रह्मेत्यादि व्याचष्टे – हिरण्यगर्भस्य वेति ।। तत्परत इति ।। परावधित्वेनोक्ताक्षरत्वायोगाच विष्णुग्रहणमित्यर्थः ।

ಎಷ್ಟುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಕಾರವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಅಭಿಮಾನಿತ್ವವೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಚತುರ್ಮಾಖಬ್ರಹ್ಕಾದಿಗಳೂ ಸಹ ಅದ್ಯಕೃತ್ವಾದಿ ಗುಣಗುಳ್ಳವ- ರಾಗಬಹುದೆಂದು "ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಸ್ಯ ವಾ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ತತ್ ಪರತಃ" ಎಂದರೆ ಪರಕ್ಕೆ ಅವಧಿ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅಕ್ಷರತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರತತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ

भावदीपः – विरिश्वस्याक्षरत्वे तु परतः श्रीतत्त्वात् परो विष्णुरिति भावः । तदुक्तं तत्त्वप्रदीपे – तस्मात् परस्याः प्रकृतेः परस्य हरेरभिधानादिति।

ಒಂದು ವೇಳೆ ಚತುರ್ಮಾಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇ ಆಕ್ಷರರಾದಲ್ಲಿ ಪರಶಬ್ದ ವಾಚ್ಕಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಣು ಪರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದನ್ನೇ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ -"ತಸ್ಕಾತ್ ಪರಸ್ಕಾಃ ಪಕ್ಕತೇ ಪರಸ್ಕ ಹರೇರಭಧಾನಾತ್" - "ಚತುರ್ಮಾಖ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗಿಂತಲೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ" ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈಶ ಪದವು ರುದ್ರಪ್ರತಿಪಾದಕವಲ್ಲ

भावदीपः – ईशपदप्राप्तोऽपि न रुद्र इत्यग्रे भाषणान्निरवकाशत्वोक्ति-सौकर्पाय अत्रैवाह – रुद्रस्येति ।। विष्णावपीति ।। अन्तर्नयन्यायेनेति वा शब्दादेवेत्यत्रेशशब्दपर्यायेशानशब्दस्य समन्वेषमाणत्वाद्वेति भावः । ಈಶಪದವೂ ಸಹ ರುದ್ರನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮುಂದೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಕೃತ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ "ರುದ್ರಸ್ಯ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತರಾಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಮತ್ತು "ಶಬ್ದಾದೇವ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಈಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯಶಬ್ದವೆನಿಸಿದ ಈಶಾನಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ರುದ್ರನನ್ನು ಅಕ್ಷರನೆನ್ನಬಹುದೇ ?

भावदीपः – तत्परत इति ।। रुद्रस्याक्षरत्वे तु परतश्चतुर्मुखात्परो विष्णुरिति युक्तम् । अस्मिन् पक्षे श्रीतत्त्वमीश्वरकोटिनिविष्टमिति भावः । भाष्यं व्युत्क्रमेण व्याचष्टे – अदृश्यत्वेति ।। तत्त्वित्यनुवृत्तस्यार्थः – विष्णुरेवेति ।।

ರುದ್ರನು ಅಕ್ಕರನಾದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರ ಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀತತ್ವವೂ ಸಹ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ವಿಪರೀತಕ್ರಮದಿಂದಲೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಅದೃಶ್ಯತ್ತ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಅನುವೃತ್ತವಾದ "ತತ್ತು" ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ "ವಿಷ್ಣುರೇವ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಭಾಷ್ಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – हेत्िक्तपरं वाक्यं दर्शयंस्तद्धर्मत्वेनावगतपरिवधेति भाष्यमाकाङ्कानुरोधेन विच्छिब व्याकुर्वन् सूत्रखण्डार्थमाह – अथ परेति ।।

ಹೇತುವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಿರುವ "ಪರವಿದ್ಯಾ" ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ತುಂಡರಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದ ಒಂದು ಭಾಗದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ಸಹ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಅಥ ಪರಾ" ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ. 'ತನ್ನತೀ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಬೇಕು ?

भावदीपः – तमेवेत्यादेर्यः – श्रुतीति ।। श्रुती च स्मृतिश्च ताभिरेत्यर्यः।। हरेज्ञांनिमिति ।। अनेन तन्मितिरिति परामर्शप्रदर्शनाय पूर्वपादोक्तिरिति सूचितम् ।

"ತಮೇವ'" ಇತ್ಕಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನೇ "ಶ್ರುತಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಜ್ಞಾನವೆಂದು ಅನ್ವಯ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ "ತನ್ನತೀ" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ "ತತ್" ಪದದಿಂದ ಯಾವುದನ್ನು ಪರಾಮರ್ತಿಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಾದವನ್ನೂ ಸಹ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪರಾಪರವಿದ್ಯೆಗಳು ಭಿನ್ನವಿಷಯಕವೇ ?

भावदीपः – परापरविद्ययोर्भेदभ्रान्तिं निरस्यन् परापरविषयत्वरूपोपाधि कृतभेदमाइ – यदेति ।। अन्येति ।। कर्मादिविषयतया ।। तदुक्तमिति ।। आधर्वणभाष्य इत्यर्थः ।

ಪರವಿದ್ಯ ಮತ್ತು ಅಪರವಿದ್ಯಗಳು ಭಿನ್ನವಿಷಯಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾ ಪರವಿಷಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಅಪರವಿಷಯತ್ವ ಎಂಬ ಉಪಾಧಿಗಳ ಭೇದವಷ್ಟೇ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು "ಯದಾ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಅನ್ಯ" ಎಂದರೆ ಕರ್ಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ವಿಷಯಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. "ತದುಕ್ರಂ" ಎಂದರೆ ಆಥರ್ವಣಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ಅರ್ಥ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ – ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಅಪರವಿದ್ದೆಗೆ ವಿಷ್ಣುವು ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಪರವಿದ್ದೆಗೆ ವಿಷಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದರು. ಇದು ತಪ್ಪು ಯಾವ ಋಗ್ನೇದಾದಿಗಳು ಅಪರವಿದ್ದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಹೇಳಿದರೋ ಅದೇ ಋಗ್ನೇದಾದಿಗಳು ಪರವಿದ್ದೆಯೆಂದೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಉಪಾಧಿಭೇದದಿಂದ ಒಂದೇ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಪರವಿದ್ಯೆಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಪರವಿದ್ಯೆಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಒಂದೇ ಕರ್ಮವು ನಿಷ್ಕಾಮಭಾವನೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸಿದಾಗ ನಿವೃತ್ತಕರ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಣಮ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸಿದಾಗ ಪ್ರವೃತ್ತಕರ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ನಾವು ತಿನ್ನುವ ಅನ್ನವು ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿತವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ತಿಂದಾಗ ಪಥ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ಒಂದೇ ಮಗ್ನೇದಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಉಪಕ್ರಮಾದಿ ತಾತ್ರರ್ಯಾರಿಂಗಗಳಿಂದ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ ಪರವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರಿ ಅಪರವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಮಾತು 'ಯಾದಾದ್ಯ ಅಪರಾ ವಿದ್ಯಾ ಯದಾ ವಿಷ್ಯೋನ್ ವಾಚಕಾ: I ತಾ ಎವ ಪರಮಾ ವಿದ್ಯಾ ಯದಾ ವಿಷ್ಯೋನ್ಸು ವಾಚಕಾ: II' 'ಯಾವಾಗ ಮರ್ಗೈದಾದಿಗಳು ವಿಚ್ಛುವನ್ನು ಪ್ರತಿಹಾದಿಸದೆ, ಉಪಾಸನಾ, ಕರ್ಮ ಮೊದಲಾರವನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಹಾದಿಸುತ್ತವೋ ಆವಾಗ ಅಪರವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಯಾವಾಗ ವಿಷ್ಯುವನ್ನು ಪ್ರತಿಹಾದಿಸುತ್ತವೋ ಆವಾಗ ಅಪರವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಯಾವಾಗ ವಿಷ್ಯುವನ್ನು ಪ್ರತಿಹಾದಿಸುತ್ತವೋ ಆವಾಗ ಅಪರವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಎಂದು, ಈ ಮಾತನ್ನು ಎಂದೂ ಮರೆಯಬಾರರು.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆರ್ರ್ವೃತಿಗಳು ಏನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವೇದವು ಮಂತ್ರ ಹಾಗೂ ಉಪನಿಷತ್ತು ಎಂದು ಎರಡುವಿಧ. ಉಪನಿಷತ್ ಭಾಗವು ಪರವಿದ್ಧೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಮಂತ್ರ ಭಾಗವು ಅಪರವಿದ್ಧೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪನಿಷತ್ ಭಾಗವು ಕುದ್ದುಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಮೂಲಕ ಮೋಕ್ಷಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಮಂತ್ರಭಾಗವು ಉಪಾಸನಾ, ಕರ್ಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅದ್ವೃತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಕಲ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನೊಲ್ಲನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇವಲ ಉಪನಿಷತ್ ಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂಬ ನಿರ್ಣಯ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಮಂತ್ರಭಾಗವು ಉಪಾಸನಾದಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವಂತೆ ಉಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಆನೇಕ ಕಡೆ ಬ್ರಹ್ಮನವಿಚಾರವು ಇರದೆ ಉಪಾಸನಾದಿಗಳ ವಿಚಾರವೇ ಇರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಮಂತ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಆನೇಕಕಡೆ ಬ್ರಹ್ಮನೀಚಾರವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸರಿಯಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ರಾಮಾನುಜರು ಪರೋಕ್ಷಣ್ಣಾಧವನ್ನು ಅಪರವಿದ್ಯೆಯೆಂದೂ, ಭಕ್ತಿರೂಪವಾದ ಅಪರೋಕ್ಷಣ್ಣಾಧವನ್ನು ಪರವಿದ್ಯೆಯೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ವಿದ್ಯಾಕಬ್ಬಕ್ಷೆ ಜ್ಞಾನ್ಗಕರಣವೆಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಯಾ ತದಕ್ಕರಮಧಿಗಮ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ವ್ಯಾಕರಣದ ಪ್ರಕಾರ 'ವಿದ್' ಧಾತುವಿಗೆ 'ಕೃಪ್' ಪ್ರತ್ಯೆಯವು ಬಂದು ವಿದ್ಯಾ ಎಂಬ ರೂಪವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಈ 'ಕೃಪ್' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕರಣ, ಅಧಿಕರಣ ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವಂತೆ ಜ್ಞಾನಕರಣವೆಂಬರ್ಥವನ್ನೂ ಸಹ ವಿದ್ಯಾ ಶಬ್ಬಕ್ಕೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತ ಜ್ಞಾನಕರಣವೆಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ತಿಸಬೇಕು.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಊರ್ಣನಾಭಿ ಮೊದಲಾದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾದನಕಾರಣತ್ವವೇ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರು ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಊರ್ಣನಾಭಿ, ಪೃಥಿವಿದ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿಮಿತ್ರಕಾರಣವೇ ಆಗಿವೆ ಹೊರತು, ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸುಧಾದಿಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ನಿಮಿತ್ರಕಾರಣವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಬ್ರಹೃನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ, ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರವೃತ್ತಕರ್ಮ ನಿವೃತ್ತಕರ್ಮದಂತೆ ಪರಾಪರವಿದ್ಯೆಗಳು

भावदीपः – ययैकमेव कर्माभिसन्धिभेदात् प्रवृत्तं निवृत्तमिति चोच्यते, तयेति भावः । एतेन ऋगाद्यपरविद्याविषये शास्त्रयोनौ हरौ न तद्विरुद्धपरविद्याविषयत्वमिति निरस्तम् ।

ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಒಂದೇ ಕರ್ಮವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ನಿವೃತ್ತಕರ್ಮವೆಂದು ಪ್ರಭೇದವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೊ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಒಂದೇ ವಿದ್ಯೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಉಪಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಭೇದವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಋಗ್ವೇದವೇ ಮೊದಲಾದ ಅಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾದ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಅಂಗಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳ ಬಗ್ಗೆ

भावदीपः – भाष्ये यान्यङ्गानीति शिक्षादीनि षडङ्गान्युच्यन्ते । आयुर्वेदो धनुर्वेदो गान्धर्वः स्यापत्यं चोपाङ्गानि शिष्टा कला विद्याः प्रत्यङ्गानीति तत्त्वप्रदीपोक्तार्यः ।। २१ ।।

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ಅಂಗಾನಿ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಶಿಕ್ಷಾ, ವ್ಯಾಕರಣ ಮೊದಲಾದ ಷಡಂಗಗಳನ್ನು, ಆರ್ಯವೇದ, ಧನುರ್ವೇದ, ಗಾಂಧರ್ವ, ಸ್ಥಾಪತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಉಪಾಂಗಗಳನ್ನು, ಉಳಿದ ಕಲೆ, ವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತೃಂಗಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತತ್ತಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ವಿಶೇಷಣಭೇದವೃಪದೇಶಾಭ್ಯಾಂ ಚ ನೇತರೌ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् - ।। विशेषणभेदव्यपदेशाभ्यां च नेतरौ ।। ।। २२ ।।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ -- ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿಗಳಾಗಲೀ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಲೀ ಅದೃಶೃತ್ತಾದಿ ಗುಣವುಳ್ಳವರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಆಕ್ಷರಕೃಂತ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ.

ಆರ್ಥ - ಚಶಬ್ಧವು ಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಇತರೌ : ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರರು ಅಥವಾ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯು, ನ : ಅದ್ಯಶೃತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಕ್ಕವರಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಚ : ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ವಿಶೇಷಣಭೇದವ್ಯ ಪದೇಶಾಭ್ಯಾಮ್ : ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞ: ಎಂದು ಸರ್ವಜ್ಞತ್ತ ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತು 'ತಸ್ತಾದೇತರ್ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರರನ್ನು ಅದೃಶೃತ್ವಾದಿ ಗುಣವುಕ್ಯ ಅಕ್ಕರನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ರನಿಂದ ಭಿನ್ನರೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಸರ್ವಜ್ಞರಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಅದೃತ್ಯರಲ್ಲ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् -

।। विशेषणभेदव्यपदेशाभ्यां च नेतरी ।। 'यः सर्वज्ञः सर्वविद् यस्य ज्ञानमयं तपः' (मुं. १-१-९) इति विशेषणात्र प्रकृतिः । 'तस्मादेतद् ब्रह्म नाम रूपमत्रं च जायते'(मुं. १-१-९) इति भेदव्यपदेशात्र विरिश्चः ।

ಅನುವಾದ - ಮಾಂಡೂಕ್ಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಯಾರು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದು ವಿಶೇಷಾಕಾರವಾಗಿಯೂ ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೋ, ಯಾರ ಆಲೋಚನೆಯು ವಿಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪ-ವಾಗಿದೆಯೋ' ಹೀಗೆ ಅದೃಶ್ಯಗುಣವುಳ್ಳವನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಅದೃಶ್ಯತೃಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು 'ಅದೃಶ್ಯನಾದ ಅಕ್ಷರನಿಂದಲೇ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳು ಹಾಗೂ ಚತುರ್ಮುಖ ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳು, ಅನ್ನ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೋ' ಹೀಗೆ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನು ಅದೃಶ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅದೃಶೃತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೇ ಉಪೋದ್ಭಲಿಸಲು ಮತ್ತೊಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.
ಯಃ = ಯಾವಾತನು, ಸರ್ವಜ್ಚ = ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೋ, ಸರ್ವರ್ಮಿ = ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥವನ್ನೂ ವಿಶೇಷಾಕಾರವಾಗಿಯೂ ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೋ,
ಯಸ್ನ = ಯಾರ ತಪ⊨ ಆರೋಚನೆಯು, ಜ್ಞಾನಮಯಂ = ವಿಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆಯೋ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ ವಿಶೇಷಣಾತ್ = ಅದೃಶ್ಯನಲ್ಲಿ
ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಕೃತೀ = ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು, ನ = ಆರೈಶೃತ್ವಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ತಸ್ಥಾತ್ = ಅದೃಶ್ಯನಾದ ಅಕ್ಷರನಿಂದಲೇ, ಏತದ್ಬಾಹ್ನ ನಾಮ = ಚತುರ್ಮಾಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಹೆಸರು, ರೂಪಂ = ರೂಪಗಳು, ಅನ್ನಂ ಚ = ಆಹಾರಗಳೂ ಸಹ ಜಾಯತೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೋ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಭೇದವ್ಯವರೇಶಾತ್ = ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ನ ವಿರಿಂಚ: = ಚತುರ್ಮಾವಿನೂ ಸಹ ಅದೃಶ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಕ್ಕರತತ್ರಗಳು ಮೂರು

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् -

'अपरं त्वक्षरं या सा प्रकृतिर्जडरूपिका । श्रीः परा प्रकृतिः प्रोक्ता चेतना विष्णुसंश्रया ।। तामक्षरं परं प्राहुः परतः परमक्षरम् । हरिमेवास्विलगुणमक्षरत्रयमीरितम् ।।'

इति स्कान्दे त्र्यक्षराभिधानादक्षरात् परतः पर इत्यपि विशेषणमेव ।

ಅನುವಾದ - ಜಡರೂಪವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯು 'ಅಪರ' ಅಕ್ಷರ ಎಂಬ ಶಬ್ಬವಾಚ್ಯವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತಮವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಚೇತನರೂಪಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇವಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಆಶ್ವಯುವಿದ್ದಾಳೆ. ಇವಳೇ ಶ್ರೀಶಬ್ಬದಿಂದ ವಾಚ್ಯಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇಂತಹ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು 'ಪರ ಅಕ್ಷರ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಕ್ಷರಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇವನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸ್ಥಾಂದಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಅಕ್ಷರತತ್ವಗಳನ್ನು ಹೇಳುವರ ಕಾರಣ 'ಅಕ್ಷರಾತ' ಪರತಃ ಪರ: 'ಪರತಃ ಪರ ಅಕ್ಕರ' ಎಂಬ ಮಾತು ವಿಷ್ಣುವಿಗೇ ವಿಶೇಷಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಆಥರ್ವಣೋಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ 'ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞ' 'ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ತಪುಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆರೋಚನಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅಜ್ಞಾನವೂ ಸಹ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯು ಬರುತ್ತದ ಅದನ್ನು ಪರಿಹಂಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯಾ = ಯಾವ, ಪ್ರಕೃತಿ: = ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯದೆಯೋ, ಸಾ = ಅದು, ಅಪರಂ = ಅಪರ ಎಂಬ ಅಕ್ಕರಂ ಅಕ್ಕರಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪರ = ಉತ್ತಮವಾದ, ಪ್ರಕೃತಿ: = ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದರೆ, ಚೀತನಾ = ಚಿದ್ರೂಪಳಾದವಳು, ಎಷ್ಟುಗಂಶ್ರಯಾ = ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಅಶ್ರಯಿಸಿದವಳು, ಶ್ರೀ = ಶ್ರೀಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯಳಾದವಳು ಹೀಗೆ, ಪ್ರೋತ್ತಾ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಇವಳನ್ನು ಪರಂ ಆಕ್ಟರಂ = ಪರ ಅಕ್ಟರಾ ಎಂದೂ, ಪ್ರಾಹು: = ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪರಹ: = ಇಂತಹ ಲಕ್ಟ್ತೀದೇವಿಗಿಂತಲೂ, ಪರಮಕ್ಕದಮ್ = ಉತ್ತಮನಾದ ಅಕ್ಟರನೆಂದು, ಅಖಲಗುಣಂ = ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ, ಹರಿದುದ = ಪರಮತ್ರವನ್ನೇ ಜ್ಞಾನ್ಸಿಗಳು, ಪ್ರಾಹು: = ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಅಕ್ಟರತ್ರಯಂ = ಮೂರು ಬಗೆಯ ಅಕ್ಟರಗಳನ್ನು, ಈಂತಮ್ = ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಸ್ಯಾಂದೇ = ಸ್ಯಾಂದಪುರಾಣದಲ್ಲಿ, ತ್ರ್ಯಕ್ಷರಾಭಿಧಾನಾತ್ = ಮೂರು ಬಗೆಯ ಅಕ್ಟರಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಕಾರಣ, ಅಕ್ಟರಾತ್ ಪರತ: ಪರ: = ಅಕ್ಟರ ಎಂಬ ಶಬ್ಬವಾಚ್ಯರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನ್ನು ಇತ್ಯಪಿ = ಹೀಗೆಂಬ ಮಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅಕ್ಟರಾತ್ ಪರತ: ಪರತ್ವವೂ ಸಹ, ವಿಶೇಷಣವೇವ = ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಇರುವಂತಹ ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಿವೆ.

ಈಶನೆಂದರೆ ರುದ್ರನಲ್ಲ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् -

'जुष्टं यदा पश्यत्यन्यमीशमस्य महिमानमिति वीतशोकः' (मुं.३-१-२) इति भेदव्यपदेशादीशपदप्राप्तोऽपि न रुद्रः ॥२२॥

ಅನುವಾದ - 'ತಾನು ಆರಾಧನೆ ಮಾಡುವ, ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ರುದ್ರನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಯಾವ ಜೀವನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ನರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಅವನು ದುಃಖದಿಂದ ರಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ'.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮುಂಡಕ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ಅಕ್ಷರನಿಗೆ

ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ ಈಶಪದದಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದವನೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ; ರುದ್ರನಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- 'ಅನ್ಮ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ರುದ್ರನೇಕೆ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಗುಣವುಳ್ಳವನಾಗಬಾರದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಜುಷ್ಟ್ = ತಾನು ಆರಾಧಿಸುವ, ಅನ್ಯಮ್ ಈಶಂ = ರುದ್ರನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ, ಅಸ್ಟ್ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷ್ಣುವಿನ, ಮಹಿಮಾನಂ = ಮಹಿಮೆಯನ್ನು, ಯದಾ = ಯಾವಾಗ, ಪಶ್ಚತಿ = ಜೀವನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ರರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೂ, ಇತಿ = ಆವಾಗ, ವೀತಶೋರ್ಣ = ದುಃ ಖರಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಭೇದದ್ಯಪರ್ವಶಾತ್ = ರುದ್ರದೇವರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ, ಈಶಪದಕ್ಕಾಪ್ಟೋಪಿ = ಈಶಪದದಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದದನ್ನೂ ಸಹ, ನ ರುದ್ರ: = ರುದ್ರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಹೊರತು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ತತ್ರಪ್ರ**ದೀ**ಪ

'ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞ ಸರ್ವವಿತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

तत्वप्रदीपः – ''विशेषणभेदव्यपदेशाभ्यां च नेतरी'' – सर्वत्र विद्यत इति सर्ववित् । 'विद सत्तायाम्' इति धातोः । यस्य ज्ञानमयमालोचनं न संशयात्मकम् ।।छ।।

'ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞ ಸರ್ವವಿತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಜ್ಞ ಎಂಬ ಪರಕ್ಕೆ 'ಸರ್ವವಿತ್' ಎಂಬ ಪರದ್ಯಿ ಬರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರರು. 'ಸರ್ವಜ್ಞ' ಎಂಬ ಪರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಎಂದರ್ಥ. 'ಸರ್ವವಿತ್' ಎಂಬ ಪರಕ್ಕೆ 'ಸರ್ವತ್ರ ಯುಜ್ಯತೇ ಇತಿ ಸರ್ವವಿತ್' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆ ನೆಲೆಸಿರುವವನು ಎಂದರ್ಥ. 'ವಿದ ಸತ್ತಾಯಾಮ್' ಎಂಬ ಧಾತುವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ತಿಸಬೇಕು. 'ಯಸ್ಕ ಜ್ಞಾನಮಯಂ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸತ್ತಾಯಾಮ್' ಎಂಬ ಧಾತುವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ತಿಸಬೇಕು. 'ಯಸ್ಕ ಜ್ಞಾನಮಯಂ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ

ಆಲೋಚನಾ ರೂಪವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಹೊರತು, ಸಂಶಯಾತ್ಮಕವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಬ್ರಹ್ಮನ ಆಲೋಚನೆಯೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನರೂಪವಾದದ್ದು. ಅವನು ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿದು ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಅಕ್ಕರತಕ್ಕವನ್ನು ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿತಕ್ಕವು ಅಕ್ಕರ ಎಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ತಪಾವ ಚೀಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಇವನ ತಪಸ್ಸು ಸಂಶಯರೂಪವಾದದ್ದಲ್ಲ, ಆಲೋಚನಾರೂಪವಾದದ್ದು. ಆರೋಚನೆ ಎಂದರೆ ಸಂಶಯರೂಪವಾದದ್ದು ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರರು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ 'ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞ ಸರ್ವವಿತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಠಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞ ಸರ್ವವಿತ್' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞ ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ
'ಸರ್ವವಿತ್' ಎಂಬ ಪದವೂ ಕೂಡ ಹೇಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರನರುಕ್ತ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಷಕ್ಕೆ
ಅನೇಕ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು 'ಸರ್ವವಿತ್'
ಎಂಬದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಪ್ರಾಪ್ತನಾಗಿರುವವನು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು 'ಎದ ಸತ್ತಾಯಂ' ಎಂಬ
ಧಾತುವಿನ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ವಿದ ಜ್ಯಾನೇ' ಎಂಬ ಧಾತುವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ 'ಸರ್ವಜ್ಞ'
ಎಂಬಪದಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು. 'ಸರ್ವವಿತ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವಳ್ಳವನು
ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವಿದ್ ಲ್ಯರಾಭೇ ಎಂಬ ಧಾತುವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ
ಕೂಡ ಪಡೆದವನಾದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ತತಾಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ
ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವೃತ್ಯಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಪರಮಾತ್ಯನು ಆಕ್ಕರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದರೆ 'ಅಕ್ಕರಾಶ' ಪರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವಂತೆ ಇವನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ತತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಈಗ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಎಂಬುದನ್ನು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ಕಾಂಧ ಪುರಾಣದ ಅಧಾರದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಡಪ್ಪಕ್ಕತಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ, ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಈ ಮೂರು ತತ್ವಗಳೂ ಕೊಡ ಅಕ್ಕರತತ್ವವೇ ಆಗಿವೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಅಕ್ಕರವಾದ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತ ಪರ. ಅವಳಿಗಿಂತ ಪರ ಎಂದರೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣು, ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕ್ಷರಾತ್ ಪರತಃ ಪರಃ ಇದು ಶ್ರುತಿಯ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಭಿವ್ರಾಯ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ವಿಶೇಷಯುಕ್ತಿ

तत्त्वप्रकाशिका - ।। विशेषणभेदव्यपदेशाभ्यां च नेतरौ ।।

यदुक्तं प्रकृतिविरिश्वयोरदृश्यत्वादिगुणकत्वमिति तदर्याभिराकृतमपि विशेषपुक्त्या पराकुर्वत्सूत्रं पठित्वा, व्याचष्टे – विशेषणेति ।।

ಪ್ರಧಾನ, ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಅದೃಶ್ವತ್ಪಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತರಾಗಿದಾರೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಧರ್ಮೋಕ್ತೇ!' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯಿದ ಈಗಾಗಲೇ ಆರ್ಥಾತ್ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗಿದೆ ಆದರೂ ಸಹ ವಿಶೇಷಯುಕ್ತಿಯಿಂದ, ಆ ಪೂರ್ವ ಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ವಿಶೇಷಣ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಬ್ರಹ್ಮನ ತಪಸ್ಸು ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವೆನ್ನಲು 'ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ

तत्त्वप्रकाशिका – 'तपसा चीयते ब्रह्म' इत्यत्राज्ञानप्रतीतौ तिन्नरासाय 'यस्य ज्ञानमयं तपः' इत्युक्तार्ये हेतुतयाऽदृश्यत्वादिगुणकस्य सार्वज्ञ-विशेषणोक्तेनांचेतन प्रकृतेरदृश्यत्वादिगुणकत्वम् ।

ತಮಾ ಜೀಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮ - ಬ್ರಹ್ಮನು ತಮಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಜ್ಜಾನ ಇದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುರಕ್ಕಾಗಿ 'ಯಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಮಯಂ ಮಯಂ ತಮ್ಮ' ಯಾರ ತಮಸ್ತು ಜ್ಞಾನಸ್ತರೂಪವಾಗಿದೆಯೋ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ತಮ್ಮ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ತಮಸ್ತು ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಅಧ್ಯಕೃತ್ವಾದಿಗಲಾಗಳುಳ್ಳ ಆಕ್ಷರನಿಗೆ 'ಯು ಸರ್ವಜ್ಞ; ಸರ್ವವಿತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಚೇತನ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲ

तत्वप्रकाशिका – तस्मादक्षरादेतद् ब्रह्म चतुर्मुखारूयं जायत इति विरिश्रस्य तद्धन्यतया तस्माद्भेव्यपदेशान्नासावप्यदृश्यत्वादिगुणक इत्यर्थः ।

ಮತ್ತು ಆಕ್ಕರನಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನು ಹುಟ್ಟಿದನು, ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನು ಆಕ್ಕರತತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ-ಗುಣಗಳುಕೃವನು ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ವೇದನ ಪದಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

तत्वप्रकाशिका – ज्ञानवेदनयोः सामान्यविशेषतयाऽर्थान्तरत्वम् । 'विदल लाभे' विदोत्पत्तावित्यतो वा ।

ಇಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಶಬ್ರಕ್ಷೆ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನವೆಂದೂ, ವೇದನ ಎಂದರೆ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಥವಾ 'ವಿದ್'ಲ್ಳ ಲಾಭೇ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಂತೆ 'ಲಾಭ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿದೋತ್ತತ್ತೋ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಂತೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಸಹ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಸಕೆಲ ವಸ್ತುಗಳೂ ಯಾವ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಲಾಭವಾಗುತ್ತದೋ ಅಥವಾ ಸಕಲವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಯಾರು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಎಂಬ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಕ್ಕರಶಬ್ದವು ಇತರರಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಲ್ಲವೇ ?

तत्वप्रकाशिका – न विष्णोरदृश्यत्वादिगुणकत्वम् । परतःपराभिधानेन अक्षरशब्दस्य विष्णौ निरवकाणत्वादित्यतः सुत्रखण्डस्यार्थान्तरमाह – अपरमिति ।।

ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅದ್ಯಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು ಏಕೆಂದರೆ ಆಕ್ಷರಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಸ್ತು ಬೇರೆ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆಕ್ಷರಶಬ್ದವು ನಿರವಕಾಶವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಅಪರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

'ಅಕ್ಟರಾತ್ ಪರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ

तत्त्वप्रकाशिका - भवेदक्षरश्रुतेर्विष्णाववकाशाभावो यदि 'अक्षरात्परतः परः' इत्यत्र प्रकृताक्षरमवधीकृत्य कस्याचित्परत्वमुच्यत । न एतदस्ति ।

'ಅಕ್ಕರಾತ್ ಪರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಕ್ಕರವು ಪ್ರಕೃತವಾಗಿದೆಯೋ ಅದನ್ನೇ ಅವಧಿಯನ್ನಾಗಿಸಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಪರತ್ನವನ್ನು ಹೇಳಿದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕರ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಅಕ್ಷರಪದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ತತ್ವಗಳು ಮೂರು

तत्त्वप्रकाशिका – किन्तु प्रकृताक्षरस्यैव अक्षरात्परतःपरत्वविशेषण-मुच्यते । न चाक्षरस्याक्षरात्परतःपरत्वं विरुद्धमिति वाच्यम् । त्र्यक्षराभिधानादक्षरा-न्तरादस्याक्षरस्य परत्वोपपत्तेरिति भावः ।

ಹೊರತಾಗಿ, ಯಾವ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಕ್ಷರವಿದೆಯೋ ಅಂತಹ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲೇ 'ಅಕ್ಕರಾತ್ ಪರತ: ಪರಃ ಪರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಕರ ಪದಾರ್ಥವು ಒಂದೇ ಆಗಿರುವಾಗ ಅಕ್ಕರನಿಗಿಂತ ಪರತ್ವವನ್ನು ಅದೇ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರತ್ನಿಸಬಾರದು. ಅಕ್ಕರಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿವಾದ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಒಟ್ಟು ಮೂರು ಇರುತ್ತವೆ ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಯಾವ ಅಕ್ಕರ ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ವಸ್ತುವಿದೆಯೋ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮತ್ತವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುವುದರಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಈಶನು ರುದ್ರನಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅದೃಶ್ಯನಾಗಲಾರ

तत्वप्रकाशिका – ईशशब्दात् अदृश्यत्वादिगुणको रुद्र इत्यस्योत्तरतयाऽपि स्त्रशेषं व्याचष्टे – जुष्टमिति ।। 'ಕರ್ತಾರಮೀಶಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಈಶಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ರುದ್ರನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸ-ಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಷೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಭಾಷ್ಕಕಾರರು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಭೇದವೃಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ''ಜುಷ್ಪಮ್'' ಇತ್ಸಾದಿಯಾಗಿ.

ರುದ್ರನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನು

तत्त्वप्रकाशिका – अस्याक्षरस्यान्यमीशमिति प्रसिद्धेशादुदाद्भेदव्यपदेशान्न रुद्रोऽदृश्यत्वादिगुणक इत्यर्थः ।

ಆಕ್ಷರ ಎಂಬ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ''ಅನ್ಯಮೀಶಂ'' ಎಂಬುದಾಗಿ ಈಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈಶಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ರುದ್ರನಿಗಿಂತ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ರುದ್ರನು ಆದೃಶ್ಯತ್ತಾದಿ ಗುಣವುಕೃವನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಹ್ಮ, ಅಕ್ಷರ ಈಶ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ

तत्वप्रकाशिका – यदिप पृथिव्यादिदृष्टान्तेन जगत्कारणत्ववचनं तत्कारणत्वमात्रतात्पर्यम् । ब्रह्माक्षरेशशब्दास्तु विष्णावेव मुख्याः । बाधकाभावस्योक्तत्वात् ॥ २२ ॥

ಇನ್ನು ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವದ ಮಾತೂ ಸಹ ಕೇವಲ ಕಾರಣತ್ವದಲ್ಲಷ್ಟೇ ತಾತ್ರರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮ, ಅಕ್ಕರ, ಈಶಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಬಾವದೀಪ

'ವಿತೇಷಣಭೇದವೃಪದೇಶಾಭ್ಯಾಂ ಚ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಚ'ಶಬ್ದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ भावदीप: — विशेषणभेदन्यपदेशाभ्यां च नेतरी ।।

ननु पूर्वं कयापि युक्त्या प्रकृत्यादेरनिरासाद् विशेषणभेदव्यपदेशाभ्यां चेति कथं चशब्द इत्यत आह् – तदर्यादिति ।।

॥ ವಿಶೇಷಣಭೇದವೃಪದೇಶಾಭ್ಯಾಂ ಚ ನೇತರೌ ॥

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಚತುರ್ಮುಖಟ್ಟಹ್ವರೇವರನ್ನು ಅದೃಶೃತ್ತಾದಿ-ಗುಣಗಳುಳ್ಳವರಲ್ಲವೆಂದು ಯಾವುದೇ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೂ ಸಹ ನಿರಾಕರಿಸಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ "ವಿಶೇಷಣಭೇದವೃಪದೇಶಾಭ್ಯಾಂ ಚ" ಎಂಬಲ್ಲಿ "ಚ" ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ತದರ್ಥಾತ್" ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ವಪಕ್ಷಸಾಧನೆಗೆ ಹೇತು

भावदीपः – धर्मोक्तेरिति हेतोः स्वपक्षसाधन इव विष्णुरेवेत्यवधारण-व्यावर्त्य पूर्वपक्षकोटिनिरासेऽपि व्यापारादिति भावः ।

ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ "ಧರ್ಮಾಕ್ತೇ" ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನೇ ಅದ್ಯಶೃತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಲ್ಪವನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಸ್ವಪಕ್ಷವಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅವಧಾರಣೆಯಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕೋಟಿಯನ್ನೂ ಸಹ ಅರ್ಥಾತ್ ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಕರ್ಮನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – तपसेति ।। चीयते सम्बद्ध्चते ब्रह्म परं ब्रह्मेत्यर्थः । ज्ञानमयं ज्ञानात्मकं न त्वाळोचनात्मकमित्युक्तार्यं इत्यर्थः । विवृतमेतत् कर्मनिर्णयटीकायाम् । सर्वज्ञत्वात् सर्वविच्छब्दिताप्तकामत्वाद्यस्य तपो ज्ञानस्वरूपं न त्वालोचनात्मकं सन्तापात्मकं वा । अज्ञो ह्यालोचयति । अनाप्तकामस्तपस्यति । 'स तपस्तस्वा । इदं सर्वमसृजत' इत्यस्य व्याख्यानमेतदिति वा ।

"ಚೀಯತೇ" ಎಂಬ ಶಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. "ಬ್ರಹ್ಮ" ಎಂಬ ಶಲ್ಪಕ್ಕೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. "ಜ್ಞಾನಮಯಂ" ಎಂಬದು ಜ್ಞಾನ್ಸ್ವರೂಪವೇ ಹೊರತು ಆರೋಚನಾತ್ಮಕವಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಕರ್ಮರ್ನಾಯ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸರ್ವಜ್ಞಾನಿಗಿರುವುದರಿಂದ "ಸರ್ವವಿತ" ಶಬ್ಪಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಆಪ್ರಕಾಮತ್ತ್ವವಿರುವುದರಂದ ಯಾರ ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಆರೋಚನಸ್ವರೂಪವಾಗಿಲ್ಲವೋ ಅಥವಾ ಸಂತಾಪಸ್ವರೂಪವೂ ಆಗಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ತಪಸ್ಸನ್ನು ವಿವಕ್ತಿಸಬೇಕು. ಅಜ್ಞಾನಿಯಾದವನಷ್ಟೇ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾನೆ, ಇದು "ಸ ತಪಸ್ತಸ್ತ್ವು ಇದಂ ಸರ್ವಮಸ್ಥಜತ್" ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿದೆ.

ಚಿತ್ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅಕ್ಷರವೆನ್ನಬಹುದೇ ?

भावदीपः – नाचेतनेति ।। चित्प्रकृतिनिषेधस्तु नानेन सम्भवति । तस्या अत्रोक्ताक्षरत्वे विश्वकर्तृत्वप्राप्त्या सार्वज्ञस्यापि शक्यशङ्कत्वात् । श्रुतेः सङ्कृचितसार्वज्ञपरत्वसम्भवाच जडप्रकृतिमात्रनिषेधे हेतुरयमिति भावः ।

ಅಚೇತನಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಬಹುದು ಹೊರತು ಚಿತ್ರಕೃತಿಯನ್ನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಚಿತ್ರಕೃತಿಯನ್ನ ಆಕ್ಕರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ ವಿಶ್ವಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞ್ಯವನ್ನು ಶಂಕಿಸಬಹುದು. ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವ ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯವನ್ನು ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲು ಇದು ಹೇತುವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಅಕ್ಷರನೆನ್ನಬಹುದೇ ?

भावदीपः -'एतद्ग्रह्म चतुर्मुखः' इति तद्भाष्यदिशाऽर्थमाह - तस्मादिति॥

चतुर्मुखारूयमिति नागरूपात्रामिमानीति योज्यम् । पूर्ववाक्ये 'तपसा चीयते ब्रह्म' इति ब्रह्मपदेन परब्रद्मोकावप्यत्र जायत इत्युक्तवाधका-दन्योक्तिर्युक्तेति भावः ।

"ವತದ್ಯಹ್ಮ" ಎಂದರೆ ಚತುರ್ಮುಖನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಭಾಷ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಅರ್ಥವನ್ನು "ತಸ್ಮಾಶ್" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಚತುರ್ಮುಖನೆಂಬ ಭ್ರಹ್ಮನು ನಾಮ, ರೂಪ ಮತ್ತು ಅನ್ನಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಅಕ್ಷರನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರಕಾರಣ ಅಕ್ಷರನನ್ನೇ ಚತುರ್ಮುಖ್ಯಹ್ಮನೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ "ತಮಾ ಚೀಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮ" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಪದದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೂ ಪ್ರಕೃತ "ಜಾಯತೇ" ಎಂಬ ಬಾಧಕದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಟ್ಟು ಬೇರೆಯವನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಗೀತಾಭಾಷ್ಯದಿಂದ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ

भावदीपः – तथाच न ह्येकशब्देन द्विरुक्तेन भेदश्रुतिं विना वस्तुद्वय कुत्रचिदुच्यत इति तार्तीयगीताभाष्यस्यवाक्याविरोध इति ध्येयम् ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದೇ ಶಬ್ಧವನ್ನು ಎರಡುಬಾರಿ ಹೇಳಿದಾಗ ಭೇದಶ್ರುತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮೂರನೇ ಆಧ್ಯಾಯದ ಗೀತಾಭಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಸಹ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

'ಸರ್ವವಿತ್' ಪದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावहीपः - विद्लृ लाभ इति ।। सर्वं विन्दत इति वा, सर्वं वेदयित उत्पादयतीति वा सर्ववित् । आप्तकामः सर्वोत्पादको वेत्यर्यः ।

"ಸರ್ವಂ ವಿಂದತೇ" ಅಥವಾ "ಸರ್ವಂ ವೇದಯತಿ" = ಉತ್ಪಾದಯತಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು "ಸರ್ವವಿತ್" ಶಬ್ದವು ನಿಷ್ಷನ್ನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆಥವಾ ಆಪ್ತಕಾಮನಾದವನು ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಉತ್ಪಾದಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಸಹ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ - ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಜ್ಞ ಪದವು ರುದ್ರನೆಂಬ ವಿಶೇಷ(ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ವಿಶೇಷಣವಾಚಕವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಇದು ತಪ್ಪು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ಪದವು ರುದ್ರನೆಂಬ ವಿಶೇಷ್ಯನನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಮುಂದೆ ಅದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞನಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನು ಹುಟ್ಟಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ರುದ್ರನು ಚತುರ್ಮಾಖನಿಗೆ ಜನಕನಾಗಿಲ್ಲ. ಅದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞ ಪದವು ರುದ್ರನನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ, ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವ ಅಕ್ಕರನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞ ಪ್ರವವು ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ವಿಶೇಷಣಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಭ್ಯಾಂ ಚ ನೇತರೌ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವಿಶೇಷಣ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಸರ್ವಜ್ಞಪದವು ವಿಶೇಷ್ಠವಾಚಕವಾಗಿಲ್ಲ ಹೊರತು, ವಿಶೇಷಣವಾಚಕವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಇದರ ಆಂತರ್ಯ.

ಮತ್ತು ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕ ಮಾಡುವಾಗ ಸರ್ವಜ್ಞಪದವು ವಿಶೇಷಣವಾಚಕವಾದಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವವಿತ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಪದದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವನ್ನು ಟಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಪಂಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸರ್ವವಿತ್' ಎಂಬ ಪದವು ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ; ಸರ್ವೋತ್ಪಾರಕತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅಕ್ಕರಪಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ-ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ವಾಸ್ತರಿಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಕ್ಷತಿ, ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದವರೂ ಸಹ ಅಕ್ಷರಶಬ್ಧವಾಜ್ಮರಲ್ಲ ಎಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದರಿಂದ.

ಆದರೂ ಸಹ ಚಿತ್ರಕ್ಷತ್ರಿ, ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದವರೂ ಅಕ್ಕರಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾಗಿದ್ದರೆ ವಿಶ್ವಕರ್ತೃತ್ಯ ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವನ್ನೂ ಸಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರನು ಆವರಲ್ಲಿ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಾ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವಿವಾದಾಸ್ತರವಾದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಯು ಅಮುಖ್ಯವಾದ ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಇಂತಹ ಅಮುಖ್ಯವಾದ ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯವು ಚಿತ್ರಕ್ಷತ್ಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಕಕಾರರು ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿಷೇಧಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞಕ್ತವನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ವಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಮುಖ್ಯವಾದ ಸರ್ವಜ್ಞಕ್ತವನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಭೇದವ್ಯಪದೇಶವೆಂಬ ಹೇತುವನ್ನು ಚತುರ್ಮುಖ ಹಾಗೂ ರುದ್ರರನ್ನು ನಿಷೇಧಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಚಿತ್ರಕ್ಷತಿಯನ್ನು ನಿಷೇಧಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಬಳಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಕ್ಕರಾತ್ರರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರತಿಯು ಅಕ್ಕರನಾಮಕಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪವಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮತ್ತವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಚಿತ್ಪಪ್ರಕ್ರಿಯಿಂದಲೂ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಆದರೂ ಸಹ ಅಕ್ಷರನಿಗೆ ಅಕ್ಷರಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮತ್ತವು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ತಾನೇ ತನ್ನಂದ ಉತ್ತಮನೆಂದು ಹೇರದಂತಾಗಿ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪಂತರುಸಬೇಕೆಂದರೆ ಅಕ್ಷರದಲ್ಲಿಯೇ ಅವಾಂತರ ಪ್ರಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಅಂದರ ಅಧಮಾಕ್ಷರ, ಉತ್ತಮಾಕ್ಷರನೆಂಬ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳ ಮಧ್ಯಮಾಕ್ಷರನೆನಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿ-ಗಂತಲೂ ಉತ್ತಮಾಕ್ಷರನೆನಿಸಿದ ಭಗವಂತನು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಅಕ್ಷರಾತ್ರರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅಕ್ಷರತರ್ಲ್ನಿ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳದೇ ಸುಲಭವಾಗಿ ಚಿತ್ರಕ್ಷತಿಗಿಂತ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅರಕ್ಕೊಸ್ಕರ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಚತುಮತ್ತು ರುದ್ರ ಇವರಿಲ್ಲದನ್ನು ಮತ್ತ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭೇದವೃಪದೇಶವೆಂಬ ಹೇತುವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ 'ವಿಶೇಷಣಭೇದವೃಪದೇಶಾಭ್ಯಾಂ ಚ ನೇತರ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ಶಬ್ದವು ಜಡಪ್ರಕೃತಿ, ಚತುರ್ಮಾಖ, ರುದ್ರ ಮೂವರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಇತರೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬಹುವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕಿತ್ತು.

ಆದರೂ ಚತುರ್ಮುಖ ಹಾಗೂ ರುದ್ರರನ್ನು ಚೇತನತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮದಿಂದ ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥವನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ದ್ವಿವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಚತುರ್ಮುಖಲ್ಕಹ್ಮ ರುದ್ರ ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ 'ಇತರೌ' ಎಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಆಕ್ಷ್ಪತ್ರಯಮೀರಿತಮ್' ಎಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸ್ಮೃತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಆಕ್ಷರ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಆಧಮಾಕ್ಯರ, ಮಧ್ಯಮಾಕ್ಷ್ಯರ, ಉತ್ತಮಾಕ್ಷ್ಯರವೆಂಬ ಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನ, ಪಾಂಡವಾರ್ಜುನ ಎಂಬುದಾಗಿ ಇಬ್ಬರು ಅರ್ಜುನರಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನನಿಗಿಂತ ಪಾಂಡವಾರ್ಜುನನು ಉತ್ತಮವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅರ್ಜುನನಿಗಿಂತ ಅರ್ಜುನನು ಉತ್ತಮನು ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಅದರಂತೆ ಆಕ್ಷರವು ಎರಡು ವಿಧ - ಬ್ರಹಾಕ್ಷ್ತರ, ಅಬ್ರಹಾಕ್ಷ್ತರ ಎಂದು. ಅಬ್ರಹಾಕ್ಷ್ವಕ್ಕಿಂತ ಬ್ರಹಾಕ್ಷ್ಯರವು ಉತ್ತಮವಾದ್ದರಿಂದ ಆಕ್ಷರಕ್ಕಿಂತ ಅಕ್ಷರವು ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು.

ಸೂತ್ರಖಂಡಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – सूत्रखण्डस्यार्थान्तरिमिति ।। परतः परत्वरूपविशेषणादक्षर-व्यक्तीनां भेदव्यपदेशादित्यर्थान्तरिमत्यर्थः । आकाङ्कामनुरुद्ध्य भाष्यमेवकार-व्यावृत्तिं वदन् व्याचष्टे – भवेदिति ।।

ಸೂತ್ರಖಂಡಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ''ಪರತಃ ಪರತ್ವ'' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಅಕ್ಷರವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು. ಆಕಾಂಕ್ಟೆಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ''ಏವ'' ಕಾರದಿಂದ ವ್ಯಾವೃತ್ತವಾದದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ''ಭವೇತ್'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಪರತಃ ಪರತ್ವವು ಹೇಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗುತ್ತದೆ ?

भावदीपः – त्र्यक्षरोक्ताविप कथं विशेषणमित्यतो ''अक्षरात्परतः परस्याक्षरान्तरत्ववचनात्'' इति न्यायिववरणोक्तं संयोजयित – अक्षरान्तरादिति ।। अक्षरद्वयोक्ताविप पूर्तौ त्र्यक्षरोक्तिरक्षराज्जडप्रकृतेः परतः श्रीतत्त्वात्परो विष्णुरिति वैय्यधिकरण्येन परतोऽक्षरात् श्रीतत्त्वादिति सामानाधिकरण्येन चान्वयायेत्याहुः – अन्यमीशमितीति ।।

ಮೂರುಬಗೆಯ ತತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪರತ: ಪರತ್ನವು ಹೇಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗುತ್ತದ?
ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ಅಕ್ಷರಾತ್ರರತಃ ಪರಸ್ಕಾಕ್ಕರಾಂತರತ್ವವಚನಾತ್" ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಮಾತನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಅಕ್ಷರಾಂತರಾತ್" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ವಸ್ತುತಃ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಅಕ್ಕರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಸಾರ್ಕುತ್ತಿತ್ತು. ಆರರೂ ಕೂಡ ಮೂರನೆಯ ಅಕ್ಕರವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಕರ ತತ್ರವೆನಿಸಿದ ಜಡಪಕ್ಷತಿಗಿಂತಲೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠಳು, ಅವಳಿಗಿಂತಲೂ ಮಹಾವಿಷ್ಯು ಶ್ರೀಷ್ಠನೆಯ "ಅಕ್ಕರಾತ್" ಮತ್ತು "ಪರತಃ" ಎಂಬೆರಡು ಪದಗಳಿಗೆ ವೃಯ್ಯಧಿಕರಣ್ಯಾದಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಥವಾ ಶ್ರೇಷ್ಠಗಾದ ಅಕ್ಕರಳಿನಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೀವಿಗಂತ ವಿಷ್ಣು ಶ್ರೀಷ್ಠನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು 'ಅಕ್ಕರಾತ್" ಮತ್ತು "ಪರತಃ" ಎಂಬೆರಡು ಪರಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯದಿಂದಲೂ ಸಹ ಅನ್ನಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು ಎಂದು ಕೆಲವರು ಪ್ರಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆಥರ್ವಣಭಾಷ್ಯದಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ

भावदीपः – अन्यो मार्गम् इत्युक्ते प्रसिद्धमार्गादन्यत्ववद् अन्यमीशमित्युक्ते प्रसिद्धेश्वराद् रुद्रादन्यत्वप्रतीतेरिति भावः । एतदर्थान्तरमुपेत्योक्तमिति कृत्वा आनन्दमयनयोत्तया युभ्वादिनये वक्ष्यमाणेन जीवादन्यः स्वतन्त्रोऽयमित्यायर्वण-भाष्येण च न विरोधः ।

ಬೇಲೆ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಾರ್ಗಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಮಾರ್ಗವೆಂಬ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯುವಂತೆ "ಅನ್ಯಮೀಶಂ" ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ರುದ್ರನೆಂಬ ಈಶ್ವರನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದವನು ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದು ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಿಂದೆ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ದ್ಯುಭ್ಘಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಜೀವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ವಿಷ್ಣು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಇರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅಥರ್ವಣಭಾಷ್ಠದಿಂದಲೂ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ ಒ

ಪದಕ್ಕೆ ಅನೇಕಾರ್ಥ ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲ

भावदीपः - नचानेकार्थत्वं दोषः, वचनेनैव प्रतीयमानत्वादर्थस्य

कल्पनाभावादित्यादिना कर्मनिर्णये निरासात् ।। कारणत्वमात्रेति ।। विवृतमेतत् प्रकृतिनयानुज्याख्याने । नचोर्णनाभिजनितॄणां च विकारितेत्यादिना ।। २२ ।।

ಒಂದು ಪದಕ್ಕೆ ಆನೇಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ದೋಷವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳುವುದರಿಂದಲೇ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳು ಉಪಸ್ಥಿತವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕರ್ಮನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ದೋಷವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಕಾರಣತ್ವಮಾತ್ರ" ಎಂದರೆ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ತೀಯಬೇಕು. ಉರ್ಣವಾಭಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಾರವಿಕಾರಿಭಾವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् 🗕 ॥ रूपोपन्यासाच ॥ ॥ २३ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ -- ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ರುಗ್ನವರ್ಣಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಪೀತವರ್ಣವನ್ನು ಅಕ್ಕರನಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಅದೃಶ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಅರ್ಥ - ಚ : ಕೇವಲ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ, ರೂಪೋಪನ್ನಾಸಾತ್ :'ಯದಾಪಶ್ಯ:ಪಶ್ಯತೇ'ಎಂಬುದಾಗಿವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾದಸುವರ್ಣರೂಪವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಅದೃಶ್ಯತ್ತಾದಿಗುಣವುಳ್ಳವನು ವಿಷ್ಣುಪೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದರ್ಥ.

> ॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು॥

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಕ

ಶುದ್ಧವಾದ ಬಂಗಾರದ ವರ್ಣ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಮಾತ್ರ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् -

'यदा पश्यः पश्यते रूम्मवर्णं कर्तारमीशं पुरुषं ब्रह्मयोनिम्' (मुं. ३-१-३.) इति ।

ಅನುವಾದ - ಮಾಂಡೂಕ್ಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಜೀವನು ಯಾವಾಗ ಸುವರ್ಣ ವರ್ಣದಲ್ಲಿರುವ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೈವಾದ, ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಒಡೆಯನಾದ, ಪುರುಷಶಬ್ದ-ವಾಚ್ಯನಾದ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಷ್ಟರೇವರಿಗೂ ಕಾರಣನಾಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಯನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೋ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಕ್ಷರನಲ್ಲಿ ಹಳದಿವರ್ಣವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಲೂ ಅವೃಶ್ಯತ್ವದರ್ಮವುಳ್ಳವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪಶ್ಯ: = ಜ್ಞಾನ್ಲಿಯಾದ ಜೀವನು, ಯದಾ = ಯಾವಾಗ, ರುಗ್ನರ್ದಾಂ = ಸುವರ್ಣಬಣ್ಣದಲ್ಲಿರುವ, ಕರ್ತಾರಂ = ಜಗತ್ರಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದ ಜಗತ್ರಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾದ, ಈತಂ = ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ಪುರುಷಂ = ಪುರುಷಶಬ್ಬವಾಚ್ಯನಾದ, ಬ್ರಹ್ಮಯೋನಿಂ = ಚತುರ್ಮುಖ-ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೂ ಕಾರಣನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಪಶ್ಯತೇ = ನೋಡುತ್ತಾನೋ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ ಅದ್ಯಶೃತ್ವಗುಣವುಳ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಭಂಗಾರವರ್ಣವನ್ನು ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸ' ಎಂಬ ಹೇತು ವಿಷ್ಣುತ್ವ ನಿಶ್ಚಾಯಕ ಹೇಗೆ ?

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् -

'एको नारायण आसीन्न ब्रह्मा न च शङ्करः । स मुनिर्मूत्वा समिचिन्तयत् । तत एते व्यजायन्त विश्वो हिरण्यगर्भोऽत्रिर्यमो वरुणरुद्वेन्द्रा इति । तस्य हैतस्य परमस्य नारायणस्य चत्वारि रूपाणि शुक्कं रक्तं रौग्मं कृष्णमिति । स एतान्येतेभ्योऽभ्यचीक्ल्पत्। विमिश्राणि व्यमिश्रयत ।

ಅನುವಾದ - ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾರಾಯಣನೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದನು. ಚತುರ್ಮುಖ್ಯಹ್ಮನು ಅಥವಾ ರುದ್ರನು ಯಾರೂ ಸಹ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಾರಾಯಣನು ಮೌನವನ್ನು ತಾಳಿ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ಆ ಭಗದಂತನಿಂದ ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಮಹದಾದಿತತ್ವಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು, ಹಾಗೂ ವಾಯುದೇವರು, ಚತುರ್ಮುಖಲ್ಪಹ್ಮ, ಅಗ್ನಿ, ಯಮ ವರುಣ ರುದ್ದ, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಭಗದಂತನ ನಾಲ್ಕುರೂಪಗಳು ಬಿಳಿ, ಕೆಂಪು, ಹಳದಿ, ಕಪ್ಪು ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಣ್ಣದವು. ಭಗದಂತನ ನಾಲ್ಕುರೂಪಗಳು ಬಿಳಿ, ಕೆಂಪು, ಹಳದಿ, ಕಪ್ಪು ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಣ್ಣದವು. ಭಗದಂತನ ಪ್ರಾಕೃತ ಬಣ್ಣಗಳಂದ ಕೂಡಿದ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಮಿಲುಕಲಾಗಿಟ್ಟನು. ಮೊದಲೇ ಮಿಶ್ರವಾದ ಆ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಪ್ರಾಕೃತರೂಪಗಳಿಂದ ಮಿಶ್ರವಾದವುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮೂಡಿ ಮನುಷ್ಕರಿಗೆ ಮಿಲಸಲಾಗಿಟ್ಟನು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಹ ರೂಪವಿರುವುದರಿಂದ ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸ ಎಂಬ ಹೇತು ವಿಷ್ಣುತ್ವನಿಶ್ಚಾಯಕವಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಕ್ರೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ನಾರಾಯಣ: = ನಾರಾಯಣನೇ, ಏಕ: = ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ, ಆಸೀತ್ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದನು, ನ ಬ್ರಹ್ಮ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಚ ಶಂಕರ: = ರುದ್ರದೇವರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸ: = ಅಂತಹ ನಾರಾಯಣನು, ಮುನಿರ್ಭಾತ್ತಾ ಮೌನವನ್ನು ತಾಳಿ, ಸಮಚಿಂತಯತ್ = ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಆಲೋಚಿಸಿದನು. ತತಃ = ಅನಂತರ ಏತೇ = ಮಹದಾದಿತತ್ವಗಳು, ವೃಹಾಯಂತ : ಹುಟ್ಟಿದವು, ಮತ್ತು, ವಿಶ್ವ = ವಾಯುದೇವರು, ಹಿರ್ಗ್ಯಾಗರ್ಭ: = ಚತುಮುಗುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಅಗ್ಬೀ = ಅಗ್ನಿಯು, ಯಮಃ = ಯಮನು, ವರುಣ: = ವರುಣನು, ರುದ್ರ: = ರುದ್ರನು, ಇಂದ್ರ: = ಇಂದ್ರದೇವರು ಇವರೇ ಮೊದಲಾದವರು, ಇತಿ = ಹುಟದರು.

ತಸ್ಕ = ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ, ಏತಸ್ಕ = ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ, ಪರಮಸ್ಕ = ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ, ನಾರಾಯಣಸ್ಕ = ನಾರಾಯಣನ, ರೂಪಾಣಿ = ರೂಪಗಳು, ಚತ್ತಾರಿ = ನಾಲ್ಕು, ಶುಕ್ಕಂ = ಬಿಳಿ, ರಕ್ತಂ = ಕೆಂಪ್ರ, ರೌಗ್ಯಂ = ಹಳದಿ, ಕೃಷ್ಣಮಿತಿ = ಕಪ್ಪ ಎಂಬುದಾಗಿ.

ಸ: ಆ ನಾರಾಯಣನು, ಏತಾನಿ = ಈ ನಾಲ್ಕು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು, ಏತೇಜ್ಯ:

= ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಅಭ್ಯಚೀಕ್ಷ್ಮಪತ್ = ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟನು.

ಏಮಿಶ್ರಾಣಿ = ಮೊದಲೇ ಮಿತ್ರಿತವಾದ ಆ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು, ಪುನ: =
ಪ್ರಾಕೃತರೂಪದಿಂದ, ವ್ಯಮಿಶ್ರಯತ್ = ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಿಶ್ರಣಮಾಡಿ
ಮನುಷ್ಕರಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟನು.

'ರುಗ್ರವರ್ಣಂ' ಎಂಬುದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಶೇಷಣ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् -

अत एतादृगेव तद्रूपम् इति तस्यैव हि रूपाण्यभिधीयन्ते ।।२३।। ।। इत्यदृश्यत्वाधिकरणम् ।। ६ ।।

ಈ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಶುಕ್ತ, ಪೀತ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಭಗವಂತನದ್ದೇ ಬಣ್ಣಗಳೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ರುಗ್ನವರ್ಣಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಶೇಷಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅತ: = ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಮಾಡಿರುವ ಕಾರಣ, ತದ್ರೂಪಂ = ಆ ಭಗವಂತನ ರೂಪಗಳು, ಏತಾದ್ಯಕ್ ಏವ = ಶುದ್ಧವಾದ ಶುಕ್ಲ ಪೀತೆ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವರೂಪಗಳು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ತಸ್ಮೇದ ಹಿ = ಏಷ್ಟುವಿನದ್ದೇ, ರೂಪಾಣಿ = ರೂಪಗಳು, ಅಭಿಧೀಯಂತೇ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅದೃಶೃತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ತಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಕ ದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು॥

ತತ್ವಪ್ರ**ದೀಪ**

'ಯದಾ ಪಶ್ಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

तत्वप्रदीपः – ''रूपोपन्यासाब'' ।। पश्यः = जीवः । स मौनी भूत्वा सृजानीति समचिन्तयत् । विश्वो वायुः । एतानि विमिश्राणि कृत्वा तेभ्यो त्वचीक्रपत् । तानि विमिश्राणि पुनरपि व्यमिश्रयत् ।।

।। इत्यदृश्यत्वाधिकरणम् ।।

ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಪಶ್ಯಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಜೀವ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಯದಾ ಪಶ್ಯಃ ಪಶ್ಯತೀ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಪಶ್ಯಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಪಶ್ಯತೀತಿ ಪಶ್ಯಃ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ತತ್ತಿಯಂತೆ 'ಜೀವ' ಎಂದರ್ಥ.

'ಸ ಮುನಿರ್ಭಾತ್ವ ಸಮಚಿಂತಯತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ 'ಪರಮಾತ್ಮನು ಮೌನಿಯಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿದನು' ಎಂದರ್ಥ. 'ವಿಶ್ವೋ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ವಿಶ್ವ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ವಾಯುದೇವರು' ಎಂದರ್ಥ.

'ವಿಮಿಶ್ರಾಣಿ ವ್ಯಮಿಶ್ರಯತ್' ಎಂದರೆ ಬಳಿ, ಕೆಂಪು, ಹಳದಿ, ಕಪ್ಪು ಎಂಬು ನಾಕು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತ ಬಣ್ಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದನು. ಮೊದಲೇ ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಈ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು, ಪುನಃ ಪ್ರಾಕೃತ ರೂಪಗಳಿಂದ ಮಿಶ್ರಗೊಳಿಸಿ ನೀಡಿದನು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಅಥರ್ವಹೋಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪ ರುಗ್ಧರ್ವಾ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಕಪ್ಪು, ಬಿಲ, ಹಳದಿ, ಕೆಂಪು ಈ ಬಣ್ಣಗಳು ಮಿತ್ರಣಗೊಂಡಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಿಶ್ರಣವೆಲ್ಲದ ರುಗ್ಧರ್ವನ್ನಾವ ಎಷ್ಟುನಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಿದ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕಪ್ಪು, ಬಿಲ, ಹಳದಿ, ಕೆಂಪು ಎಂಬ ಈ ನಾಕು ಬಣ್ಣಗಳು ದೇವತೆಗಳ ಬಣ್ಣಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಂಬರೂಪದ ಬಣ್ಣದ ಜೊತೆ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಆದರಂತೆ ಜೀವರ ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾದ ಬಣ್ಣವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಹಾಗೂ ಇತರ ದೇವತೆಗಳ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಜಡವಾದ ಮನ್ನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬಣ್ಣಕ್ಕೂ ಕೂಡ ತದ್ದತವಾದ ಬಂಬರೂಪವಾದ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಹೀಗೆ ಉಳಿದಲ್ಲು ಬಣ್ಣಗಳು ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿತ ಎಂಬುದುವಿ ವಿಶ್ವವಿಶಿ ಅಸಾಧಾರಣರೊಪವಾಗಿದೆ. ಅಗೆ ರಾರಂಭ ಆದ್ಯಶ್ಚಿತ್ರವೆಂಬ ಗುಣವು ಆಕ್ಕರಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಯಹಾವಿಷ್ಟುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ಪಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು॥

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ವಿಷ್ಣುವು ಅದೃಶ್ಯನೆನ್ನಲು ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತು

तत्वप्रकाशिका - ।। रूपोपन्यासाच ।।

युक्त्यन्तरेण विष्णोरेवादृश्यत्वादिगुणकत्वं साधयत्स्त्रमुपन्यस्य, तदुपात्तश्रुतिमेवोदाहरति – रूपेति ।। ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅದ್ಯಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪಸ್ಕಾಸ ಮಾಡಿ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಸೂಚಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ''ರೂಪ'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅದೃಶ್ಯತ್ವಗುಣವಿದೆಯೆನ್ನಲು ರುಗ್ನವರ್ಣವು ಹೇತು

तत्वप्रकाशिका – 'द्रष्टा = जीवः, यदा रुग्मवर्णं हिरण्यगर्भकारणं जगत्कर्तारं पश्यित तदाऽसी विद्वान् अनिष्टं पुण्यं पापं च विद्वाय, निर्केषः पूर्णानन्दत्वादिसाम्यं प्राप्नोति' इत्यदृश्यत्वादिगुणकस्य रुग्मरूपोपन्यासाच, असी विष्णुरेवेत्यर्थः ।

'ಪಶ್ಯಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನೋಡುವವನು ಎಂದರ್ಥ. ಜೀವನು ಯಾವಾಗ ಸುವರ್ಣಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಕಾರಣನಾದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೋ ಅವಾಗ ವಿದ್ವಾಂಚನೆನಿಸಿ ಅನಿಷ್ಟವಾದ ಪುಣ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೋಷಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಪೂರ್ಣವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಮೂಲಕ ಭಗವಂತನ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣವುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಭಂಗಾರವರ್ಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣವುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಭಂಗಾರವರ್ಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸವು ಇತರರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ?

तत्वप्रकाशिका – ननु ब्रह्मादीनामपि रूपसद्भावात् कुतो रूपोपन्यासेनास्य विष्णुत्वनिश्चय इत्यत आह – एक इति ।।

ಕಂಕೆ - ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಹ ರೂಪವಿರುವುದರಿಂದ ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸವೆಂಬ ಹೇತುವು ಹೇಗೆ ವಿಷ್ಣುತ್ವನಿಶ್ಚಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ''ಏಕಃ'' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ವಿಮಿಶ್ರಾಣಿ ವ್ಯಮಿಶ್ರಯತ್' ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

तत्वप्रकाशिका - विश्वो वायुः, विमिश्राणि = एतेभ्योऽभ्यचीक्रुपत् । व्यमिश्रयदिति मानुषादौ विशेषेण मिश्रीचकारेत्यर्यः । स एतानि व्यामिश्रयत्। विमिश्राणि च, एतेभ्योऽभ्यचीक्रुपदिति वा ।

ವಿಶ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಯು ಎಂದರ್ಥ. ವಿಮಿಶ್ರಾಣಿ = ಮಿಶ್ರವಾದ ವರ್ಣಗಳನ್ನು, ಏತೇಭ್ಯಃ = ಬ್ರಹ್ಮ, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟವು ಎಂದರ್ಥ. ವ್ಯಮಿಶ್ರಯತ್ ಎಂದರೆ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಿಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ಆ ರೂಪಗಳು ಮಿಶ್ರಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವು; ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ರೂಪಗಳು ವಾಯುದೇವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಇಡಲಪ್ಪಿವೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆನಂದಮಯನು

तत्त्वप्रकाशिका – 'तस्य हैतस्येत्यादेरेवात्रोपयुक्तत्वेऽप्येतान्येतेभ्य इत्यस्यार्थप्रतीत्यर्थमन्यांशोदाहरणम् । तस्माद् विष्णोरेव अदृश्यत्वादिगुणकत्वमिति स एवाऽऽनन्दमय इति सिद्धम् ॥ २३ ॥

इति श्रीमज्जयतीर्थभिक्षुविरचितायां तत्वप्रकाशिकायाम् अदृश्यत्वाधिकरणम् ।।

ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ತಸ್ಯ ಹೈತಸ್ಯ ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಕೃಷ್ಣವಾತಿ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕದ ಭಾಗವು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಳಿದದ್ದನ್ನು 'ಏಕೋ ನಾರಾಯಣಃ' ಎಂಬುದು 'ಏತಾನ್ಯೇತೇಭ್ಯ: ವ್ಯಚೀಕ್ಲ್ಯಪತ್' ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ನಡೆಸಿದ ವಿಚಾರದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಸೂಚಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು "ರೂಪ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅದೃಶ್ಯತ್ವಗುಣವಿದೆಯೆನ್ನಲು ರುಗ್ನವರ್ಣವು ಹೇತು

तत्त्वप्रकाशिका – 'द्रष्टा = जीवः, यदा रुम्मवर्णं हिरण्यगर्भकारणं जगत्कर्तारं पश्यित तदाऽसौ विद्वान् अनिष्टं पुण्यं पापं च विद्वाय, निर्लेषः पूर्णानन्दत्वादिसाम्यं प्राप्नोति' इत्यदृश्यत्वादिगुणकस्य रुम्मरूपोपन्यासाच, असौ विष्णुरेवेत्यर्थः ।

'ಪಶ್ಯಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನೋಡುವವನು ಎಂದರ್ಥ. ಜೀವನು ಯಾವಾಗ ಸುವರ್ಣಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಕಾರಣನಾದ ಜಗತ್ರಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೋ ಅವಾಗ ವಿದ್ಘಾಂಸನೆನಿಸಿ ಅನಿಷ್ಟವಾದ ಪುಣ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೋಷಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮುಕ್ಷನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಪೂರ್ಣವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಮೂಲಕ ಭಗವಂತನ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣವುಕ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಭಂಗಾರವರ್ಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸವು ಇತರರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ?

तत्त्वप्रकाशिका – ननु ब्रह्मादीनामपि रूपसद्भावात् कुतो रूपोपन्यासेनास्य विष्णुत्वनिश्चय इत्यत आइ – एक इति ।।

ಶಂಕೆ - ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಹ ರೂಪವಿರುವುದರಿಂದ ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸವೆಂಬ ಹೇತುವು ಹೇಗೆ ವಿಷ್ಣುತ್ವನಿಶ್ಚಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ''ಏಕಃ'' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ವಿಮಿಶ್ರಾಣಿ ವ್ಯಮಿಶ್ರಯತ್' ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

तत्वप्रकाशिका – विश्वो वायुः, विमिश्राणि = एतेभ्योऽभ्यचीक्रुपत् । व्यमिश्रयदिति मानुषादौ विशेषेण मिश्रीचकारेत्यर्यः । स एतानि व्यामिश्रयत्। विमिश्राणि च, एतेभ्योऽभ्यचीक्रपदिति वा ।

ವಿಶ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಯು ಎಂದರ್ಥ. ವಿಮಿಶ್ರಾಣಿ = ಮಿಶ್ರವಾದ ವರ್ಣಗಳನ್ನು, ಏತೇಭ್ಯಃ = ಬ್ರಹ್ಮ, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟವು ಎಂದರ್ಥ. ವ್ಯಮಿಶ್ರಯತ್ ಎಂದರೆ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಿಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ಆ ರೂಪಗಳು ಮಿಶ್ರಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವು; ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ರೂಪಗಳು ವಾಯುದೇವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಇಡಲಟವೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಅದೃಶ್ವತ್ರಾಧಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆನಂದಮಯನು

तत्त्वप्रकाशिका – 'तस्य हैतस्येत्यादेरेबात्रोपयुक्तत्वेऽप्येतान्येतेभ्य इत्यस्यार्षप्रतीत्यर्थमन्यांशोदाहरणम् । तस्माद् विष्णोरेव अदृश्यत्वादिगुणकत्वमिति स एवाऽऽनन्दमय इति सिद्धम् ॥ २३ ॥

इति श्रीमज्जयतीर्घभिक्षुविरचितायां तत्वप्रकाशिकायाम् अदृश्यत्वाधिकरणम् ।।

ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ತಸ್ಯ ಹೈತಸ್ಯ ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಕೃಷ್ಣಮಿತಿ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕದ ಭಾಗವು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಳಿದದ್ದನ್ನು 'ಏಕೋ ನಾರಾಯಣಃ' ಎಂಬುದು 'ಏತಾನ್ಯೇತೇಭ್ಯ: ವೈಚೀಕ್ಸ್ಪಪತ್' ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ನಡೆಸಿದ ವಿಚಾರದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ; ಅವನೇ ಆನಂದಮಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಮುನಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದೃಶೃತ್ವಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ॥

ಭಾವದೀಪ

'ವಿಷ್ಣುರೇವ' ಎಂಬ ಅವಧಾರಣದ ಕಾರಣ

भावदीपः – रूपोपन्यासाच ।। सूत्रे चशब्दादाह – युक्त्यन्तरेणेति ।। सिद्धान्तहेतोः परपक्षनिरासेऽपि व्यापारोऽस्तीति वा लिङ्गस्य निरवकाशत्व० यक्त्यर्थं वा विष्णोरेवेत्युक्तम् ।

॥ ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸಾಚ್ಚ ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ "ಚ" ಶಬ್ದಕ್ಕೆ "ಯುಕ್ಕಂತರೇಣ" ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೇತುವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಸಹ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಥವಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೇತು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ "ವಿಷ್ಣುದೇವ" ಎಂದು ಅವಧಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರದ ಜೊತೆ ಅನ್ವಯ

भावदीषः – भाष्यस्य सूत्रेणान्वयं मत्वाऽर्थमाह – द्रष्टेति ॥ पश्यतीति पश्यो द्रष्टा । 'प्राम्नाध्माधेट्दृशः शः' इति शप्रत्यये पश्यादेशः । ब्रह्मयोनिं हिरण्यगर्भकारणम् । 'अत एव कर्तारम्' 'तदा विद्वान् पुण्यपापे विध्य निरक्षनः परमं साम्यमुपैति' इति शेषार्थोत्तयाऽकाङ्कां पूर्यति – तदेति ॥

ಭಾಷ್ಕಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ದ್ರಷ್ಟಾ'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ "ಪಶ್ಯಃ" ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ "ದ್ರಷ್ಟಾ'' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. "ಪ್ರಾಫ್ರಾಧ್ಯಾಧೇಟ್ ದೃಶ: ಶಃ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರಾನುಸಾರಿಯಾಗಿ "ಶ" ಪ್ರತ್ಯಯವು ಪರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಗ 'ದೃಶ" ಧಾತುವಿಗೆ 'ಪಶ್ಯ' ಎಂಬ ಆದೇಶವು ಬರುತ್ತದೆ. "ಬ್ರಹ್ಮಯೋನಿಂ" ಎಂದರ ಚತುರ್ಮುಖ್ಯಹ್ಮನಿಗೂ ಕಾರಣನಾದವನು ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದೆಂಂದರೇ ಜಗತೈರ್ತಾ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. "ತದಾ ವಿದ್ಯಾನ್ ಪುಣ್ಯಪಾಪೇ ವಿಧೂಯ ನಿರಂಜನೇ ಪರಮಂ ಸಾಮ್ಯಮುಪೈತಿ" ಎಂಬ ಉಳಿದ ಶ್ರತಿಯ ಭಾಗದ ಆರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ತದಾ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ.

ಪುಣ್ಯ-ಪಾಪಗಳೆರಡು ಅನಿಷ್ಟ

भावदीपः – अप्रकृतत्वभ्रान्तिं निराह – असौ बिद्वानिति ।। पुण्यपापमनिष्टमिति तद्भाष्योक्तेराह – अनिष्टमनपेक्षमिति ।। सश्चितपुण्यपापे इत्यर्थः । अपौनरुक्त्या निरञ्जनपदार्थमाह – निर्जेप इति ।।

ಪ್ರಕೃತವಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು "ಅಸ್ ವಿದ್ವಾನ್" ಎಂಬುದರಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪುಣ್ಯ ಹಾಗೂ ವಾಪಗಳೆರಡೂ ಅನಿಷ್ಕವೆಂದು ಉಪನಿಷದ್ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನಿಷ್ಯಂ' ಎಂದರೆ ಅನಪೇಕ್ತಿತವಾದದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಸಂಚಿತವಾದ ಪುಣ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಾಪಗಳೆರಡನ್ನು ಎಂದರ್ಥ. ಪುನರುಕ್ತಿ ಬಾರದಂತೆ 'ನಿರಂಜನಂ' ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ನಿರ್ಲೇಪಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಈಶನೆಂದರೆ ರುದ್ರನಲ್ಲ

भावदीपः – 'तद्धिगम उत्तरपूर्वाघयोरत्रलेषविनाशौ' इति वक्ष्यमाणदिशा ज्ञानानन्तरभाविपापकृताशुचित्वादिलेपरहित इत्यर्थः । परमशब्दार्थः – पूर्णेति ।। ईशशब्दस्य रुद्रपरत्वशङ्कनात्तस्य वैष्णवत्वाय तत्रैव वाक्येऽनेकि वष्णुलिङ्गप्रदर्शनाय समग्रवाक्यार्थोक्तिरित्याहुः ।

"ತದಧಿಗಮ ಉತ್ತರಪೂರ್ವಾಘಯೋರಶ್ವೇಷವಿನಾಶೌ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಗುವಂತೆ ಆಪರೋಕ್ನ ಜ್ಞಾನದ ಆನಂತರ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳು ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಪರಮ' ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ 'ಪೂರ್ಣ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಈಶ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರುದ್ರನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈಶ ಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದೇ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳು ಇರುತ್ತವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಮಗ್ರ ವಾಕ್ಕದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ಕೆಲವರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ರುದ್ರನು ಜನಕನಲ್ಲ

भावदीपः - 'धिया निगृह्यमाणोऽपि भ्रुवोर्मध्यात्प्रजापतेः । सद्योऽजायत तन्मन्युः कुमारो नीललोहितः ।।' इति तृतीयस्कन्धायुत्तया रुद्रस्य ब्रह्मजातत्वेन ब्रह्मयोनित्वाद्ययोगादिति ।

''ಧಿಯಾ ನಿಗೃಹ್ಮಮಾಣೋನಿಪಿ ಭ್ರುವೋರ್ಮಧ್ಯಾತ್ವಜಾಪತೇ: । ಸದ್ಕೋನಜಾಯತ ತನ್ನಮ್ಮ: ಕುಮಾರೋ ನೀಲಲೋಹಿತ: ॥'' ಎಂದು ತೃತೀಯ ಸೃಂಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಭ್ರೂ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಿಂದ ರುದ್ರದೇವರು ಹುಟ್ಟಿದರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ರುದ್ರದೇವರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಜನಕರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

'ಯದಾ ಪಶ್ಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – यद्वा पश्यतीति पश्यो जीवः । संसारेऽपि साम्यसत्वात् परममिति । अभिव्यक्तमिति यावत् । अत्र 'पुण्यपापे विध्य निरञ्जनः' इति मुक्तलिङ्गमिति तत्त्वोद्योतटीकायां मुक्तभेदपरतया व्याख्यानेऽपि इह 'जुष्टं यदा' इति 'प्राणो ह्येष सर्वभूतैः' इति पूर्वोत्तरवाक्यमनुरुध्य जीवन्मुक्तपरतया व्याख्यानाय समग्रवाक्यार्थोक्तिः ।

ಅಥವಾ 'ಪಶ್ಯತಿ ಇತಿ ಪಶ್ಯಃ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಜೀವನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸಾಮ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ''ಪರಮಂ'' ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

"ಫುಣ್ಯಪಾಪೇ ವಿಧೂಯ ನಿರಂಜನಃ" ಎಂಬುದು ಮುಕ್ತರ ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ತತ್ತೋದ್ಯೂಡ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಪ್ರಕೃತ "ಜುಷ್ಟಂ ಯದಾ" ಮತ್ತು "ಪ್ರಾಣೋ ಹೈಡ ಸರ್ವಭೂತೈ:'' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಕಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಜೀವಭೇದಪರವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿಯೇ ಸಮಗ್ರವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಾಕ್ಯಶೇಷದ ಅಧ್ಯಾಹಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

भावदीपः – एतेभ्य इति चतुर्षी वायुप्रभूत्युक्तदेवतानामर्थ इत्यर्थः ।। अन्यांशेति ।। तर्हि 'तत एते व्यजायन्त' इत्यादिनैव पूर्वेत, मैवम् । पूर्वशेषोक्तेरिप तत इत्यस्यार्थप्रतीत्यर्थत्वादिति भावः । फलोक्त्योपसंहरति – तस्मादिति ।।

"ವಿಶೇಭ್ಯಃ" ಎಂಬುದು ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ರಿಯಾಗಿದೆ. "ವಾಯುದೇವರಿಂದ ಹುಟ್ಟರ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ" ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. "ಅನ್ಯಾಂಶೋದಾಹರಣಮ್" ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ "ತತಃ ಏತೇ ವ್ಯಜಾಯಂತ್" ಎಂದಷ್ಟೆ ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಸಾಕಾಗಿತ್ರಲ್ಲವೆ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. "ತತಃ" ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ವಾಕೃಶೇಷವನ್ನು ಉಲ್ಪೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮುಖಾಂತರ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ತಸ್ಕಾತ್" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳ ಹೇತ್ವರ್ಥ

भावदीपः – निरवकाशानेकलिङ्गसत्वात् परपक्षे बाधकभावाचेति स्त्रत्रयहेत्वंशार्थः । ''अदृश्यत्वादिगुणकः तत्तु'' इति प्रतिज्ञार्थः विष्णोरेवेत्यादि । नेतरावित्युक्तप्रधानादयो नेत्यस्यार्थः एवेति । अद्रेश्यवाक्योक्तम् अदृश्यवाक्योक्तं चादृश्यत्वादिकमित्यर्थः ।

ನಿರವಕಾಶವಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಪರಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಭಾಧಕಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಮೂರೂ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹೇತುವಿನ ಅರ್ಥ. "ಅದೃಶ್ಯತ್ಥಾದಿಗುಣಕ: ತತ್ತು" ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ವಿಷ್ಣುರೇವ್" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ನೇತರೌ" ಎಂಬುದರಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಧಾನಾದಿಗಳು ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವಲ್ಲ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ''ಏವ'' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದ್ರೇಶ್ಯವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹಾಗೂ ಆದ್ದಶೃತ್ವವಾಕ್ಕದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಅದೃಶೃತ್ವಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ.

ಐದು ಬಗೆಯ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬಹುದೇ ?

भावदीपः – यत्त्वत्र केनचिदुक्तं पश्चकोटिकसंशयो नेतराविति सूत्रोक्तकोटिद्वयविरुद्ध इति, तत्र । चन्द्रिकायामेव समाधानात् ।

ಕೆಲವರು ಐದು ಬಗೆಯ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಕೋಟಿದ್ದಯವನ್ನಷ್ಟೇ ನಿರಾಕರಿಸುವ "ನೇತರೌ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಟೇಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ತಪ್ಪು. ತಾತ್ರರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಮೊದಲನೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನೇಕೆ ಬಿಟ್ಟರು ?

भावदीपः – यदिप प्रथमदृष्टान्तमुङ्खक्च द्वितीयदृष्टान्तानुरोभेन प्रधानपू र्वपक्षोक्तिरयुक्तेति, तदिप न । प्रथमदृष्टान्तस्यापि मायावादिरीत्या उपादानत्व एव सम्भवात् । स्पष्टत्वार्थं टीकादौ द्वितीयोक्तेः ।

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮೊದಲನೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎರಡನೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಪ್ರಕೃತಿಪರವಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೆ? ಎಂದೂ ಸಹ ಪ್ರತ್ನಿಸಬಾರದು. ಮೊದಲನೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವೂ ಸಹ ಮಾಯಾವಾದಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಉಪಾದಾನವೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಪರ್ಯವಸಾನ-ವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೃಷ್ಟವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವ ಕಾರಣ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ರುದ್ರವಿಷಯಕ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಬಗ್ಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ

भावदीपः – ईशश्रुत्या रुद्रप्राप्तिरप्ययुक्ता । ब्रह्मयोनित्वादिलिङ्ग-विरोधित्वादित्यिप न । ब्रह्मयोनित्वादेर्बहुद्रीह्माश्रयणेन सावकाशत्वोपपत्तेः। रुद्रप्राप्तेश्चित्रकायामुपपादनाच । एवमन्यदिप तदीयं दुर्वचनं निरस्यम् ।।२३।।

।। इति श्रीराघवेन्द्रयतिकृते भावदीपे अदृश्यत्वाधिकरणम् ।।

ಈಶಶ್ರತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ರುದ್ರನೂ ಸಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಷೆ ವಿಷಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದೇ ತಪ್ಪ? ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಯೋನಿಕ್ಕವೇ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಆಕ್ಟೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನೂ ಸಹ ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರ 'ಬ್ರಹ್ಮಯೋನಿತ್ಯ' ಎಂಬುದು ಬಹುದ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸವನ್ನು ಆಶ್ರೆಯಿಸಿದ ಕಾರಣ ಸಾವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ರುದ್ರನೂ ಸಹ ಹೇಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಷೆ ವಿಷಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ತಾತ್ರರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳ ವಿಷಯವಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಬೇರೆಯವರ ದುರಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಬೇಕು.

॥ ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದ್ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪದ ಅದೃಶ್ಯ ತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವು ಮುಗಿಯಿತು॥

ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ವತ್ಪಾಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರಗಳು

।। श्रीजानकीवदनाम्भोजराजहंसाय रामचन्द्राय नमः ।।

।। श्री गुरुभ्यो नमः ।। इरिः ॐ ।।

श्री राघवेन्द्रतीर्थविरचिता

तन्त्रदीपिका

अदृश्यत्वाधिकरणम् (१।२।६)

।। अद्भयत्वादिगुणको धर्मोक्तेः ।। १-२-२१ ।।

अत्र नये अभावात्मकिलङ्गं समन्वीयते । अदृश्यत्वादयो गुणा यस्य ''अक्षरात्परतः परः'' इत्युक्तपरस्य स तथा । ''शेषाद्विभाषा'' इति कः ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಯತ್ತದದ್ರೇಶೈಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಭಾವರೂಪವಾದ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದೃಶೃತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳು ಆಕ್ಷರಾತ್ ಪರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅವನೇ ಆಕ್ಷರಕ್ಕಿಂತ ಪರಮೋತ್ಯಪ್ಪವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಅದ್ಯಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಕ್ಕವನು. ಇಲ್ಲಿ ಗುಣಶಬ್ದದ ಮುಂದೆ 'ಶೇಷಾದ್ವಿಭಾಷಾ' ಎಂಬ ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಕಪ್ರತ್ರಯವು ಬಂದಿದೆ.

"यत्तददेद्रश्यमग्राह्यम्" इत्युक्तदृश्यत्वादिगुणकमक्षरं ब्रह्मैव । न तु चिदचित्प्रकृतिविरिश्चरुद्राः । "अय परा यया तदक्षरमिषगम्यते" इति ऋ गादिपरविद्याविषयत्वरूपधर्मोक्तेरित्यर्थः ।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - 'ಯತ್ರದದ್ರೇಶ್ಯಮಗ್ರಾಹ್ಮಮ್' ಇತ್ಕಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟರುವ ಅದೃಶ್ವತ್ಪಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅಕ್ಕರನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಚಿತ್ಪಕ್ಷತಿಯಾಗಲೀ, ಅಚಿತ್ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಲೀ ಚತುರ್ಮಾಖಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿಗಳಾಗಲೀ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಥ ಪರಾ ಯಯಾ ತದಕ್ಷರಮಧಿಗಮೃತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಋಗ್ವೇದಾದಿ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು.

''परतः परः'' इति श्रुत्यनुसारात्युंनिर्देशः । तेनादृश्यत्वादिगुणकमक्षरं परतः पर इत्युक्तपरवस्तु चैकमित्युक्तया परत्वावध्यक्षरमन्यदिति प्राप्तेर्न सिद्धान्तेऽक्षरात् परत्वं बाधकमिति ज्ञापितम् ।

'ಪರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗನಿರ್ದೇಶವಿದೆ. ಇದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ 'ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಕು' ಎಂದು ಪುಲ್ಲಿಂಗಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆಕ್ಷರವು ಹಾಗೂ 'ಪರತಃ ಪರಃ' ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ವೋತೃಷ್ಟವನ್ನುವು ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಪರತ್ವಕ್ಕೆ ಅವಧಿಯಾದ ಆಕ್ಷರವೇ ಬೇರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಸರ್ವೋತೃಷ್ಟ-ವಾಗಿರುವಿಕೆಯು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

अदृश्यत्वादिरिति वाच्ये गुणेत्युक्तिः दृश्यादन्यदृश्यमिति विग्रहेण दृश्यायन्योन्याभावश्च गुण इति विधिरूपत्वादीशाख्यधर्मिस्वरूपत्वं न विरुद्धमिति चोतियतुम् । तथापि विशेषाद्धर्मधर्मित्वमिति सूचियतुं बहुब्रीहार्यः कः ।

ಅದೃಶ್ವತ್ತಾದಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು; ಆದರೂ ಸಹ 'ಗುಣ'ವಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದರೆ 'ದೃಶ್ಯಾತ್' ಅನ್ಯತ' ಅದೃಶ್ಯಮ್' ಎಂಬ ವಿಗ್ರಹದಿಂದ ದೃಶ್ಯಾದಿಗಳ ಭೇದವು ಗುಣವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಧಿರೂಪವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈಶ ಎಂಬ ಧರ್ಮಿತ್ವರೂಪತ್ವವು ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕೊಳ್ಳರ. ಹೀಗೆ ಈಶನಿಗಿಂತ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೂ ವಿಶೇಷಬಲದಿಂದ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗಳಿಗೂ ಧರ್ಮಿಗೂ ಧರ್ಮಧರ್ಮಿಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸೂಚಿಸಲು ಬಹುವ್ರೀಹಿಸಮಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕಪ್ಪತ್ರಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

अवधारणव्यावर्त्यं विशेषयुत्तया निरस्यति -

।। विशेषणभेदव्यपदेशाभ्यां च नेतरौ ।। १-२-२२ ।।

ವಿಶೇಷಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವಧಾರಣದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. ''ವಿಶೇಷಣಭೇದವೃಪದೇಶಾಭ್ಯಾಂ ಚ ನೇತರೌ''

विरिश्चरुद्रयोः चेतनत्वेनैकीकारेण जडप्रकृतिविरिश्चरुद्राणामितराविति द्विवचनेनात्र ग्रहणम् ।

ಇತರೌ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ದ್ವಿವಚನವು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ ಹಾಗೂ ರುದ್ರ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಚೇತನತ್ವದರ್ಮದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರಿಂದ. ಹೀಗೆ ಜಡಪಕ್ಕತಿ, ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರ ಮೂವರನ್ನೂ 'ಇತರೌ' ಎಂಬ ದ್ವಿವಚನಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದಲೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

इतरी नादृश्यत्वादिगुणकौ । कुतः? ''यः सर्वज्ञः'' इति सार्वज्ञविशेषणात् । परतः परत्वविशेणाच जडप्रकृतिर्न । ''तस्मादेतद् ब्रह्म'' इति च विरिश्चरुद्रयोरदृश्यत्वादिगुणकाक्षराद् भेदव्ययदेशाच न विरिश्चरुद्राविति यथाक्रमं हेत् । चशब्दस्य न केवलं धर्मोक्तेः किन्त्वाभ्यां

हेतुभ्यां चेत्यर्थः । तेनान्यत्रापि सिद्धान्तहेतोः परपक्षनिरासेऽपि व्यापार इति सूचितम् ।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ -- ಇತರೌ = ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳು, ನ = ಅದ್ಭಕ್ಕತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳವರಲ್ಲ.
ಏಕೆಂದರೆ ವಿಶೇಷಣಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಭ್ಯಾಮ್ = ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞ: ಎಂಬುದಾಗಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವು ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಷರಾತ್ ಪರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರತಃಪರತ್ವವು ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ.
ಈ ಎರಡು ಹೇತುಗಳಿಂದ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯು ಅದೃಶ್ಯತ್ವದರ್ಮವುಳ್ಳದ್ದಲ್ಲ. 'ತಸ್ಥಾದೇತದ್ಬಹ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿರಿಂಚ ಹಾಗೂ ರುದ್ರರನ್ನು ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣವುಳ್ಳ ಅಕ್ಷರನಿಂದ ಭಿನ್ನವೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖ್ಯುಹ್ಮ ಹಾಗೂ ರುದ್ರದೇವರು ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳವರಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣ ಹಾಗೂ ಭೇದವೃಪದೇಶಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೇತುವಾಗಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚತುಬ್ಬವು ಧರ್ಮಾಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೂ ಸಹ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಹೇತು ಪರಪಕನಿರಾಕರಣೆಗೂ ಸಹ ಸಾಧನವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯತು.

चिदचितोः प्रकृतित्वेनैक्यं जीवत्वेन च ब्रह्मरुद्रयोरिति इतराविति चत्वारोऽपि गृह्यन्त इत्यप्याहुः ।।

ಚಿತ್ಪಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಅಚಿತ್ಪಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿತ್ವಧರ್ಮದಿಂದ ಏಕೀಕರಿಸಿ ಮತ್ತು ಚತುರ್ಮಾಖಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರರನ್ನು ಜೀವತ್ಟೇನ ಏಕೀಕರಿಸಿ, ಇತರೌ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ನಾಲ್ವರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆಂದೂ ಸಹ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

इतश्रैवमित्याह -

।। रूपोपन्यासाच ।। १-२-२३ ।।

ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಅದೃಶ್ವತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಓಂ ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸಾಚ್ವ ಓಂ''.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ಪಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

ಅದ್ವೈತ–ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - ಜಡಭೂತವಾದ ಜಗತ್ತು ಜಡವೇ ಆಗಿರುವ ಪ್ರಧಾನದ ವಿಕಾರವಾಗಿರುತ್ತದೋ ಹೊರತು, ಚೇತನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಕಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ವೈರೂಪ್ನವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಚೇತನವೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

ಆದ್ದರಿಂದ 'ತಥಾನಕ್ಷಭಾತ್ಸಂಭವತೀಹ ವಿಶ್ವಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೇ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ್ಯ.

ಅದ್ವೈತಮತದಂತೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಕಾರವಲ್ಲ ಹೊರತು, ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿವರ್ತವಾಗಿದೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಸರ್ಪವು ರಜ್ಜುವಿನಿಂದ ವಿವರ್ತವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ವಿಕಾರವಾಗಿಲ್ಲವೋ ಅದರಂತೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಧಿಷ್ಠಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹಾಗೂ ಜಗತ್ತು ಅಧ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಾಸಮಾಡುವ ವಸ್ತುವಿಗೂ ಅಧಿಷ್ಠಾನಮಾಡುವ ವಸ್ತುವಿಗೂ ಸಾರೂಪ್ಯ-ವಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ .

ಇದನ್ನೇ ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ -

ವಿವರ್ತಸ್ತು ಪ್ರಪಂಚೋಽಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಪರಿಣಾಮಿನ: । ಅನಾದಿವಾಸನೋದ್ಭೂತೋ ನ ಸಾರೂಪ್ಯಮಪೇಕ್ಷತೇ ॥

ಎಂದರೆ ಈ ಪ್ರಂಪಚವು ಪರಿಣಾಮವಿಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಪರಿಣಾಮಭೂತವಾದದ್ದಲ್ಲ ಹೊರತು, ವಿವರ್ತವಾಗಿದೆ. ಅನಾದಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಪ್ರಪಂಚವು ಆರೋಪಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಸಾರೂಪ್ಯದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೃಶೃತ್ಪಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು ಜ್ಞೇಯನಾಗಿರುವ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಇಷ್ಟು ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದಂತೆ ಅದ್ವೈತಮತ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಹೀಗಿದೆ - ಹಿಂದ ಹೇಳಿದ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸರಿಯಲ್ಲ. ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಪ್ರತಿಪಾಧಿಸುವುದಾದರೆ ಪಾದಸಂಗತಿಯು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವು ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮನ್ನು ಅಸ್ವಪ್ಪಟ್ರಹ್ಮ-ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬೇಕು ಹೊರತು, ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲ. ಹಾಗೇ ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೆ ಪಾದಾಸಂಗತಿ ರೂಪ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ವಿವರ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಆರಂಭಣಾದ್ಯಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಕಾರ-ವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಶ್ರತಿಯು ವಿವರ್ತಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ರಜ್ಜುಸರ್ವಾದಿದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನೇ ನೀಡಬೇಕಿತ್ತು. ಹೊರತು, ಊರ್ಣನಾಭಿ, ಪೃಥಿವೀ, ಕೇಶಲೋಮಾದಿದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸರ್ಪವು ರಜ್ಜುವಿನಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿತವಾದಂತೆ ಓಷಧಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿತವಾಗಿಲ್ಲ.

ಶ್ರತಿಯು ವಿವರ್ತಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯರೋಷ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಮ್ಯತಾದಿ ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಮತ್ತು 'ಯದ್ಭೂತಯೋನಿಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯೋನಿಪದವೂ ಸಹ ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸರ್ಪಕ್ಕೆ ರಜ್ಜು ಎಂಬುದು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ (ಯೋನಿಯಾಗಿದೆ) ಎಂದು ಯಾರೂ ಸಹ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆಥವಾ ಸರ್ಪವು ರಜ್ಜುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಂದೂ ಸಹ ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ 'ಧರ್ಮೋಣ್ವೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳಿಂದ ಸಾರ್ವಜ್ಞ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ 'ಸೂರ್ಯದ್ಧಾರೇಣ ಗಮೃತ್ವ' ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜ್ಞ ಗುಣವು 'ಯಸ್ಸರ್ವಜ್ಞ' 'ಎಂಬ ವಾಕ್ಕಶೇಷದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. 'ಸೂರ್ಯದ್ವಾರೇಣ ಗಮ್ಮತ್ತ' ಎಂಬ ಧರ್ಮವು 'ಸೂರ್ಯದ್ವಾರೇಣ ತೇ ವಿರಜಾ: ಪ್ರಯಾಂತಿ'' ಎಂಬ ಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ನೀವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಗಿಸುವ ಸಾರ್ವಜ್ಞ, ಸೂರ್ಯದ್ವಾರೇಣ ಗಮ್ಮತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದವನು ವಿಶ್ವ(ಪ್ರಪಂಚ)ವಿವರ್ತಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮುಮುಕ್ತುಗಳಿಂದ ಜ್ಞೇಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಆದರೆ ಶುದ್ವನು ಸಕಲ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹವನಲ್ಲಿ ಈ ಯಾವ ಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಲು ಶುದ್ದಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವಕೃತ್ತಾದಿ ಗುಣವುಳ್ಳವನು ಶುದ್ದಬ್ರಹ್ಮನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಅದ್ವೃತಿಗಳು 'ವಿಶೇಷಣಭೇದವೃಪದೇಶಾಭ್ಯಾಂ ಚ ನೇತರೌ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ - ಯಾವುದು ಅಕ್ಷರತತ್ತ್ವವಾಗಿದೆಯೋ ಅದು 'ದಿವ್ಯೋ ಹೃಮೂರ್ತ:' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ದಿವೃತ್ಪಾದಿಧರ್ಮಗಳಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ದಿವೃತ್ಪಾದಿಧರ್ಮಗಳು ಜೀವಾದಿಗಳು ಆಕ್ಷರತತ್ತ್ವವಲ್ಲವೆಂದು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ(ಭೇದ)ಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು.

ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು - ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಾದ ಅದೃಶ್ಯನಾದ ಆತ್ಮಮ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ವಿಶೇಷನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿತವಾದ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಅಥವಾ ತತ್ತಾಧ್ಯವಾದ ಭೇದವನ್ನು ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದಂತೆ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಮುಮುಕ್ಕುವನ್ನು ಕುರಿತು ಭೇದಭ್ರಮವನ್ನು ನಿರಾಸ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅಭೇದವನ್ನೇ ಅದ್ವೃತಿಗಳು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕು ಹೊರತು, ಆಕ್ಕರಜೀವರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಅವರಿಗೆ ಭೇದಕವಾದ ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಲೀ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ.

ವಿಶಿಷ್ಟಕ್ಷರೂಪನಾದ ಜೀವನು ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಭಿನ್ನನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಶುದ್ಧಭಾರ ಜೀವನಿಗೂ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನಿಗಷ್ಟೇ ನಾವು ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ವಿಶಿಷ್ಟರೂಪನಾದ ಜೀವನಿಗೆ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭೇದಭ್ಯಮವು ಬಂದರೆ ಅದನ್ನು ನಿರಾಸಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದಿವೃತ್ವಾದಿವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಎಂದು ಅದ್ವೃತಿಗಳು ಆಕ್ಷೀಪಿಸಬಹುದು. ಇದು ತಪ್ಪ. ವಿಶಿಷ್ಟಕ್ಷರೂಪನಾದ ಜೀವನಿಗೆ ಶುದ್ಧನಿಂದ ಇರುವ ಅಭೇದಭ್ಯಮವನ್ನು ನಿರಾಸಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭೇದವನ್ನು ಹಾಗೂ

ಭೇದಕಧರ್ಮವನ್ನು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಈ ಎರಡರ ಜ್ಞಾನವೂ ಸಹ ಭಮಾತಕ್ಷವೆಂದೇ ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹಾಗಾಗಿ ಒಂದು ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುವುದು. ಇದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಶುಧ್ವಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಮೂಲಕ ಎರಡೂ ಭ್ರಮಗಳನ್ನು ಮುಂದ ಪರಹರಿಸುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಅದ್ವೈತ್ರಿಗಳು ಹೇಳಿದರೆ, ವಿಶಿಷ್ಟರಿಗಿರುವ ಭೇದರರ್ಮ(ಭ್ರಮ)ವನ್ನೂ ಸಹ 'ಅದೃಶ್ವತ್ಪಾದಿಗುಣಕ:' ಎಂಬ ಪ್ರತಿಷ್ಕೆಯಿಂದಲೇ ನಿರಾಕರಿಸಬಹುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಈ ಪ್ರತಿಷ್ಟಾವಾಕ್ಕವು ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶುಧ್ವಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಷಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶುದ್ವಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ವಾನವು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಿಂದಲೇ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಆದರಿಂದಲೇ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಸಾರ್ಥಕ್ಕವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳು 'ರೂಪೋಪಸ್ಕಾಸಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಮೂರನಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ 'ಪುರುಷ ಏವೇದಂ ವಿಶ್ವಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳೆಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ವವೇ ರೂಪಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ನಾವು ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ರೂಪಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ರುಗ್ನವರ್ಣ' ಎಂಬರ್ಥವೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸರ್ವಾತಕೃತ್ವವೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ರೂಪಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ.

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ವಿಚಾರ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ 'ಅದೃಶ್ಯತ್ತಾದಿಗುಣಕಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಗುಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ವಿಶೇಷಣಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಜೀವಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಗುಣವಚನವು ನಿರ್ಗುಣತ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕೊಲವಾಗಿದೆ. ಭೇದವಚನವು ಅದ್ವೈತಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕೊಲವಾಗಿದೆಯಿಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ರಾಮಾನುಜರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಅದೃಶ್ವತ್ವಾದಿಗುಣಕತ್ವವು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಅಕ್ಷರಾತ್ರರತ: ಪರತ್ವವೆಂಬುದು ಜೀವನ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಎರಡೂ ಸಹ ಪರಮಾತ್ವನ ಧರ್ಮಗಳೇ ಆಗಿವೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. ರಾಮಾನುಜರ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಆಕ್ಷರಾತ್ರರತ: ಪರ: ಎಂಬುದಾಗಿ ದಿವೃತ್ತ, ಅಮೂರ್ತಕ್ಕ ವ್ಯಾಪ್ತತ್ತ, ಪ್ರಾಣತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಅಕ್ಷರಾತ್ರರತ: ಪರವು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಅಮೂರ್ತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದೇ ಧರ್ಮಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನು

'ದಿವ್ಯೋ ಹೃಮೂರ್ತಃ ಪುರುಷಃ ಸ ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರೋ ಹೃಜಃ ।ಅಪ್ರಾಣೋ ಹೃಮನಾಶ್ಕುಭ್ರೋ

ಆಕ್ಕರಾತ್ರರತ: ಪರನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಶಂಕೆಯೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷವ್ಯಾಕಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಗೂತ್ರರಾಷ್ಟ್ರ, ಸತ್ತರ್ಕದಿಂಡಾವರ, ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ಅನಿವಾದವು ಹಾಗೂ ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತ್ತುಯ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಸಮಾಪವಾಯಿತು ॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ಪಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮತ್ತು

ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆ

॥ ಹರೀ ಓಂ ॥

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಾಯ ನಮಃ ॥ ॥ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ತಾದಾಚಾರ್ಯಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥ ॥ ಶ್ರೀಮದ್ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥ ॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ವೈಶ್ವಾನರಃ ಸಾಧಾರಣಶಬ್ದವಿಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् – ।। वैश्वानरः साधारणशब्दविशेषात् ।। २४ ।।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - 'ಅಯಮಗ್ಗೀ ವೈಶ್ವಾಕರಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವೈಶ್ವಾಕರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಾರಣವಾದ ವೈಶ್ವಾಕರ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರಿಂದ.

ಆರ್ಥ - ವೈಶ್ವಾನರ: = 'ಯಸ್ಕ್ವೇತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ: ಹೊರತು ಅಗ್ಗಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸಾಧಾರಣಶಬ್ದವಿಶೇಷಾತ್ = ಅಗ್ಗಿ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಾರಣವಾದ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಆತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಸರ್ವಗತನಾದ ವೈಶ್ವಾನರನು ಯಾರು ?

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् — अदृश्यत्वादिगुणेषु सर्वगतत्वं 'यस्त्वेतमेवं प्रादेशमात्रमभि-विमानमात्मानं वैश्वानरमुपास्ते' (छां. ५-१८-१.)इति वैश्वानरस्योक्तमिति ।।

ಅನುವಾದ - ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ವಕತ್ವನೆಂಬ ಗುಣದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಸರ್ವಗತತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಭಾಂದೋಗ್ಯಶ್ರುತಿಯು ಅದೇ ಸರ್ವಗತತ್ವಗುಣವನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಒಂಭತ್ರುಅಂಗುಲದಷ್ಟು ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳ, ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕು ಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ವೈಶ್ವಾನರ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಹಾದ್ಯನಾದವನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ' ಹೀಗೆ ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ ಸರ್ವಗತತ್ತವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪಾಚಕತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ವೃಶ್ವಾನರ ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ಬದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ವಿಷಯ-ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವ ಮೂಲಕ ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಧ್ಯಕ್ಷತ್ರಾಗುಣೇಷ = ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಿಸಿದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸರ್ವಗತತ್ವ = ಸರ್ವಗತತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನೂ, ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಯತು. ಆದರೆ ಈ ಗುಣವನ್ನು ಛಾಂದುಂಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಯ = ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯು, ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಂ = ಒಂಭತ್ರು ಅಂಗುಲದಷ್ಟು ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳ. ಅಭಿವಿಮಾನಂ = ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ, ಆಕ್ಕಾನಂ = ಎಲ್ಲರ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ವೈಶ್ವಾಸರಂ = ವೈಶ್ವಾನರ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ನನಾದವನನ್ನು, ಉಪಾಸ್ತೇ = ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೊೇ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ವೈಶ್ವಾಸರಸ್ಥ = ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ, ಉಕ್ತಮ್ = (ಸರ್ವಗತತ್ವವನ್ನು) ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – अत आह –

वैक्वानरः साधारणग्रन्दिवग्नेषात् ।। अन्नाविष्ण्वोः साधारणस्य वैक्वानरग्रन्दस्य विष्णावेव प्रसिद्धात्मग्रन्देन विशेषणाद् वैक्वानरो विष्णुरेव ।। २४ ।।

ವೃತ್ತಾನರ ಯಾರು? ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ವೈತ್ರಾನರ: ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ವೃತ್ತಾನರ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ತವನ್ನು ಹೇಳಬೇತು. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆತೃಶಬ್ದದಿಂದ ಗುಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈತ್ರಾನರನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪರಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅತಃ = ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು, ಆಹ = ಸೂತ್ರಕಾರರು ಈ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಗ್ನಾನಿಷ್ಟ್ಲೋ: = ಅಗ್ಗಿ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ, ಸಾಧಾರಣಸ್ಯ = ಸಮಾನವಾದ ವಾಚಕತ್ವವು ತೋರಿದರೂ, ವ್ಯಕ್ತಾಸರಕು್ಟ್ಯಾ = ವೈಶ್ವಾನರ ಎಂಬ ಪರಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣಾಪೀವ = ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಅತ್ಥಕಟ್ಟೇನ = ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾರ ಆತ್ಮಕ್ಕುದಿಂದ, ವಿಕೇಷಣಾತ್ = ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ವ್ಯಕ್ತಾಸರಕ ಪ್ರಶಿದ್ಧವನನ್ನು ಹುಳುವಿದಾರ, ಮುಖ್ಯಪಾಚ್ಯನಾದವನು, ವೈಶ್ವಾಸರಕ ಪ್ರಶಿದ್ಧವಾರ: = ವೈಶ್ವಾಸರಕಬ್ಬರಿಂದ, ಮುಖ್ಯಪಾಚ್ಯನಾದವನು,

ವಿಷ್ಣುರೇವ = ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ರೀಪದ್ಧನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕ ದೀಪಾವಳಿ

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪಿಕೀ ಸಂಗತಿ

सत्तर्कदीपाविकः - वैश्वानरः साधारणशब्दविशेषात् ।। १-२-२४ ।।

गताधिकरणेनोत्तराधिकरणस्याक्षेपिकीं सङ्गतिं दर्शयति – अदृश्यत्वेति ।। 'नित्यं विभुं सर्वगतम्' इति यत् सर्वगतत्वमुक्तं तन्न विष्णोरेव । श्रुत्यन्तरे वैश्वानरस्योच्यमानत्वात् ।

अभितो विगतमानत्वेनाभिविमानमात्मानं वैश्वानरमिति वैश्वानराज्ञाविव विष्णावि । 'स एष वैश्वानरो विश्वरूपः' इत्यादिना प्रयुक्तत्वात्साधारणो न विष्णोरेवावगमक इति प्राप्ते सूत्रं पठित्वा व्याचष्टे – वैश्वानर इत्यादिना।।

ಹಿಂದಿ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಕೀಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅದೃಶ್ಯತ್ತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಕದಿಂದ. 'ನಿತ್ಯಂ ವಿಭುಂ ಸರ್ವಗತಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ವಗತತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯು ವೈಶ್ಯಾನರನನ್ನು ಸರ್ವಗತನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಭಿವಿಮಾನಂ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ 'ಅಭಿತಃ ವಿಗತಂ ಮಾನಂ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ರಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಕಿಸಿದಾಗ ಸರ್ವಗತನೆಂಬ ಅರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. 'ಅಭಿವಿಮಾನಂ ಆತ್ಕಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಂ' ಎಂದು ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದವು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಂತೆ ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಭಯತ್ರ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಈ ಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗದು. ಇದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ವೈಶ್ವಾನರಃ" ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಕದಿಂದ.

ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ಕಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರ**ದೀ**ಪ

ಅಧಿಕರಣಗಳ ರಾಜ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣ

तत्वप्रदीपः – एवं तावच्छुतिलिङ्गानामन्यत्रप्रसिद्धानां ब्रह्मणि समन्वयं प्रदर्शयता पादद्वयार्थनिगमनाय सर्वनाम्नां सर्वलिङ्गानां च समन्वय- दृढीकरणात्मकोऽखिलगुणोदीरणपरतया गुणविरहवादनिराकरणाकृतिः (गुणविर हवादिनिराकरणाकाराकृतिः-पा) परमकारुणिकेनामरगणगुरुणाऽयमधिकरणराज आरभ्यते ।

ಸೂತ್ರಕಾರರು ಈ ಎರಡು ಪಾದಗಳಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎರಡು ಪಾದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ರಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ದೃಢವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ. ಸಕಲ ಶ್ರುತಿ-ಲಿಂಗಗಳ ಮುಖ್ಯಉದ್ದೇಶ ಗುಣಪರಿಪುರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ 'ಯಾವುದೇ ಗುಣಗಳಲ್ಲ' ಎಂಬ ವಾದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಕಲ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯದ ಮೂಲಕ ಸಕಲಗುಣಪರಿಪುರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಎಂಬ ರಾಜನು ಪರಮಕಾರುಣಿಕನಾದ ದೇವಗಣಕ್ಕೆ ಗುರುವಾದ ವೇದವ್ಯಾಸರಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು ಲಿಂಗಪಾದದ ಕೊನೆಯ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಅಧಿಕರಣರಾಜ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆಸ್ಥಾನಗುರುವಿನಿಂದ ರಾಜನು ಶೋಭಿಸುವಂತೆ ಈ ಅಧಿಕರಣರಾಜನು ಪರಮಕರುಣಾಶಾಲಿಗಳಾದ ಸಕಲದೇವತೆಗಳ ಗಣಕ್ಕೂ ಗುರುವಾದ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರೆಂಬ ಗುರುಗಳಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರಕಾರರಾದ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಒಂದು ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದೇ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ನಾಮಾತ್ರಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತಕ್ಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ದೃಢವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ಒಂದು ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ಯಯವು ಈ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಪಂಡಿತಾಟಾರ್ಯರು 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ಒಂದು ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಕೇವಲ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ಯಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಎರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ಯಯವು ಕೂಡ ದೃಢವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಅಧಿಕ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಸಾಕ್ಷಾದಷ್ಟವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನೀ' ಇತ್ಕಾದಿ ಕೊನೆಯ ಐದು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೃತ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳ ಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವುಕರಣದನ್ನು ಅದು ಕಾರ್ಯಕರ್ ಸಮನ್ಯಯ ಮಾಡಿದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ದೃಡವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣವೇ ಇಲ್ಲಿದ್ದಿದರೆ, ಎರಡು ಪಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಮನ್ವಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಂದ ಪಂಡಿತಾಟಾರ್ಯರು ಇದನ್ನು 'ಅಧಿಕರಣದ ಸಮನ್ವಯದಲ್ಲಿ ದಾರ್ಥೃವೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದಂದ ಪಂಡಿತಾಟಾರ್ಯರು ಇದನ್ನು 'ಅಧಿಕರಣದಾದ' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಸರ್ವಗತನು ಅಭಿವಿಮಾನ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ

तत्वप्रदीपः – 'यत्तदद्रेश्यमग्रात्तमगोत्रमवर्णमचक्षुःश्रोत्रं तदपाणिपादं नित्यं विभुं सर्वगतं सुस्क्ष्मम्' इति मुण्डकश्रुताबदृश्यत्वादिगुणेषु सर्वगतत्वमुक्तम् । तदत्र च्छन्दोगश्रुतावभिविमानशब्देनोच्यते । अभितो विगतं मानमस्येति अभिविमानः ।

'ಯತ್ತದದ್ರೇಶ್ಯಮಗ್ರಾಹ್ಯಮಗೋತ್ರಮರ್ವಾಮಚಕ್ಷುಶ್ರೋತ್ರಂ ತದಪಾಣವಾದಂ ನಿತ್ಯಂ ವಿಧುಂ ಸರ್ವಗತಂ ಸುಸೂಕ್ಷ್ಮಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಥರ್ವಣಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಶೃತ್ವಾಧಿ-ಗುಣಪುಳ್ಳವನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಗತತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ಸರ್ವಗತತ್ವವನ್ನು ಪುಕೃತ ಧಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿವಿಮಾನಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ಅಭಿತಃ ವಿಗತಂ ಮಾನಮ್ ಅಸ್ಕ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಂತೆ ಅಭಿವಿಮಾನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲದವನು ಎಂದರ್ಥ.

ಮುಂದಿನ ಪಾದಕ್ಕೆ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಪೀಠಿಕೆ

तत्वप्रदीपः – ''वैश्वानरः साधारणशब्दविशेषात्'' ।। पूर्वत्रान्यत्रप्रसिद्धि मात्रप्रतिषेधाज्ज्वलनजनार्दनयोः साधारणस्य वैश्वानरशब्दस्य विष्णावेव प्रवृत्तिदर्शनेनोभयत्रप्रसिद्धोभयविधपदकदम्बसमन्वयोपन्यासावसरसूचनामाचरति – अग्नाविष्ण्वोरित्यादिना ।। प्रादेशमात्रत्वमधिकार्यपेक्षया । 'प्रादेशमात्रं पुरुषं वसन्तम्' इति च भागवते ।

ಇದುವರೆಗಿನ ಎರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದವು ಅಗ್ಗಿ ಹಾಗೂ ಜನಾರ್ದನರಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಮುಂದಿನ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಪದಸಮೂಹಗಳ ಸಮನ್ವಯದ ಉಪನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅವಸರ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನು ಶ್ರೀಮದಾಟಾರ್ಯರು 'ಅಗ್ನಾವಿಷ್ಣೋ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಕದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಾದೇಶವರಿಮಾಡನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಧಿಕಾರಿಯ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ. 'ಪ್ರಾದೇಶಮತ್ರಂ ಪುರುಷಂ ವಸಂತಮ್' ಎಂಬ ಭಾಗವತದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೃದಯಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುರುಷನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ -

ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕ್ಕೂ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಗೂ ಪರಸ್ವರ ವಿರೋಧವಿದೆಯೇ ? ಒಂದು ವಿಮರ್ಶೆ

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೈಕ್ವಾನರನಾಮ್ಯ' ಎಂಬುದಾಗಿ ತತ್ತಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರ ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ತತ್ತಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡೂ ಟೀಕೆಗಳಿಗೆ ಪರಸರ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ರದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ತತ್ವಪ್ರದೀಪವನ್ನು ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಇದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?

ಉತ್ತರ - ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಪಾಠ ಕೇಳಿದವರು. ಇವರು ಮಾಡಿದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?

ಉತ್ತರ - ಪ್ರಕಾಶ ಟಪ್ಪಣಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳು 'ಸಾನಪಿ ಟೀಕಾನುಸಾರಾತ' ಯೋಜ್ಯಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ರಪ್ರದೀಪದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೊರತು, ಬೇರೆ ಅರ್ಥವಲ್ಲ.

ತಾತ್ರರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಇತರೇ ತು - ಆಸ್ಪತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧರಿಂಗಾಂಶೇನ ದ್ವಿತೀಯಪಾದ-ಸಂಬಂಧಾತ್, ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಮಾತೇನ ಚ ತೃತೀಯಪಾದಸಂಬಂಧಾತ್ ಉಭಯಾನುಗ್ರಹಾಯ ಪಾದದ್ವಯಮಧ್ಯೇನ್ಯಸ್ಥ ನಿವೇಶ ಇತ್ರಾಹು: i' 'ಆಸ್ಪತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸಮಸ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಿಂದಲೂ ಸಂಗತಿಯರುತ್ತದೆ. ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕಶ್ವುದ ಸಮಸ್ವಯವೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಿಂದಲೂ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಯಾವ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಗೊಂದಲವನ್ನು ಪಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಎರಡು ಪಾದಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ನಿವೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ತಾತ್ರರ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ 'ಇತರೇ ತು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಚಂದ್ರಿಕಾಚಾರ್ಯರು ನೇರವಾಗಿ ತತ್ವಪ್ರರೀಪಕಾರರ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ, ಮುಂದೆ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವಂತಿದೆ.

'ತನ್ನ', 'ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೈಶ್ವಾನರನಾಮ್ನಃ' ಇತಿ ಟೀಕಾವಿರೋಧಾತ್'

ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಕೇವಲ ಆಪಾತರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ''ಅನ್ನತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ-ವೈಶ್ವಾನರನಾಮ್ತ:'' ಅನ್ನತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವೈಶ್ವಾನರ ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದರ ಸಮನ್ವಯವೆಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಾಗ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಟೀಕಾ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಅಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಂದ್ರಿಕೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರನ್ನೇ ನೇರವಾಗಿ ಖಂಡನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಚಂದ್ರಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಖಂಡನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಹೀಗೆ ವಾಕ್ಯಗಳವೆ ?

ಉತ್ತರ - 'ಇತರೇ ತು' ಎಂಬ ಪಕ್ಷದಿಂದ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಪಂಡಿತ್ರಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಅಧಿಕರಣವು ದ್ವಿತೀಯಪಾದ ಹಾಗೂ ತೃತೀಯಪಾದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿರಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದ ಪ್ರಕಾಶಟಿಪ್ಪಣೆಯಲ್ಲಿ ''ಪೂ ರ್ವತ್ರಾನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಮಾತ್ರಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ಜ್ವಲನಜನಾರ್ದನಯೋ: ಸಾಧಾರಣಸ್ಕ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದಸ್ಥ ವಿಷ್ಣಾವೇವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಪ್ರದರ್ಶನೇನ ಉಭಯಪ್ರಸಿದ್ದೋಭಯವಿಧ-ಪದಕದಂಬಕಸಮನ್ವಯಾವಸರಸೂಚನಮಾಚರತಿ ಅಗ್ನಾವಿಷ್ಟ್ವೋರಿತ್ಯಾದಿನಾ'' ''ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆಗ್ನಿ ಹಾಗೂ ಜನಾರ್ದನರಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಉಪೋದ್ಘಾತರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಾರಣವಾದ 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೆಂದು 'ಅಗ್ನಾವಿಷ್ಟ್ವೋ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು. ತತ್ವಪ್ರದೀಪದ ಈ ವಾಕ್ಕವನ್ನೂ ಸಹ ಟೀಕೆಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದವು ಉಭಯಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಲೋಕತಃ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ದವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಲಿಂಗಪಾದದಲ್ಲಿ ಇದರ ನಿವೇಶನವು ಅತ್ಯಂತ

ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ. ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಚಂದ್ರಿಕೆಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ?

ಉತ್ತರ - 'ವೈಶ್ಯಾಸರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಆಗ್ಗಿ ಮತ್ತು ಜನಾರ್ದನ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಪಂಡಿತಾಬಾರ್ಯರೂ ಕೂಡ 'ಜ್ವಲನಜನಾರ್ದನಯೋ: ಸಾಧಾರಣಸ್ಯ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ, ಮುಂದಿನ ಪಾದದ ಉಪಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅವಸರಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಏನು ತಪಿದೆ ?

ಪ್ರಶ್ನೆ – ಉಭಯಸಾಧಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ಬಗಳನ್ನು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಎರಡನೆಯ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೂ ಈ ವೈಶ್ವಾನರ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೂ ಯಾವುದೇ ವೃತ್ಯಾಸವನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲವೇ ?

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸ್ವಷ್ಟವಾದ ವೃತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಪಾದ ಹೊರಟಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪೃತ್ಯಾನರ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಲೋಕರೂಢಿಯಿಂದ ಅನ್ನತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಪಾರದಲ್ಲಿರುವ ಅಧಿಕರಣಗಳಿಗೂ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೂ ಸರ್ವಥಾ ಸಾಮ್ಯ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀಮಜ್ಪಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಲಿಂಗಪಾದದಲ್ಲಿ ನಾಮಸಮನ್ಯಯ

तत्वप्रकाशिका - ।। वैश्वानरः साधारणशब्दविशेषात् ।।

अत्र लोकतोऽन्यत्रप्रसिद्धवैश्वानरनामः पाचकत्वायनेकलिङ्गसमन्वय-सिद्धये ब्रह्मणि समन्वयप्रतिपादनादस्ति शास्त्रादिसङ्गतिः ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಲೋಕತಃ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವೈಶ್ವಾನರ ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ಬದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದು ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ಬದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪಾಚಕತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದರ ದೊಡ್ಡ ಲಾಭವನ್ನು ಉದ್ದೇತಿಸಿ "ವೈಶ್ವಾನರ" ಎಂಬ ನಾಮದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇರುತ್ತವಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ನಾಮಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೂ ಸಂಗತಿ ಇದೆ

तत्वप्रकाशिका – श्रुत्यादिसङ्गतिं विषयवाक्योदाहरणपूर्वकं विषयादिकं च सूचयति – अदृश्यत्वादीति ।।

ಇನ್ನು ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕರಣ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ವಿಷಯವಾಕೃವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವ ಮೂಲಕ ''ಅದೃಶೃತ್ವಾದಿ'' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯ ತೋರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವೂ ಸಹ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣವುಳೃವನು ಸರ್ವಗತ

तत्वप्रकाशिका – गताधिकरणेऽदृश्यत्वादिगुणा विष्णोक्क्ताः । तेषु सर्वगतत्वं चोक्तं 'नित्यं विभुं सर्वगतम्' इति ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾಯತು. ಆದರೆ ಯಾವ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆಯೋ ಅದೇ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಗತತ್ವವೂ ಸಹ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ "ನಿತ್ಯಂ ವಿಧುಂ ಸರ್ವಗತಮ್" ಎಂಬುದಾಗಿ.

ವೈಶ್ವಾನರನೇ ಸರ್ವಗತ

तत्वप्रकाशिका – तददृश्यत्वादिगुणेष्क्तं सर्वगतत्वं च छन्दोगश्रुतौ 'अभिविमान'पदेन वैश्वानरस्योक्तम् ।

ಈ ಅದೃಶ್ವಶ್ವಾದಿಗುಣಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಗತತ್ವವೆಂಬುದೂ ಸಹ ಒಂದುಗುಣವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಪಂಚಮಾಧ್ಯಾಯದ ಛಾಂದೋಗ್ಯಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಅಭಿವಿಮಾನ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನೇ ಸರ್ವಗತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಗತನಾದ ವೈಶ್ವಾನರನ ಬಗ್ಗೆ

तत्वप्रकाशिका – अभितो विगतं मानं मर्यादा यस्येति । 'मानं ज्ञानं लयक्क्षेत्र मर्यादा चैव (चापि) कथ्यते' इत्यभिधानात् ।

ಅಭಿವಿಮಾನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಪರಿಮಾಣ ಇಲ್ಲದವನೆಂದು ಅರ್ಥ. "ಮಾನಂ ಜ್ಞಾನಂ ಲಯಶೈವ ಮರ್ಯಾದಾ ಚೈವ ಕಥ್ಯತೇ" ಎಂಬ ಕೋಶದ ಆಧಾರದಿಂದ ಮಾನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮರ್ಯಾದಾ = ಪರಿಮಿತಿ ಎಂಬರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟಾನಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅಭಿವಿಮಾನ ಪದದಿಂದ ಸರ್ವಗತತ್ವವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದು ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲಿ ಇದೆಯೆಂದು ಛಾಂದೋಗ್ಯವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ವೈಶ್ವಾನರನು ಯಾರೆಂದು ವಿಚಾರ

तत्वप्रकाशिका – तस्य च वैश्वनरस्य विष्णोरितरत्वे सर्वगतत्वमप्यन्यस्य प्रसज्येत इत्यवश्यनिर्णेयत्वम् ।

ಹೀಗೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯವನಾದರೆ ಸರ್ವಗತನೂ ಅವನೇ ಆಗಬೇಕು; ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ಯಾರೆಂದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕು.

ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯ, ಸಂಶಯ, ಸಂಶಯಕಾರಣ

तत्वप्रकाशिका – स वैश्वानरो विषयः । किं विष्णुरन्यो वा? इति संशयः । सर्वगतत्वमन्यत्र प्रसिद्धिश्च सन्देहबीजम् ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವೈಶ್ವಾನರನೇ ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೋ ಅಥವಾ ಬೇರೆಯವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೋ ಎಂದು ಸಂಶಯ. ಸರ್ವಗತತ್ವವು ಬೇರೆಯವನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಿಕೆಯೇ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯೇ ವೈಶ್ವಾನರ ಎಂದು ಪೂರ್ವಕ್ಷ

तत्वप्रकाशिका – नायं वैश्वानसे विष्णुः किन्त्वप्रिदेवता तेजोभूतं वा स्यादिति पूर्वः पक्षः । वैश्वानस्थ्रतेः ।

ಇಂತಹ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಅಗ್ಲಿದೇವತೆ ಅಥವಾ ಭೌತಿಕವಾದ ತೇಜಸ್ಸು ವೈಶ್ವಾನರ ಎನಿಸಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರ ಶ್ರುತಿಯೇ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗವು ಅಗ್ನಿ ಶ್ರುತಿಗಿಂತ ದುರ್ಬಲ

तत्वप्रकाशिका – नच वाच्यं सर्वगतत्विलङ्गाद्वैश्वानरो विष्णुरिति । लिङ्गस्य श्रुतितो दुर्वलत्वात् । ಸರ್ವಗತತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದ ಆಧಾರದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೃಶ್ವಾನರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಏಕೆನಿರ್ಣಯಸಭಾರದು ಎಂದು ಪ್ರತ್ನಿಸಭಾರದು ಲಿಂಗವು ಶ್ರುತಿಗಿಂತ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ. ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನನ್ನೇ ವೃಶ್ವಾನರನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

ಲಿಂಗವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದ್ದರೂ ಬಲಿಷ್ಡವಲ್ಲ

तत्वप्रकाशिका – नच लिङ्गस्य निरवकाशत्वेन प्रावल्यार्च्यूति-बाधकत्वमिति मन्तव्यम् । श्रुतेरपि प्रसिद्धितो निरवकाशत्वात् ।

ಲಿಂಗವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಇದು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಬಾಧಿ ಸಬಹುದಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಪ್ರತ್ನಿಸಬಾರದು. ಶ್ರುತಿಗಿಂತಲೂ ಲಿಂಗವು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಯಂತಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಲಿಂಗವು ಬಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವ್ಯವಹಾರದ ವಿರೋಧ

तत्वप्रकाशिका – श्रुतेः विष्णुविषयत्वेऽग्र्यादिविषयतया लोकप्रसिद्धिनाधाद् वैदिकविद्याभेदव्यवहारविरोधाच ।

ವೈಶ್ವಾನರಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಾದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿವಿಷಯಕವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಾಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ಅಗ್ನಿವಿದ್ದೆ ಇದು ಆತ್ಮವಿದ್ದೆ ಎಂಬ ಭೇದವ್ಯವಹಾರದ ವಿರೋಧವೂ ಸಹ ಬರುತ್ತದೆ.

ವೈಶ್ವಾನರ ಶ್ರುತಿಯು ಅಗ್ನಿ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನ

तत्त्वप्रकाशिका – नहि वैश्वानरश्रुतेरग्र्यादिविषयत्वाभावे व्यवहारस्य गत्यन्तरमस्ति । अतः प्रसिद्धिलिङ्गयोरुभयोरिप निरवकाशत्वेन

वैश्वानरश्रुतेरग्नाविष्ण्वोः साधारण्यमेव स्यान तु लिङ्गेन विष्णुपरतानिश्चयः । अतो न वैश्वानरो विष्णुरिति न सर्वगतत्वं तस्येति भावः ।

ವೃಶ್ವಾನರ ಶ್ರುತಿಯು ಅಗ್ನಿಮೊದಲಾದವರನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸದೇ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಗತಿಯಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗ ಎರಡೂ ಸಹ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರಶ್ರುತಿಯು ಅಗ್ನಿ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕೇವಲ ಸರ್ವಗತತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದ ಬಲದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಗತನೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ವೈಶ್ವಾನರನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ದಾಂತ

तत्वप्रकाशिका – सिद्धान्तयत्सूत्रमवतार्य व्याचष्टे – अत इति ।। अयं वैस्वानरो विष्णुरेव ।

ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ''ಅತಃ'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಈ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ನಿರವಕಾಶವಾದ ಆತ್ಮಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರ

तत्वप्रकाशिका – 'आत्मानं वैश्वानरम्' इत्यात्मशब्दात् । न चोक्तरीत्या साधारणवैश्वानरश्रुतिसद्भावादनिर्णय इति वाच्यम् ।

'ಆತ್ಕಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆತ್ಮಶಬ್ಧವು ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಬಲದಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕು. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದವು ಅಗ್ನಿ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಪ್ರತ್ನಿಸಬಾರದು.

ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಇತರರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧ

तत्वप्रकाशिका — साधारणस्यापि वैश्वानरशब्दस्य 'आत्मशब्दः परे विष्णौ नान्यत्र कचिदिष्यते' इत्यादौ विष्णावेव प्रसिद्धत्वेनान्यत्रानवकाशात्मा-शब्दसामानाधिकरण्येन विष्णुपरत्वस्य सम्भवात् ।

ಹೌದು; ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೂ "ಆತ್ಮಶ್ಟ್ಯು ಪರೇ ಎಷ್ಟ್ ನಾನ್ಯತ್ರ ಕೃಚಿದಿಷ್ಕತೇ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಪಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದು, ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಕಥಂಚಿದಪ್ಪ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಆತ್ಮಶ್ಟುದ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯದ ಬೆಂಬಲದ್ದಿಂದ ವೃಶ್ಯಾನರಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಬಹುದು.

ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ದಿಯು ಸಾವಕಾಶ

त्तत्वप्रकाशिका – प्रसिद्धवादेरन्यधाऽपि सिद्धवा सावकाशत्वस्य वक्ष्यमाणत्वादिति भावः ।।२४।।

ಇನ್ನು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಪಾದಿಸಬಹುದು. ಆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಾದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪ

ನಾಮಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಆಧಾರ

भावदीपः – वैश्वानरः साधारणशब्दविशेषात् ।। नाम्न इति ।। 'श्रुतिर्लिङ्गाधिका परा' इत्यनुभाष्योक्तेः । आपाततोऽन्यत्र रूढत्वात् ।

॥ ವೈಶ್ವಾನರಃ ಸಾಧಾರಣಶಬ್ದವಿಶೇಷಾತ್ ॥

ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರವೆಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ಬದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ಶ್ರರ್ತಿಲಿಂಗಾಧಿಕಾ ಪರಾ:" ಎಂದು ಒಂದು ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಆನೇಕ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಮಾತನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವರಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. "ವೈಶ್ವಾನರ" ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಪಾತತಃ ಅನ್ನತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೆಲವರು ಹೀಗೆ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಅಗ್ನಿ ಹಾಗೂ ಎಷ್ಟು ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಶಬ್ದವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಅನೃತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಲಿಂಗಾತಕ್ಷಕಶಬ್ದಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಾಮಾತ್ಮಕ್ತಮ್ಮ ಮತ್ತು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ ಆಗಿರುವಂತಹ 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮಸ್ವಯ ಮಾಡುವುದು ಅಸಂಗತಪಲ್ಪವೇ?

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಹೀಗಿದೆ - ಅನ್ಯಶ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪಾಚಕತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ಯಯವು ಸಹ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ಬಗಳ ಸಮನ್ಯಯವನ್ನು ಸಹ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ಬಗಳ ಸಮನ್ಯಯವನ್ನು ಸಹ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ಬಗಳ ಸಮನ್ನಯ ಸಂಗತಿ ಎಂದು ಒಂದು ಕಾರಣ. ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣ - ಇಲ್ಲಿ ನಾಮಾತ್ಮಕವಾದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಶಬ್ಬದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣ ತೃತೀಯಪಾದದಲ್ಲಿ ಸೇರಪೇಕೋ? ಅಥವಾ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ಬದ ಸಮನ್ಯಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣ ತೃತೀಯಪಾದದಲ್ಲಿ ಸೇರಪೇಕೋ? ಅಥವಾ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ಬದ ಸಮನ್ಯಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸೇರಪೇಕೋ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ 'ಪ್ರಥಮಾತಿಕ್ರಮೇ ಕಾರಣಾಭಾವಾತ್' 'ಮೊದಲು ಪ್ರಸಕ್ತವಾದದ್ದನ್ನು ಬಿಡಲು ಕಾರಣವಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಎರಡನೆಯ ಪಾದ ಹಾಗೂ ಮೂರನೆಯ ಪಾದ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದರೂ ಸಹ ಮೊದಲು ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಎರಡನೆಯ ಲಿಂಗಪಾದದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಿವೇಶಮಾಡದೇ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರ ಸಮಾಧಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಿಂದಲೂ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಾತಕ್ಷಕೆಲ್ಲದ ಸಮನ್ವಯವೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಿಂದಲೂ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಯಾವ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಗೊಂದಲವನ್ನು ಪರಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸುತ್ರಕಾರರು ಎರಡು ಪಾದಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಏವೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರಿಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಕೇವಲ ಆಪಾತರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ "ಅನೃತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ- ವೃಶ್ವಾನರನಾಮ್ಯ;" ಅನೃತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವೃಶ್ವಾನರ ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಕಬ್ಬದ ಸಮನ್ವಯವೆಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಾಗ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕಕಬ್ಬ ಸಮನ್ವಯವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಟೀಕಾ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಅನಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ "ವೃಶ್ವಾನರ" ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಉಲ್ಲೇಖರಿಂದಲೇ ಅನೃತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪಾದಾಂತರ್ಭಾವಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಬೇಕು-ಒಂದು ವೇಳೆ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಶೌಲ್ಯದಿಂದ ಅಥವಾ ಪ್ರಮಾಣಶೌಲ್ಯದಿಂದ ಆನೃತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇರಿದ್ದರೆ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಶ್ರುತ್ಯಂತರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆಯೆಂದಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ವಿಷಯವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದದ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯವಿದೆಯೆಂದಾಗಲೀ ಅನೃತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಒಂದು ವೇಳೆ ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದ್ದರೆ 'ಸ್ಥೂಲಭುಗ್ವೈಶ್ವಾನರಃ ಪ್ರಥಮಃ ಪಾರ:' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರುತ್ಯ ಂತರದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದರ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣತೌಳ್ಯ ಪ್ರಯುತ್ತವಾಗಿ ಉಭಯತ್ರವಸಿದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಅಥವಾ ''ಅತ್ಯಾನಂ ವೃಶ್ವಾನರಮ್'' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಷಯವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ "ಗೌಣಕ್ಟೇನ್ನಾತ್ಮಶಬ್ದಾತ್.' ಎಂಬು ಸುಕ್ತದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅನ್ನಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪ್ರಯುತ್ತವಾದ ಅತ್ಯಕ್ಕುದ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಣದಿಂದ ಅಂದರೆ ನ್ಯಾಯಸಾಮ್ಯದಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ದಿಯನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ನಾವು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. (ಸ್ಥಾಯಾಳಿಲ್ಲದಿಂದ ಅಥವಾ ಪ್ರಮಾಣತೌಲ್ನದಿಂದ ಅಥವಾ ಪ್ರಮಾಣತಿಲ್ಲದಿಂದ ಅನ್ನತ್ರಪ್ರಸಿದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ದವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.) ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ

ಪ್ರಕೃತ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದವನ್ನು ಆಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕರೂಢಿಯಿಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ- ಶಬ್ದಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ''ಲೋಕತಃ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ'' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉಭಯಸಾಧಾರಣ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಏಕೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರು ? ಎಂದರೆ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದವು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕರೂಢಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ರೂಢಿಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳು ನಿರವಣಕ್ಪ್ರಮುಕ್ತವಾಗಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ಮುಖದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಕಡೆಯೂ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದವು ಸಮಾನಬಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉಭಯಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆಯಿಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ; ಹೊರತು, ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದವು ಉಭಯಪ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯಿಂದು ರೈಸ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಧಾರಣಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದು ತೊಂದರೆ ಬಾರದಂತೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣಶಬ್ದವನ್ನು ವ್ಯಾನಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಅಣುಭಾಷ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದವು ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ

भावदीपः - 'विश्वजीवान्तरत्वाद्यैः' इत्यणुभाष्योक्तिस्तु सिद्धान्तदिशा ब्रह्मणि यौगिकत्वाभिप्रायेणेति भावः ।

ವಸ್ತುತಃ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ "ವಿಶ್ವಜೀವಾಂತರತ್ತಾದ್ಟ್ರೇ" ಎಂದು ವೈಶ್ವಾಸರ ಶಬ್ದವನ್ನು ಲಿಂಗಾತ್ಮಕವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಸಹಜವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದವು ಯೌಗಿಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ "ವೈಶ್ವಾನರತ್ತಾದ್ಟ್ರೇ" ಎಂದೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಹೇಳದ ಕಾರಣ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ತಿತವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಲಿಂಗಪಾದದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರ ಎಂಬ ನಾಮಸಮನ್ವಯವು ಅಪ್ರಸ್ತುತವಲ್ಲ

भावदीपः – कथं तर्ह्यत्र पादे निवेश ? इत्यतः, फलतः पादसङ्गतिरन्तर्नय इवेत्याह – पाचकत्वेति ॥ ಹಾಗಾದರೆ ವೈಶ್ವಾಸರ ಶಬ್ದವು ನಾಮಾತ್ರಕವಾದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೆ? ಲಿಂಗ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಇದರ ಸಮನ್ವಯವು ಆಪ್ರಸ್ತುತವಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನೇರವಾಗಿ ಲಿಂಗದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಫಲತಃ ಲಿಂಗದ ಸಮನ್ವಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪಾದಸಂಗತಿಯು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ನಾಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಅಂತರಾಧಿಕರಣವು ಲಿಂಗಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಫಲತಃ ನಾಮಸಮನ್ವಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸನವಾಗುವುದರಿಂದ ಪಾದಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯೋ ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ಪಾಚಕತ್ತಾಧಿ" ಎಂಬ ಮಾತು ಹೊರಟಿದೆ.

ಪಾಚಕತ್ವ, ಹೋಮಾಧಾರತ್ವ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದ್ಯಂಗತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ರಯ

भावदीपः – 'तद् यद् भक्तं प्रथममागच्छेत् तद्धोमीयम्' इति 'वैश्वानरे तद् हुतं भवति' इत्यादिना पाचकत्वहोमाधारत्वगाईपत्याद्यक्रकत्वादिश्रवण ाटिति भावः ।

"ತದ್ಯದ್ ಭಕ್ತಂ ಪ್ರಥಮಮಾಗಚೈಡ್ ತದ್ಯೋಮೀಯಂ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತ್ತು "ವೈಶ್ವಾಸರೇ ತದ್ ಹುತಂ ಭವತಿ" ಎಂದು ಪಾಚಕತ್ವ ಹೋಮಾಧಾರತ್ವ ಗಾರ್ಹಪತ್ಕಾದ್ಯಂಗತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳು ವೈಶ್ವಾಸರ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾಸರವೆಂಬ ಒಂದು ನಾಮಾತಕ್ಷ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪಾಚಕತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪಾಚಕತ್ವವೂ ಕೂಡ ಲಿಂಗವೇ ಆಗಿದೆ

भावदीपः – यद्यपि पाचकत्वं कर्मेति वक्ष्यति । तथापि लिङ्गत्वमप्यस्तीति वा तदन्यलिङ्गापेक्षया वा एवमुक्तिः । अधिकं चन्द्रिकायाम । ವಸ್ತುತಃ ಪಾಚಕತ್ವವು ''ಕರ್ಮವಾಗಿದೆ'' ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಲಿಂಗವೂ ಸಹ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಅಥವಾ ಪಾಚಕತ್ವವು ಕರ್ಮವಷ್ಟೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ ಪಾಚಕತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೂರಟಿದೆ ಎಂದೂ ಸಹ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯವನ್ನು ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸಮಸ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ನಾಮವನ್ನು ಸಮಸ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಲಿಂಗಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರ್ಧಾಕರಣವು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಇಂತಹ 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ನಾಮವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮಸ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆ.

ಒಂದು 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ನಾಮವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ವೃಶ್ವಾನರನೆನಿಸಿದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಮಾಣತೌಲ್ಯ ಹಾಗೂ ನ್ಯಾಯತೌಲ್ಯಗಳಿದ್ದರೆ ಮತ್ತ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಶ್ರತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಅಥವಾ ಲೋಕರೂಢಿಯನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೆ ಅಂತಹ ಶ್ರತಿಯಿಂದರೇ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಅಥವಾ ಲೋಕರೂಢಿಯನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೆ ಅಂತಹ ಲೋಕರೂಡಿಯನ್ನೇ ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ಧವು ಲೋಕರೂಢಿಯಂದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಶ್ರತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆವು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ, ಲೋಕರೂಢಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಅನೃತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

'ವೈಶ್ವಾನರ' ಶಬ್ದವು ಲಿಂಗಾತ್ಮಕವೆಂದು 'ವಿಶ್ವಜೀವಾಂತರತ್ಕಾದೈ ರ್ಲಿಂಗೈಃ' ಎಂಬ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಯೌಗಿಕವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ; ಹೊರತು, ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ; ನಾಮಾತ್ಮಕವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಅದೃಶ್ಯತ್ತಾಧಿಕರಣದ ಜೊತೆಗೆ ಆಕ್ಟೇಪಿಕೀ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅದೃಶ್ಯತ್ತಾಧಿಗುಣಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಅದೃಶ್ಯತ್ತಾಧಿಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಉಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಗತತ್ವವನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ಸರ್ವಗತತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಭಾಂದೋಗ್ಯೂ ಜನುಷತ್ತು ವೃಶ್ವಾನರನಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವಲ್ಪದಿದ್ದರೆ ಅದೃಶ್ಯತ್ತಾಧಿಗುಣಗಳೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವನ ಧರ್ಮವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೊಸ್ಟರ ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಭ್ವನನ್ನು ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಹೊರಟದಾರೆ.

ಸಂಗತಿಪರ ಭಾಷ್ಕಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – इत्यन्तं भाष्यं सङ्गतिपरत्वेन ताबद् व्याकर्तुं परिष्करोति – गतेति ।। भाष्यं व्याचष्टे – अदृश्यत्वादिगुणेषूक्तमिति ।।

"ಇತಿ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ಸಂಗತಿಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ "ಗತಾಧಿಕರಣೇ" ಎಂಬ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ. "ಆದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣೇಷೂಕ್ತಂ" ಎಂಬ ಟೀಕೆಯು ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಹಾಗೂ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ

भावदीपः – 'यस्त्वेतम्' इत्यादेरर्थः – छन्दोगेति ।। पश्चमे वैश्वानरविद्यायामित्यर्थः । प्रथमबृहद्भाष्योक्तमाह – मानमिति ।।

"ಯಸ್ಕ್ವೇತಮೇವಂ" ಎಂದು ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಛಾಂದೋಗ್ಯಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ಛಂದೋಗಶ್ರುತೌ" ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ಮಾತು ಐದನೆಯ ಆಧ್ಯಾಯದ ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಛಾಷ್ಯದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು "ಮಾನಂ ಜ್ಞಾನಂ" ಎಂಬುದರಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವಾಗದಿದ್ದರೆ ?

भावदीपः – भावमाह – तस्येति ।। वक्ष्यमाणन्यायेनेतरत्व इत्यर्थः । इति सङ्गतिसम्भवादिति हेत्वर्थोऽत्रेति शब्दः

ಒಟ್ಟು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು "ತಸ್ಮ ಚ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಎಂದು "ತಸ್ಮಚ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. "ಪ್ರಸಚ್ಛೇತೇತ್ಯವಶ್ವನಿರ್ಣಯತ್ನಂ" ಎಂಬಲ್ಲಿ "ಇತಿ" ಶಬ್ಧವು ಹೀಗೆ ಸಂಗತಿಯು ಕೂಡುವುದರಿಂದ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇತ್ಮರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ವೈಶ್ವಾನರ

भावदीपः – किं विष्णुरिति ।। किं विष्णुरेव वाऽन्योऽपि वा इत्यर्थः । विष्णुरेव वेति सिद्धान्तकोटेः शेषो वा

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ಕಿಂ ವಿಷ್ಣು;" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೊ? ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜೊತೆಗೆ ಬೇರೆಯವರೂ ಸಹ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೊ? ಎಂದರ್ಥ. ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೋಟಿಯ ಅಂಶವಾಗಿದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯರಾದವರು ಅಗ್ನ್ಯಾಂಗಳೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮನೋ? ಒಂದುವೇಳೆ ಅಗ್ಗಿ ವೈಶ್ವಾನರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ಬಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇರುವುದಾದರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಗ್ಗಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಈಿಕಿಕವ್ಯವಹಾರವು ಯುಕ್ಷವೋ? ಅಯುಕ್ತವೋ? ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ವೈಶ್ವಾನರಾದಿ ಶಬ್ಬಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇರುವುದಾದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಸೂಕ್ಷಗಳು ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾದವು, ಆವಾಗ ಇದು ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ಕೆ, ಇದು ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಎಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ? ಅಥವಾ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ? ಇದರಂತೆ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯೆಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾದರೆ ಇದು ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ, ಇದು ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ ಎಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಸಹ ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ? ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - "ಆತ್ಯಾನಂ ವೈಶ್ವಾಸರಮುಪಾಸ್ತೇ" "ಅಯಮಗ್ಗಿವೈಕ್ಟ್ರಾನರು." ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ವೈಶ್ವಾಸರಮ ಅಗ್ಗಿರ್ದವತೆ ಅಥವಾ ಜಡವಾದ ಅಗ್ನಿಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲೇ ವೈಶ್ವಾಸರಕುಬ್ರವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಂಗತಿಪರ ಭಾಷ್ಕವೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪರ

भावदीपः – तदेव भाष्यं पूर्वपक्षतद्युक्तितत्फळोक्तिपरत्वेन व्याचष्टे – नायमिति ।। विष्णुरित्पस्य विष्णुरेवेत्यर्थः । देवताभऊतं चेति सूत्रमनुरुद्धचाऽह् – किन्त्विति ।।

ಸಂಗತಿ ಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುತ್ತಿ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಲ ಇವುಗಳ ಪರವಾಗಿಯೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ನಾಯಂ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ. "ವಿಷ್ಣುರಿತ್ವಸ್ಥ" ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವುಬ್ಬರ್ನೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ್ವಸಬೇಕು. "ನ ದೇವತಾ ಭೂತಂ ಚ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ದೇವತಾ ಹಾಗೂ ಭೂತಪದಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅದರಿಂದ ನಿರಾಸವಾಗುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು "ಕಿಂತು" ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದಸೂಚಿತವಾದ ಪ್ರಮೇಯ

भावदीपः – विष्णुरित्यप्यनुकर्षः । 'वैश्वानरस्य' इति भाष्यसूचितं तावदाइ – वैश्वानरेति ।।

"ಕಿಂತು" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ "ವಿಷ್ಟು" ಎಂಬುದನ್ನೂ ಸಹ ಅನುಕರ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು. "ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಕ" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಪದದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು "ವೈಶ್ವಾನರಶ್ರುತೇ:" ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಬಲವಿದೆಯೇ ?

भावदीपः – अग्राविष्ण्वोः साधारणस्येति भाष्योक्तं साधारण्यमग्राविष्ण्वोः विवरिष्यन् श्रुतिलिङ्गयोस्तुल्यबल्लं वक्तुमाह् – नचेति ।। प्राबल्यादिति ।। अन्तरादिनयन्यायेनेति भावः । "ಅಗ್ನಾವಿಷ್ಕ್ವೋ: ಸಾಧಾರಣಸ್ಯೇತಿ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸಾಧಾರಣ್ಯವನ್ನು ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳು, ವಿಷ್ಣುಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳು ಎರಡೂ ಕಡೆ ಸಮಾನವಾದ ಬಲವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ "ನ ಚ ವಾಚ್ಯಂ" ಎಂಬ ಟೀಕಾಪಂಕ್ತಿಯು ಹೊರಟಿದೆ. "ಪ್ರಾಬಲ್ಯಾತ್" ಎಂದರೆ ಅಂತರಾಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶಬ್ದಗಳೇ ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಗಳು ಹೇಗೆ ?

भावदीपः – श्रुतेरपीत्युक्तमेव साक्षादपीति सूत्रव्यावर्त्यं व्यनिक्त – श्रुतेरिति ।। लोकप्रसिद्धीति ।। लोकव्यवहाराभावापातादित्यर्थः । नैष्फल्यं स्यादिति भावः ।

"ಶ್ರತೇರಪಿ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷಯವನ್ನೇ "ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಪವಿರೋಧಂ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು "ಶ್ರುತೇ ವಿಷ್ಣುವಿಷಯತ್ತೇ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಭಾಧಾತ್" ಎಂದರೆ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಂದರೆ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯೋಗವು ನಿಷ್ಪಲವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪ್ರಮೇಯವೂ ಕೂಡ ಆಕ್ಷೇಪಾರ್ಹ

भावदीपः – एतेनान्तरादिनयेष्विपि निरवकाशिलङ्गेनोक्तः श्रुतिवाधो न सम्मत इति पूर्वोक्तसर्वाक्षेपो दर्शितः । 'अभिव्यक्तेः' इत्यादिसूत्राणां व्यावर्त्यचोद्यमाह – वैदिकेति ।।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅಂತರಾದ್ಯಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿಬಾಧವು ಸಮತ್ತವಲ್ಲ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಕಿಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಆಕ್ಷೇಪದಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನೂ ಸಹ ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು. "ಅಭಿವೃಕ್ತೀರಿತ್ಕಾಶ್ವರಥ್ಯಾಃ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು "ವೈದಿಕವಿದ್ಯಾಭೇದ" ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಎಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವಿದ್ಯೆಯಾದರೆ ಬರುವ ಆಕ್ಷೇಪ

भावदीपः – अग्र्यादिसर्वशब्दानां विष्णौ मुख्यत्वे सर्वस्य विष्णुविद्यात्वेनेयमग्निविद्या इयमात्मविद्येति भेदव्यवहारो न स्यात् । अस्ति च व्यवहारः । तेन तेषामग्र्यादिवाचित्वं सिद्धमिति तद्विरोधात्र वैश्वानरादिशब्दानां विष्णुविषयत्वमित्यर्थः ।

ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ಶಬ್ಬಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಾದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿದ್ದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆವಾಗ "ಇದು ಅಗ್ನಿವಿದ್ದೆ", "ಇದು ಆತ್ಕವಿದ್ದೆ" ಎಂಬ ಭೇದವ್ಯವಹಾರವೇ ತಪ್ಪಾದೀತು. ಆದರೆ ವಿದ್ಯಾಭೇದದ ವ್ಯವಹಾರವು ರೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಗ್ನಿಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಪ್ರಶ್ನೆ - ಕೇವಲ ಲೋಕರೂಢಿಯಿಂದ ಅಗ್ಗಿದೇವತೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ಜಡವಾದ ಅಗ್ಗಿಯನ್ನು ವೃಶ್ವಾನದರಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಹಂ ವೃಶ್ವಾನರಃ' ಎಂಬ ಗೀತಾಸ್ಕೃತಿಯ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿದೆ. ಮತ್ತು ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪುರುಷನು ವರ್ಣಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೋ? ಅವನೇ ವೃಶ್ವಾನರ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತೀಯುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪುರುಷಸೂಕ್ತ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಧಾರವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು "ಕೋ ನ ಆತ್ಮಾ ಕಿಂ ಬ್ರಹ್ಮ" 'ಎಂಬುದಾಗಿ ವೈಶ್ವಾನರ ಪ್ರಕರಣವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆತ್ಮ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹಕ್ಕುಬ್ಗಳಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು "ಸರ್ವೇ ಪಾವಾನ್ಯಃ ಪ್ರದಯಾಯತೇ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಅವನ ವೃಶ್ವಾನರನ ಪ್ರಾನಂದ ಸಕಲ ಪಾಪಗಳು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಸರ್ವಗತತ್ತಾದಿರಿಂಗಗಳು ಸಹ ವೈಶ್ವಾನರನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇಳಲಾರುತ್ತಿದೆ. ಇವುಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನ ವಿಷ್ಣವೇ ಆಗಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನೀವು ಹೇಳಿದ ಸಮಾಖ್ಯ, ಪ್ರಕರಣ, ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲವೂ ಶ್ರುತಿಗಿಂತ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ. ಬಹುತ್ತಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ವಿಕೆಂದರೆ ಬಹುತ್ತಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗ ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಕ್ಷೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ವಿಕೆಂದರೆ ಬಹುತ್ತಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರಾಬಲ್ಕಕ್ಕೆ ಶ್ವೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ವಿಷ್ಣುತತ್ವವಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮತರ್ಕವಾಕ್ಕೆದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ-

'ದ್ವಿವಿಧಂ ಬಲವತ್ತ್ವಂ ಚ ಬಹುತ್ವಾಚ್ಚ ಸ್ವಭಾವತಃ। ತಯೋಸ್ಸ್ವಭಾವೋ ಬಲವಾನ್ ಉಪಜೀವ್ಕಾದಿಕಶ್ಚ ಸಃ॥'

ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಬಲ್ಕವು ಸ್ವಭಾವಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮತ್ತು ಬಹುತ್ವಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸ್ವಭಾವಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರಾಬಲ್ಕವೇ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು.

ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವು ನಿರವಕಾಶವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ

भावदीपः – व्यवहारस्य निरवकाशत्वं व्यनक्ति – नहीति ।। एवं च सिद्धं साधारण्यमित्याह – अत इति ।। व्यवहारस्याग्न्यादिविषयत्वं विना गत्यन्तराभावादित्यर्थः ।

ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು "ನಹ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಮೇಯವು ಎರಡೂ ಕಡೆ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು "ಅತ್ಯ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೇ ವಿಷಯವೆಂದು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಬೇರೆ ಗತಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಅಗ್ನಾವಿಷ್ಜ್ವ್ವ್ 'ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ವ್ಯಾಕರಣ ಸಮ್ಮತ

भावदीपः - अग्नाविष्ण्वोरिति 'देवताद्वन्द्वे च' इत्यनङादेशः । अन्तर्नय इवोभयवाधेनैक्यं तु नाऽशङ्कचम् ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ "ಅಗ್ನಾವಿಷ್ಣ್ಯಾ," ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ "ದೇವತಾದ್ವಂದ್ವೇ ಚ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅನಆದೇಶವು ಬರುವುದರಿಂದ "ಅಗ್ನಾವಿಷ್ಣ್ಯಾ," ಎಂಬ ರೂಪವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಜಡವಾದ ಅಗ್ನಿಯ ಜೊತೆ ಐಕ್ಕವು ಕೂಡದು

भावदीपः - भूतसाधारणश्रुत्या प्रःप्तं जडेनाभेदायोगात् ।

ಆಂತರಾಧಿಕರಣದ ಸ್ಕಾಯದಂತೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ಬಾಧ ಬರುವುದರಿಂದ ಐಕ್ಕವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುರು ಸುಲಭವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿರೇವತೆಯಲ್ಲಷ್ಟೆಲ್ಲದೆ ಜಡವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲೂ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ ಜಡಭೂತವಾದ ಅಗ್ನಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಐಕ್ಕವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರುತಿಯು ಉಭಯಸಾಧಾರಣ

भावदीपः - कथं तर्हि वैश्वानरस्योक्तमिति भाष्यमित्यतो भावमाह -अत इति ।। श्रुतेः साधारण्यादित्यर्थः ।

ಹಾಗಾದರೆ "ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಕೊಳ್ಳಂ ಇತಿ"ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದರು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ಅತಃ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯು ಎರಡೂ ಕಡೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

'ಸರ್ವಗತತ್ವಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯ

भावदीपः – सर्वगतत्विमत्यन्तवाक्यस्य तात्पर्यम् – न सर्वेति ।। विष्णुरितीत्यनन्तरं तस्येतीत्यनन्तरं च निश्चय इत्यनुषङ्गः ।

"ಸರ್ವಗತತ್ವಂ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯತನಕದ ವಾಕ್ಕದ ತಾತ್ರರ್ಯವನ್ನು "ನ ಸರ್ವ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಿಷ್ಣು: ಎಂಬುದರ ಅನಂತರ ಮತ್ತು "ತಸ್ಯ" ಎಂಬುದರ ಅನಂತರ "ನಿಶ್ವಯಃ" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಪ್ರಕಾರ ಹೇತ್ವಂಶದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीनः – व्युत्क्रमेण भाष्यं व्याचष्टे – अयमिति ।। श्रुतिसाधारण्ये

विशेषश्रुत्यादेः निश्चय इति न्यायविवरणादिना हेत्वंशं व्याचष्टे – आत्मानमिति ।।

ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವೃತ್ಯಮವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಅಯಂ ವೈಶ್ವಾನರಃ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಶ್ರುತಿಯು ಉಭಯ ಸಾಧಾರಣವಾದಾಗ ವಿಶೇಷ ಶ್ರುತಿಯು ನಿಶ್ಚಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಪ್ರಕಾರ ಹೇತ್ಮ್ಮಂಶವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಆತ್ಯಾನಂ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ವಿಶೇಷಣಪದದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

भावदीपः - विशेषणपदकृत्यं व्यावर्त्यं पूर्वमाह - नचेति ।। वक्ष्यमाणत्वात् साक्षादपीत्यादि सूत्रेष्विति भावः ।।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ವಿಶೇಷಣ' ಪದದ ಸಾರ್ಥಕ್ಕವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾವರ್ತವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕವನ್ನು "ನ ಚ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ವಕ್ಷ್ಮಮಾಣತ್ರಾತ್" ಎಂದರೆ "ಸಾಕ್ತಾದಪ್ಪವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನೀ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಸ್ಮರ್ಯಮಾಣಮನುಮಾನಂ ಸ್ಯಾದಿತಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् – ।। स्मर्यमाणमनुमानं स्यादिति ।।२५।।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ -- 'ಅಹಂ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಭೂತ್ತಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಗವದ್ದೀತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಸ್ಪೃತಿಯು ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವೈಶ್ವಾನರನೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾಪಕವಾಗಿದೆ.

ಅರ್ಥ - ಇತಿ ಸ್ವರ್ಯಮಾಣಂ = 'ಅಹಂ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಭೂತ್ತಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವೈಶ್ವಾನರತ್ನವು, ಅನುಮಾನಂ = ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವೈಶ್ವಾನರನೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾಪಕವು, ಸ್ಕಾತ್ = ಆಗುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಟ

ಭಗವದ್ದೀತೆಯ ಆಧಾರದಿಂದ ವೈಶ್ವಾರನನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् -

'अहं वैश्वानरो भूत्वा प्राणिनां देहमाश्रितः ।'(भ.गी.१५-१४) इति स्मर्यमाणमञापि स एवोच्यत इत्यस्यानुमापकम् । समाख्यानात् । इतिशब्दः समाख्याग्रदर्शकः ॥ २५ ॥

"ನಾನು ವೈಶ್ವಾರನಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದೇನೆ' ಹೀಗೆ ಭಗದದ್ದೀತೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಊಹಿಸಬೇಕು. ಗೀತೆಯು ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ "ಇತಿ" ಎಂಬ ಶಬ್ಧವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವೈಶ್ವಾನರ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅಗ್ನಿ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಹಂ = ನಾನು, ವೈಶ್ವಾನರ: = ವೈಶ್ವಾನರನೆಂಬ, ಭೂತ್ವಾ = ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ, ಪ್ರಾಣಿನಾಂ = ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ, ದೇಹಂ = ದೇಹವನ್ನು, ಅಶ್ರಿತ: = ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಸ್ವರ್ಯಮಣಂ = ಗೀತೆಯೆಂಬ ಸ್ಟೃತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅತ್ಯಾಪಿ = ವೃಶ್ವಾನರ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ, ಸ ಏರ = ಆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ, ಉಚ್ಚತೇಜ = ವೃಶ್ವಾನರನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇತ್ಯಸ್ಥ = ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಅನುಮಾಹಕಂ = ಜ್ಞಾಪಕವಾದ ಯುಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ, ಸಮಾಖ್ಯಾಪಾತ್ = ವೃಶ್ವಾನರವಿದ್ದ ಮತ್ತು ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ವೃಶ್ವಾನರಶಬ್ಧವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ. ಇತಿ ಶಬ್ಬ = ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ವೃಶ್ವಾನರಶಬ್ಧವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ. ಇತಿ ಶಬ್ಬ = ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ವೃಶ್ವಾನರಶಬ್ಧವು, ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರದರ್ಶಕ: = ಸಮಾಖ್ಯಾ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

र्वुङानुरक्त विद्यानुष्य धाराविष्टुः राज्यात सत्तर्कदीपाविष्टः – स्मर्यमाणमनुमानं स्यादिति ।। १-२-२५ ।।

वैक्वानरशब्दप्रतिपाचो विष्णुरेवेत्येतद् भगवद्वाक्यसंवादेन दर्शयत्सूत्रं पठित्वा व्याचष्टे – स्मर्यमाणमित्यादिना ।। समाख्यानं व्याख्यानम् ।।

ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ದಾಕ್ಕವು ಸಂವಾದವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಸ್ಕರ್ಯಮಾಣಮಿತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಸಮಾಖ್ಯಾನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಎಂದರ್ಥ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೆನ್ನಲು ಗೀತೆಯ ಸಮಾಖ್ಯಾನ

तत्वप्रदीपः – ''स्मर्यमाणमनुमानं स्यादिति'' ।। 'अहं वैश्वानरो भूत्वा' इत्यत्र वैश्वानर इति विष्णुविषयतयैव निर्णीतं स्मर्यमाणमनेन सन्दिह्ममानेन वैश्वानरशब्देन सममाख्यानमत्रापि स एवोच्यत इत्यस्यार्थस्यानुमापकम् ।।छ।।

'ಅಹಂ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಭೂತ್ವಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಗೀತೆಯ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಕವು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದ ಛಾಂದೋಗ್ಯ- ಶ್ರುತಿಯ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಮಾನವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣದ ಬಲದಿಂದ ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ- ನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಅನುಮಾಪಕವಾಗಿದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ – 'ಯಸ್ತು ಏತಮೇವಂ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಂ ಅಭಿವಿಮಾನಂ ಆತ್ಮಾರಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ಕೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಂಗುಷ್ಕಪರಿಮಾಣದಷ್ಟು ನೆಲಸಿರುವವನು ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಅರ್ಥದ ವಾಕ್ಕ ಭಗವದಿಂಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ - 'ಆಹಂ ವೃಶ್ವಾನರೋ ಭೂತ್ರು ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ದೇಹಮಾತ್ರಿತಃ' 'ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ ನಾನು ವೃಶ್ವಾನರನಾಗಿ ನೆಲಸಿದ್ದೇನೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಗೀತೆಯ ಈ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಎಷ್ಟುವೇ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ವಾಕ್ಕವನ್ನೇ ಭಾಂದೋಗ್ಯವು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿರುವ ವೃಶ್ವಾನರ ಶುಬ್ದರಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಏಷ್ಟುವೇ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

'ಸಮಾನೋಕ್ತಿ: ಸಮಾಖ್ಯಾ' ಸಮಾನವಾದ ಎರಡು ಸಮಾಖ್ಯಾ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ವೃಶ್ವಾನರನು ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ಆಹಾರವನ್ನು ಜೀರ್ಣ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಛಾಂದೋಗ್ಯವು ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರನು ಪ್ರಾದೇಶ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಭಗವದ್ದೀತೆಯು ಛಾಂದೋಗ್ಯಶ್ರತಿಗೆ ಸಮಾಖ್ಯಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಯವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾಶಂಕೆ

तत्त्वप्रकाशिका – स्मर्यमाणमनुमानं स्यादिति ।। १-२-२५ ।।

नन्वात्मशब्दस्यामुख्यवृत्तिमभ्युपेत्याष्ट्र्यादीनामेव वैश्वानरत्वं र्कि न स्यादित्याशङ्कां परिहर्तुं हेत्वत्त्तोण वैश्वानरस्य विष्णुत्वं निश्चाययत्सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे – स्मर्यमाणमिति ।।

ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಆಧಾರದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರನೆನ್ನದೇಕೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಆದರೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಆಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅಗ್ನಿದೇವತೆ, ಭೌತಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದವನ್ನು ಏಕೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಾರದು? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಮತ್ರೊಂದು ಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಈ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಕಾಸ ಮಾಡಿ "ಸ್ವರ್ಯಮಾಣಮ್" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಭಾಷ್ಕಕಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಬೇರೆ ಹೇತುವಿನಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ

तत्त्वप्रकाशिका – 'अहं वैश्वानरो भूत्वा' इति स्मृत्युक्तं विष्णोः वैश्वानरत्वमत्र वैश्वानरविद्यायामपि स गीतोक्तो भगवानेव वैश्वानरपदेनोच्यत इत्यस्यार्थस्यानुमापकं भवति ।

'ಅಹಂ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಭೂತ್ವಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಗೀತೋಕ್ತನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರಕೃತ ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವೈಶ್ವಾನರನೇ ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೇ ?

तत्वप्रकाशिका – स्मृतौ विष्णोर्वैश्वानरत्वोक्तेर्वैश्वानरविद्यायामप्यसावु च्यत इति भावः । स्मृत्युक्तवैश्वानरस्य विष्णुत्वेऽप्यत्रोक्तस्य कुतो विष्णुत्वम्? इत्यत आह् – समाख्यानादिति ।। समाख्यानपुक्तिनं सूत्रितेत्यत आह् – इतीति ।। अनेन 'इति स्मर्यमाणम्' इत्यन्वयः सूचितो भवति ।।२५।।

ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನೇ ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾದರೂ ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಏಕೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ಸಮಾಖ್ಯಾನಾತ್" ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ಇತಿ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಭಾಷ್ಕದಿಂದ 'ಇತಿ ಸ್ಕರ್ಯಮಾಣಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ವಿವಕ್ತಿಸಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಶಬ್ದವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವತಾರಿಕೆ

भावदीपः – स्मर्यमाणमनुमानं स्यादिति ।। सूत्रे चशब्दाभावाच्छङ्का-निवर्तकत्वेन सूत्रमवतारयति – नन्विति ।।

॥ ಸ್ವರ್ಯಮಾಣಮನುಮಾನಂ ಸ್ಕಾದಿತಿ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ''ಚ'' ಶಬ್ದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಶಂಕಾಪರಿಹಾರಕವಾಗಿ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ''ನನು'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಅಗ್ನಿದೇವತೆ, ಭೂತಾಗ್ನಿ, ವಿಷ್ಣು ಈ ಮೂರೂ ಕೂಡ ವೈಶ್ವಾನರರೇ ?

भावदीपः - अध्यादीनामेवेति ।। अग्निदेवतातेजोभूतविष्णूनां त्रयाणामेवेत्यर्थः । यद्वोपलक्षितविद्यान्तराभिप्रायेण बहुवचनोक्तिः ।

"ಅಗ್ರ್ಯಾದೀನಾಮೇವ" ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಗ್ತಿರೇವತೆ, ಭೌತಿಕವಾದ ತೇಜಸ್ಸು, ವಿಷ್ಣು ಮೂರರಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ಉಪಲಕ್ಷಿತವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ "ಅಗ್ನ್ಯಾದೀನಾಂ" ಎಂದು ಬಹುವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇಂದ್ರ, ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪಾರ್ಹ

भावदीपः – वैक्वानरत्वमित्युपलक्षणम् । इन्द्राकाराप्राणगायत्रीत्यादिक-मित्यर्षः । स्मृतिसमाख्याप्युपलक्षणं 'यो देवानां नामधा एक एव' 'नामानि सर्वाणि' इत्यादेरिति भावः । "ವೈಶ್ವಾನರತ್ವಂ" ಎಂಬುದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಇಂದ್ರ, ಆಕಾಶ, ಪ್ರಾಣ, ಗಾಯತ್ರೀ ಇವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಸ್ಕೃತಿಸಮಾಖ್ಯಾವೂ ಸಹ ಇಲ್ಲಿ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. "ಯೋ ದೇವಾನಾಂ ನಾಮಾಧಾ ಏಕ ಏವ" ಎಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತು "ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ" ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ತಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

'ಅಹಂ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಭೂತ್ವಾ' ಎಂಬ ಗೀತೆಯ ವಾಕ್ಯ

भावदीपः – क्रमेण भाष्यपदानामर्थमाह – अहिमिति ।। इत्यन्वय इति सूत्र इति योज्यम् । भाष्ये 'अहं वैश्वानरो भूत्वा प्राणिनां देहमाश्रितः' इति स्मर्यमाणमित्युक्तेरिति भावः ।

ಕ್ರಮವಾಗಿ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ''ಅಹಂ'' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಸ್ವಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ''ಇತಿ ಅನ್ವಯಃ'' ಎಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ''ಆಹಂ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಭೂತ್ವಾ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ದೇಹಮಾತ್ರಿತಃ'' ಎಂದು ''ಸ್ಕರ್ಯಮಾಣಂ'' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ವಿವತ್ತಸಬೇಕು.

'ವಿಶೇಷಶ್ರುತ್ಯಾದೇಃ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದಾರ್ಥ

भावदीपः – तथाच वैश्वानरो विष्णुरेव । 'अहं वैश्वानरः' इति गीतायां स्मर्यमाणत्वादिति भावः । एतेन न्यायविवरणोक्तस्य विशेषश्रुत्यादेरित्यादिपदस्य समाख्यानामित्यर्थः । तत्कृत्यं च दर्शितं भवति ।।

ಅದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವ ವೈಶ್ಯಾನರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ''ಅಹಂ ವೈಶ್ವಾನರಃ'' ಎಂಬುದಾಗಿ ಗೀತೆಯ ಆಧಾರವಿರುವುದರಿಂದ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ''ವಿಶೇಷಶ್ರುತ್ಯಾದೇ:'' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ''ಆದಿ'' ಪದದದಿಂದ ಸಮಾಖ್ಯಾ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಈಗ ತೋರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् — ।। शब्दादिभ्योऽन्तःप्रतिष्ठानाजेति चेन्नतथादृष्ट्युपदेशादसम्भवात् पुरुषविधमपि चैनमधीयते ।। २६ ।।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - 'ಅಯಮಗ್ಗಿ:' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು 'ವೈಶ್ವಾನರ: ತದ್ದುತಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೋಮಾಧಾರತ್ವ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, 'ಯೋ ಯಮ್ ಅಂತಃಪುರುಪೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಆಹಾರವನ್ನು ಜೀರ್ಣಮಾಡುವಂತಹ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ,

ಇದು ತಪ್ಪು, ಏಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಆಯಾ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಭಗದಂತನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಲಿಂಗಗಳು ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಅಗ್ನಿಯ ಲಿಂಗಗಳು ಸಾವಕಾಶಗಳಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಈ ಪ್ರಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ 'ಕೋ ನ ಆತ್ಮಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಆತ್ಮಾದಿ ಶಬ್ಬಗಳು ಆಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಂಭಾವಿತಗಳಾದ್ದರಿಂದರೂ ಅಗ್ನಿಯು ವೈಶ್ವಾಸರನಲ್ಲ. ಆಫ್ಟ್ ಅಲ್ಲದೆ ಈ ವೈಶ್ವಾಸರನಿಗೆ ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ನಾರಾಯಣನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ವೈಶ್ವಾಸರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅರ್ಥ -- ಚತ್ತುವು ಯುಕ್ತಿಸಮುಚ್ಚಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಶಜ್ದರಿಸ್ಟ್ : ಅಗ್ಗಿತಲ್ಲ ಹೋಮಾರ್ಥಿ ಕರಣತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳರುವುದರಿಂದ, ಅಂತಪ್ರತಿಹಾನ್ಯಾತ್ : ಮಾಡುತ್ತದಿಂದ ಶಂರದ ಒಳಗಡೆ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ವೈಹ್ವಾಸರನು ನಂ ಎಜ್ಜುವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಅಗ್ಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಇತಿ ಚೀನ್ನ : ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ, ಇದು ತಪ್ಪು, ಏಕೆಂದರೆ ತಥಾ : ಹಾಗೆ ಅಗ್ಗೆ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ಬಗಳು, ಲಿಂಗಗಳು, ದೃಷ್ಟ್ಯುಪದೇಶಾತ್ : ಉಪಾವನೆಗೋರ್ನ ಹೇಳಿಲ್ಪಟ್ಟಿ ಅರ್ಥರಿಂದ ಅಗ್ಗಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ಬಗಳು, ಹಾಗುಳು ಹಾಗೂ ಅಗ್ಗಿಯ ಲಿಂಗಗಳು ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶಮಾಗುವುದರಿಂದ ಅದರ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಗ್ಗಿಯ ಲಿಂಗಗಳು ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶಮಾಗುವುದರಿಂದ ಅದರ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆಶ್ವಕ್ತೆ : ಬ್ರಹತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಅಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ಆಸಂಭಾವಿತವಾದ್ದರಿಂದ ವೃಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಯಾವ ಕಾಠಣದಿಂದ ರಂದೋಗಳು, ಏನಮ್ : ಈ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ವೃಶ್ವಾನರನ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಯಾವ ಕಾಠಣದಿಂದ ರಂದೋಗಳು, ಏನಮ್ : ಈ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು

ಪುರುಷವಿಧಂ = ಪುರುಷಸೂಕ್ತ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ಆಧೀಯತೇ = ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾಸರನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಚಶಬ್ದರಿಂದ ಪುರುಷಸೂಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷ್ಣುಪರಶ್ವವು ಬಹುಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ಉಪಾಸನೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – 'अयमग्निर्वैक्वानरः (बृ.७ -९-१.)

'वैक्वानरमृत आजातमन्निम्' (ऋ.६-७-१)इत्यादिशब्दः ।

'वैक्वानरे तद्धतं भवति'(छां.५- २४-४)

'हृदयं गाईपत्यो मनोऽन्वाहार्यपचन आस्यमाहवनीयः' (छां. ५-१८-२.)

इत्याद्यक्रिलिङ्गमादिशब्दोक्तम् ।

'येनेदमन्नं पच्यते' (बृ.७-९-१.)

'तचद् भक्तं प्रथममागच्छेत् तद्धोमीयम्' (छां. ५-१९-१.)इत्यादिना पाचकत्वेनान्तःप्रतिष्ठानं च प्रतीयते । तस्मान्न विष्णुरिति चेत् –

ಅನುವಾದ - 'ಅಂತುಸ್ಥನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಅಕಾರವಾಚ್ಯನಾದ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವೈಶ್ವಾನರನ್ನು ಅಗ್ನಿಯೆಂದು ತಿಳಿ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಅಧಾರಗಳಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಶಬ್ದ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಈ ಅರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಮತ್ತು ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವೈಶ್ವಾನರೇ ತದ್ಭುತಮ್' ಎಂಬ ಹೋಮಾಧಾರತ್ನವು, 'ಹೃದಯಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ' ಎಂಬ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸೂತ್ರದ ಆದಿಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಗ್ನಿಯ ಧರ್ಮಗಳು. ಇದರಂತೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ 'ಯಾರಿಂದ ಅನ್ನವು ಪಚನವಾಗುತ್ತಿದೆಯೋ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಏನೇನು ತಿನ್ನುತ್ತೇವೋ ಮೊದಲು ಅದು ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಹೋಮದ್ರವ್ಯವನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ' ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಕಲ ಪಾಚಕರೂಪನಾಗಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಇರುವಿಕೆಯು ಶ್ರತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಆಕ್ಟೇಪ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಲ್ಲ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಆಕ್ಷೇಪಾಂಶವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಯಮಗ್ಗೇ = ಈ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದವು, ಪೈಶ್ವಾಸರ: = ವೈಶ್ವಾಸರನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಅ ಋರ್ಜಿ = ಅಕಾರವಾಚ್ಯನಾದ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಂಟಾಗಲಿ ಎಂದು, ಜಾತಂ = ಹುಟ್ಟಿದ, ಪ್ರಶ್ನಾಸರಂ = ಪೈಶ್ವಾಸರನನನ್ನು, ಅಗ್ನಿಂ = ಅಗ್ನಿಯೆಂದು ತೀ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಋಗ್ವೇದವು ಹೇಳಿದೆ. ಶಬ್ಬ = ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದ ಎಂಬುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಸೂಚಿತವಾಗಿವೆ.

ವೈಶ್ವಾಶರೀ = ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲಿ, ತದ್ದುತಮ್ ಭವತಿ = ಅನ್ನವೆಲ್ಲವೂ ಭಸ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೃಗಯಂ = ವೈಶ್ವಾನರನ ಹೃದಯವೇ, ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಂ = ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ ಎನಿಸಿದೆ. ಮನಃ = ಮನಸ್ಸು, ಅನ್ನಾಹಾರ್ಯಪಚನಃ = ಅನ್ನಾಹಾರ್ಯಪಚನ ಎನಿಸಿದೆ. ಆಸ್ಯಂ = ಮುಖವು, ಆಹವನೀಯಃ = ಆಹವನೀಯ ಎನಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇತ್ಯಾದಿ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದವು, ಅಗ್ನಿರಿಂಗಂ = ಆಗ್ನಿಯ ಧರ್ಮಗಳು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಶಬ್ಬೋಕ್ತಂ = ಆದಿಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿನೆ.

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯೇನ = ಯಾರಿಂದ, ಇದಂ = ಎಲ್ಲರಿಂದ ತಿನ್ನಲ್ಪಟ್ಟ, ಅನ್ನಂ = ಅನ್ನವು, ಪಚ್ಯತೇ = ಪಚನವಾಗುತ್ತದೋ, ಮತ್ತು ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪದ್ ಭಕ್ತಂ = ನಾವೆಲ್ಲ ತಿನ್ನಲ್ಪಟ್ಟ ಆಹಾರವು, ಪ್ರಥಮಮಾಗಚ್ಛತ್ = ಜೀರ್ಣವಾಗುತ್ತದೋ, ತಮ್ಮೊದಿನಾ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ, ಪಾಚಕತ್ವನ = ಸಕಲ ಪಾಚಕರೂಪನಾಗಿ, ಆಂತ: = ಶರೀರದಲ್ಲಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಂ ಚ = ಇರುವಿಕೆಯೂ ಸಹ, ಪ್ರತೀಯತೇ = ಶಕ್ತಿತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ತಪ್ಪಾತ್ = ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ, ನ ಎಷ್ಟು = ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ. ಇತಿ ಚೇತ್ = ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದರೆ, ನ = ಯುಕ್ತವಲ್ಲ.

ಸಕಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् –

न, 'अथ हेममात्मानमणोरणीयांसं परतः परं विद्वं हरिमुपासीतेति । सर्वनामा सर्वकर्मा सर्विछद्गः सर्वगुणः सर्वकामः सर्वधर्मः सर्वरूप इति ।' 'सय एतमेवमात्मानं विद्वं हरिमारादरमुपास्ते तस्य सर्वेषु ठोकेषु सर्वेषु भूतेषु सर्वेषु देवेषु सर्वेषु वेदेषु कामचारो भवति' इति तत्तन्नामिळङ्गादिना तस्यैव दृष्ट्युपदेशान्महोपनिषदि ।।

ಅನುವಾದ – ಈ ಆಕ್ಷೇಪವು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಮಹೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ –

'ವೈಶ್ವಾನರಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಸರ್ವಾಂತಸ್ವನಾದ ಪುರುಷನನ್ನು ಅಣುವಿಗಿಂತಲೂ ಅಣುವೆಂದು, ಮಹತ್ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡವನೆಂದು, ಸಕಲಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾದ ಪಾಪಪರಿಹಾರಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿರಿ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದನೇ ಸಕಲಶಬ್ಬಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸಕಲಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅನಂತಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪೂರ್ಣಕಾಮನೂ, ಸರ್ವಧಾರಕನೂ, ಜೀತನಾಹುಚೀತನಾತ್ಮಕವಾದ ಸಕಲಮಪ್ತುಗಳೇ ಪ್ರತಿಮೆಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಪರಮಾತ್ಯನನ್ನು ಸರ್ವನಿಯುಮಕನೆಂದೂ, ಎಲ್ಲೆಡೆ

ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆಂದೂ ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ, ಸಕಲ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ, ಸಕಲ ವೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮನಬಂದಂತೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಆಯಾ ಹೆಸರು, ಗುಣ, ಧರ್ಮ ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೋರ್ಚರ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾಸರ ಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳು ಹಾಗೂ ಪಾಚಕತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಸಮನ್ಯಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪರಿಹಾರವನ್ನು ನೀಡುವ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ನ = ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅಥ = ಅನಂತರ, ಹ = ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ, ಇಮಂ = ಪುರುಷನನ್ನು, ಆತ್ಮಾನಂ = ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದವನನ್ನು, ಅಣೋರಣೇಯಾಂಸಂ = ಅಣುವಿಗಿಂತಲೂ ಅಣುತಮನಾದವನೆಂದು, ಪರತಃ = ಮಹತ್ವದಾರ್ಥ-ಕೃಂತಲೂ, ಪರಂ = ದೊಡ್ಡವನೆಂದು, ವಿಶ್ವಂ = ಸಕಲ ದೇಶಕಾಲಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದವನೆಂದು, ಹರಿಂ = ಪಾಪಪರಿಹಾರಕನೆಂದು, ಉಪಾಸೀತ = ಉಪಾಸನಮಾಡಬೇಕು. ಇತಿ = ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಮತ್ತು ಸ: = ಅವನೇ, ಸರ್ವನಾಮ = ಸಕಲಶಬ್ದಶ್ರತಿಪಾದ್ಯನು,
ಸರ್ವಕರ್ಮಾ = ಸಕಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವವನು, ಸರ್ವರಿಂಗ: =
ಸಕಲ ಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನು, ಸರ್ವಗುಣ: ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನು,
ಸರ್ವಕಾಮ: = ಪೂರ್ಣವಾದ ಕಾಮನೆಯುಳ್ಳವನು, ಸರ್ವಧರ್ಮ: =
ಸಕಲಧಾರಕನು, ಸರ್ವರೂಪ: = ಚೇತನಾಚೇತನವೆಂಬ ಸಕಲಪರಾರ್ಥಗಳೇ ಪ್ರತಿಮೆಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು, ಇತಿ = ಹೀಗೆಯೂ
ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಮತ್ತು ಸ: = ಯಾವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಧಿಕಾರಿಯು, ಏತಂ = ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಯನನ್ನು, ಏವಂ = ಹೀಗೆ, ಆತ್ಮಾಕಂ = ಸರ್ವನಿಯಾಮಕನೆಂದು, ಏತ್ತಂ = ಎಲ್ಲಡೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು, ಹರಂ = ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು, ಆರಾತ್ = ಹೃದಯದಲ್ಲಿ, ಅರಂ = ಚೆನ್ನಾಗಿ, ಉಪಾಸ್ತೇ = ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ರಾನೋ, ತಸ್ಯ = ಅಂತಹ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ, ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು = ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ, ಸರ್ವೇಷು ಭೂತೇಷು = ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ, ಸರ್ವೇಷು ದೇವೇಷು = ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ, ಸರ್ವೇಷು ವೇದೇಷು = ಸಕಲ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾಮಚಾರ: = ಮನಬಂದಂತೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು, ಭವತಿ = ಆಗುತ್ತದೆ.

ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ತತ್ತನ್ನಾಮಲಿಂಗಾದಿನಾ = ಆಯಾ ಹೆಸರು ಗುಣಧರ್ಮ ಇವುಗಳಿಂದ, ತಸ್ಕೇವ = ಆ ವಿಷ್ಣುವಿಗೇ, ಮಹೋಪನಿಷದಿ = ಮಹೋಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ,

ದೃಷ್ಟ = ತಿಳಿವಳಿಕೆಗಾಗಿ, ಉಪದೇಶಾತ್ = ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಪದವಾಚ್ಯನಾದವನೇ ವೈಶ್ವಾನರ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् -

'अनात्तत्वादनात्मान ऊनत्वाद् गुणराशितः । अब्रह्माणः परे सर्वे ब्रह्माऽत्मा विष्णुरेव हि ।' इत्यादिना, 'को न आत्मा कि ब्रह्म' (छां.५-११-१.) इत्यारम्भाचान्येषामसम्भवाद् विष्णुरेव वैश्वानरः ।

ಅನುವಾದ - "ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮರೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳ ರಾಶಿಯಿಂದ ಉನರನಾ(ಕಡಿಮೆಯಾ)ಗಿರುತ್ತಾರೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಭಿನ್ನರಾದ ಆ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ನಪದವಾಚ್ಯರೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗುಣಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸರ್ವಸ್ಥಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ" ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ; ಮತ್ತು ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ "ನಮಗೆ ಯಾರು ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೋ" ಎಂಬುದಾಗಿ ವೈಶ್ವಾನರಪ್ರಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸುತನಾದ ವೈಶ್ವಾನರಮ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶ್ರುತಿ, ಲಿಂಗಾದಿಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಆತ್ಮಶಬ್ದಾದಿಗಳು ಬೇರೆ ಕಡೆ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅನಾಪ್ತತ್ಯಾತ್ = ವ್ಯಾಪಕತ್ವವು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಅನಾತ್ಮಾಣ: = ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಆತ್ಮಶಬ್ದವಾಡ್ಯರಲ್ಲ. ಗುಣರಾಶಿತ: = ಕರ್ರ್ಯಾಣಗುಣಗಳ ರಾಶಿಯಿಂದ, ಊನಾತ್ತತ್ = ನ್ಯೂನರಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಹರೇ: = ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಭಿನ್ನರಾದ, ಸರ್ವೇ = ಸಕಲ ಚೇತನರು, ಅಬ್ರಹ್ಮಾಣ: = ಬ್ರಹ್ಮಪದವಾಡ್ಯರಾಗಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮ = ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನು, ವಿಷ್ಣುದೇವ = ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಜಿ = ಮತ್ತು, ಆತ್ಮಾ = ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಹಿ = ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಷ್ಟೇ.

ಇತ್ಯಾಧಿನಾ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ, ಮತ್ತು ನಃ = ನಮ್ಮನ್ನು , ಕಃ = ಯಾರು, ಅತ್ಯಾ = ಅಂತರ್ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಕಿಂ ಬ್ರಹ್ನ = ಗುಣಪೂರ್ಣವಾದ ಅಂತಹ ವಸ್ತು ಯಾವುದು?, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಆರಂಭಾಚ್ವ = ವೈಶ್ವಾನರ ಪ್ರಕರಣವು ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅನ್ಯೇಷಾಂ = ಅಗ್ನ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೆ, ಅಸಂಭವಾತ್ = ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳು ಅಸಂಭಾವಿತ-ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ವಿಷ್ಣುರೇ = ವಿಷ್ಣುವೇ, ವೈಶ್ವಾನರಃ = ವೃಶ್ವಾನರನನಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಪುರುಷಸೂಕ್ತ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೇ ವೈಶ್ವಾನರ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् –

'चन्द्रमा मनसो जातः । चक्षोः सूर्यो अजायत' (तै.आ. ३-१२) इत्यादिना यः पुरुषाख्यो विष्णुरभिहितस्तद्विधमेवात्र 'मूर्धैव

सुतेजाश्वक्षुर्विश्वरूपः प्राणः पृथग्वर्त्मा' (छां. ५-१८-२.) इत्यादिनैनं वैश्वानरमधीयते ।।

ಅನುವಾದ - ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ 'ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಚಂದ್ರನು ಜನಿಸಿದನು ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಆದಿತ್ಯನು ಹುಟ್ಟಿದನು' ಎಂದು ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪುರುಷಸೂಕ್ತ ಹೇಳುವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ವೈಶ್ವಾನರಪ್ರಕರಣವು ಭಗವಂತನನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವು ವೈಶ್ವಾನರನ ಶಿರೋಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಸೂರ್ಯನು ಅವನ ಕಣ್ಣು ; ವಾಯು ಅವನ ಪ್ರಾಣ ಹೀಗೆ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಶ್ರುತಿಯ ಸಮಾಖ್ಯಾದಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಪುರುಷವಿಧಮಪ್ಯೇನ-ಮಧೀಯತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪುರುಷಸೂಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಮಾ: ಚಂದ್ರನು, ಮನಸ: ಜಾತ: = ಮನಸ್ಸಿನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಚಕ್ಟೋ: = ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ, ಸೂರ್ಯ: = ಆದಿತ್ಯನು, ಅಜಾಯತ = ಜನಿಸಿದನು. ಇತ್ಯಾದಿನಾ = ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ವರ್ಣಿಸಿದ ಇದೇ ಕ್ರಮದಿಂದ, ಯು: = ಯಾವ, ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ವರ್ಣಿಸಿದ ಇದೇ ಕ್ರಮದಿಂದ, ಯು: = ಯಾವ, ಪುರುಷಾವ್ಯಾನಿ = ಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಅಭಿಹಿತ: = ಪ್ರತಿಸಾದಧಾನಿಗಿದ್ದಾನೋ, ತದ್ದಿದಮೇದ = ತಾದ್ಮಶಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದವನನ್ನೇ ಅದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ, ಅತ್ರ = ವೈಶ್ವಾನರ ಶಿರೋಭಾಗವು, ಮಾರ್ಥ್ಯವ ಮತೀರ್ಜು: = ಎಲ್ಲಿಡೆ ಪ್ರಕಾಶರೂಪನಾದ ಸೂರ್ಯವು, ಬಿಶ್ವರ್ಯಪ್ಪ = ಎಲ್ಲಿಡೆ ಪ್ರಕಾಶರೂಪನಾದ ಸೂರ್ಯನು, ಚಿತ್ರು = ಕಣ್ಣು, ಪ್ರಾಣ: = ಪ್ರಾಣವು, ಪೃಥಗ್ವರ್ಥಾ = ಪ್ರತ್ಯೇತಮಾರ್ಗವುಳ, ವಾಯು, ಇತ್ಯಾಣವಾ, ಪೃಥಗ್ವರ್ಥಾ = ಪ್ರತ್ಯೇತಮಾರ್ಗವುಳ, ವಾಯು, ಇತ್ಯಾಣವಾ, ಪ್ರಥಗ್ವರ್ಥಾ = ಪ್ರತ್ಯೇತಮಾರ್ಗವುಳ, ವಾಯು, ಇತ್ಯಾಣವಾ, ಪ್ರಥಗ್ವವಾರ್ ವಿಶ್ವನರನನ್ನು,

ಅಧೀಯತೇ = ಛಂದೋಗರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – चशब्देन सकलवेदतन्त्रपुराणादिषु विष्णुपरत्वं पुरुषसूक्तस्य दर्शयति ।

ಅನುವಾದ - 'ಪುರುಷಮಿದದುಪಿ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚ ಶಬ್ದರಿಂದ ಸಕಲವೇದ, ತಂತ್ರ, ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷಸೂಕ್ರವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪುರುಷಸೂಕ್ಷವು ವಿಷ್ಣುಪರವಾದಲ್ಲಿ ಅದರ ಸಮಾಖ್ಯಾದಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರ ವಿಧ್ಯೆಯು ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು ನಿರ್ಣಯ-ವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪುರುಷಸೂಕ್ಷವು ವಿಷ್ಣುಪರವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಚ ಶಚ್ಚೀನ = ಪುರುಷವಿಧಮಪಿ ಚ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚ ಶಬ್ದದಿಂದ ಋಗಾದಿ ಸಕಲವೇದಗಳು, ತಂತ್ರ, ಪಂಚರಾತ್ರ ಮಹಾಭಾರತಗಳು, ಪುರಾಣದಿಷು = ಸಕಲಪುರಾಣಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ಪುರುಷಸೂಕ್ರಸ್ಕ = ಪುರುಷಸೂಕ್ರಕ್ಕೆ, ವಿಷ್ಣುಪರತ್ಯಾ = ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಷ್ಣುಪರತ್ತವನ್ನು, ದರ್ಶಯತಿ = ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ವಿಷ್ಣುಪರವೆನ್ನಲು ಪುರಾಣದ ಆಧಾರ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – तथा च ब्राह्मे –

'यथैव पौरुषं सूक्तं नित्यं विष्णुपरायणम् । तथैव मे मनो नित्यं भूयाद् विष्णुपरायणम् ॥' इति । ಆನುವಾದ – ಇದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ನಪ್ರರಾಣದ ಆಧಾರ ಹೀಗಿದೆ. ಪುರುಷಸ್ತೂಕ್ತವು ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೋ ಅದರಂತೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ನಿರಂತರವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಆಸಕ್ತವಾಗಲಿ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ವಿಷ್ಣುಪರವೇ ಆಗಿದೆ ಎನ್ನಲು ಪುರಾಣದ ಆಧಾರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತಥಾ ಚ = ಇದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಾಷ್ಠೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಪುರಾಣವು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ - ಯಹೈವ = ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಪೌರುಷಂ = ಪುರುಷಸಂಬಧಿಯಾಗ, ಸೂಕ್ತಮ = ಸೂಕ್ತವು, ನಿತ್ಕಮ್ = ಯಾವಾಗಲು, ವಿಜ್ಞುಪರಾಯಣಂ = ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೋ, ತಹೈವಾ = ಹಾಗೆಯೇ, ಮೇ = ನನ್ನ, ಮನಃ = ಮನಸ್ಸು, ನಿತ್ಕಮ್ = ನಿರಂತರವಾಗಿ, ವಿಷ್ಣುಪರಾಯಣಮ್ = ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಆಸಕ್ತವಾಗಿ, ಭೂಯಾತ್ = ಆಗರಿ, ಇತಿ = ಎಂದು.

ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ವಿಷ್ಣುಪರವೆನ್ನಲು ವೇದದ ಆಧಾರ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – चतुर्वेदशिखायां च –

'सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात्' इति । 'एष खेवाचिन्त्यः परः परमो हरिरादिरनादिरनन्तोऽनन्तशीर्षोऽनन्ताक्षोऽनन्तबाहुरनन्त ।गुणोऽनन्तरूपः'इति ।

ಅನುವಾದ - 'ಸಹಸ್ರಶೀರ್ಷಾ ಪುರುಷಃ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಃ ಸಹಸ್ರಪಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಆ ಚಿಂತ್ಯನಾದ ಲೊಕವಿಲಕ್ಷಣನ್ನೂ ಸರ್ವೋತ್ತಮನ್ನೂ ಅನಾದಿಯೂ, ಅನಂತನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅನಂತ ಮುಖವುಳ್ಳವನು, ಅನಂತವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವನು, ಅನಂತವಾದ ತೋಳುಗಳುಳ್ಳವನು, ಅಸಂಖ್ಯವಾದ ರೂಪಗಳೂ, ಗುಣಗಳೂ ಉಳ್ಳವನು. ಎಂಬುದಾಗಿ ಚತುರ್ವೇದಶಿಖೆಯು ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆನ್ನಲು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - ಚತುರ್ವೇದ ಶಿಖಾಯಾಂ ಚ = ಚತುರ್ವೇದ ಶಿಖಾ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೂ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ, ಸಹಸ್ರಶೀರ್ಪಾ ಪುರುಷ: = ಅನಂತವಾದ ಶಿರಸ್ಸುಗಳುಳ್ಳ, ಪುರುಷ ಶ್ರೇಷ್ಟನಾದ ನಾರಾಯಣನು, ಸಹಸ್ರಾಕ್ಟ್ = ಅನಂತವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವನು, ಸಹಸ್ರಪಾತ್ = ಅನಂತವಾದ ಕಾಲುಗಳುಳ್ಳವನು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಏಷ ಹೈದ = ಇಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ, ಅಡುತ್ಯ: = ಅಪ್ಪಮೇಯನು, ಪರು: = ಬರಕ್ಷಣನು, ಪರಮ: ಉತ್ತಮನೂ, ಹರು: = ಪಾಪ ನಾಶಕನು, ಅದಿ: = ಜಗತ್ ಕಾರಣನು, ಅನಾದಿಯು, ಅನಂತ: = ನಾಶವಿಲ್ಲದವನೂ, ಅನಂತರೀರ್ಷ: = ಅನಂತವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವನೂ, ಅನಂತರುವಾದ ಬಾಹುಗಳುಳ್ಳವನೂ, ಅನಂತರುವಾದ ಬಾಹುಗಳುಳ್ಳವನೂ, ಅನಂತರುವಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೂ, ಅನಂತರುವಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೂ, ಅನಂತರುವ ಪಾಪಿಗಳುಳ್ಳವನೂ, ಅನಂತರುವಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನೂ, ಅನಂತರುವ ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ.

ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ವಿಷ್ಣುಪರವೆನ್ನಲು ತಂತ್ರದ ಆಧಾರ ब्रह्मसूत्रभाष्यम् — बृहत्संहितायां च -

'यथा हि पौरुषं सूक्तं विष्णोरेवाभिधायकम् । न तथा सर्ववेदाश्च वेदाङ्गानि च नारद ॥' इत्यादि ।

ಅನುವಾದ - ಬೃಹತ್ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲೂ ಸಹ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಲೈ ನಾರದರೆ ! ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ಹೇಗೆ ವಿಮ್ನವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೋ ಅದರಂತೆ ವೇದ ವೇದಾಂಗಗಳೂ ಸಹ ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಬೃಹತ್ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಚ = ಬೃಹತ್ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಯಥಾ ಹಿ = ಹೀಗೆ, ಪೌಲುವಂ ಸೂಕ್ತಂ = ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು, ವಿಷ್ಣುದೇವಾ = ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ, ಅಭಿಧಾಯಕಮ್ = ಹೇಳುತ್ತದೋ, ತಥಾ = ಹಾಗೆ, ಸರ್ವೇ ವೇದಾಶ್ಟ = ಯಗಾದಿ ಸಕಲವೇದಗಳು, ವೇದಾಂಗಾನಿ = ಶಿಕ್ಪಾದಿ ಷಡಂಗಗಳೂ, ನ ತಥಾ = ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಂತೆ ಸಷ್ಟವಾಗಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ನಾರದಾ = ಎಲೈ ನಾರದರೆ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಯರಿ, ಇತ್ಯಾದಿ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಜನ್ಯಜನಕಗಳಿಗೆ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಭೇದವ್ಯವಹಾರ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् –

'यस्मायजायते चाङ्गाञ्जोकवेदादिकं हरेः। तन्नामवाच्यमङ्गं तद् यथा ब्रह्मादिकं मुखम्॥'

इति नारदीयवचनान्नाभेदोक्तिविरोधः ।। २६ ।।

ಅನುವಾದ - ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ, ಲೋಕಗಳೂ,ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಂಗದಿಂದ ಹುಟ್ಟ ಅವನನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿ, ಅವನಲ್ಲೇ ಲೀನವಾಗುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ಅಂಗಗಳನ್ನು , ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೇ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮುಖ ಎಂಬಂತೆ ಆಯಾ ಲೋಕ ವೇದಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಕರ್ಯೆಯೇಜೀವಿ. ಹೀಗೆ ನಾರದ ಪುರಾಣದ ವಚನವಿರುವುದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾವರ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಶಿರಸ್ತಿಗೂ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಯಸ್ಕಾತ್ = ಯಾವ, ಹರೇ: = ಶ್ರೀಹರಿಯ, ಅಂಗಾತು = ಅವಯವದಿಂದ, ಲೋಕವೇದಾದಿಕಮ್ = ಲೋಕ ಹಾಗೂ ವೇದಗಳು, ಜಾಯತೇ = ಹುಟ್ಟುತ್ತವೋ, ತತಃ = ಅವುಗಳು, ತನ್ನಮ ವಾಚ್ಯಮ್ = ಅವೇ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ, ಅಂಗಂಚ = ಅವನ ಅವಯವವು, ತನ್ನಾಮವಾಚ್ಯಮ್ = ಆ ವಸ್ತು ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯವೇ ಆಗುತ್ತದೆ, ಯಥಾ = ಹೇಗೆಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಕಮ್ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿವರ್ಣಗಳು, ಮುಖರ್ಮ್ = ಮುಖವೆಂದು, ಕರೆಯುತ್ತಾರೋ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ನಾರದೀಯ ವಿರೋಧಮ್ = ಪರಮಾತ್ರವ ಅವಯವಗಳಿಂದ ಅಭಿನ್ನವೆಂಬ ವ್ಯವಹಾರವು ವಿರುದ್ಧ-ವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

'ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿ

सत्तर्कदीपाविकः – शब्दादिभ्योऽन्तःप्रतिष्ठानानेति चेन्न तथा दृष्टगुपदेशादसम्भवात् पुरुषविधमपि चैनमधीयते ॥ १-२-२६ ॥

उक्तार्थमाक्षिप्य समर्थयत्सूत्रं पठित्वा व्याचष्टे – शब्देत्यादिना ।।

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಉತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠನ ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ''ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯಃ'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

'ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ

सत्तर्करीपाविकः – अस्यार्थः – 'आत्मानं विश्वानरम्' इत्यात्मशब्देन विशेषितोऽप्ययं वैश्वानरविषाप्रतिपाषो न विष्णुः, 'अयमक्षिर्वैश्वानरः' 'वैश्वानरमृत आजातमक्रिम्' इत्यादिनाक्षिशब्देन विशेष्यमाणत्वात् ।

ಇದರ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ -- 'ಆತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯಕಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಥವಾ ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗರು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಯಮಗ್ನಿವೈ-ಶ್ವಾನರ: 'ವೈಶ್ವಾನರಮೃತ ಆಜಾತಮಗ್ನಿಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದವನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಲಿಂಗದ ಆಧಾರದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ

सत्तर्कदीपाविकः – लिङ्गवशादप्यक्षिरेवात्र वैश्वानरः । तथाहि 'वैश्वानरे तद्धतं भवति' इति इविराधारत्वमात्मनो वैश्वानरस्येत्यारभ्य हृदयं गाईपत्ये इत्युच्यमानमप्यक्षिल्जम् 'अयमिङ्गवैंश्वानरो येनेदमन्नं पच्यते तद् यद्गुक्तं

प्रथममागच्छेत् तद्धोमीयं प्रथमामाहुतिं जुहुयातां जुहुयात् प्राणाय स्वाहा' इत्यादि अरीरान्तःस्थिताक्षिघानान्येते युज्यन्ते ।

ಲಿಂಗದ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ಸಹ ಅಗ್ಗಿಯೇ ಇಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅದು ಹೀಗೆ -'ವೈಶ್ವಾನರೇ ತದ್ದುತಂ ಭವತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹವಿರಾಧಾರತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗವು, ಹಾಗೂ 'ಆತ್ಮನಃ
ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯ' ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 'ಹೃದಯಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ
ಗಾರ್ಹಪತ್ಯತ್ತವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ಹಾಗೂ 'ಅಯಮಗ್ನಿವೈಕ್ತ್ರಾನರೋ ಯೇನೇದಮನ್ನಂ ಪಚ್ಯತೇ
ತದ್ ಯದ್ಭುಕ್ತಂ ಪ್ರಥಮಮಾಗಚ್ಛೇತ್ ತದ್ಯೋಮೀಯಂ ಪ್ರಥಮಮಾಹತಿಂ ಜಾಹುಯಾತ್
ತಾಂ ಜುಹುಯಾತ್ ಪ್ರಾಣಾಯ ಸ್ವಾಹಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶರೀರಾಂತಚ್ಛಿತನಾದ ಅಗ್ಗಿಗೆ
ಆಹುತಿದಾನ, ಹೀಗೆ ಶರೀರಾಂತಚ್ಛಿತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿಯೇ
ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಪಾಚಕತ್ರಧರ್ಮದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉಪಾಸನೆ

सत्तर्कदीपाविद्धः – 'अथ हेममात्मानम्' इत्यादिमहोपनिषद्वाक्ये अष्ट्यादिनामिभः पाचकत्वादिधर्मैर्विष्णूपास्तेरुपदिष्टत्वेनात्र वह्नवादिप्रापकशब्द लिङ्गाभावात् । अरमत्यन्नमित्यर्थः ।

'ಅಥ ಹೇಮಮಾತ್ಮಾನಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಮಹೋಪನಿಷದ್ವವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ನಾಮಾತಕ್ಷಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಪಾಚಕತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಹ್ನ್ಯಾದಿಪ್ರಾಪಕವಾದ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳಾಗಲೀ ಲಿಂಗಗಳಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಅರಮ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅನ್ನ ಎಂದರ್ಥ.

ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೆನ್ನಲು ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಪುರುಷಸೂಕ್ತಗಳ ಆಧಾರ

सत्तर्कदीपाविकः – 'को न आत्मा किं ब्रह्म' इत्युपक्रम्य निरूप्यमाणत्वादयं वैश्वानरो विष्णुरेव नाश्चिः । अनात्तत्वादिवाक्येन

आत्मब्रह्मशब्दयोः विष्ण्वन्यत्रासम्भावितत्वस्य कयनात् पुरुषसूक्तसंवादादप्यत्र वैश्वानरशब्देन विष्णुरेवोच्यते ।

'ಕೋ ನ ಆತ್ಮಾಕಿಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲ. 'ಅನಾತ್ರತ್ತಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಆತ್ಮಾ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ಬಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ಉಪವನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಪುರುಷಸೂಕ್ತದ ಸಂವಾದವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಪುರುಷಸೂಕ್ತ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೇ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತ

सत्तर्कदीपाविकः – तथाहि 'चन्द्रमा मनसो जातः चक्षोरस्पूर्यो अजायत' इत्यादि पुरुषस्क्तवाक्येन यः सहस्रशीर्षो पुरुष उक्तः स एवात्र प्रत्यभिज्ञायते आत्मनो वैश्वानरस्य 'मूर्यैव सुतेजाः चक्षुः विश्वरूपः' इत्यादिना ।

'ಚಂದ್ರಮಾ ಮನಸೋ ಜಾತಃ ಚಕ್ಟೋ ಸೂರ್ಯೀ ಅಜಾಯತ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಪುರುಷಸೂಕ್ಕದ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಯಾವ ಸಾವಿರಾರು ತಲೆಗಳುಳ್ಳ ಪುರುಷನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ-ನಾಗಿದ್ದಾನೋ ಅವನೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತ್ಮಶಬ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ವೃಶ್ವಾನರಶಬ್ದದಿಂದ 'ಮೂರ್ಧೈವ ಸುತೇಜಾಃ ಚಕ್ಷು: ವಿಶ್ವರೂಪಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

'ಯಫೈವ ಪೌರುಷಂ ಸೂಕ್ತಮ್' ಎಂಬ ಪುರಾಣದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

सत्तर्कदीपाविकः - पुरुषस्क्तस्य विष्ण्वेकपरत्वं सकलवेदेतिहासादिषु अविगानसिद्धं तथाबुक्तम् । 'यथैव पौरुषम्' इत्यादिभिः पुराणवाक्यैः

ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಕಲವೇದ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಾದವಿಲ್ಲದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು 'ಯಥೈವ ಪೌರುಷಂ ಸೂಕ್ತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಪುರಾಣವಾಕ್ಕಗಳಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ದ್ತುಲೋಕಾದಿಗಳಿಗೂ ಭಗವಂತನ ಅವಯವಗಳಿಗೂ ಅಭೇದವಿಲ

सत्तर्कदीपाविकः – पुरुषावयवेभ्यो भेदेन निर्दिष्टानां युलोकादीनां वैक्वानरमूर्धादिभिरभेदेन व्यपदेशस्य गतिरुच्यते यस्मादित्यनेन ।

ಪುರುಷನ ಅವಯವಗಳಿಂದ ದ್ಯುಲೋಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಭೇದವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ವೈಶ್ವಾನರನ ತಲೆ (ಮೂರ್ಧಾ) ಮೊದಲಾದ ಅವಯವಗಳಿಂದ ಅಭೇದವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲು ಏನು ಕಾರಣವೆಂಬುದನ್ನು "ಯಸ್ಮಾತ್ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕರಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅವಯವಗಳಿಗೇಕೆ ಲೋಕಗಳ ಹೆಸರು ?

सत्तर्कदीपाविकः – यस्माद् यस्माद् विष्ण्वङ्गाद् यद् यङ्घोकादिकं जायते तत्तनाम्ना तज्जनकमङ्गमुच्यते । अतो 'मूर्धैव स्तेजाः' इत्यादिव्यपदेशो घटते।

ಯಾವ ಯಾವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವಯವಗಳಿಂದ ಯಾವ ಯಾವ ಲೋಕಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುಕ್ತವೋ ಆ ಭಗವಂತನ ಅವಯವಗಳಿಗೆ ಆಯಾಯಾ ಲೋಕಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಬಂದಿರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಮೂರ್ಧೈವ ಸುತೇಜಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಮಾತುಗಳು ಉಪಪನ್ನವಾಗತ್ತವೆ.

'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಽಸ್ಯ ಮುಖಮಾಸೀತ್' ಎಂಬ ಅಭೇದವ್ಯವಹಾರದ ಉದಾಹರಣೆ

सत्तर्करीपाविकः – यथा 'ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद् बाह् राजन्यः कृतः' इत्यादौ ब्राह्मणादिजनकेषु मुखादिषु ब्राह्मणादिपदव्यपदेशः । नह्नत्र पुरुषोत्तममुखादिभिरभेदो ब्राह्मणादीनामुच्यते । 'पद्भवां शूहो अजायत' इत्यादिवाक्यशेषविरोधात् । अर्थान्तरशब्दानां भगवदवयवेषु वृत्तिः विद्वद्भव्या योगवृत्त्या वा अवगन्तव्योत्यर्थः ।।

ಉದಾಹರಣೆ -- 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಽಸ್ಯ ಮುಖಮಾಸೀದ್ ಬಾಹೂ ರಾಜನ್ಯ: ಕೃತ:' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಜನಕವಾದ ಪುರುಷನ ಮುಖಾದಿ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳ ವ್ಯಪದೇಶವು ಇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪುರುಷನ ಮುಖದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ "ಪದ್ಕ್ಯಾಂ ಶೂದ್ರೋ ಅಜಾಯತ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕಶೇಷದ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಸಹ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ಅಭಿನ್ನನಾದವನು ಶೂದ್ರನಿಂದ ಅಭಿನ್ನನಾಗಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಭಗವಂತನ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯದ್ರೂಢಿಯಂದ ಅಥವಾ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಸಬೇಕು.

ತತ್ರ**ಪ್ರದೀಪ**

ವೈಶ್ವಾನರನ ಬಗ್ಗೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಏನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ?

तत्वप्रदीपः – ''शब्दादिभ्योऽन्तःप्रतिद्यानानेति चेन्न तथा दृष्ट्युपदेशादसम्भवात् पुरुषविधमपि चैनमधीयते'' ।। 'अयमप्रिवैंश्वानरो योऽयमन्तः पुरुषे' इति वाजसनेयके । वैश्वानरस्याग्नित्वे श्रुतिः प्रमाणम् ।

'ಆಯಮಗ್ತಿರ್ವೈಶ್ವಾನರೋ ಯೋನಯಮಂತಃ ಪುರುಷೇ' 'ಸಕಲ ಪುರುಷರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಅಗ್ಗಿಯು 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕವಾಕ್ಕವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಗ್ಗಿಯೇ 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋವನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ವೈಶ್ವಾನರ ಪ್ರಕರಣ ಹೀಗಿದೆ - ಆಯಮಗ್ಗಿವೈಕ್ರ್ಯಾನರೋ ಯೋನಯಮಂತಃ ಪುರುಷೋ । ಯೇನೇದಮನ್ನಂ ಪಚ್ಚತೇ, ಯದಿದಮದ್ದತೇ । ತಸ್ಟ್ರೆಷ ಘೋಷೋ ಭವತಿ ಯಮೇತತ್ ಕರ್ಣಾವಪಿಧಾಯ ಶೃಕೋತಿ । ಸ ಯದಾ ಉತ್ಕಮಿಷ್ಯನ್ ಭವತಿ ನೈನಂ ಘೋಷಂ ಶೃಕೋತಿ । - ಇತಿ ವಿಶಾದಶಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮ್ ॥ ಜೀವನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಜಾಠರಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಗ್ನಿನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮಾಗ ವೃಶ್ವಾನರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ವೃಶ್ವಾನರನೇ ಪ್ರಾಣೆಗಳು ತಿನ್ನುವ ಆಹಾರವನ್ನು ಜೀರ್ಣವಾಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಿವಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಾಗೆ ಕೇಳುವ ಶಬ್ದ ವಾಯುದೇವನು ಮಾಡುವ ಘೋಷ. ಇದು ಈ ವೃಶ್ವಾನರನ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾಗಿದೆ. ಈ ವೃಶ್ವಾನರನು ಜೀವನ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರ ಹೋಗುವ ಕಾಲ ಸೃಧಿತಿತವಾದಾಗ ಈ ಘೋಷ ಕೇಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಮರಣಸೂಚಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಅಗ್ನಿನಾಮಾ ತು ಭಗಮನೌದರ್ಭಾಗ್ನಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ: । ವಿಶ್ವೈರ್ಗುಣೈ: ಸಮೇತತ್ವಾದನಂತತ್ವಾಚ್ಚ ಸ ಪ್ರಭು: । ವೈಶ್ವಾನರ ಇತಿ ಫ್ರೋಡ್ತ: ಸೋಽಗ್ನಿರಂಗ ಪ್ರಣೇತೃತ: । ತಸ್ಯ ವಿಷ್ಕೋ: ಸ್ತುತಿರಿಯಂ ಕ್ರಿಯತೇ ವಾಯುನಾ ಸದಾ । ಕರ್ಣೌ ಪಿಧಾಯ ಯಾ ನಿತ್ಯಂ ತೆಕ್ಕೂ ತುಲ್ಟಿ: ಸದಾ ।

- ಇತಿ ತಂತ್ರಮಾಲಾಯಾಂ। ಅಗ್ನಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಭಗವಂತನು ಜಾಠರಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಪ್ರಭು ವೃಶ್ವ ಎಂದರೆ ಸಕಲಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಂದರೆ ನಾಶರಹಿತನಾದ್ದರಿಂದ

ಸಕರ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಂದರ ನಾಶರಹಿತನಾದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶರೀರದ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಗಳನ್ನೂ ಆಯಾ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವುದರಿಂದ ಆವನಿಗೆ ಆಗ್ನಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ವಾಯುದೇವರು ಸದಾ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಕಿವಿಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಾಗ ಈ ಸ್ಪೋತ್ರವನ್ನು ಕೇಳಬಹುದು.

'ಮೂರ್ಧಾನಂ ದಿವಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ

तत्त्वप्रदीपः – 'मूर्घानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैक्वानरम्' इत्यादेरयमर्यः। 'दिवो मूर्घानम्' मूर्घन्वन्तं विष्णोरङ्गाङ्गवभेदात् । 'पृथिव्या' अरतिमन्तं, अरं तितर्येन; सोऽरतिः पाद इत्यर्थः । विक्वनरस्थम् ।

'ಮೂರ್ಧಾನಂ ದಿವೋ ಅರತಿಂ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾ ವೈಶ್ವಾನರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೀಗರ್ಥ - 'ದಿವೋ ಮೂರ್ಧಾನಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಶಿರೋಭಾಗ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಮೂರ್ಧಾನಮ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಮೂರ್ಧನ್ವಂತಂ' ಶಿರೋಭಾಗವುಳ್ಳವನು ಎಂದರ್ಥ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಂಗ ಹಾಗೂ ಅಂಗಿಗಳಿಗೆ ಆಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ 'ಮೂರ್ಧಾನಮ್' ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಥಿವ್ಯಾ = ಪ್ರಥಿವಿ ಲೋಣಕ್ಕೆ, ಅರತಿಂ = ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಎಂದರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅರತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರತಿಮಂತಂ' ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಅಭೇದವಿವಕ್ಕೆಯಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೀರುಬೇಕು. 'ಅರತಿಂ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಅರಂ ತರತಿ ಯೇನ ಅರತೀ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಂತೆ ಪಾದಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಯಾವುದರಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ ಅದು ಎಂದರೆ 'ಪಾದಗಳು' ಎಂದರ್ಥ. ಸಕಲರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷ್ಣು ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ ಆಹುತಿ ನೀಡುವರು

तत्त्वप्रदीपः – ऋते वेदे आ समन्ताद्वयक्तमङ्गनेतारं (॰मगनेतारं – पा) सम्यग्राजन्तं सर्वानतिशय्य स्थितं पातारं जनानामास्य 'आ' समन्ताद्-व्यअयाश्रकुरप्रयादिदेवाः ।

ಅಥವಾ 'ಅರತಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - 'ಋತೇ' = ವೇದದಲ್ಲಿ, ಆ = ಚೆನ್ನಾಗಿ, ತಿ = ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾದ, ಸಂಮ್ರಾಜಂ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ, ಎಲ್ಲರನ್ನು ದಾಟಿ ನೆಲಿಸಿರುವ ಸಕಲರನ್ನು ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ದೇವತೆಗಳ ತಮ್ಮ ಮುಖವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. (ವೇದದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾದ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ದಾಟಿ ನೆಲಸಿರುವ ಸಕಲರನ್ನು ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಮನುಷ್ಯರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಹೋಮಿಸಿದರು.)

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಋಗ್ವೇದದ ಪೂರ್ಣ ಮಂತ್ರ ಹೀಗಿದೆ -

ಮೂರ್ಧಾನಂ ದಿವೋ ಅರತಿಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ವೈಶ್ವಾರನಮೃತ: ಅಜಾತಮಗ್ಗಿಂ ॥ ಕವಿಂ ಸಂರಾಜಮತಿಥಿಂ ಜನಾನಾಂ । ಆಸನ್ನಾಪಾತ್ರಂ ಜನಯಂತ ದೇವಾ:॥

ದಿವಃ = ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ, ಮೂರ್ಧಾನಂ = ಶಿರೋಭಾಗವುಳ್ಳ, ಪೃಠಿವ್ಯಾ: = ಪೃಥಿವಿ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ, ಅರತಿಂ = ಪಾದಗಳುಳ್ಳ, ಯತೇ = ವೇದದಲ್ಲಿ, ಆ = ಚೆನ್ನಾಗಿ, ಜಾತಂ = ಅಭಿವೃಕ್ತನಾದ, ಅಗ್ನಿಂ = ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ, ಸಂರಾಜಂ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ, ಕವಿಂ = ಜ್ಞಾನಿಯಾದ, ಅತಿಥಿಂ = ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ದಾಟಿ ನಿಂತಿರುವ, ಪಾತ್ರಂ = ರಕ್ಷಕನಾದ, ಪೈಶಾನರಂ = ವೃಶ್ವಾನರನನ್ನು, ಜನಾನಾಂ = ಪ್ರಜೆಗಳ, ಆಸನ್ = ಮುಖದಲ್ಲಿ, ಆ = ಚೆನ್ನಾಗಿ, ದೇವಾಃ = ದೇವತೆಗಳು, ಜನಯಂತ = ಮಾಡಿಕೊಂಡರು.

ಸೂತ್ರದ ಆದಿಪದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಗ್ನಿಯ ಗಮಕಗಳು

तत्वप्रदीपः – ''वैश्वानरे तद्धुतं भवति' इत्यादि च श्रुत्यन्तरे हुतस्थानत्वमग्निलिङ्गम् । 'हृदयं गाईपत्यः' इत्यादौ हृदयस्यो गाईपत्यपदवाच्य इत्याववगन्तव्यम् । 'येनेदमन्नं पच्यते यदिदमवते' इति वाजसनेयके । पाचकत्वेनान्तःप्रतिष्ठानं प्रधानलिङ्गत्वेनाभिमतत्वात् पृथगुक्तम् ।

'ವೈಶ್ವಾನರೇ ತದ್ದುತಂ ಭವತಿ' 'ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹೋಮಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಹುತಸ್ವಾನತ್ವವನ್ನು ಅಗ್ನಿಲಿಂಗವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಹೃದಯಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಚ: ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವವನು ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಪದ- ಮಚ್ಚನಾದವನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಯೇನೇದಮನ್ನಂ ಪಚ್ಚತೇ ಯದಿದಮಧ್ಯತೇ' ಎಂಬುದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಕವಾಗಿದೆ. ಪಾಚಕತ್ವಧರ್ಮಮೂಲಕವಾಗಿ ಆಂತಃಪ್ರತಿಷ್ಠಾನತ್ವವು ಪ್ರಧಾನಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇತವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಅಥ ಸ ಯ ಇದಮವಿದ್ದಾನಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಜುಹೋತಿ ಯಥಾ ಅಂಗಾರಾನಪೋಹ್ಯ ಭಸ್ಮನಿ ಜುಹುಯಾತ್ ತಾದ್ರಕ್ ತತ್ ಸ್ಕಾತ್ ॥ ಅಥ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಜುಹೋತಿ ತಸ್ಯ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಸರ್ವೇಷು ಭೂತೇಷು ಸರ್ವೇಷ್ಕಾತ್ಮನು ಹುತಂ ಭವತಿ ।

ಉಣ್ಣುವ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಇಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವಂತೆ ವೈಶ್ವಾನರಸ್ವರೂಪ, ಪ್ರಾಣಾಹುತಿಯಿಂದ ತೃಪ್ತರಾಗುವ ದೇವತೆಗಳು ಇವೇ ಮೊದಲಾದವರನ್ನರಿಯದೆ ಪ್ರಾಣಾಗ್ತಿ-ಹೋತ್ರವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಅರ್ಪಿಸುವ ಪ್ರಾಣಾಹುತಿಯು ಜ್ವಲಿಸುವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೇವಲ ಬೂದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ ಮಾಡಿದಂತೆ ವ್ಯರ್ಥವೆನಿಸುವುದು.

ವೈಶ್ವಾನರ ಸ್ವರೂಪಾದಿಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಯಾರು ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ, ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂತರ್ಗತರಾದ ಆತ್ಕರಲ್ಲಿ ಹೋಮ ಮಾಡಿದ ಫಲ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ತದ್ದ ಫೈಷೀಕಾತೂಲಮಗ್ಗೌ ಫ್ರೋತಂ ಪ್ರದೂಯೀತ ಏವಂ ಹೈವಾಸ್ಕ ಸರ್ವೇ ಪಾಪ್ರಾನಃ ಪ್ರದೂಯಂತೇ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಜುಹೋತಿ ॥ ತಪ್ಪಾದು ಹೈವಂವಿತ್ ಯದ್ಯಪಿ ಚಂಡಾಲಾಯೋಚ್ಚಿಷ್ಟಂ ಪ್ರಯಚ್ಛೇತ್ ಆತ್ಮನಿ ಹೈವಾಸ್ಕ ತತ್ ವೈಶ್ವಾನರೇ ಹುತಂ ಸ್ವಾದಿತಿ ॥

ಯಾರು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ವೈಶ್ವಾನರಸ್ವರೂಪಾದಿಗಳನ್ನರಿತುಕೊಂಡು, ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನ ಪಾಪವೆಲ್ಲಾ ಚೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟ ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಗುವಂತೆ ನಿಶ್ಚೇಷವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುವುದು.

ವೈಶ್ವಾನರನ ಜ್ಞಾನವು ಸಕಲಪಾಪಕ್ಷಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದುದರಿಂದಲೇ, ಯಾವ ಚಂಡಾಲನ ಸ್ವರಣೆಯು ಪಾಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೋ ಆಂತಹ ಚಂಡಾಲನಿಗೆ ವೈಶ್ವಾನರೋಪಾಸಕನು ತನ್ನ ಉಚ್ಚಿಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಅವನಿಗೆ ಅದರಿಂದ ಪಾಪಲೇಪವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಆದರಿಂದ ಚಂಡಾಲನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲಿ ಹೋಮಿಸಿದಂತಾಗಿ ಮಹಾಪುಣ್ಯವೇ ಲಭಿಸುವುದು.

ತದೇಷ ಶ್ಲೋಕಃ -

ಯಥೇಹ ಕ್ರುಧಿತಾ ಬಾಲಾ: ಮಾತರಂ ಪರ್ಯಪಾಸತೇ । ಏವಂ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನ್ಯಗ್ನಿಹೋತ್ರಮುಪಾಸತೇ ಇತಿ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಮುಪಾಸತ ಇತಿ ।

ವೈಶ್ವಾನರೋಪಾಸನೆಯು ಸರ್ವಾಭೀಷ್ಟಪ್ರದಾಯಕ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕ ಸಮೃತಿಸುತ್ತಿದೆ -

ಹಸಿದ ಮಕ್ಕಳು ಹಸಿವೆಯನ್ನು ತಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೇಗೆ ತಾಯಿಯ ಮೊರೆ ಹೊಕ್ಕುವರೋ ಹಾಗೆಯೇ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅಭೀಷ್ಕವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಬಯಸುವ ಎಲ್ಲರೂ ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿಹೋತ್ರದಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನ ಉಪಾಸನೆಗೈಯುತ್ತಾರೆ.

ತಾನ್ ಹೋವಾಚ 'ಏತೇ ವೈ ಖಲು ಯೂಯಂ ಪ್ರಭಗಿವೇಮಾತ್ರಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಂ ವಿದ್ವಾಂಸೋS ಯನ್ನಮತ್ಥ । ಯಸ್ಕೈ ತಮೇವಂ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಮಭವಿಮಾನಮಾತ್ರಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ತೇ ಸ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಣೇಷು ಸರ್ವೇಷು ಭೂತೇಷು ಸರ್ವೇಷ್ಕಾತ್ರಸ್ಪನ್ನಮತ್ತಿ ॥ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ವೈಶ್ವಾನರನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅವಯವಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದು ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಯಥೇಷ್ಟ ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿರುವಿರಿ. ಯಾರು ಪ್ರಾದೇಶದಷ್ಟಿರುವ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಪರಿಮಾಣದಿಂದ ಇದ್ದು, ಪ್ರಾದೇಶಮತ್ರನೆಂದನಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವ, ಸರ್ವತ್ರಮ್ಮಾಪ್ತನಾದ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಸುತೇಜ ಎಂದು ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಅವಯವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಆರಾಧಿಸುವನೋ, ಅವನು ದೇವತಾ ಪುರುಷನಾಗಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲ ಜಡ ಹಾಗೂ ಚೇತನರಲ್ಲಿ ಸನ್ಪಿಹಿತನಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಅನ್ನವನ್ನೂ ತಿನ್ನುವನು.

ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಕಾತ್ಮನೋ ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯ ಮೂರ್ಧೈವ ಸುತೇಜಾ: । ಚಕ್ಕುರ್ವಿಶ್ವರಾಪಃ । ಪ್ರಾಣಃ ಪೃಥಗ್ವರ್ತ್ಮಾ । ಸಂದೋಹೋ ಬಹುಲಃ । ವಸ್ತಿರೇವ ರಯಃ । ಪೃಥಿವೈ:ವ ಪಾದೌ । ಉರ ಏವ ವೇದೀ । ಲೋಮಾನಿ ಬರ್ಹಿः । ಹೃದಯಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಃ । ಮನೋನ್ಸನ್ನಾಹಾರ್ಯಪಚನಃ । ಆಸ್ಮಮಾಹವನೀಯಃ ॥

ವೈಶ್ವನರನ ಶಿರಸ್ಸು ಸುತೇಜ, ಕಣ್ಣು ವಿಶ್ವರೂಪ, ಪ್ರಾಣವಾಯುವು ಪೃಥಗ್ವರ್ತ್ಮಾ, ಮಧ್ಯದೇಹವು ಬಹುಲ, ಕಟಪ್ರದೇಶವು ರಯ, ಪಾದಗಳು ಪೃಥಿವೀ ಎದೆಯು ಯಜ್ಞವೇದಿಯ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗೆ ಯಜ್ಞತುಂಡಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದ್ದು ಯಜ್ಞವೇದಿಕೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ರೋಮಗಳು ಬರ್ಹಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಹೃದಯವು ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಮನಸ್ಸು ಆಸ್ರಾಹಾರ್ಕ್ರಪಡನದಲ್ಲಿಯೂ, ಮುಖವು ಆಹವಾೀಯಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ – ಹಿಂದಿನ 'ಸ್ಕರ್ಯಮಣಂ ಅನುಮಾನಂ ಸ್ಕಾದಿತಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಗೀಡೆಯ ಸಮಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯವದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯತು, ಆದರೆ ಇದು ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ 'ಆಹಂ ಪ್ರಾನ್ಟರ್ ಭೂತ್ತಾ.' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು ಪ್ರಕೃತ ಭಾಂದೋಗ್ಯದ 'ವೈಶ್ವಾನರಮಾಪ್ತನ' ಎಂಬ ಮಾಕ್ಕಿನ) ಪ್ರಕೃತ ಭಾಂದೋಗ್ಯದ 'ವೈಶ್ವಾನರಮಾಪ್ತನ' ಎಂಬ ಮಾಕ್ಕಿನ ಸಂಪರ್ವತ ಅಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗೀಡೆಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಥಾಂದೋಗ್ಯದಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಮದ್ಯವಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯತು. ಇದೂ ಕೂಡ ಆಯುಕ್ತ. ಎಕೆಂದರೆ ಆತ್ರಶಬ್ದತ್ತ ಒಳಗಿರುವವನು ಎಂದಷ್ಟ ಅರ್ಥ. ಅಗ್ಗಿಯೂ ಕೂಡ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದತ್ತ ಒಳಗಿರುವವನು ಎಂದಷ್ಟ ಅರ್ಥ. ಅಗ್ಗಿಯೂ ಕೂಡ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದತ್ತ ಅಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಅಯಮಗ್ನಿವೈಕ್ಕಾನರ: ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲವೂ ಅಗ್ಗಿಯನ್ನೇ ವೈಶ್ವಾನರು ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲವೂ ಅಗ್ಗಿಯನ್ನೇ ವೈಶ್ವಾನರು

ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿವೆ. ಅಂತಃಪ್ರತಿಷ್ಠಾನತ್ವ ಗರ್ಹಪತ್ಕತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳೂ ಕೂಡ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳು, ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲೇ ಇರುವುದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾರವನು ಅಗ್ನಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ವಿಷ್ಣುನಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಆತ್ಮ ಶಬ್ಬ ಹಾಗೂ ಭಗವಧೀತೆಯ ಸಂವಾದ ಇವರಡೂ ಕೂಡ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾರವನು ಮಹಾವಿಷ್ಟು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಅಗ್ನಿಯೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯೋ ಅಂತಃಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಸಕಲವೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೇ

तत्वप्रदीपः – सर्वकर्मा 'न ऋते त्वत्क्रियते' इत्यादेः । वज्रधरत्वादीनि सर्वाणि लिङ्गानि चास्यैवेति सर्वेलिङ्ग एषः । तदिच्छयैव सर्वेमिति सर्वकामः । गुणा ज्ञानानन्दादयः । धर्माः सर्वज्ञत्वादयः । भेदसंयोगविभागादिधर्मास्तदधीना इति वा 'सर्वधर्मा' । सर्वत्ररूपमस्येति सर्वरूपः । सर्वमस्य रूपं प्रतिमेति वा (सर्वरूपः - पा) । विश्वं पूर्णम्, आरादन्तिके, अरं सम्यक् ।।

ಸರ್ವನಾಮಾ, ಸರ್ವಕರ್ಮಾ ಎಂಬ ಮಹೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಕಕ್ಕೆ ಹೀಗರ್ಥ - 'ನ ಋತೇ ತೃತ್ತ್ರಿಯತೇ' 'ನಿನ್ನ ಹೊರತಾಗಿ ಯಾವ ಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಕೂಡ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ಆಧಾರದಿಂದ ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳೂ ಕೂಡ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೇ ಆಗಿವೆ.

'ಸರ್ವಲಿಂಗಃ' - ವಜ್ರಧರತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲಲಿಂಗಗಳು ಮಹಾವಿಷ್ಣುನಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ.

'ಸರ್ವಕಾಮ:' - ವಿಷ್ಣುವಿನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲವೂ ನಡೆಯುವುದರಿಂದ ಅವನು ಸರ್ವಕಾಮನೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

'ಸರ್ವಗುಣ:' - ಜ್ಞಾನ, ಆನಂದ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

'ಸರ್ವಧರ್ಮ:' - ಸರ್ವಜ್ಞತ್ತ, ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನು. ಭೇದ, ಸಂಯೋಗ, ವಿಭಾಗ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿಗಳಂತೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಭೇದಾದಿಗುಣಗಳಿಗೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆವನ ಅಧೀನವಾದ ಕಾರಣ, ಭೇದ, ಸಂಯೋಗ, ವಿಭಾಗ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

'ಸರ್ವರೂಪ:' - ಎಲ್ಲೆಡೆ ತುಂಬಿರುವನಾದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವರೂಪನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಥವಾ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಇವನ ಪ್ರತಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇವನು ಸರ್ವರೂಪ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ.

'ಎಶ್ವಂ' - ಪೂರ್ಣನಾದವನು, ಆರಾತ್ = ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ, ಅರಮ್ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಅರ್ಹನು.

ಉದ್ದಾಲಕರಿಗೆ ಅಶ್ವಪತಿರಾಜನಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನ ಉಪದೇಶ

तत्वप्रदीपः – अनात्तत्वादनात्मान इत्यादिना 'असम्भवात्' इति स्त्रावयवं व्याचष्टे । को न आत्मा किं ब्रह्मेति मीमांसमानैर्महाशालैर्महामुनि-भिरुद्दालकोद्दिष्टैस्तयुक्तैः परिपृष्टो राजाऽस्वपतिर्वैस्वानरम् उपदिदेश ।

'ಆನಾತ್ರಶ್ವಾತ್ ಆನಾತ್ಮನಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಕದ ಮಾತಿನಂತೆ 'ಅಸಂಭವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದ ಆವಯವವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಕೋ ನ ಆತ್ಮಾಕಿಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಹಾಮುನಿಗಳಾದ ಉದ್ದಾಲಕರು ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ರಾಜನಾದ ಆಶ್ವಪತಿಯು ವೈಶ್ಯಾನರನನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದನು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ- ಯಾವಯಾವದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವಗುಣ, ಧರ್ಮ, ರೂಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇವೆಯೋ, ಅವೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾಕೃಶಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮಾಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಪರವಾದ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲೇಕೆ ಅಷ್ಟೊದು ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಆ ಲಿಂಗಗಳೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಆ ಲಿಂಗಗಳಂದ ಕೂಡಿರುವ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಗಳಂನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

'ಅಥ ಹೇಮಮಾತ್ಯಾನಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೀಗರ್ಥ - ಅಥ = ಅನಂತರ, ಹೇಮಂ = ಬಂಗಾರದ ವರ್ಣದಲ್ಲಿರುವ, ಇಮಂ = ಈ, ಆತ್ಮಾನಂ = ಸಕಲ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ಅಣೋರಣೀಯಾಸಂ : ಸೂಕ್ಷ್ಮವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ, ಪರತಃಪರಮ್ : ಶ್ರೇಷ್ಠರಿಗೂ ಶ್ರೀಷ್ಠವಾದ, ವಿಶ್ವಂ : ಪೂರ್ಣವಾದ, ಹಂಂ : ವಿಷ್ಣುವನ್ನು, ಇತಿ - ಹೀಗೆ, ಉಪಾಸೀತ - ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು. ಸರ್ವಕರ್ಮಾ : ನೆಯತ್ ತ್ರತ್ತಿಯತೇ' ಎಂಬಶ್ರತಿಯಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ತ್ರಿಯೇಗಳನ್ನು ತಾರ್ತೆ ನಡೆಸುವನು. ಸರ್ವವಾಮ : ರುದ್ರ, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ನಾಮಗಳುಳ್ಳವನು. ಸರ್ವರಿಂಗಃ : ವಜ್ಞದರತ್ನ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನು. ಸರ್ವರಾಮ : ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಾಂದಲೇ ಸಕಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವವನು, ಸರ್ವರಾಪ : ಎಲ್ಲಡೆ ತುಂಬಿರುವವನು ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲಾ ಮನ್ನುಗಳನ್ನು ಪ್ರತೀತವಾಗಳುಳ್ಳವನು. ಸುಕ್ತ ಅಂಥ, ಎತ್ತಂ : ವಿಷ್ಣುವನ್ನು, ಯಾ: ಆರಹ್ ನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು, ವಿಶ್ವಂ : ಮೃಪ್ತವಾದ, ಆತ್ಯಾವಂ : ಆತ್ಮನೆನಿಸಿದೆ, ವಿಶಂ : ಈ, ಹರಿಂ : ಶ್ರೀಹಾರಯನ್ನು, ಆರಂ : ಚೆನ್ನಾಗಿ, ಅರಾತ್ : ತನ್ನ ಹೈದಯದಲ್ಲಿಯೇ, ಉಪಾಸ್ತೇ : ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ತಸ್ಮ : ಅಂಥ ಸಾಧಕನಿಗೆ, ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಮೆ : ಎಲ್ಲಾ ರೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವು, ಸರ್ವೇಷು ಭೂತೇಮ : ಎಲ್ಲಾ ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸುತ್ತಾನೆ, ಸರ್ವೇಷು ದೇವೇಷು : ಸಕಲ ದೇವಣೆಗಳ ಆನ್ರುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಸರ್ವೇಷು ಪರೇರಣಕ : ಸಕಲ ದೇವಣೆಗಳ ಆನ್ರುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಸರ್ವೇಷು ಪರೇರಣಕ : ಸಕಲ ದೇವಣೆಗಳ ಆನ್ರುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಸರ್ವೇಷು ಪರೇರಣಕ : ಸಕಲ ದೇವಣೆಗಳ ಆನ್ರುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಸರ್ವಣು ಪರೇರಯುತ್ತಾನೆ. ಬಲ್ಲವಣಗುತ್ತಾನೆ, ಹೀಗೆ ಕಾಮಜಾರೋ ಭವತಿ : ಸೈಲ್ವಾಪ್ಯತ್ತಿತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಆತ್ಮ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮ ಯಾರೋ, ಅವನೇ ವೈಶ್ವಾನರ

तत्त्वप्रदीपः – नच विष्णोरन्येषामात्मत्वं ब्रह्मत्वं च सम्भवति । अनात्तत्वादित्यादिवचनात् । तस्माद्विष्णोरेव वैश्वानरः ।

ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಆತ್ವತ್ವವಾಗಲೀ, ಬ್ರಹತ್ವವಾಗಲೀ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. 'ಆನಾತ್ರತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಶ್ಪೋಕವೇ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - 'ದೃಷ್ಟ್ಯಪರೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಅಗ್ನಿತಬ್ಬ ಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳೆಲ್ಲವು ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಪಾಚಕತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳೂ ಕೂಡ ಏಷ್ಟುಪರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರತಿ-ಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರು. ಪ್ರಕೃತ 'ಆಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ವೈಶ್ವಾಸರನಾದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ 'ಆಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು

ಭಾಷ್ಕ್ರದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

- ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣು ಎಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲು ಆತ್ಮಶಬ್ಧವು ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.
 ಈ ಆತ್ಮಶಬ್ಧವು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಂತ ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ವೈಶ್ವಾನರ-ನಾಗುವುದಿಲ
- ೨. ಈ ಪ್ರಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಇದೆ. ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಉತ್ತರವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಕರಣವು ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತೀಯಾವುದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ಗಿಯು ವೈಶ್ವಾಸರನೆಂದು ಎಂದು ತೀಯುವುದು ಆತ್ಯಂತ ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿದೆ.

ಚೇರೆಯವರು ಸ್ವತಂತ್ರರಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಆತ್ಮರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪರಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮರೂ ಕೂಡ ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ನ ಎರಡೂ ಶಬ್ದಗಳು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು 'ಅನಾತ್ರತ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯವು ನಿರ್ಧಂಗುತ್ತಿದೆ.

'ತಸ್ಯ ಹ ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ

तत्वप्रदीपः – 'तस्य ह वा एतस्य आत्मनो वैक्वानरस्य मूर्पैव सुतेजाक्ष्वशुर्विक्वरूपः प्राणः पृथम्बत्मां सन्दोहो(सन्देहो –पा) बहुलो वस्तिरेव १: पृथिच्येव पादौ' इत्यादेरर्थस्त् –

क्रीडात्मकत्वाद् द्वचाख्यं च सुतेजाश्चातितेजसा(सः-पा) । स्वर्गाधारं शिरो विष्णोः सर्वरूपातिदर्शनात् ।।

'ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಯ ಆತ್ಮನೋ ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯ ಮೂರ್ಧೈವ ಸುತೇಜಾಶ್ಚರ್ಕ್ನುರ್ವಿಶ್ವರೂಪಃ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಥಗ್ವರ್ತ್ದಾ ಸಂದೋಹೋ ಬಹುಲೋ ವಸ್ತಿರೇವ ರೈ: ಪೃಥಿವ್ಯೇವ ಪಾದೌ' 'ಆ ವೈಶ್ವಾನರನ ಶಿರಸ್ತು ಸುತೇಜ. ಕಣ್ಣು ವಿಶ್ವರೂಪ, ಪ್ರಾಣವಾಯು ಪ್ರಥಗ್ವರ್ತ್ಮಾ, ಮಧ್ಯದೇಹವು ಬಹುಲ, ಕಟಪ್ರದೇಶವು, ಪಾದಗಳು ಪೃಥಿವಿ, ಎದೆಯು ಯಜ್ಜವ್ವನೀಯಿಯ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗೆ ಯಕ್ಕುಂಡಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದ್ದು, ಯಜ್ಜವೇದಿಕೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ -

'ಕ್ರೀಡಾತ್ಮಕತ್ವಾದ್ ದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಂ ಚ ಸುತೇಜಾಶ್ಚಾತಿತೇಜಸಾ । ಸ್ವರ್ಗಾಧಾರಂ ಶಿರೋ ವಿಷ್ಟೋ: ಸರ್ವರೂಪಾತಿದರ್ಶನಾತ್ ॥'

ಪರಮಾತ್ಮನ ಶಿರಸ್ಸು ಕ್ರೀಡಾಸ್ವರೂಪಿಯಾದುದರಿಂದಲೂ, ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ದಿವ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದು, ಅತಿಶಯವಾದ ತೇಜಸ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ಇದಕ್ಕೆ 'ಸುತೇಜ' ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - 'ಔಪಮನ್ಮೋ ಕಂ ತ್ವಮಾತ್ರಾನಮುವಾಸ್ತೆ' ಇತಿ । 'ದಿವಮೇವ ಭಗವೊಂ ರಾಜನೆ' ಇತಿ ಹೋದಾಡ । ಬಡ ವೈ ಸುತೇಜಾ ಅತ್ಕಾ ವೃಶ್ವಾನರೋ ಯಂ ತ್ವಮಾತ್ರಾನಮುವಾಸ್ತೇ! ತಸ್ತಾತ್ ತವ ಸುತಂ ಪ್ರಸುತಮಾಸುತಂ ಕುಲೇ ದೃಶ್ವತೇ! ಅತ್ವೃನ್ನಂ ಪಶ್ಗಸಿ ಪ್ರಿಯಮ್ । ಅತ್ವನ್ನಂ, ಪಶ್ಚತಿ ಪ್ರಿಯಂ, ಭವತ್ವಸ್ಥ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಿಸುಂ ಕುಲೇ, ಯ ಏತಮೇವಮಾತ್ರಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುವಾಸ್ತೇ! ಮೂರ್ಧಾ ತ್ವೇಷ ಆತೃನೆ ಇತಿ ಹೋವಾಡ! ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವೃಪತಿಷ್ಕತ್ ಯನ್ನಾಂ ನಾಗುವತ್ತೆ 'ಇತಿ!

'ಉಪಮನ್ಕುವಿನ ಮಗನಾದ ಪ್ರಾಚೀನಶಾಲನೇ ! ನೀನು ವೈಶ್ವಾನರನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾವ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಿ ?' ಎಂದು ರಾಜನು ಕೇಳಿದನು. ಆಗೆ ಪ್ರಾಚೀನಶಾಲನು 'ಪೂಜ್ಯನಾದ ರಾಜನೇ ! ಕ್ರೀಡಾರೂಪಿಯಾದುದರಿಂದ ದಿವ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವನು ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಆಧಾರನು ಎಂದು ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ನಾನು ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಿರುವನು' ಎಂದುತ್ತರಿಸಿದನು. ಆಗ ರಾಜನೆಂದನು 'ನೀನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಈ ವೈಶ್ವಾನರನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಾಧಾರನಾಗಿದ್ದನು ಅತಿ ತೇಜಸ್ವಿ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಸುತೇಜ' ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಿನ್ನ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗಸಾಧನವಾದ ಪ್ರಾತಃಸವನ, ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನ, ತೃತೀಯ ಸವನಗಳು ನಿರಂತರ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ನಿನ್ನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಮೊಮಕ್ಷಳು ಮರಿಮಕ್ಕಳುಗಳ ಸಮೃದ್ದಿಯು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. 'ನೀನೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಜೀರ್ಣಶಕ್ತಿವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಯಥೇಷ್ಟ ಆನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುವಿ, ಪ್ರಿಯವಾದುದನ್ನೇ ನೋಡುವಿ, ನಿನ್ನಂತೆ ಯಾರು ಈ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವನೋ ಅವನೂ ಯಥೇಷ್ಟ ಅನ್ನವನ್ನುಣ್ಣುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಿಯವಾದುದನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸು ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ನೀನು ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದು ದ್ಯುನಾಮಕವೂ, ಸುತೇಜನಾಮಕವೂ ಆದ ಭಗವದ್ರೂಪವು ವೈಶ್ವಾನರನ ಶಿರಸ್ಸು ಮಾತ್ರ, ಸರ್ವಾವಯವವಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಅರಿಯಲು ನೀನು ನನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬರದೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೆ, ವೈಶ್ವಾನರನ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಅರಿಯದಿದ್ದ ಅಪರಾಧದಿಂದ ನಿನ್ನ ಶಿರಸ್ಸು ಕಳಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಯಃ ಪುರುಷಾಖ್ಯಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ 'ತಥಾ ಲೋಕಾನ್ ಆಕಲ್ಪಯತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ತನಕ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರ ವಿದ್ಯೆಯೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅದು ಹೀಗೆ -

'ಮುಖಾದಿಂದ್ರಶ್ಚಾಗ್ನಿಕ್ಟ' ಎಂಬ ಪುರುಷಭೂಕ್ರವು ಮುಖುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಶಿರಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಹುಟ್ಟಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರ ಪ್ರಕರಣವು 'ಮುಧರ್ಕೃವ ಸುತೇಜಾ:' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶಿರಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಜನನವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮುಡುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಸುತೇಜಾ:' ಶಬ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶರೂಪದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯ ಜೊತೆ ದ್ಯುಲೋಕಡನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಆಗ 'ಶೀರ್ಷ್ಟ್ರೋದ್ರೌಸ್ಸಮವರ್ತತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪುರುಷಭೂಕ್ರವು ದ್ಯುಲೋಕವು ಶಿರಸ್ಸಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನೇ 'ಮುಧರ್ಕೃವ ಸುತೇಜಾ:' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ಚರ್ಕ್ಟುವಿಶ್ವರೂಪ:' ಎಂಬುದಾಗಿ ವೃಶ್ವಾನರ ಪ್ರಕರಣವು ಸೂರ್ಯನ ಜನನಕ್ಕೆ ಚಕ್ತುಬಂದ್ರಿಯವು ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ಎಂಬುನಾಗಿ ವೃಶ್ವಾನರ ಪ್ರಕರಣವು ಸೂರ್ಯನ ಜನನಕ್ಕೆ ಚಕ್ಕುಬಂದ್ರಿಯವು ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ಎಂಬುವಾಗಿ ವ್ಯವ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಸೂರ್ಯ ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ 'ವಿಶ್ವಂ ರೂಪಯತಿ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಸೂರ್ಯ ಎಂಬುಕ್ಕವು ಶಿರ್ಯುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯನು ಭಗವಂತನ ಕಣ್ಣು ಎಂಬು ಹೆಸರು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಇದು 'ಚಕ್ಷೋ: ಸೂರ್ಯೋ ಆಜಾಯತಿ' ಎಂಬ ಪುರುಷಭೂಕ್ತದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

'ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಥಗ್ವರ್ತ್ಮಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವೈಶ್ವಾನರ ಶ್ರುತಿಯು ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಾದ ದಾರಿಯುಳ್ಳವನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ನಿದ್ರಾತಾರದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಮಾರುದೇವನು ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಮೂಲಕ ಸಕ್ರಿಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಪ್ರಥಗ್ನರ್ತ್ಮಾ' ಎಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. 'ಪ್ರಾಣವ್ವಾಯುರಜಾಯತ' ಪುರುಷಸೂಕ್ತವೂ ಕೂಡ ಇದನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಹೀಗೆ ವೈಶ್ವಾನರ ಪ್ರಕರಣವು ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಪುರುಷಸೂಕ್ತ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ನಾರಾಯಣನೇ ವೈಶ್ವಾನರ ಪ್ರಕರಣದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು 'ತದ್ದಿದ್ದಮಪಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ 'ತದ್ದಿದ್ದಮೇವ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆಪಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅವಧಾರಣಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ 'ಆಪಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಮುಚ್ಚಾಯಕ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ತಿಸಿದರೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ 'ಅಸಂಭವಾತ' ಮತ್ತು 'ಅಂತಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ'' ಮೊದಲಾದ ಹೇತುಗಳನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡಬೇಕು.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ಚಕ್ಷ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು 'ಸಕಲವೇದತಂತ್ರಪುರಾಣಾದಿತು ವಿಷ್ಣುಪರತ್ವಮ್ ಪುರುಷಸೂಕ್ಷಕ್ಕೆ ದರ್ಶಯತಿ' ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಕಲವೇದ ಎಂದು ಹೇರಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ವೇದಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ತಿಸಬೇಕು. ಸಕಲತಂತ್ರ ಎಂಬುದರಿಂದ ಪಂಚರಾತ್ರಸಂಹಿತೆ, ಬೃಹತ್ ಸಂಹಿತೆ ಮೊದಲಾದ ತಾತ್ರಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ನೀಡುವ ಮೊದಲಾದ ತಾಮಸ ಪರವಾದ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಸಕಲಪುರಾಣಾನಾಂ ಎಂಬ ಪರದಿಂದ ಸಾತ್ರಿಕಪುರಾಣವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ರಾಜಸಪುರಾಣ ಹಾಗೂ ತಾಮಸಪುರಾಣಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ವಿಷ್ಣುಪರವಂದೇ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವೇದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಪುರಾಣವನ್ನು ಮೊದಲು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಪುರಾಣಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ವೇದಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಮದಾಜಾರ್ಯರು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಪುರಾಣವು ರಾಜಸ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಥವಾ ತಾಮಸ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಶ್ರೀಮದಾಜಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಚಲಿತ ಪಾಠದಲ್ಲಿ 'ಅಂತಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. 'ಆದಿಃ' 'ಅನಾದೀ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ, 'ಆನಂತ', 'ಅಂತಃ' ಎಂಬೆರಡು ಪದಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವೈಶ್ವಾನರನ ಕಣ್ಣಿನ ಉಪಾಸನೆ

तत्वप्रदीपः -

चक्षुस्तु विश्वरूपाख्यमादानादायुषामपि । आदित्याख्यं च सूर्यस्याप्याश्रयं सर्वदा स्मृतम् ।। ಅನುವಾದ –

...... ಸರ್ವರೂಪಾತಿ ದರ್ಶನಾತ್ । ಚಕ್ಕುಸ್ತು ವಿಶ್ವರೂಪಾಖ್ಯಮಾದಾನಾತ್ ಆಯುಷಾಮಪಿ । ಆದಿತ್ಯಾಖ್ಯಂ ಚ ಸೂರ್ಯಸ್ಥಾಪ್ಯಾಶ್ರಯಂ ಸರ್ವದಾ ಸ್ಕೃತಮ್ ॥

ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಣ್ಣು ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಾಗಿ ವಿಶ್ವರೂಪ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದು. ಜನರ ಆಯುಷ್ಕವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದಾಗಿ ಹಾಗೂ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದಾಗಿಯೂ ಆದಿತ್ಯನೆಂದೂ ಅದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಅಥ ಹೋವಾಚ ಸತ್ಯಯಜ್ಞಂ ಪೌಲುಷಿಂ 'ಪ್ರಾಚೀನ ಯೋಗ್ಯ ! 'ಕಂ ತ್ವಮಾತ್ಮಾರಂ ಉಪಾಸ್ತೆ' ಇತಿ ! 'ಆದಿತ್ಯಮೇವ ಭಗವೋ ರಾಜನ್' ಇತಿ ಹೋವಾಚ ! 'ಏಷ ವೈ ವಿಶ್ವರೂಪ ಆಶ್ಕಾ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಯಂ ತ್ರಮಾತ್ರಾನಮಾಪಾಸ್ತೇ ! ತಾತ್ಮಾತ್ ತವ ಬಹು ವಿಶ್ವರೂಪಂ ಕುಲ್ಟ್ ದೃಶ್ಯತೇ ! ಪ್ರವೃತ್ತೋ ಶಕ್ಷತರೀರಥೂ ದಾಸೀ ನಿಷ್ಯ: ಅಶ್ವೃನ್ನಂ ! ಪಶ್ಯಸಿ ಪ್ರಿಯಂ ! ಅತ್ಯನ್ನಂ, ಪಶ್ಯತಿ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತ್ಯಸ್ಥ ಬ್ರಹ್ಮ ವರ್ಚಸಂ ಕುಲೇ, ಯ ವಿತಮೇವಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುವಾಸ್ತೇ ! ಚಕ್ಕುಷ್ಟೇತರಾತ್ಮನ ಇತಿ ಹೋವಾ ! 'ಅಂಧೋಭವಿಷ್ಮೋ ನನ್ನಾಂ ನಾಗಮಿಷ್ಯ' ಇತಿ ॥

ರಾಜನು ಅನಂತರ ಪುಲುಷನ ಮಗನಾದ ಸತ್ಯಯಜ್ಞನನ್ನು 'ಅನಾದಿಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ನೀನು ವೈಶ್ವಾನರನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾವ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಗೈಯುತ್ತಿರುವಿ ?' ಎಂದು ಪ್ರತ್ರಿಸಿದನು.

'ಪೂಜ್ಯನಾದ ರಾಜನೇ! ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದು ಜನರ ಆಯುಷ್ಟವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರಣ ಅರಿತ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರುಕ್ಕವನೆಂದು ವೈಶ್ಯಾನರನನ್ನು ನಾನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಎಂದು ಸತ್ಯಯಜ್ಞನು ಉತ್ತರಿಸಿದನು. ಆಗ ರಾಜನು 'ನೀನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ಆದಿತ್ಯನಾಮಕವಾದ ಈ ವೈಶ್ಯಾನರನ ರೂಪವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಾಗಿ ವಿಶ್ವರೂಪ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದು ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ವಿಶ್ವರೂಪನೆಂದು ಹೆಸರು ಇರುವ ವೈಶ್ಯಾನರನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಉಪಾಹಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ವಿನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತಿತರೀ ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟಪಾತಿಯ ಕುದುರೆಯಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ರಥವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ದಾನೀ ಸಮೂಹ ಹಾಗೂ ಬಹಕ ಸಂಪತ್ತು ಒದಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಯುಕ್ಷಣವು ಆವೃತ್ತವನ್ನು ನೀನು ಭಕ್ಷಸುತ್ತಿರುವಿ, ಪ್ರಿಯವಾದುವನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿರುವಿ.

ವೈಶ್ವಾಸರನನ್ನು ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಶ್ವರೂಪನೆಂದು ಯಾರು ಪೂಜಿಸುವನೋ ಅವನೂ ಯಥೇಷ್ಟ ಅವುವನ್ನು ಭಕ್ತಿಸುವನು. ಪ್ರಿಯಾವಾದುದನ್ನೇ ನೋಡುವನು. ಅವನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪರ್ಚಸ್ತು ಸಿದ್ದಿಸುವುದು. ಆದರೆ ನೀನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ರೂಪವು ವೈಶ್ವಾಸರನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಣ್ಣುಮಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ನೀನು ನನ್ನ ಬಳಗೆ ಬರರಿಯತ್ತಿದ್ದರೆ, ವೈಶ್ವಾಸರನ ಕಣ್ಣಸ್ಥು ಅರಿಯದಿದ್ದ ಅಪರಾಧದಿಂದ ನೀನು ಕುರುಡನಾಗುತ್ತಿದ್ದಿ, ಎಂದನು.

ವೈಶ್ವಾನರನ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಉಪಾಸನೆ

तत्वप्रदीपः -

वाय्वादिप्राणशक्यं न यत्तत्कर्ता हरेर्यतः । प्राणस्तेन पृथग्वत्मां वायुर्ज्ञानायुरूपतः ।।

ಅನುವಾದ -

ವಾಯ್ವಾದಿಪ್ರಾಣಶಕ್ಯಂ ನ ಯತ್ ತತ್ಕರ್ತಾ ಹರೇರ್ಯತ:। ಪ್ರಾಣಸ್ತೇನ ಪೃಥಗ್ವರ್ಶ್ಮಾ ವಾಯುರ್ಜ್ಲಾನಾಯುರೂಪತ:।

ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣರಿಂದ ಯಾವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೋ ಅಂತಹ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದರಿಂದ ಹರಿಯ ಪ್ರಾಣವು ಪೃಥಗ್ವರ್ತ್ಮಾ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದು ಆಯುಸ್ತನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವುದರಿಂದ ಹಾಗೂ ವಾಯುವಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ವಾಯು ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಆಥ ಹೋವಾಚೇಂದ್ರದ್ದುವುಂ ಭಾಲ್ತವೇಯಂ 'ವೈಬಾಪ್ರ ಪದ್ಮ ಕಂ ತ್ವಮಾತ್ರಾನಮುಪಾಸ್ಸೆ 'ಇತಿ! 'ವಾಯುದೇವ ಭಗವೋ ರಾಜನ್' ಇತಿ ಹೋವಾಚಿ! 'ಏಷ ವೈ ಪ್ರಭಗ್ನರ್ತ್ಮಾತ್ರಾ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಯಂ ತ್ವಮಾತ್ರನಮುಪಾಸ್ಸೆ! ತಸ್ಕಾತ್ ತ್ರಾ ಪ್ರಭಗ್ನಲಯ ಆಯಂತಿ ಪ್ರಭಗ್ ರಥಶ್ರೀಣಯೋಽನುಯಂತಿ । ಆತ್ಮನ್ಯಂ 1 ಪಶ್ಯಸಿ ಪ್ರಯಮ್ । ಅತ್ಯನ್ನಂ, ಪಶ್ಯತಿ ಪ್ರಿಯಂ, ಭವತ್ಯಸ್ಥ ಬ್ರಹ್ನಪರ್ವಸಂ ಕುಲೇ, ಯ ವಿತಮೇವಮಾತ್ಯಾನಂ ವೃಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ಯೇ! ಪ್ರಾಣಸ್ತ್ರೇಷ ಆತ್ಮನ' ಇತಿ ಹೋವಾಚ! 'ಪ್ರಾಣಸ್ತ ಉದಕ್ರಮಿಷ್ಯತ್ ಯಪ್ರಾಂ ಹಾಗೆಮಿಷ್ಯ' ಇತಿ ॥

ಭಲ್ಲವಿ ಎಂಬುವನ ಮಗನಾದ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನನನ್ನು ರಾಜನು 'ವ್ಯಾಘ್ರಪಾದನ ಗೋತ್ರದವನೇ, ನೀನು ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಯಾವ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವಿ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು, ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನನು 'ಪೂಜ್ಯನಾದ ರಾಜನೇ! ವಾಯುವಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದು, ಜ್ಞಾನರೂಪಿಯೂ, ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಆನುಗ್ರಹಿಸುವವನೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ವಾಯು ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನೆಂದು ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ನಾನು ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಿರುವನು' ಎಂದನು. ಆಗ ರಾಜನು 'ನೀನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ರೂಪವು ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಿಂದ ಸಾಧಿಸಲು ಅಶಕ್ಕವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದರಿಂದ ಪೃಥಗ್ವರ್ತ್ಮಾ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ನೀನು ಪೃಥಗ್ವರ್ತ್ನ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ವೈಶ್ವಾನರ ರೂಪವನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ನಿನಗೆ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಪೂಜಾ ಸಾಧನ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತಿವೆ. ವಿಲಕ್ಷಣಗಳಾದ ರಥಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ಸೌಭಾಗ್ಯಶಾಲಿ ನೀನಾಗಿರುವಿ. 'ಯಥೇಷ್ಟ ಅನ್ನವನ್ನು ನೀನು ಸೇವಿಸುತ್ತಿರುವಿ. ಪ್ರಿಯವಾದುದನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿರುವಿ. ನಿನ್ನಂತೆ ಯಾರು ಈ ರೂಪವನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವನೋ ಅವನೂ ಯಥೇಷ್ಟ ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಿಯವಾದುದನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸು ಫಲಿಸುವುದು. ಆದರೆ ನೀನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ರೂಪವು ವೈಶ್ವಾನರನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಾಣವಾಯು ಮಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಅರಿಯಲು ನೀನು ನನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬರದೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೆ, ವೈಶ್ವಾನರನ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಪರಿಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಉಪಾಸನೆಗೈಯುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ, ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಣವು ನಿನ್ನಿಂದ ದೂರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ವೈಶ್ವಾನರ ಮಧ್ಯದೇಹದ ಉಪಾಸನೆ

तत्वप्रदीपः –

वायोरप्याश्रयो नित्यं बहुत्वाद् बहुलः स्मृतः । आकाशनामा चाऽदीप्ते(त्वाऽदीप्ते – पा) र्मध्यदेहो रमापतेः ।।

ಅನುವಾದ -

ವಾಯೋರಪ್ಯಾಶ್ರಯೋ ನಿತ್ಯಂ ಬಹುತ್ವಾತ್ ಬಹುಲಃ ಸ್ಮೃತಃ । ಆಕಾಶನಾಮಾ ಚಾದೀಪ್ತೇರ್ಮಧ್ಯದೇಹೋ ರಮಾಪತೇಃ । ರಮಾಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಧ್ಯದೇಹವು ಅತಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಬಹುಲ ಎಂದೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಕಾರಣ ಆಕಾಶ ಎಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ॥

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ - ಅಥ ಹೋವಾಚ ಜನಂ ಶಾರ್ಕರಾಕ್ಷ್ಯ, 'ಶಾರ್ಕರಾಕ್ಷ್ಯ, 'ಕಂ ಶ್ವಮಾತ್ಸಾನಮುಪಾಸ್ಸ್' ಇತಿ । 'ಆಕಾಶಮೇವ ಭಗವೋ ರಾಜನ್' ಇತಿ ಹೋವಾಚ । 'ಏಷ ವೈ ಬಹುಲ ಆತ್ಮಾ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಯಂ ತ್ವಮಾತ್ಸಾನಮುಪಾಸ್ಟೆಗೆ ತಸ್ಮಾತ್ ತ್ವಂ ಬಹುಲೋನಿಸಿ ಪ್ರಜಯಾ ಚ ಧನೇನ ಚ । ಆತ್ರ್ಯನ್ನಂ । ಪಶ್ಯಸಿ ಪ್ರಿಯಮ್ । ಆತ್ರ್ಯನ್ನಂ , ಪಶ್ಯತಿ ಪ್ರಿಯಂ, ಭವತ್ಯಸ್ಥ ಬ್ರಹಪ್ರಚಸಂ ಕುಲೇ, ಯ ಏತಮೇವಮಾತ್ರಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ಟ್ । ಸಂರೋಹಸ್ಟ್ರೇಷ ಆತ್ಮನ್, ಇತಿ ಹೋವಾಚ । 'ಸಂರೋಹಸ್ಟ್ ಇತಿ ॥

ಆ ಮೇಲೆ ರಾಜನು ಶರ್ಕರಾಕ್ಷನ ಮಗನಾದ ಜನ ಎಂಬುವನನ್ನು 'ಶಾರ್ಕರಾಕ್ಟ್ರನೇ, ನೀನು ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಯಾವ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವಿ ?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು. ಆಗ ಜನನು 'ಪೂಜ್ಯನಾದ ರಾಜನೇ ! ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದು, ಸರ್ವತ್ರ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾತಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಆಕಾಶ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನೆಂದು ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ನಾನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವನು 'ಎಂದುತ್ತರಿಸಿದನು. ಆಗ ರಾಜನು 'ನಿನ್ನಿಂದ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ಆಕಾಶನಾಮಕವಾದ ಈ ವೈಶ್ವಾನರ ರೂಪವು ಅತಿಮ್ರಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಹುಲ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಹುಲನಾಮಕ ರೂಪವನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ನೀನು ಸಂತತಿ ಹಾಗೂ ಸಂಪತ್ತು ಇವುಗಳಿಂದ ಸಮ್ಮವ್ವನಾಗಿರುವಿ. ಯಾರೇಷ್ಟ ಅನ್ನವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವಿ. ಪ್ರಿಯವಾದುದನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿರುವಿ. ಅವನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬಹ್ಮಪರ್ವಸ್ಥು ಭಕ್ತಿಸುವನು. ಪ್ರಯವಾದುದನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತರುವಿ. ಅವನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬಹ್ಮಪರ್ವಸ್ಥು ಫಲಿಸುವುದು. ಆದನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬಹ್ಮಪರ್ವಸ್ಥು ಫಲಿಸುವುದು. ಆದನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬಹ್ಮಪರ್ವಸ್ಥು ಪ್ರಲಿಸುವುದು. ಆದನೆ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬಹ್ಮಪರ್ವಸ್ಥು ಪರಿಸುವುದು. ಆದರೆ ನೀನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ರೂಪವು ವೈಶ್ವಾನರನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಧ್ಯದೇಹವಷ್ಟೇ ಆಗಿದೆ. ಇದನ್ನರಿಯಲು ನೀನು ನನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬರದೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೆ, ವೈಶ್ವಾನರನ ಮಧ್ಯದೇಹವನ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಸುವೆಗೆದುದರೆ ಅಪರಾಧದಿಂದ ನಿನ್ನ ಮಧ್ಯದೇಹವು ಚೂರು ಚೂರಾಗುತ್ತಿತ್ತು' ಎಂದನು.

ವೈಶ್ವಾನರನ ಕಟಪ್ರದೇಶದ ಉಪಾಸನೆ

तत्वप्रदीपः -

व्याप्तत्वादाप इत्युक्तो रै रतिकरत्वतः । वस्तिराकाशवाय्वोश्च तावाधारौ प्रकीर्तितौ ।।

ಅನುವಾದ -

ವಾಪ್ತತ್ವಾತ್ ಆಪ ಇತ್ಯುಕ್ತೋ ರಯೀ ರತಿಕರತ್ವತಃ। ವಸ್ತಿರಾಕಾಶವಾಯ್ತೋಶ್ವ ತಾವಾಧಾರೌ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತೌ॥

ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಟಪ್ರದೇಶವು ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದಾಗಿ 'ಅಪ್' ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸಂತೋಷಜನಕವಾದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ 'ರಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಧ್ಯದೇಹವು ಆಕಾಶವೆನಿಸಲು, ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಅದು ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವುದೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕಟ ಪ್ರದೇಶವು ಆಪ್ ಎನಿಸಲು ಅದು ನೀರಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವುದೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ – ಅಥ ಹೋವಾಚ ಬುಡಿಲಮಾಶ್ವತರಾತ್ತಿಂ 'ವೈಯಾಘ್ರಪದ್ಮ', ಕಂ ತ್ವಮಾತ್ಮನಮುವಾಸ್ಸೆ' ಇತಿ । 'ಆಪ ಏವ ಭಗವೊಂ ರಾಜನ್' ಇತಿ ಹೋವಾಚ । 'ಏಷ ವೈ ರಯರಾತ್ಮಾ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಯಂ ತ್ವಮಾತ್ಪನಮುವಾಸ್ಯ' । ತಸ್ಕಾತ್ ತೃಂ ರಯಮಾನ್ ಪುಪ್ಪಿ ಮಾನಸಿ । ಆತ್ರೈನ್ಯಂ । ಪಶ್ಚಸಿ ಪ್ರಿಯಮ್ । ಆತ್ವನ್ಯಂ, ಪಶ್ಮತಿ ಪ್ರಿಯಂ, ಭವತ್ಮಸ್ಥ ಬ್ರಹ್ಮಪರ್ಚಗು ಕುಲೇ, ಯ ಏತಮೇವಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುವಾಸ್ಯೇ । ವಸ್ತಿಸ್ತ್ವೇಷ ಆತ್ವಶೆ: 'ಇತಿ ಹೋವಾಚ । 'ವಸ್ತಿಸ್ತೇವ್ಯಭೇತ್ರೃತ್ ಯನ್ಮಾಂ ನಾಗಮಿಷ್ಯ' ಇತಿ ॥

ಆನಂತರ ರಾಜನು ಅಶ್ವತರಾಶ್ವನ ಮಗನಾದ ಬುಡಿಲನನ್ನು 'ವ್ಯಾಪ್ರಪಾದನ ಗೋತ್ರದವನೇ, ವೈಶ್ವಾನರ ನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ರನನ್ನು ಯಾವ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನೀನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಬುಡಿಲು 'ಪೂಜ್ಯನಾದ ರಾಜನೆ ! ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವುಥರರಿಂದಾಗಿಯೂ, ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುರರಿಂದಾಗಿಯೂ, ಅಪ್ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವವನೆಂದು ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ನಾನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವನು' ಎಂದುತ್ತರಿಸಿದನು. ಆಗ ರಾಜನು 'ನೀನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ರೂಪವು ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಕಾರಣ 'ರಯ' ಎಂಬ ಹೆಗುಸ್ತಿರುವ ಪರಮಾತ್ವನ ರೂಪವನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ನೀನು ಸಂಪತ್ರುಕೃತನ್ನೂ ದಷ್ಟಪುತ್ತನ್ನೂ ಆಗಿರುವ. ಯಥೇಷ್ಟ ಅನ್ನವನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಿರುವಿ. ಪ್ರಿಯವಾದುದನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿರುವಿ. ನಿನ್ನಂತೆ ಯಾರು ಆಪ್ ಹಾಗೂ ರಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿರುವ ವೈಶ್ವಾನರನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪೂಜಿಸುವನೋ ಅವನೂ ಯಥೇಷ್ಟ ಅನ್ನವನ್ನು ಸೇವಿಸುವನು, ಪ್ರಿಯವಾದುದನ್ನೇ ನೋಡುವನು. ಅವನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪರ್ಚಸ್ಸು ಫರಿಸುವುದು. ಆರರೆ ನೀನು ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ರೂಪವೈ ವೈಶ್ವಾನರನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ರನ ಕಟ್ಟಪ್ರದೇಶವಷ್ಟೇ ಆಗಿದೆ. ಇದ್ದನೆಯಲು ನೀನು ನನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬರದೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೆ, ವೈಶ್ವಾನರನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ರನ ಕಟ್ಟಪ್ರದೇಶವಷ್ಟೇ ಆಗಿದೆ. ಇದ್ದನೆಯಲು ನೀನು ನನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬರದೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೆ, ವೈಶ್ವಾನರನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ರನ ಕಟ್ಟಪ್ರದೇಶವುದು ಅರ್ಥ ಸಂಪರ್ವ ಪರಿಸ್ತರ್ವನೆ ಕಟ್ಟಪ್ರದೇಶವು ಮುರಿದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು' ಎಂದನು.

ವೈಶ್ವಾನರನ ಪಾದಗಳ ಉಪಾಸನೆ

तत्वप्रदीपः -

प्रथनात् पृथिवीनामा प्रतिष्ठा च प्रतिष्ठितेः । पादौ भगवतो विष्णोः पृथिव्याश्रय एव च ।।

इत्याद्यायां वैश्वानरविद्यायां विभिद्य निवेदते ।

ಪ್ರಥನಾತ್ ಪೃಥಿವೀನಾಮಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತೇः। ಪಾದೌ ಭಗವತೋ ವಿಷ್ಣೋ: ಪೃಥಿವ್ಯಾಶ್ರಯ ಏವ ಚ॥

ಪರಿಪೂರ್ಣ ಅನಂತಗುಣಗಳಿರುವುದರಿಂದಾಗಿಯೂ, ಪೃಥಿವಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವುದ-ರಿಂದಾಗಿಯೂ ಪರಮಾತ್ವನ ಪಾದಗಳು ಪೃಥಿವೀ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಎಲ್ಲರ ಸುಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಎಂದೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಿದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ – ಅಥ ಹೋದಾಚೋದ್ದಾಲಕಮಾರುಣಿಂ 'ಗೌತಮ ! ಕಂ ತ್ರಮಾತ್ರಾನಮಾಪಾಸ್ತ' ಇತಿ I 'ಪ್ರಥಿವೀಮೇವ ಭಗವೋ ರಾಜನ್' ಇತಿ ಹೋವಾಚ I 'ಏಷೆ ವೈ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾತ್ಕಾ ವೈಶ್ವಾಸರೋ ಯಂ ತ್ರಮಾತ್ರಾನಮಾಪಾಸ್ತೇ I ತಸ್ಕಾತ್ ತೃಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಕೋನಿಸಿ ಪ್ರಜಯಾ ಚ ಪಶುಭಿಶ್ವ । ಅತ್ರ್ಯನ್ನಮ್ । ಪಶ್ಯಸಿ ಪ್ರಿಯಮ್ । ಅತ್ವನ್ನಂ, ಪಶ್ಯತಿ ಪ್ರಿಯಂ, ಭವತ್ಯಸ್ಥ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ ಕುಲೀ, ಯ ಏತಮೇವಮಾತ್ಯಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ತೇ । ಪಾದೌ ಶೈೇತಾವಾತ್ಮನೆ' ಇತಿ ಹೋವಾಚ । 'ಪಾದೌ ತೇ ವೈಮ್ಲಾ ಸೈೀತಾಂ ಯನ್ಮಾಂ ನಾಗಮಿಷ್ಠ' ಇತಿ ॥

ಆಮೇಲೆ ರಾಜನು ಅರುಣನ ಮಗನಾದ ಉದ್ಘಾಂಕನನ್ನು 'ಗೌತಮನೇ! ವೃಶ್ಯಾಸರ ನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಯನನ್ನು ನೀನು ಯಾವ ಹಸರಿನಿಂದ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು. ಆಗ ಉದ್ಘಾಂಕನು 'ಪೂಜ್ಯನಾದ ರಾಜನೇ! ಪೃಥಿವಿಗೆ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಆನಂತಗುಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಪೃಥಿವೀ ಎಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವವನೆಂದು ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ನಾನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಎಂದುತ್ತರಿಸಿದನು. ಆಗ ರಾಜನು 'ನೀನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವನ್ನು ಎಂದುತ್ತರಿಸಿದನು. ಆಗ ರಾಜನು 'ನೀನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ಪೃಥಿವೀನಾಮಕವಾದ ವೈಶ್ವಾನರ ರೂಪವು ಎಲ್ಲರ ಸ್ಥಿತಿಗೂ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾಮಕವಾದ ರೂಪವನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವು ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾಮಕವಾದ ರೂಪವನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ, ಪ್ರಿಯವಾದುದನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿರುವಿ. ನಿನ್ನಂತೆ ಯಾರು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾಮಕ ವೃಶ್ವಾನರ ರೂಪವನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾನೋ ಅವನೂ ಯಥೇಷ್ಠ ಅನ್ನವನ್ನು ಭಕ್ತಿಸುವನು, ಪ್ರಿಯವಾದುದನ್ನೇ ನೋಡುವನು. ಅವನ ಕುಲವು ಬ್ರಹ್ಮಪರ್ಚಸ್ಸುನ್ನಲ್ಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರಿ ನೀನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ರೂಪವು ವೈಶ್ವಾನರ ನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಗಳಷ್ಟಕ ಆಗಿದೆ. ಇದನ್ನರಿಯಲು ನೀನು ನನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬರದೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದದೆ, ವೈಶ್ವಾನರನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಆಗಿದೆ. ಇದನ್ನರಿಯಲು ನೀನು ನನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬರದೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೆ, ವೈಶ್ವಾನರನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಆಗಿದೆ. ಇದನ್ನರಿಯಲು ನೀನು ನನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬರದೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೆ, ವೈಶ್ವಾನರನ ಪಾದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದ ಇದ್ದ ಅಪರಾಧದಿಂದ ನಿನ್ನ ಪಾದಗಳು ಮುರಿದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು' ಎಂದನು.

'ಯಸ್ಮಾದಂಗಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

तत्वप्रदीपः – यस्मादङ्गायज्ञायते यदाश्रित्य तिष्ठति च यत्र लीयते च तद्धरेरङ्गं तन्नामवाच्यम् । यथा 'ब्राह्मणोऽस्य मुख्मासीत्' इत्यादौ ब्राह्मणादिजनकानि (जातिजनकानि–पा) होर्मुखादीनि ब्राह्मणादिनामान्युच्यन्त एवमितरत्रापीति । अतो न भगवदङ्गेभ्यस्निदिवदिनकरादीनां भिन्नानां तदभेदोक्तिनिमित्तो विरोध आशङ्कनीयः । उक्तभङ्गवा तदभावात् । । छ । । 'ಯಸ್ಮಾರಂಗಾದ್ಯಜ್ಜಾಯತೇ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ನಾರದೀಯ ವಚನದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಯಸ್ಮಾತ್ = ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಯವ, ಅಂಗಾತ್ = ಅಂಗದಿಂದ, ಯತ್ = ಯಾವ ದೇವತೆಯು ಅಥವಾ ಯಾವ ಲೋಕವು, ಜಾಯತೇ = ಹುಟ್ಟುತ್ತದೋ, ಚ = ಯಾರನ್ನು ಆತ್ರಯಿಸಿ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೋ, ಮತ್ತು ಯಾರಲ್ಲಿ ಲಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೋ, ತತ್ = ಆ, ಹರೇಃ = ಶ್ರೀಹರಿಯ, ಅಂಗಮ್ = ಅಂಗವು, ತತ್ = ಆ ಲೋಕದ ಅಥವಾ ಆ ದೇವತೆಯ, ನಾಮ = ಹೆಸರಿನಿಂದ, ವಾಚ್ಯಮ್ = ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಥಾ = ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಕಂ = 'ಬ್ರಾಹ್ಮರ್ಣೋನ್ಯ ಮುಖಮಾಸೀಠ್' ಬ್ರಾಹ್ಮಾನಿನ ಮುಖ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಜಾತಿಗೆ ಜನಕವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಬೇರೆಡೆಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಗದಂತನ ಅಂಗಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕಗಳು ದಿನಕರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಭಿನ್ನರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ ಭಗವಂತನ ಅಂಗಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಪರಮಾತ್ರವ ಅಂಗವನ್ನು ಆಶ್ರಂಟಿಸ ಸ್ವಪ್ತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಹಾಗೇ ಅಭೇದವನ್ನು ಶಾಸ್ತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಾಶಾಂತರದ ಬಗ್ಗೆ - 'ನ ತಥಾ ಸರ್ವವೇದಾಕ್ಟ ವೇದಾಂಗಾನಿ ಚ ನಾರದ ಇತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತ ಪಾಠ. 'ಇತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬ ಪದದ ಬದಲು 'ಇತಿ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಸಾಕು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ 'ಇತಿ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. 'ಇತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬ ಪ್ರಚಲಿತಪಾಠವು ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

'ಯಸ್ಕಾರ್ ಯಜ್ಜಾಯತೇ ಚಾಂಗಾತ್ ಲೋಕವೇದಾಧಿಕಂ ಹರೇ: ಎಂಬುದು ಪ್ರಚಲಿತ ಪಾಠ. 'ಯಸ್ಕಾರ್ ಯಜ್ಜಾಯತೇ ಚಾಂಗಾತ್ ಲೋಕದೇವಾಧಿಕಂ ಹರೇ: ಎಂಬುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಪಾಠ. 'ಲೋಕವೇದಾಧಿಕಂ ಹರೇ: ಎಂಬ ಪ್ರಚಲಿತವಾಠವು ಕೇವಲ ಮುದ್ರಣದೋಡದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸರಿಯಾದ ಪಾಠವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ತತ್ತಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪಂಡಿತುಚಾರ್ಯರು 'ಭಗವರಂಗೇಭ್ಯಸ್ಥಿಧಿವರಿನಕರಾಧೀನಾಂ ಭಿವ್ರಾವಾಗಿ ಬರೋಕಪರಕ್ಕೆ 'ತ್ರಿಕಿಂಡ' ಎಂಬುದಾಗಿ, 'ದೇವ' ಎಂಬ ಪರಕ್ಕೆ 'ದಿನಕರ' ಇತ್ತಾಧಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದಗಳು ಭಗವಂತನ ಅಂಗದಿಂದ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದಂದ 'ಲೋಕದೇವಾಧಿಕಂ ಹರೇ:' ಎಂಬ ಪ್ರಾಚೀನಪಾಠವೇ ಸಮುಲಸವಾದದ್ದು .

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

'ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಕ್ಕೋ ಽಂತಃಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪ ಭಾಗದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

तत्त्वप्रकाशिका – शब्दादिभ्योऽन्तःप्रतिष्ठानानेति चेन्न तया दृष्ट्युपदेशादसम्भवात् पुरुषविधमपि चैनमधीयते ।। १-२-२६ ।।

वैक्वानरस्य विष्णुत्वमाक्षिप्य समादधत्सूत्रमुपन्यस्याऽक्षेपांशं तावद् व्याचष्टे – शब्दादिभ्य इति ॥

ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಆಕ್ಷೇಪಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ''ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯಃ'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಅಗ್ನಿಯು ಏಕೆ ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲ ?

तत्वप्रकाशिका – यदुक्तमात्मशब्दविशेषणात् समाख्यानाच वैश्वानरस्य विष्णुत्वनिश्चय इति तदयुक्तम् । यथा खलु वैश्वानरस्य विष्णुत्वनिश्चायका उत्मशब्दादि विवते तथाऽव्रित्वनिश्चायकस्यापि विषमानत्वात् ।

ಹಿಂದೆ ಆತ್ಮಶಬ್ಧವು ವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು 'ಅಹಂ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಭೂತ್ವಾ' ಎಂಬ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಆತ್ಮಶಬ್ಧದ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತೀರೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಆಗ್ನಿಯೂ ಸಹ ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ.

ವೈಶ್ವಾನರ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದದ ಸಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯವಿದೆ

तत्त्वप्रकाशिका – तथाहि । वैश्वानरशब्दस्याऽत्मशब्दसमानाधिकृतत्त्ववदग्नि-शब्दसामानाधिकृतत्त्वं च श्र्यते 'अयमन्निः' इति बृहदारण्यके 'वैश्वानरम्' इत्यास्यामृषि च ।

ಅದು ಹೀಗೆ -- ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯವಿರುವಂತೆ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದದ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯವೂ ಸಹ 'ಅಯಮಗ್ತಿವೈ-ಶ್ವಾನರಃ' ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. 'ವೈಶ್ವಾನರಮೃತ ಆಜಾತಮಗ್ನಿಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದದ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯವಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಅಗ್ನಿಯೇ ವೈಶ್ವಾನರನೆನ್ನಲು ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳು

तत्वप्रकाशिका – तथाऽग्निलिङ्गं च वैश्वानरे होमाधिकरणत्वं गाईपत्याद्यङ्गत्वं च श्र्यते 'वैश्वानरे तद्भुतम्' इत्यादौ । तथा वैश्वानरे पाचकत्वाख्यमग्निकर्म च श्र्यते ।

ಇದರಂತೆ ಅಗ್ನಿಜ್ಞಾಪಕವಾದ ಲಿಂಗಗಳೂ ಸಹ ಇರುತ್ತವೆ. ಹೋಮಾಧಿಕರಣತ್ವ, ಗಾರ್ಹಪತ್ಕಾದಿಅಂಗತ್ವ ಮೊದಲಾದವು 'ವೈಶ್ವಾನರೇ ತದ್ದುತಮ್' 'ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲಿ ಹೋಮ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ' ಇತ್ಕಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪಾಚಕತ್ವವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯ ಕರ್ಮವೂ ಸಹ ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

'ಅಯಮಗ್ನಿರ್ವೈಶ್ವಾನರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರ

तत्त्वप्रकाशिका - 'अयमक्रिवैंक्वानरो योऽयमन्तःपुरुषे येनेदमञ् पच्यते यदिदमवते' इति बृहदारण्यके ।

ಆ ಶ್ರತಿ ಹೀಗಿದೆ -- ''ಅಯಮಗ್ಷಿವೈ-ಶ್ವಾನರೋ ಯೋನಯಮಂತಃಪುರುಷೇ ಯೇನೇದಮನ್ನಂ ಪಚ್ಚತೇ ಯದಿದಮದ್ಯತೇ' 'ಪುರುಷನಾದವನು ಯಾವ ಅನ್ನವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೋ ಆ ಆನ್ನವು ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಪಾಕ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಲಿಂಗಗಳು

तत्वप्रकाशिका – 'तयद्भक्तम्' इति छान्दोग्ये च । तस्माद्वैश्वानरस्य विष्णुत्वज्ञापकवदक्षित्वज्ञपकस्यापि सत्वात्र विष्णुरेवायमिति निश्चयो युज्यत इत्यर्थः ।

ಮತ್ತು ಥಾಂದೋಗ್ಯೋ ಸನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿಯೂ 'ತದ್ಯ ದೃಕ್ಷಮ್' 'ಭೋಜನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಆನ್ನವು ಮೊದಲು ಪ್ರಾಣಾಹುತಿರೂಪದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೋ ಅದು ಜಾಠರದಲ್ಲಿರುವ ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ ಹೋಮದ್ರವ್ಯವಾಗಿದೆ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶೆಟ್ಟದ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯವು ಜ್ಞಾಪಕವಾಗಿರುವಂತೆ ವೈಶ್ವಾನರನು ಅಗ್ನಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ್ಮ.

ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದವಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯ

तत्वप्रकाशिका – अत्र सर्ववैश्वानरविद्यानां विचार्यत्वात् तत्तद्वाक्योद्धारो युक्त एव समाख्यारूपेण वा ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಚಾರಮಾಡಲು ಅರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದವಿರುವ ಎಲ್ಲ ವಾಕ್ಕಗಳನ್ನು ವಿಷಯವಾಕ್ಕವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಅಥವಾ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಭಿನ್ನ ಭನ್ನ ವಾಕ್ಕಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಮೂರ್ಧಾನಂ ದಿವಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ

तत्वप्रकाशिका – 'मूर्घानं दिवः' इति मन्त्रार्थः – दिवः कारणभूतं मूर्घानं पृथिच्याः कारणभूतं पादं जनानां सम्यज्ज्ञानायाभिव्यक्तं सर्वज्ञमस्वण्डेशमत्यन्नं जनानां पातारं वैश्वानरमग्निं देवाः स्वास्यतयाऽकुर्वन् – इति ।

"ಮೂರ್ಧಾನಂ ದಿವಃ" ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಮರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ. ಯಾರ ತಲೆಯು ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೋ, ಯಾರ ಕಾಲುಗಳು ಪೃಥಿವಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೋ, ಯಾರು ಸಾತ್ರಿಕಜನರಿಗೆ ಸಮ್ಯಗ್ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸಕಲಕ್ಕೂ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನೇ ವಿಪುಲವಾದ ಅನ್ನಮ. ಸಕಲ ಜನರಿಗೆ ರಕ್ಷಕನು. ಇಂತಹ ವೈಶ್ವಾನರಾಗ್ನಿಯನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಮುಖವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು" ಎಂದು.

'ಅಗ್ನಿರ್ದೇವಾನಾಂ ಮುಖಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅರ್ಥ

तत्त्वप्रकाशिका – गतिसाधनत्त्वादरितः पादः । 'ऋताय जातम्' इति समाख्यानात्सप्तमी तादर्ध्ये । 'अत्रं यम्' इति हि श्रुतिः । 'अष्टिर्देवानां मुखम्' इति च । 'वैश्वानरे तद्धुतं भवति' इति वाक्यार्थः । एवंवित् यविप चाण्डालायोच्छिष्टं प्रयच्छेत् आत्मिन हैवास्य तद्वैश्वानरे हुतं स्यादिति वाक्यादवगन्तव्यः ।

ಗಮನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಆರತಿಪದಕ್ಕೆ ಪಾದವೆಂದರ್ಥ. 'ಋತಾಯ ಜಾತಮ್' ಎಂಬ ಸಮಾಖ್ಯಾಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ಸಪ್ರಮೀವಿಭಕ್ತಿಯು ತಾದರ್ಥ್ಯದಲ್ಲಿ (ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ಅನ್ನಂ ಥಮ್' ಅತ್ಯಂತವಾದ ಅನ್ನವಿದ್ದವನು ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಿರುತ್ತದೆ. 'ಅಗ್ನಿರ್ದೇವಾನಾಂ ಮುಖಮ್' ಅಗ್ನಿಯು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಖನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದೂ ಶ್ರುತಿಯಿರುತ್ತದೆ. "ವೈಶ್ವಾಸರೇ ತದ್ದುತಮ್ ಭವತಿ" ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಏವಂವಿತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವೈಶ್ವಾಸರನನ್ನು ತಿಳಿದವನು ವಸ್ತುತಃ ಬಾಂಡಾಲನಿಗೆ ತನ್ನ ಉಚ್ಛಿಷ್ಟವನ್ನು

ನೀಡಿದರೂ ಸಹ ಆ ಚಾಂಡಾಲನಲ್ಲಿರುವ ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಿದರರ್ಥ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣೆ

तत्त्वप्रकाशिका – भक्तम् = अन्नम् । परिहारस्त्रांशं व्याचष्टे – नेति ।। 'ಭಕ್ತಮ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನ್ನವು ಎಂದರ್ಥ. ಈ ರೀತಿಯಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಪರಿಹಾರಮಾಡುವ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗವನ್ನು ''ನ'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಗ್ನಿದೇವತೆ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಸಮಾನವಲ್ಲ

तत्वप्रकाशिका – उभयत्र श्रुत्यादिसाम्याद्वैश्वानरस्य विष्णुत्वनिश्चयोपपत्तेः।

ಅಗ್ಲಿದೇವತೆ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾದಿಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಗದು ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾದಿಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾವಕಾಶತ್ವ ನಿರವಕಾಶತ್ವಗಳ ಬಲದಿಂದ ನಿರ್ಣಯಸಬಹುದು.

ಅಗ್ನಿಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಾವಕಾಶ

तत्वप्रकाशिका – तत्र यदिवनाम लिङ्गं कर्म च वैश्वानरे श्रृयते तद्विष्णौ सावकाशम् । 'अय हेममात्मानम्' इत्यक्ष्यादिनामलिङ्गकर्मत्वेन विष्णोकपासनोपदेशात् ।

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ಗಿ ಎಂಬ ನಾಮ, ಅಗ್ಗಿಯ ಲಿಂಗ ಪಾಚಕತ್ವವೆಂಬ ಕರ್ಮ ಇವೆಲ್ಲವೂ ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲಿ ಏನು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆಯೋ ಆವೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ 'ಆಥ ಹೇಮಮಾತ್ರಾನಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಲಿಂಗ, ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಆತ್ಮಶಬ್ದಾದಿಗಳೇ ವಿಷ್ಣುತ್ವ ನಿರ್ಣಾಯಕ

तत्त्वप्रकाशिका – न चात्मशब्दादेरन्यस्त्यवकाशः । अतो निरवकाशेन सावकाशवाघोपपत्तेः युज्यते वैश्वानरस्य विष्णुत्वनिश्चय इति भावः ।

ಎಷ್ಟುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆತ್ಮಶಬ್ದಾದಿಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಬಲದಿಂದ ಸಾವಕಾಶವಾದ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಬಾಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಸಬಹುದು.

ಉಪಾಸನೆಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಅಸತ್ತಲ್ಲ

तत्वप्रकाशिका – नच वाच्यमुपासनार्यमुक्तत्वादेव 'योषितमर्श्रि ध्यायीत' इत्यादाविवाऽसत्वम् । 'नाविषमानं ब्रुवते वेदा ध्यातुं न वैदिकाः' इत्यादिवचनात् । वाक्यान्तरस्याविरोधेन योऽर्धः स्याप्यते तदर्थत्वाच ।

ಇನ್ನ ಉಪಾಸನೆಗೋಸ್ಕರ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಅರು ಅಸತ್ರಾಗಿದ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ.
ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ 'ಯೋಷಿತಮಗ್ಗಿಂ ಧ್ಯಾಯೀತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಅಗ್ಗಿಯನ್ನಾಗಿ
ತಿಳಿಯಬೇಕು' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ಗಿಯು ಅಸತ್ರಾಗಿದೆಯೋ ಆದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ
ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆಗೋಸ್ಕರ ಹೇಳಿರುವ ನಾಮಲಿಂಗಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಸತ್ತಾಗಿರುತ್ತವೆ
ಎಂದರೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ನಾವಿದ್ಯಮಾನಂ ಬ್ರುವತೇ ವೇದಾ ಧ್ಯಾತುಂ ನ
ವೃದಿಕಾ: 'ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವುದನ್ನು ಉಪಾಸನೆಗೋಸ್ಕರ ವೇದಗಳು ಹಾಗೂ ತದನುನಾರಿಯಾದ
ಸ್ವೃತಿಗಳು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವು ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಅದಲ್ಲದೇ 'ಅಹಂ
ವೃಶ್ವಾನರೂ: ಭೂತ್ವಾ' ಎಂಬ ಗೀತಾಮಕ್ಕಕ್ಕೆ ಅವಿರುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ 'ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕಕ್ಕೆ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಅಸದರ್ಥವನ್ನು ಈ
ವಾಕ್ಕವು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿರಿ

तत्वप्रकाशिका – विश्वं = पूर्णम् । आरात् = समीपे स्वहृदये । प्रथम 'इति'शन्दो विधिसमाप्तौ । द्वितीयस्य इत्युपासीतेत्यन्वयः । प्रकरणबलाच वैश्वानरस्य विष्णुत्वनिश्चयो भवतीत्याह् – अनात्तत्वादिति ।।

ವಿಶ್ವ = ಪೂರ್ಣ, ಆರಾತ್ = ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲೇ. ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿರುವ ಇತಿಶಬ್ದವು ವಿಧಿವಾಕ್ಯದ ಸಮಾಪ್ಪರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಇತಿಶಬ್ದವು 'ಇತ್ತುಪಾಸೀತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕರಣದ ಬಲದಿಂದಲೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ''ಅನಾತ್ರತ್ವಾತ್'' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇದು ವಿಷ್ಣುಪ್ರಕರಣ ಎನ್ನಲು ಆತ್ಮ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ನಶಬ್ದಗಳೇ ಆಧಾರ

तत्वप्रकाशिका – 'को न आत्मा किं ब्रह्म' इति विचारपूर्वकं वैक्षानरविद्याया आरभ्याधीतत्वेन विष्णुप्रकरणत्वाच वैक्षानरो विष्णुरेवेति निक्क्यो भवति । 'अनात्तत्वात्' इति वचनेन विष्णोरन्येषां आत्मत्वाद-सम्भवादित्यर्थः ।

'ಕೋ ನ ಆತ್ಮಾ ಕಿಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಉಪಾಸ್ಯವಾದ ಆತ್ಮಮ ಯಾರು ಅವನು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಚಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ವಿಷ್ಣುಪ್ರಕರಣವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆತ್ಮ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗೂ "ಅನಾತ್ರತ್ವಾತ್"' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರಾದವರು ಆತ್ಮಶಬ್ದಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಧರಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೃಷ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ ವಿಷ್ಣುತ್ವ ಸಮರ್ಥನೆ

तत्त्वप्रकाशिका – श्रुतिसमास्त्रया च वैस्वानस्त्य विष्णुत्वमुपपादयति।। चन्द्रमा इति ।। यः पुरुषास्त्र्यो विष्णुः पुरुषस्क्ते ''शीष्णों यौः समवर्तत' 'चक्षोः सूर्यों अजायत' 'प्राणाद्वायुरजायत' 'पष्णां सूमिरजायत' इत्यादिना वाक्येन युभ्वादिजनकशीर्षादिमानभिद्दितस्तद्विधमेवात्र वैस्वानरं चाधीयते छन्दोगाः 'मूर्धेव सुतेजास्वश्चविंस्तरूपः प्राणः पृथव्यत्मां पृथिव्येव पादौ' इत्यादिना वाक्येन । अतः पुरुषस्क्तसमास्त्र्यपाऽपि विष्णुरेव वैस्वानर इत्यर्थः ।

ಸಮಾಖ್ಯಾಶ್ರತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ನೀಡಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ''ಸಂದ್ರಮಾ'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಪುರುಷನೆಂಬ ವಿಷ್ಣುವು ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ 'ಶೀರ್ಷ್ಗೋ ದ್ಯೌ: ಸಮರ್ವತ್ ತೆಲೆಯಿಂದ ದ್ಯುಲೋಕವು ಹುಟ್ಟಿತು. ''ಚೆಕ್ನೋ ಸೂರ್ಯೋ ಅಜಾಯತ' ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ಹುಟ್ಟಿದನು. 'ಪದ್ಮ್ಯಾಂ ಭೂಮಿರಜಾಯತ' ಕಾಲುಗಳಂದ ಮೂರುಮ ಹುಟ್ಟಿತನು. 'ಪದ್ಮ್ಯಾಂ ಭೂಮಿರಜಾಯತ' ಕಾಲುಗಳಂಗೆ ಜನಕವಾದ ತೆಲೆ ಮೊದಲಾದ ಅವಯವಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಂತ ಛಾಂದೋಗ್ಯಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ 'ಮೂರ್ಧ್ಯವ ಸುತೇಜಾಶ್ವಕ್ತುವ್ಯಿಕ್ತ್ ಪೂವ್ಯಾದಿ ಮೂರ್ಧ್ಯವ ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಭಾರ್ವಿತ್ಯ ಪ್ರಥಿವೈಕರ್ ಪಾದೌ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಭಗವಂತನ ಅವಯವಗಳನ್ನು ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪುರುಷಸೂಕ್ತರೂಪಸಮಾಖ್ಯಾ ಪ್ರಮಾದಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ವಿಷ್ಣುಪರ

तत्त्वप्रकाशिका – ननु पुरुषस्कतस्य विष्णुपरत्वे भवेत्तत्समाख्ययैतद्विषाया विष्णुपरत्वं तदेव कुत इत्यत आइ – चशब्देनेति ।। विष्णुपरत्वं पुरुषस्कतस्य

(प्र)सिद्धमिति स्चयतीत्यर्थः । अपिपदेनैवोभयसमुचयसिद्धेर्नान्यत्रोपक्षीणक्च शब्दः । किं तद्वेदादि? इत्यतस्तदुदाइरति – तथा चेति ।।

ಪುರುಷಸೂಕ್ರವು ವಿಷ್ಣುಪರವಾದರೆ ಆಗ ಇಂತಹ ಸಮಾಖ್ಯಾ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ದೆಯು ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಪುರುಷಸೂಕ್ರವು ವಿಷ್ಣುಪರವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯಸುತ್ತೀರಿ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ''ಚಶಬ್ದೇನ'' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚ ಶಬ್ದವು ಪುರುಷಸೂಕ್ರವು ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಸುಮಿಚಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆಪಿ ಪದದಿಂದಲೇ ಪ್ರಕರಣ ಹಾಗೂ ಸಮಾಖ್ಯಾ ಪುರಾಣಗಳ ಸಮಭವುವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರಬೇಕಾದರೆ ಚಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವು ಕ್ಷೀಣವಾಯಿತೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಚಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವು ಕ್ಷೀಣವಾಯಿತೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಚಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೇ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ. ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ವಿಷ್ಣುಪರವೇ ಆಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಏನು ಪ್ರಮಾಣ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ''ತಥಾ ಚ'' ಎಂಬುದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಪುರಾಣ ಉಲ್ಲೇಖಸಲು ಏನು ಕಾರಣ ?

तत्त्वप्रकाशिका – श्रुतेः प्रथमप्रतिज्ञानेऽपि तस्याः पुरुषस्क्तमुपन्यस्य विष्णुपरतया व्याख्यात्र्याः साक्षात्प्रतिज्ञातार्यासाधकत्त्वात्र प्रथममुदाहरणम् । प्रतिज्ञा त्वाधिक्यक्रमाभिप्राया । परो विलक्षणः । आदिपदेन 'सर्वतः पौरुषे सुक्ते गुणा विष्णोरुदीरिताः' इति ब्रह्मतर्कादिग्रहणम् ।

ಪ್ರಮಾಣಪ್ರಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತುತಃ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಬೇಕು, ಆದರೆ ಪುರಾಣವಾಕೃತನ್ನೇಕೆ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ನೀಡಿದರೆಂದರೆ ಪೂರ್ವವಾಕೃದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವಿತ್ತಾಗೆ ನೀಡಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ನೀಡಲಕ್ಕು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಪುರುಷಸೂಕ್ತವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಈ ಪುರುಷಸೂಕ್ತದ ಮಂತ್ರವು ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸದ ಕಾರಣ ಇದನ್ನು ಮೊದಲು ಉದಾಹರಿಸಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನೇಕೆ ಮಾಡಿದರೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ನ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ ಎಂಬ

ವಿವಕ್ಕೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಮೊದಲು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಚ್ಚಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. "ಪರಃ" ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದವನು ಎಂದರ್ಥ. ಆದಿಪದದಿಂದ 'ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಗುಣವೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆ' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಕರ್ತದ ಮಾತನ್ನು ವಿವಕ್ತಿಸಬೇಕು.

'ದ್ಯುಲೋಕವು ವೈಶ್ವಾನರನ ತಲೆ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

तत्वप्रकाशिका – ननु पुरुषस्क्ते युभ्वादिजनकशीर्षादिमत्वं पुरुषस्योच्यते वैश्वानरविद्यायां पुनर्वैश्वानरस्य तदभेदोऽतो विरुद्धार्यत्वान्त्रयं समास्येत्यत आह – यस्मादिति ।।

ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ದ್ಯುಲೋಕ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಭಗವಂತನ ತಲೆಯು ಜನಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ವೈಶ್ವಾನರನಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರನ ತಲೆಯೇ ದ್ಯುಲೋಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ಎರುದ್ಧಾರ್ಥತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ಸಮಾಖ್ಯಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಗೆ ಪರಿಗಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ಯಸ್ಕಾಶ್" ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಜನ್ಯಜನಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಭೇದವ್ಯವಹಾರವಿದೆ

तत्वप्रकाशिका – वैश्वानराङ्गानां सूर्यायभेरोक्ताविप न पुरुषस्क्तवैश्वानरविषयोः विरोधः, अभेरोक्तेरिप तज्जन्यजनकभावविवक्षावरू गारिति भावः ।। २६ ।।

ವೈಶ್ವಾನರನ ತಲೆ ಮೊದಲಾದ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಪುರುಷಸೂಕ್ಷಕ್ಕೂ ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಗೂ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಜನ್ಮಜನಕಭಾವವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹಾಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಬಾವದೀಪ

ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಸಾವಕಾಶವಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ भावदीपः – शब्दादिभ्योऽन्तःप्रतिष्ठानात् ।।

उभयत्र विशेषश्रुत्पादौ पुनः सावकाशत्वितरवकाशत्वप्रावल्याञिश्चय इति न्यायविवरणोक्तमुभयत्र विशेषश्रुत्यादिकं व्यञ्जयन् तदनुरोधेन भाष्यं व्याचष्टे – यदुक्तमित्यादिना ।।

॥ ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯೋಂऽತಃಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್ ॥

"ಉಭಯತ್ರ ವಿಶೇಷಶ್ರತ್ಕಾದೌ ಪುನಃ ಸಾವಕಾಶತ್ವನಿರವಕಾಶಕ್ತಪ್ರಾಬಲ್ಯಾನ್ನಿಕ್ಟರ್ಯ:" ಎಂಬುದಾಗಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ "ಉಭಯತ್ರ ವಿಶೇಷಶ್ರತ್ಕಾಧಿಕಂ" ಎಂಬ ಪದದ ಆರ್ಥವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲು ಹೊರಟದ್ದಾರೆ "ಯದುಕ್ತಂ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ ಯಾವುದು ?

भावदीपः – समाख्यानाचेति ।। विशेषश्रुत्यादावित्यत्रादिपदार्घोक्तिः । छान्दोग्ये अग्रिपदाभावादाह – बृहदारण्यक इति ।। सप्तमाध्याय इत्यर्थः । तस्याप्यत्र विषयत्वमित्यग्रे व्यक्तं भाष्ये ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ''ಸಮಾಖ್ಯಾನಾಚ್ಚ'' ಎಂಬುದು ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶೇಷಶ್ರುತ್ಮಾದೌ'' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಛಾಂದೋಗ್ಯಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಪದವು ಕೇಳಿಸದ ಕಾರಣ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ''ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೇ'' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಏಳನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ ''ವೈಶ್ವಾನರಂ'' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅದೂ ಸಹ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಮುಂದಿನ ಭಾಷ್ಕರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದಾರ್ಥವೇನು ?

भावदीपः – नामलिङ्गादिनेत्यादिपदात् सर्वकर्मेत्यग्रेतनस्मृत्यनुरोधादाह् –कर्मेति।।तथाचास्यक्रियारूपत्वाञ्जिङ्गसङ्गाहकादिपदेनैवानुक्तवाऽन्तःप्रतिष्ठानादिति सूत्रे पृथगुक्तिर्युक्तेति भावः।

"'ನಾಮಲಿಂಗಾದಿನಾ" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿ ಪದದಿಂದ "ಸರ್ವಕರ್ಮ" ಎಂದು ಮುಂದೆ ಉದಾಹರಿಸುವ ಶ್ರತಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಆನುಸಾರಿಯಾಗಿ "ಕರ್ಮ" ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ. ಪಾಚಕತ್ವ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿ ಪದದಿಂದ ಲಿಂಗಗಳಷ್ಟೇ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತವೆ. ಕ್ರಿಯಾ ರೂಪವಾದ ಪಾಚಕತ್ವವು ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ "ಅಂತಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್" ಎಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಪಾಚಕತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

भावदीपः – तत्त्वप्रदीपे तु प्रधानलिङ्गत्वात् पृथगुक्तिरित्युक्तम् । अन्तःप्रतिष्ठानव्यक्तयर्थं पूर्वशेषमाह – अयमिति ।।

ತತ್ನಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ "ಅಂತಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್" ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಾಚಕತ್ವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಬೇರೆ ಕಾರಣವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಚಕತ್ವವು ಪ್ರಧಾನವಾದ ಲಿಂಗವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನತ್ವವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಕವನ್ನು "ಅಯಮಗ್ಗಿಸ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭೋಜನವು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನೀಡುವ ಆಹುತಿ

भावदीपः – आगच्छेदास्यं छान्दोग्यं च पचनरूपाग्निकर्म श्रूयत इत्यर्थः । तस्मादिति भाष्यपदमन्द्वार्थमाह – तस्मादिति ॥ उक्तहेत्वन्वयाय न विष्णुरित्येतत् सावधारणं व्याचष्टे – न विष्णुरेवेति ॥ ಧಾಂರೋಗ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪಚನರೂಪವಾದ ಅಗ್ನಿ ಕ್ರಿಯೆಯು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, "ತಸ್ಕಾತ್" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಪದವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ "ತಸ್ಕಾತ್" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದಲೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಹೇಳುವಿಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ "ನ ವಿಷ್ಣು" ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾವಧಾರಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ನ ವಿಷ್ಣುರೇವ" ಎಂಬುದಾಗಿ.

ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾಕ್ಯಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವೇಕೆ ?

भावदीपः – समारूयेति ।। तत्तद्वाक्योद्धार इत्यनुषङ्गः । सिद्धान्ते 'अहं वैक्वानरो भूत्वा' इति यथा समाख्या तथा वैक्वानरोऽग्निरित्यप्यस्ति । 'अयमग्निः' इति समाख्येति वक्तमित्यर्थः ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ "ಸಮಾಖ್ಯಾರೂಪೇಣ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಆಯಾ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುದೇಕು. ಅಂದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ "ಅಯಂ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಭೂತ್ವಾ" ಎಂದು ಸಮಾಖ್ಯಾಶ್ರಮಾಣವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಅಗ್ಗಿಯ ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿದ್ದಾನನ್ನಲು "ಆಯಂ ಅಗ್ಲೀ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಮಾಖ್ಯಾಶ್ರಮಾಣವು ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವೇಕು

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯವಾದ ಮಂತ್ರ

भावदीपः – इति मन्त्रेति ।। 'मूर्धानं दिवो अरितं पृथिव्या वैश्वानरमृत आजातमिष्टम् । कविं सम्राजमितिथिं जनानामासन्नापात्रं जनयन्त देवाः ।।' इति मन्त्रस्यार्थं उच्यत इत्यर्थः ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ಇತಿ ಮಂತ್ರಾರ್ಥಃ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - "ಮೂರ್ಧಾನಂ ದಿವೋ ಅರತಿಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ವೈಶ್ವಾನರಮೃತ ಆಜಾತಮಗ್ಗಿಮ್ । ಕವಿಂ ಸಮ್ರಾಜಮತಿಥಿಂ ಜನಾನಾಮಾಸನ್ನಾ ಪಾತ್ರಂ ಜನಯಂತ ದೇವಾಃ" ಎಂದು ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಮೂರ್ಧಾನಂ ದಿವ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪುರುಷಸೂಕ್ತದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ भावदीपः – पुरुषस्कृतैकार्थत्वायार्थोक्तिः । ऋते सम्यग् ज्ञानाय, सम्यगित्याङोऽर्थः । जनानामित्यत्राप्याकर्षः । जातं 'जर्नि प्रादुर्भावे'

अभिव्यक्तमित्पर्थः । कविमित्पादेरर्यः सर्वज्ञमित्पादि । पात्रं पातारम् । आसन् आस्ये । आस्यतपेति यावत् । आजनयन्त आकुर्वन् ।

ಪುರುಷಸೂಕ್ತದ ಜೊತೆಗೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ "ದಿವಃ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಋತೇ = ಸಮಿಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಗ್ಯರ. "ಅಪ್" ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗದ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಸಮ್ಯಗ್" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಜನಾನಾಂ" ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲೂ ಸಹ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. "ಜಾತಂ" ಎಂಬ ಪರವು "ಜನೀ ಪಾರುರ್ಥಾವೇ" ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ್ದರಿಂದ "ಅಭಿವೃತ್ತವಾಗಿದೆ" ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇದೆ. "ಕವಿಂ" ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ "ಸರ್ವಜ್ಞಂ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪಾತ್ರಂ = ರಕ್ಷಿಸುವನನ್ನು, ಅಸನ್ = ಮುಖದಲ್ಲಿ. ಅಂದರೆ ತಮ್ಮ ಮುಖವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು ಎಂದರ್ಥ. "ಅಜನಯಂತೆ" ಎಂದರೆ ಮಾಡಿದರು" ಎಂದರ್ಥ.

'ಅರತಿ' ಪದದ ಅರ್ಥ

भावदीपः – गतीति ।। होके गमनेनारतिदर्शनाद् रतिविरुद्धगतिसाधनत्वात् पादोऽरतिशब्दार्थं इत्यर्थः ।। तादर्ध्यं इति ।। 'चर्मणि द्वीपिनं हन्ति दन्तयोर्हन्ति कुक्षरम्' इत्यादाविवेति भावः

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಗಮನದಿಂದ ಅರತಿಯು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ರತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಅಂದರೆ ಗಮನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ್ದರಿಂದ ಅರತಿ ಶಬ್ಜಕ್ಷೆ ಪಾದವೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. "ಯತಾಯ ಜಾತಂ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ತಾದರ್ಥ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮೀವಿಭಕ್ತಿಯು ಬಂದಿದೆ. "ಚರ್ಮಣಿ ದ್ವೀಪಿನಂ ಹಂತಿ ದಂತೆಯೋರ್ಹಂತಿ ಕುಂಜರಂ" ಎಂಬ ದ್ರಷ್ಟಾಂತದಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಚಂಡಾಲನಿಗೆ ಕೊಡುವ ಉಚ್ಛಿಷ್ಟವೂ ಕೂಡ ಹೋಮವಾಗುತ್ತದೆ

भावदीपः - एवंविदिति ।। वैश्वानरज्ञानी । यद्यपि यदि, तस्मान्न विष्णुरितीत्यन्तभाष्यमनुवर्त्य तेन नञोऽन्वयमुपेत्यर्यमाह - उभयत्रेति । कुत इत्याकाङ्कायां 'तस्यैव दृष्ट्युपदेशाद्' इति भाष्यस्य साक्षादनन्व-याञ्यायविवरणोक्तं हेतुं संयोज्य तदुपपादकत्वेन भाष्यं योजयति – उभयत्रेति।।

"ಏವಂ ವಿತ್" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಎಂದರ್ಥ. "ಯದ್ಯಬ" = ಒಂದು ವೇಳೆ. "ತಸ್ಸಾನ್ನವಿಷ್ಯು" ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕದ ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು "ನ್ಇ್" ಗೆ ಆನ್ವಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಉಭಯತ್ರ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಏನು ಕಾರಣ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ "ತಸ್ಯವ ದೃಷ್ಟ್ಯುಪದೇಶಾತ್" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಅನ್ವಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಹೇತುವನ್ನು ಸಂಯೋಜನೆ ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಉಪಪಾದಕವಾಗಿ ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಉಭಯತ್ರ" ಇತ್ತಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಜ್ಞಾನ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುಪರವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಸಹ ಹಾನ, ಉಪಾದಾನ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಾತ್ರ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆಜ್ಞಾನಿಗಳಂತೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಸಹ ಹಾನ, ಉಪಾದಾನ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಟರ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಆಪೇಕ್ಕೆ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವಿಲ್ಲದೇ ನಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದು ರೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳೂ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಗತಿ ಇಲ್ಲದೆ ಜ್ಞಾನಿ ಜನರು ಭಗವಂತನ ವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಾಟ್ಟರು ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಜಾತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೂ ಸಹ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದರೂ ಸಹ ಹಾನ, ಉಪಾದಾನ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೊಳ್ಳರ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು.

ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪರ್ಯಾಯಶಬ್ದಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ಗಿಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯಲ್ಲೇಕೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಇಂದ್ರಶಬ್ದವನ್ನೇಕೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಾರರು? ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೂ ತಪ್ಪು, ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ ವ್ಯವಹಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಹಾಳಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೇ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ವಸ್ತಿ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡದಿರಬೇಕಾದೀತೆಂಬ ಆಕ್ಕೇಪವೂ ಸಹ ತಪ್ಪು ಏಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತಿ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವು ಅಭಿಧಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದೇ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಅಭಿಧಾನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಕೋಹಾದಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಪರಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು.

'ಭ್ಯಕ್ಕ: ಜಯೀ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಭ್ಯಕ್ಷಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವುಳ್ಯದ್ದರಿಂದ 'ಜಯೀ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಅನಿವಾಯವರು: 'ಡಾಸ್ಟಿರಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಹಾಗಾದರೆ 'ಅಗ್ನಿರ್ದುಟೀ' 'ಅಗ್ನಿವ್ಕ್ಟ್ ದೇವಾನಾಮವರು: 'ಡಾಸ್ಟಿರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವಿವಕ್ತಿತವಾದ ದುಃಖಿತ್ತಾಗಿಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ತದ್ಗಶತ್ವವನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ರವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದಾಗ ದುಃಖಾದಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದುಃಖವುಳ್ಳ ಅಗ್ನೀರಾತೆಯನ್ನೇ 'ದುಃಖೀ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬೇಕು. ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಜಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ನೀವು ಒಪ್ಪಿದಿರೋ ಅದರಂತೆ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಸಹ ಅಮುಖ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ.

ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೂ ಸಹ ಆಗ್ನ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಶಬ್ಬದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಅಲೌಕಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿರೇವತೆ ಮೊದಲಾದವರ ಸ್ವರೂಪವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದೇ ಇರಬೇಕಾದೀತು. ಆಲೌಕಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಕಾದಿಗಳಿಂದಂತೂ ಅವರ ಸ್ವರೂಪವು ನಿರ್ಣಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಆಗ್ರ್ಯಾದಿ ಶಬ್ಬಗಳ ಪ್ರಯೋಗವೇ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆಂಬ ನಿಮ್ಮ ಆಪಾದನೆಯಾದರೂ ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ ?

ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಃ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಕಾದರೂ ಸಹ ಸೂಕ್ತಾದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ಗಿಸೂಕ್ತರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಗ್ನೀದಂತೆಯಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಭಿವರ್ಧನಿತ್ರಾರ್. ಅಥವಾ ಅಗ್ಯಾಂದಿ ಸಂಕ್ಷೇತ್ರಿಯ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ಅಗ್ಯಾಂದಿ ಸೂಕ್ಷಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವಿಗೆ ಅಗ್ಯಾಂದಿಗಳಲ್ಲಿಯವ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರಾವ್ಯವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮೂರು ಕಾರಣಗಳಿಗೊಡ್ಡರ ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ತ, ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ – ಸೂಕ್ಕಾದಿವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಯಾಸ್ಟ್ರಾಪ್ಟದಲ್ಲಿ ದೇರೆ ಕಾರಣವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ – 'ಪೃಥಗ್ರೂಮಣ' ವಿಷ್ಣೋಗ್ತು ದೇವಕಾಂತರಗಾನಿ ಚ । ಆಗ್ರ್ಯಾದಿಸೂಕ್ತಮಣ್ಯಾನಿ ನಾಮ್ಕಾ ಸೂಕ್ಕಬದು ಭವೇಶ್ ॥'

ಭಗವಂತನು ದೇವಶಾಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗದೇ ಇರುವವನಾಗಿ ಹೀಗೆ ಎರಡು ರೂಪಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಎರಡು ರೂಪಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಆಗ್ರಿಸೂಕ್ತ, ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಇರುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಆಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವೇ ಸೂಕ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕವೆಂದು **ಪೇಕಿ**ದ್ದಾರೆ.

ಗಾಯತ್ರ್ಯಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ

भाष्यीयः – एवश्र गायत्रीनये 'तथा चेतोऽर्पण' इत्यनेन गायत्र्याबप्रसिद्धशब्दस्य विष्णौ प्रयोगे प्रयोजनोक्तिरिह तु वैश्वानरनामादेः सावकाशत्वोक्तिरित्यपौनरुक्तयमिति भावः ।।

ಟಣೆಯಲ್ಲಿ "ಉಭಯತ್ರ ಶ್ರುತ್ಕಾದಿ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಗಾಯತ್ಕ್ಯಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗಾಯತ್ಕ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ "ತಥಾ ಚೇತೋನರ್ಪಣಾತ್" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದರ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಾವಕಾಶಕ್ಕವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳು ಭಿನ್ನವಿಷಯಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ

भावदीपः - नचेति ।। 'अनात्तत्वादनात्मानः' इत्यादेरिति भावः । बलादित्युक्तिलम्बमाह - अत इति ।। उपासना हि ज्ञानादन्या अर्यहीनाऽपि

स्यादित्याशङ्कापनुत्तये सूत्रभाष्ययोः दृष्टीत्युक्तं तद् व्यनक्ति – नच वाच्यमिति ॥

ಆಶಕ್ಷಬಡ್ಡೆ "ಅನಾತ್ರತ್ವಾದನಾಶ್ವಾಕ:" ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಬೇರ ಕಡೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಎಂಬುದನ್ನು "ನಚ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ಬಲಾಶ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಲಭ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಅತಃ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಉಪಾಸನೆಯು ಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಹೀನವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ "ದೃಷ್ಟಿ" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು "ನಚ ವಾಚ್ಕಂ" ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಗೀತೆಯ ಜೊತೆ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು

भावदीपः – नाविषमानिमिति तैत्तिरीयभाष्योक्तस्मृतिः । आदिपदेन 'नच रमन्त्यहो असदुपासनया' इत्यादि गृह्यते ।। वाक्यान्तरस्येति ।। 'अहं वैश्वानरो भूत्वा' इति समाख्यात्वेनोक्त्वाक्यान्तरस्याविरोधेन योऽर्घः स्याप्यते तदर्यत्वाचास्य वाक्यस्य नासदर्यकत्वमित्यर्थः ।

"ನಾವಿದ್ಯಮಾನಂ" ಎಂಬುದು ಶೈಶಿರೀಯಥಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸ್ಟೃತಿವಾಕ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯದೇಕು. ಆದಿ ಪದದಿಂದ "ನಡ ರಮಂತ್ಯಹೋ ಅಸದುಪಾಸನಯಾ" ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. "ವಾಕ್ಯಂತರಸ್ಯ" ಎಂದರೆ "ಅಹಂ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಭೂತ್ವಾ" ಎಂಬ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಾಕ್ಯಂತರದಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥ. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅದೇ ಆರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಸದರ್ಥಕತ್ವವನ್ನು ಸಪ್ತದಾರರು.

'ಮೂರ್ರೈವ ಸುತೇಜಾ:' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಅಸದರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ

भावदीपः – यद्वा ननु 'मूधैंन सुतेजाः' इत्यादिना द्रव्यादितादात्म्यम-विद्यमानमुच्यत इत्यत आह – वाक्यान्तरस्येति ।। 'शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत' इत्यस्य विवरिष्यते चैतदग्रे । यद्वा 'इदयं गार्हपत्यो मनोऽनव्वाहार्यपचन'

इत्यादिना वैश्वानराङ्गानां गार्हपत्याधैक्यमविद्यमानमेवोच्यत इत्यत आह – वाक्यान्तरस्येति ।।

ಆಥವಾ ''ಮೂರ್ಧೈವ ಸುತೇಜಾಃ'' ಎಂಬುದಾಗಿ ದ್ರವ್ಯಾದಿತಾದಾತ್ಕೃವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.
ಇದು ಅವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ''ವಾಕ್ಯಾಂತರಸ್ಯ'' ಎಂಬುದರಿಂದ
ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಕ್ಯಾಂತರಸ್ಯ ಎಂದರೆ '' ಶೀರ್ಷ್ಟ್ರೇ ದ್ಯೌಃ ಸಮವರ್ತತ'' ಎಂದು ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ
ಭಗವಂತನಿಗೆ ದ್ಯು ಲೋಕವೇ ತಲೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಮುಂದ
ಸ್ಪಷ್ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ''ಹೃದಯಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೋ ಮನೋನನ್ನಾಹಾರ್ಯಪಡನಃ''
ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ ಅಂಗವಾದ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ ಇದು
ಅವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ''ವಾಕ್ಯಾಂತರಸ್ಯ'' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ
ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತಾದಾತ್ರ್ಯರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು

भावदीपः - 'मूर्धैन सुतेजाः' इत्यादेरिनरोधेन यस्तादात्म्यादन्योऽर्थः 'यस्माद् यद् जायते चाङ्गाद्' इत्यादिना स्थाप्यते, तदर्थत्वाच इदयमित्यादेरिति नासदर्थकत्वमित्यर्थः । कोऽर्थस्तिर्हं योषिततमित्र-मित्यस्येत्यतोऽपि ।। वाक्यान्तरस्येति ।।

"ಮೂರ್ಧ್ಯವ ಸುತೇಜಾಃ" ಎಂಬ ವಚನಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದಂತೆ ತಾದಾತ್ಮ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಆರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ದ್ಯುರೋಕಾದಿಗಳು ಭಗವಂತನ ಯಾವ ಅಂಗಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೋ ಆ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಭಗವಂತನ ಆ ಅಂಗಗಳಿಂದ ಐಕ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಅಸದರ್ಥಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ "ಯೋಷಿತಮಗ್ಗಿಂ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಗ್ಗೆ ಆರ್ಥೈಸಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ "ವಾಕ್ಕಾಂತರಸ್ಥ" ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಯೋಷಿತಮಗ್ತಿಂ' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ

भावदीपः - 'तस्मिन्नेतस्मिन्नग्नौ देवा रेतो जुह्नति' इति वाक्यान्तरस्य

योऽर्थः रेतोरूपाहुत्याधारत्वं तदर्थत्वाच योषितमिति वाक्यस्येति । प्रकृतश्रुत्यैक्यार्थाय स्वद्भदय इत्युक्तिः ।

ಯೋಷಿತವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ರೇತ್ರುನಿಂದ ಹೋಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ವಾಕ್ಕಾಂತರವೆನಿಸಿದ "ಯೋಷಿತಮಗ್ನಿಂ" ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೂ: ಅಂದರೆ "ರೇತಸ್" ಎಂಬ ಆಹುತಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ "ಯೋಷಿತಂ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಶಾಸಾರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ "ಸ್ವಹ್ಯದಯ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸಕಲ ಕರ್ಮ, ಸಕಲ ಲಿಂಗ, ಸಕಲ ಇಚ್ಛೆ, ಸಕಲ ಕ್ರಿಯೆ ಎಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವದ್ದೇ

भावदीपः – शुतौ सर्वकर्मा 'न ऋते त्वत् क्रियते' इत्यादेः । वज्रधरत्वादीनि सर्वाणि लिङ्गानि चास्यैवेति सर्वलिङ्गः । तदिच्छयैव सर्विमिति सर्वकामः ।

ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿರುವ "ಸರ್ವಕರ್ಮಾ", "ನ ಋತೇ ತೃತ್ ಕ್ರಿಯತೇ" ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ವಜ್ಞಧರತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೇ ಆಗಿವೆ. "ಸರ್ವಕಾಮಃ" ಎಂದರೆ ಭಗವಂತನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲವೂ ಎಂದರ್ಥ.

ಸಕಲ ಗುಣಗಳು, ಸಕಲ ಧರ್ಮಗಳು ಭಗವಂತನದ್ದೇ

भावदीपः - गुणाः ज्ञानादयः । धर्माः सर्वज्ञादयः । संयोगवियोगादिधर्माः तदधीना इति वा सर्वधर्मः । सर्वत्र रूपमस्येति वा सर्वमस्य रूपं प्रतिमेति वा सर्वरूपः ।

"ಗುಣಾ:" = ಜ್ಞಾನಾದಿ ಗುಣಗಳು. ಧರ್ಮಾ: = ಸರ್ವಜ್ಞಶ್ವಾದಿಗಳು. ಸಂಯೋಗ ಹಾಗೂ ವಿಯೋಗ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಭಗವದಧೀನವಾಗಿವೆ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ "ಸರ್ವಧರ್ಮ:" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಸರ್ವರೂಪ:" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾಕಡೆ ಭಗವಂತನ ರೂಪವಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ಎಲ್ಲವೂ ಭಗವಂತನ ಪ್ರತಿಮೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಶ್ರುತ್ಮರ್ಥ

भावदीपः – अलं सम्यगिति अवशिष्टपदार्थस्तत्त्वप्रदीपोकः । शब्दादेवेत्यत्र श्रुत्पादेरुपक्रमोपसंहारयोः श्रुतत्वे तिभश्चायकत्तया लिङ्गत्वमिति वश्यमाणदिशा अन्तरनय श्वात्मब्रह्मशब्दयोरुपक्रमे श्रुतत्वेन तस्य वैष्णवत्वं निश्चाययदात्मादिशब्दद्वयं प्रकरणस्य वैष्णवत्वं निर्धार्य तत्रस्यवैश्वानरनाम्नो विष्णवर्यत्वमवधारयतीति भावेनासम्भवादिति स्त्रस्यवैश्वानरनाम्नो प्रकरणबलावेति ।।

"ಅಲಂ" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ. ಉಳಿದ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವು ಹತ್ತಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿದೆ. "ಶಬ್ದಾದೇವ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಉಪಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಉಪಸಂಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಲಿಂಗಗಳೇ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭಗವತ್ರರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುದೇಕು. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಅಂತರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಪಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಉಪಸಂಹಾರದ ಬಲದಿಂದ ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರೋ, ಅದೇರೀತಿಯಾಗಿ ಆತ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಗ್ರ ವೈಶ್ವಾನರಪ್ರಕರಣವು ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಹಾದಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ "ಅಸಂಭವಾತ್" ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗವನ್ನು ಮತ್ತು ಭಾಷ್ಟವನ್ನು "ಪ್ರಕರಣಬಲಾಚ್ದ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಅಸಂಭಾವಿತ

भावदीपः – न केवलमात्मशब्दस्मृतिसमाख्याभ्यामिति चार्यः । भाष्ये इत्यादिनेत्यस्यान्येषामसम्भवादित्यनेनान्त्रयः आरम्भाचेत्यस्य विष्णुरित्यादि-नाऽन्वयमुपेत्य व्याचष्टे – को न इति ॥ आरमभाचेत्यस्यार्थः आरभ्य उपक्रम्याधीतत्वेन ।

ಕೇವಲ ಆತ್ಮಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಸ್ವೃತಿಸಮಾಖ್ಯಾಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ಭಗವಂತನೇ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಈ ಆತ್ಮಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಸ್ವೃತಿಸಮಾಖ್ಯಾಗಳು ಆಸಂಭಾವಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಭಗವಂತನೇ ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದರೇ ''ಆಸ್ಮೇಷಾಮಸಂಭವಾಶ'' ಎಂಬುದರ ಜೊತೆಗೆ ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿರುವ "ಇಷ್ಟಾದಿನಾ'' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. "ಆರಂಭಾಚ್ಚ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ "ಎಷ್ಟು?' ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಆಂಗೀಕರಿಸಿ "ಕೋ ನ'' ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ಆರಂಭಾಚ್ಚ" ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಆರಂಭಿಸಿ' ಎಂದರ್ಥ. ಅಂದರೆ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

'ಪ್ರಕರಣತ್ವಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಟೀಕಾಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವಾರಸ್ಕ

भावदीपः – प्रकरणत्वाचेति ।। तेन सूत्रे अग्रेतनापिपदमसम्भवीत्यत्राप् याकृष्यत इति सूचितम् । बचनेनेत्यनेनेत्यादिना वचनेनेत्यस्य भाष्यस्थार्वः सुचितः

"ಪ್ರಕರಣತ್ವಾಚ್ಚ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿರುವ "ಅಪಿ" ಪರವು "ಅಸಂಭವಾಚ್ಚ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಆನ್ಯಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ವಚನೇನ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ "ಇತ್ಯಾದನಾ ವಚನೇನ" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದರು

भावदीप: – श्रुतीति ।। तयाच न 'स्मर्यमाणम्' इत्यनेन पौनरुत्तयमिति भावः । समाख्या चात्रार्थतः । नतु जिज्ञासानयोक्तपरो दिवेति समाख्यावच्छब्दत इति ज्ञेयम् ।

ಟಣೆಯಲ್ಲಿ "ಶ್ರುತಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ "ಸ್ಪರ್ಯಮಾಣಂ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವು ಇಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಜಿಹ್ಲಾಸಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ "ಪರೋ ದಿವಾ"ಎಂಬ ಸಮಾಖ್ಯಾದಂತೆ ನೇರವಾಗಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಅನುರೂಪವಾಕ್ಕಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ भावदीपः – चन्द्रमा इति भाष्यं वाक्यप्रतीकमिति मत्वाऽनुरूपवाक्यानि

पठित – शिष्णं इति ।। सुतेजा इत्यादेर्द्रच्यादिरर्यो बोध्यः । भावार्यमाह – अत इति ।।

"ಚಂದ್ರಮಾ ಮನಸೋ ಜಾತಃ" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತನ್ನು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಕಕ್ಕೆ ಪ್ರತೀಕವೆಂದು ತೀರು ಅನುರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಕಗಳಲ್ಲವನ್ನು "ಕೀರ್ಷ್ಯಃ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಪಠಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ಸುತೇಜಾ:" ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ದ್ರವ್ಯಾದಿಗಳು ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು "ಅತಃ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ'ಶಬ್ದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – समाख्ययाऽपीत्यनेन स्त्रे पुरुषविधमपीत्यपिशब्दः असम्भवादित्युक्तप्रकरणसमुचय इति दर्शितम् । अनन्वयादाइ – प्रसिद्धमितीति ।। उक्तसमुचयार्योऽयमेतमर्थं कथं सूचयेदित्यत आइ – अपीति ।।

"ಸಮಾಖ್ಯ ಯಾಪಿ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ "ಪುರುಷವಿಧಮಪಿ"ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ' ಶಬ್ದವು "ಅಸಂಭವಾಚ್ಚ" ಎಂಬ ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಸಮುಚ್ಚಯವಾಗಿದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನ್ವಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯದ ಕಾರಣ "ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಿತಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇರುವ ಈ ಪದವು ನೀವು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ಅಪಿ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕರಣ ಹಾಗೂ ಸಮಾಖ್ಯಾ ಎರಡೂ ಕೂಡ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

भावदीपः – प्रकरणसमाख्यारूपोभयेत्यर्थः । दृष्टचुपदेशादित्यस्य तु श्रुत्यादिसावकाशत्वरूपदेतुसाधकत्वेन साक्षात्प्रकृतसाध्ये हेतुत्वाभावादुभये-त्युक्तम् । परः परम इत्यनयोरपौनरुक्तयायाऽह – पर इति

ಪ್ರಕರಣ ಹಾಗೂ ಸಮಾಖ್ಯಾ ಎರಡನ್ನೂ ಸಹ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸೂಕ್ರದಲ್ಲಿರುವ ''ದೃಷ್ಟ್ಯಪದೇಶಾತ್'' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಹೇತುವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೊರತು ಸಾಕ್ಷಾತ್ರಾಗಿ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಸಾಧ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ''ಉಭಯ'' ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಪರಃ' ಮತ್ತು 'ಪರಮ' ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳಿಗೆ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರಬಾರದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ''ಪರಃ'' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

'ಪುರಾಣಾದಿಷು' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದಾರ್ಥ

भावदीपः – पुराणादिष्विति भाष्यस्यादेपदार्यमाह् – आदिपदेनेति ।। ब्रह्मतर्केति ।। तृतीये पुरुषविद्यायामित्यत्र भाष्योक्तमेतद्वाक्यं स्मृतौ तत्त्रज्ञनकत्वेनतत्तन्नामवत्त्वोक्ताविप श्रुतावमेदोक्तेः कस्समाधिरुक्तं इत्यतोऽभिप्रायमाह् – वैस्वानराङ्गानामिति ।

"ಪುರಾಣಾದಿಷು" ಎಂದು ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿರುವ 'ಆದಿ' ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಆದಿಪರಣೆ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮತರ್ಕ ಎಂದರೆ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ "ಪುರುಷವಿದ್ಯಾಯಾಂ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಭಗವಂತನು ಜನಕನಾದ್ದರಿಂದ ಆಯಾ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅಭೇದದ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಇರುವ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಏನು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ವೈಶ್ವಾಸರಾಂಗಾನಾಂ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಅಭೇದವ್ಯವಹಾರ ?

भावदीपः - तज्जन्येति ।। सुतेजःप्रभृतिशब्दोक्तयुप्रभृतिजनकत्वं वक्तं तदभेदः श्रुतावुच्यते । तथाचैकार्य्यं श्रुत्योरित्पर्यः ।

'ಸುತೇಜಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ದ್ಯುಲೋಕವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಭಗವಂತನು ಜನಕನಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಂದ ಅಭೇದವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗೂ ಒಂದೇ ಅರ್ಥದ ವಿವಕ್ಷೆ ಇದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಛಾಂದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದ ಉಲ್ಲೇಖ

भावदीपः – छान्दोग्यभाष्ये तु 'क्रीडात्मकत्वाद् द्वचारूयं च सुतेजाश्चातितेजसा । स्वर्गाधारं शिरो विष्णोः सर्वरूपातिदर्शनात् ।। चक्षुस्तु विश्वरूपाख्यम्' इत्यादिना स्वर्गाद्याधाराङ्गविशेषस्यातितेजस्त्वादि-निमित्तेन सुतेजःप्रभृतिशब्दवाच्यत्वमुक्तम् ।

ಧಾಂದೋಗ್ಯ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿಯಾದರೂ "ಕ್ರೀಡಾತ್ಮಕತ್ತಾದ್ ದ್ರ್ಯಾಖ್ಯಂ ಚ ಸುತೇಜಾಶ್ವಾತಿತೇಜನಾ । ಸ್ವರ್ಗಾಧಾರಂ ಶಿರೋ ವಿಷ್ಯೋ: ಸರ್ವರೂಪಾತಿದರ್ಶನಾತ್ । ಚಕ್ಕನ್ನು ವಿಶ್ವರೂಪಾಖ್ಯಂ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಾದ್ಯಾಧಾರಾಂಗವಿಶೇಷವು ಅತಿತೇಜಸ್ವ್ವಾದಿ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ 'ಸುತೇಜ:' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ಧವಾಚ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವೂ ಕೂಡ ಅಭೇದವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತ

भावदीपः – तत्राधाराधेयभाविववक्षा जन्यजनकभाविवक्षाया अप्युपलक्षणम् । यतो जनिस्तत्रैव स्थितिलयाविति प्रसिद्धेः । अत एवात्र तत्त्वप्रदीपे यस्माद् यद् जायते तदाश्रित्य तिष्ठति लीयते चेत्यादिनाऽ-प्याधाराधेयभावादिविवक्षाऽप्युपलक्षिता ।।

ಭಗವಂತನಿಗೂ ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೂ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವದ ವಿವಕ್ಷೆಯು ಜನ್ಯಜನಕಭಾವದ ವಿವಕ್ಷೆಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾರಿಂದ ಜನ್ನವಾಗುತ್ತದೋ ಅವನಿಂದಲೇ ಸ್ಥಿತಿ ಹಾಗೂ ಲಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಂಗದಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಯೋ ಆ ಅಂಗವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಲಯ ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಎಂದು ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವಾದಿ ವಿವಕ್ಷೆಯನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣವನ್ನಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಅತ ಏವ ನ ದೇವತಾ ಭೂತಂ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् – ।। अत एव न देवता भूतं च ॥२७॥

ನಿರವಕಾಶವಾದ ಆತೃಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯಾಗಲೀ ಜಡವಾದ ಅಗ್ನಿಯಾಗಲೀ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅರ್ಥ - ದೇವತಾ : ಅಗ್ಗಿ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಯು, ಚ : ಮತ್ತು, ಭೂತಂ : ಜಡವಾದ ಅಗ್ಗಿಯು, ನ : ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಕರಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಆತ ಏವ : ನಿರವಕಾಶವಾದ ಆತ್ಮಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದ ಹೇತುಗಳಿರುವುದರಿಂದರೇ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಟ

ಅಗ್ನಿ, ವೈಶ್ವಾನರ, ಜಾತವೇದ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ब्रह्मसूत्रभाष्यम् –

अन्निवैक्वानरादिशब्दस्तेजिस भूतेऽन्निदेवतायां च प्रसिद्धोऽप्यतः पूर्वोक्तहेतुत एवात्र न सा तवाभिधीयते ।। २७ ।।

ಅನುವಾದ - ಅಗ್ನಿ, ವೈಶ್ವಾಸರ, ಜಾತವೇದ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ಬಗಳು ಭೌತಿಕತೇಜಸ್ತುಳ್ಳ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಆತ್ಮಶಬ್ರಪ್ರಮೋಗವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ವೈಶ್ವಾಸರಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯು ಅಥವಾ ಭೌತಿಕವಾದ ಆಗ್ನಿಯು ಪ್ರತಿಶಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದವು ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಜಡವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರಪ್ರಕರಣವು ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯನ್ನು, ಅಥವಾ ಜಡವಾದ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ಪರಿಹಾರ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಗ್ನಿವೈಶ್ವಾಸರಾದಿಶಬ್ದ: = ಅಗ್ಗಿ, ವೈಶ್ವಾಸರ, ಜಾತವೇದ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ತೇಜಸಿ ಭೂತೇ = ತೇಜಸ್ತೆಂಬ ಜಡವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧೇಂಪಿ = ರೌಕಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ, ಆತಃ ಪೂರ್ವೋಚ್ರಷೇತುತಃ ಏದ = ಹಿಂದಿ ಹೇಳಿದ ಆತೃಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೇ, ಆತ್ರ = ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ, ತಾ = ಆ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯು, ತಚ್ಚ = ಭೌತಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿಯು, ನ ಅಭಿಧೀಯತೇ = ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಅರ್ಥಾಂತರಗಳು ಬಾಧಿತವಾಗಿದೆ

सत्तर्कदीपाविकः – अत एव न देवता भूतं च ।। १-२-२७ ।।

अद्विवैश्वानरादिशब्दानां याऽर्थान्तरे प्रसिद्धिः सा सूत्रोक्तहेतुना बाध्यते इत्येतत्प्रतिपादकं सूत्रं पठित्वा व्याचष्टे – अत एवेत्यादिना ।। इतोऽप्यग्र्यादिशब्दैरभिघेयो विष्णुः मुख्यार्थत्वात् । अगं नेता ह्वाडिः । विश्वनरनेतृत्वाद् वैश्वानरः । स च मुख्यतो विष्णुरेव ।।

ಅಗ್ನಿ, ವೈಶ್ವಾನರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಇದೆ. ಅವುಗಳು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಬಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಅತ ಏವ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾದ್ದರಿಂದ. ಅಗ್ನಿಯೆಂದರೆ ಅಗಂ ನೇತಾ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ತತ್ತಿಯಿಂದ ಗಮನವಿಲ್ಲದವನೆಂದು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದರ್ಥ. ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ಧಕ್ಕೆ ಜಗತ್ರಿನಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ನರರನ್ನೂ ನಿಯಮಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಅಂತಹವನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ವೈಶ್ವಾನರ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಮಾತ್ರ

तत्त्वप्रदीपः – ''अत एव न देवता भूतं च'' ।। प्रसिद्धोऽपि यगपि प्रसिद्धस्तयाऽपीत्यर्थः ।।छ।।

ಅಗ್ನಿ, ವೈಶ್ವಾನರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಭೌತಿಕವಾದ ತೇಜಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಆತ್ಮಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗ, ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಸಂವಾದ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಈ ವೃಶ್ವಾನರ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಯಾಗಲಿ, ಜಡವಾದ ಅಗ್ನಿಯಾಗಲಿ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ-'ವೈಶ್ವಾನರ'ಎಂಬಶಬ್ದರಿಂದಮಹಾವಿಷ್ಟುಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪೋಣ. ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ಜೊತೆ ಭೌತಿಕವಾದ ತೇಜಸ್ಸು ಹಾಗೂ ಆಗ್ತಿದೇವತೆ ಇವುಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಲಿ ?

ಈ ಆಕ್ಷೇಪ ತಪ್ಪ, ಪ್ರಕೃತ ವೈಶ್ವನರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯು ಸರ್ವಥಾ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗದಿದ್ದಾಗ ಭೌತಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೇನು ?

ಈ ವೈಶ್ವಾನರ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ಜೊತೆ ಅಗ್ತಿರೇವತೆ ಹಾಗೂ ಭೌತಿಕವಾದ ಆಗ್ನಿ ಏಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಸಂವಾದ ಹಾಗೂ ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗ ಇವುಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ – ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ಆತ ಏವ ನ ದೇವತಾ ಭೂತಂ ಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಹೇತುಗಳಿಂದಲೇ ಆಗ್ತಿ ದೇವತೆಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭೌತಿಕವಾದ ಆಗ್ನಿಯೂ ಕೂಡ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ಪರಿಹಾರ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಗ್ನಿವೈಶ್ವಾಸರಾದಿಶಬ್ದ: = ಅಗ್ಗಿ, ವೈಶ್ವಾಸರ, ಜಾತವೇದ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ತೇಜು. ಭೂತೇ = ತೇಜಸ್ತೆಂಬ ಜಡವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧೇಂಪಿ = ರೌಕಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ, ಅತಃ ಪೂರ್ವೋೀಕ್ರಹೇತುತ: ಬದ = ಹಿಂದಿ ಹೇಳಿದ ಅತ್ಯಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೇ, ಅತ್ರ = ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ, ತಾ = ಆ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯು, ತಚ್ಚ = ಭೌತಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿಯು, ನ ಅಭಿಧೀಯತೇ = ಪ್ರತಿಹಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸತ್ರರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಅರ್ಥಾಂತರಗಳು ಬಾಧಿತವಾಗಿದೆ

सत्तर्कदीपाविकः – अत एव न देवता भूतं च ।। १-२-२७ ।।

अद्विवैश्वानरादिशब्दानां याऽर्घान्तरे प्रसिद्धिः सा सूत्रोक्तहेतुना बाध्यते इत्येतत्प्रतिपादकं सूत्रं पठित्वा व्याचष्टे – अत एवेत्पादिना ॥ इतोऽप्यग्र्यादिशब्दैरभिधेयो विष्णुः मुख्यार्थत्वात् । अगं नेता स्वितः । विश्वनरनेतृत्वाद् वैश्वानरः । स च मुख्यतो विष्णुरेव ॥

ಅಗ್ನಿ, ವೈಶ್ವಾನರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಇದೆ. ಅವುಗಳು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಬಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪರಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಅತ ಏವ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾದ್ದರಿಂದ. ಅಗ್ತಿಯೆಂದರೆ ಅಗಂ ನೇತಾ ಎಂಬ ವೃತ್ತತ್ತಿಯಿಂದ ಗಮನವಿಲ್ಲದವನೆಂದು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದರ್ಥ. ವೃಶ್ವಾನರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜಗತ್ರಿನಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ನರರನ್ನೂ ನಿಯಮಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಅಂತಹವನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ವೈಶ್ವಾನರ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಮಾತ್ರ

तत्त्वप्रदीपः – ''अत एव न देवता भूतं च'' ।। प्रसिद्धोऽपि ययपि प्रसिद्धस्तयाऽपीत्पर्यः ।।छ।।

ಅಗ್ನಿ, ವೈಶ್ವಾಸರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಭೌತಿಕವಾದ ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿರ್ದವತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಆತ್ಮಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗ, ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಸಂವಾದ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಈ ವೈಶ್ವಾಸರ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಯಾಗಲಿ, ಜಡವಾದ ಅಗ್ನಿಯಾಗಲಿ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ-'ವೈಶ್ವಾನರ'ಎಂಬಶಬ್ದರಿಂದಮಹಾವಿಷ್ಟುಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪೋಣ. ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ಜೊತೆ ಭೌತಿಕವಾದ ತೇಜಸ್ತು ಹಾಗೂ ಆಗ್ನಿದೇವತೆ ಇವುಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಲಿ ?

ಈ ಆಕ್ಷೇಪ ತಪ್ಪ. ಪ್ರಕೃತ ವೈಶ್ವಾಸರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯು ಸರ್ವಥಾ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗದಿದ್ದಾಗ ಭೌತಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೇನು ?

ಈ ವೈಶ್ವಾನರ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ಜೊತೆ ಅಗ್ತಿರೇವತೆ ಹಾಗೂ ಭೌತಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿ ಏಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಸಂವಾದ ಹಾಗೂ ಆತ್ಮಶಜ್ವದ ಪ್ರಯೋಗ ಇವುಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರಶೈ – ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ಆತ ಏವ ನ ದೇವತಾ ಭೂತಂ ಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಹೇತುಗಳಿಂದಲೇ ಅಗ್ನಿ ದೇವತೆಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭೌತಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಭೌತಿಕವಾದ ತೇಜಸ್ಪು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಹೀಗೇಕೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು ?

ಉತ್ತರ - ಬಹಳ ಸ್ವಾರಸ್ಕವಿದೆ. ಸೂತ್ರಕಾರರು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಕಕಾರರು 'ಅಗ್ನಿವೈಕ್ವಾನರ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಮೊದಲು ಭೌತಿಕವಾದ ತೇಜಸ್ಸು ವೃಶ್ವಾನರ ಎಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಸ್ವಾರಸ್ಕವಿದ್ದರೆ ತದಭಮಾನಿಯಾದ ಅಗ್ನಿರೇವತೆಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಬಹುದೆಂಬ ಎರಡು ಮಹಲುಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗದಿದ್ದಾಗ ಭೌತಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗವಾಗದಿದ್ದಾಗ ಭೌತಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಲು ಹೇಗೆ ನಾರ್ಧ್ಯ ಎಂಬ ಕೈಮುತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಭೌತಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಸ್ವಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಪರವನ್ನು ಮೊದಲು ನಿವೇಶ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆಯು ಸುಸ್ಥಿರವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸೂಕ್ಷ್ವವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕ<u>ಾ</u>

ವೈಶ್ವಾನರ ಪ್ರಕರಣವು ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದಕವೆನ್ನಲು ಕಾರಣ

तत्वप्रकाशिका – अत एव न देवता भूतं च ।। १-२-२७ ।।

ययपि वैश्वानरहाब्दोऽन्यत्र प्रसिद्धस्तथापि नात्र तेनान्यदभिषीयते । आत्महाब्दादिहेतोरेव । तस्य चान्यत्र निरवकाशत्वादिति भावः । अत्राद्मादिग्रहणं विद्यान्तरोपलक्षणार्थम् ।। २७ ।। ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ಬವು ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಭೌತಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಹ ವೈಶ್ವಾನರಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯಾಗಲೀ ಭೌತಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿಯಾಗಿರೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆತ್ಮಶಬ್ಬವರುವ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರತಿಯು ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಈ ಆತ್ಮಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಟ್ಟು ಬೇರಕಡೆ ಕಥಂಚಿದಪಿ ಕೂಡಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದವನ್ನು ಬೇರು ದೇರಕಡೆ ಕಥಂಚಿದಪಿ ಕೂಡಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಕಥಂಚಿದಪಿ ಕೂಡಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅಗ್ಗಿ, ವೈಶ್ವಾನರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿ, ಆದಿತ್ಯ. ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು; ಆ ಆದಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಲು ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದವು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಭಾಷ್ಕ ಕಾರರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಬಾವದೀಪ

ಅಗ್ನಿ ವೈಶ್ವಾನರಾದಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳ ಟೀಕೆಗೆ ಪರಿಪೂರ್ಣ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – अत एव न देवता भृतं च ।। प्रसिद्धोऽपीति भाष्यस्थापिपदार्षं व्यनिक्तं – यद्यपीति ।। तेजसीत्यादेर्पः – अन्यत्रेति ।। अत्र न सा इत्यादेर्ग्यः – नात्रेति ।। तेनेति शेषोक्तिः । अत इत्यादेर्ग्यः – आत्मेति ।।

॥ ಅತ ಏವ ನ ದೇವತಾ ಭೂತಂ ಚ ॥

"ಪ್ರಸಿದ್ಯೋನಪಿ" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ' ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಯದ್ದಪಿ" ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ "ತೇಜಸಿ" ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಆನ್ಯತ್ರ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇರಿದ್ದಾರೆ. "ಅತ್ರ ನ ಸಾ" ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಭಾಷ್ಕದ ಪದಗಳಿಗೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವನ್ನು "ನ ಅತ್ರ" ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಹೇರಿದ್ದಾರೆ. ತೇನ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಅತ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಆತ್ಮಶಬ್ದಾದಿ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಏವಕಾರವು ನಿರವಕಾಶತ್ವ ವಾಚಕವಾಗಿದೆ

भावदीपः – 'अत एव प्राणः' इत्यत्रेव 'शब्दादेव' इत्यत्रेव चैवकारो निरवकाशत्ववाचीत्युपेत्याइ – तस्य चेति ।।

ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ "ಆತ ಏವ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು " ಶಬ್ದಾದೇವ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಏವಕಾರವು ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ ಅದೇರೀತಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಆಂಗೀಕರಿಸಿ "ತಸ್ಕಚ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ವಿ ಮೇ ಕರ್ಣಾ ಪತಯತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಯಾರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರು ?

भावदीपः - अत्राझ्यादीति ।। अग्निवैश्वानरादीति भाष्यस्याग्निशब्दादि-शब्दयोर्ग्रहणं 'वि मे कर्णा पतयतो विचक्षुः' इति अग्निसावित्रबाह्रस्पत्येन्द्र-वरुणगायत्री प्राणाकाशाक्षरादिविद्यास्वप्यप्र्यादिशब्दानामप्यन्यत्र सिद्धि-विद्याभेदव्यवहारविरोधमाशङ्क्य तत्र तत्र स्थितनिरवकाशविष्णुश्रुत्यादिना देवताभृतादिपरत्वं निरसनीयं वक्ष्यमाणन्यायैश्च स्क्भेदो विद्याभेदश्च समर्थनीय इति सूचनार्थमित्यर्थः ।।

ಟಣೆಯಲ್ಲಿ "ಅತ್ರಾಗ್ನ್ಯಾದಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ "ಅಗ್ನಿ ಪೈಶ್ವಾಸರಾದಿ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಆದಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದ್ದರ ಪ್ರಯೋಜನ ಹೀಗಿದೆ - "ವಿಮೇ ಕರ್ಣಾ ಪತಯತೋ ವಿಚಕ್ಷು!" ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ, ಭೃಹಸ್ತತಿ,ಇಂದ್ರ, ವರುಣ, ಗಾಯತ್ರೀ, ಪ್ರಾಣ, ಅಕಾಶ ಅಕ್ಕರ ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿಯೂಜ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಹಾಗೂ ಅನ್ಯತಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿದ್ಯಾಭೇದದ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಎಂದು ಆಶಂಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಂತಹ ದೇವತಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿರವಣಶವಾದ ವಿಮ್ಯಸ್ತುತಿಯ ಬಲದಿಂದ ದೇವತೆಗಳಾಗಲಿ ಭೌತಿಕವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಾಗಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರಾಕಂಸಬೇಕು. ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸೂಕ್ಷಭೇದದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನಾಗಲಿ, ವಿದ್ಯಾ ಭೇದದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನಾಗಲಿ, ಮದ್ಯಾ ಭೇದದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನಾಗಲಿ, ಮದ್ಯಾ ಭೇದದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಸುವರ್ಡನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದನ್ನು "ಆದಿ" ಶಬ್ದರಿಂದ ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಕವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् –।। साक्षादप्यविरोधं जैमिनिः ।।२८।।

ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಅಗ್ಕ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೂ ಲೌಕಿಕವ್ಯವಹಾರದ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಜೈಮಿನಿ ಋಷಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಕ್ಷಾತ್ = ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ, ಆಪಿ = ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಆಗ್ವ್ಯಾಧಿಕಬ್ರವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಸಹ, ಅವಿರೋಧಂ = ಅಜ್ಜಾನ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಆಯಾಶಬ್ದಗಳ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು, ಜೈಮಿನೀ = ಜೈಮಿನಿ ಮಹಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸೂಕ್ತ ನಿಯಮವೆಂದು ಜೈಮಿನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ब्रह्मसूत्रभाष्यम् –

नाग्र्यादयः शब्दा अग्र्यादिवाचकाः । तथाऽपि साक्षादेवानन्ययोगेन ब्रह्मवाचकैः शब्दैः व्यवहारार्थमनभिज्ञानावान्यत्र व्यवहरन्तीत्यभ्युप गमेऽविरोधं जैमिनिर्वक्तिः ।

ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಜಡವಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನಾಗಲೀ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯನ್ನಾಗಲೀ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಮಹಾಯೋಗರೂಢಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಂದ ಬೇರೆಯಾದವರಲ್ಲಿ ಈ ಅರ್ಥವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಪರಭ್ಯಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಲೋತ್ಕುವಹಾರದ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಇಲ್ಲದೆ ಜನರು ಇಂತಹ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವೃಹಹರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಜೈಮಿನಿಯಷಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಹಾಗಾದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಡೆ ಆಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಏನು ಗತಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಆಗ್ಯಾದಯ: ಶಬ್ಬಾ: = ಅಗ್ನಿಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು, ನ ಆಗ್ಯಾದಿವಾಚಕಾ:
= ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವದಿಲ್ಲ. ತಥಾಪಿ = ಆದರೂ
ಸಹ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ = ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ, ಅನನ್ಯಯೋಗೇನ =
ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಆ ಅರ್ಥವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ,
ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕ್ಕೆ: = ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶಬ್ವೆ: = ಶಬ್ದಗಳಿಂದ,
ವ್ಯವಹಾರಾರ್ಥಂ = ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕಾಗಿ, ಅನಭಿಪ್ನಾನಾಚ್ಚ = ತಿಳಿವಳಿಕೆ
ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ, ಅನ್ಯತ್ರ = ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜಗತ್ರಿನ
ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ವ್ಯವಹರಂತಿ = ವ್ಯವಹಾರಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಇತಿ ಅಭ್ಯುಪಗಮೇ = ಹೀಗೆ ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ, ಅವಿರೋಧಂ = ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು, ಜೈಮಿನಿ: = ಜೈಮಿನಿ ಋಷಿಗಳು, ಪಕ್ತಿ = ಪ್ರಮಾಣಪುರಸ್ತರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮನಸ್ಸು ಆಕಾಶದಂತೆ ವಿಶಾಲ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् –

'व्यासचित्तस्थिताकाशादवच्छित्रानि कानिचित् । अन्ये व्यवहरन्त्येतान्यूरीकृत्य गृहादिवत् ।।'

इति स्कान्दवचनान्न मतानां परस्परविरोधः ।। २८ ।।

ಆಕಾಶವು ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ ಆದರೂ ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶವು ನಮ್ಮದು ಎಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇವೋ ಅದರಂತೆ ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮನಸ್ಸು ಬಹಳ ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ. ಆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದೊಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಶಿಷ್ಕರು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮತವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ಯಾಂದಪುರಾಣದ ವಚನದ ಆಧಾರದಿಂದ ಜೈಮಿನಿಋಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೂ ವೇದವ್ಯಾಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೂ ಪರಸ್ತರ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೃಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವ್ಯಾಸಚಿತ್ರಭಾಾಕಾತ್ = ವೇದವ್ಯಸದೇವರೆ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ವಿಶಾಲವಾದ ಅಕಾಶದಲ್ಲಿ , ಅಪಭ್ಯಾಸ್ತಾ = ಪರಿಮಿತವಾದ, ಕಾನಿಚಿತ್ = ಕೆಲವೇ ವಿಷಯಗಳನ್ನು, ಅನ್ನೇ = ಜೈಮಿನಿ, ಕಾಶಕೃತ್ತ ಮೊದಲಾದ ಯಪ್ತಿಗಳನ್ನು, ಏತಾನಿ = ವೇದವ್ಯಾಸರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಪ್ರಶ್ನೇಮಾಡಿ, ವೃವಹರಂತಿ = ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ವೃವಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಗ್ರಹಾದಿವತ್ = ವಿಶಾಲವಾದ ಮನೆ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ದೇವರ ಮನೆ ಅಡಿಗೆ ಮನೆ ಎಂದು ವೃವಹರಿಸುವಂತೆ, ಸ್ಥಾಂದಪಡನಾತ್ = ಸ್ಥಾಂದಪುರಾಣದ ಮಾತಿನಿಂದ, ಮತಾನಾಂ = ವೇದವ್ಯಾಸರ ಹಾಗೂ ಜೈಮಿನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ , ವರೀಂಥ: = ಪರಸ್ವರವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ಬಿಡಬೇಕು

सत्तर्कदीपाविकः – साक्षादप्यविरोधं जैमिनिः ।। १-२-२८ ।।

निह असित बाधके मुख्यार्थः परित्यज्यते इत्येतत्प्रतिपादकं सृत्रमन्त्य व्याचष्टे – साक्षादित्यादिना ।। अर्थान्तराव्यवघानेन विष्णुवाचिनामझ्यादि-शब्दानां ज्वलनादिष्वेव प्रयोगस्तु मुख्यार्थविष्ण्वपरिज्ञानात् । मुख्यार्थज्ञानिनस्तु अजामिलश्वरमसुते नारायणशब्ववद् अझ्यादिशब्दान् ज्वलनादिषु व्यवहारार्थं प्रयुक्षत इत्पर्थः । ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗಮಾಡಬಾರದು ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾಧಿಸುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಸಾಕ್ಷಾತ್": ಇತ್ಯಾಧಿಯಾಗಿ. ಅಗ್ನ್ಯಾಧಿ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥದ ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೆ ನೇರವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಾಚಿಯಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಬೆಂಕಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವಾಚಿಯಾಗಿವೆ. ಅದರೂ ಸಹ ಬೆಂಕಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವನೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ಎಂಬ ಪರಿಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ. ಯಾರಿಗೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನವು ಇರುತ್ತದೋ ಅಂತಹವರಿಗೆ ಅಜಾಮಿಳನು ಕೊನೆಯ ಮಗನಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ವ್ಯವಹರಿಸಿದಂತೆ ಆಗ್ನ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೆಂಕಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೊ ಭೈರ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆಂದರ್ಥ.

ಜೈಮಿನಿ, ಆಶ್ಚರಥ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

सत्तर्कदीपाविकः – 'साक्षारप्यविरोधं जैमिनिः' इत्यादिमतानुवादः स्वमतैकदेशत्वेन क्रियते न पूर्वपक्षत्वेन । अनिराकृतत्वात् । तपाहि पुराणवचनम् – व्यासेति ।। आकाशवद् व्यासस्य प्रकाशमानस्य वेदव्यासस्य मतस्यैकदेशान् स्वस्वमत्या व्यवच्छेयेदं मदीयमिदं मदीयमित्यन्ये जैमिन्यादयो व्यवहरन्ति । यथा गृहमठायाकाशप्रदेशानवच्छिय अयं मदीयप्रदेशां प्रदीयप्रदेशां इति जना व्यवहरन्ति इत्यर्षः ।।

ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಪವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿ: ಎಂಬುದಾಗಿ ಜೈಮಿನಿ ಋಷಿಗಳ ಮತವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೂ ಆತ್ರೇಯ ಮೊದಲಾದವರ ಮತವನ್ನೂ ಸಹ. ಈ ಮತಗಳಲ್ಲ ಸಹ ತಮಗೆ ಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ; ಹೊರತು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ವಿವಕ್ತಿಸಬಾರದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣವಾಕ್ಕದ ಆಧಾರವನ್ನು "ವ್ಯಾಸಚಿತ್ರ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ಲೋಕರಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಆಕಾಶವು ಘಟ, ಮಠಗಳ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಆಕಾಶವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವಂತೆ ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಜೈಮಿನಿ ಆಶ್ಚರಥ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದದಿಂದ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಏಕದೇಶಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ತರ ಇತರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ

तत्वप्रदीपः - सर्वशब्दानां ब्रह्मवाचकत्वे किमर्यमन्यत्र व्यवहरन्तीत्यत् आह् - ''साक्षादप्यविरोधं जैमिनिः'' ।। नाग्निरिन्द्र इत्यादिशब्दा अग्र्यादिमुख्यवाचकाः । किन्तु ब्रह्मण एव । तथाऽपि साक्षादेवान्यत्रयोगाभावेन ब्रह्मणि सम्यग्योगेन ब्रह्मवाचकैरि तैर्विद्वांसो हानादिव्यवहारार्यमन्यत्राग्र्यादौ व्यवहरन्ति, अविद्वांसस्तु अनभिज्ञानाद्वयवहारार्यं चेत्यभ्युपगमे विरोधाभावं जैमिनिवंक्ति ।।ह।।

ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಬೇರೆಡೆ ವ್ಯವಹಾರವು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸಾಕ್ಷಾದಪಿ ಅವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನೀ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಗ್ನಿ, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಅಗ್ನಿ, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಆಗ್ವ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಂಜಸವಾದ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕೇವಲ ಹಾನಾದಿ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲದವರು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ ಲೌಕಿಕವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ಜೈಮಿನಿಯಷ್ಠಿಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದಾಗ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ದಿಗೆ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ

तत्वप्रकाशिका – ननु अझ्यादिशब्दानामझ्यादिवाचित्वाभावे ब्रह्मैकवाचित्वे च प्रसिद्धिविरेघः स्यात् । तस्याः कारणान्तराभावात् । अतः प्रसिद्धचन्ययानु पपत्त्याऽन्येषां वाचित्वमित्याशङ्कां परिइरत्सृत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे – साक्षादिति।।

ಶಂಕಾ - ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯನ್ನಾಗಲೀ, ಭೌತಿಕವಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನಾಗಲೀ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಾದರೂ ವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಮ ಥಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಸಾಕ್ಷಾತ್" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇತರರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರು

तत्त्वप्रकाशिका – ययपि अझ्यादिशब्दा नाझ्यादिवाचकाः किन्तु ब्रह्मवाचका एव । तथापि न प्रसिद्धिविरोधः । अनन्ययोगेन ब्रह्मवाचकैरपि तैर्ज्ञानिनो हानादिसिष्ट्यर्थमन्यत्राझादौ व्यवहरन्ति ।

ಸಮಾಧಾನ - ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ಬಗಳು ಅಗ್ನಿದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳು ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಬಾರದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅನಾದಿಸಿದ್ಧವಾದ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಅಗ್ನಿದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಆ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಕಾರ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ

तत्वप्रकाशिका – तदन्ये तु ज्ञानभावादेवेत्यभ्युपगमात् । एवमभ्युपगमे च प्रसिद्धेरन्यथोपपत्तिसिद्धेनं तद्विरोध इति जैमिनिराचार्यो वस्तीत्वर्यः ।

ಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲದವರು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಟ್ಟು ಬೇರಡೆಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೃವಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಆ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಮನೆಂದು ಒಪ್ಪಿದಾಗ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಅನ್ಯಥಾ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ವಿರೋಧಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ಜೈಮಿನ್ಯಾ ಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆಂದು ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಮತಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಕ್ಕೆ ಏನು ಕಾರಣ ?

तत्त्वप्रकाशिका – ननु जैमिन्यादिमतानां भगवन्मताविरोधित्वे जैमिन्यादिग्रहणवैयर्घ्याद्विरोधित्वे च कयं विरुद्धराद्धान्तेन परिहार इत्यत आह – व्यासेति ।।

ಸೂತ್ರಕಾರರು ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಮತವನ್ನು ಏಕೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ? ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದು ವೇಳೆ ಜೈಮಿನಿ ಋಷಿ ಮುಂತಾದವರ ಮತಗಳು ವೇದವ್ಯಾಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗುದ್ದರ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಶಬ್ಬಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವು ವೃರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವೇದವ್ಯಾಸ ಮತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದಾದರೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಸಿದ್ಯಾಂತದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹೇಗೆ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಗೊಂದಲವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ''ವ್ಯಾಸಚಿತ್ರ'' ಎಂಬ ಸ್ಯಾಂದಪುರಾಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಗಳ ಮತವು ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮತವೇ ಆಗಿದೆ

तत्त्वप्रकाशिका – जैमिन्यादिमतानां न व्यासमतविरोधस्तथापि तन्मतैकदेशोररीकाराभिप्रायेण जैमिन्यादिग्रहणोपपत्तिरिति भावः ।

चित्तस्यिताऽकाशादिति चित्तस्थितज्ञानाख्यकाशात् । बहुवचनं वक्ष्यमाणमत-विवक्षया ।। २८ ।।

ಚ್ಛಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯ ಮುಂತಾದವರ ಮತಕ್ಕೂ ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮತಕ್ಕೂ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಜೈಮಿನಿ ಋಷಿಗಳು ಹಾಗೂ ಇತರರು ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮತದ ಏಕದೇಶವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜೈಮಿನಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಚಿತ್ರಸ್ಥಿತಆಕಾಶಾತ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಆಕಾಶದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಮತಾನಾಂ' ಎಂಬ ಬಹುವಚನವು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರ ಮತವೇ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಬಾವದೀಪ

ಆಕಾಂಕ್ಷಿತಪದಗಳ ಪೂರ್ಣದಿಂದ ಭಾಷಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – साक्षादप्यविरोधं जैमिनिः ।। प्रसिद्धीति ।। व्यवहारविरोधः स्यादित्यर्थः । आकाङ्कितपूर्त्या भाष्यं व्याचष्टे – यद्यपीति ।।

॥ ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ತವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿः ॥

"ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ" ಎಂದರೆ ವ್ಯವಹಾರವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆಕಾಂಕ್ಷಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಮಾಡುತ್ತಾ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು"ಯದ್ಮಪಿ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಸಾಕ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ

भावदीपः – सौत्रसाक्षात्पदार्थः – अनन्ययोगेनेति ।। वाच्यार्थधीव्यवहित-रुक्षणादिकं विना मुख्यवृत्त्येत्यर्थः ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ "ಸಾಕ್ಷಾತ್" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ "ಅನನ್ಯಯೋಗೇನ" ಎಂದರ್ಥ. ವಾಚ್ಕಾರ್ಥ-ಜ್ಞಾನದಿಂದ ವ್ಯವಹಿತವಾದ ಲಕ್ಷಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡದೆ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಎಂದು "ಸಾಕ್ಷಾತ್" ಪದದ ಅರ್ಥ.

'ಅಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीषः - यद्यपीत्यादिना विवृतं सौत्रापिपदमनुवदति - ब्रह्मवाचकैत्पीति।। ज्ञानिन इति तदन्य इति च भाष्यशेषोक्तिः । व्यवहारार्यमित्यस्यार्थः -हानादीति ।। अनभिज्ञानाचेत्यस्यार्थः - ज्ञानाभावादेवेति ।। चस्त्ववधारण इति भावः ।

"ಯದ್ಯಪಿ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ "ಅಪಿ" ಪದವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕ್ರೆರಪಿ" ಎಂಬುದಾಗಿ. "ಜ್ಞಾನಿನಃ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತ್ತು "ತದನ್ಯಃ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಶೇಷವೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. "ವ್ಯವಹಾರಾರ್ಥಂ" ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಹಾನ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಅನಭಜ್ಞಾನಾಚ್ಚ" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದ ಪದಕ್ಕೆ "ಜ್ಞಾನಾಭಾವಾದೇವ" ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ "ಚ" ಶಬ್ಧವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ.

ಅನುಷಂಗದ ಮೂಲಕ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು

भावदीपः – हानादिसिद्धचर्थमध्रादौ व्यवहरन्तीत्पनुषङ्गः ॥ अन्ययेति ॥ ज्ञानिनां हानादिप्रयोजनोपाधिनाऽन्येषां तु विष्णौ मुख्यत्वाज्ञानेनेत्यर्यः ॥ बहुवचनमिति ॥ मतानामिति अन्ये इति च बहुवचनमित्यर्थः ॥

ಉಪಾದಾನಾದಿಗಳು ಹಾಗೂ ಹಾನಾದಿಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕೆಂದು 'ಆಗ್ವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ' ಎಂದು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಬೇಕು. "ಅನ್ಯಥಾ" ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಹಾನಾದಿಪ್ರಯೋಜನವೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಯೋಗವು ತಿಳಿಯದಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ, "ಬಹುವಚನಂ" ಎಂಬ ಟೀಕೆಗೆ "ಮತಾನಾಂ" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಬಹುವಚನವೆಂದು, ಮತ್ತು "ಅನ್ಯೇ" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಬಹುವಚನವೆಂದು ಅರ್ಥ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೇರಿತ್ಯಾಶ್ಚರಥ್ಯಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् –।। अभिन्यक्तेरित्याक्ष्मरथ्यः ।। २९।।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ- ಅಗ್ರ್ಯಾದಿಸೂಕ್ತಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಅಗ್ರ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲೇ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಗ್ಲಿಸೂಕ್ತ, ವಾಯುಸೂಕ್ತವೆಂಬ ನಿಯಮವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಆಶ್ಚರಥ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಅಭಿವ್ಯಕ್ಷೇ: = ಆಗ್ರ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಂತಹ ಆಗ್ರ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಇತಿ = ತನ್ನಿಮಿತ್ರವಾಗಿ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಸೂಕ್ರಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಉಪವನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು, ಆಶ್ಕರಷ್ಟ: = ಆಶ್ಕರಘ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಸೂಕ್ತ ನಿಯಮವೆಂದು ಆಶ್ವರಥ್ಯರು

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् -

तत्र तत्र प्रसिद्धावप्यप्रादिषु ब्रह्मणोऽभिन्यक्तेरस्र्यादिसूक्तनियम

इत्याझ्मरध्यः ।। २९ ।।

ಅಗ್ನಿ. ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಸೂಕ್ತಗಳಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಕಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಸೂಕ್ತಗಳ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಸ್ಟೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ತ, ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಎಂಬ ನಿಯಮವು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆಯಿಂದು ಆಶ್ಚರಫ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಅಷ್ಟಾನಮೂಲವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಆಗ್ನಿಸೂಕ್ತ, ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಭೇದಿಂದ ಆಗ್ವ್ಯಾದಿಗಳೂ ಸಹ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆಶ್ಚರಫ್ಟ: ಆಶ್ಚರಥ್ಯಾಚಾರ್ಯರು, ತತ್ರ ತತ್ರ : ಆಯಾ ಅಗ್ನಿ ವಾಯು ಮೊದಲಾದವರ ಸೂಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧಾವಪಿ : ಅಗ್ನಿ ವಾಯು ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ, ಅಗ್ವಾದಿಷು : ಅಗ್ನಿಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ, ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿದ್ದರಿಂದ, ಅಭಾಕ್ಷಕೀ: : ಭಗವಂತನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ವಾದಿಸೂಕ್ಯಾಯಮು : ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ತ, ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಭೇದವು ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇತಿ : ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವು ಅಸಂಭಾವಿತ सत्तर्कदीपाविकः – अभिन्यक्तेरित्याश्मरष्यः ।। १-२-२९ ।।

छान्दोग्यादिवैश्वानरविद्यावदध्र्यादिसूक्तानां विष्णुपरत्वमभ्युपगतं 'विश्वे देवाः अनवः सन् अभियानः त्वमन्ने त्वमसि तस्यिवांसम् ।' 'निकिरिन्द्र त्वदुत्तरो न ज्यायाम् अस्ति वृत्रहन्' इत्यादिविष्णुलिङ्गादेव । सर्वोत्तमत्वादिध् । माणामिन्द्रादिष्वसम्भवात् ।

ಧಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯು ಹೇಗೆ ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿದೆಯೋ ಅದರಂತೆ ಆಗ್ವ್ಯಾದಿಸೂಕ್ರಗಳೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುಪರವೇ ಆಗಿದೆ. "ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾಃ ಅನವಃ ಸನ್ ಅಭಿಯಾನಃ ತೃಮಗ್ಗೇ ತ್ರಮಸಿ ತಸ್ಥಿವಾಂಸಮ್" 'ನಕಿರಿಂದ್ರ ತ್ವದುತ್ತರೋ ನ ಜ್ಯಾಯಾಮ್ ಅಸ್ತಿ ವೃತ್ರಹನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗವೇ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ತವೇ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿವೆ.

ಉಪಾಸನೆಗೋಸ್ಕರ ಸೂಕ್ತಾದಿಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

सत्तर्कदीपाविकः - एवं सित सर्वं विष्णुस्क्तमेव स्यात् ।। न त्विहस्क्तिमदिमिदिमिन्द्रस्क्तमित्याशङ्कां परिहरित - अभिव्यक्तेरित्यादिना ।। अम्रादिस्क्तेषु मुख्यतो विष्णोः अभिषेयत्वसिद्धावपि अम्र्यादिस्क्तोपास्य-मानस्याम्र्यादिषु प्रादुर्भूयमानत्वाद् अम्र्यादिष्वनुस्मर्यमाणत्वाद् अम्र्यादि-स्कैरम्र्याधिष्ठतविष्णूपासकस्याम्र्यायधिष्ठतविष्णुप्राप्तेरम्यादिस्क्तव्यवस्येत्यर्षः ।।

ಹಾಗಾದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುಸೂಕ್ತವೇ ಎಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು ಹೊರತು ಇದು ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ತ ಇದು ಇಂದ್ರಸೂಕ್ತ ಎಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು "ಅಭಿವೃಕ್ತೇಕ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟರೆ. ಆಗ್ನ್ಯಾದಿಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೂ ಸಹ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಸೂಕ್ತಗಳಿಂದ ಯಾರು ಹೇಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಭಗವಂತನು ಅಂತಹ (ಪ್ರತೀಕದಲ್ಲಿ) ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತನಾಗಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೂ ಅಗ್ನ್ಯಾರಿಆಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಅಯಾಯಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗತ ಭಗವಂತನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆಗೋಸ್ಕರ ಸೂಕ್ತಾದಿಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಉಪಪನ್ನವಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥಭಟ್ಯಾರಕರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ದ್ವಿತೀಯಪಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ॥

> ॥ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು॥ ****

ತತ್ರಪ್ರದೀಪ

ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಸೂಕ್ತವೈವಿಧ್ಯ

तत्वप्रदीपः – तर्हि कथम् 'अग्निस्क्तिमदम्, वायुस्क्तिमदम्' इति नियमः? इत्यत आह् – अभिन्यक्तेरित्याश्मरथ्यः ।। तत्र तत्र स्के ब्रह्मण एव वाच्यत्वेन प्रसिद्धावप्यक्षादिस्कोपासकानाम् अक्ष्यादिषु ब्रह्मणोऽभिव्यक्तेरुव्यादि-स्क्तिनयम इत्याश्मरथ्यः ।।छ।। ಹಾಗಾದರೆ 'ಇದು ಅಗ್ಗಿಸೂಕ್ತ, ಇದು ವಾಯುಸೂಕ್ತ' ಎಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೂಡಿಸುವುದು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೀರಿತ್ಯಾಶ್ವರಥ್ಯ: ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ಸೂಕ್ರಗಳಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ಸೂಕ್ರಗಳ ಉಪಾಸಕರಿಗೆ ಆಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವಿಷ್ಣುವು ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಇದು ಅಗ್ಗಿಸೂಕ್ತ, ಇದು ವಾಯುಸೂಕ್ತ' ಎಂಬ ನಿಯಮವು ಯೋಗ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಆಶ್ವರಫ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ರ**ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ**

ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುಪರವಾದರೆ ಇದು ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ತ, ಇದು ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ?

तत्वप्रकाशिका – ननु लौकिकप्रसिद्धेः ज्ञानादिस्लृत्वेनान्ययोपपत्ताविषे वैदिकाग्र्यादिस्कृतविद्यादि प्रसिद्धयन्ययानुपपत्त्याऽग्र्यादीनां वाच्यत्वं स्यात् । तत्राज्ञानादिस्लृत्वकल्पनाऽयोगेनान्ययोपपत्त्यभावात् । नापि व्यवहारर्यत्वेना न्ययोपपत्तिरनादित्वादित्याशङ्कां परिहरत्स्त्रं पठित्वा, व्याचष्टे – अभिव्यक्तेरिति ।। न वैदिकाग्र्यादिस्कृतादिप्रसिद्धयन्ययानुपपत्त्याऽन्येषां स्क्तादिप्रतिपायत्वम् । तत्र तत्र स्क्तादी परब्रक्षण एव प्रतिपायत्वेऽग्र्यादीन माम्रप्रतिपायत्वेऽप्यग्रदादिस्कृतादिप्रसिद्धवप्यावायां वक्तीत्यर्थः ।। ३९ ।।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಅಜ್ಞಾಧಿಶಬ್ದವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ದಿಯು ಅಜ್ಞಾನ ಮೂಲಕವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದಾ ಅನ್ಯಥಾ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೂಸಹ ಇದು ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ತ, ಇದು ವಾಯುಸೂಕ್ತ, ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವೈದಿಕ ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಅನ್ಯತಾ ಉಪಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಪದಾರ್ಥವಾಚಕವೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕಲ್ತವೆ? ಏಕೆಂದರೆ ಇಂತಹ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಅಜ್ಞಾನ ಮೂಲಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವಾಚಕವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಇನ್ನು ಕೇವಲ ಹಾನ - ಉಪಾದಾನ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೊಡ್ಕರ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹಾಗೆ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂಬ ಸಮಾಧಾನವನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಲಾಗದು. ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ವೈದಿಕವ್ಯವಹಾರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೆ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೇಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಭಾವದೀಪ

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ

भावदीपः – अभिव्यक्तेरित्यास्मरथ्यः ।। अज्ञानादीति ।। अन्यत्र मुख्यत्वभ्रान्तिरादिपदार्थः ।। व्यवहारेति ।। इदं स्कमत्रोपादेयम् इदमत्र हेयमित्यादिव्यवहारार्थत्वेनेत्यर्थः

॥ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೇರಿತ್ಯಾಶ್ಚರಥ್ಯ: ॥

ಟೀಕಾದಲ್ಲಿರುವ "ಅಜ್ಞಾನಾದಿ" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಆದಿ' ಪದಕ್ಕೆ ಬೇರಕಡೆಯೂ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿ ಎಂದರ್ಥ. "ವ್ಯವಹಾರ" ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಗೆ "ಇದಂ ಸೂಕ್ತಮತ್ರೋಪಾದೇಯಮ್ ಇದಮತ್ರ ಹೇಯಂ" – ಅಂದರೆ ಈ ಸೂಕ್ತವು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ, ಕೆಲವೆಡೆ ಸ್ವೀಕಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲವೆಂಬ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯವಹಾರ ಎಂದರ್ಥ. 'ತತ್ರ ತತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾವಪಿ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – तत्र तत्र प्रसिद्धावपीत्युक्तिल्ब्यमाह – वैदिकेति ।। तत्र त त्रेत्यादिभाष्यस्योत्तरवाक्येन साक्षादन्वयायापिपदसमुचयं वदञर्यमाह – तत्र तेति ।।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ "ತತ್ರ ತತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾವಪಿ" ಎಂಬ ಮಾತಿನ ತಾತ್ರರ್ಯವನ್ನು "ವೈದಿಕಾಗ್ವಾದಿ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ತತ್ರ ತತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಕಗಳಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಅನ್ವಯ ತಿಳಿಯದಿರುವುದರಿಂದ ಪದಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡಿ ಅರ್ಥವನ್ನು "ತತ್ರ ತತ್ರ" ಎಂಬ ಟೀಕಾ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಕರ್ಮಪರವಾದ ಸೂಕ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬಹುದು

भावदीपः - कर्माधीनत्वं वा अन्यत्राभिव्यक्तावशक्तत्वं वा निराह - स्वेच्छयेति ।। वक्तीति पदमनुवृत्त्यान्वयमाह - वक्तीत्यर्य इति ।।

ಅಗ್ಗಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಸೂಕ್ತಗಳು ಕರ್ಮಪರವಾಗಿವೆ ಅಥವಾ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವನು ವ್ಯಕ್ತನಾಗಲು ಶಕ್ತನಲ್ಲ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಸ್ವೇಚ್ಛಯಾ" ಎಂಬುದರಿಂದ. ಭಾಷ್ಕದ ಮಾತಿಗೆ 'ವಕ್ಕಿ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು "ವಕ್ತೀತ್ರರ್ಥ;" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಅನುಸ್ಮೃತೇರ್ಬಾದರಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् – ।। अनुस्मृतेर्बादरिः ।। ३० ।।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ -- ಅಗ್ನಿಮೊದಲಾದ ಸೂಕ್ಷವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವವರು ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲೇ ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ತ ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಮೊದಲಾದ ವೃವಸ್ಥೆಯು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅರ್ಥ -- ಅನುಸ್ಕೃತೇ: ಆಗ್ನಿಸೂಕ್ತ, ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರು ಆಗ್ನ್ಯಾದಿ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲೇ ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಸೂಕ್ರಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು, ಬಾದರಿ: : ಶುಕಾಬಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಟ

ಶುಕಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಕಾರ ಉಪಾಸಕರಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಸೂಕ್ತ ನಿಯಮ ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – तत्र तत्रोक्तस्य विष्णोरश्यादिष्वनुस्मर्यमाणत्वात्तन्नियम इति बादरि: ।।३०।।

ಆನುವಾದ - ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ತ, ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಗ್ತಿ, ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತೀಕಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ತ, ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಎಂಬ ನಿಯಮವು ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಬಾದರಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಅಗ್ಗಿಸೂಕ್ತ ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಮೊದಲಾದ ನಿಯಮವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ರ ತತ್ರ = ಆಯಾ ಸೂಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ಉಕ್ತಸ್ಕ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ವಿಷ್ಣೋ: = ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಅಗ್ಟ್ಯಾದಿಷ್ = ಅಗ್ಗಿ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅನುಸ್ಥರ್ಯವಾಣಾತ್ವತ್ = ಆಯಾ ಪ್ರತೀಕಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನ ಆಯಾ ರೂಪಗಳ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ತನ್ನಿಯಮ: = ಅಗ್ಗಿಸೂಕ್ತ ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಇತ್ಯಾದಿ ನಿಯಮವು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ, ಇತಿ = ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ, ಬಾದರು = ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಸೂಕ್ತನಿಯಮದಲ್ಲಿ ಶುಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

तत्त्वप्रदीपः - ''अनुस्मृतेर्बादरिः'' ।। तत्र तत्राझ्यादिस्केष्कस्य विष्णोरझ्यादिषु तत्तदन्तर्यामितया अनुस्मर्यमाणत्वात् स्कृतियम इति बादरिः। बादरात्मजः(बादरायणात्मजः -पा) गुक इत्यर्थः ॥छ।।

ಅಗ್ಡಿಸೂಕ್ತ, ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಗುಣಗಳಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಆಯಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಗ್ಡಿಸೂಕ್ತ, ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಇತ್ಯಾದಿ ನಿಯಮವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಭಾದರಾತ್ಮಜರಾದ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಅಗ್ಗಿಸೂಕ್ತವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಅಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಯಮ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಶ್ವರಥ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದರು. ಪ್ರಕೃತ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು ಅಗ್ಗಿಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿಯ ಮಾಧ್ಯಮದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೊರತು, ಅಗ್ಗಿಸೂಕ್ತವನ್ನು ಹೇಳಿ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಭಗವದುಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರರು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಗ್ಗಿಸೂಕ್ತಾದಿಗಳ ವೃವಸ್ಥೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ವೃತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು 'ಬಾದರಿ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಬಾದರಾತ್ಮಜ: ಶುಕಃ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಬದರಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು 'ಬಾದರ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಮಗ ಆದ ಕಾರಣ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು 'ಬಾದರಿ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ತತ್ತಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಬಾದರಿ ಆಚಾರ್ಯಃ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ತಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ 'ಬಾದರಾತ್ಮಜ: ಶುಕಃ' ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ವಿವಿಧ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಉಪಾಸನೆ

तत्वप्रकाशिका – ।। अनुस्मृतेर्बादरिः ।।

प्रकारान्तरेण स्क्तादिनियमस्यान्यथोपपत्तिं वदत्सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे

– अनुस्मृतेरिति ।। विष्णोरेव अख्रादिवियाप्रतिपावत्वेऽपि तस्य तत्तत्स्(क्तोपास) क्तायुपासकैरख्रादिष्वेव प्रतिपत्त्यत्वाभिप्रायेणाद्यादि-स्क्तादिनियमोपपत्तेनं तदन्यथानुपपत्त्याऽन्येषां वाच्यत्वं वाच्यमिति बादरिराचार्यो वक्तीत्यर्थः ।।३०।।

ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ಯ್ಯಾದಿಸೂಕ್ರಗಳ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಥೋಪಪತ್ರಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಅನುಸ್ಮೃತೇ:" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ವಸ್ತುತಃ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯಾಂ ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಆಯಾ ಸೂಕ್ರಗಳಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಭಗವಂತನು ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅನುಸಂಧಾನಮಾಡಲು ಅರ್ಹನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅಗ್ಯ್ಯಾದಿಸೂಕ್ತಗಳ ನಿಯಮವು ಉಪಪನ್ನಮಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ಯ್ಯಾದಿಸೂಕ್ತಗಳ ನಿಯಮದ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ರಿಯಿಂದ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು ಎಂದು ಬಾದರಿಆಚಾರ್ಯರು ಅಂದರೆ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ

भावदीपः – अनुस्मृतेर्वादरिः ॥ तत्र तत्रोक्तस्य विष्णोरित्यस्यार्थः – विष्णोरेवेति ॥ अग्रादीनामपतिपादान्वेऽपीत्येवार्यः ॥

॥ ಅನುಸ್ತೃತೇರ್ಬಾದರಿः ॥

"ತತ್ರ ತತ್ರೋಕ್ಕಸ್ಕ ವಿಷ್ಕೋ:" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದ ಪದಗಳಿಗೆ "ವಿಷ್ಕೋರೇವ" ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗದಿದ್ದರೂ ಸಹ ಎಂದರ್ಥ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಸಂಪತ್ತೇರಿತಿ ಜೈಮಿನಿಸ್ತಥಾ ಹಿ ದರ್ಶಯತಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् –।। सम्पत्तेरिति जैमिनिस्तथा हि दर्शयति ।। ३१ ।।

ಅಗ್ಯ್ಯಾದಿಸೂಕ್ತಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ 'ಸಂಪತ್ತೇ:' ಅಗ್ರ್ಯಾದಿಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಆಗುವುದರಿಂದ ಸೂಕ್ತನಿಯಮವು ಕೂಡುತ್ತದೆ; ಹೀಗೆ ಜೈಮಿನಿಯಷಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಭಗವಂತನನ್ನು ಹೇಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ಫಲವನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಜೈಮಿನಿಯಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತದೆ.

ಅರ್ಥ -- ಹಿ : ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಭಗವಂತನನ್ನು ಹೇಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ಫಲವನ್ನೇ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆಂಬ 'ತಂ ಯಥಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಇರುವುದರಿಂದ, ತಥಾ ದರ್ಶಯತಿ : ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜೈಮಿನಿ ಮತವು ಇರುತ್ತದೋ ಹಾಗೆ ಪ್ರತಿಪಾರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಜೈಮಿನಿ ಯಪ್ರಿಗಳು ತಾವು ಹೇಳಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಶ್ರುತ್ಯಂತರದಿಂದ, ಸಂಪತ್ರೇ: = ಅಗ್ನಿಮೊದಲಾದ ಸೂಕ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಅಣ್ಣ ದಿಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಆಗುತ್ತದೆ, ಇತಿ = ಎಂದು ವಿವಕ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸೂಪ್ತಾದಿ ನಿಯಮವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಫಲವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಜೈಮಿನಿಗಳ ಭರವಸೆ ब्रह्मसूत्रभाष्यम् — साक्षादप्यविरोधं वदन् जैमिनिः सूक्तादिनियममझ्यादि-

सम्प्राप्त्या मन्यते ।

ನೇರವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶಬ್ಬಗಳನ್ನು ಲೌಕಿಕ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಜೈಮಿನಿ ಋಷಿಗಳು ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಪ್ರಾಪ್ತಿನಿಮಿತ್ತಕವಾಗಿ ಸೂಕ್ಷದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ರಮದಿಂದಲೂ ಸೂಕ್ತಾದಿಗಳ ನಿಯಮವು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಕ್ಷಾಪಟ = ನೇರವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಯನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸದಿದ್ದರೂ, ಅವಿರೋಧಂ= ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು, ವರ್ಡ್ = ಹೇಳುವ, ಚೈಮಿನ: = ಚೈಮಿನಿ ಯಟ್ಟಿಗಳು, ಅಗ್ಯಾದಿಸಂಪ್ರಾಪ್ತಾ = ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತೀಕದಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನಭೇದರಿಂದ, ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಾ = ಫಲಭೇದವು, ಇರುವುದರಿಂದ, ಸೂಕ್ತಾದಿನಿಯಮಃ = ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ತ ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಎಂಬ ನಿಯಮವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಮಕೃತೇ = ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಉಪಾಸನೆಗೆ ತಕ್ಕ ಫಲ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – 'तं यथा यथोपासते तदेव भवति' इति दर्शयति ।।३१।।

'ಉಪಾಸಕನು ಭಗವಂತನನ್ನು ಹೇಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ಫಲವನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅಗ್ಯ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಹೇಗಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತಂ = ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಯಥಾ ಯಥಾ ಉಪಾಸತೇ = ಯಾವ ಪ್ರತೀಕದಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೂಪದಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ತದೇವ ಭವತಿ = ಆಯಾ ರೂಪಗಳನ್ನೇ ಫಲವನ್ನಾಗಿ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ದರ್ಶಯತಿ = ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವಿದೆ.

ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚಕತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಜೈಮಿನಿಋಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

तत्वप्रदीपः – ''सम्पत्तेरिति जैमिनिस्तथाहि दर्शयति'' ।। साक्षात् परममुख्यतया ब्रह्मवाचकत्वेऽपीतरत्र व्यवहारे प्रयोजनं तत्र व्यवहाराभावे केषाश्चिद्धेतुं च वदन् जैमिनिस्सूक्तमन्त्रादिनियममृद्यादिस्कादिभिर्मगवदुपास कानाम् अग्र्यादिसम्प्राप्या मन्यते । तदेव भवति तयैव भवति, यत्प्रकारेणोपास्ते तत्प्रकारेण भवति । अतोऽग्र्यादाबुपासकोऽग्र्यादौ सम्पयते ।।छ।।

ನೇರವಾಗಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶಬ್ಬಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಲೌಕಿಕವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಕಾರ ಮಾಡ್ತಲ್ಲೂ ಪ್ರಯ್ಯಾಜನವನ್ನು ಹಾಗೂ ಪರಮಾತ್ವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡ್ತದಿರಲು ಕೆಲವು ಹೇತುವನ್ನು ಡೈಮಿನಿಯಪ್ರಿಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - ಸೂಕ್ತ ಹಾಗೂ ಮಂತ್ರ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ನಿಯಮವನ್ನು ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ರದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ರ ಎಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ವಾಯುವಿನ ಸೂಕ್ತದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ವಾಯುಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಮಾಯುಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಮಾಯುಸೂಕ್ತ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

'ತದೇವ ಭವತಿ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ತಥ್ವವ ಭವತಿ' ಎಂದರ್ಥ. ಭಕ್ತನು ತಾನು ಭಜಿಸಿದ ಭಗವಂತನ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಆದೇ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ ಹೊರತು, ಭಗವಂತನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕ<u>ಾ</u>

ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

तत्वप्रकाशिका - सम्पत्तेरिति जैमिनिः ।।

रीत्यन्तरेण स्क्तादिनियमस्यान्ययोपपत्तिं कथयत्सूत्रमुपन्यस्य, व्याचष्टे - सम्यत्तेरिति ।। अग्र्यादिस्क्तादिषु परब्रसण एव प्रतिपादन्वेऽपि

अथ्र्यादिस्**क्तादिभिरश्र्यादौ भगवदुपास्त्या अथ्र्यादि**ग्रास्यभिग्रायेण स्**क्तादि** नियमोपपत्तेर्न तदन्यथानुपपत्त्याऽन्येषां वाच्यत्वं मन्तव्यमिति जैमिनिराचार्यो मन्यत इत्यर्थः ।

ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಗ್ವ್ಯಾದಿಸೂಕ್ರಗಳ ನಿಯಮವು ಆನ್ಯಥಾ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವಂತಹ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಸಂಪತ್ರೇ!" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಅಗ್ನಿಮೊದಲಾದ ಸೂಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಆಯಾ ಸೂಕ್ರಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಲು ಆರ್ಹನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಆಗುತ್ತದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ತ, ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಇತ್ಯಾದಿ ನಿಯಮಗಳು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂತಹ ಸೂಕ್ಷವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು ಎಂದು ಜೈಮಿನಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಉಲ್ಲೇಖಕ್ಕೆ ಏನು ಕಾರಣ ?

तत्वप्रकाशिका – जैमिनिमतं किमयं पुनरुच्यते इति मन्दाशङ्कानिवृत्त्ययं लौकिकव्यवहारे साक्षाद्वस्रवाचकत्वेऽपि शब्दानामविरोघं वदन् जैमिनिः सुक्तादिव्यवहारस्याध्यादिप्रास्याऽन्ययोपपत्तिं वर्णयतीत्युक्तम् ।

ಸೂತ್ರಕಾರರು ಜೈಮಿನಿ ಆಚಾರ್ಯರ ಮತವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಮಂದರಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಲೌಕಿಕವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಹ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಸೂಕ್ತಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕವ್ಯವಹಾರದ ಮೂಲಕ ಆಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಅನ್ಯಥಾ ಉಪವನ್ನವಾಗುತ್ತದೆಂದು ವರ್ಣಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ವಿವಿಧ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಶ್ರುತಿಯೇ ಆಧಾರ

तत्त्वप्रकाशिका – नन्त्वप्र्यादिषु भगवदुपास्तावप्र्यादिप्राप्तिर्भवतीत्येतत् कुत इत्यतः सूत्रसूचितां श्रुतिमुराहरति – तमिति ।। तदेव भवति प्राप्नुवन्ति। अत्र व्यवहारस्योपचरितत्वाङ्गीकारे प्रागुक्तैवानुपपतिः ।। ३१ ।।

ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಗ್ಕ್ಯಾದಿಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲೇ ಸೂಚಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು "ತಂ ಯಥಾ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉದಾಹರಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ತದೇವ ಭವತಿ' ಎಂದರೆ ಅವನನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ವೃವಹಾರಕ್ಕೆ ಔಪಾಲಕತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅನುಪಪತ್ತಿಯೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಭಾವದೀಪ

'ಪ್ರಾಪ್ನುವಂತಿ' ಎಂಬುದು ಏಕವಚನವೇ ಆಗಿದೆ

भावदीपः - सम्पत्तेरिति जैमिनिः ।। तत्र तत्रोक्तस्य विष्णोरित्यतस्त-दनुवृत्त्यार्थमाह - अझ्यादीति ।। परब्रह्मण एवेति ।। अझ्यादीनाम-प्रतिपाद्यत्वेऽपीत्यर्थतयाऽवधारणोक्तिः अर्थभेदस्यस्पष्टत्वान्मन्दाशक्केत्युक्तम्।। प्राप्नुवन्तीति ।। 'भू प्राप्तौ' इति धातोः परस्मैपदमेकवचनं च छान्दसमिति भावः ।

॥ ಸಂಪತ್ತೇರಿತಿ ಜೈಮಿನಿಸ್ತಥಾ ಹಿ ದರ್ಶಯತಿ ॥

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದ "ತತ್ರ ತತ್ರೋಕ್ಸ್ ವಿಷ್ಯೋ;" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಅಗ್ಸ್ಕಾದಿ" ಇತ್ಕಾದಿಯಾಗಿ. "ಪರಬ್ರಹ್ಮಣ ಏವ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗದಿದ್ದರೂ ಸಹ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ "ಏವ"ಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅರ್ಥಭೇದವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯದಿರುವುದರಿಂದ "ಮಂದಾ ಶಂಕಾ" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. "ಪ್ರಾಪ್ನವಂತಿ" ಎಂಬ ಧಾತು "ಭೂಪ್ರಾಪ್ತ್" ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಪರಸ್ಕೃಪದದ ಏಕವಚನ ರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾಂದಸಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಲಕ್ಷಣಾ ಮಾಡಬಹುದೇ ?

भावदीपः – ननु मश्रक्रोशनमिति व्यवहारस्य क्रोशनवत् पुरुषसम्बन्धा दुपचिरतत्वमिव अग्निस्क्तमित्यादिव्यवहारस्य स्कवत् पुरुषाभिव्यक्तयनु-स्मृतिसम्पत्त्यधिष्ठानत्वादुपचिरतत्वमुक्तं तदयुक्तं निर्वीजत्वात् । अग्नादि-प्रतिपादकत्वरूपमुख्यार्थेऽनुपपत्त्यभावादित्यत आह – अत्रेति ।।

"ಮಂಜಾ: ಕ್ರೋಶಂತಿ" ಎಂಬ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಳುವ ಪುರುಷರ ಸಂಬಂಧವು ಮಂಚದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ "ಮಂಚವೇ ಅಳುತ್ತಿದೆ" ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೋ ಅದರಂತೆ "ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ತಂ" "ಇಂದ್ರಸೂಕ್ತಂ" "ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯವಹಾರವೂ ಸಹ ಸೂಕ್ಷವುರಂತಹ ಪುರುಷನ ಅಭಿವೃತ್ತಿ, ಅನುಸ್ಮೃತಿ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿಗಳ ಅಧಿಷ್ಠಾನನೆಂದು ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಇದು ತಪ್ಪು ಎಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಸೂಕ್ಷವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಇದು ತಪ್ಪು ಎಕೆಂದರೆ ಅನ್ನಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಟ್ಟು ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ "ಅತ್ರ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಔಪಚಾರಿಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು

भावदीपः – यथा हि वामनशब्दादिरूपनिरवकाशश्रुत्यादेरन्यत्रानुप-पत्त्या अन्यत्यागेन विष्णुमेवोपेत्याङ्गुष्ठमात्रत्वमङ्गुष्ठपरिमितहृदयाकाशे स्थितत्वेन हेतुनोपचरितमिति हृद्यपेक्षया तु मनुष्याधिकारत्वादित्यत्र वक्ष्यते, तथा तत्र तत्र स्केषु अग्र्यादेरेव प्रतिपाद्यत्वे निरवकाशविष्णुश्रुतिलिङ्गादेः 'सर्वनामा सर्वकर्मा' इत्यादिशुत्यादेश्चानुप-

पत्तिरेव स्कूरूय विष्णुपरत्वं मुख्यमुपेत्य व्यवहारस्योपचरतत्त्वाङ्गीकारे बीजमित्पर्यः ।

ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ವಾಮನ ಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದ ನಿರವಕಾಶ ಶ್ರತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಅನುಪಪತ್ತಿ ಇರುವ ಕಾರಣ ಅನ್ಯಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಟ್ಟು ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂಗುಷ್ಪಪರಿಮಾಣದಿಂದ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರಣ ವಿಷ್ಣುವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. "ಅಂಗುಷ್ಪಪರಿಮಿತಹೃದಯಾಕಾಶೇ ಸ್ಥಿತತ್ವ" ಮೊದಲಾದ ಹೇತುಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಔಪಚಾರಕವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು "ಹೃದ್ಯಪೇಕ್ಕಯಾ ತು ಮನುಷ್ಕಾಧಿಕಾರತ್ತಾತ"' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತ ಆಯಾ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯದಾದರೆ ನಿರವಕಾಶವಾದ ವಿಷ್ಣುಶ್ರತಿ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗ. "ಸರ್ವನಾಮಾ, ಸರ್ವಕರ್ಮಾ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರತಿಕಿಗಳೂ ಸಹ ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ತವೇ ಮೊದಲಾದರೊಳು ವಿಷ್ಣುಪನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾಧಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಲೋಕದ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಔಪಚಾರಿಕತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲು ಇದೇ ಮುಖ್ಯಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಋಗ್ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

भावदीपः – यत्तु ऋग्भाष्ये 'पृथग् रूपाणि विष्णोस्तु देवतान्तरगाणि च । अग्र्यादिस्कवाच्यानि नाम्ना स्किभिधा भवेत् ।।' इत्यग्र्यादिशब्दयोगः स्कादिव्यवस्थापक इत्युक्तम् । तत्तु सौरसावित्रविष्णुवामनादि-स्कव्यवस्थार्थमिति ज्ञेयम् ।।

ಬುಗ್ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ "ಪ್ರಥಗ್ರೂಪಾಣಿ ವಿಷ್ಟೋಸ್ತು ದೇವತಾಂತರಗಾಣಿ ಚ । ಅಗ್ಕ್ಯಾದಿ ಸೂಕ್ಷವಾಚ್ಯಾನಿ ನಾಮ್ನಾ ಸೂಕ್ಕಬ್ಲರಾ ಭವೇತ್" । ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಯೋಗವೇ ಸೂಕ್ಕಾದಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಾತು ಸೌರ, ಸಾವಿತ್ರ, ವಿಷ್ಣು, ವಾಮನ ಮೊದಲಾದ ಸೂಕ್ತಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೋಸ್ಕರ ಹೇಳಿದ್ದಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವಸ್ತುತಃ ಸೂರ್ಯ ಸವಿತ್ರ ಶಬ್ದಗಳು ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿವುದಾದರೂ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಭೇದವಿದೆ.

ಏಕೆಂದರೆ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ಯೋಗಾರ್ಥವು ಭಿನ್ನಭನ್ನವಾದ್ದರಿಂದ ಸೂಕ್ರಾರ್ಥವೂ ಸಹ ಭಿನ್ನಭನ್ನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಋಗ್ ಭಾಷ್ಕದ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಆಮನಂತಿ ಚೈನಮಸ್ಮಿನ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् –।। आमनन्ति चैनमस्मिन् ।। ३२।।

ಈ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಯೋ S ಗ್ನೌ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವೇದಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ.

'ಚ' ಶಬ್ದವು ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಏನಂ = ವಿಷ್ಣುವನ್ನು, ಅಸ್ಥಿನ್ = ಅಗ್ಯ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ, ಆಮನಂತಿ = ಇದ್ಯಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ 'ಯೋರ್ನೌ', ತಿಷ್ಯನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಿದಿನುತ್ತವರ್ಯೇ; ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಗ್ಯ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣೂಪಾಸನೆಯಿಂದ ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರಾತ್ತಿಯು ಆಗುತ್ತದೆಂಬ ಶಂಕೆಯು ಪರಿಹೃತವಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ಪರಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನ ಪ್ರಾತ್ತಿಯೇ ಸಮತ್ತವಾದ್ದರಿಂದ.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು॥

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಟ

ಅಗ್ಯಾವಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ವಿಮ್ದವಿನ ಸನ್ನಿಧಾನ ब्रह्मसूत्रभाष्यम् — न हान्योपासकोऽन्यं प्राप्नुत इति युज्यत इत्यत आह — ।। आमनन्ति चैनमस्मिन् ।। एनं विष्णुमस्मित्रप्रयादावामनन्ति ।

ಅನುವಾದ – ಒಬ್ಬನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆಂಬುದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಗ್ಟ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರು ಇದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಯೋ ಅಗ್ಡ್' ತಿಷ್ಣನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಅಂದರೆ ಅಗ್ಟ್ಯಾದಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ತೇಜೋರೂಪನಾದ ಅಮೃತಸ್ವರೂಪನಾದ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅನ್ನೋಪಾಸಕ: = ಬೇರೊಬ್ಬನನ್ನು ಉಪಾಸನ ಮಾಡುವವನು, ಅನ್ಯಂ = ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು, ಪ್ರಾಪುತೇ = ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದು, ನ ಯುಜ್ವತೇ = ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇತ್ಯತ ಆಹ = ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಏನಂ = ಈ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು, ಅಸ್ಟಿನ್ ಅಗ್ವ್ಯಾವೌ = ಈ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ, ಆಮನಂತಿ = ಇದ್ದಾನೆಂದು 'ಯೋನಗ್ನೌ ತಿಷ್ಟನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ.

ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् -

'योऽत्रौतिष्ठन्' (वृ. ५-७-५.) 'यएष एतस्मिन्नत्रौ तेजोमयोऽमृतमयः पुरुषः' (छां. ४-५-३.) इत्यादिना ॥ ३२ ॥

।। इति वैश्वानराधिकरणम् ।। ७ ।। ।। इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिते ब्रह्मसूत्रभाष्ये प्रथमाध्यायस्य द्वितीयः पादः ।।

ಅನುವಾದ - ''ಯಾವಾತನು ಅಗ್ನಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೋ ಅವನು ಪರಮಾತ್ಯ''ನೆಂದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯ ಕಪ್ಪತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ತೇಜೋರೂಪನಾಗಿ, ಅಮೃತಪ್ತರೂಪನಾಗಿಯೂ, ಕ್ಷರಾಕ್ಷರಪುರುಪಶಬ್ದವಾಚ್ಯ ನಾಗಿಯ ಖಾ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯ ಕಪ್ಪತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಆ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯಃ = ಆ ಭಗವಂತನೇ ಅಗ್ನೌ = ಅಗ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ, ತಿಷ್ಠಕ್ = ಇರುವವನಾಗಿ ಎಂದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ, ಮತ್ತು ಯಃ = ಯಾವ, ಎಷ: = ಈ ಭಗವಂತನು, ಏತ್ಯುನ್ = ಈ, ಅಗ್ನೌ = ಅಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿ, ತೀಜೋಮಯ: ಪ್ಯೋಚಿಸ್ತರೂಪನು, ಅಮೃತಮಯ: = ಅಮೃತಸ್ವರೂಪನು, ಪುರುಷ: = ಕ್ಷರಾಕ್ಷರಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು, ಇತ್ಯಾದಿನಾ = ಇವೇ ಮೂದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವೆಲ್ಲವೂ ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನೇ ವೃಶ್ವಾನರ ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಶಶಿಬ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾಯಿತು.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ನಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು॥

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ

तत्वप्रदीपः – तामेव भगवतस्तत्र तत्र स्थितिं स्पष्टयत्यतिशङ्कां परिहरन् – आमनन्ति चैनमस्मिन् ।। नैकत्रैवामनन्ति वाजसनेयिनः । चकारादन्यत्र च 'यश्चायमस्मिन्' इत्यादी ।

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ? ಎಂಬ ಅಧಿಕಾಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ವಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾ 'ಅಮನಂತಿ ಚೈನಮಸ್ಥಿನ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಾಜಸನೇಯ ಶಾಖೆಯವರು ಮಾತ್ರ ಅಗ್ವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಶಾಖಿಗಳೂ ಕೂಡ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ಚ' ಶಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಭಾಷ್ಕದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ಇತ್ಯಾದಿನಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಯಶ್ಚಾಯಮಸ್ಮಿನ್' ಎಂಬ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ-ಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಸೂತ್ರದ ಚಶಬ್ದಾರ್ಥ

तत्वप्रदीपः – अन्ये चाऽमनन्ति 'एतमस्यामेतं दिवि' इत्यादि । अन्ये च 'तत्सुष्का तदेवानुप्राविशत्' इत्यादि । स्मरन्ति च 'यचन्द्रमसि यचाद्री' इत्यादि ।।छ।।

।। इति वैश्वानराधिकरणम् ।। ।। इति तत्त्वप्रदीपे प्रथमाध्यायस्य द्वितीयः पादः ।। श्रीमध्वेशार्पणमस्त् ।।

ಮತ್ತು 'ಅನ್ಯೇ ಚಾಽಮನಂತಿ' 'ಯ ಏಷ ಏತಸ್ಥಿನ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬೇರೆ ಶಾಖೆಗಳೂ ಕೂಡ ಅದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಅನ್ಯೇ ಚಾಽಮನಂತಿ 'ಏತಮಸ್ಥಾಮೇತಂ ದಿವಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಿರುವ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಶಾಖಿಗಳು 'ತತ್ರ್ಯಷ್ಟ್ವಾ ತದೇವಾನುಪ್ರಾವಿಶತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕೇವಲ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶಾಖಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುವುದಲ್ಲ. 'ಸ್ಥರಂತಿ ಚ' ಸ್ಮೃತಿಯೂ ಕೂಡ 'ಯಚ್ಚಂದ್ರಮಸಿ ಯಚ್ಛಾಗ್ನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲೆಸಿರುವವನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಮಜಲಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

> ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾರ್ಚಾರು ರಚಿಸಿದ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು

*ತತ್ರ*ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಭಗವಂತನು ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೆ ಅವನನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು

तत्वप्रकाशिका - ।। आमनन्ति चैनमस्मिन् ।।

यदुक्तम् 'अथ्र्यादिस्क्तादिभिर्ब्रह्मोपासकस्याय्र्यादिप्राप्तिः' इति तच्छूत्युक्तमिष न युक्तम् । 'मद्भक्ता यान्ति मामिष' इत्यादेग्न्योपासकस्यान्यप्राप्तेरयोगात्। 'श्रुतोपनिषत्कगत्यभिधानाच' इत्यादौ तदनभ्युपगमाचेति भावेनाऽशङ्कव, तत्परिहाराय(रत्तया) सूत्रमवतार्य च्याचष्टे – न हीति ।।

ಹಿಂದೆ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಸೂಕ್ಷಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಯಾರು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಆಂತಹವರಿಗೆ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಜೈಮಿನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಯವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಸಹ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮಧ್ಯಕ್ತಾ ಯಾಂತಿ ಮಾಮಪಿ' ನನ್ನ ಭಕ್ತರು ನನ್ನನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ ಹೀಗೆ ಭಗವಂತನ ಮಾತಿನಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ದೊರೆಯಲಾರನು. 'ಶ್ರುತೋಪನಿಷತ್ಮಗತ್ಯಭಧಾನಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹಾರಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ನಹಿ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಸರ್ವಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಸಿದ್ದವಾಯಿತು

तत्वप्रकाशिका – न विष्णूपासकस्याग्र्यादिप्राप्त्युक्तरयुक्ता । अग्र्यादिप्राप्तिपदेन तदन्तर्गतभगवत्प्राप्तेर्विवक्षित्वात् । यतोऽग्र्यादाविप विष्णुमामनन्ति श्रुतय इति भावः । चशब्दः शङ्काव्यावर्तकः । अतोऽयं वैश्वानरो विष्णुरेवेति तस्यैव सर्वगतत्वमिति सिद्धम् ।। ३२ ।।

> इति श्रीमज्जयतीर्थिभिक्षुविरचितायां तत्वप्रकाशिकायाम् वैश्वनराधिकरणम् प्रथमाध्यायस्य द्वितीयः पादः।।

ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಉಪಾಸನಮಾಡುವ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾರವರ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಿಪ್ರಪ್ತಿ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಂತರ್ಗತನಾದ ಭಗವಂತನು ದೊರೆಯುತ್ತಾನೆಂಬ ವಿವಕ್ಷೆಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಅಗ್ನ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದವು ಈ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರ ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನೇ ಸರ್ವಗತನೆಂದು ಸಿದ್ದವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥಭಕ್ತುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ದ್ವಿತೀಯಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಭಾವದೀಪ

ಸೂತ್ರದ ಚಶಬ್ದಾರ್ಥ

भावदीपः – आमनन्ति चैनमस्मिन् ।। तदनश्युपगमाचेति ।। 'नह्यन्यविद्ययाऽन्यगतिर्युका' इति कगत्यन्यथानुपपत्त्या कशब्दितब्रह्मण एव प्रकरणित्वाभ्युपगमादिति भावः । सौत्रचशब्दार्यमाह् – न विष्ण्यत्यादिना ।।

॥ ಆಮನಂತಿ ಚೈನಮಸ್ಥಿನ್ ॥

ಟಕೆಯಲ್ಲಿ "ತದನಭ್ಯುವಗಮಾಚ್ಚ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಒಬ್ಬನ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ಗತಿಯು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಕಗತ್ಯಸ್ಥಥಾನುಪಪತ್ರಿಯಿಂದ "ಕ" ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ "ಚ" ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು "ನ ವಿಷ್ಣೂವಾಸಕ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – जपपादकत्वेन स्त्राखण्डभाष्यं व्याचष्टे – यत इति ॥ आमनन्ति नामनन्ति चेति भ्रान्तिनिरासायाऽह – चशब्द इति ॥ यद्वा समुचेयाभावाद् व्यर्थोऽयं चशब्द इत्यत आह – चशब्द इति ॥ तत्प्रकारः प्राग् विवृत इति भावः ।

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದಕವಾಗಿ ಸೂತ್ರದ ಒಂದು ಭಾಗದ ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ''ಯತಃ'' ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚ ಶಬ್ದರಿಂದ ''ಆಮನಂತಿ ನಾಮನಂತಿ ಚ'' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭ್ರಾಂತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ''ಚ ಶಬ್ಚು'' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ ''ಚ'' ಶಬ್ಚಕ್ಕೆ ಸಮುಚ್ಚಯವೆಂಬ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚ ಶಬ್ವವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಸಹ ಉತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ''ಚ ಶಬ್ಚು'' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಹಿಂದೆಯೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಚಶಬ್ದವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – तत्त्वप्रदीपे तु 'नैकत्रैवामनन्ति वाजसनेपिनः । चकारादन्यत्रच 'यश्चायमस्मिन्' इत्यादौ अन्ये चामनन्ति 'एतमस्याम् एतं दिवि' इत्यादि अन्यत्र 'तत् सृष्ट्वा तदवानुप्राविशद्' इत्यादि स्मरन्ति च । यचन्द्रमसि यचात्रौ इत्यादीत्युक्तम् ।

ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿಯಾದರು "ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಲ್ಲ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ "ಚ" ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡುವವರೂ ಸಹ "ಯಶ್ಚಾಯಮಸ್ಥಿನ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. "ಏತಮಸ್ಸಾಮ್ ಏತಂ ದಿವಿ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು "ತತ್ವೃಷ್ಟಾ ತದೇವಾನುಪ್ರಾವಿಶಾತ್" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತು "ಯಚ್ಚಂದ್ರಮಸಿ ಯಚ್ಛಾಗ್ಡೌ" ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಭಗವಂತನೇ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ" ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಸಾಧ್ಯಹೇತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ

भावदीपः – अत इति ।। आत्मशब्दश्रुतिस्मृतिसमाख्याप्रकरणरूप-साधकभावात् । परकीयश्रुतिलिङ्गविद्याभेदव्यवहारिक्रोधादिवाधकाभावाचेति सर्वसौत्रहेतुभागार्थः । वैश्वानरो विष्णुरिति साध्यभागार्थः । एवेति 'अत एव न देवता भूतं च' इति सुत्रार्थः ।

"ಅತಃ" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದ, ಶ್ರತಿ, ಸ್ಕೃತಿ, ಸಮಾಖ್ಯಾ, ಪ್ರಕರಣ ಎಂಬ ಸಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಪರಕೀಯರು ಹೇಳುವ ಶ್ರತಿ,ಲಿಂಗ, ವಿದ್ಯಾಭೇದ, ವ್ಯವಹಾರವಿರೋಧ ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳೂ ಸಹ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣದಿಂದ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಕಲ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹೇತುಭಾಗದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ. ವೃಶ್ವಾನರನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಸಾಧ್ಯಭಾಗದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ. "ಎವ" ಎಂಬುದು "ಅತ ಏವ ನ ದೇವತಾ ಭೂತಂ ಚೆ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ.

'ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣು' ಎಂದು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಲದು

भावदीपः – वाजसनेयेत्यादिवक्यस्याप्यत्र प्रागुक्तवात् तत्रत्यस्य विष्णुत्वोपसंहारे तत्र तत्र सर्वगतत्वाभावेन सर्वगतत्वाक्षेपसमाध्य-योगादयमित्युक्तम् । छान्दोग्यस्य इत्यर्थः ।

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕವಾಕೃವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಆ ವಾಕೃವು ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಆ ವಾಕೃಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಗತತ್ವವು ಕೇಳಿಸರ ಕಾರಣ ಸರ್ವಗತತ್ವದ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ "ಅಯಂ" ಎಂಬ ಪರಕ್ಕೆ ಧಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವೈಶ್ವಾನರನು ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

प्रवत्तावकात व्रेक्सूवेर वीष्ट्राव्यवराक श्रव्यव्यक्त व्याविधः भावदीपः – सर्वगतत्त्वमिति फलोक्तिः । अत्राभिविमानपदोक्तं पूर्वत्र

ततमपदोक्तं सर्वगतत्वमित्यर्थः । प्रादेशमात्रत्वं तु सर्वगतस्याप्यङ्गुष्ठ-मात्रत्वमिव अधिकार्याद्यपेक्षया हृद्यपेक्षया त्वित्यत्र समाहितं भविष्यति ।

"ಸರ್ವಗತತ್ವಂ" ಎಂದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ
"ಅಭಿವಿಮಾನ"ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹೀರದೆ ಹೇಳಿದ "ತತಂ" ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ
ಸರ್ವಗತತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಯತೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅದರೂ ಸಹ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಪ್ರಾದೇಶಪರಿಮಾಣವು
ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ, ಸರ್ವಗತನಾದರೂ ಅಂಗುಷ್ಠಪರಿಮಾಣವು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತರೋ
ಅದರಂತೆ ಅಧಿಕಾರಿಯ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ "ಹೃದ್ಯಪೇಕ್ನಯಾ ತು" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು
ಭಗವಂತನಿಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

'ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು

भावदीपः – केचित् स्वदेहान्तर्हृदयावकाशे प्रादेशमात्रं पुरुषं वसन्तमित्यादिस्मृतेरिति भावः ।

ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ದೇಹದ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶ ಪರಿಮಾಣದಿಂದ ವಾಸಿಸುವ ಪುರುಷನನ್ನು "ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಂ ಪುರುಷಂ ವಸಂತಂ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅಗ್ನಿಗೂ ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೂ ಅಭೇದವಿಲ್ಲ

भावदीपः – यत्त्वत्र केनचिद् वैश्वानरो भृत्वेत्यत्र वैश्वानराष्ट्राभेदादिवि कल्पपूर्वं दूषणमुक्तम्, तच । वैश्वानरनामको वैश्वानररूपविशेषो भृत्वेत्यर्थोक्तौ दोषाभावात् ।

ಕೆಲವರು 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ತಪ್ಪು. "ವೈಶ್ವಾನರೋ ಭೂತ್ತಾ." ಎಂಬಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ, ಭಗವಂತನ ರೂಪವಿಶೇಷವೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟರೆ. ಹೀಗೆ ಅರ್ಥೈಸಿದಾಗ ಯಾವುದೇ ದೋಷ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕರಣಾತ್ ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಲದು

भावदीपः - यच तृतीये प्रकरणादित्येव वाच्ये असम्भवादित्युक्तिरयुक्तेति, तच न । प्रकरणस्य निरवकाशत्वोक्तयर्थत्वात्त्वयोक्तेः ।

ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ "ಪ್ರಕರಣಾತ್" ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು "ಅಸಂಭವಾತ್" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕರಣವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು "ಅಸಂಭವಾಚ್ಚ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ವೈಶ್ವಾನರನೇ ಪುರುಷ

भावदीपः - यच पुरुषस्क्तवैश्वानरिवद्ययोभिन्नार्थत्वेन वैश्वानरस्य पुरुषविधत्वायोग इति, तन्न । टीकायामेव पूर्व समाधानाद्

ಪುರುಷಸೂಕ್ತ ಹಾಗೂ ವೈಶ್ವಾಸರವಿದ್ದ ಇವರಡು ಬೇರಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೈಶ್ವರನಿಗೆ ಪುರುಷರೂಪವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಬೇರೆಯವರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಲ್ಲ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅವಶ್ಯ ತಿಳಿಯಬೇಕು

भावदीपः – यदिप शब्दानां ब्रह्मणि समन्वयेऽप्यन्यत्र वृत्तेः सूत्रे प्रतिषिद्धत्वा-भावेनान्यत्र व्यवहारिवरोधशङ्कानुदयात्तत्समाधानार्यं साक्षादित्यादिपश्चसूत्री व्यर्थेत्यादि । तदप्यसारम् । प्रतिनयं तत्त्वत्यध्याहारेणान्यत्र वृत्तेः प्रतिषिद्धत्वात् । अतो यथा भाष्यटीकायामुक्त एव सूत्रार्यः समक्षस इति।।

।। इति श्रीराघवेन्द्रयतिकृते भावदीपे वैश्वनराधिकरणम् ।।

ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ವಯವಾಗುತ್ತಿವೆಯೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ; ಬೇರೆ ಕಡೆ ಶಬ್ದಗಳು ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವೃವಹಾರವಿರೋಧದ ಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಆದನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ''ಸಾಕ್ಷಾತ್'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಐದು ಸೂತ್ರಗಳು ಹೊರಟ್ಟಿದ್ದು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬಹುದು. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ, 'ತತ್ತು' ಎಂಬ ಪದದ ಅಧ್ಯಾಹಾರವಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನೇ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಬೇರೆಯವರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ ಅರ್ಥವೇ ಸೂತ್ರಗಳ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ, ಅತ್ಯಂತ ಸಮಂಜಸವೂ ಆಗಿದೆ.

॥ ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದ್ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪದ ಗ್ರಂಥದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.॥

॥ ಶ್ರೀ ಮಧ್ಯೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ಕು ॥

ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರಗಳು

श्रीजानकीवदनाम्भोजराजहंसाय रामचन्द्राय नमः ।।
 श्री गुरुभ्यो नमः ।। हरिः ॐ ।।

श्री राघवेन्द्रतीर्यविरचिता

तन्त्रदीपिका

प्रणम्य गुणसम्पूर्णं दोषातीतं रमापतिम् । पूर्णबोधं गुरूनन्यान् कुर्मः सूत्रार्यसङ्गहम् ।। प्रथमाध्यायस्य द्वितीयः पादः

वैश्वानराधिकरणम् (१।२।७)

।। वैश्वानरः साधारणशब्दविशेषात् ।। १-२-२४ ।।
 अत्र नये पाचकत्वाद्यनेकलिङ्गयुतं वैश्वानरनाम समन्वीयते ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪಾಚಕತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ 'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ಯಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

तत्त्वित्यस्ति । ''आत्मानं वैश्वानरमुपास्ते'', ''अयमग्रिवैंश्वानरः''इत्यादौ श्रुतो वैश्वानरो ब्रह्मैव न त्वग्निः । कुतः? साधारणशब्दस्य अग्नाविष्णुसाधारणस्यापि वैश्वानरशब्दस्य विशेषादात्मपदेन विशेषणादित्यर्यः। ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತತ್ತು' ಎಂಬ ಪದಗಳು ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. 'ಆತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ಯೇ' 'ಅಯಮಗ್ನಿರ್ವೈಶ್ವಾನರ: ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತನಾದ ವೈಶ್ವಾನರನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನ; ಹೂರತು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸಾಧಾರಣಶಬ್ದಸ್ಯ = ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ವೃಶ್ವಾನರಶಬ್ದವು ಸಮಾನವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಆ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಾತ್ = ಆತ್ಮಪದವು ವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು.

आत्मशब्दः अग्नावमुख्योऽपि युज्यत इत्यतः समाख्यामाह -

।। स्मर्यमाणमनुमानं स्यादिति ।। १-२-२५ ।।

ಆತ್ಮಶಬ್ಧವು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಅಮುಖ್ಯಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಆಕ್ಟೇಪಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಲು ಸಮಾಖ್ಯಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ಸ್ಕರ್ಯಮಾಣಂ ಅನುಮಾನಂ ಸ್ಕಾರಿತಿ".

वैश्वानरो ब्रह्मेत्यस्ति । तेन इतिशब्दान्वयः । अनुमीयतेऽनेनेत्यनुमानम्। ''अहं वैश्वानरः'' इति गीतायां स्मर्यमाणं विष्णोवैश्वानरत्वमत्रापि स एव वैश्वानर इत्यस्यानुमापकं स्यादित्यर्थः ।

'ವೈಶ್ವಾನರ: ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇತಿ ಶಬ್ದವು ಆನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಯಾವುದರಿಂದ ಅನುಮಾನಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೋ ಅದು 'ಅನುಮಾನ' ಎನಿಸುತ್ತದೆ. 'ಅಹಂ ವೈಶ್ವಾನರ:' ಎಂಬುದಾಗಿ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವೈಶ್ವಾನರಪ್ತವೇ ವೈಶ್ವಾನರಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅನುಮಾಪಕವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

''अहं वैश्वानरः'' इति स्मृतिसमाख्यानादिति भावः ।

'ಅಹಂ ವೈಶ್ವಾನರ:' ಎಂಬ ಗೀತಾಸ್ಮೃತಿರೂಪಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರ-ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು. उक्तमाक्षिप्याह -

।। शब्दादिभ्योऽन्तः प्रतिष्ठानानेति चेन तया दृष्टबुपदेशादसम्भवात् पुरुषविधमपि चैनमधीयते ।। १-२-२६ ।।

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಆಕ್ಕೇಪಮಾಡಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯೋ'sಂತಃಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾನ್ಗೇತಿ ಚೇನ್ನ ತಥಾ ದೃಷ್ಟ್ಯುಪದೇಶಾದಸಂಭವಾತ್ ಪುರುಷವಿಧಮಪಿ ಚೈನಮಧೀಯತೇ''.

आदिपदाक्षिङ्गानि । अन्तःप्रतिष्ठानेन तत्कर्मोपलक्ष्मते । ''अयमग्रिः'' इत्याद्यग्रिशब्दात् ''वैश्वानरे तद् हुतम्'' इति ''इदयं गाईपत्यम्'' इत्यादिना होमाद्याधारत्वगाईपत्याद्यङ्गत्विङ्गेभ्यो ''योऽयमन्तःपुरुषे'', ''येनेदमचं पच्यते'' इत्यन्तःप्रतिष्ठानेन पचनव्यापारात् पाचकत्वेनान्तः-प्रतिष्ठानादिति वा वैश्वानरो न ब्रह्मोति चेत् ।

'ಶಬ್ದಾದಿವ್ಯಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ಅಯಮಗ್ನಿವ್ಯ್ ಶ್ವಾನರ: ಯೋನಯಮಂತಃಪುರುಷೇ' ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ ಅಂತಃಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಅಯಮಗ್ಗಿ: ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದದಿಂದ 'ವೈಶ್ವಾನರೇ ತದ್ದುತಂ ಭವತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತ್ತು 'ಹೃದಯಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೇ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಲಲ್ಲ ಹೋದುದ್ದಾಧಾರತ್ನ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಧ್ಯಂಗತ್ತ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಯೋನಯಮಂತಃಪರಿಯಯಂಬ ಯೋನದಮನ್ನಂ ಪಚ್ಚತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಂತಃಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಪಚ್ಚತಿಸ್ತಿಯೆಯೆಂಬ ವ್ಯಾಪಾದದಿಂದ ಅಥವಾ ಪಾಚಕನಾಗಿ ಅಂತಃಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ- ಹಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನು ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ.

न । कुतः? तथा अग्र्यादिनामिलक्षकर्मवत्त्वेन दृष्ट्युपदेशाद् उपासनोपदेशात् तेषां सावकाशत्त्वादिति भावः । दृष्टिपदात् नाविद्यमानध्यानमिति सूचितम् ।

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ತಥಾ = ಅಗ್ನ್ಯಾದಿನಾಮಗಳು ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆ ಇವುಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ತಥಾ ದೃಷ್ಟ್ವಪದೇಶಾತ್ = ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಗ್ನ್ಯಾದಿನಾಮಗಳು, ಲಿಂಗಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ದೃಷ್ಟಿಪದದಿಂದ ಇಲ್ಲದಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

किश्च ''को न आत्मा किं ब्रह्म'' इत्युपक्रमोक्तात्मत्वाद्यसम्भवात् । ब्रह्मप्रकरणाचेति यावत् । अपि किश्चेत्यर्थः ।

ಮತ್ತು 'ಕೋ ನ ಆತ್ಮಾ ಕಿಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಆತೃತ್ವಾದಿಗಳು ಆಯುಕ್ತಮದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆಪಿ : ಅಷ್ಟೇ ಆಲದೆ ಎಂದರ್ಥ.

एनं वैश्वानरं पुरुषविधं पुरुषो यद्विधस्तद्विधमधीयते छन्दोगा यतोऽतोऽपीति योज्यम् ।

ಏನಂ = ಈ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು, ಪುರುಷವಿಧಂ = ಪುರುಷನು ಯಾವ ವಿಧದಲ್ಲಿದ್ದಾನೋ ಆ ವಿಧದಲ್ಲಿ, ಅಧೀಯತೇ = ಛಂದೋಗರು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಎಂದು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

''शीर्ष्णों द्यौः समवर्तत'' इत्यादिना पुरुषस्कोक्तपुरुषविधमेवैनं ''मूर्वैव सुतेजाः'' इत्यादिना अधीयत इति तत्समाख्यानादपीत्यर्थः । चग्रब्दः पुरुषस्कस्य वैष्णवत्वप्रसिद्धिद्योतकः ।

'ಶೀರ್ಷ್ಟ್ರೋ ದ್ಯೌ: ಸಮವರ್ತತ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟರುವ ಪುರುಷನಂತೆಯೇ ಈ ವೈಶ್ವಾನರನೂ ಸಹ 'ಮೂರ್ಧೈವ ಸುತೇಜಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷಸೂಕ್ತದ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೂ ಸಹ ಎಂದು ಆರ್ಥ. ಚಶಬ್ದವು ಪುರುಷಸೂಕ್ಷಕ್ಕೆ ವೈಷ್ಣವತ್ತಪ್ರಸಿದ್ದಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

अन्तःप्रतिष्ठानस्य कर्मत्वाद् पृथगुक्तिः । तत्वप्रदीपे तु प्रधानिलङ्गत्वात् पृथगुक्तमित्पुक्तम् । तथा चेतोऽपंगेत्यत्र प्रसिद्धशब्दत्यागे प्रयोजनोक्तिः । इह तु शब्दादेः सावकाशत्वोक्तिरिति मेदः ।।

ಅಂತಃಪ್ರತಿಷ್ಠಾನವು ಕ್ರಿಯಾರೂಪವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ತಪ್ರದೀಪ-ದಲ್ಲಾದರೋ ಪ್ರಧಾನಲಿಂಗವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

'ತಥಾ ಬೇತೋಽರ್ಪಣ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಶಬ್ಧವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗಮಾಡಲು ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಾವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳಿಗೂ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ.

प्रसिद्धेर्देवता भूतं च किं न स्यादित्यत आह -

।। अत एव न देवता भूतं च ।। १-२-२७ ।।

ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಗ್ತಿದೇವತೆಯಾಗಲೀ, ಜಡವಾದ ಅಗ್ನಿಯಾಗಲೀ, ಏಕೆ ವೈಶ್ವಾನರನನಿಸಬಾರದು? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅತ ಏವ ನ ದೇವತಾ ಭೂತಂ ಚ'

आत्मशब्दादिति हेतोरेवाग्निर्देवता तेजोभूतं च वैश्वानरो न भवतीत्पर्यः ।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ. ಆತ್ಮಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದ ಹೇತುವಿನಿಂದಲೇ ಅಗ್ತಿದೇವತೆಯಾಗಲೀ ಜಡವಾದ ತೇಜಸ್ತಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಅಗ್ತಿಯಾಗಲೀ ವೈಶ್ವಾನರವಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥ.

अग्र्यादिशब्दानां ब्रह्मैकवाचित्वेऽग्र्यादौ व्यवहारविरोधः फलाभावादित्यत आह -

।। साक्षादप्यविरोधं जैमिनिः ।। १-२-२८ ।।

ಆಗ್ನ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಾದರೆ ನಿಷ್ಕಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವೃವಹಾರಮಾಡುವುದರ ವಿರೋಧಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಕ್ಟೇಪಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. 'ಸಾಕ್ಷಾದಶ್ವವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನೀ'.

वाच्यार्थधीव्यवहितं लक्षणादिकं विना साक्षात् मुख्यवृत्त्या ब्रह्मणः अग्न्यादिशब्दार्थत्वेऽप्यन्यत्र व्यवहाराविरोधं जैमिनिराहेत्यर्थः । हानाधर्यत्वादिति भावः । ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ -- ವಾಬ್ಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನದಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ರಕ್ಷಣಾ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ = ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳ ಆರ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಬೇರೆ ಕಡೆ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಜೈಮಿನಿ ಯಷಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆಂದರ್ಥ. ಪರಿತ್ಯಾಗಮಾಡುವಿಕೆ, ಸ್ವೀಕರಿಸುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳರುವುದರಿಂದ ವ್ಯವಹಾರವು ನಿಷ್ಕಲವಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

अग्न्यादिशब्दानां ब्रह्मणि मुख्यत्वे सूक्तादिव्यवस्था न स्यादित्यत आइ -

।। अभिव्यक्तेरित्याश्मरथ्यः ।। १-२-२९।।

ಅಗ್ಗಿಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಇದು ಅಗ್ಗಿಸೂಕ್ತ, ಇದು ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ತಪ್ಪಾಗುತ್ರವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. 'ಅಭಿವ್ಯಕ್ಕೇರಿತ್ಯಾಶ್ವರಥ್ಯಃ '.

अग्न्यादिस्कृतिनियम इति शेषः । अग्न्यादिस्कृतिदिभिर्ब्रह्मोपास्ता-वग्न्यादिष्वेव तस्याभिव्यक्तेरिति भावेनाग्न्यादिस्कादिनियम इत्याश्मरध्यो मन्यत इत्यर्थः ।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ -- ಅಗ್ಗಿಸೂಕ್ಷ, ವಾಯುಸೂಕ್ಷ ಇತ್ಯಾದಿ ನಿಯಮವು ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಸೂಕ್ಷಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಸೂಕ್ತ ಮೊದಲಾದ ನಿಯಮವು ಇರುತ್ತದೆಂದು ಆಶ್ಮರಥ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆಂದರ್ಥ.

प्रकारान्तरेण व्यवस्थामाह -

।। अनुस्मृतेर्बादरिः ।। १-२-३० ।।

ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಸೂಕ್ತವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ 'ಅನುಸ್ಕೃತೇರ್ಬಾದರಿ: '

तत्तत्स्काशुपासकैरग्न्यादिष्वेव ब्रह्मणोऽनुस्मृतेहेंतोः सूकादिष्यवस्येति बादरिर्मन्यते । अनुस्मृतेः पूर्वत्वेऽयभिष्यक्तयनन्तरमपि सा कार्येति बोतिथितुं तदनन्तरमुक्तिः ।

ಆಯಾ ಸೂಕ್ರಗಳ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಸೂಕ್ರಾದಿಗಳ ವೃವಸ್ಥೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅಭಿವೃಕ್ತಿಗಿಂತ ಅನುಸ್ಥೃತಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು: ಆದರೂ ಸಹ ಅಭಿವೃಕ್ತಿಯ ಅನಂತರವೂ ಸಹ ಅನುಸ್ಥೃತಿಯನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲು ಅಭಿವೃಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

निमित्तान्तरमाह -

।। सम्पत्तेरिति जैमिनिस्तथा हि दर्शयति ।। १-२-३१ ।।

ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ಸೂತ್ರ ಹೀಗಿದೆ - 'ಸಂಪತ್ತೇರಿತಿ ಜೈಮಿನಿಸ್ವರಾ ಹಿದರ್ಶಯತಿ'

अग्न्यादिस्काबुपासकानामग्न्यादिप्राप्तेनिमित्तादिति भावेन स्कादिनियम इति जैमिनिर्मन्यते । तदुपास्तौ तत्प्राप्तिः कुतः? तथा हि दर्शयति । ''तं यथा यथोपासते तदेव भवति'' इति हि प्रसिद्धा श्रुतिः जैमिनिमतं यथा तथा दर्शयतीत्यर्थः। भवतीत्यस्य प्राप्नुबन्तीत्पर्थः।

ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ಸೂಕ್ರಗಳಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಸೂಕ್ರಾದಿಗಳ ನಿಯಮವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಜೈಮಿನಿ ಋಷ್ಟಿಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ಸೂಕ್ರಗಳಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತಥಾ ಹಿ ದರ್ಶಯತಿ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ತಂ ಯಥಾ ಯಥಾ ಉಪಾಸತೇ ತದೇವ ಭವತಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶ್ರತಿಯು ಜೈಮಿನಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಮ್ಮತ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಭವತಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ ಎಂಬರ್ಥವು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ब्रह्मोपास्तावग्न्यादिप्राप्तिः कथमित्यत आह -

।। आमनन्ति चैनमस्मिन् ।। १-२-३२ ।।

ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. 'ಆಮನಂತಿ ಚೈನಮಸ್ತಿನ್'

चज्ञाब्दः ज्ञाङ्काव्यावर्तकः । एनं विष्णुमस्मित्रगन्यादौ । तस्य देवता भृतश्चेति प्रकृतत्वात् । ''योऽग्रौ तिष्ठन्'' इत्यादिना आमनन्ति श्रुतय इत्यर्थः । अग्न्यादिप्राप्तिपदेन तत्स्यब्रह्मप्राप्तेविविश्वतत्वादिति भावः । श्रृत्यनुसारादेनमिति पुनिर्देशः ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದವು ಆಕ್ಟೇಪವನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಏನಂ = ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಸ್ಮಿನ್ = ಆಗ್ವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ. ಆಗ್ವ್ಯಾದಿಗಳು ದೇವತಾಭೂತಂ ಚ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಸಕ್ತರಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಯೋടಗ್ನೌ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅಮನಂತಿ = ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ. ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ವಿವಕ್ತಿಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಏನಂ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪುಲ್ತಿಂಗ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

जैमिन्यायुक्तिस्तेषां प्रसिद्ध्यर्था । शब्दानां लोकव्यवहाराविरोधं वदन् स्कादिनियमं चाहेति जैमिनेद्विंरुपादानम् ।।७।।

ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಏಕೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆಂದರೆ, ಶಿಷ್ಕರನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ, ಸೂಕ್ತಾದಿಗಳ ನಿಯಮವನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳುತ್ತಾರೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಜೈಮಿನಿಗಳನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

अत्राद्यनये विष्णोस्सर्वशक्तिप्रबोधकत्वं सर्वगतस्याप्यल्पस्थानस्थितत्वं च। अत्तेति नयेऽदनक्रिया । गुहानये सारभोक्तृत्वमेकस्याप्यनेकत्वं च । अन्तरनये ब्रह्मादेरीशं विना स्वावरनेतृत्वायोगः । अन्तर्यामिनये सर्वस्य तच्छीर्यत्वात् तत्तन्त्रत्वाद्वा तच्छरीरत्वम् । अदृश्यत्वनये गोत्राद्यभावस्येशाख्यधर्मितो भेदेऽपि दृश्याद्यन्योन्याभावस्य तत्स्वरूपत्वं सिद्धम् । अन्त्यनये सुकादिव्यवस्येत्यादि ध्येयम्।।

इति श्रीमद्राघवेन्द्रयतिकृतायां तन्त्रदीपिकायां प्रथमाध्यायस्य द्वितीयः पादः

ಈ ಪಾದದ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸರ್ವಶಕ್ರಪ್ರಬೋಧಕತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಮತ್ತು ಸರ್ವಗತನಾದರೂ ಸಹ ಅಲ್ಪನ್ನಾಸ್ಥತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅತೃತ್ವಾಧಿ ಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದನರೂಪ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಸಮಸ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಗುಹಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾರಭೋತ್ಪತ್ವವನ್ನು ಹಾಗೂ ಒಬ್ಬರಿಗೇ ಅನೇಕತ್ವವನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಅಂತರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಯವನ್ನು ಬಟ್ಟು ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಗಳಿಗೆ ತಮಗಿಂತ ನೀಚರನ್ನು ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯು ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಮಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸಹ ಭಗವಂತಿಂದ ನಾಶವಾಗುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಅವನ ಅಧೀನವಾಗುವುದರಿಂದ ಅವನ ಶರೀರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದೃಶ್ವತ್ತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಗೋತ್ರಾದ್ಯಭಾವರೂಪ ಧರ್ಮವು ಭಗವಂತನೆಂಬ ಧರ್ಮಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೂ ದೃಶ್ಕಾಧಿಗಳ ಭೇದರೂಪಧರ್ಮವು ಪರಮಾತ್ರವ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷಾದಿವೃವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ ಗ್ರಂಥದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥.

ಅದ್ವೈತ-ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣ ಮತ್ತು

ವಿಮರ್ಶೆ

ಶಾಂಕರ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - ಧಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅಯಮಗ್ನಿರ್ವೈಶ್ವಾನರಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಜಾಠರಾಗ್ನಿ, ಭೂತಾಗ್ನಿ, ಆಗ್ನಿದೇವತೆ ಮೂವರಲ್ಲಿಯೂ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದವು ಸಮಾನವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರರಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನೂ ಸಹ ವೈಶ್ವಾನರನನಿಸಬಹುದು. 'ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.'

ವೈಶ್ವಾನರ ಹಾಗೂ ಆತ್ಮಶಬ್ದಗಳು ಸಾಧಾರವಾಗಿದ್ದರೂ 'ಮೂರ್ಧ್ವವ ಸುತೇಜಾಃ' ಇತ್ಕಾದಿಯಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಲೋಕಗಳೇ ವೈಶ್ವಾರನ ಅವಯವವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವನಲ್ಲಿಲ್ಲದ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಇಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದವು ಜಾಠರಾಗ್ಡಿ, ಭೂತಾಗ್ಡಿ, ಅಗ್ತಿದೇವತೆ ಮೂರರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ವೈಶ್ವಾನರನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೇ ತಪ್ಪು. 'ಸೋಽಯಮಾತ್ಮಾ ಚತುಷ್ರಾತ್, ಸ್ಕೂಲಭುಗ್ವೈಶ್ವಾನರಃ' ಎಂದು ಮಾಂಡೂಕ್ಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದವು ಮೂರರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಧಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಜಾಠರಾಗ್ನಿಯೂ ಸಹ ಆಗ್ನಿಜಾತಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಭೂತಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರುವಾಗ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಆತ್ಮ ಶಬ್ದವು ಜೀವ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮರಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳಿದರು. ಆದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿ, ಸ್ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ನೀವೂ ಸಹ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು 'ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿದ್ದೀರಿ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ 'ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ ಆತ್ಮಾನಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಜೀವಪ್ರತಿಜಾದಕವಾಗುವುದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಆತಚ್ಚಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಜೀವನನ್ನು ನಿರಾಸ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನವಾಗುವವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಸಹ ನಿರ್ಣಯಸಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ರಾಮಾನುಜರ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಜಾಠರಾಗ್ನಿ, ಭೂತಾಗ್ನಿ, ಅಗ್ನಿದೇವತೆ, ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಈ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಾರಣವಾದ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ಲಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ರನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮುಮುಕ್ಕುಗಳಾದ ಔಪಮನ್ಯುವೇ ಮೊದಲಾದ ಐದು ಮಂದಿ ಶಿಷ್ಠಂದಿರು ಬ್ರಹ್ನನ ಜಿಜ್ಜಾಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆವಾಗ ವೈಶ್ವಾನರನೇ ಬ್ರಹ್ನನೆಂದು ರಾಜನು ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಜಿಜ್ಜಾನಾಮಾನತ್ವ ಮುಂತಾದ ಬ್ರಹ್ನನ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಆದ್ವೈತಿಗಳಂತೆ ಇವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಜಾಠರಾಗ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಇವರಿಗೂ ಸಮಾನ ಎಂದರ್ಥ.

ಮತ್ತು 'ಆತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುವ ಆತ್ಮಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಲಿಂಗವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಯನನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಸುವುದು ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ -

'ಸ್ವರ್ಯಮಾಣಂ ಅನುಮಾನಂ ಸ್ಕಾದಿತಿ'

ಯಸ್ಕಾಗ್ನಿರಾಸ್ಯಂ ದೌೈರ್ಮೂರ್ಧಾ ಖಂ ನಾಭಿಶ್ವರಣೌ ಕ್ಷಿತಿ:। ಸೂರ್ಯಶ್ವಶ್ವರ್ಧಿಶ: ಶ್ರೋತ್ರಂ ತಸ್ಟೈ ಲೋಕಾಽತ್ಮನೇ ನಮ:......॥ ಯಾರಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯು ಮುಖವಾಗಿದೆಯೋ, ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವು ತಲೆಯಾಗಿದೆಯೋ, ಆಕಾಶವು ನಾಭಿಯಾಗಿದೆಯೋ, ಭೂಮಿಯು ಕಾಲುಗಳೋ, ಸೂರ್ಯನು ಚಕ್ಷುಸ್ತೋ, ಸಕಲ ದಿಕ್ಕುಗಳು ಕಿವಿಯೋ, ಅಂತಹ ಲೋಕಸ್ವರೂಪನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ.

ಹೀಗೆ ಶ್ರತಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಈಶ್ವರನು ತ್ರಿಲೋಕಸ್ವರೂಪನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ವೃತಿವಾಕ್ಕಕ್ಕೆ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಒಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಇರಲೇಬೇಕು. ಆ ಶ್ರುತಿಯು ಈ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷಯವರ್ನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬೇಕು. ಅದು ಯಾವುದೆಂದರೆ 'ಮೂರ್ಧೈವ ಸುತೇಜಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವೃಶ್ವಾನರವಿದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುವ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಕ. ಸ್ವೃತಿವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯದಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಮೂಲಭೂತವಾದ ವೈಶ್ವಾನರ ಶ್ರುತಿಯೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಬೇಕೆಂದು ಎರಡನೇ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ.

ಇದು ತಪ್ಪ. 'ಚಕ್ಕುಷೀ ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯೌ ದಿಶಃ ಶ್ರೋತ್ರೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಆಥರ್ವಣ ಶ್ರುತಿಯೂ ಸಹ ನೀವು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಸ್ಕೃತಿಗೆ ಮೂಲವಾಗಬಹುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವೈಶ್ಯಾನರವಿದ್ದೆಯೇ ಮೂಲಶ್ರುತಿಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗದು.

ಮತ್ತು 'ಅಹಂ ವೈಶ್ವನರಃ' ಎಂಬ ಸ್ಕೃತಿವಾಕ್ಯವು ನೇರವಾಗಿ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ವೈಶ್ವನರತ್ನವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಬಕಬಂಧಪ್ರಯಾಸವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. (ಬಕಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಕಪಕ್ಷಿಯ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಅದು ಕರಗಿ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಹೋದಾಗ ಅದನ್ನು ಹಿಡಿಯೋಣವೆಂದು ಯೋಚನೆ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಯಾಸವೋ, ಅದರಂತೆ ನೇರವಾಗಿಯೇ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ವೈಶ್ವಾಸರನೆಂದು ಹೇಳುವ ಸ್ಕೃತಿವಾಕ್ಯವು ಇರಬೇಕಾದರೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಕೃತಿವಾಕ್ಯದ ಅಧಾರದ ಮೂಲಕ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾಸರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಯಾಸಕರವಾಗಿದೆ.)

ರಾಮಾನುಜರು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ - ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಪೃಥಿವೀಲೋಕದ ತನಕ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿ, ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನ ಅವಯವಗಳನ್ನಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಅವಯವಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿರುತ್ತದೆಂದು 'ಅಗ್ನೀಮೂರ್ಧಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನೇ ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆನಲು ನಿರ್ಧಾರಕ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ.

ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪ. ಸ್ಥರ್ಯಮಾಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗೀತಾಸ್ಟ್ವತಿಯ ಆಧಾರವಿದೆಯೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲು ಬರುವಾಗ 'ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಯಮಾನ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳದರೆ ಸ್ವಾರಸ್ಕವು ಭಂಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಅಹಂ ವೈಶ್ವಾನರ: ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಟ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು 'ಅತ್ಯಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರವಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾವನ್ನೇ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಲಿಂಗಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯೋ's ಂತಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾನ್ನೇತಿ ಚೇನ್ನ ತಥಾ ದೃಷ್ಟ್ಯಪರೇಶಾರ ಸಂಭಾವತ್ತುರುಷವಿಧಮಹಿ ಚೈನಮಧೀಯತೇ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅರ್ಡೈತಿಗಳ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಅಗ್ನಿ. ವೃಶ್ವಾನರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಬಟ್ಟು ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. 'ತ್ರರುಷ್' ಆರಂತ್ರಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು ಉದರದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವೈಶ್ವಾನರನು ಜಾಠರಾಗ್ನಿಯೇ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸಂಯಲ್ಲ. 'ಮನೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಉಪಾಸೀತ' ಮನಸ್ಸನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಉವಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ. ಜಾಠರಾಗ್ನಿಯನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವೈಶ್ವಾರನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಷವನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಅಥವಾ ಜಾಠರಾಗ್ರಿಯು ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ ಉಪಾಧಿಯಾಗಿದೆ. 'ಮನೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣಶೆರೀತೆ' ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮನೋಮಯತ್ಪಾದಿಗಳು ಉಪಾಧಿಯಾದಂತೆ ಜಾಠರಾಗ್ನಿಯೂ ಸಹ ಉಪಾಧಿಯಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಜಾಠರಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೆ 'ಸ ಏರ್ಷೊನಿಗಿತ್ತು ಪ್ರಶ್ನಾನರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪುರುಷತ್ವವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಮೂರ್ಧೈವ ಸುತೇಜಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿಗಳೂ ಸಹ ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಸರ್ವಾತ್ಮಕನಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಪುರುಷನೂ, ಪುರುಷಾಂತರ್ಗತನೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಉಪವನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ 'ತಥಾ ದೃಷ್ಟು,ಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ವೈಶ್ವಾನರನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರತೀಕ ಅಥವಾ ಉಪಾಧಿಯೆಂದು 'ತಥಾ ದೃಷ್ಟ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷ ತಪ್ಪು. ವೃಶ್ವಾನರನು ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ಪ್ರತೀಕನಾದರೆ ಆ ಶೆಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಹೇಗೆ ವಾಚಕವಾಗುತ್ತದೇ? 'ಮನ' ಎಂಬ ಶೆಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೇಗೆ ವಿತಿಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅದರಂತೆ ವೃಶ್ವಾನರಶೆಬ್ಬವೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಇಂತಹ ಪ್ರತೀಕಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮೂಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ 'ಸರ್ವೇ ಪಾಪ್ಮಾನಃ ಪ್ರದುಯಂತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಕಲ ಪಾಪಗಳು ಕ್ಷಯವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಶ್ರತಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇದು ಕೇವಲ ಪ್ರತೀಕದ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆರದ್ದಿಂದಲೇ ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವೂ ಸಹ ತಪ್ಪು ಸೋಪಾಧಿಕಬ್ರಹ್ಮನ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಕಲಪಾಪಗಳು ಕ್ಷಯವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದು ನಿರ್ಗುಣೋಪಾಸನೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಸಾಧ್ಯ.

ಇನ್ನು 'ಪುರುಷವಿಧಮಪಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷವಿಧ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವೇ ಶಿರಸ್ಸಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ತಪ್ಪು. ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ವಿಶೇಷಾತ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೂ ಸಹ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೀಗೆಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ದ್ಯುಮೂರ್ಧತ್ವವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವು ಬರುತ್ತಿದೆ.

'ಸಾಕ್ಷದಪ್ಪವಿರೋಧಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ - ಜಾಠರಾಗ್ನಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ಉಪಾಧಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಅಂದರೆ ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮನ ಉಪಾಸೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೂ ಸಹ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಅಗ್ನಿ, ವೈಶ್ವಾನರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಗುಣವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಮೇಲಿನ ಸ್ವಾನಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಿಶ್ವನರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದನಾದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರ-ನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪ. 'ಸಾಕ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೆ' ಎಂಬರ್ಥವು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಬಿಬ್ಬು 'ಕೇವಲ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರವಾದದ್ದು, ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿರುವ ಅಗ್ನಿ, ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮುಂದೆ ಬರುವ ಅಕ್ಷರಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಸಹ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಒಪ್ಪದೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ನಮ್ಮ ಮತದಂತೆ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾ ಯವು ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮತ್ತವೆನಿಸಿದ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದರಲ್ಲೇ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗಿ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾ ಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಪಂಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಯು ಅಯುಕ್ತ-ವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಅಭಿವೃಕ್ತೀ, 'ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳು ಹೊರಟವೆಯೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದೆ 'ಅರ್ಭಕೌಕಸ್ಕ್ಯಾನ್ನೇತಿ ಚೇನ್ನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಹಾಗೂ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ 'ತಥಾ ದೃಷ್ಟ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾದೇಶಪಂಮಾಣವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನೇ ಹೇಳಿದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಮತದ ಈ ನಿರಾಕರಣೆಯು ಕೇವಲ ದಿಕ್ಕಪ್ರದರ್ಶನವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಂತೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ ಜೀವತ್ತವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿ ಬ್ರಹತ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮ ಭೇದವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಮಾನುಜರ ಉಳಿದ ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ -

'ಆಭಿವ್ಯಕ್ತೇರಿತ್ಯಾತ್ಮರಥ್ಯ: - ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಾದೇಶಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಅಭಿವೃಕ್ತೇ:' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬುದ್ದಿಯ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕೋಚ್ಕರ ಶ್ರುತಿಯು ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು 'ಪ್ರಾದೇಶ ಮಾತ್ರಮ್' ಎಂದು ಪರಿಚ್ಛೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಆಶ್ವರಥ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

'ಅನುಸ್ಕೃತೇ ರ್ಬಾದರೀ' - ಪ್ರಕರಣದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಯಸ್ತು ಬತಮ್' ಏವಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನೇ ಶಿರಸ್ಸನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳವನೆಂದು ವೈಶ್ವಾರನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನಂತೆ ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನು ವರ್ಣಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಬಾದರಿಯ ಮತ. ಹೀಗೆ ಪುರುಷವಿಧತ್ವವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟದೆ. 'ಸಂಪತ್ರೇರಿತಿ ಜೈಮಿನಿಸ್ಸಥಾಹಿ ದರ್ಶಯತಿ' - ವೈಶ್ವಾನರನ ಅನೇಕ ಅವಯವಗಳನ್ನು ಯಜ್ಜರ ಅಂಗಗಳೆಂದು ವರ್ಣಸಲಾಗಿದೆ. 'ಅವನ ಎದೆಯು ಯಜ್ಜವೇದಿಕೆ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ನಾವು ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಆಚರಿಸುವ ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿತೋತ್ರವು ಸಫಲವಾಗಬೇಕೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣಾಹುತಿಗೆ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ಸತ್ವವಂಬ ಸಂಪತ್ರಿಗೋಸ್ಕರ ಯಜ್ಞಾಂಗ ಕಲ್ಪನೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಈ ಸೂತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಗವಂತನ ಎದೆ ಮೊದಲಾದವು ಯಜ್ಜವೇದಿಕೆಯಾಗಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

'ಆಮನಂತಿ ಚೈನಮಸ್ಮಿನ್' ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸಕನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾಹುತಿಗೆ ಆಧಾರನನ್ನಾಗಿ ಭಾಂದೋಗರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಹೀಗೆ ರಾಮಾನುಜರು ಒಂಭತ್ತು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ರಾಮಾನುಜ ಭಾಷ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಎಲ್ಲ ಸೂತ್ರಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಆಶ್ಕಾರಥ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ವಿಕಲ್ಪವು ಅಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ 'ಅಭಿವ್ಯಕ್ಕೇರಿತ್ಯಾಶ್ಕರಥ್ಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಪೇಖ ಮಾಡಿ ಒಂದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವುದೇ ಸ್ವರಸ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಟ್ರ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ಅನುವಾದವು ಹಾಗೂ ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಎರಡೆಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು

॥ ಶ್ರೀಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

ದುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಕ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮತ್ತು ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆ

॥ ಹರೀ ಓಂ ॥

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ತಾದಾಬಾರ್ಯಗುರುಭ್ಯೋ ನಮ: ॥ ॥ ಶ್ರೀಮದ್'ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಭ್ಯೋ ನಮ: ॥ ॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮ: ॥

ದುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ದ್ಯುಭ್ವಾಧ್ಯಾಯತನಂ ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

।। अथ तृतीयः पादः ।।

।। अथ युभ्वायधिकरणम् ।।

ब्रह्मसूत्रम् – ।। युभ्वाद्यायतनं स्वशब्दात् ।। १ ।।

'ಯುಸ್ಟಿಕ್ ದ್ಯೌ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗ, ಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆತ್ಮಶಬ್ಭವು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

ಅರ್ಥ -- ದ್ಯುಭ್ರಾದ್ಯಾಯತನಂ = 'ಯಸ್ಥಿನ್' ಎಂಬ ಮೂಡೂಕ್ಕೋಪನಿಷತ್ತಿನವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗ ಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟರುವವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು ಬೇರೆಯವರಲ್ಲ. ಏಳಿಂದರೆ ಸ್ವತಸ್ಥಾತ್ = ಸ್ವ ಎಂಬ ಶಜ್ವವೇ ಸ್ವತಜ್ಜ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವಾಚಕವಾದ ಆತೃಶಜ್ವರ ಆಧಾರದಿಂದೆ.

ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

श्ययंज्ञड्र इत्रेयं इंग्रांस संकातुक्रका में कावतंक्र काव ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – तत्र चान्यत्र च प्रसिद्धानां शब्दानां विष्णौ समन्वयं (प्रायेण) अस्मिन् पादे दर्शयति ।

ಅನುವಾದ – ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕೆಲವು ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯು ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ.

> ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ - ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಪಾದವು ಹೊರಟಿದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಭಾಷ್ಮಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

> ತತ್ರ = ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ, ಚ ಮತ್ತು ಅನ್ಯತ್ರ = ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನಾಂ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಹಾಗೂ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ಶಬ್ದಾನಾಂ = ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳ, ವಿಷ್ಣ್ = ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ, ಸಮತ್ತೆಯಂ = ಪರವಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು, ಅಸ್ಟರ್ = ಈ, ಪಾರ್ದೇ ಮೂರನೆಯ ವಾದರಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಯೇಣ = ಬಹುತೇಕವಾಗಿ, (ತತ್ವಪ್ರರೀಪದ ಪಾರದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಯೇಣ 'ಎಂಬ ಪದವಿಲ್ಲ) ದರ್ಶಯು = ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. (ದೇವತಾಧಿಕರಣ ಹಾಗೂ ಅಪಕೂದ್ರಾಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದ ಕಾರಣ ಪ್ರಾಯೇಣ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.)

> > ರುದ, ಜೀವ ಇವರುಗಳೇಕೆ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನರಲ್ಲ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – विष्णोः परविद्याविषयत्वमुक्तम् । तत्र 'यस्मिन् द्यौः पृथिवी चान्तरिक्षमोतं मनः सह प्राणेश्च सर्वैः । तमेवैकं जानथ आत्मानम्' (मुं, २-२-५.) इत्यत्र । 'प्राणानां ग्रन्थिरसि रुद्रो माऽऽविशान्तकः' (महाना-३५.)'प्राणेश्वरः कृत्तिवासाः पिनाकी' (गृतस्क्तम्) इत्यादिना रुद्रस्य प्राणाधारत्वप्रतीतेः 'स एषोऽन्तश्वरते बहुधा जायमानः' (मुं,२-२-६.)इति जीवलिङ्गाच तयोः प्राप्तिरिति ।।

ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಆ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ತವು ಆಥರ್ವಣಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ''ಯಸ್ಥಿನ್ ದ್ಯೌಕೆ'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಯೂವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ದ್ಯುರೋಕ, ಭೂಲೋಕ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ ಅಂತಹವನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ದು್ಫಪ್ಪಾಯತನತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ರುದ್ರವೇವರಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಹೇಳಲುಟ್ಟದ. ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ದು್ಫಪ್ಪಾಯತನತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ರುದ್ರವೇವರಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ಟರ್ಗೆಲೋಕ ಭೂಲೋಕ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಶ್ರಯನಾದವನು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು 'ಮನಃ ಸಹ ಪ್ರಾಣೆಕ್ಟ್ ಸರ್ವೈ: ' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಗ್ರಂಥಿರಸಿ ರುದ್ರೋ ಮಾವಿಶಾಂತಕ್:' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದವನು ರುದ್ರ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರನಂದರೆ ರುದ್ರನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು' ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರ ಕೃತ್ತಿವಾಸಾ ಪಿನಾಕೀ' ಎಂಬ ಫೃತಸೂಕ್ಷವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಅಥವಾ ದ್ಯಭಾವಿಲೋಕಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದವನು ಜೀವನೂ ಸಹ ಆಗಬಹುದು. 'ಸ 'ಎಷೋ 5.0 ತಶ್ಚರತೇ ಬಹುಧಾ ಜಾಯಮಾನಃ' ಎಂಬ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಜೀವನು ಅನೇಕ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಅದರೊಳಗಿರುತ್ತಾನೆಂಬ ಜೀವನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರುದ್ರ ಅಥವಾ ಜೀವರುಗಳೇ ದ್ಯಭಾವ್ವಾಯತನತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

> ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಮೊದಲನೆಯ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವ (ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ, ಭೂಲೋಕ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುತಿಕೆ) ಎಂಬ ಲಿಂಗಾತಕ್ಷಕಪ್ಪವನ್ನು ಪರಮಾತ್ರನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲು ರುದ್ರ, ಅಥವಾ ಜೀವಸಾಮಾನ್ಯರೇ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನ-ರಾಗಿದ್ದಾರೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಷ್ಣೋ: = ನಾರಾಯಣನಿಗೆ, ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ತಂ = ಪರವಿದ್ಯಗೆ ವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಉಕ್ತಮ್ = ಹಿಂದಿನ ಅದೃಶ್ಯತ್ಪಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು, ತತ್ರ = ಈ ಪರವಿಧ್ಯಾವಿಷಯತ್ವನಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಥರ್ವಣೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಯ್ಯುಪ್ = ಯಾವನಲ್ಲಿ ದ್ಯುರೋಕವೆನಿಸಿದ ಸ್ವರ್ಗತು, ಚ = ಮತ್ತು, ಪೃಥಿವೀ: ಭೂಲೋಕವ್ರ, ಅಂತರಿಕ್ತಂ = ಆಕಾಶವು ಓತಂ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿವೆಯೋ ಮತ್ತು, ಸರ್ವ್ಯಾ: ಎಲ್ಲಾ, ಪ್ರಾಣ್ಯ: ಪ್ರಾಣ ಅಪಾನ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಗಳಿಂದ ಸಹ ಕೂಡಿರುವ, ಮರ್ನ: ಮನಸ್ಸು, ಓತಂ = ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿವೆಯೋ, ತಮೇವ = ಅವನನ್ನೇ, ಏಕಂ = ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಆತ್ಯಾನಮ್ = ಆತ್ಮಕ್ತುಮತ್ತುನನ್ನಾಗೆ, ಜಾನಥ = ತಿಳಿಯಿರಿ. ಇತ್ಯಕ್ತ ಹೀಗೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ, ಅಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಾನಾಂ = ಪ್ರಾಣಗಳಿಗೆ, ಗ್ರಂಥೀ = ನಿಯಾಮಕನು, ಅ೩ = ಆಗಿರುವಿ. ಅಂತಕ: = ಸಂಹಾರಕನೂ ಸಹ ನೀನೇ ಆಗಿರುವಿ. ಅಂತಹ ರುದ್ರನೇ ಮಾವಿಶ = ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಬೇಡ. ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರ: = ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯಾವರ, ಕೃತ್ತಿಹಾರ್ಣ: | ಗಜಚರ್ಮಧಾರಿಯಾರ, ಹಿನಾಕೀ = ಹಿನಾಕವೆಂಬ ಧನುಸ್ತನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು, ಇತ್ಯಾದಿನಾ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ, ಪ್ರಾಣಾಧಾರತ್ವಕ್ಕ = ಪ್ರಾಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವಿಕೆ ಎಂಬ ಧರ್ಮವು, ರುದ್ರಸ್ಕ = ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ, ಪ್ರತೀಡೇ: = ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ;

ಮತ್ತು ಸ ಏಷಃ = ಇವನೇ, ಅಂತಃ = ಸಕಲಪ್ರಾಣೆಗಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ. ಚರತಃ = ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬಹುಧಾ = ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಜಾಯಮಾನಃ = ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಜೀವಲಿಂಗಾಚ್ಚ = ಜೀವನ ಲಿಂಗಗಳೂ ಸಹ ಇರುವುದರಿಂದ, ತಯೋ: = ರುದ್ರ, ಹಾಗೂ ಜೀವರಿಗೆ, ಪ್ರಾತ್ತಿ: = ದುೃಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ಪ್ರಾವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇತಿ = ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಧಾರ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – अत उच्यते –

।। युभ्वाचायतनं स्वग्नब्दात् ।। १ ।।

'तमेवैकं जानथ आत्मानम्' (मुं,२-२-५) इत्यात्मशब्दाद् युभ्वाद्यायतनं विष्णुरेव ।

'आत्मब्रह्मादयः शब्दास्तमृते विष्णुमव्ययम् । न सम्भवन्ति यस्मात् तैर्नेवाऽप्ता गुणपूर्णता ॥' इति हि ब्रह्मवैवर्ते ॥१॥

ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ತಮೇವೈಕಂಜಾನಥ' ಎಂಬಮಾಂಡೂಕ್ಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಮಾತಿನಂತೆದ್ದುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನನಾದವನು ಆತ್ಮಕಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನನಾಗುತ್ತಾನೆ; ಹೊರತು ರುದ್ರನಾಗಲೀ, ಜೀವನಾಗಲೀ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಏಕೆಂದರೆ ಆತ್ಮಾ, ಬ್ರಹ್ನ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಾಶರಹಿತನಾದ ವಿಜ್ಞುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ; ಹೊರತು ಬೇರೆಯವರನ್ನಲ್ಲ. ಚತುರ್ಮುಖಾದಿ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಗುಣಪೂರ್ಣರಾಗದ ಕಾರಣ ಆತ್ಕಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಅವರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ನವೈವರ್ತಪುರಾಣವು ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತಮೇವ = ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ, ಏಕಂ = ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ, ಆತ್ಮಾನಂ = ಆತ್ಮಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆಂದು, ಜಾನಥ = ತಿಳಿಯಿರಿ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಆತ್ಮಶಬ್ದಾತ್ = ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಏಷ್ಯುರೇವ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ, ದ್ಯುಭ್ಯಾಧ್ಯಾಶ್ರಯ: = ಸ್ವರ್ಗ ಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆತ್ಪಲ್ರಹ್ಮಾದಯ: = ಆತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ, ಶಬ್ದಾ: = ಶಬ್ದಗಳು, ಅವ್ಯಯಂ = ನಾಶರಹಿತನಾದ, ವಿಷ್ಣು = ವಿಷ್ಣುವನ್ನು, ಋತೇ = ಹೊರತಾಗಿ,

ನ ಸಂಭವಂತಿ = ಚತುರ್ಮುಖಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಯಸ್ಕಾತ್ = ಏಕೆಂದರೆ, ತೈ: = ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ, ಗುಣಪೂರ್ಣತಾ = ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯು, ನೈವಾಹ್ತಾ = ಹೊಂದಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರವರ್ತೇ = ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರವರ್ಶಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕ ದೀಪಾವಳಿ

ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಪ್ರಮೇಯ।। सुभ्वासायतनं स्वशब्दात्।।

सत्तर्कदीपाविकः – श्रीदशप्रमतिभ्यो नमः ।। 'विष्णौ तदितरत्रप्रसिद्धानां शब्दानां विष्णौ मुख्यवृत्तिः' अस्मिन् पादे बाहुत्येन प्रदर्श्यत इत्याह – तचेति ।। 'यस्मिन् चौः' इत्यावाम्नायते ।

ದಶಪ್ರಮತಿಗಳಿಗೆ ಸಾಷ್ಪಾಗ ನಮಸ್ಕಾರ. ವಿಷ್ಣುದಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುದಿನಲ್ಲಿ ಬಹುಲವಾಗಿ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು "ತತ್ತ" ಇತ್ಕಾದಿ ಭಾಷ್ಕದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಯಸ್ಕಿನ್ ದ್ಯೌಃ' ಇತ್ಕಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಅಧೀಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಕ.

ಗ್ರಂಥಿಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ

सत्तर्कदीपाविकः – तत्र श्रूयमाणो चुभ्वाचाश्रयो रुद्रस्तावद् भवेत् । 'ओतं मनः सह प्राणैश्च सर्वैः' इति प्राणाधारत्वेनोच्यमानत्वात् । 'प्राणानां ग्रन्थिरसि प्राणेश्वरः' इति च श्रुत्यन्तरेण प्राणाधारत्वस्य रुद्रधर्मत्वेनोक्तत्वात्। 'ग्रथ्यते तस्मिन्' इति ग्रन्थिः = धारकः ।

ಈ ವಿಷಯವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತನಾದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯನು ರುದ್ರನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಓತಂ ಮನಃ ಸಹ ಪ್ರಾಣ್ಯಶ್ವ ಸರ್ವೈ:' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಾಣಾಧಾರತ್ವೇನ ರುದ್ರನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಗ್ರಂಥಿರಸಿ ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರಃ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಾಧಾರವು ರುದ್ರನ ಧರ್ಮವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಗ್ರಂಥಿಶಬ್ಲಕ್ಷೆ ''ಗ್ರಥ್ಯತೇ ತಸ್ತಿನ್'' ಎಂಬ ನಿಷತ್ತಿಯಂತೆ ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿದವನು ಎಂದರ್ಥ.

ಜೀವನು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯತನನು ಏಕಲ್ಲ ?

सत्तर्कदीपाविकः – 'स एषोऽन्तरश्चरते बहुधा जायमानः' इति परामृष्टत्वात् युभ्वायाश्रयो जीवो वा भवेद् बहुधाजननस्य जीविलङ्गत्वात् ।

'ಸ ಏಷೋಽಂತಶ್ವರತೇ ಬಹುಧಾ ಜಾಯಮಾನಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಾಮರ್ಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯನಾದವನು ಜೀವನು ಆಗಬಹುದು. ಬಹುಧಾ ಜಾಯಮಾನತ್ತವು ಜೀವನ ಅಸಾಧಾರಣಲಿಂಗವಾಗಿದೆ.

ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾದವನೇ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯನು

सत्तर्कदीपाविकः – युभ्वादाश्रयस्यैव 'अध परा यया तदक्षरमधिगम्यते' इत्युपक्रम्योक्तत्वात् यदुक्तं 'परिवद्याविषयत्वं विष्णुधर्मः' इति प्राक्, तदिष न सिद्धचति । तदाह – विष्णोरित्यादिना ।।

ಯಾರು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯನೋ, ಅವನು 'ಅಥ ಪರಾ ಯಯಾ ತದಕ್ಕರಮಧಿಗಮ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ತವು ವಿಷ್ಣುಧರ್ಮವೆಂದು ಹಿಂದೆ ಅದೃಶ್ಯತ್ತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಕೂಡ ಈಗ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ವಿಷ್ಟೋಕ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ಯಾರು ?

सत्तर्कदीपाविकः – एतिभराकतुं सूत्रं पठित्वा व्याचष्टे – युभ्वेत्यादिना।। 'तमैवेकं जानध आत्मानम्' इत्यात्मशब्देन विशेषितत्वात् युभ्वायाश्रयो विष्णुरेव ।

ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಣವನ್ನು ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನಂ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. 'ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ ಆತ್ರಾನಂ' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ಧವನ್ನು ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ನೀಡಿರುವುದರಿಂದ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಆತ್ಮ ಎಂದರೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಮಾತ್ರ

सत्तर्कदीपाविकः – गुणैरातत्ववाच्यात्मशब्दो न विष्णोरन्यत्र स्वार्यं रुभते । तथाहि उक्तम् – आत्मब्रह्मेति ।। 'अमृतस्यैष सेतुः' इति मुक्ताधारत् वेनोच्यमानत्वादिषि युभ्वाद्याश्रयो विष्णुः ।

ಗುಣಗಳಿಂದ ತುಂಬರುವ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆತ್ಮಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬೇರೆಡೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ "ಆತ್ಮಬ್ರಹ್ರಾದಯಃ" ಎಂಬ ಶ್ರೋಕದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಮೃತಸ್ಕೈಷ ಸೇತುಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಆಧಾರತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನೂ ಕೂಡ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೊರತು, ಬೇರೆಯವರಲ್ಲ.

ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾದವನೇ ಪ್ರಾಣಾಧಾರ

तत्वप्रदीपः – अयोभयत्र प्रसिद्धानां नामिलङ्कात्मकानां शब्दानां समन्वयः कथ्यते । ''अथ परा यया तदक्षरमधिगम्यते'' इत्यादिना विष्णोः परिवयाविषयत्वमुक्तम् । तत्र परिवयाविषये, तस्यामेव श्रुतौ 'यस्मिन् ग्रौः पृथिवी चान्तरिक्षमोतं मनस्सह प्राणैश्र सर्वैः । तमेवैकं जानथ आत्मानम्' इत्यत्र युभ्वायायतनवाक्यैः श्रूयमाणं प्राणाधारत्वं श्रुत्यन्तरे क्र्यस्य प्रतीयत इत्यन्वयः ।।

ಮೂರನೆಯ ಪಾದವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಅಥ ಪರಾ ಯಯಾ ತದಕ್ಷರಮಧಿಗಮ್ಯತೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಅದ್ಯಶೃತ್ಪಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಯಾರು ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಆದೇ ಶ್ರುತಿಯು ಅವನಲ್ಲಿ 'ಯುಸ್ಟಿನ್ಡ್ ಪ್ರಾಥಿವೀ ಚಾಂತರಿಕ್ಷಮೇಳುಂ ಮನಃ ಸಹ ಪ್ರಾಣಿಕ್ಟ್ ಸರ್ವೈ: I ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ ಆತ್ಯಾನಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಣಾಧಾರಶ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪ್ರಾಣಾಧಾರಶ್ವವ ಯದ್ರನಲ್ಲೇ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಕದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಯಪ್ರತಾರವಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಾಣಾಧಾರನೇ ದುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯ

तत्वप्रदीपः – अयमभिसन्धिः – विष्णोः परविद्याविषयत्वमुक्तम् । तच परविद्याविषयत्वं सुभ्वाद्यायतनस्योच्यते तमेवैकं जानध आत्मानमित्यत्र ।

अनन्ययोगेन प्रधानज्ञेयत्वं त्रत्रोच्यते । तदेव च परविद्याविषयत्वम् । तस्य च युभ्वायायतनस्य प्राणाधारत्वं श्रूयते 'ओतं मनः सह प्राणैश्र सर्वैः' इति ।

ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ವಿಷ್ಣುವಿಗ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವವು ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಿಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ 'ತಮೇಷ್ಯಕಂ ಜಾನಥ ಆತ್ಮಾನಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಬೇಲೆಯವರನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಈ ತಂತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯನಾದವನು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವರೇ ಪ್ರಾಕಾಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು 'ಓತಂ ಮನಃ ಸಹ ಪ್ರಾಣ್ಯಶ್ವ ಸರ್ವೈ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ರುದ್ರ, ಜೀವ, ವಾಯು ಇವರುಗಳು ದುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯರರೇ ?

तत्वप्रदीपः – तच प्राणाधारत्वं श्रुत्यन्तरे रुद्रस्य प्रतीयते, प्राणानां ग्रन्थिरसीत्यादौ, प्राणेश्वर इत्यादौ च । अस्यामेवोपरि जीवलिङ्गं च । वायोश्च तत्र तत्र प्रसिद्धं प्राणाधारत्वम् ।

ಈ ಪ್ರಾಣಾಧಾರತ್ವವನ್ನು ನಾರಾಯಣೋಪನಿಷತ್ತು 'ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಗ್ರಂಥಿರಸಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರಃ ಕೃತ್ತಿವಾಸಃ' ಎಂಬ ಘೃತಸೂಕ್ತವೂ ಕೂಡ ಇದನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಮತ್ತು ಇದೇ ಶ್ರತಿಯ ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೀವಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಯುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಣಾಧಾರತ್ವವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದು ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರುದ್ರ, ಜೀವ, ವಾಯು ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಒಟ್ಟು ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನು ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಾಧಾರನು ಜೀವನಾಗಿದ್ದಾನನ್ನಲು ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ನೇರವಾದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬಹುಧಾ ಜಾಯಮಾನಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜೀವಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮುಂಡಕದ ಮಾತನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ ಎಂಬುದು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಈ ಬಹುಧಾ ಜಾಯಮಾನತ್ವವನ್ನು ಎಷ್ಟುವಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಲಿಂಗದ ಬಲದಿಂದ 'ಯಸ್ಕಿನ' ದ್ಯೌಃ ಪ್ರಥಿವೀ ಚಾಂತರಿಕ್ಕಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕವೂ ಕೂಡ ಜೀವಪರವಾಗಿಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಭಾಷ್ಕದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಆದರೆ ರುದ್ರನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಗ್ರಂಥಿರಸಿ' ಇತ್ಯಾವಿ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಯಸ್ಕಿನ್ ದೌೈ:' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವನ್ನೇ ದ್ಯುಭ್ರಾಧ್ಯಾಯತನಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಾಯುದೇವರ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಶ್ರತಿಯನ್ನು ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಸ್ಟಿನ್ ದ್ಯೌ: ಪೃಥಿವೀ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ ವಾಯುವರವಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ಭೂರ್ಲೋಕ, ಭುವರ್ಲೋಕ, ಸುವರ್ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯರಾದವರು ವಾಯುದೇವರು ಹಾಗೂ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಕಾರಣ ಆವರೇ ಪ್ರಾಣಾಧಾರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ವಾಯುವೂ ಕೂಡ ದ್ಯುಭ್ರಾಧ್ಯಾಯತನ ಎನಿಸಬಹುದು.

ಅದಿಕರಣದ ಸಂಶಯ

तत्वप्रदीपः – तत्र संशयः । किमिदं युभ्वाद्यायतनं रुद्रस्त्यादुत जीवमात्रमाहोस्विद्वायुरुत विष्णुरेवेति । युभ्वाद्यायतनमिति सूत्रभाष्ये एव सन्देहपदमावेदयतः । अस्यैव हि विष्णुत्वं सिद्धान्ततः सूत्र्यते भाष्यते च ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯಕೋಟಿ ಹೀಗಿದೆ - ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾದವನು ರುದ್ರನೋ, ಜೀವನೋ, ಅಥವಾ ವಾಯುವೋ ಅಥವಾ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೋ? ಈ ಸಂಶಯವು 'ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯಶ್ರಯಃ ವಿಷ್ಣುಧೇವ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಠ ದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನ-ನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಕೋಟಿ ತಿಳಿಯುವ ಬಗೆ

तत्वप्रदीपः – यस्य च यथात्वं सिद्धान्तयति तस्य तदन्यथात्वं पूर्वपक्षयतीति श्रिष्टम् । पूर्वपक्षसिद्धान्तानिर्णेयधर्मधर्मिण एव च संज्ञायाधिकरणत्वम् । तावेव च धर्मी सर्वत्र संज्ञयकोटितामाटीकेते ।

ಯಾವ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೂ, ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡುವ ಧರ್ಮದ ಧರ್ಮಯ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡುವ ಧರ್ಮದ ಧರ್ಮಯ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡುವ ಧರ್ಮದ ಧರ್ಮಯ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡುವುದುವು ಧರ್ಮದ ಧರ್ಮಯ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಕರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಧರ್ಮಗಳೇ ಸಂಶಯಕೋಟಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೋಟಗಳಿಂದಲೇ ಸಂಶಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಈ ಪ್ರಸಿದ್ದನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರಿ

तत्त्वप्रदीपः – अयमतिप्रसिद्धो न्यायस्सर्वत्रानुसारयितव्यो यद्याद्रियन्ते विद्वांसः ।

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಸರಿಸಬೇಕು. ಸಂಶಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಆದರವುಳ್ಳ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ವಾಂತಗಳ ಧರ್ಮವರ್ನ್ನೇ ಸಂಶಯಕೋಟಿಯನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. (ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸಂಶಯಕೋಟಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

ನಾವೇಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಾದಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ ?

तत्वप्रदीयः – न पुनरतिगहनार्यत्वावगाहसनाहिनो महदनुसेविनः प्रत्यधिकरणं प्रक्रियाप्रकथनरूपां बहिर्मुखसुखाबहामनल्पजल्पमालामाद्रियेरन्। नहि मणिगणमार्गणपरा निपुणाधियोऽनुपदं स्वपरगुप्तिपाटनपटवोऽधिजलिष लहरीपटलपरिवृत्ति-परिगणनकौतुकेन समयमतिपातयन्ति । ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಅನುಸೇವಿಗಳಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಗಹನವಾದ ಅರ್ಥತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಲ್ಲೇ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥವರಿಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಣರಚನೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಸಂಶಯಾದಿಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ತಿಳಿಯುವಿಕೆಯು ಇಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಕೇವಲ ಬಹಿರ್ಮುಖವಾದ ಸುಖಕಾರಕವಷ್ಟೇ ಹೊರತು, ತತ್ವಬುಭುತ್ತುಗಳಿಗೆ ಸುಖಪ್ರದವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಹಳವಾದ ಹುರುಳಿಲ್ಲದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇಷ್ಟಪಡಲಾರರು.

ನಿಪುಣಮತಿಗಳು ತತ್ವಮಣಿಗಳ ಅನ್ವೇಷಣದಲ್ಲಿ ರತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವೂ ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಪರಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥವರು ಸಮುದ್ರದಡದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅಲೆಗಳನ್ನು ಎಣಿಸುವ ಕುತೂಹಲದಲ್ಲಿ ಸಮಯ ವ್ಯರ್ಥ ಮಾಡಲಾರರು.

> ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥ - 'ಅತಿಗಹನಾರ್ಥತ್ವಾದಗಾಹಸನ್ಮಾಹಿನಃ' = ಅತ್ಯಂತ ಗಹನವಾದ ಅರ್ಥತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದ, ಮಹದನುಸೇವಿನ: = ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ನಿರಂತರ ಸೇವಿಸುವ ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಪ್ರತ್ಯಧಿಕರಣಂ = ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಕಥನರೂಪಾಂ = ಪ್ರಾಂಚರು ಹೇಳುವ ವಿಷಯ, ಸಂಶಯ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ, ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಪ್ರಯೋಜನ ಇವುಗಳೇ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಪ್ರಕಥನ ಇವುಗಳು, ಬಹಿರ್ಮುಖಸುಖಾವಹಾಮ್ = ಹೊರಗಿನಿಂದಷೇ ಸುಖಪ್ರದವಾದ, ಅನಪಲ್ಪಜಲ್ಪಮಾಲಾಂ = ಬಹಳವಾದ ಹುರುಳಿಲ್ಲದ ಮಾತುಗಳ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು, ನ ಪುನಃ ಆದ್ರಿಯೇರನ್ = ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಇಷ್ಟ ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮಣಿಗಣಮಾರ್ಗಣಪರಾಃ = ಮಣಿಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠರಾದ, ನಿಪುಣಾಧಿಯಃ = ಚತುರಮತಿಗಳು, ಅನುಪದಂ = ನಿರಂತರವಾಗಿ, ಸ್ವಪರಗುಪ್ತಿಪಾಟನ-ಪಟವ: = ತಮ್ಮ ಪಕ್ಷವನ್ನು ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಪರಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ, ಪಟುಗಳಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಅಧಿಜಲಧಿ = ಸಮುದ್ರತಟದಲ್ಲಿ, ಲಹರೀಪಟಲಪರಿವೃತ್ತಿಪರಿಗಣನಕೌತುಕೇನ = ಪುನಃ ಪುನಃ ಬರುತ್ತಿರುವ ಅಲೆಗಳ ಎಣಿಸುವಿಕೆಯ ಕುತೂಹಲದಲ್ಲಿ,

ಸಮಯಂ = ಕಾಲವನ್ನು, ನಹಿ ಅತಿಪಾತಯಂತಿ = ವ್ಯರ್ಥ ಮಾಡಲಾರರು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಪವಾದ ಮಣೆಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವು ತಮಗಿರುವ ಅಪತ್ರನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ಮಣೆಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸುವ ಪ್ರಾಣೆಗಳನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲೇ ಅಸಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ಹೊರತು, ದಡದಲ್ಲಿ ಕುಳತು ಅರೆಗಳನ್ನು ಎಣೆಸುವ ಕುತೂಹಲದಲ್ಲಿ ಕಾಲವನ್ನು ವೃರ್ಥಮಾಡಲಾರರು. ಇದರಂತೆ ನೀಪಾದ ತತ್ನಜ್ಜಾನಿಯೂ ಕೂಡ ತತ್ವವಂಬ ಮಣಿಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತನಾದಾಗ ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪರಿಕಕ್ಷಣಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಪರಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವು ಆಸಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥವನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಸಂಕರ್ಯಗಳ ಪರಿಗಣನೆಯಲ್ಲಿ, ಅಧಿಕರಣಗಳ ಗಣನೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ ಸಮಯವನ್ನು ವೃರ್ಥಮಾಡಲಾರನಷ್ಟೇ.

ಅಧಿಕರಣಗಳ ರಚನೆಗೆ ದಿಕ್ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ

तत्वप्रदीपः – ननु संशयनिर्णयप्रयोजनादीनामनधिगतौ केयमधिकरण-परिभाषा । किमत्रानधिगतम् ? पूत्रोत्तरपक्षयुक्तिकथनात्मके विचारे विशेषयुक्तया सिद्धान्तावधारणात्मको निर्णयस्तत्र तत्र प्रसिद्धः । प्रयोजनं च तत्तत्समन्वयसिद्धिः समन्वयाध्याये । एवमुत्तरत्रापीति दिङ्कात्रमत्र प्रदर्शितम्।।

ಸಂಶಯ, ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಪ್ರಯೋಜನ ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ, ಅಧಿಕರಣ ಪರಿಭಾಷೆಯನ್ನೇ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲವೆ ?

ಹೀಗೆ ಪ್ರತ್ನಿಸುವುದೇ ತಪ್ಪು. ತಿಳಿಯದ ವಿಚಾರ ಯಾವುದಿದೆ ಇಲ್ಲಿ ? ವಿಕೆಂದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ-ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅವಧಾರಣೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ. ಪ್ರಯೋಜನವು ಆಯಾ ಶಬ್ಬಗಳ ಸಮನ್ವಯದ ಸಿದ್ಧರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಸ್ವತಃ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನೇ ಏಕೆ ಹೇಳಬೇಕು ? ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಆಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ದಿಕ್**ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿರುತ್ತೇವೆ**.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನಂ ಸ್ವ ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂದು 'ಸ್ವ' ಶಬ್ದರ ಬಲದಿಂದ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಭಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಿದ್ಭಾಂತದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನ ಅಲ್ಲ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಶ್ರೀಮದಾಬಾರ್ಯರು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಸಂಶಯವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಸಂಶಯ ತೋರಿಸದೇ ಇದ್ದರೆ ಇದನ್ನು ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಗೆ ಪರಿಗಣಿಸುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ

ವಿಷಯೋ ವಿಷಯಶ್ಚ್ರವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಥೋತ್ತರಃ । ಪ್ರಯೋಜನಂ ಚ ಪಂಚೈತೇ ಪ್ರಾಂಚೋಽಧಿಕರಣಂ ವಿದುಃ ॥

ವಿಷಯ, ಸಂಶಯ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ, ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಪ್ರಯೋಜನ ಈ ಐದು ಇದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕರಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಭಾಷ್ಠಕಾರರು ಸಂಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾಷ್ಕಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಹೂರಟರುವ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಂಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದು ಏಕೆ ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ನಿಖರವಾಗಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಶಯವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧಿವಂತರಿಗೆ ಈ ಸಂಶಯವು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಅದನ್ನು ನಾವೇಕೆ ತಿಳಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದು ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಸಂಶಯವು ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಸಂಶಯವನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತೋರಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತತ್ತಪ್ರದೀಪಕಾರರೂ ಕೂಡ ಸಂಶಯವನ್ನು ಯಾವ ಅಧಿಕರಣ-ದಲ್ಲಿಯೂ ತೋರಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು ಸಂಶಯ, ಪ್ರಯೋಜನ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ನಿಲುವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ತುಡಿತ ಬಹಳವಿದ್ದಾಗ ಅಧಿಕರಣಶರೀರಕ್ಕಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಸಂಶಯಾದಿಗಳ ವಿಚಾರವು ಅನುಪಯುಕ್ತವೆಂಬುದು ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಶ್ರೀಮಟ್ಟೇಕಾಕೃತ್ಪಾದರು ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶಯ, ಪ್ರಯೋಜನ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಂಡಿತಾಟಾರ್ಯರ ಮಾತಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜ. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನ್ಬಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತಾಬಾರ್ಯರ ಮಾತು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ. ಮಂದಮತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀಮಟ್ಟಣಕೃತ್ಪಾದರು ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ತೀಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ

ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನು ನೀವೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳ

तत्वप्रदीपः - अनयैव दिशा विषयादयस्तत्र तत्र विशेषतो गवेषणीयाः। प्रकिया च त्रिचतुरेषु स्थानेषु व्याक्रियमाणा किमिति मतिं नारोहेत् ।

ಇದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ಉಪನಿಷತ್ ವಾಕೃವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವು ಏನು ? ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು)

ಆಧಿಕರಣಗಳಿಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮೂರ್ಥಾಕು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಾವು ತೋರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ಬುದ್ದಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೇನು ?

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

तत्त्वप्रदीयः – तदेवं विचार्यमाणे युभ्वायायतनं रुद्र इति प्राप्तं, जीव इति वा, उक्तयुक्तेरेव । वायुरिति च पक्षान्तरम् । 'प्राणभृच' इति सौत्राचकाराञ्च जीवो वायुश्चेति सिद्धान्तभाष्ये प्रतिषेतस्यमानत्वाच ।

ಹೀಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದಾಗ ಪ್ರಕೃತ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ -ದುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನಾದವನು ರುದ್ರ ಅಥವಾ ಜೀವ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗಮಕಗಳಾಗಿವೆ. ವಾಯುವು ಕೂಡ ದುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನ ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ್ಯ 'ಪ್ರಾಣಭೃಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ'ಕಾರದಿಂದ ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯು ಇಬ್ಬರನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಷೆ ವಿಷಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಷ್ಣುವೇ ದುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

तत्वप्रदीपः – वायोः प्राप्तौ तु प्राणाधारत्वं, हेतुरिति प्रसिद्धत्वादनुक्तिः। अत आह – युभ्वादायतनं स्वशन्दात् । युभ्वादायतनं विष्णुरेव, आत्मशन्दात् । विष्णोः स्वरूपस्यैव साक्षाद्वाचको स्वयमात्मशन्दः ॥ ॥

ವಾಯುವೇ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಕಾಯತನನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಪ್ರಾಣಾಧಾರತ್ವವು ಹೇತುವಾಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಯುಕ್ಕಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಭಾಷ್ಟಕಾರರು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ 'ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಕಾಯತನಂ ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟದೆ. ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಕಾಯತನನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತೃ ಶಬ್ದ ಇರುವುದರಿಂದ. ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ವಿಷ್ಣುಸ್ವರೂಪವಾಚಕವಾಗಿದೆ.

ಪಾಠಾಂತರದ ಬಗ್ಗೆ – 'ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಮಾಯಶ್ರಯಃ ವಿಷ್ಣುರೇವ' ಎಂಬುದು ಪ್ರಚಲಿತ ಪಾಠ. ಆದರೆ 'ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಮಾಯತನಮಿತಿ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಟ್ರವ ಸಂದೇಹಪದಂ ಆವೇದಯತಃ' ಎಂಬ ತತ್ವಪ್ರದೀಪವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ 'ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಮಾಯತನಂ ವಿಷ್ಣುರೇವ' ಎಂಬುದೇ ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕರರಿಗೆ ಸಮೃತವಾದ ಪಾಠವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೃಷೀಣೇಶತೀರ್ಥರ ಪಾಠವೂ ಕೂಡ 'ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಮಾಯತನಂ ವಿಷ್ಣುರೇವ' ಎಂಬುದಾಗಿಯೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ಆತ್ಮಶಬ್ದಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಬದಲು, 'ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಶಬ್ದವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಇದರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು 'ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. 'ಆತ್ಮಶಬ್ದವಾತ್' ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವೆಂಬ ಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮಕ್ಕುದನ್ನು ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲು ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವಿದೆ. ನಾಮ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನಾಮನೇ ಪ್ರಬಲವಾದ ಹೇತುವಾಗುತ್ತದೆ. 'ರಂಡನನ್ನು ಓಡಿದವನು' ಬಂದನು ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಕೂಡ ಆಗಬಹುದು. ಆದರೆ ದೇವದತ್ತನು ಬಂದನು ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಲಿಂಗೆಟ್ಟಿತ ನಾಮವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವುದು ಲೋಕಿಸಿದ್ದವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ದ್ಯಭ್ಯಾದ್ಯಾ ಯತನನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನನ್ನಲು ಉಳದೆಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಬಟ್ಟು, ಆತ್ಮಕ್ಕುವುಬ ನಾಮವನ್ನೇ ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಆತ್ಮಕ್ಕುವನ್ನು ಬಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ಕೋಡಿ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ದಾಯತನನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಶದ್ದಾತ್' ಎಂದುಹೇಳದೆ, 'ಆತ್ಮಶಬ್ದಾತ್' ಎಂದುಹೇಳದರೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಹವಾಗಿ ಸಮರ್ಥನ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 'ತಚ್ಚುದ್ದಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಶಬ್ದವಿಶೇಷಣ ಪ್ರತೀತಿಯು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕೂಡ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಶಬ್ದವಿಶೇಷದ ಪ್ರತೀತಿಯೂ ಉಂಟಾಗಬೇಕು. ಈ ಎರಡರ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ಸ್ವಶಪ್ತಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ, 'ಸ್ವಸ್ಥ ಶಬ್ದ: ಸ್ವಶಬ್ದ: ಎಂಬ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಾಗ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣಶಬ್ದವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ವಹ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯರಿಂದರೇ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯದ 'ವಿಷ್ಣೋ: ಸ್ವರೂಪ್ನಸ್ಟ್ವವ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಯಾಚಕೋ ಹೃಯಮಾತ್ಮಶಬ್ದ: ಎಂದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ನೇರವಾಗಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ವಿಷ್ಣುವೇ ಏಕೆ ?

तत्वप्रदीपः – मुक्तोपसृप्यव्यदेशात् ।। 'अमृतस्यैष सेतुः' इति मुक्तस्याऽश्रयत्वेनोपसृप्यत्वव्यपदेशाच विष्णुरेवात्रोच्यते । परावणं पराणां मुक्तानामयनम् ।।

'ಅಮೃತಸ್ಕೃಷ ಸೇತುಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾಗುತ್ತಾನೆ. 'ಪರಾಯಣಂ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಷ್ಯ ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದವನು ಎಂದರ್ಥ. ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - 'ಅಮೃತಸ್ಕೃಷ ಸೇತು:' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಕಪ್ಪತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರದ ಮೊದಲನೆಯ ಅರ್ಥ.

ಮುಕ್ಕೋದಸ್ಯಸ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಏಕೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗದೇಕು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಕೂಡ ಇದೇ ಸೂತ್ರವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. 'ಬ್ರಹ್ನಜೀವಾತ್ರೋನಿ ಪರಂ' ಇತ್ಸಾದಿಯಾಗಿ ತೈಪ್ರೀಯಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಕ್ಕೋಷಸ್ಯಸ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನೇ ಆತ್ಮಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಸೂತ್ರದ ಎರಡನೆಯ ಅರ್ಥ.

'ಉಪಸ್ಯಪ್ಟ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ೧. ಭೂಮಿಯಲ್ಲೇ ಎತ್ತರವಿರುವ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಯಾವ ಯೋಗಿಯು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವನು ಮುಕ್ತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಆದಿತ್ಯಪುರಾಣವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈಗ ಉಪಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಎತ್ತರ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಶ್ವೇತದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ತರಳಿದ ಅನಂತರ ಮುಕ್ತನು 'ಉಪಸ್ಯಪ್ಪನ' ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದರೆ 'ಪರಮಾತ್ವನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ' ಎಂದರ್ಥ. ಈಗ ಉಪಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಹತ್ತಿರ' ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಉಪಸ್ಯಪ್ಪಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದವನು 'ಆತ್ಮಾ' ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆಶ್ಮಶಬ್ಧಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ್ ವಿಷ್ಣುವಾದರೂ ಕೂಡ ಜೀವಾದಿಗಳು ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಯುಕ್ತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಬೇರೆ ಜೀವರೂ ಕೂಡ ಲೋಣಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯರಾಗಬಹುದು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಮುಕ್ಕೊಂಪಸ್ಪಪ್ಪವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಆಥರ್ವಣಕ್ಕುತಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಣಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ಆತ್ಮನು ಮುಕ್ತರಿಂದ ಗಮ್ಮನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವರ್ ಹೊರತು, ಜೀವಾದಿಗಳ ಧರ್ಮವಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ಧಕ್ಕೆ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬುದು ಈ ಸೂತ್ರದ ಹೃದಯ.

ಗಮನಿಸ ಬೇಕಾದ ವಿಚಾರ - ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು 'ಬಹುನಾಽತ್ರ ಕೀಮುಕ್ತೇನ' ಇಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯಪುರಾಣದ ವಚನವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಮಹಾಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉಪಪುರಾಣವಾದ ಆದಿತ್ಯಪುರಾಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಿಷಯ. ಮತ್ತು 'ರೈೀಯ: ಸದಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ನರಸಿಂಹಪುರಾಣದ ಮಾತನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದೂ ಕೂಡ ಉಪಪುರಾಣವಾಗಿದೆ. ಬಹುಷಃ ಆದಿತ್ಯಪುರಾಣ ಹಾಗೂ ನರಸಿಂಹ ಪುರಾಣಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಉಪಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಉಪಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಹಾಕಾಂತರ ಬಗ್ಗೆ - 'ಏಷಃ ಶಾಸ್ತ್ರವಿನಿರ್ಣಯಃ' ಎಂಬುದು ಪ್ರಚಲಿತ ಪಾಠ. ಆದರೆ 'ಏಷಃ ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ನ ನಿರ್ಣಯಃ' ಎಂಬುದು ಪ್ರಾಚೀನವಾಠ. 'ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ನ ನಿರ್ಣಯಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಚಲಿತವಾಠಕ್ಕೆ ಉಪೋದ್ಭಲಕವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀಕ್ರಗಹಣವು ಕಾಡಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಥ ನಿರ್ಣಯಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಾಚೀನವಾಠವನ್ನು ಅನುಸುರಿಸವುದು ಸೂಕ್ರವಾಗಿದೆ.

ಶೈವರು ಅನುಮಾನ ಮಾಡುವರು

तत्वप्रदीपः – नाऽनुमानमतच्छन्दात् ।। 'आनुमानम्' अनुमानात्मकागम-परिकल्पितं रुद्रास्त्यं ब्रह्मात्र न वाच्यम् । शैवागमे कचिदुकसाघनानुष्ठानेन यथोक्तदृष्टफलोदयोपलम्भात्तदृष्टान्तेनेशवाक्यत्वहेतुनाऽन्यत्रापि प्रामाण्यमनुमीयते।

'ಆನುಮಾನಮ್' ಅನುಮಾನ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಶೈವಾಗಮದಿಂದ ಪರಿಕಲ್ಪಿತವಾದ ರುದ್ರ ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಕೃತ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶೈವಾಗಮದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳಂತೆ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಫಲ ದೊರೆಯುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಮತ್ತು ಈಶವಾಕೃತ್ವ ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಬೇರೆ ಶೈವಪುರಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಶೈವರು ಅನುಮಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಶೈವಾಗಮವೇ ಅನುಮಾನಾತ್ಮಕ

तत्वप्रदीपः – एवमनुमानादाप्तप्रामाण्यस्तदागमः 'अनुमानात्मकः' उच्यते।

ಹೀಗೆ ಆನುಮಾನದಿಂದ ಶೈವಾಗಮವನ್ನು ಆಪ್ರವಾಕ್ಕವೆಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವಾಗಮವು ಅನುಮಾನಾತಕ್ಷವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಶೈವಾಗಮವು ಅಪ್ರಮಾಣ

तत्वप्रदीपः – न च तेन प्रामाण्यं साधियतुं शस्यते । तेनैव यथोक्तद्रष्टफलव्यभिचारिणा वास्यान्तरेण कृत्स्नस्याप्यप्रामाण्यसाधनसौकर्यात्।

ಕೆಲವು ವಾಕ್ಕಗಳು ದೃಷ್ಟಘಲಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶೈವಾಗಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂಥದ್ವೇ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಕಗಳಿಂದ ದೃಷ್ಟಘಲವು ವ್ಯಭಿಚರಿತವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಇಂಥ ವಾಕ್ಕಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಬೇರೆ ವಾಕ್ಕಗಳಿಗೂ ಆಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ಪಶುಪತಿ ನಿರ್ದುಷ್ಟನಲ್ಲ

तत्वप्रदीपः – अत एव 'परिकल्पितरुद्रः' इति समगिरत भगवान् । विस्पष्टमाचष्ट चानुव्याख्याने ''तद्रव्यभिचारिणा । अप्रामाण्यानुमा च स्यात्'' इति । स्वयं च भगवत्तमः पशुपतेरसामअस्यमसर्वज्ञत्वादिकं च सूत्रियष्यित ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು 'ಪರಿಕಲ್ಪಿತರುದ್ರಃ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ - 'ತದ್ದವ್ಯಭಿಜಾರಿಣಾ । ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾನುಮಾ ಚ ಸ್ಕ್ರಾತ್' ಶೈವಾಗಮದ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳು ವ್ಯಭಿಚರಿತ-ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂದು. ಸ್ವತಃ ಭಗವತ್ತಮರಾದ ಸೂತ್ರಕಾರರೂ ಕೂಡ ಪಶುಪತಿಗೆ ನಿರ್ದುಷ್ಟತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿ, ಅಸರ್ವಜ್ಞಾತ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವವರಿದ್ದಾರೆ.

ಪರೋವರೀಯಾನ್ ಮಹಾವಿಷ್ಣು

तत्वप्रदीपः – 'परः परो वरीयान्' परा वाग्देवी, परतः परो विरिश्चः, ततोऽपि वरा प्रकृतिः, वरीयान् विष्णुः ।। अत्र तरबीयसुनौ तमबिष्ठनर्यौ । 'ಪರಃ ಪರೋ ವರೀಯಾನ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಪರಾ ಎಂಬ ಶಬ್ರಕ್ಷ ವಾಗಭವಾನಿಯಾದ 'ಸರಸ್ವತಿ' ಎಂದರ್ಥ. ಅವರಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದವರು ಚತುರ್ಮಾಖ್ರುಹ್ಮ ಅವರಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದವರು ಪರಕ್ಷಾತ್ರಿ ಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಎಂಬುದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಲ್ಲಿ 'ತರಪ್' ಮತ್ತು 'ಈಯಸೂನ್' ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ತರಪ್ ಹಾಗೂ ಇಷ್ಠನ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶರ್ವ: ಶಂರೋಧನಾದ್ ಹರಿ:

तत्त्वप्रदीपः - ''यत्रोभयोः प्रयोगो न तत्रैकार्यौ तरप्तमापौ'' इति च शब्दनिर्णये । 'शर्वक्शंरोधनाद्धरिः मुक्तिपर्यन्तं स्वरूपभूतमपि शं रुद्ध्वा वर्तते हि ।। ।।

'ಯತ್ರೋಭಯೋ: ಪ್ರಯೋಗ: ನ ತತ್ಪ್ರಕಾರ್ಥಿ ತರಪ್ರಮಾಪೌ' ಎಂದು ಶಬ್ದರ್ನಾಯವು ಇದನ್ನು ಸ್ವಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ. 'ಶರ್ವ: ಶಂರೋಧನಾದ್ದರಿ:' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣಶ್ಲೋಕವು ಮುಕ್ತಿಯ ತನಕ ಮೋಕ್ಷಯೋಗ್ಯಜೀವರ ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಮೋಕ್ಷಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಗೋಚರವಾಗದಂತೆ ತಡೆಹಿಡಿಯುವುದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣು 'ಶರ್ವ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ತೃತೀಯಪಾದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಪ್ರಮೇಯ

तत्वप्रकाशिका – ।। युभ्वाद्यायतनं स्वशब्दात् ।।

एतत्पादप्रतिपायं दर्शयति – तत्र चेति ।। हरौ तदितरत्र च श्रुत्यादि-प्रसिद्धनामलिङ्गात्मकशब्दानां विष्ण्वेकवाचित्वं प्रवलहेतुभिः प्रतिपादयत्य-स्मिन्पादे सुत्रकार इत्यर्थः । ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು 'ತತ್ರ ಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಶ್ರುತಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ನಾಮಾತಕ್ಷಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತಕ್ಷಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿ ಆನೇಕ ಪ್ರಬಲವಾದ ಹೇತುಗಳಿಂದ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಯೇಣ' ಎಂದೇಕೆ ಹೇಳಿರುವರು ?

तत्वप्रकाशिका – चशब्दौ मियःसमुचयार्थौ । देवताविधकरणव्यावृत्त्यर्थम् – प्रायेणेति ।।

'ತತ್ರ ಚ ಅನ್ಯತ್ರ ಚ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಚಶಬ್ದಗಳು ಪರಸ್ಕರ ಸಮುಚ್ಚಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿವೆ. ದೇವತಾಧಿಕರಣ ಹಾಗೂ ಅಪಶೂದ್ರಾಧಿಕರಣಗಳು ಈ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಯೇಣ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ ಯಾವುದು ?

तत्वप्रकाशिका – (अ)तत्र 'क्ट्रो वाव लोकाधारः' 'वायुना वै गौतमसूत्रेणायं च लोकः परश्च लोकः सर्वाणि भृतानि सन्दृब्धानि भवन्ति' 'आकाश एव तदोतं च प्रोतं च' 'सर्वे वा एते प्राणाश्च प्राणिनश्च देवाश्च दिव्यानि च लोकाश्च लोकिनश्च अलोकाश्चालोकिनश्च विष्णावेवोताश्च प्रोताश्च' इत्यादिनोभयत्र प्रसिद्धयुभ्वायायतनत्वलिङ्गस्य भगवति समन्वयप्रतिपादनादस्ति शासादिसङ्गतिः ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಕ ಹೀಗಿದೆ ''ರುದ್ರೋ ವಾವ ಲೋಕಾಧಾರಃ' ರುದ್ರನೇ ಸರ್ವಲೋಕಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು, ಮತ್ತು 'ವಾಯುನಾ ವೈ ಗೌತಮ ಸೂತ್ರೇಣಾಯಂಚ ಪರಶ್ವ ಲೋಕಃ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಸಂದೃಬ್ದಾನಿ ಭವಂತಿ' ಯಾರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಸಕಲ ಜಗತ್ತು ನಿಂತಿದೆಯೋ ಅಂತಹ ವಾಯುವೇ ಈ ಲೋಕಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಪರಲೋಕಕ್ಕೂ, ಸಕಲಭೂತಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು 'ಆಕಾಶ ಏವ ತದೋತಂ ಚ ಪ್ರೋತಂ ಚ' 'ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚವೂ ಓತಪ್ಪೋತವಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ' ಎಂದು ಮತ್ತು 'ಸರ್ವೇ ವಾ ಏತೇ ಪ್ರಾಣಾಶ್ಟ ಪ್ರಾಣಿನಶ್ಟ ದೇವಾಶ್ಟ ದಿವ್ಯಾನಿ ಚ ಲೋಕಾಶ್ಟ ಲೋಕಿನಶ್ಟ ಅಲೋಕಾಶ್ಟ ಅರೋಕಿನಶ್ಟ ವಿಷ್ಣಾವೇದ ಓತಾಶ್ಟ ಪ್ರೋತಾಶ್ಟ ಸಕಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ದೇವತೆಗಳು, ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಭೂರ್ಭವಾದಿ ಲೋಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿರುವ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು, ಲೋಕಾರೋಕೆಗಳು ಅಲ್ಲಿರುವ ಮುಕ್ತಜೀವರುಗಳು ಮೇಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ವಿಷ್ಣುನಿನಲ್ಲಿ ಓತಪ್ಪೋತವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿವೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರತಿಗಳಿಂದ ದ್ಯು ಭ್ರಾದ್ಯ ಯತನತ್ವಲಿಂಗವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ದ್ಯು ಭ್ರಾದ್ಯಾ ಯತನತ್ವ- ಲಿಂಗವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಸಮನ್ವಯಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಸಮನ್ವಯಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ ಆಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಗತಿಗಳು

तत्त्वप्रकाशिका – श्रुत्यादिसङ्गतिं विषयवाक्यमुदाहृत्य विषयसंशय-सयुक्तिकपूर्वपक्षान् दर्शयति – विष्णोरिति ।।

ಇನ್ನು ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ, ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ ಇವುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ವಿಷಯ, ಸಂಶಯ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ಕಿಬದ್ಧವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳನ್ನು "ವಿಷ್ಯೋ;" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ದ್ಯುಭ್ವಾಧ್ಯಾಯತನನೇ ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯ

तत्त्वप्रकाशिका – अदृश्यत्वादिगुणकाक्षरस्य विष्णोः परविद्याविषयत्व-मुक्तम् । तत्परविद्याविषयत्वमाधर्वणे यस्मिन्द्यौरित्युक्तस्य युभ्वाद्यायतनस्योज्यते। 'तमेवैकं जानय आत्मानमन्या वाचो विमुश्रद्यामृतस्यैष सेतुः' इति ।

ಹಿಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣವುಳ್ಳ ಅಕ್ಷರನಾಮಕನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ತವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇದೇ ಪರವಿದ್ಯಾ ವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಆಥರ್ವಣೋಪನಿಷತ್ತು 'ಯಸ್ಮಿನ್ ದ್ಯೌಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ ಆತ್ಮಾಮನ್ನಾ ವಾಚೋ ವಿಮುಂಚಥ ಅಮೃತಸ್ಕೈಷ ಸೇತು:' 'ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಿರಿ. ಉಳಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬಿಡಿರಿ. ಅವನೇ ಮುಕ್ತರಿಗೆಲ್ಲಾ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ' ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಕ ದಿಂದ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನನಲ್ಲಿ ಪರವಿದ್ಯಾ ವಿಷಯತ್ವವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನು ಯಾರು ?

तत्वप्रकाशिका – स च यदि विष्णोरितरः स्यात्तदा परविद्याविषयत्वमन्यस्य प्रसज्येतेत्यवस्यं निर्णेयः । तद् युभ्वाद्यायतनत्वं विषयः ।

ಈ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ಒಂದುವೇಳೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಬರುವುದಾದರೆ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವೂ ಸಹ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲೇ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಯಾರಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಂತಹ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವೇ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ಸಂದೇಹ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

तत्वप्रकाशिका – तत्किं विष्णोरन्येषां वेति सन्देहः । उक्तसाधारण्यमेव सन्देहबीजम् । युभ्वायायतनत्वं रुद्रप्रधानजीववायूनामिति पूर्वः पक्षः ।

ಈ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಿದೆಯೋ ಅಥವಾ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆಯೋ ಎಂದು ಸಂಶಯ. ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡೂ ಪ್ರಕಾರದ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳೇ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ. ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವು ರುದ್ರ, ಪ್ರಧಾನ, ಜೀವ, ಹಾಗೂ ವಾಯು ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಯಾರಲ್ವಾದರೂ ಬರಬಹುದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ರುದ್ರನೇ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

तत्वप्रकाशिका – अत्रोक्तप्राणाधारत्वस्य 'प्राणानां गन्धिरसि' 'प्राणेश्वरः' इत्यादिना रुद्रे प्रतीतेः । तथा युभ्वन्तरिक्षायतनत्वस्य च 'रुद्रो वाव लोकाधारः' इति तस्मिनुक्तत्वात् । ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಣಾಧಾರತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವು 'ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಗ್ರಂಥಿರಸಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಮತ್ತು 'ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರಕ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೂ ರುದ್ರನಲ್ಲೇ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಂತೆ ದ್ಯುಲೋಕ, ಭೂಲೋಕ, ಅಂತರಕ್ಷ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದವನೂ ಸಹ ರುದ್ರನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ''ರುದ್ರೋ ವಾವ ಲೋಕಾಧಾರಕ'' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ರುದ್ರನ ಅಸಾಧಾರಣಲಿಂಗಗಳು

तत्वप्रकाशिका – मनआयतनत्वं च तस्मिन् 'मनो वै रुद्र ओतं च प्रोतं च' इति प्रतीयते । न चैतक्रुतीनां विष्णुविषयत्वम् । अन्तकः कृत्तिवासाः पिनाकीत्यादिरुद्रक्षिङ्गात् ।

ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದವನೂ ಸಹ ರುದ್ರನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು 'ಮನೋ ವೈ ರುದ್ರ ಓತಂ ಚ ಪ್ರೋತಂ ಚ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಶ್ರುತಿಗಳೂ ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಪ್ರತ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಕ್ಕ ಕೃತ್ತಿವಾಸ್ಯಾ, ಪಿನಾಕೀ ಮೊದಲಾದ ರುದ್ರಲಿಂಗಗಳೇ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ.

ರುದ್ರನೇ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನೆನಲು ಅನುಮಾನ

तत्त्वप्रकाशिका – दृष्टफलविधायकरुद्रवाक्यदृष्टान्तेन तत्सर्वाश्रयत्व-प्रतिपादकवाक्यप्रामाण्यानुमानेन च तस्य सर्वाश्रयत्वसिद्धेः ।

ರುದ್ರನೇ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವೂ ಸಹ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ರುದ್ರನನ್ನು ವರ್ಣಸುವ ಕೆಲವು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ದೃಷ್ಟಕಲವು ಸಿಗುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ದೃಷ್ಟಕ್ಷಲವಿಧಾಯಕವಾದ ರುದ್ರಪರವಾಕ್ಯದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ರುದ್ರನೇ ಸರ್ವಾಶ್ರಯ-ನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಸಹ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಿ'ಗೆ ಅನುಮಾನಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ರುದ್ರನೇ ಸರ್ವಾಶ್ರಯನೆಂದು ಸಿದ್ದನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಜಡವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ದ್ಯುಭ್ವಾಧ್ಯಾಯತನನೆಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

तत्वप्रकाशिका – युभ्वादीनां प्रकृतिकार्यत्वात्तदाश्रयत्वं प्रकृतेर्युक्तम् । 'यद्भूतं च भवच भविष्यचेत्याचक्षते आकाश एव तदोतं च प्रोतं च' इति श्रुतेश्च पूर्ववत्प्रकृतेः सर्वाश्रयत्वाभिधायककापिलागमप्रामाण्यानुमानाच ।

ಎರಡನೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ -- ಅಥವಾ ಜಡವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನವಾಗಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ, ದ್ಯುಲೋಕ, ಭೂಲೋಕ ಎಲ್ಲವೂ ಸಹ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕಾರ್ಯವಾಗಿವೆ. ಈ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಆಶ್ರಯವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ. 'ಯದ್ಭೂತಂ ಚ ಭವಚ್ಚ ಭವಿಷ್ಯಚೇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಆಕಾಶ ಏವ ತದೋತಂ ಚ ಪ್ರೋತಂ ಚ' 'ಹಿಂದೆ ಹುಟ್ಟಿದ, ಈಗೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರುವ, ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟಲಿರುವ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಆಕಾಶದಲ್ಲೇ ಅಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲೇ ಓತಪ್ರೋತವಾಗಿ ಆಶ್ರಯುಸಿವೆ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಸರ್ವಾಶ್ರಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಥವಾ ರುದ್ರನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಮಾನಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಸುವ ಕೆಲವು ಹಾಕ್ಕಗಳಿಗೆ ದೃಷ್ಟಪಲದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಕಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಸರ್ವಾಶ್ರಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಕಾಪಿಲಾಗಮಕ್ಕೂ ಸಹ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಅನುಮಾನಗಳ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಜೀವನೂ ಸಹ ದ್ಯುಭ್ವಾಧ್ಯಾಯತನನೆಂದು ಮೂರನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

तत्वप्रकाशिका — 'अरा इव रधनाभौ संहता यत्र नाड्यः स एषोऽन्तरचरते बहुधा जायमानः' इति युभ्वायायतने जीवलिङ्गश्रवणाज्जीवस्य तयुक्तम् । तस्य जीवत्वादेव प्राणित्वप्रसिद्धेश्च ।

ಮೂರನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ -- ಅಥವಾ ಜೀವನೂ ಸಹ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ, 'ಆರಾ ಇವ ರಥನಾಭೌ ಸಂಹತಾ ಯತ್ರ ನಾಡ್ಯ: ಸ ಏಷೋಽಂತಶ್ಚರತೇ ಬಹುಧಾ ಜಾಯಮಾನಃ' 'ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ರಥಚಕ್ರದಲ್ಲಿರುವ ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅರವು (ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ಅಚ್ಚು) ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟರುತ್ತದೋ ಆದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಗಳು ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಅನೇಕವಿಧವಾದ ಶರೀರದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಜೀವನು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ' ಹೀಗೆ ಶ್ರತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಲ್ಲಿ ನಾನಾವಿಧಶರೀರೋತ್ಪನ್ನತ್ನ ಎಂಬ ಜೀವನ ಲಿಂಗವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಜೀವನೂ ಸಹ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗಬಹುದು. 'ಜೀವ ಪ್ರಾಣಧಾರಣೇ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಂತೆ ಜೀವಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಾಣಧಾರಣಕ್ವವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾಶ್ರಯತ್ನವು ಸ್ಥಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಜೀವನ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗುತ್ತಾನೆ.

'ವಾಯು' ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನೆಂದು ನಾಕನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

तत्त्वप्रकाशिका – विषयभूतलोकाधारत्वस्य 'वायुना वै गौतमस्केण' इति वायौ श्रुतिसिद्धत्वात् तस्य युभ्वायायतनत्वं युक्तम् । तस्य प्राणाधारत्वप्रसिद्धेश्व ।

ನಾಕನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕ. ಅಥವಾ ವಾಯುವು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗಬಹುದು. ವಿಷಯವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಲೋಕಾಧಾರತ್ವವು 'ವಾಯುನಾ ವೈ ಗೌತಮಸೂತ್ರೇಣ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಕದಿಂದ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ವಾಯುದೇವನು ಪ್ರಾಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ವಾಯುದೇವನೂ ಸಹ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ವಿಷ್ಣು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನ್ನೆನ್ನಲು ಬಾಧಕಗಳು

तत्वप्रकाशिका – विष्णोर्युभ्वायायतनत्वप्रसिद्धावपि नासावत्रोच्यते । बह्धा जन्मबाघात् ।

ವಿಷ್ಣುವು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಕ್ರಾಯತನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ಅನೇಕ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಜನ್ಮವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆಂಬ ಬಹುಧಾಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಬಾಧಕಲಿಂಗವೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ

तत्वप्रकाशिका – परविद्याविषयत्वलिङ्गाद् विष्णुरिति चेन । जीवेशाभेदेन ब्रह्मगतलिङ्गस्यापि जीवे सम्भवात् ।

ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯಕವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ ಎಂದೂ ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಪರವಿದ್ಯಾ-ವಿಷಯತ್ವವೆಂಬ ಈಶ್ವರನ ಧರ್ಮವು ಜೀವನಲ್ಲಿಯೂ ಬರುತ್ತದೆ.

ಕಾರಣದ ಧರ್ಮ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿದೆ, ಕಾರ್ಯದ ಧರ್ಮ ಕಾರಣದಲ್ಲಿಲ್ಲ

तत्त्वप्रकाशिका – नच तथा बहुधा जन्म सम्भवति । कारणगतस्यैव कार्ये सम्भवात् ।

ಆದರೆ ಜೀವನಲ್ಲಿರುವ ಬಹುಧಾಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಅಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರಣದಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಬಹುದೇ ಹೊರತು; ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ರುದ್ರಾದಿಗಳೇ ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯ

तत्वप्रकाशिका – अतः परविद्याविषयो युभ्वाद्याश्रयो विष्णारितर एवेति तस्यैवादृश्यत्वादिगुणकत्वमिति भावः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ ಅವನೇ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ರಯ-ನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗಾಗಿ ವಿಷ್ಣು ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದ ಕಾರಣ ದ್ಯುಭ್ವಾಧ್ಯಾಶ್ರಯನೂ ಸಹ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ರುದ್ರಾದಿಗಳೇ ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲೇ ಆದ್ಯಶೃತ್ವಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅವತಾರಿಕೆ

तत्त्वप्रकाशिका – सिद्धान्तयत् सूत्रमवतार्यं व्याचष्टे – अत इति ।। युभ्वायायतनत्त्वे स्वशब्दपर्यायात्मशब्दश्रवणाद्युभ्वायायतनं विष्णुरेवेत्यर्यः । आत्मशब्दादपि कुतो विष्णुरित्यत आइ – आत्मेति ।।१।।

ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ವಾಪಿಸುವ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ''ಅತಃ'' ಎಂಬುದಾಗಿ. ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾದವನಲ್ಲಿ ಸೃಶಬ್ಧದ ಪರ್ಯಾಯಶಬ್ಧವನಿಸಿದ ಆತ್ಮಶಬ್ಧವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆತ್ಮಶಬ್ಧವದ್ದರೂ ವಿಷ್ಣು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಏಕೆ ಸ್ಟೀಕರಿಸಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ಆತ್ಮ" ಎಂಬ ಸ್ಕೃತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಶಬ್ದಾಶ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಆತ್ರಶಬ್ದವು ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇಳುಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರ ಸಹಜವಾಗಿ ತಂಕೆಯು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಸೂತ್ರತಾರರು 'ಆತ್ರಶಬ್ದಾತ್' ಎಂದೇ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲವೇ' ನೇರವಾಗಿ ಇದರಿಂದ ಹೇಳುವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 'ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಶಬ್ದ ಯಾವುದೆಂದು ಮೊದಲು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಅನಂತರ ಅರು ಆತ್ರಶಬ್ದವಾಗಿದೆಯಂಬುದನ್ನು ಅನ್ನಥ್ಯಾನುಪಪತ್ರಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ವೃತ್ತ ಮಾರ್ಗವನ್ನಣೆ ವಿಟ್ಟರು? ಪಕ್ರಮಾರ್ಗವನ್ನಣೆ ಹಿಡಿದರು? ಎಂದು.

ಇದು ಮಂದಮತಿಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಪ್ರಕ್ನೆಯಷ್ಟೇ ಹೊರತು, ಇದರಲ್ಲಿ ಹುರುಳಲ್ಲ. 'ಸೃಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗದ ಹಿಂದೆ ಬಹಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತುಂಬಿದ್ದಾರೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು. 'ಆತ್ಕಾ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಈ ಶಬ್ದವಿಕೇಷವನ್ನೇ ಸ್ಟೀಕರಿಸಬೇಕು ಎಂಬೆರಡು ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಸ್ಥಶಬ್ದಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಆತ್ಮಶಬ್ಧವನ್ನೇ ಬಾಯಬಟ್ಟು ಹೇಳಿದ್ದರೆ, ಅದು ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಶಬ್ಧವಿಶೇಷವೆಂದೂ ಸಹ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. 'ಸ್ವ ಇತಿ ಶಬ್ಬ: = ಸ್ವಶಬ್ಬ:' ಎಂಬ ಕರ್ಮಧಾರಯವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಾಗೆ ಶಬ್ಧವಿಶೇಷವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕೆ ಭಬ್ಬ: ಸ್ವಶಬ್ಬ: ಎಂಬ ಕರ್ಮಧಾರಯವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಾಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿತ ಅಸಾಧಾರಣ ಶಬ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಎಂಬ ಪಟ್ಟೀತತ್ರುರುಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಾಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣ ಶಬ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಆತ್ಮಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಪದಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಈ ಎರಡು ಸಮಾಸಗಳೂ ತಿಳಿಯರು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಎರಡು ಸಮಾಸಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಪ್ರಮೇಯವೂ ಸಹ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಅಥವಾ ಸ್ವಶಬ್ದವನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ೧. ತಾನು, ೨. ದುಡ್ತು, ೩. ಬಂಧು ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ 'ಸ್ವ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಚತುರ್ಮಾಖನನ್ನು 'ಸ್ವರ್ಥಾ:' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸ್ವ' ಎನಿಸಿದ ಭಗವಂತನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದವನಾದ್ದರಿಂದ. ಇದರಿಂದ 'ಸ್ವ' ಶಬ್ದವು ತ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದವನ್ನೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಡೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನೇ 'ಆತ್ಮಭಾ:' ಎಂದೂ ಸಹ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಸಾದ್ಯನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅರ್ಥ್ಯಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸ್ವಶಬ್ದವು ಹೆದ್ದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೋ? ಅದರಂತೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಸಹ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೊಂಬ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಇಲ್ಲಿ ಸೆರಹಿಡಿದ್ದಾರೆ.

ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಾದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪ

्रप्रुडः ಭಾಷ್ಕಕಾರರೇ ಪಾದಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವರು ? दिपः – युभ्वायायतनं स्वशब्दात् ।। पूर्वोक्तदिशा पादार्थत्वाप्रतीतेन

भावदीपः – युभ्वायायतनं स्वशब्दात् ।। पूर्वीक्तदिशा पादार्थत्वाप्रतीतेराह – एतदिति ।। इराविति ।। एषां शब्दानां लोके हराविवान्यत्रप्रयोगाद् व्यक्तिविशेषनिर्णयाय श्रुत्यन्तरान्वेषणे श्रुत्यन्तरेऽन्यत्रेव हराविप प्रयोगात् श्रुतिसाधारण्येन वा आदिपदोक्तेन भूमाक्षरादिनये वश्यमाणदिशा प्रक्रमसमाख्यासाधारण्येन वा प्रवृत्तिनिमित्तसाधारण्येन वा पूर्वोक्तन्यायलो कप्रयोगाभ्यां वा प्रसिद्धानामेकोपस्यापनदशायामन्यस्याप्युपस्यापकानामिति यावत् साक्षाद्धर्मिवािचनां धर्मद्वारा धर्मिवािचनां च शब्दानामित्यर्थः ।

ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಯಾವ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವತಃ ಭಾಷ್ಠಣರರೇ ಪಾದಪ್ರಮೇಯವನ್ನು "ವಿತತ್" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕಗಳಿಂದ ತೀಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ಹರೌ" ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೀಗರ್ಥ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ತಬ್ಬಗಳು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವರುೋ ಆದರಂತೆ ಲೋಡದಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆರುವಾಗಿ ಇಂತಹ ವೃಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಸಲು ಒಂದು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಆನ್ವೇಷಣೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಂತೆ ಕ್ರೀಡರೆಯಲ್ಲೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಂತೆ ಕ್ರೀಡರೆಯಲ್ಲೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದುವುದು ಕಾಡಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬೇರೆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅದಿ ಪದರಿಂದ ಭೂಮಾಧಿಕರಣ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷಧಾಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಉಪಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಸಮಾಖ್ಯಪ್ರಮಾಣವು ಎರಡು ನಿಡಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಭಮತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಅಥವಾ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಅಥವಾ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಅಥವಾ ಹಿಂದೆ ಹೇಳದ ನ್ಯಾಯ ಹಾಗೂ ಲೋಕಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಅರವತಿ ಕೆಟ್ಟವ ಒಬ್ಬಗಳನ್ನು ಈ ತಿಳುವಾಗ ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ಸ್ಥರಣೆಯೂ ಸಹ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಧರ್ಮವಾಚಿಯಾದ ಮತ್ತು ಭರ್ವದ ಮುಖಾಂತರ ಧರ್ಮವಾಚಿವಾದ ಶೆಬ್ಬಗಳನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯದೇಕು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ನಾಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ಬಗಳು ಭಗವಂತನ ಹೆಸರುಗಳಾಗಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಯೌಗಿಕವಾದ ಸಕಲ ಶಬ್ಬಗಳು ಲಿಂಗಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳೂ ಸಹ ಭಗವಂತನ ಗುಣಪ್ರತಿಪಾದಕಗಳಾಗಿವೆಯೆ ುಂಬುದನ್ನೂ ಸಹ ಎರಡನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಕಬ್ಬಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಲೋಕರೂಢಿಯಂತೆ ರೌಕಿಕಪದುರ್ಥಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರನ ಆಗ್ರಹ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ಬಗಳೂ ಭಗವತ್ತತಿಪಾದಕಗಳಾಗಿವೆ. ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಟ್ಟು ಇತರ ಯಾವುದೇ ಪದುರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳ ಆಗ್ರಹ. ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಲು ಒಂದು ಉಪಾಯವನ್ನು ಹುಡುಕಬಹುದು. ಸೇಲ ಶಬ್ಬಗಳು ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳು ಲೌಕಿಕಪದುರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಗಲಾಟೆಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಥಯತ್ಪಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಶಬ್ಬಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪೋಣ ಎನು ತೊಂದರೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಮಡುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮೂರನೇ ಪಾದವು ಹೂರಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಉಥಯುತ್ತಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ಬಗಳಲ್ಲವೂ ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ವಿಚಾರವಿಷ್ಟು ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ತಾತ್ರರ್ಯವಿದಯೆಂದು ಹೇರಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಮುಖ್ಯವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತಾತ್ರರ್ಯವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವಿಷ್ಣುವರವಾಗುತ್ತವೆಂಬುದಂತೂ ಅನೇಕ ನ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತವ್ವೈ ಆದರೆ ಲೋಕರೂಥಿಯೂ ಸಹ ಬೆರೆ ಪದಾರ್ಥ-ಗಳಲ್ಲಿಯವುದರಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಂತೆ ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೋ ಅವೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೂ ಬರುತ್ತವೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಬರುತ್ತವೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತವೆಂಬ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಹಿಂದಿನೆರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ತಿನ್ನಾಯನ್ನು ಪುನಃ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ತಿನ್ನಾಯನ್ನು ಪುನಃ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ತಿನಿವಾರ್ಯತೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಟರವೇ ಈ ಪಾದ ಹೊರಟದೆ. ಈ ಪಾದವು ಹೊರಟದ್ದರೆ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳೂ ಉಥಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದಾಗಿ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವೂ ಸಿದ್ಧವಾಗದೆ. ಸಕಲ ಗುಣಪರಪೂರ್ಣತ್ವದ ಸಿದ್ಧಿಯೂ ಸಹ ಆಗದಿರುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತಿತ್ತು.

ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೇವಲ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವಷ್ಟೇ ಆಲ್ಟ, ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ಸಹ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟು ಹದಿನಾಕು ಅಧಿಕರಣಗಳು ಈ ಪಾದರಲ್ಲಡೆಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ದ್ಯುಭ್ವಾಡ್ಡಧಿಕರಣ. ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಈ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣುಮಾತ್ರಪರವೆಂದು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಭೂಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಭೂಮಾ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಕಬ್ಬದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು, ಅರರ ಮುಂದಿನ ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಅಕ್ಷರ' ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಕಬ್ಬವನ್ನು ಎಷ್ಟುನೀಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ವಾಲ್ಟನೆಯ ಸದಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಸಮೂಹಾತ್ಯಕವಾದ ಸ್ಥಾಪವಂಬುದನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಾಲ್ಗೆ ಸಮಧ್ಯಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಐದನೆಯ ದಹರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಹತ್ತದ್ಯಕ್ಷ್ಯತ್ತ' ಲಿಂಗುಮತ್ತಿ, ಅನುಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಅನುಕೂರೈ ನಗ್ಗಷ್ಟಮಾಣತ್ತೆ' ಎಂಬಲಿಂಗವನ್ನು ಸಮನ್ಯಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಮಮನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಈತಾನ ಕಬ್ಬವನ್ನು, ಅತಾವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆತಾತ ಕಬ್ಬವನ್ನು, ಸಮಪ್ರವಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಷ್ಟಾದಿದ್ರಷ್ಟನ್ನವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು, ಬ್ರಾಹ್ಮಕಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕಬ್ಬವನ್ನು, ಸಮಪ್ರವಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಾದಿದ್ರಷ್ಟನ್ನವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು, ಬ್ರಾಹ್ಮಕಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕಬ್ಬವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣ ಹಾಗೂ ಅಪಕೂರ್ಬ್ಯಾಧೀಕರಣಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತಾಧಿಕರಣ ಮತ್ತ ವೇದಾಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ ಮೂರ್ವವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರ್ಥಾರಿಕರಣ ಮಾಡುವುದೇ ಲಿಂಗವನ್ನಾಗರೇ, ಹೆಸರನ್ನಾಗಲೀ, ಈ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದ ಪ್ರಾಸಂಗೀತಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನುವು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮದಲನೇ ಈ ರ್ಭಭ್ಯಾಧ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ದ್ಯಾಭ್ಯಾಧ್ಯಾಯತನಕ್ಷನೆಯ ಲಿಂಗವು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಅನ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿಲ್ಲ, ಮತ್ತತೆ ಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಅನ್ಯಕ್ತಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗ ಲಿಂಗದ ಜೊತೆಗೆ ಇದನ್ನು ಹೋಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದೂ ಸಹ ಅನ್ಯಕ್ತಪ್ರಸಿದ್ಧವಿಂಬ ಭ್ರಾಂತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ದ್ಯುಭ್ಯಾಧ್ಯಾಯಕನಕ್ಷವು ಸ್ಥಾಧಾವಿಕವಾಗಿ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅನ್ಯಕ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೀಯಬಹುದು. ಸಾವೇಕ್ಷಿಕ್ಷಿಂತ ನಿರವೇಕ್ಷವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದ್ಯುಭ್ಯಾಧ್ಯಾಯಕನತ್ವವನ್ನು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಲಿಂಗವೆಂದ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು.

ಪಾದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪೌರ್ವಾಪರ್ಯ

भावदीपः – पूर्वं नामिलङ्गानां प्राधान्याप्राधान्याभ्यां पौर्वापर्यात् पादभेदेन समन्वयोक्ताविप इह नाम्नां प्राधान्यात् लिङ्गानां समन्वितत्वेन बुद्धिस्थत्वाद् उभयानुरोधेनोभयेषामप्येकत्रैव समन्वयोक्तिरिति भावः । प्रागेव विष्णौ दत्तपदत्वात् किमत्र कार्यमित्यतः समन्वयपदार्थं व्यनक्ति – विष्ण्येकवाचित्वमिति ।।

ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ಬಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ಬಗಳು ಅಪ್ರಧಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಆನಂತರ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಅದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾರಕ್ಕೂ ವಿತೀಯಪಾರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಪೌರ್ವಾಪರ್ಯವು ಸಮಂಜನವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಪಾದಭೇದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದೂ ಸಹ ಯಾಕ್ತಮಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ಬಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ಬಗಳನ್ನು ಅವ್ಯವಹಿತವಾದ ಹಿಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ಬಗಳನ್ನು ಅವ್ಯವಹಿತವಾದ ಹಿಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಬರಿದ್ದಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಎರಡನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಿ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕಶಬ್ಬಗಳನ್ನು ಈ ಒಂದೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಿಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಸಕಲವಿಧವಾದ ಶಬ್ಬಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದು ಏನು ಉಳಿದಿದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಸಮನ್ವಯ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವ್ಯಾಪ್ತಿನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ವಿಷ್ಣೈ ಕಮಚಿತ್ವಂ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ನಾಮಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ

भावदीपः - 'तत्रान्यत्रप्रसिद्धानां लिङ्गनाम्नां पुनर्हरिः । विशेषान्मुख्यतो वृत्तिं स्वस्मिन्नेवात्र वत्त्यजाः' इत्यनुव्याख्यानोक्तेः ।

"ತತ್ರಾನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನಾಂ ಲಿಂಗನಾಮ್ಯಾಂ ಪುನರ್ಹರೀ: । ವಿಶೇಷಾನುಖ್ಯತೋ ವೃತ್ತಿಂ ಸ್ಪಸ್ಟಿನೇವಾತ್ರ ಪಕ್ಷಜ:" ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ನಾಮಾತ್ಮಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪುನಃ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಭಗವಂತನೇ ಆಯಾ ಪದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಮಾತನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಶ್ರುತಿಸಾಧಾರಣ್ಯದಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ದಿ

भावदीपः – अन्यया तत्त्वित्यवधारणायोग इति भावः । श्रुत्यादिप्रसिद्धेत्युक्तं श्रुतिसाधारण्येनोभयत्र प्रसिद्धत्वं तत्त्वित्यवधारणायोग इति भावः । श्रुत्यादिप्रसिद्धेत्युक्तं श्रुतिसाधारण्येनोभयत्र प्रसिद्धत्वं न्यायविवरणोक्तश्रुत्युक्त्या व्यञ्जयनस्य पादान्तर्भावमाइ – तत्रेति ॥

ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ "ತತ್ತು" ಎಂಬ ಅವಧಾರಣವು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. "ಶ್ರುತ್ಕಾದಿಪ್ರಸಿದ್ದ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟನ್ನು ಶ್ರುತಿಸಾಧಾರಣ್ಯದಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ದಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಡಿಸುತ್ತಾ ಪಾದಾಂತರ್ಭಾವವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ "ತತ್ತ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಇವುಗಳೂ ಸಹ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಭೂಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ 'ಭೂಮಾ' ಎಂಬ ಶಬ್ಬವು 'ಪ್ರಾಣೋಡೂತ್ಯಾಮತಿ' ಎಂಬ ನಿರವಾಶವಾದ ಉತ್ತಮಣವೆಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಷದಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಆಕ್ಷರಶಬ್ವವುಸಹಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಚಂದ್ರಾದ್ಯಾಧಾರತ್ವವೆಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮೀದ್ದವೆಯ ಲಿಂಗದಿಂದ ಅನ್ನತಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸದಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕಾದ 'ಸತ್' ಶಬ್ಬವೂ ಸಹ 'ಬಹುಸ್ಥಾಮ' ಎಂಬ ಶುತಿಯಿಂದ ಅನ್ನತಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ದಹರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇ ತಿರುಗಿಂದ ಅನ್ನತಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ದಹರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ 'ಹೃಕ್ಕದಸ್ಟಕ್ಟ್' ಎಂಬ ಲಿಂಗವೂ ಆಕಾಶಶ್ರತಿಯಿಂದ ಅನ್ನತಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ?

- ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.
- 'ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ತ' ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಶ್ರತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಆನೃತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೂ ಸಹ ಇರುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

- ೨. ಆನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು, ಆನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಲಿಂಗವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಉಥಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಮತ್ತೊಂದು ಲಿಂಗವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಟಿಸದೇ ಸಮಾಖ್ಯಾತ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಸ್ವತಃ ಉಥಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಪೇಕ್ಷ್ಮ ಹಾಗೂ ನಿರಪೇಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಪೇಕ್ಷವಾದದ್ದನ್ನೇ ಆಧರಿಸಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ನಾದಿಗಳಲ್ಲವೂ ಉಥಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ವಿವಕ್ತಿಸಬೇಕು.
- ೩. ದುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಅನೃತ್ತಪ್ರಸಿದ್ಧಕ್ಕವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದೇ ಬೇಹಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಶ್ರತ್ಯಾದಿತೋ ಲೋಕತೋ ವಾ.S.ಪೀತರೇಷು ಪ್ರಸಿದ್ಧತಾ' ಎಂಬ ಅನೃತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ 'ಶ್ರುತ್ಯಾದಿತೌಲ್ಯಾಭಾವೇ ಸತಿ' ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಗತತ್ವಾದಿರಿಂಗಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಭೂಮಾದ ಕೆಲ್ಟುಗಳಿಗೆ ಅನೃತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಸಹಕವಲ್ಲಿ ಶುತ್ಯಾದಿತೌಲ್ಕವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯೂ 'ಸಹ ಅನೃತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಲಕ್ಷಣಬರುತ್ತದೆ. ಭೂಮಾ, ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನತ್ವ ಮೊದಲಾದಡೆ ಸಮಾಖ್ಯಾಶ್ರುತಿಯ ತೌಲ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಅನೃತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಲಕ್ಷಣ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದ ಅನೃತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಲಕ್ಷಣ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.
- ೪. ಅನ್ವತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಲಿಂಗದ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಅನ್ವತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೇ ಒಪ್ಪವುದಿಲ್ಲ; ಹೊರತಾಗಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಯಾವುದು ಲೋಕರೂಡಿಯಿಂದ ಅನ್ವತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅನ್ವತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಸರ್ವಗತತ್ತಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನ್ವತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶ್ರುತ್ಕಾದಿಗಳ ಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದ ಅನ್ವತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ-ವಾಗಿರುವುದಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಬೇರಿಕಡೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಮಾತ್ರ ಆಯಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತ್ಕಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕೃತ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನತ್ವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಕರೂಥಿಯಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಆನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ತವು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಲಕ್ಷಣ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ಸರ್ವಗತತ್ತಾದಿಧರ್ಮಗಳು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ನಗಳು ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗುತ್ತವೆ ಪರಸ್ತರ ಸಾಂಕರ್ಯ ದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪಾಠಾಂತರದ ಬಗ್ಗೆ

भावदीपः - एवं पादार्थे सतीत्यर्थः । अत्रेति पाठे अधिकरण इत्पर्थः।

ಹೀಗೆ ಪಾದಾರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರಲು ಎಂದರ್ಥ. ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ "ಅತ್ರ" ಎಂಬ ಪಾಠವಿದೆ. ಆಗ 'ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

'ರುದ್ರೋ ವಾವ ಲೋಕಾಧಾರಃ' ಎಂಬುದೇಕೆ ವಿಷಯವಾಕ್ಕ ?

भावदीपः – साधारण्योक्तिपरन्यायविवरणे 'रुद्रो वै लोकायतनम्' इति वाक्योक्ताविप पूर्वपक्षन्यायविवरणे 'रुद्रो वा लोकाघारः' इति वाक्यदर्शनात्तस्यैवात्रोक्तिः स्यूतमस्मिन् जगदिति सूत्रम् ।

ಎರಡೂ ಕಡೆ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ "ರುದ್ರೋ ವೈ ಲೋಕಾಯತನಮ್" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಹೇಳುವ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ "ರುದ್ರೋ ವಾವ ಲೋಕಾಧಾರಃ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆದೇ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ಟೀಕಾರಾಯರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಸ್ಕೂತಮಸ್ಥಿನ್ ಜಗತ್" ಆಂದರೆ ಇವನಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತು ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂತ್ರಶಬ್ದಕ್ಕೆ "ಆಧಾರ" ಎಂದರ್ಥ.

ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದೇಕೆ ಅರ್ಥ ?

भावदीपः – सन्दृब्धानि सङ्गतान्येव । तदाधारतया स्थितान्येवेति । न्यायिववरणस्थादिपदोपात्तां श्रुतिमाह – आकाश इति ।। प्रकृतावित्यर्थः । आकाशशब्दः प्रकृतिपर इत्यक्षरनये स्पष्टमिति भावः ।

ಸಂದೃದ್ಧಾಧಿ = ಸಂಗತವೇ ಆದ ಅವನಲ್ಲೇ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಎಂದರ್ಥ. ಸ್ಯಾಯುವವರಣದಲ್ಲಿರುವ 'ಆದಿ' ಪದದಿಂದ ಸ್ವೀಕೆಂಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು "ಆಕಾಶಃ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆಕಾಶ ಶಬ್ಲಕ್ಷೆ 'ಪ್ರಕೃತಿ' ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಕ್ಷರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಸರ್ವೇ ವಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ವರ್ಥ

भावदीपः – विष्णुपरत्वेन साक्षादुपात्तश्रुतिमाह – सर्वे वा इति ।।
प्राणा इन्द्रिपाणि । प्राणिनो देहिनः । प्राणिग्रहणेन गृहीतानामिप देवानां
प्राधान्यज्ञापनाय पुनर्ग्रहणम् । दिवि भवानि दिव्यानि कल्पतरुप्रभृतीनि
वस्तूनि । लोका भूरादयः । तदिभमानिनो लोकिनः । पूर्ववत् पुनर्ग्रहणम् ।
भूरादिभ्योऽन्ये वैकुण्ठादयोऽलोकाः। तद्गता मुक्ता अलोकिनः ।

ನೇರವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು "ಸರ್ವೇ ವಾ" ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ "ಪ್ರಾಣಾ:" ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಎಂದರ್ಥ. 'ಪ್ರಾಣನಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದೇಹವುಳ್ಳವರು ಎಂದರ್ಥ. 'ಮ್ರತಃ ಪ್ರಾಣಿ ಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಸಹ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇತವಾಗಿ ದೇವತಾಪರವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ದಿವಿ ಭವಾನಿ ದಿವ್ಯಾನಿ ಎಂದರೆ ಕಲ್ತತರು ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳು. ಲೋಕ ಎಂದರೆ ಭೂರೋಕವೇ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳು. ಲೋಕ ಎಂದರೆ ಭೂರೋಕವೇ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳು. ಹಿಂದಿನಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ "ಪುನಃ" ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಲೋಕ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವೈಕುಂಠವೆಂದರ್ಥ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಮುತ್ತರು ಆಲೋಕಿಗಳು.

ಉಭಯತ್ರವೆಂದೇ ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ?

भावदीपः – ओताइच प्रोताइचेति ।। अत्यन्तमाश्रिता इत्यर्थः । इत्यन्यत्र टीकाकृद्धचाख्यातेयं श्रुतिः ।। उभयत्रेति ।। हरौ तदितरत्र चेत्यर्थः । विष्ण्वितरकोटेरनेकत्वेऽपि विष्ण्वितरत्वे नैकीकरणादुभयत्रेत्युक्तिः ।

"ಓತಾಶ್ವ ಫ್ರೋತಾಶ್ವ" ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಆಶ್ರಯವಿಲ್ಲದೆ ಅನನ್ನವಾಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿದವರು ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಟೀಕಾರಾಯರೇ ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಉಭಯತ್ರ" ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಕೋಟಗಳು ಅನೇಕವಿದ್ದರೂ ಸಹ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನು ಒಂದೇ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಭಯತ್ರವೆಂಬ ಮಾತು ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ "ಅನೇಕತ್ರ" ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ದಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು

भावदीपः - जीवस्यापीतरकोटित्वेनात्राभिमतत्वेऽपि जीवपरसमाख्या भावेन तत्साधारण्यामावेऽपि पूर्वपक्षकोटिषु रुद्रवायुप्रकृतिषु कचित् प्रसिद्धिमात्रेणोभयत्र प्रसिद्धिसम्भवादिति भावः ।

ವಸ್ತುತ: ಜೀವನೂ ಸಹ ಇಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಇತರಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಜೀವವಿಷಯಕವಾಗಿ ಸಮಾಖ್ಯಾ ಪ್ರವಾಣವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಳಾಧಾರಣವಾದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ರುದ್ರ, ವಾಯು, ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೆಲವಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಳಬಹುದು.

ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ದಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ

भावदीपः – यद्वा इत्यादिनेत्यादिपदेन जायमानत्विलक्षग्रहः । अधिकं चन्द्रिकायां बोध्यम् । भाष्ये प्रकृतिकोटेरनुक्ताविप तत्त्वनिर्णये न प्रकृतिजीवावित्युक्तया भाष्येऽपि सा उपलक्ष्येति भावः ।

ಅಥವಾ "ಇತ್ಯಾದಿನಾ" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಆದಿ' ಪದದಿಂದ "ಣಾಯಮಾನತ್ತ" ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದು. ಆವಾಗ ಜೀವನಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರತಿಸಾಧಾರಣ್ಯವು ಬರುವುದರಿಂದ ಉಭಯತ್ರ-ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಚಂದ್ರಿಕೆಯಿಂದಲೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕೋಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತತ್ವನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ "ನ ಪ್ರಕೃತಿಜೀವೌ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿಯೂ ಆದು ವಿವಕ್ತಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಮೂರು ಅಂತರ್ಭಾವಸಂಗತಿಗಳು ಹೀಗಿವೆ

भावदीपः – तथाच वश्यत्यभाषितमित्यादिना स्वयमेव ।। शास्त्रादीति ।। भगवतीत्युक्तया शास्त्रे समन्वयेत्युक्याऽध्याये उभयत्रप्रसिद्धिरित्युक्तया पादे अन्तर्भावसङ्गतिरुपपादितेति व्यक्तम् । एवमग्रेऽपि । ಮುಂದೆಯೂ ಸಹ "ವಕೃತ್ಯಭಾಷಿತಂ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಇದನ್ನು ಸ್ವತಃ ಭಾಷ್ಯಕಾರರೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಶಾಸ್ತ್ರಾಧಿ" ಎಂಬ ಟೀಕೆಗೆ ಹೀಗರ್ಥ - 'ಭಗವತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. "ಸಮಸ್ವಯಾತ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. "ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ದಿ!" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪಾದಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಅಂತರ್ಭಾವ-ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುದೇಕು.

ಸಂಗತಿಪರವಾದ ಭಾಷ್ಕ

भावदीपः - इत्यन्तभाष्यं सङ्गतिपरत्वेन तावद् न्याचष्टे - अदृश्यत्वादीति।। उक्तमित्यन्तभाष्यस्यायमर्थः । आत्मानमित्यत्रेत्यन्तवाक्यार्थः -तत्परविद्याविषयत्वमित्यादि ।।

"ಇತಿ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ಸಂಗತಿಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಆದೃಶ್ವತ್ತಾದಿ" ಇತ್ಕಾದಿಯಾಗಿ. "ಉಕ್ತಂ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕದ ಭಾಷ್ಕದ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - "ಆತ್ಮಾನಂ" ಎಂಬಲ್ಲಿ "ಇತಿ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕದ ವಾಕ್ಕದ ಅರ್ಥವನ್ನು "ತತ್ತರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ತಂ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ದ್ಯುಭ್ವಾಧ್ಯರಿಕರಣಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನ ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಎರಡನೇ ಪಾದದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳದ ಪ್ರಕಾರ ಹಿಂದಿನ ಪಾದದ ಕೊನೆಯ ಅಧಿಕರಣರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಪಾದದ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಆವಾಂತರ ಸಂಗತಿಯ ಆವೇಕ್ಷೆಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಸಂಗತಿ ಸಹಜವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಬಿಡುವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಕಬ್ಬವನ್ನು ಪ್ರಧಾನ ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಆತ್ಮಕಬ್ಬವು ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ 'ಆತಿದೇಶಿಕೀ' ಎಂಬ ಅವಾಂತರ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೀಯಬಹುದು.

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯಕೋಟಿಗಳು ಹೀಗಿವೆ - 'ಯಸ್ಥಿಸ್ ದ್ಯೌಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೋ? ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೋ ? ಈ ಸಂಶಯದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದಾರಿಗಳು ಗೌಣವೋ? ಅಥವಾ ಮುಖ್ಯವೋ? ಇದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದಾರಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದರೆ ಬಾಧಕವಿದೆಯೋ? ಇಲ್ಲವೋ? ಇದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಜಾಯಮಾನತ್ವಲಿಂಗವು ವಿಷಭ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ? ಇಲ್ಲವೋ? ಇದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಶರೀರ ಸ್ವೀಕಾರವೇ ಜನನವೋ? ಅಥವಾ ಪ್ರಾದರ್ಭಾವವೂ ಸಹ ಜನನವೆನುಸುತ್ತದೋ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕು.

ಸಿದ್ದಾಂತದ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷ

भावदीपः – अत्र भाष्यानुक्तवाक्यशेषोक्तिः सिद्धान्तोपयोगाय वा मुक्तिहेतुज्ञानस्यैव परविद्यात्वात् जानय इत्युक्तज्ञानस्यामृतपदरुक्य मुक्तिहेतुत्वसूचनाय वेति भावः ।

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸದ ವಾಕ್ಕಶೇಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಏನು ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಮುಂದೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗ ವಾಗಬೇಕೆಂದು, ಅಥವಾ ಮೋಕ್ಷಕ್ತೆ ಕಾರಣವಾದ ಜ್ಞಾನವೇ ಪರವಿದ್ಯೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದು. "ಜಾನಥ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನವು ಅಮೃತಪದದಿಂದ ತೀಯುವ ಮೋಕ್ಷಕ್ತೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ವಾಕ್ಕಶೇಷವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಕಶೇಷದ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – तत्वप्रदीपे तु अनन्ययोगेन प्रधानज्ञेयत्वं ह्यत्रोच्यते । तदेव च परिवद्याविषयत्विमिति यथाश्रुतभाष्येणैव परिवद्याविषयत्वलामो व्याख्यातः ।

ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿಯಾದರೂ, ಆನನ್ನಯೋಗದಿಂದ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಾಕ್ಕಶೇಷವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದೇ ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತದೆ ಹೀಗೆ ಯಥಾಶ್ರುತವಾಗಿ ಭಾಷ್ಕದಿಂದ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ನವು ಲಾಭವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಗ್ರಂಥಿರಸಿ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः - 'प्राणानां ग्रन्थिरसि' इत्यादिकृत्स्रभाष्यशेषस्य तात्पर्यम् - स चेति ।। बुभ्वाद्यायतनभूत आत्मेत्यर्यः । बुभ्वाद्यायतनस्योच्यत इत्युक्तस्य तचेति पदे परामर्शे कार्येऽपि 'स च' इति तादृशात्मपरामर्शस्तु परविद्याविषयत्वाक्षेपसौकर्याय ।

"ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಗ್ರಂಥಿರಸಿ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಸಮಸ್ತಭಾಷ್ಟದ ತಾತ್ತರ್ಯವನ್ನು "ಸ ಚ" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ. ಮ್ಯಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನನಾದ ಆತ್ಮನು ಎಂದು "ಸ ಚ" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ. "ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನನಿಗೆ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ" ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದನ್ನು "ತಸ್ಕ" ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪರಾಮರ್ಶೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಹ "ಸ ಚ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಪರಾಮರ್ಥ ಮಾಡಲು ಪ್ರವರ್ಥ ಪ್ರಕ್ಷಣಗಳು ಪ್ರಕ್ಣಣಗಳು ಪ್ರಕ್ಷಣಗಳು ಪ್ರಕ್ಷಣಗಳಿದು ಪ್ರಕ್ಷಣಗಳಿದು ಪ್ರಕ್ಷಣಗಳಿ

ರುದ್ರಾದಿಗಳು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನರಾಗುತ್ತಾರೆನ್ನಲು ಕಾರಣ

भावदीपः – इतरस्स्यादिति ॥ रुद्रादिसमाख्यावलाद् रुद्रादिरित्यर्थः । उक्तमित्यन्तभाष्यस्य भावमाद् – तदेति ॥ इति सङ्गतिसम्भवादित्यर्थः ।

"ಇತರಃ ಸ್ಕಾತ್" ಎಂದರೆ ರುದ್ರಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ರುದ್ರಾದಿಗಳು ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನರಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. "ಉಕ್ತಂ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕದ ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು "ತದಾ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಗತಿಯು ಕೂಡುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಇದರರ್ಥ.

'ಅನ್ಕೇಶಾಂ' ಎಂಬ ಬಹುವಚನ ಪ್ರಯೋಗದ ಸ್ವಾರಸ್ಕ

भावदीपः – सूत्रे धर्मिनिर्देशेऽपि तयोरिति भाष्यानुरोधाद् धुभ्वाद्यातनत्वं विषय इत्युक्तम् । आदिपदेनान्तरिक्षप्राणमनसां सङ्ग्रहः । भाष्ये तयोरिति द्विवचनोक्तावपि अग्रे वायुश्च इत्युक्तेरन्येषामित्युक्तम् ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಿಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ "ತಯೋ:" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅರಕ್ಷನುಸಾರಿಯಾಗಿ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದಿಪದದಿಂದ ಆಕಾಶ, ಪ್ರಾಣ, ಮನನ್ನು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ "ತಯೋ:" ಎಂಬುದಾಗಿ ದ್ವಿವಚನದಿಂದ ಇಬ್ಬರೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ತೆ ವಿಷಯವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಸಹ ಮುಂದೆ "ವಾಯುತ್ತ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ಅನ್ನೇಷಾಂ" ಎಂದು ಬಹುವಚನಪ್ರಯೋಗವನ್ನೇ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಗತಿಪರವಾದ ಭಾಷ್ಕವೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪರ

भावदीपः – तदेव भाष्यं पूर्वपक्षतबुक्तितत्फलोक्तिपरतया व्याकुर्वन् तयोः प्राप्तिरिति प्रतिज्ञांशं व्याचष्टे – बुभ्वादीति ।। तयोरित्युपलक्षणमिति भावः ।

ಅದೇ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಪಲಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ "ತರೋ: ಪ್ರಾಪ್ತಿ!" ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಪ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ದ್ಯಭ್ಯಾಧಿ" ಇತ್ತುದಿಯಾಗಿ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ "ತರ್ಯೋ" ಎಂಬ ಪದವು ಉಪಲಕ್ಷಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ನಾಕು ಬಗೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲೆರಡು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕೋಟಗಳು "ನಾನುಮಾನಂ" ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ಕ್ಡವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತೆರಡು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕೋಟಗಳು "ಪ್ರಾಣಭ್ಯಚ್ಚ" ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ಕ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

भावदीपः – एतत्कोटिचतुष्टयं द्विशो द्विशः क्रमेण नानुमानं प्राणभृचेति सूत्रद्वयव्यावत्यं बोध्यम् । अत एवैवं निर्देशः । यस्मिन्नित्यादेः प्रतीतेरित्यन्तस्यार्थः । अत्र स्वातेत्रित्यादेवाक्योक्तेत्यर्थः । अत्र श्रुतौ 'जानय आत्मानम्' इति विवृतिः सर्ववैकक्षण्यप्रदर्शनायेति तत्त्वप्रदीपोक्तिः । अतच्छब्दादिति सौत्रखण्डव्यावत्योक्तिपरं प्राणानामित्यादि-भाष्यं व्याकुर्वन् प्राणाधारत्वप्रत्यायकांशमाह – प्राणानामिति ।।

ಈ ನಾಕುಕೋಟಗಳನ್ನು ಎರಡು ಎರಡನ್ನಾಗಿ ವಿಧಾಗ ಮಾಡಿ, ನಾನುಮಾನಂ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಭ್ಯಕ್ಷ ಇವರಡು ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾಗಿವಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. "ಯುಸ್ಟಿನ್" ಎಂಬಲ್ಡಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ "ಪ್ರತೀತೇರಿತಿ" ಎಂಬಲ್ಡಿಯ ತನಕ ಇರುವ ವಾಕ್ಯದ ಭಾಷ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಅತ್ತ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ಯುಸ್ಟಿನ್ ದ್ಯೌಃ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ "ಜಾನಥ ಆತ್ಯಾನಂ" ಪದಗಳಿಗೆ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಏಕೆಂದರೆ ಸಕಲವೊಕ್ಕಣ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು ತತ್ತಪ್ರದೀಪಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಅತಚ್ಛಬ್ದಾತ್" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗದಿಂದ ನಿರಾಕೃತವಾಗುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮತ್ತು "ಪ್ರಾಣಾನಾಂ" ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವವರಾಗಿ "ಪ್ರಾಣಾನಾಂ" ಇತ್ಯಾದಿ ಟಣೆಯು ಹೊರಟಿದೆ.

ಮೂರು ಬಗೆಯ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಸಮಾಖ್ಯಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳು

भावदीपः – श्रुत्यर्थस्तु 'तदिभिध्यानादेव तु तिश्चङ्गात् सः' इत्यत्राग्रे टीकायां व्यक्तः । न्यायविवरणे 'यस्मिन् द्यौः' इत्यत्रोक्तानां लिङ्गानामन्यत्र रुद्रादिविषयत्वे शब्दबादुल्यमित्युक्तलिङ्गत्रये समाख्यात्रयमुक्तम् । तत्रैकत्र प्राणाधारत्वलिङ्गे वाक्यद्वयोक्तया एका समाख्या भाष्ये प्रकटिता । शिष्टं द्वयं स्वयमाइ – तथेति ।।

"ಪ್ರಾಣಾನಾಂ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಟೀಕಾರಾಯರೇ ಮುಂದೆ "ತದಭಿಧ್ಯಾನಾದೇವ ತು ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್ ಸಃ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ವಷ್ಟಡಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಯಸ್ಟಿನ್ ದ್ಯೌಃ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಲಿಂಗಗಳು ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳು ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹ ಮೂರು ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣಾಧಾರತ್ವೆ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಎರಡು ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಮೂಲಕ ಒಂದು ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಭಾಷ್ಠಕಾರರೇ ತೋರಿಸುದ್ದಾರೆ. ಉಳದ ಎರಡು ಸಮಾಖ್ಯಾ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಭಾಷ್ಠಕಾರರೇ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಉಳದ ಎರಡು ಸಮಾಖ್ಯಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ಟೀಕಾರಾಯರು "ತಥಾ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ರುದ್ರನು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು 'ರುದ್ರೋ ವಾವ' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯ ಸಮಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – लोकाधार इति समाख्यया ऐकार्थ्याय चुभ्वन्तरिक्षेत्येतावद शोक्तिः। यद्वा चुभ्वाधायतनस्येत्युक्ते पूर्वत्रेवाऽदिपदेन प्राणमनसोरिप ग्रहणशङ्का स्यादित्यतो चुभ्वन्तरिक्षेत्युक्तिः । तस्मित्रिति स्ववचनम् । प्रतीयत इत्यन्वयः । ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವಿಕೆ ಹಾಗೂ ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಷ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವಿಕೆ ಎಂಬ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ "ರುದ್ರೋ ವಾವ ಲೋಕಾಧಾರಃ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಲಿಂಗ ಹಾಗೂ ಶ್ರುತಿಗಳು ಒಂದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ "ದ್ಯುಭ್ವಂತಂಕ್ಷ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ "ದ್ಯುಭ್ವಾವ್ಯಾಯತನಸ್ಯ" ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಒಂದಿನಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ "ಅದಿ" ಪದದಿಂದ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವಿಕೆ ಎಂದೆರಡು ಧರ್ಮಗಳೂ ಸಹ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದಕ್ಕೊಡ್ಡರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ "ದ್ಯುಭ್ವಂತಂಕ್ಷ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ತೆಸ್ಮಿನ" ಎಂಬುದು ಟೀಕಾರಾಯರ ಮಾತೀ ಹೊರತು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲ. "ಪ್ರತೀಯತೇ" ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಆನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೇಕು.

ಬಹುತ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಬಾಹ್ಕುಲವು ರುದ್ರನಲ್ಲೇ

भावदीपः -'मनो वै रुद्रः' इति तु समाख्याश्रुतिः । भाष्ये श्रुतिशेषोक्तेरुपयोगं शङ्कापूर्वमाह – नचेति ।। अन्तर्नये आधिदैविक-सर्वशब्दानां महायोगविद्धदूढिभ्यां विष्णुनिष्ठत्वोक्तेरिति भावः । अनेक-श्रुत्युक्तिलिङ्गबाहुल्योक्त्यर्येति मत्वोक्तमित्यादीति । एतेनान्यत्रोक्त-समाख्यात्रये प्राणाधारत्वसमाख्याया एव भाष्ये पाठः श्रुत्युज्जीवकलिङ्गोक्तयर्थः।

"ಮನೋ ವೈ ರುದ್ರಃ" "ಮನಸ್ಸಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವಿಕೆ" ಎಂಬುದು ಸಮಾಖ್ಯಾಶ್ರುತಿಯಾಗಿದೆ. ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ "ಕೃತ್ತಿವಾಸಾ: ಪಿನಾಕೀ" ಎಂಬು ಶ್ರುತಿಯ ಉಳದ ಭಾಗವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲು ಕಾರಣವೇನು ಎಂಬುದನ್ನು "ನಚೆ" ಎಂಬು ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಶಂಕಾಪೂರ್ವಕವಾದಿ ವಿವರಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಧಿದ್ಯವಿಕವಾದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಹಾಯೋಗ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯದ್ರೂಥಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದಂಂದ "ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರ್:" ಎಂಬು ಶಿತ್ರಯಾ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾಧಿಸುತ್ತದೆಂದು "ನಚೆ" ಎಂಬು ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಆಶಂಕುಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ಇತ್ಯಾದಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅನೇಶ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಲಿಂಗಬಹುತ್ಕವು ರುದ್ರನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತಕತ್ವ , ಕೃತ್ತಿವಾಸತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಲಿಂಗಗಳಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವೇತು,

ಮೂರು ಬಗೆಯ ಸಮಾಖ್ಯಪ್ರಮಾಣಗಳಿದೆ ಎಂದು ಸ್ಥಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾಧಾರತ್ವವೆಂಬ ಸಮಾಖ್ಯಪ್ರಮಾಣವನ್ನಷ್ಟೇ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ಉಜ್ಜೇವಕವಾದ ಲಿಂಗವಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಣ್ಣಗಿ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಶ್ರುತಿಗಳು ನಿರವಕಾಶ

भावदीपः – बाहुल्यं लिङ्गराब्दानामित्यनुव्याख्याने लिङ्गोक्तिः शब्दोज्जीवनायेति च दर्शितम् । तथाचात्र समाख्याश्रुतौ विष्णुलिङ्गाभावात् प्रत्युतान्यलिङ्गानामेव श्रवणेनान्तर्नयन्यायाविषयत्वात् श्रुतयोऽपि निरवकाशा इति भावः ।

"'ಬಾಹುಲ್ಕಂ ಲಿಂಗಶಬ್ದಾನಾಂ" ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉಪೋದ್ಬರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಲಿಂಗವು ಆವಶ್ಯಕವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ಸಮಾಖ್ಯಾಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಹೂರತಾಗಿ ರುದ್ರಾದಿಗಳ ಲಿಂಗವೇ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ರುದ್ರಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಅಂತರಾಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಶುತ್ರಿಗಳಲ್ಲವೂ ನಿರವಕಾಶವೇ ಆಗಿವೆ' ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅನುಮಾನಾತ್ಮಕ ಆಗಮದಿಂದ ರುದ್ರನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಲ್ಲ

भावदीपः – नानुमानात्मकागमपरिकल्पितरुद्रोऽत्र वाच्य इति भाष्योक्तां सौत्रानुमानपदलब्यां युक्तिमाह – दृष्टफलेति ।। रुद्रवाक्येति ।। पाशुपदाति-रूपेत्यर्थः ।।

"ನಾನುಮಾನಾತ್ರಕ್ಷಾಗಮಪರಿಕಲ್ಲಿತರುದ್ರೋತ್ರ ವಾಚ್ಯ;" - ಅನುಮಾನರೂಪವಾದ ಆಗಮದಿಂದ ರುದ್ರನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮುಂದಿರುವ ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅನುಮಾನ ಪದದಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು "ದೃಷ್ಟಕಲ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ರುದ್ರವಾಕ್ಕದೃಷ್ಟಾಂತೇನ" ಎಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ರುದ್ರವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಕಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

'ನೈವ ಶಾಸ್ತಂ ಕುರ್ವರ್ತ್ನ ತತ್'

भावदीपः – अनुमानेन चेति ।। न केवलं श्रुतिलिङ्गबाहुल्येन रुद्रपरत्वेन सिद्धसमाख्यानादिति चार्थः । तथाच 'नैव शास्त्रं कुवर्त्म तद्' इति पूर्वं तदप्रामाण्यमुक्तमिति न शङ्कचमिति भावः ।

ಕೇವಲ ಶ್ರತಿಲಿಂಗಗಳ ಬಹುಲ್ಕರಿಂದಷ್ಟೇ ಶ್ರತಿಗಳು ರುದ್ರಪರವಂದಲ್ಲ ಹಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದಲೂ ರುದ್ರನೇ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು "ಅನುಮಾನೇನ ಚ"ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ "ನೈವ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಕುವರ್ತ್ನ ತತ್" ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದೆ ರುದ್ರಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ತಿಸಬಾರದು ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಾರರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ भावदीपः — यद्यपि

'त्रैवाद्यागमसम्प्राप्तदृष्टगेन फलेन च । तद्वाक्योपमयान्यच प्रमाणत्वेऽनुमीयते ।। ईशवाक्यत्वत इति चेट् तद्रव्यभिचारिणा । अप्रामाण्यानुमा च स्याद्... ।।'

इति शास्त्रयोनिनयानुव्याख्याने एवैषा युक्तिराशङ्कच निरस्ता । ವಸ್ತುತ:

''ತೈವಾದ್ಯಾಗಮಸಂಪ್ರಾಪ್ತದೃತ್ವಗೇನ ಫಲೇನ ಚ । ತದ್ಯಾಕ್ಕೋಪಮಯಾನ್ಯಚ್ಚ ಪ್ರಮಾಣತ್ವೇಽ ನುಮೀಯತೇ । ಈಶವಾಕೃತ್ವದ ಇತಿ ಚೇತ್ರದ್ ಗವ್ಯಭಿಚಾರಿಣಾ । ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾನುಮಾ ಚ ಸ್ಕಾತ್'' ಮೂರು ಬಗೆಯ ಸಮಾಖ್ಯಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ ಎಂದು ಸ್ವಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾಧಾರತ್ವವೆಂಬ ಸಮಾಖ್ಯಪ್ರಮಾಣವನ್ನಷ್ಟೇ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ಉಜ್ಜೀವಕವಾದ ಲಿಂಗವಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಶ್ರುತಿಗಳು ನಿರವಕಾಶ

भावदीपः – बाहुल्यं लिङ्गराब्दानामित्यनुष्याख्याने लिङ्गोक्तिः शब्दोज्जीवनायेति च दर्शितम् । तथाचात्र समाख्याश्रुतौ विष्णुलिङ्गाभावात् प्रत्युतान्यलिङ्गानामेव श्रवणेनान्तर्नयन्यायाविषयत्वात् श्रुतयोऽपि निरवकाशा इति भावः ।

"'ಬಾಹುಲ್ಯಂ ಲಿಂಗಶಬ್ದಾನಾಂ"' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉಪೋದ್ಭರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಲಿಂಗವು ಆವಶ್ಯಕವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ಸಮಾಖ್ಯಾಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ ರುದ್ರಾದಿಗಳ ಲಿಂಗವೇ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ರುದ್ರಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಅಂತರಾಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಪವೂ ನಿರವಕಾಶವೇ ಆಗಿವೆ' ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅನುಮಾನಾತ್ಮಕ ಆಗಮದಿಂದ ರುದ್ರನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಲ್ಲ

भावदीपः – नानुमानात्मकागमपरिकल्पितस्द्रोऽत्र वाच्य इति भाष्योक्तां सौत्रानुमानपदलस्यां युक्तिमाह – दृष्टफलेति ।। स्द्रवाक्येति ।। पाशुपदाति-रूपेत्यर्थः ।।

"ನಾನುಮಾನಾತ್ರಕಾಗಮಪರಿಕಲ್ಲಿತರುದ್ರೋತ್ರತ್ತ ವಾಚ್ಯಕ" - ಅನುಮಾನರೂಪವಾದ ಆಗಮದಿಂದ ರುದ್ರನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮುಂದಿರುವ ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅನುಮಾನ ಪದದಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು "ದೃಷ್ಟಕಲ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ರುದ್ರವಾಕ್ಕದೃಷ್ಟಾಂತೇನ" ಎಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ರುದ್ರವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಕಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ನೈವ ಶಾಸ್ತಂ ಕುರ್ವರ್ತ್ನ ತತ್'

भावदीपः – अनुमानेन चेति ॥ न केवलं श्रुतिलिङ्गबाहुल्येन रुद्रपरत्वेन सिद्धसमाख्यानादिति चार्थः । तथाच 'नैव शाख्रं कुवर्त्मं तद्' इति पूर्वं तदप्रामाण्यमुक्तमिति न शङ्कचमिति भावः ।

ಕೇವಲ ಶ್ರತಿಲಿಂಗಗಳ ಬಾಹುಲ್ಕದಿಂದಷ್ಟೇ ಶ್ರತಿಗಳು ರುದ್ರಪರವಂದಲ್ಲ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದಲೂ ರುದ್ರವೇ ದ್ಯುಭ್ವಾಧ್ಯಾಯತನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು "ಅನುಮಾನೇನ ಚ"ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಟ್ಪದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ "ನೈವ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಕುವರ್ತ್ಮ ತತ್" ಎಂಬದಾಗಿ ಹಿಂದೆ ರುದ್ರಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರರು ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷತಾರರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ भावदीपः — यद्यपि

'त्रैबाखागमसम्प्राप्तदृष्टगेन फलेन च । तद्वाक्योपमयान्यच प्रमाणत्वेऽनुमीयते ।। ईशवाक्यत्वत इति चेट् तद्रव्यभिचारिणा । अप्रामाण्यानुमा च स्याद्... ।।'

इति शास्त्रयोनिनयानुव्याख्याने एवैषा युक्तिराशक्क्य निरस्ता । ಮಂತಃ

''ತೈವಾದ್ಯಾಗಮಸಂಪ್ರಾಪ್ತದೃಷ್ಟಗೇನ ಫಲೇನ ಚ । ತದ್ಯಾಕ್ಕೋಪಮಯಾನೃಚ್ಛ ಪ್ರವಾಣತ್ವೇട ನುಮೀಯತೇ । ಈಶವಾಕೃತ್ವದ ಇತಿ ಚೇತ್ರದ್ ಗವ್ಯಭಿಚಾರಿಣಾ । ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾನುಮಾ ಚ ಸ್ಕಾತ್'' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ಯಾಧಿಕರಣದ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲೇ ಈ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶೈವಾದ್ಯಾಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಕವ್ಯಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಫಲ ದೊರೆಯುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಸಮಗ್ರ ಶೈವಾದ್ಯಾಗಮಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಅನುಮಾನ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಅದೇ ಶೈವಾದ್ಯಾಗಮಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಫಲದೊರೆಯದೇ ಇರುವುದೂ ಕೂಡ ಕಂಡಿದೆ. ಆ ವಾಕ್ಯದ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಸಮಗ್ರ ಶೈವಾದ್ಯಾಗಮಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದೀತು.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಬಹುಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಬಲಿಷ್ಡವಾಗಿದೆ

भावदीपः – तथापीह श्रुतिलिङ्गबाहुल्येन प्रबलसमाख्यारूपहेत्वन्तरेण पूर्वपक्षे तद्वलेनेयमभ्युचयत्वेनोक्ता । यथा सर्वत्रप्रसिद्धेत्यत्रार्भकौकस्त्वेन सिद्धे चोचेऽभ्युचयत्वेन चक्षुर्मयत्वाद्यक्तिस्तद्वत् । अत एवात्र सूत्रादाव-तच्छब्दादिति रुद्रश्रुतिलिङ्गसत्त्वोक्तया समाख्यायाः सावकाशत्वमेवोच्यते न त्वागमाप्रामाण्यमिति भावः ।

ಆದರೂ ಸಹ ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರುತಿ ಲಿಂಗಗಳ ಬಾಹುಳ್ಳವಿರುವುದರಿಂದ ಅಷ್ಟೇಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಶಾಸ್ತ್ರಾಯೋನಿತ್ಕಾಧಿಕರಣದ ಮಾತನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರರು. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ "ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಯೋಪದೇಶಾತ್" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಭಕೌಕಸ್ವ್ಯ ಲಿಂಗದಿಂದರೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ದೃಢವಾಗಿದ್ದರೂ ಚಕ್ಷುಮಾಯತ್ತ ಮೊದಲಾದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಯುಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ "ಅತಚ್ಛಬ್ದಾತ್" ಎಂಬುದರಿಂದ ಭುರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದರೇ ಪಕ್ಷತ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ "ಅತಚ್ಛಬ್ದಾತ್" ಎಂಬುದರಿಂದ ರುದ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಶ್ರುತಿ ಲಿಂಗಗಳು ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸಾವಕಾಶವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು ಆಗಮಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ರುದ್ರೋ ವಾವ ಲೋಕಾಧಾರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ತದ ಆಕ್ಷೇಪ

भावदीपः – यद्वा 'रुद्रो वाव ठोकाधारः' इत्यादिश्रुत्या रुद्रादेः सर्वाधारत्वप्राप्तौ तद्वलेन तादृशागमस्यापि प्रामाण्यसम्भवेनाप्रामाण्यानुमान स्य वाधितत्वात्तद्वष्टम्भेनपूर्वपक्षो युक्तः । समाधिस्तु समाख्याया विष्णुपरत्वसाधनेनैव सेत्स्यतीति भावः ।

ಅಥವಾ "ರುದ್ರೋ ವಾವ ಲೋಕಾಧಾರಃ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ರುದ್ರಾಧಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವದ ಬಲದಿಂದ ರುದ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಆಗಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಆಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಸುಮಾಸವು ಬಾಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಬಲದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ದೃಢವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುಪರತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ಇದರ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತತ್ರರ್ನಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಪ್ರಬಲಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ

भावदीपः – तत्त्वनिर्णयोक्तप्रकृतिकोटिमपि सोपपत्तिकमुपपादयति – युभ्वादीनामिति ।। 'खण्डितं रूपमेवात्र विकारोऽपि विकारिणः' इत्युक्त्या भेदस्यापि भावेनाश्रयाश्रयिभावो न विरुद्ध इत्युपेत्य युक्तमित्युक्तम् ।

ತತ್ವನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಸಹ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನವಾಗಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದನ್ನು ಉಪಪತ್ರಿಸಹಿತವಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ದ್ಯುಭ್ಯಾದೀನಾಂ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕೆದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ಖಂಡಿತಂ ರೂಪಮೇವಾತ್ರ ವಿಕಾರೋನಿ ವಿಕಾರಿಣಃ" ಎಂಬ ಮಾತಿನಂತೆ ಕಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಭೇದವು ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಶ್ರಯಾಶ್ರಯಭಾವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೆಂದು ವಿವಕ್ತಿಸಿ "ಉತ್ತಂ" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಪ್ರಾಣಭೃಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಮೊದಲನೆಯ ಯುಕ್ತಿ

भावदीपः - 'यत्किश्च जगत्यां जगद्' इति निर्देशवदिति भावः ।। पूर्ववदिति ।। दृष्टफलेत्यादिपूर्वोक्तदिशेत्यर्थः । 'स एषोऽन्तः' इति भाष्यं सर्वनामपरामर्शं दर्शयन् व्याचष्टे - अरा इवेति ।। 'प्राणभृच' इति सौत्रपद-सूचितां युक्तिमाह - तस्येति ।।

"ಯತ್ನಿಂಚ ಜಗತ್ಯಾಂ ಜಗತ್" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಾಶ್ರಯಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. "ಪೂರ್ವವತ್" ಎಂದರೆ "ದೃಷ್ಟ್ರಕಲವಿಧಾಯಕ" ಇತ್ಯಾದಿ ಮಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರವೆಂದರ್ಥ. "ಸ ಏರ್ಷೋ ಂತಕ್ಕರತೇ" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ಸರ್ವನಾಮದಿಂದ ಯಾವುದನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಬೇಕೆಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಅರಾ ಇವ ರಥನಾಭೌ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ. "ಪ್ರಾಣಭೃಚ್ಚ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು "ತಸ್ಯ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

'ಪ್ರಾಣಭೃಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಎರಡನೆಯ ಯುಕ್ತಿ

भावदीपः – 'जीव प्राणधारणे' इति धातोरिति भावेन जीवत्वादेवेत्युक्तिः। 'प्राणभृच' इति चशब्दसूचितकोटिं सयुक्तिकं व्यनक्ति – विषयेति ॥ प्रसिद्धेश्चेति ॥ 'एवमेवैष प्राण इतरान् प्राणान् पृथक् पृथगेव सनिधत्ते' इत्यादावित्यर्थः ॥

'ಜೀವ ಪ್ರಾಣಧಾರಣೇ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಧಾರತ್ವಲಿಂಗವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ''ಪ್ರಾಣಭೃಚ್ಚ'' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಚೆ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸೂಚತವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕೋಟಿಯನ್ನು ಯುಕ್ತಿಬದ್ಧವಾಗಿ' ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ''ವಿಷಯ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ''ಪ್ರಸಿದ್ಧೇಶ್ಚ್' ಎಂದರೆ ''ಏವಮೇವೃಷ ಪ್ರಾಣ ಇತರಾನ್ ಪ್ರಾಣಾನ್ ಪೃಥಾ ಪ್ರಭಗೀವ ಸುದ್ದರಕ್ಕೆ'' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾಧಾರತ್ವವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಾರದು

भावदीपः – विष्णोरिति ।। प्रागुक्तश्रुताविति भावः ।। बहुषा जन्मेति ।। जीवे तु 'ज्ञोऽत एव' इत्यत्रत्यन्यायेन देहाभिप्रायेण जन्मनो योगेऽपि

देहतोऽप्यजायमाने हरौ जन्मायोगादिति भावः । प्रागुक्तदिशा निरवकाशत्वेन प्रबलरुद्रसमाख्याबाधाचेत्यपि ज्ञेयम् ।

"'ವಿಷ್ಯೋ:" ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ವಿಷಯವಾಕ್ಕವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಶ್ರತಿಯಿಂದ ದ್ಯಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. "'ಬಹುಧಾ ಜನ್ಮಬಾಧಾತ್" ಎಂದರೆ ಜೀವನಲ್ಲಿ "ಜ್ಞೋನಿತ ಏವ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಅನೇಕ ದೇಹಗಳು ಬರುವ ಕಾರಣ ಅನೇಕ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕೆರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೇಹಗಳಿಂದ ಜನ್ಮ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಜನ್ಮವನ್ನು ಕೂಡಿಸಲಾಗದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮತ್ತು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಪ್ರಕಾರ ನಿರವಕಾಶಕತ್ವದಿಂದ ಹಾಗೂ ಪ್ರಬಲವಾದ ರುದ್ರನಲ್ಲಿರುವ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಬಾಧಬರುವ ಕಾರಣ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ದ್ಯಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿಬಾರರು.

'ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

भावदीपः – भेदसूत्रव्यावर्त्यमाह – जीवेशेति ।। ब्रह्मगतेति ।। तथाच प्रागुक्तहेयत्वावचनादिकं जीवे सम्भवतीति न तेनापि विष्णोरवकाश इति भावः ।। अत इति ।। उक्तरीत्या निरवकाशसमाख्याऽगमप्रामाण्यानुमान-जायमानत्वप्राणाधारत्विङ्गरूपाणामितरप्रापकाणां विष्णौ बाधकानां सत्वात् ।

ಭೇದಸೂತ್ರದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಚ್ಛವನ್ನು "ಜೀವೇಶ್" ಎಂಬುದರಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮಗತ ಎಂದರೆ ಹೀಗರ್ಥ - ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹೇಯತ್ನಾದಿಗಳೂ ಸಹ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಉಪವನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವುಗಳಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುಭಿಗೆ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. "ಆತಃ" ಎಂದರೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಪ್ರಕಾರ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರದಿಂದ ಆಗಮಪ್ರಮಾಣಕ್ತವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲವೂ ರುದ್ದಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧಕವಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುಭಿಗೆ ಬಾಧಕವೇ ಆಗಿವೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ -ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನರಾದವರು, ರುದ್ರ , ಪ್ರಕೃತಿ, ವಾಯುದೇವತೆ ಅಥವಾ ಜೀವ ಇವರುಗಳೇ ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಸಹ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನರಾಗಿದ್ದಾರೆನ್ನಲು ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ.

ರುದ್ರನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮಾಣ. 'ರುದ್ರೋ ವಾವ ಲೋಣಧಾರಃ' 'ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಗ್ರಂಥಿರಸಿ ರುದ್ರಃ' ಇತ್ಕಾದಿ ಶ್ರುತಿ ವಾಕ್ಕವು ರುದ್ರನು ದ್ಯುಲೋಕ, ಭೂಲೋಕ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಣಾಧಾರನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

'ಭೂತಂಚ ಭವಚ್ಚ ಭವಿಷ್ಯಚ್ಚೆತ್ಕಾಚಕ್ಷತೇ, ಆಕಾಶ ಏವ ತರೋತಂ ಚ ಪ್ರೋತಂ ಚ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹಿಂದಿನ ಮುಂದಿನ ಮತ್ತು ಈಗಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲೇ ಅನನ್ಯವಾಗಿ ಆಶ್ರಯಸಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ದ್ಯುಲೋಕವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದದ್ದು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

'ವಾಯುನಾ ವೈ ಗೌತಮಸೂತ್ರೇಣಾಯಂ ಚ ಲೋಕ: ಪರಶ್ವ ಲೋಕ: ಸರ್ವಾಣಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ಸಂದೃಷ್ಟಾನಿ' ಎರೈ ! ಗೌತಮನೇ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕವು ಸಕಲ ಭೂತಗಳು ವಾಯುವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ದ್ಯುಭ್ರಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವನ್ನು ವಾಯುವರಣ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ರುದ್ರ, ಪ್ರಕೃತಿ, ಹಾಗೂ ವಾಯುದೇವತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾಖ್ಯಪ್ರಮಾಣಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಜೀವನೂ ಸಹ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ಆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ನೀವು ಹೇಗೆ ರುದ್ರಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ತಮಾಣವನ್ನು ನೀಡಿದಿರೋ, ಅದರಂತೆ 'ರೋಕಾಶ್ವರೋಕಿನಕ್ಕ ವಿಷ್ಣಾವೇವ್ಯಾಣಾಶ್ವ ಪ್ರೂಣಾಶ್ವ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ತಮಾಣವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ಆಧಾರದಿಂದ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಸಹ ಹೇಳುಹುದಲ್ಪವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹಾಗೇ ಹೇಳಲಾಗದು ಏಕೆಂದರೆ ರುದ್ರನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾಖ್ಯ-ಪ್ರಮಾಣವು ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಪ್ಪವಾಗಿದೆ - 'ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಗ್ರಂಥಿರಸಿ ರುದ್ರಕ, ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರಃ ಕೃತ್ರಿವಾಣಃ ಹಿನಾಕೀ, ರುದ್ರೋ ವಾವ ಲೋಣಾಧಾರಕ' ಎಂಬುದಾಗಿ ರುದ್ರನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾಧಾರತ್ವ, ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರತ್ವ, ಕೃತ್ರಿವಾಸಸ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಶ್ರತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇವುಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ರುದ್ರಸಮಾಖ್ಯೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಪ್ಪವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅನುಷ್ಕಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ಬಾಹುಲ್ಯಂ ಲಿಂಗಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಲಿಂಗ ಹಾಗೂ ಶ್ರುತಿಗಳು ರುದ್ರನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಇವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

'ವಿಷ್ಯೋ ದ್ಯಭ್ರಾವ್ಯಾಯತನತ್ವಶ್ರಸಿದ್ಧಾವಪಿ' ಇತ್ಯಾರಿ ಟಿಣೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಯುವಿಷಯಕವಾದ-ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಬಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜಾಯಮಾನತ್ವಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಎಕೆಂದರೆ ವಿಷ್ಯು ಸಮಾಖ್ಯೆಗಿಂತ ರುದ್ರ ಸಮಾಖ್ಯೆಯು ಶ್ರುತಿ, ಲಿಂಗಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರಬಹುದು, ಆದರೆ ವಾಯು ಹಾಗೂ ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಷಯಕವಾದ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ; ಹೊರತಾಗಿ ಜಾಯಮಾನತ್ವದಿಂದರೇ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಜಾಯಮಾನತ್ವರಿಂಗವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ – ವಿಷ್ಣುನಿಷಯಕವಾದ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಉಳಿದವರ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವು ಬಲಿಷ್ಠವಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಿರಿ. ಆದರೆ 'ದ್ರೈ ವಿದ್ಯೇ ವೇರಿತವ್ಯೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ವಿಷ್ಣುಪ್ರಕರಣವೆಂದು ನಿರ್ಣ ಯಮಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟ ಅಲ್ಲದೆ 'ಅಮೃತ್ರಸ್ಟ್ರೆಷ ಸೇತು:' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಾಕ್ರೋಪಭ್ಯಶ್ವ್ವವೇಯ ವಿಷ್ಣುರಿಂಗವೇ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವಾದ ಪ್ರಕರಣದಿಂದಾಗರೀ, ಲಿಂಗದಿಂದಾಗರೀ, ರುದ್ರವಿಷಯಕವಾದ ಸಮಾಖ್ಯಪ್ರಮಾಣವೇ ಬಾಧಿಕವಾಗಬೇಕು.

ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಕಪ್ರಕ್ಷವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗಗಳಾಗಿವೆಯೆಂಬ ವಿಚಾರವು 'ತನ್ನಿಷ್ಟಸ್ತ ಮೋಕ್ಕೋಪದೇಶಾತ್' 'ಅಸ್ಪಿವ್ಯಸ್ತ ಚ ತದ್ಕೋಗಂ ಶಾಸ್ತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಲಿಂಗ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಬಲಿಪ್ಪವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ವಿಷ್ಣುವೇ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗಬೇಕು.

ಉತ್ತರ - ರುದ್ರವಿಷಯಕವಾದ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವು ನಿರವಕಾಶವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ರುದ್ರವಿಷಯಕವಾದ ಸಮಾಖ್ಯಪ್ರಮಾಣವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂತರಧಿಕರಣದ ಸ್ವಾಯದಿಂದ ರುದ್ರಾಂಶಬ್ಬಗಳಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಅಂತಿತಮಪ್ರಾಕಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ 'ಹಾಸ್ಟರೃಷ್ಟಾ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪಿನಾಕಿತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲವೂ ಅಂತರ್ಯಾಮ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವಾದ ಲಿಂಗಪ್ರಕರಣಗಳೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಬೇನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರ - 'ಸ ಏಷೋಽಂತಶ್ಚರತೇ ಬಹುಧಾ ಜಾಯಮಾನಃ' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಲಿಂಗದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವಾದ ಲಿಂಗಾದಿಗಳು ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ – 'ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ ಆತ್ಮಾನಮ್' ಎಂಬ ಆತ್ಮಶ್ರತಿಯಿಂದ ಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವೇ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಬಾಧಿಸಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?

ಆತ್ಮಶಬ್ಧವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು 'ಗೌಣಶ್ಚೇನ್ರಾತ್ಮಶಬ್ದಾತ್, ಸಾಧಾರಣಶಬ್ದವಿಶೇಷಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮಶ್ರತಿಗೆ ಸಾವಕಾಶತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಜೀವಾದಿ ವಿಷಯಕವಾದ ಜಾಯಮಾನಕ್ಕನೆಂಬ ಲಿಂಗವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಕ್ರಿಯಾಪ್ರವರ್ಕಕತ್ವೇನೆ ಪ್ರಾದುಭಾಕ್ ಪೂ: ಹರ್ಚಾನೀ ಎಂಬ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ, 'ಭಗವಂತನ ಪ್ರಾದುಭಾಕವವೇ ಅವನ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಯೆನಿಸುತ್ತಿದೆ'. ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಕಾಶಾಧಿಷು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಭಗವಂತನ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಯೆಂಬ ಶಬಕ್ಷ್ಮೆ ಪ್ರಾದುಭಾಕವ, ಅಭವ್ಯಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಾದ್ದರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಾಯಮಾನಕ್ವವಂಬ ಲಿಂಗವು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಲಿಂಗದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಷಯಕವಾದ ಲಿಂಗ, ಪ್ರಕರಣಾದಿಗಳಗೆ ಬಾಧರೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕೇವಲ ಸಮಾಖ್ಯಪ್ರಮಾಣಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ರುದ್ರಾದಿಗಳೇ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯು ಯತನರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರ?

ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಜಾಯಮಾನಕ್ಕಳಿಂಗವನ್ನು ಸಾವಕಾಶವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸತ್ಯ . ಆರರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ನಿರ್ಣಯವಾದ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಆ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಜಾಯಮಾನಕ್ಕವು ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ ರೂಪವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದಲ್ಲ; ಹೊರತು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜಾಯಮಾನಕ್ಕವು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿಲ್ಲ.

'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅಜನ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ರನಿಗೆ ಜನ್ಮವು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಹರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಸ್ಟ್ವವ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವೋ ವಿರುದ್ಧ; 'ತಾನೊಬ್ಬನಿಗೇ ಕಾರ್ಯ-ಕಾರಣ ಭಾವವು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಗಿದ್ದಾರೆ. ಅನುಮೃಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ' ವಿರೋಧ: ಕಾರ್ಯಕದ್ವತೋ: ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಜನ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ರನ್ನಿಗೆ ಜಾಯಮಾನತ್ವವನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಬಾರವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಬೇರೆ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಜಾಯಮಾನತ್ವಲಿಂಗವನ್ನು ನಿರವಕಾಶವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು.

ಜಾಯಮಾನತ್ವವಂಬ ಲಿಂಗವು ನಿರವಣಶವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಜನನ ಹಾಗೂ ಮರಣಗಳು ಸಮಾನಾಧಿಕರಣವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಅಂದರೆ ಜನನವು ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗುತ್ತದೊಂ, ಅವನಿಗೆ ಮರಣವೂ ಆಗಬೇಕು. ಮರಣವಂದರ ದೇಹತ್ಯಾಗವೆಂದರ್ಥ. ಇಂತಹ ಮರಣವನ್ನು ಚೇತನನಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಬೇಕು. 'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ, ಯೇನ ಜಾತಾನಿ ಜೀವಂತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಬೇತನನಲ್ಲಿಯೇ ಜನನವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಜೀವನು ಅನಾದಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಶರೀರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಿಕೆಯಿಂಬ ಜನ್ರವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಅಥವಾ ಪರಾಧೀನವಿಶೇಷವಾಪ್ರಿಯೆಂಬ ಜನ್ರವನ್ನು ಜೀವಾದಿಗಳಿಗೆ ಎಂದರೆ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಈ ಎರಡೂ ವಿಧದ ಜನ್ರವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

'ಅಜಾಯಮಾನೋ ಬಹುಧಾ ವಿಜಾಯತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನಲ್ಲ. ಸ್ವರೂಪತಃ ಜೀವನಿಗೆ ಜನ್ಮವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಜಾಯಮಾನನನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ದೇಹದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಜನನವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ 'ಬಹುಧಾ ವಿಜಾಯತೇ' ಎಂದು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಹಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಬಲವಾದ ಈ ಲಿಂಗದಿಂದ ದ್ಯುಭ್ಯಾಧ್ಯಾಯತನರಾದವರು ರುದ್ರಾದಿಗಳೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು.

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹಾಗೂ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ರುದ್ರಾದಿವಿಷಯಕವಾದ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣಗಳೂ ಸಹ ನಿರವಣಶವೇ ಆಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ರುದ್ರಾದಿ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳು ಕೇಳಾಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರುದ್ಪಾದಿಶೆಟ್ಟಗಳು ಅಂತರಧಿಕರಣ ಮುಂತಾದ್ದರ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳು ಕೇಳಾಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆವಾಗ ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದವು.

ಹೀಗೆ ಪಾಯಮಾನತ್ವಲಿಂಗದಿಂದ ಅಥವಾ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದರಂತೆ ಬೇರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಸಹ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಉಪಪಾರಿಸಬೇಕು. ಆತ್ಮಶಬ್ದಾದಿಗಳನ್ನು ನಿರವಕಾಶವಾದ ಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಜೀವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗಾದರೂ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ಜೀವರಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆತ್ಮಶಬ್ಧನ್ನು ಹಾಗೂ ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಕಪ್ಪತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ರುದ್ರಾದಿ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ, ಹಾಗೂ ಅಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷನ್ನು ಸ್ವಾಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಾಕು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳ ಉಪಸಂಹಾರ

भावदीपः – अभेदेन परविद्याविषयत्वादिब्रह्मलिङ्गानां जीवे सम्भवाचेत्यर्थः। तयोरित्युपलक्षणं मत्वा चतुर्णामुपसंहारः – विष्ण्वितर इति ॥

ಜದ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಬರಬಹುದೆಂದು ಅರ್ಥ. ''ತಯೋ!'' ಎಂಬುದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕದ ಉಪಸಂಹಾರವನ್ನು ''ವಿಷ್ಣಿತರಃ '' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಷ್ಣುರೇವ ಎಂಬ ಅವಧಾರಣದ ಅರ್ಥ

भावदीपः – एवेत्पुक्तिस्तु चतुर्णां मध्येऽन्यतमानिर्णयेऽपि पूर्वपक्षस्य न सन्देहादविशेषः । विष्ण्वितर एवेत्यवधारणसम्भवादिति दर्शयितुम् ।

उक्तमित्यन्तभाष्यतात्पर्यमाह – तस्यैवेति ।। 'तमेव' इति भाष्यं हेतुसाध्ययो-वैंच्यधिकरण्यनिरासाय व्याचष्टे – युभ्वादीति ।।

"ವಿಷ್ಣುರೇವ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವಧಾರಣವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸಾಲ್ಕರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರು ದ್ಯುಬ್ಬಾದ್ಯಾಯತನರಾಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಸಂದೇಹಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ "ವಿಟ್ಟ್ರತರಃ ಏವ" ಎಂಬ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. "ಉಕ್ಕಂ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕದ ಭಾಷ್ಕದ ತಾತ್ರರ್ಯವನ್ನು "ತಸ್ಟ್ರವ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ತಮೇವ" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕವು ಹೇತು ಹಾಗೂ ಸಾಧ್ಯಗಳಿಗೆ ವೃಧಿಕರಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ "ದ್ಯಭ್ಯಾದಿ" ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವಿಸಂವಾದವಲ್ಲ

भावदीपः – सूत्रविसंवादिनिरासाय स्वशब्दपर्यायात्मशब्दाच न प्रकृतिजीवाविभधीयेते इति तत्त्वनिर्णयोक्तमर्थमाह – स्वशब्देति ।। श्रुतौ स्वशब्दाभावाद्वाचकशब्दान्तरस्याप्यदर्शनादिति तष्टीकोक्तं तात्पर्यं ध्येयम् । अधिकं चन्द्रिकायाम् । तत्त्वित्यनुवृत्तस्यार्थः – विष्णुरेवेति ।। १ ।।

ಇಲ್ಲಿರುವ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವಿಸಂವಾರವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಶಬ್ಧಕ್ಷೆ ಪರ್ಯಾಯಶಬ್ಧವಾದ ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಬಲದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಲಿ ಜೀವರಾಗಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ- ಭಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ತತ್ವರ್ನಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿವಕ್ತೆಯಿಂದ "ಸ್ವಶಬ್ದ" ಇತ್ತಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟದೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಚಂದ್ರಿಕೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. "ತತ್ತು" ಎಂಬ ಅನುವೃತ್ತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಅರ್ಥವನ್ನು "ವಿಷ್ಯುರೇವ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಚೇತನ ಪದಾರ್ಥದ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಯು, ಚೇತನಪದಾರ್ಥದ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಚೇತನ ಹಾಗೂ ಅಚೇತನಗಳ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಗಿಂತ ಬ್ರಹ್ಮನ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಯು ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. 'ಅಜಾಯಮಾನೋ ಬಹುಧಾ ವಿಜಾಯತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಸಹ ಜನನವು ಇದೆಯೆಂಬುದು ಪ್ರಮಿತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಚೇತನ ಹಾಗೂ ಆಚೇತನಗಳ ಜನನಕ್ಕಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಜನನವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವವೆಂಬ ಜನನವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಚೈತನ್ನಾತಕ್ಷವಾದ ನಿತ್ಯವಾದ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆದ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನೇ ಏಷ್ಟುವಿನ ಜನನವೆನ್ನಬಹುದು. ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಜನನವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಮತ್ಸ್ವ, ಕೂರ್ಮ ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವವೇ ಜನನವೆನಿಸುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

'ಅಜಾಯಮಾನಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮಪರವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ತಮೇವಂ ವಿದ್ಯಾನಮ್ಯತ 'ಇಹ ಭವತಿ' 'ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಮುಕ್ರೋಪಸ್ಯಪ್ರತ್ವವೆಂಬ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಲಿಂಗವಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರೆ ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ವಿಷ್ಣುಪರವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ವಾಕ್ಕವೂ ವಿಷ್ಣುಪರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವಪರವಾಗಿ ಈ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಅರ್ಜ್ಗೆಸಬಾರದು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಭಾಗದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ ಆತ್ಮಶ್ರತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನೇ ಗೌಣವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು ಹೊರತು, ಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಆತ್ಮಶ್ರುತಿಗೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು.

ರುದ್ರಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವೂ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಸ್ಟೃತಿಗಳಿಂದ ರುದ್ರ, ಅಂತಕ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ಬಗಳಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯೋಪಸ್ಪಸ್ವತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಪಪ್ಯವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् - ॥ मुक्तोपसृष्यव्यपदेशात् ॥ २ ॥

'ಅಮೃತಸ್ಕೈಷ ಸೇತುಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಕ್ತರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತನಾದವನು ಭಗವಂತನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗೌಣನಾದ ಜೀವನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು.

ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಕಾಯತನನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ; ಹೊರತು ಬೇಲೆಯವರಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಮುಕ್ರೋಪ-ಸೃಪ್ಯವ್ಯಪದೇಶಾಶ್ = ಇದು ಭಾವಪ್ರಧಾನನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ದ್ಯುಭ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ 'ಅಮೃತಸ್ಕೈಷ ಸೇತು:' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಕ್ತಪ್ರಾಪ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಜೀವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಮುಕ್ತಪ್ರಾಪ್ಕನೇ ಆತ್ಮಶಬ್ದವಾಚ್ಯ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – 'अमृतस्यैष सेतुः' (मुं. २-२-५.) इति ।

ಅನುವಾದ - ಮುಕ್ತರಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಅತ್ವಶಬ್ರವಾಚ್ಯನೆಂದು 'ಅಮೃತಸ್ಥೈಷ ಸೇತು:' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ದ್ಯುಭಾ್ವವ್ಯಾಯತನ-ನಾಗುತ್ತಾನೆ.

> ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಆತ್ಮಶಬ್ಧವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಜೀವನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆತ್ಮಶಬ್ಧವಾಚ್ಯನಾದ ಜೀವನನ್ನೇ ಏಕೆ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

> ಅಮೃತಸ್ಕ = ಮುಕ್ತರ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ, ಏಷಃ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಸೇತು: = ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ ಮುಂಡಕಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದೆ.

ಮುಕ್ತಪ್ರಾಪ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ

```
ब्रह्मसूत्रभाष्यम् –
```

'ब्रह्मविदाप्नोति परम् ।' (तै. २–१.) 'नारायणं महाज्ञेयं विश्वाऽत्मानं परायणम्' (महाना.११)

'मुक्तानां परमा गतिः' (महाभा.)

'एतमानन्दमयमात्मानमुपसङ्कामति' (तै. २–८.)

इत्यादिना तस्यैव मुक्तप्राप्यत्वव्यपदेशात् ।

ಅನುವಾದ - ತೈತ್ತಿರೀಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ - 'ಯಾರು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವಕು ಬ್ರಹ್ಮನಕ್ಕೇ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು. ಮಹಾನಾರಾಯಣೋಡನಿಷಕ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಎಲ್ಲ ಜಗತ್ತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಶ್ವನಾದ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಆಶ್ರಯಸಿಕೊಂಡಿದೆ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ 'ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಮುಖ್ಯಾಶ್ರಯನಾಗಿರುವವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಆನಂದಸ್ವರೂಪನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮುಕ್ಕರು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮುಕ್ತರಿಂದ ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕು.

> ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ --ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತಪ್ರಾಪ್ಯತ್ವತ್ವ ಹೇತುವಾಗಿದೆ-ಯುಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ = ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದವನ್ನು, ಪರಂ = ಮೋಕ್ಷವನ್ನು, ಆಪ್ಟೋತಿ = ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ಮಹಾಪ್ತೇಯಂ = ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಅರ್ಹನಾದ, ವಿಶ್ವಾತ್ಯಾನಂ = ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪನಾದ,

ನಾರಾಯಣಂ = ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಪರಾಯಣಂ ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಆಶ್ರಯನನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿ.

ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಾನಾಂ = ಮುಕ್ತರಿಗೆ, ಪರಮಾಗತೀ = ಮುಖ್ಯಾಶ್ರಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಮತ್ತು ಆನಂದಮಯಂ = ಆನಂದಸ್ವರೂಪನಾದ, ಏತಂ = ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ಧ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ, ಆತ್ಕಾನಂ = ಪರಮಾತ್ಯನನ್ನು, ಉಪಸಂಕ್ರಾಮತಿ = ಮುಕ್ತರು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ಕಾದಿನಾ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ, ತಸ್ಕೈದ = ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇ, ಮುಕ್ತಪ್ರಾಷ್ಕೃತ್ವಕ್ಷಪದಣಾತ್ = ಮುಕ್ತರಿಂದ ಹೊಂದುವಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ.

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಪ್ಯತ್ವವೆಂದರೆ ಏನು ?

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् –

'बहुनाऽत्र किमुक्तेन यावच्छेतं न गच्छति । योगी तावन्न मुक्तः स्यादेष शास्त्रस्य विनिर्णयः ॥'

इत्यादित्यपुराणे ।।२।।

'ಹೆಚ್ಚು' ಏಕೆ ಮಾತನಾಡಬೇಕು? ಯಾರು ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಶೈತದ್ವೀಪವೆಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅವನ ದರ್ಶನವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ತನಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛಾರೂಪವಾದ ಆವರಣವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರ' ಹೀಗೆ ಅದಿತೃಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

> ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅತ್ರ = ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಬಹುನಾ = ಹೆಚ್ಚಾದ, ಉಕ್ತೇನ = ಹೇಳುವುದರಿಂದ, ಕಿಂ = ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಯೋಗೀ = ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಯು ಯಾವತ್ = ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ, ಶೈಕಂ = ಶೈಣತ್ಪಿದ್ದದಲ್ಲಿರುವ ಭಗವಂತನನ್ನು, ನ ಗಚ್ಚಿತಿ = ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲವೊೇ, ಶಾವತ್ = ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ, ಮಾರ್ಕ = ಮುಕ್ಷನು, ನ = ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ವಿಷ್ = ಇದೇ, ಶಾಶ್ವಭ್ಯ = ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಗಳ, ನಿರ್ಣಯ: = ನಿಶ್ಚಯವು, ಇತಿ =

ಹೀಗೆ, ಆದಿತ್ಯಪುರಾಣೇ = ಆದಿತ್ಯಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತಪ್ರಾಪ್ಯನಾಗಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವೇ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನೂ ಸಹ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

_ ಮುಕ್ಕರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಶೈತದ್ವೀಪ

सत्तर्करीपाविकः – 'ब्रह्मविदाप्नोति परम्' इत्यादिवचनान्तरैः विष्णुरेव हि मुक्ताअयत्वेनोच्यते । तदाइ – मुक्तेत्यादिना ।। पराणां मुक्तानाम् अयनं श्रुतं श्वेतद्वीपाख्यं विष्णुस्थानमित्यर्थः ।

'ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಪ್ಕೋತಿ ಪರಮ್' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಮಾತುಗಳಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಕ್ತಂಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನೇ ಪ್ರಕೃತ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ನಾರಾಯಣಂ ಮಹಾಜ್ಞೆಯಂ ವಿಶ್ವಾಶ್ಟಾನಂ ಪರಾಯಣಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಪರಾಯಣಂ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪವೆಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ಥಾನವು ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಆರ್ಥ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕ<u>ಾ</u>

ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದೇ ?

तत्त्रप्रकाशिका – ननु विष्णौ मुख्योऽप्यात्मशब्दो जीवलिङ्गबलादमुख्यार्थः किं न स्यात् । तथा च न विष्णोर्युभ्वायायतनत्वमित्याशङ्कां परिहरत्सूत्रमुपन्यस्य तद्पात्तश्रुतिमेवोदाहरति – मुक्तेति ।। ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಬಹುಧಾ-ಜಾಯಮಾನತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಜೀವನ ಲಿಂಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇಕೆ ಸ್ವೀಕರಿಸದಾರರು? ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾದ ಜೀವನೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ವಿಷ್ಣು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ, ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನೇ ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಮುಕ್ತ" ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಕದಿಂದ.

ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನೇ ಮುಕ್ತರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ಯ

तत्त्वप्रकाशिका – नाऽत्मशब्दस्यामुख्यार्थत्वं परिकल्प्य युभ्वायायतनत्त्व-मन्यत्र नेतुं शक्यम् । युभ्वायायतनस्य मुक्तप्राप्यत्वोक्तेर्विष्णुत्व-निश्चयादित्यर्थः । 'अमृतस्य' इति जातावेकवचनम् । मुक्तप्राप्यत्वं कुतो विष्णुत्वनिश्चायकम्? इत्यत आह – ब्रह्मविदिति ।।

ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾದ ಜೀವನೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಪರಿಕಲ್ಪಿಸಿ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನುಬೇರೆ ಕಡೆ ಒಯ್ಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗಿದ್ದಾನೋ ಅಂತಹವನು ಮುಕ್ತರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಬೇಕು. 'ಅಮೃತಸ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಏಕವಚನವು ಸಮುದಾಯಾಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿದೆ. ಮುಕ್ತಪ್ರಾಪ್ಮತ್ವವು ಹೇಗೆ ವಿಷ್ಣುನಿಶ್ಚಾಯಕೆ? ಎಂಬ ಪ್ರತ್ನೆಗೆ "ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್"' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬೇರೆಯವರು ಮುಕ್ತರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ಯರಲ್ಲ

तत्त्वप्रकाशिका – पराणां मुक्तानामयनमाश्रयः । एतद्वाक्यैरस्तु विष्णोर्मुक्तप्राप्यत्वं तदन्यस्यापि किं न स्यादित्यत आह – बहुनेति ।।२।।

''ಪರಾಯಣಂ'' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಪರ'ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಅಯನಂ' ಎಂದರೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದರ್ಥ. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮುಕ್ತಪ್ರಾಪ್ಯತ್ವಧರ್ಮವು ಬರಲಿ, ಆದರೆ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿಯೂ ಬರಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ''ಬಹುನಾ'' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ

ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ

भावदीपः – मुक्तोपसृप्यव्यपदेशात् ।। सूत्रे चशब्दाभावात् पूर्वहेतोर-न्ययोपपत्तिनिरासकत्वेनावतारयति – नन्विति ।।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ''ಚ'' ಶಬ್ದವಿಲ್ಲದಕಾರಣ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹೇತು ಆನ್ಯಥಾ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ನನು" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯದ ಅಧ್ಯಾಹಾರವು ಆವಶ್ಯಕ

भावदीपः – इत्यन्तभाष्यस्य स्त्रेणान्वयमुपेत्य भावप्राधान्येन योग्यसाध्याध्याहारपूर्वं स्त्रार्थमाह – नाडत्मशब्दस्येति ।। मुकानामिति वाक्यमनुरुद्धचाऽह – जाताविति ।।

"ಇತಿ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯತನಕದ ಭಾಷ್ಕಕ್ಕೆ ಆನ್ವಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಭಾವಪ್ರಧಾನ ನಿರ್ದೇಹದಿಂದ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೆಣೆಂಬ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ನಾ.ತತ್ತಶಬ್ದಸ್ಯ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. "ಮುಕ್ತಾನಾಂ" ಎಂದು ಬಹುವಚನವಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ "ಜಾತಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

'ವಿಷ್ಣುರೇವ' ಎಂದೇಕೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು ?

भावदीपः – भाष्ये तस्यैवेत्यस्य विष्णोरेवेत्यर्थमुपेत्यावतारयति – मुक्तप्राप्यत्वमिति ।। प्रकृतोपयोगायार्थमाह – पराणामिति ।। ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ "ತಸ್ಟ್ರವ" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ವಿಷ್ಣುವಿಗಷ್ಟ್' ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಮುಕ್ತಪ್ರಾಷ್ಕತ್ವಂ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು "ಪರಾಣಾಂ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

'ಪರಾಣಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – विश्वात्मानं विश्वस्वामिनम् । द्वितीयान्तानां 'तद् विश्वमुपजीवति' इति पूर्वोक्तकर्तृक्रियाभ्यामन्वयः ॥ २ ॥

''ವಿಶ್ವಾಶ್ಯಾನಂ''ಎಂಬ ಶಬ್ಲಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದವನನ್ನು ಎಂದರ್ಥ. ದ್ವಿತೀಯಾಂತವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಕರ್ತೃಕ್ರಿಯೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ – 'ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಸಪ್ಯ ವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ವಿಷಯವಾಕ್ಕಕ್ಕೆ ಂತ ಸ್ವಲವೇ ವ್ಯವಹಿತವಾದ ಲಿಂಗವೆಂಬ ಸಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ವಿಷಯವಾಕ್ಕಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಸಪ್ಪತ್ತವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಅನಂತರ ಈ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದ್ದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನನಾಗಿರುವವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನನ್ನಲು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಕ್ಷಬ್ಬವನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. ಅದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಯಪ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಬೇನತ್ತಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸವಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಕ್ಷಿತಿಯನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದಮೇಲೆ ಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗದಿಂದ ಜೇವನಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಕ್ಷಿಪ್ಪನ್ನು ಆಕ್ಟೇಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಆಕ್ಟೇಪವನ್ನು ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗದಿಂದ ಜೇವನಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಕ್ಷಿಪ್ಪನ್ನು ಅಂದರೆ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಆಕ್ಟೇಷದ ನಿರಾಕರಣೆಕಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರತುತ್ತಿದೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಆಕ್ಟೇಷದ ನಿರಾಕರಣೆಕಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರತುರುವುದರಿಂದ ಬೆ ಶಬ್ದರ ಆವಕ್ಟಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಜಾಯಮನುತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಬರುವ ಆಕ್ಟೇಪಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಈ ಸೂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಹೊರಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಉಪಸ್ಕಪ್ಕತ್ವ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿಗೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸೇತು ಶಬ್ದದಿಂದ 'ಪ್ರಾಪ್ಯಾಂತರರಹಿತತ್ವೇ ಸತಿ ಪ್ರಾಪ್ಕತ್ವಮ್' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಅರ್ಚರ್ಲೋಕ, ಅಹರ್ರೋಕ ಇವುಗಳ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಅಯಾ ರೋಕಗಳ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮುಕ್ತಪ್ರಾವ್ಯತ್ವವು ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸೇತು ಕಬ್ಬದಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಪ್ರಾವ್ಯರಿರಬಾರದು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಪ್ನನಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ತಿಸಬೇಕು, ಈಗ ವಿಷ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಯಾರನ್ನೂ ಸಹ ಹೊಂದರ ಕಾರಣ ಮುಕ್ತಪ್ರಾವ್ಯತ್ವವು ಏಷ್ಯುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅಮೃತಸ್ಕೃಷ ಸೇತು:' ಎಂಬ ಸೇತುವದ ಘಟಿತವಾಗಿರುವಂತಹ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, 'ಪರಾತ್ರರಂ ಪುರುಷಮುಪ್ಪತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸೇತು ಪದವು ಹಕ್ಕುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅದ್ದರಿಂದ ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಯಪ್ಪತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ವ್ಯಭಿಚಾರಾದಿ ದೋಷಗಳು ಬರುವದಿಲ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ನಾಽನುಮಾನಮತಚ್ಚಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् – ॥ नाऽनुमानमतच्छब्दात् ॥ ३ ॥

ಅನುಮಾನಸಿದ್ದವಾದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವುಳ್ಳ ಆನುಮಾನಂ = ಪಾಶುಪತ, ಸಾಂಖ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರುದ್ರಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳು ದ್ಯುಭಾದಿಲೋಕಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಗಳು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಆನುಮಾನಮ್ = ಅನುಮಾನಸಿದ್ದವಾರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಪಾಶುಪತಾದ್ಕಾಗಮಗಳಿಂದ ದ್ಯುಫ್ಘಾರಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರೆಯನೆಂದು ಊಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರುದ್ರ, ಪ್ರಧಾನ ಮೊದಲಾದವುಗಳು, ನ = ದ್ಯುಫ್ಘಾಧ್ಯಾಶ್ರೆಯರು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಅತಚ್ಛದ್ದಾತ್ = ಭಸ್ಕರರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ಬಗಳು ಉಗ್ರತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಇಲ್ಲರಿರುವುದರಿಂದ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಕ

ರುದ್ರನು ದ್ಯುಭ್ರಾಧ್ಯಾಯತನನಲ್ಲ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – नानुमानात्मकाऽगमपरिकल्पितरुद्रोऽत्र वाच्यः ।

ಅನುವಾದ - ಅನುಮಾನರೂಪವಾದ ಶೈವಾಗಮದಿಂದ ಕಲ್ಪಿತನಾದ ರುದ್ರನು ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನೆಂದು ಅಥರ್ವಣಶ್ರತಿಯಿಂದ ಸಾಧಿಸ-ಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

> ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ರುದ್ರಾದಿಗಳೇ ದ್ಯು ಭ್ರಾದ್ಯಾಯತನರಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

> ಆತ್ರ = ಅಥರ್ವಣಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ, ಅನುಮಾನಾಗಮಪರಿಕಲ್ಲಿತ: = ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲದ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಅಥವಾ ಶೈವಾಗಮದಿಂದ ಕಲ್ತಿತನಾದ, ರುದ್ರ: = ರುದ್ರನು, ಆತ್ರ = ಅಥರ್ವಣಶ್ರುತಿಯಿಂದ, ನ ವಾಚ್ಯ: = ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ರುದ್ರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಯಾವುದೇ ಲಿಂಗಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – भस्मधरोग्रत्वादितच्छन्दाभावात् ।

ಅನುವಾದ - ಏಕೆಂದರೆ ರುದ್ರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಭಸ್ತಥರ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳಾಗಲೀ ಉಗ್ರತ್ತ, ಕ್ರೂರತ್ತಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಾಗಲೀ ಇಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿ ಹೇತುಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಗ್ಯದರ = ಭಸ್ಮವಿಭೂಷಿತನು, ಉಗ್ರತ್ವ = ಭಯಂಕರನು, ಇವೇ ಮೊದಲಾದ, ತಚ್ಚನ್ಯಾ = ರುದ್ರಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ಬಗಳು ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಗಳು, ಆಭಾವಾತ್ = ಇಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸದ ಕಾರಣ ವಿಷ್ಣುವೇ ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿವೆ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – 'सोऽन्तकः स रुद्रः स प्राणभृत् स प्राणनायकः स ईशो यो हरिर्योऽनन्तो यो विष्णुर्यः परोवरीयान्' इत्यादिना प्राणग्रन्थिरुद्र त्वादेर्विष्णोरेवोक्तत्वात ।

ಅನುವಾದ - ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಸಂಹಾರಕಾರಣನೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿದೆಯೋ ಅವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ರುದ್ರನೆಂದು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೋ ಅವನೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ-ಧಾರಕನೆಂದೂ, ಸಕಲಪ್ರಾಣಿನಿಯಾಮಕನೆಂದೂ, ಈಶ್ವಶತ್ತುವಾಚ್ಯನ್ನೂ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನ್ನೂ, ಬ್ರಹ್ನಬ್ಬನ್ನು ಮುತ್ತಿಪ್ಪಾಣಿಸುತ್ತಿನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ನಬ್ಬನ್ನು ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಶೇಷ್ಠಗಳೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅನೇಶ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಅಧಾರದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣ್ಯಂಥಿತ್ಯ ರುದ್ರಕ್ಷ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ.

> ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಆಥರ್ವಣೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾದಿ ಜ್ಞಾಪಕವಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು ಆದರೆ ಮಹಾನಾರಾಯಣೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾಧಾರತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಾಖ್ಯಾ-ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ರುದ್ರನನ್ನು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಪವೇ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ತೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

> ಯಃ = ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು, ಹರೀ = ಹರಿಯೆಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಧ - ನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಯಃ = ಯಾವಾತನು, ಅನಂತಃ = ನಾಶವಿಲ್ಲದವನು, ಯಃ = ಯಾವಾತನು, ವಿಷ್ಣು = ವಿಷ್ಣುಪದವಾಚ್ಯನೋ, ಸಃ = ಅವನೇ, ಅಂತಕಃ = ಅಂತಕ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು, ಸಃ = ಅವನೇ, ರಾಣ್ಯುತ್ = ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನು, ಸಃ = ಅವನೇ, ಪ್ರಾಣಪಾರ್ಯಃ = ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನು, ಸಃ = ಅವನೇ, ಈಶಃ = ಈಶ್ವರಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು, ಮತ್ತು ಪರಃ = ಸರ್ವೋತ್ರಮನು, ಪರೋದಂಬಯನ್ = ರುದ್ರನಿಂದ ರುತ್ತಮಳಾದ ಸರಸ್ವತೀದವಿಗಿಂತ ಶೈಷ್ಠನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದವಿಗಿಂತ ಯತ್ತಮಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದವಿಗಿಂತ ಯತ್ತಮಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದವಿಗಿಂತ ಯತ್ತಮಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದವಿಗಿಂತ ಯತ್ತಮಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದವಿಗಿಂತ ನಿನಿರುವವನು, ಇತ್ತಾದಿಕಾ =

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ, ಪ್ರಾಣಗ್ರಂಥ = ಪ್ರಾಣಾಧಾರಕತ್ವ , ರುದ್ರತ್ವಾಡೇ: = ರುದ್ರಾದಿ ಪದವಾಚ್ಯತ್ವ ಮೊದಲಾವುಗಳು, ವಿಷ್ಣೋರೇವ = ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮಾತ್ರ, ಉಕ್ತತ್ವಾತ್ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – ब्रह्माण्डे च –

'रुजं द्वावयते यस्माद् रुद्रस्तस्माज्जनार्दनः । ईशानादेव चेशानो महादेवो महत्त्वतः ॥ पिवन्ति ये नरा नाकं मुक्ताः संसारसागरात् । तदाधारो यतो विष्णुः पिनाकीति ततः (श्रुतः)स्मृतः^(१) ॥ शिवः सुखात्मकत्वन शर्वः शंरोधनाद्धरिः । कृत्त्यात्मकमिमं देहं यतो वस्ते प्रवर्तयन् ॥ कृत्तिवासास्ततो देवो विरिश्चश्च विरेचनात् । बृंहणाद् ब्रह्मनामाऽसावैश्वयादिन्द्र उच्यते ॥

ಅನುವಾದ - ಬ್ರಹ್ಮಾಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ – 'ರೋಗವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದರಿಂದ ಜನಾರ್ವನನು ರುದ್ರನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜಗತ್ತನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಈಶಾನ ಶಬ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ್ಯರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅತಿಹಾದ್ಯವ ಎಂಬ ಶಬ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನ್ನು ಸಂಸಾರಸಾಗರದಿಂದ ಮುತ್ತರಾದವರು ಪರಮುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಕಾರಣ ಅವರು ಪಿನಾಕರು ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹವರಿಗೆ ಆಧಾರನಾದ್ದರಿಂದ ಭಗವಂತನಿಗೆ 'ಪಿನಾಕೀ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ಶಿವ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಉತ್ತಮಜೀವರ ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಮೋಕ್ಷದ ತನಕ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಾರದಂತೆ ತಡೆ ಹಿಡಿಯುವ ಕಾರಣ ಶರ್ವ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜಗತ್ತನ್ನು ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಹೊರಪಾತುವುದರಿಂದ ವಿರಿಷ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಒಗತ್ತನ್ನು ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಹೊರಪಾತುವುದರಿಂದ ವಿರಿಷ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪಶ್ಚಯಾದರುವಾಗಿ.

⁽೧) 'ಶ್ರುತಃ ಎಂಬ ಪ್ರಚಲಿತ ಪಾಠ, 'ಸ್ಮೃತಃ' ಎಂಬುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಪಾಠ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸಮಾಖ್ಯಾಶ್ರುತಿಯಿಂದ ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತಂಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೇ ಚ = ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪುರಾಣದಲ್ಲೂ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ

ಜನಾರ್ದನ: = ಶ್ರೀಮನ್ವಾರಾಯಣನು, ರುಜಂ = ಸಂಸಾರರೋಗವನ್ನು, ದ್ರಾವಯತೇ = ನಾಶಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ತಸ್ತಾತ್ = ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ರುದ್ರಃ = ರುದ್ರ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಮತ್ತು ಈಶಾನಾತ್ = ಜಗತ್ತನ್ನು ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡುವ ಕಾರಣ, ಈಶಾನಃ = ಈಶ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಮಹತ್ವತಃ = ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ್ದರಿಂದ, ಮಹಾದೇವಃ = ಮಹಾದೇವಶಬ್ದವಾಚ್ಚನು. ಸಂಸಾರಸಾಗರಾತ್ = ಸಮುದ್ರದಂತಿರುವ ಸಂಸಾರದಿಂದ, ಮುಕ್ತಾ: = ಮುಕ್ತರಾದ, ಯೇ ನರಾ: = ಯಾವ ಸಜ್ಜನರು, ನಾಕಂ = ದುಃಖರಹಿತವಾದ ಸುಖವನ್ನು, ಪಿಬಂತಿ = ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೋ, ಯತಃ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ತೇಷಾಂ = ಅಂತಹ ಮುಕ್ತರಿಗೆ, ವಿಷ್ಣು = ಭಗವಂತನು, ತದಾಧಾರಃ = ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ತತಃ = ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ, ಪಿನಾಕೀ = ಪಿನಾಕೀ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ, ಶ್ರುತಃ = ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಮಿತನಾದವನು. ಹರೀ = ಪರಮಾತ್ಮನು, ಸುಖಾತ್ಮಕತ್ತಾತ್ = ಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ, ಶಿವಃ = ಶಿವಶಬ್ದವಾಚ್ಚನು, ಶಂ = ಸುಖವನ್ನು, ರೋಧನಾತ್ = ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ತಡೆದು ಹಿಡಿದಿದ್ದರಿಂದ, ಶರ್ವ: = ಶರ್ವಶಬ್ಧ-ವಾಚ್ಯನು. ಕೃತ್ತಾತ್ವಕಂ = ಚರ್ಮಮಯವಾದ, ಇಮಂ = ಈ, ದೇಹಂ = ಶರೀರವನ್ನು, ಪ್ರವರ್ತಯನ್ = ಪ್ರೇರಣೆಮಾಡುವವನಾಗಿ, ಯತ: = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ವಸ್ತೇ = ವಾಸ ಮಾಡಿದ್ದಾನೋ, ತತಃ = ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ಕೃತ್ತಿವಾಸಾ: = ಕೃತ್ತಿವಾಸಾ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ವಿರೇಚನಾತ್ = ಜಗತ್ತನ್ನು ಹೊರಹಾಕುವುದರಿಂದ, ವಿರಿಂಚ: = ವಿರಿಂಚ ಪದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನು, ಬೃಂಹಣಾತ್ = ಪೂರ್ಣನಾದ್ದರಿಂದ, ಅಸೌ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಬ್ರಹ್ಮನಾಮ = ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು, ಐಶ್ವರ್ಯಾತ್ = ಐಶ್ವರ್ಯವುಳ್ಳವ-

ನಾದ್ದರಿಂದ, ಇಂದ್ರ: = ಇಂದ್ರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು, ಹೀಗೆ, ಉಚ್ಯತೇ = ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.(ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾನೆ).

ನಾನಾವಿಧ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – 'एवं नानाविधैः शब्दैरेक एव त्रिविक्रमः । वेदेषु सपुराणेषु गीयते पुरुषोत्तमः ।।' इति ।

ಅನುವಾದ - ಹೀಗೆ ಅನೇಕವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅನೇಕಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಕೋತ್ರಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

> ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಹಾಯೋಗವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ವಿದ್ವದ್ ರೂಢಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

> ಬವಂ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ, ನಾನಾವಿಧ್ಯೆ: = ಅನೇಕವಿಧವಾದ, ಶಚ್ಚಿ: = ಪದಗಳಿಂದ, ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ: = ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ, ಏಕ ಏವ = ಒಬ್ಬನೇ ಭಗವಂತನು, ಸಪುರಾಣೀಮ = ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾದ, ದುದೇಷು = ಶ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಪುರುಷೋತ್ತಮ: ಇತಿ = ಕ್ಷರಾಕ್ಟರ-ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನೆಂದು, ಗೀಯತೇ = ಕರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

> > ವಾಮನಪುರಾಣದಿಂದ ಸರ್ವಶಬ್ದ ವಾಚ್ಕತ್ವ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – वामने च –

'न तु नारायणादीनां नाम्रामन्यत्र सम्भवः । अन्यनाम्नां गतिर्विष्णुरेक एव प्रकीर्तितः ।।' इति ।

ಅನುವಾದ - ವಾಮನಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗಿದೆ – ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ನಾರಾಯಣ ಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳು ಬೇರೆ ಯಾರನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು. ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಇದರಂತೆ ನಾರಾಯಣಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೂ ಸಹ ರುದ್ರಪರವೇ ಆಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಾಮನೇ ಚ = ವಾಮನಪುರಾಣದಲ್ಲೂ ಹೀಗಿದೆ. ನಾರಾಯಣಾದೀನಾಂ

= ನಾರಾಯಣ ಮೊದಲಾದ, ನಾಮ್ಕೂಂ = ನಾಮಾತ್ಮಕವಾದ
ಪದಗಳಿಗೆ, ಅನ್ಯತ್ರ = ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ,
ಸಂಭವಃ = ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ತವು, ನತು = ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ, ಅನ್ಯನಾಮ್ಕೂಂ =
ರಮದಲಾದ ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ, ವಿಷ್ಣು = ನಾರಾಯಣಾನು, ಏಕ
ಏವ = ಒಬ್ಬನೇ, ಗತಿ: = ಅಶ್ರಯನು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ,
ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ = ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಕರಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ನಾರಾಯಣನು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – स्कान्दे च –

'ऋते नारायणादीनि नामानि पुरुषोत्तमः । प्रादादन्यत्र भगवान् राजेवर्ते स्वकं पुरम् ।।' इति ।

ಅನುವಾದ - ಸ್ಕಾಂದಪುರಾಣದಲ್ಲೂ ಹೀಗಿದೆ 'ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ರಾಜನಾದವನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಉಳಿದ ಸಾಮಂತರಾಜರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡುತ್ತಾನೋ ಅದರಂತೆ ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಭಗವಂತನು ನಾರಾಯಣ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷವಾದ ತನ್ನ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನ ಹೆಸರೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ರುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಂತೆ ನಾರಾಯಣಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೂ ಸಹ ರುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಏಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಾರದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ಕಾಂದೇ ಚ = ಸ್ಕಾಂದಪುರಾಣದಲ್ಲೂ, ನಾರಾಯಣಾದೀನಿ = ನಾರಾಯಣ ಮೊದಲಾದ, ನಾಮಾನಿ = ಹೆಸರುಗಳನ್ನು, ಋತೇ = ಬಿಟ್ಟು,

ನಾಮಾನಿ = ಉಳಿದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು, ಅನ್ನತ್ರ = ಬೇರೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ, ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ = ಕ್ಷರಾಕ್ಷರಪುರುಷಶ್ವೇಷ್ಠವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಪ್ರಾದಾತ್ = ಕೊಟ್ಟನು. ಹೇಗೆಂದರೆ ರಾಜಾ = ಮಹಾರಾಜನು, ಸ್ವಕಂ ಪುರಮ್ = ತನ್ನ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಋತೇ = ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ ಊರುಗಳನ್ನು, ಇವ = ಹೇಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೋ ಹಾಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇತಿ = ಹೀಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹಂಚಿದ ಬಗ್ಗೆ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – 'चतुर्मुखः शतानन्दो ब्रह्मणः पद्मभूरिति । उग्रो भस्मधरो नद्गः कपालीति शिवस्य च । विशेषनामानि ददौ स्वकीयान्यपि केशवः ।। इति च ब्राह्मे ।।३।।

ಅನುವಾದ - ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಚತುರ್ಮುಖ, ಶತಾನಂದ, ಪದ್ಯಭೂ: ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನೀಡಿದನು. ಶಿವನಿಗೆ ಉಗ್ರ, ಭಸ್ನಧರ, ನಗ್ನ, ಕಪಾಲಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನೀಡಿದನು. ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ನೀಡಿದನೆಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಪುರಾಣವು ಹೇಳಿದೆ.

> ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಹಾಗಾದರೆ ರುದ್ರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲವೂ ಭಗವಂತನದ್ದೇ ಆದಲ್ಲಿ ಭಸ್ಕದರ ಉಗ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ರುದ್ರನನ್ನು ಏಕೆ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

> ್ರುಹ್ಮಣಃ = ಚತುರ್ಮಾಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ, ಚತುರ್ಮಾಖ: ಚತುರ್ಮಾಖನೆಂದು, ಶತಾನಂದ: = ಶತಾನಂದನೆಂದು, ಪದ್ನಚೂ: = ಪದ್ಮಜನೆಂದು, ಶಿವಸ್ಥ = ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ, ಉಗ್ರ: = ಉಗ್ರನು, ಭಸ್ಥರರ: = ಭಸ್ತ್ರದರನು, ನಸ್ಥ: ದಿಗಂಬರನು, ಕಪಾಲಿ = ಕಪಾಲಿಯ ಇತ್ತಾರಿ. ಹೆಸರುಗಳನ್ನು, ಸ್ಥಕೀಯಾನಿ = ತನ್ನದೇ ಆದ, ವಿಶೇಷನಾಮಾನಿ =

ಕೆಲವು ವಿಶೇಷಹೆಸರುಗಳನ್ನು, ಕೇಶವ: = ಬ್ರಹ್ಕರುದ್ರಾದಿ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು, ದದೌ = ನೀಡಿದನು. ಇತಿ ಚ = ಹೀಗೂ ಕೂಡ, ಬ್ರಾಷ್ಮೇ = ಬ್ರಹ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದ ಮೇಲೆ ಬಂದ ಆಕ್ಷೇಪದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ

सत्तर्कदीपाविद्धः – यदुक्तं 'रुद्रो युभ्वायाश्रयः' इति, तन्निराकुर्वत् सूत्रं पिठत्वा व्याचष्टे – नानुमानमित्यादिना ।। अनुमानम् = अनुमानसम्बन्धीत्यर्यः। यद्वचनं रुद्रप्रापकमुदाहृतं 'प्राणानां ग्रन्थिरसि' इति तद्विष्णौ श्रुत्या 'रुजं द्रावयते' इत्यादि पुराणवाक्यैश्च घटयति । सोऽन्तक इति ।। 'असुरं शं निरुद्धवित' इति शर्व इत्यर्थः । नच 'नारायणं महाज्ञेयम्' इत्यादि श्रुतयो रुद्रादिषु घटन्तामिति वाच्यम् । तेषु नारायणादिशब्दासम्भवात्। तदाह – नत्विति।। एतदेव विवृणोति – ऋत इति ।।

ರುದ್ರನೇ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರವು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನು ಭಾಷ್ಕೃತಾರರು 'ನಾನುಮಾನಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಭ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆನುಮಾನಮ್' ಎಂಬ ಶಬ್ಧಕ್ಷ್ಮೆ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣವು ರುದ್ರನೇ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಆಧಾರವಾಗಿತ್ತು, ಅದನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ 'ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಗ್ರಂಥರಿಸಿ' ಎಂಬ ಶುತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ರುಜಂ ದ್ರಾವಯತೇ' ಎಂಬ ಪುರಾಣವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೂಡ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಸೋತಂತಕೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

'ಶಿವಃ ಸುಖಾತಕೃತ್ವೇನ ಶರ್ವಃ ಶಂರೋಧನಾದ್ದರು:' ಎಂಬ ಸಂಬೋಧನಾದಲ್ಲಿರುವ 'ಶರ್ವ' ಎಂಬ ಶಬಕ್ಷೆ ಅಸುರ ಜನರ ದುಃಖವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವವನು ಎಂದರ್ಥ.

'ನಾರಾಯಣಂ ಮಹಾಜ್ಞೇಯಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಸಾವಕಾಶ-ವಾಗಬಾರರು? ಎಂದು ಪ್ರತ್ನಿಸಬಾರರು. ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಆತ್ಯಂತ ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿವೆ. ಇದನ್ನೇ 'ನ ತು ನಾರಾಯಣಾದೀನಾಮ್' ಎಂಬ ಸ್ಯಾರದಪುರಾಣವು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸ್ಯಾರವಪುರಾಣದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ 'ಯತೇ ನಾರಾಯಣಾದೀನಿ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಶ್ಯೋಕವು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ರುದ್ರ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳೇಕೆ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನರಲ್ಲ

तत्वप्रकाशिका – ननु प्रागुक्तरीत्या रुद्रप्रकृत्योः किं न स्याद् युभ्वायायतनत्वमित्याशङ्कां परिहरत्त्सूत्रं पठित्वा व्याचष्टे – नानुमानमिति ॥

ಆಕ್ಷಣ – ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ರುದ್ರ, ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಏಕೆ ಒಪ್ಪದಾರದು? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹಾರಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ "ನಾನುಮಾನಮ್" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ರುದ್ರಾದಿ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶಬ್ದಗಳೇ ಇಲ್ಲ

तत्वप्रकाशिका – प्रागुकानुमानसिद्धप्रामाण्ये पाशुपतावागमे सर्वाश्रयत्वेन (परिकल्पिते) कल्पिते रुद्रप्रधाने अत्र प्रकरणे सर्वाधारतया प्रतिपाचे न भवतः । तच्छृतिलिङ्गाचभावादिति भावः ।

ಹಿಂದ ಹೇಳಿದಂತೆ ಯಾವ ಆಗಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೋ ಅಂತಹ ಪಾಶುಪತಾದ್ಕಾಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಶ್ರಯವೆಂದು ಕಲ್ತಿತವಾದ ರುದ್ರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಧಾನಗಳು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ಮೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ, ರುದ್ರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಧಾನರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶಬ್ದವಾಗಲೀ ಲಿಂಗವಾಗಲೀ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಾದ ಅನುಮಾನವು ದುಷ್ಟವಾಗಿದೆ

तत्वप्रकाशिका – आगमप्रामाण्यसाधकानुमानं तु फलविसंवादिरुद्रादिवा क्यदृष्टान्तेन विप्रतिपञ्चवाक्याप्रामाण्यसाधनसम्भवात् प्रतिपक्षग्रस्तमतिप्रसङ्गदुष्टं चेत्युपेक्ष्यम् ।

ಪಾಶುಪತಾದ್ಯಾಗಮಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾದ ಯಾವ ಅನುಮಾನವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗೆ ಸಮ್ಯತವಾಗಿದೆಯೋ ಅಂತಹ ಅನುಮಾನವು ಫಲವಿಸಂವಾದಿಯಾದ ರುದ್ರಾದಿವಾಕ್ಕದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ವಿಪ್ರತಿಪನ್ನವಾದ ವಾಕ್ಕಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಪಾಶುಪತಾದ್ಯಾಗಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಾಧಕವಾದ ಅನುಮಾನವು ಸತ್ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷವೆಂಬ ಹೇತ್ಪಾಭಾಸದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಅಸಾಧಕವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಅತಿಪ್ರಸಂಗದೋಷದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಯಂತ ಉಪೇಕ್ಷೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಪರ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಭಾಷ್ಯಕಾರರಿಗೆ ಸಮ್ಮತವೇ ?

तत्त्वप्रकाशिका – अभाषितं प्रधानं किं संयोज्यते? इति चेन्न । न प्रकृतिजीवावभिधीयेते इत्यन्यत्रोक्तत्त्वात् । नच प्रकृतिपदेनापि रुद्रः । पृथगुभयग्रहणे बाधकाभावात् ।

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡದೇ ಇರುವ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ನೀವೇಕೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ? ಎಂದರೆ ಭಾಷ್ಕಕಾರರು ವಿಷ್ಣುತತ್ವರ್ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ 'ನ ಪ್ರಕೃತಿ ಜೀವಾವಭಿಧೀಯತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಿಷ್ಣುತತ್ವವಿನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಕೃತಿಪದದಿಂದ ರುದ್ರನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ರುದ್ರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕೃತಿ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕವು ಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುತತ್ವವಿನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ರುದ್ರ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕೋಟಯಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕಂಸಲಾಗಿದೆ.

ರುದ್ರಜ್ಞಾಪಕವಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಎಲ್ಲಿವೆ ?

तत्त्वप्रकाशिका – नन्त्वत्र रुद्रादिज्ञापकाभावेऽपि श्रुत्यन्तरे 'प्राणानां ग्रन्थिरसि रुद्धः' इत्यायुक्तेर्युभ्वावायतनत्त्वं रुद्रादेः किं न स्यात्? इत्यत आइ – स इति ।।

ಆಕ್ಷೇಷ - ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ರುದ್ರನಿಗೆ ಜ್ಞಾಪಕವಾದ ಯಾವುದೇ ಲಿಂಗಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಗ್ರಂಥಿರಸಿ ರುದ್ರ;' ಎಂದು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾದವನು ರುದ್ರನೇಕಾಗಬಾರದು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ಸಃ" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗ

तत्वप्रकाशिका – श्रुत्यन्तरोक्तमपि युभ्वायायतनत्वं विष्णोरेव । नच रुद्रादिश्रुतिलिङ्गविरोधः । श्रुतिबलेन रुद्रादिश्रुतेरन्तकत्वादिलिङ्गस्य च विष्ण्वेकनिष्ठत्वादिति भावः ।

ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮವೇ ಆಗಿದೆ. ಆ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದ, ಅಂತಕತ್ವಾದಿಲಿಂಗ ಇವುಗಳ ವಿರೋಧವೂ ಸಹ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ ರುದ್ರಾದಿಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅಂತಕತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುಪರತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು.

ಎರಡು ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪುರಾಣದ ಮಾತು

तत्त्वप्रकाशिका – ननु रुद्रादिशब्दानां विष्णुपरत्वं किं योगेन रुढ्या वा। नायः । योगस्य दौर्बल्यात् । न द्वितीयः । तदभावात् । उभयत्र रुढिसद्भावे

पुनर्निश्चयायोगात् । नहि श्रुत्यन्तरे विष्णुलिङ्गावस्तीत्यत आह – ब्रह्माण्डे चेति ।।

ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಯೌಗಿಕವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರೋ ಅಥವಾ ರೂಢಿಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರೋ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ. ಯೋಗವು ದುರ್ಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಕ್ಷವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ರೂಢಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ರುದ್ರ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳ ರೂಢಿಯನ್ನು ಒಟ್ಟಿದರೆ ಯಾವಪಕ್ಷವೂ ಸಹ ನಿಶ್ಚಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಾಚ್ಯವಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ನಿಮ್ಮಿಂದ ನಿರ್ಣಾಯಸಲಾಗುವ ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಾದಿಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈ ಎರಡು ವಿಧ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ "ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೇ ಚ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ವೇದೇಷು ಸಪುರಾಣೇಷು ಗೀಯತೇ'

तत्वप्रकाशिका – रुद्रादिशब्दानां विष्णौ योगमुक्तवा 'वेदेषु सपुराणेषु गीयते' इति विद्वद्रृढिकथनाद्रूढिमात्रान्महायोगविद्वद्रूढ्योः प्रावल्यायुक्तः श्रुत्यन्तरेऽपि विष्णोः प्रतिपायत्वनिश्चय इति भावः ।

ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಮತ್ತು 'ವೇದೇಷು ಸಪುರಾಣೇಷು ಗೀಯತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ವಿದ್ವದ್ ರೂಢಿಯನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ರೂಢಿಗಿಂತ ಮಹಾಯೋಗ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವದ್ ರೂಢಿಗಳು ಪ್ರಬಲ-ವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಮನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ನಾರಾಯಣಶಬ್ದವು ರುದ್ರನನ್ನೇಕೆ ಹೇಳಬಾರದು ?

तत्त्वप्रकाशिका – ननु यदि रुद्रादिशब्दानां विष्णुपरत्त्वमुक्त्वा श्रुतीनामनिर्णायकत्त्वमुच्यते तर्हि नारायणादिनाम्नां रुद्रादिपरत्वे 'नारायणं महाज्ञेयम्' इत्यादिश्रुतीनामनिर्णायकत्वं स्यादित्यत आह – वामने चेति ।। ಒಂದು ವೇಳೆ ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುಪರ ಎಂದು ಹೇಳಿ, ರುದ್ರಾದಿಶ್ರುತಿಗಳು ರುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಅನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಇದರಂತೆ 'ನಾರಾಯಣ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಸಹ ರುದ್ರಾದಿಪರವಾದರೆ 'ನಾರಾಯಣಂ ಮಹಾಚ್ಚೇಯಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ "ವಾಮನೇ ಚ'' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ನಾರಾಯಣಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಇತರರಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ?

तत्वप्रकाशिका - भगवनामत्वाविशेषाद्रुदादिनामवन्नारायणादिनाम्नामपि रुद्रादौ वृत्तिः किं न स्यादित्यत आह - स्कान्दे चेति ॥

ಸಕಲಶಬ್ದಗಳೂ ಸಹ ನಾಮತ್ವ ಎಂಬ ಸಾಧಾರಣಧರ್ಮದಿಂದ ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯ-ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ರುದ್ರಾದಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇದರಂತೆ ನಾಧಾಯಣ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಸಹ ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ರುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ಸ್ವಾಂದೇ ಚೆ" ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಉತ್ಪರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದರೆ ವ್ಯವಹಾರ ಹೇಗೆ ?

तत्वप्रकाशिका – यथेवं रुद्रादिशब्दा विष्ण्वेकपरास्तर्हि किमुच्यते भस्मधरोग्रत्वादीनां तच्छब्दत्वम् । विष्णुदत्तत्वाभिप्रायेणेति चेत्तर्हि रुद्रादिशब्दा अपि तादृशा इति न कयं तैर्निणंय इत्यत आइ – चतुर्मुख इति ।। ३ ।।

ಹೀಗೆ ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದುದರೆ ಭಸ್ಕರರ, ಉಗ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು? ಎಂದರೆ ಆ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಭಗವಂತನೇ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಭಸ್ಕಧರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಭಗವಂತನು ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ನೀಡಿರಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಆಗ ಆ ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳು ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಈ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ''ಚತುರ್ಮುಖಃ'' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕ್ರದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವದೀಪ

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ರುದ್ರಪದವು ತ್ರಿಗುಣತ್ತಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಕ

भावदीपः – नानुमानमतच्छन्दात् ।। भाष्ये रुद्रपदमुपलक्षणं मत्वा रुद्रप्रकृत्यानुगुण्येन भाष्यं व्याचष्टे – प्रागुक्तेति ।। अत्रेत्यनुवादः । भस्मधरेत्यत्रापि त्रिगुणत्वादेर्गहणं मत्वाऽह् – तत् श्रुतीति ।

ನಾನುಮಾನಮತಚ್ಚಬ್ದಾತ್

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ರುದ್ರವೆಂಬ ಪದವು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ರುದ್ರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಪ್ರಾಗುಕ್ತರೀತ್ಯಾ" ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ. "ಅತ್ರ ಪ್ರಕರಣೇ" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ರವೆಂಬ ಪದವು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪದದ ಅನುವಾದ ರೂಪವಾಗಿದೆ. "ಭಸ್ಕದರ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ತ್ರಿಗುಣತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿದು "ತತ್ ಶ್ರುತೀ" ಎಂಬ ವಾಕೃತ್ರ ಹೊರಟದೆ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ದೋಷ

भावदीपः – आदिपदेन समाख्याग्रहः। अतद्धर्माभिलापादितिवदयं निर्देशः। तद्गव्यभिचारिणा । अप्रामाण्यानुमा च स्यादिति । अतिप्रसङ्गोऽनुमेयदृशेति च शाख्रयोनिस्त्रानुभाष्यमनुरुद्धचाऽह् – फलविसंवादीति ।।

ಲಿಂಗಾದ್ಯಭಾವಾತ್'' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿ ಪದದಿಂದ ರುದ್ರನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಮಾಖ್ಯಾ. ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ "ಆತದ್ಯರ್ಮಾಭಲಾಪಾತ್"' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ "ತದ್ಯರ್ಮಾಭಲಾವಾಭಾವಾತ್'' ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸುತ್ತೇವೆಯೋ ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ "ಅತತ್ ಶಬ್ದುತ್" ಎಂಬುದಕ್ಕೆ "ತತ್ ಶಬ್ದ ಲಿಂಗಾದ್ಯಭಾವಾತ್" ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. "ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾನುಮಾ ಚ ಸ್ಕಾತ್'' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತು "ಅತಿಪ್ರಸಂಗೋನಿ ಸುಮೇ ಯದೃತ''ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಅತಿಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ರಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಕರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ "ಫಲವಿಸಂವಾದ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು ಹೊರಟರುತ್ತದೆ.

ಆಗಮಪ್ರಮಾಣಸಾಧಕ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಸತ್ಪತಿಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಅತಿಪ್ರಸಂಗ

भावदीपः – अतिप्रसङ्गेति ।। बौद्धागमेऽपि किश्चित्फलोपलम्भदर्शनेन तत्रापि विप्रतिपत्रभागप्रामाण्यानुमानसम्भवादिति भावः । तत्त्वप्रदीपादि-प्राचीनटीकारीत्या शङ्कते – अभाषितमिति ।।

ಆಗಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಾಧಕವಾದ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಸತ್ತತಿಪಕ್ಕದೋಷವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಅತಿಪ್ರಸಂಗದೋಷವೂ ಸಹ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬೌದ್ಭಾಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಡೆ ಫಲಗಳು ಕಾಣಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಏಪ್ರತ್ರಿಪನ್ನವಾದ ಬೌದ್ಭಾಗಮಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನುಜ ಕಠಿಣವಾಕ್ಕಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಅತಿಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ತತ್ವಪ್ರದೀಪ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಟೀಕಾಕಾರರ ಪ್ರಕಾರ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಅಭಾಷಿತಂ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕಗಳಿಂದ.

ಭಾಷ್ಯಕಾರರಿಗೆ ಅಸಮ್ಮತವಾದದ್ದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ

भावदीपः – भाष्यकृदनुक्तमित्यर्थः । अन्यत्र विष्णुतत्त्वनिर्णये ।। पृथगिति ।। तत्र प्रकृतिपदेन प्रकृतेः, अत्र रुद्रपदेन रुद्रस्येति पृथगुभयग्रहण इत्यर्थः ।। श्रुतिबळेनेति ।। 'सोऽन्तकः' इत्यादिश्रुतिबळेनेत्यर्थः।

"ಅಭಾಷಿತಂ" ಎಂಬ ಶಬ್ಜಕ್ಷ 'ಭಾಷ್ಕಕಾರರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡದ ಇರುವ' ಎಂದರ್ಥ. "ಅನ್ಯತ್ರ" ಎಂಬ ಶಬ್ಜಕ್ಷೆ ವಿಷ್ಣುತತ್ವರ್ನಿಯದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. "ಪ್ರಥಗ" ಎಂದರೆ 'ವಿಷ್ಣುತತ್ವರ್ನಿಯಾಯದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. "ಪ್ರಥಗ" ಎಂದರೆ 'ವಿಷ್ಣುತತ್ವರ್ನಿಯಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿ ಪದದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿರುವ ರುದ್ರಪದದಿಂದ ರುದ್ರನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಎರಡನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ' ಎಂದರ್ಥ. "ಶ್ರುತಿಬಲೇನ" ಎಂದರೆ "ಸೋನಂತಕಃ" ಎಂಬ ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಬಲದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಅಂತರಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಗತಾರ್ಥವಲ್ಲ

भावदीपः – नन्वन्तर्नयन्यायेन निर्णयः स्यादित्यत आइ – नहीति ।। श्रुत्यन्तर इति ।। रुद्रसमाख्यारूपश्रुत्यन्तर इत्यर्थः । येन निर्णयः स्यादिति भावः ।

ಅಂತರಾಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುಪೇ ರುದ್ರಾದಿ ಶಬ್ಬಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ನ ಹಿ" ಎಂಬ ಪಾಕ್ಕವು ಹೊರಟಿದೆ. "ಶ್ರುತ್ಯಂತರ" ಎಂದರೆ ರುದ್ರಸಾಧಾಕವಾದ ಸಮಾಖ್ಯಾರೂಪವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ರುದ್ರಸಮಾಖ್ಯಾನಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಗಳು ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ನಿರ್ಣಯಸಬಹುದಿತ್ತು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ರುದ್ರಾದಿ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಲಿಂಗಗಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ

भावदीपः – तेषामेव लिङ्गशब्दानां 'प्राणानां ग्रन्थिरसि' इत्यादीनां विष्णौ मुख्यवृत्तिरिति बलवत्त्वं तस्य हि रुग्द्रावणादिकर्तृत्वं मुख्यमिति न्यायविवरणविवरणपरतयोक्तस्मृतेस्तात्पर्यमाह – रुद्रादीति ।। समाख्या सावकाशेति सूचितम् । वामने चेत्यादिभाष्यं विष्णुसमाख्याया निरवकाशत्वोक्तिपरमिति व्यञ्जयनाह – यदि रुद्रादीति ।। ३ ।।

"ತೇಷಾಮೇದ ಲಿಂಗಶಬ್ದಾನಾಂ ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಗ್ರಂಥಿರಸಿ ಇತ್ಯಾದೀನಾಂ ವಿಷ್ಣಾ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿರಿತಿ ಬಲಪತ್ವಂ ತಸ್ಕ ಹಿ ರುಗ್ ದ್ರಾವಣಾದಿಕರ್ತೃತ್ತಂ ಮುಖ್ಯಮ್" - ರುದ್ರನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಲಿಂಗ ಹಾಗೂ ಶ್ರುತಿಗಳು ''ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಗ್ರಂಥಿರಸಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉಪಪನ್ನಮಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದುಃಖವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಹರಿಸುವ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ರುದ್ರಶಬ್ಧವು ಉಪಪನ್ನಮಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣವನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದಣ್ಣಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ಮೃತಿಯ ತಾತ್ರರ್ಯವನ್ನು ''ರುದ್ರಾದಿ'' ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇದರಿಂದ ರುದ್ರಸಮಾಖ್ಯಾಶ್ರತಿಯು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದರು. "ವಾಮನೇ ಚ" ಮೊದಲಾದ ಭಾಷ್ಯವು ವಿಷ್ಣುಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ "ಯದಿ ರುದ್ರಾದಿ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು ಹೊರಟಿದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ – 'ನಾನುಮಾನಮತಚ್ಚಬ್ದಾತ್' ಎಂಬುದು ಮೂರನೇ ಸೂತ್ರ. ಈ ಸೂತ್ರವು ಪರಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲದಿರುವುದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆ. ಹಿಂದಿನರಡು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳವೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಪರಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದೇ ಸಂಗತವಾಗುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ನಾನುಮಾನಮ್' ಎಂಬುರನ್ನು 'ನ ಅನುಮಾನಮ್' ಎಂದು ಅಥವಾ 'ನ ಅನುಮಾನಮ್' ಎಂದು ಸಹ ಪದವಿಭಾಗ ಮಾಡಬಹುದು. 'ಅನುಮೀಯತೇ ಇತಿ ಅನುಮಾನಮ್' ಎಂಬು ವ್ಯತ್ತತ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಮಾನ ಶಬ್ಧಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು, 'ಅ ಅನುಮಾನಮ್' ಎಂಬು ಪರವಿಭಾಗಮಾಡಿದಾಗ ಅನುಮಾನಮ್' ಎಂಬು ಪರವಿಭಾಗಮಾಡಿದಾಗ ಅನುಮಾನ ಶಬ್ಧಕ್ಕ ಮೇಲೆ ಶ್ರೇಷೇ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಆಹ್ ಪ್ರತ್ಯ ಇರು ಪ್ರಪ್ರವಾದರೆ ಅದಿವೃದ್ಧಿಯು ಬಂದು 'ಅನುಮಾನಮ್' ಎಂಬ ಶಬ್ಧವು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಅನುಮಾನ ಶಬ್ಧಕ್ಕಾಗಳೀ, ಅನುಮಾನ ಶಬ್ಧಕ್ಕಾಗಳೀ ಅನುಮಾನವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವುಳ್ಳ, ಪಾಶುಪತ್, ಸಾಂಖ್ಯ, ಮೊದಲಾದ ಆಗಮಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಇಂತಹ ಆಗಮಗಳಿಂದ ರುದ್ರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಭಾನಗಳೇ ದ್ಯುಭ್ಯಾ ಯತನರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಶೀಯುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಹು ಹೊರಟಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪರಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಜಾಯಮಾನ ಮೊದಲಾದ ಜೀವಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶಬ್ದಗಳೂ ಸಹ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆಯೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕಗಳನ್ನು ಇದೇ ಸೂತ್ರವು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ರುದ್ರಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ರುದ್ರ, ಪಿನಾಕಿ ಮೊದಲಾದ ರುದ್ರಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಾವುದೂ ಸಹ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಷ್ಣುಸಮಾಖ್ಯಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ರುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನತು ನಾರಾಯಣಾದೀನಾಂ ನಾಮ್ಕಾಮನ್ಯತ್ರ ಸಂಭವಃ I ಅನ್ನನಾಮ್ಕಾಂ ಗರ್ತಿರ್ವಿಷ್ಣು; ನಾರಾಯಣ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಬೇರೆಡೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಭಾಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿಯು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ರುದ್ರಾದಿಸಮಾಖ್ಯಾ ಪ್ರಮಾಣವು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣುಸಮಾಖ್ಯಾ ಪ್ರಮಾಣವಾದರೂ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ಬಾಹುಳ್ಯಂ ಲಿಂಗಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ 'ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೇಷು ಯುಕ್ತಯಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ 'ತಾ ಏವ ಬಲಪತ್ರಸ್ತು ಗತ್ಯಕರತುವರ್ಷತಾಃ । ಸಿದ್ಘಾಂತಯುಕ್ತಯೋ ಜ್ವೇಯಾಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಯಾವ ಯಾವ ಸಿದ್ಭಾಂತ ನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೋ ಅವುಗಳೂ ಸಹ ಸೂತ್ರಾರೂಥವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಶೀಯಬೇಕು.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅತಚ್ಛಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಪದವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಜ್ಜಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ನಡ್ ಇರುತ್ತದೋ? ಅಥವಾ ಪರ್ಯುದಾನಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುತ್ತದೋ? ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಪ್ರಾಸ್ತವಾದರೆ ಪ್ರಸಜ್ಜಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ನಡ್' ಸಮಾಸವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಹಾಸ್ತುಕವಾಗಿ ಪ್ರಸಜ್ಜಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುತ್ತ ನಡ್ ಎಂಬುದು ಕ್ರಿಯಾನಾಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ನಡ್ಗಗೆ ಮುಂದಿನ ತತ್ಶಬ್ಬದ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಕಾರಣ ಸಮಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ 'ಆಸೂರ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾ: ರಾಜದಾರಾ:', 'ಅಶ್ರಾಧ್ಯಮೇಜೀ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ: 'ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಸಜ್ಜಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ನಡ್ ಸಮಾಸವನ್ನು ವೈಯ್ಯಾಕರಣರು ಒಪ್ಪಿದ್ದು ಕಾರಣುತ್ತದೆ. ಪಾಣಿನಿಯು 'ಅಕರ್ತರಿ ಚ ಕಾರಕೇ ಸಂಜ್ಞಾಯಾಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾರಕೇ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಸಜ್ಜಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ನಡ್ ಸಮಾಸವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಸಜ್ಜಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ನಡ್ ಸಮಾಸವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ 'ನಿರ್ಮಾಕ್ಷಿಕಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗದಂತೆ 'ಅತಚ್ಛಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅವ್ಯ ಯೀಭಾವ ಸಮಾಸವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ, ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಯ್ಯಾಕರಣಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ಅಥವಾ ಅವ್ಯಯೀಭಾವ ಸಮಾಸಗಳನ್ನು ಹಿಗಗೆ ಪ್ರಯ್ಯಾಕರಣಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ಅಥವಾ ಅವ್ಯಯೀಭಾವ ಸಮಾಸಗಳನ್ನು

ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಭಾಷ್ಕ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅತಚ್ಛಬ್ದಾತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ತಚ್ಛಬ್ದಾ ಅಭಾವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆವ್ಯಯೀಭಾವ ಸಮಾಸ ಮಾಡಿದರೆ 'ಅವ್ಯಯೀಭಾವಸ್ಯ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಾನುಸಾರ ಸಮಾಸದಿಂದ ಅವ್ಯಯತ್ನ ಬಂದು 'ನಾವ್ಯಯೀಭಾವಸ್ಯಾತೋರಾತ್ಮ ಪಂಚರ್ಮ್ಯು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ 'ಅಂ' ಆದೇಶ ಬಂದು 'ಅತಭ್ಯಬ್ದಮ್' ಎಂದಾಗಬೇಕಲ್ಪವೇ? ಎಂದರೆ ಪಂಚಮಿಯನ್ನು ಬಟ್ಟು ಉಳದೆಡೆ 'ಅಂ' ಆದೇಶಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ: 'ಅತಚ್ಛಬ್ದಾತ್' ಎಂಬುದು ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ 'ಅಂ' ಆದೇಶ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ 'ಆತದ್ಧರ್ಮಾಭಲಾಪಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾಸ ವಿಚಾರವನ್ನು ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಪ್ರಾಣಭೃಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् – ॥ प्राणभृच ॥ ४ ॥

ವಾಯು ಮತ್ತು ಜೀವರು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಆತ್ಮಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಪ್ರಾಪ್ಕತ್ವಲಿಂಗಗಳಿಂದಲೇ ದ್ಯುಭಾ್ವದ್ಯಾಶ್ರಯರಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಜೀವನೂ ಸಹ ಈ ಹಿಂದಿನ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಆತ್ಮಶಬ್ದ - ಮುಕ್ತಪ್ರಾಪ್ಯತ್ವಗಳು ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – एतैरेव हेतुभिर्न जीवो वायुश्र । ಅನುವಾದ - ಈ ಹಿಂದಿನ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೇ ಜೀವನಾಗಲೀ ವಾಯುದೇವನಾಗಲೀ ದ್ಯುಭ್ರಾವ್ಯಾಯತನರೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- 'ಸ ಏಷೋಂS ತಕ್ಕರತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜೀವಲಿಂಗ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನಾಗಲೀ ಅಥವಾ ವಾಯುವಾಗಲೀ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನರಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಎತೈರೇವ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ, ಹೇತುಭೀ = ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೇ, ಜೀವಃ = ಜೀವನು, ಚ = ಮತ್ತು, ವಾಯು: = ವಾಯುದೇವನು, ನ = ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನರಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಬಹುಧಾಜಾಯಮಾನತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् — 'अजायमानो बहुधा विजायते' (तै.आ.३–१३–१) इति तस्यैव बहुधा जन्मोक्तेः ।।४।।

ಅನುವಾದ - ಏಕೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕರೂಪಗಳಿಂದ ಅವತರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ ಇರುವುದರಿಂದ 'ಬಹುಧಾ ಜಾಯಮಾನ:' ಎಂದು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಬಹುವಿಧ ಅವತಾರವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಏಕೆಂದರೆ ಅಜಾಯಮಾನ: = ಜನ್ಫರಹಿತನಾದರೂ, ಬಹುಧಾ = ಅನಂತರೂಪಗಳಿಂದ, ವಿಜಾಯತೇ = ಪ್ರಕಟನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ತಸ್ಕೈವ = ಆ ವಿಷ್ಣುವಿಗೇ, ಬಹುಧಾ = ನಾನಾವಿಧವಾಗಿ, ಜನ್ಮೋಕ್ತೇ: = ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಾದಿಗಳನ್ನು ಶ್ರತಿಯು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಜೀವಪ್ರಾಪಕ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರ

सत्तर्कदीपाविकः – यदुक्तं 'जीवो युभ्वायाश्रयः' इति तं निराकुर्वत् सूत्रं पठित्वा व्याचष्टे – प्राणेत्यादिना ।। उक्तहेतुभिर्यया युभ्वाश्रयो वायुर्न भवति । तथा सुतरां जीवोऽपि । यत् तत्प्रापकं वचनमुक्तम् 'स एघोन्तरचरते' इति तद्विष्णोः श्रुत्या घटयति । अजायमान इति ।।

ಹಿಂದ ಜೀವನು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯಶ್ರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಪ್ರಾಣಭ್ಯಚ್ಚ" ಇತ್ತಾದಿಯಾಗಿ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಹೇತುಗಳಿಂದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯನಾದವನು ಮಾಯುದೇವನು ಹೇಗೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಜೀವನೂ ಸಹ ಸುತರಾಂ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಜೀವಪ್ರಾಪಕವಾದ ಯಾವ ಶ್ರತಿವಾಕ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತೋ, ಅಂತಹ 'ಸ ಏಷೋಂತಶ್ಚರತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಆಜಾಯಮಾನಃ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

<u>ತತ್ರಪ್ರಕಾಶಿಕಾ</u>

ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯು ಇವರು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನರು ಏಕಲ್ಲ ?

तत्वप्रकाशिका – उक्तप्राप्त्या जीववाय् किमत्र वाच्यौ न स्यातामित्याशङ्गां परिहरत्स्त्रं पठित्वा व्याचष्टे – प्राणभृषेति ।। चशब्दात् प्रागुक्तहेत्नां नञरच समाकर्षः । आत्मशब्दो मुक्तोपसृप्यत्वमतच्छब्दस्तत्प्रापकश्रुतीनां विष्णुपरत्वमित्युक्तहेतवः। ಹಿಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಮಾಡುವಾಗ ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯುದೇವತೆಯು ಏಕೆ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನರಾಗಿರಬಾರದು ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಪರಿಹಾರಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪರಿಸಿ "ಪ್ರಾಣಭ್ಯಚ್ಚ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಭ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಶುಬ್ದವು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಆತ್ಮಶದ್ದಾರಿ ಹೇತುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು 'ನಾನುಮಾನಮ್' ಎದುಲ್ಲಿರುವ ನಡ್ ನ್ನು ಅನುಕರ್ಚ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆತ್ಮಶಬ್ದ, ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಯಪ್ರತ್ನ, ಆತಚ್ಛಬ್ದ ಮತ್ತು ತತ್ಮಾಪಕವಾದ ಶ್ರತಿ ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ವಿಷ್ಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯುರೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಯಾವ ಹೇತುಗಳೂ ಸಹ ಬರುವುದಿಲ .

ಬಹುಧಾಜಾಯಮಾನತ್ವವು ಜೀವಪ್ರಾಪಕಲಿಂಗವಲ್ಲ

तत्वप्रकाशिका – ननु 'वायुना वै गौतम' इत्यादिश्रुतेर्विष्णुपरत्वेन वायुसाधकत्वाभावेऽपि बहुधा जन्मलिङ्गेन जीवोऽत्र वाच्यः किं न स्यादित्यत आह – अजायमान इति ।।४।।

'ವಾಯುನಾ ವೈ ಗೌತಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಾಯುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾರವು. ಆದರೂ ಸಹ ಬಹುಧಾಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನು ಏಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬಾರದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ''ಅಜಾಯಮಾನಃ'' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಬಾವದೀಪ

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ'ಶಬ್ದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः – प्राणभृच ।। उक्तप्राप्त्येति ।। लिङ्गसमाख्याभ्यामुक्त-प्राप्त्येत्यर्थः। भाष्ये चशब्दस्य वायुसमुचायकत्वमात्रभ्रमं वारयति – चशब्दादिति ।। न केवलं वायोः समुचयः, किन्तु प्रागुक्तहेतृनां नञश्च समाकर्षे उत्पर्थः । तथैव चन्द्रिकोक्तेः।

ಪ್ರಾಣಾಭ್ಯಚ್ಚ

ಟಣೆಯಲ್ಲಿರುವ "ಉತ್ತಪ್ರಾಪ್ತು" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಲಿಂಗ ಹಾಗೂ ಸಮಾಖ್ಯಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಎಂದರ್ಥ. ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ "ವಾಯುತ್ತ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ "ಚ" ಶಬ್ದವು ಕೇವಲ ವಾಯುವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಜೀವನ ಜೊತೆಗೆ ಸಮಾಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಭ್ರಮವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲು "ಚ ಶಬ್ದವಾತ" ಎಂಬ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ. ಕೇವಲ ವಾಯುವನ್ನಷ್ಟೇ "ಚ" ಶಬ್ದವು ಸಮಾಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹೇಡುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು 'ನೇತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ "ಚ" ಶಬ್ದವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಚಂದ್ರಿಕಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಹೇತುಗಳನ್ನು ಅನುಕರ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು ?

भावदीपः – हेतुभिरिति बहुवचनार्यं व्यनिक – आत्मशस्य इति ।। विष्णावेवाऽत्मशस्यस्य रूढत्वाज शिवादिकान् । 'श्रुतिर्विक्त' इति एतदिधिकरणानुव्याख्याने । तथा आत्मशस्यं यतो हेतुं कृत्वा जीवं न्यवारयत् । स्वशब्दात् प्राणभृषैव नोक्त इत्येव वेदराट् इति फलाध्यायाद्यपादीयानुव्याख्याने । तथा स्वशब्दपर्यायात्मशब्दादिति तत्विर्णये । आत्मशब्दादिति हेतोश्चानुकर्षणार्यं इति सुधायां चात्मशब्द मात्रानुकर्षोक्तिस्तु तत्र तन्मात्रोपयोगाद्वा वर्णकान्तराभिप्रायेण वेति ध्येयम् ।

"ಹೇತುಭಃ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಬಹುವಚನವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಆತ್ಮಶಬ್ದ ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಆತ್ಮಶಬ್ಧವು ರೂಢವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ರುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ಧವನ್ನೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುಕರ್ಷ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು "ಆತ್ಮಶಬ್ದಂ ಯತೋ ಹೇತುಂ ಕೃತ್ತಾ ಜೀವಂ ನೃವಾರಯತ್ ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್ ಪ್ರಾಣಭ್ಯಕ್ಕ್ರವ ನೋಕ್ತ ಇತ್ಯೇವ ವೇದರಾಟ್" - ಆತ್ಮಶಬ್ದವೆಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಜೀವನನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಘಲಾಧ್ಯಾಯದ ಮೊದಲನೇ ಪಾದದ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಂತೆ "ಸ್ವಶ್ಚುಪರ್ಯಾಯ-ಆತ್ಮಶಬ್ದಾತ್" ಎಂದು "ಚ" ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯಪದವಾದ ಆತ್ಮಶಬ್ದರಿಂದ ಎಂಬುದಾಗಿ ತತ್ವರ್ನಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಂತೆ "ಆತ್ಮಶಬ್ದರಿತಿ ಹೇತೋಣ್ಣುನುಕರ್ಷಣಾರ್ಥ್;" 'ಆತ್ಮಶಬ್ದುತ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುಕರ್ಷ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸುಧೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಕೇವಲ ಆತ್ಮಶಬ್ದರ ಅನುಕರ್ಷವಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವಾಗ ಪ್ರಕೃತ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ಮುಕ್ರೋಪಸ್ಯಪ್ಯತ್ವ", "ಅತತ್ ಶಬ್ದ", "ತತ್ಮಾಕ್ರಶ್ರತಿ" ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅನುಕರ್ಷ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶ್ಚಷ್ಟೇ ಉಪಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ ಇದು ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೆಂದೂ ಸಹ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುಪರತ್ವವೂ ಕೂಡ ಸೂತ್ರದ ಹೇತು

भावदीपः – तत्प्रापकेति ।। अतच्छब्दादित्यस्य रुद्रप्रधानवाचिशब्दा-भावादित्यर्थोत्तया तत्प्रापकरुद्रादिशब्दानांविष्णुपरत्वस्यार्थसिद्धत्वात् सोऽपि सौत्रो हेतुः । अत एवातच्छब्दात् प्राणभृचेत्येतद्भाष्य एव रुद्रादिशब्दानां विष्णुपरत्वमुक्तमिति भावः ।

ಟಣೆಯಲ್ಲಿ "ತತ್ಯಾಚಕಶ್ರತೀನಾಂ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ರುದ್ರಾದಿಪ್ರಾಪಕವಾದ ಶ್ರತಿಗಳೂ ಸಹ ಹೇತುವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ "ಆತಚ್ಛೆಬ್ದಾಶ್" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗದಿಂದ ರುದ್ರ ಪ್ರಧಾನ ಮೊದರಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರುದ್ರ ಪ್ರಾಪಕವಾದ ಆ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವರವೆಂಬರ್ಥವು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ಯಾಪಕಶ್ರತಿ ಎಂಬುದೂ ಸಹ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ತಿತವಾದ ಹೇತುವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಆತಶ್ ಶಬ್ದಾಶ್' "ಪ್ರಾಣಭ್ಯಚ್ಛ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಗಳ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ರುದ್ರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವರತ್ನವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ತೀಯಬೇಕು.

'ಅನ್ಯನಾಮ್ಡಾಂ ಗತಿರ್ವಿಷ್ಣು'

भावदीपः - इत्यादिश्रुतेरिति ।। वायुसमाख्यायाः एवं नानाविधैः

शब्दैरिति 'अन्यनाम्नां गतिर्विष्णुः' इति चोक्तदिशा महायोगविद्वद्रूढिभ्यां विष्णुपरत्वेनेत्यर्यः ।

ವಾಯುಶ್ರುತಿಯ ಸಮಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆ "ಏವಂ ನಾನಾವಿಧ್ಯೇ ಶರ್ಚ್ವೇ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತ್ತು "ಆನ್ಯನಾಮ್ನಾಂ ಗತಿರ್ವಿಷಟ್ಟ" ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಮಹಾಯೋಗ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪರವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯತು ಆದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ಪಂಚಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವನ ಬಗ್ಗೆ

भावदीपः – यद्यपि बृहदारण्यके पश्चमे 'तचेत् त्वं याज्ञवल्वयसूत्रम् अविद्वान् तं चान्तर्यामिणं ब्रह्म गवीरुद्गते' इति । 'वेद वा अहं गौतम तत् स्त्रं तं चान्तर्यामिणम्' इति च सूत्रान्तर्यामिणोईयोरप्युक्त्या 'स्यूतं जगदिदं यस्मिन् स्त्रं वायुरसौ स्मृतः' इति तद्भाष्योक्त्या च वायुशब्दो वायुपर इति प्रतीयते ।

ವಸ್ತುತ: ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ರಿನ ಪಂಚಮಾಧ್ಯಯದಲ್ಲಿ 'ತಚ್ಚೀಡ್ ತ್ವಂ ಯಾಜ್ಞದಲ್ಟ- ಸೂತ್ರಮವಿದ್ದಾನ್ ತಂ ಚಾಂತರ್ಯಾಮಿಕಾಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಗವೀರುದಜನೇ' ಎಂದು, ಮತ್ತು 'ವೇದ' ಮ ಅಹಂ ಗೌತಮ ಸೂತ್ರಂ ತಂ ಚಾಂತರ್ಯಾಮಿಕಾಂ' ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದ ಭಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ 'ಸ್ಕೂತಂ ಜಗದಿದಂ ಯಸ್ಕಿನ್ ಸೂತ್ರಂ ವಾಯುರಸೌ ಸ್ಕೃತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಬೃಹಾದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿನಂತೆ ವಾಯುಶಲ್ಪವು ವಾಯುಪರವಂದೇ ತೀಯುತ್ತದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ – ತಚ್ಚೇತ್ ತೃಂ ಯಾಜ್ನವಲ್ಲ ಸೂತ್ರಮ್ ಅವಿದ್ವಾನ್ ತಂ ಚಾಂತರ್ಯಾಮಿಣಮಿತಿ। ಯೋ ವಾ ಇದಂ ಕಶ್ಚಿದ್ ಬ್ರೂಯಾದ್ ವೇದ ವೇದೇತಿ। ಯಥಾ ವೇಶ್ವ ತಥಾ ಬ್ರೂಹೀತಿ।

ನಾನು ಆ ಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ. ಯಾಜ್ಜವಲ್ಕ್ಯರೇ, ನೀವು ಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಬ್ರಹೃಜ್ಞಾಧಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಬೇಕಾದ ಗೋವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರೆ ನಿಮ್ಮ ತಲೆಯು ಬದ್ದುಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಉದ್ಘಾಲಕನು ಹೇಳಿದನು. ಗೌತಮರೇ, 'ಆ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಮತ್ತು ಆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು ನಾನು ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಯಾಜ್ಯವಲ್ಕ್ಯರು ಹೇಳಿದರು. ಇದನ್ನು ನಾನು ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ, ನಾನು ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ' ಎಂದು ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಆತ್ಮಶ್ವಾಘನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ತಿಳಿದಂತೆ ಹೇಳಿರಿ ಎಂದು ಉದ್ಘಾಲಕನು ಹೇಳಿದನು.

ಸ್ಕೂತಂ ಜಗದಿದಂ ಯಸ್ಮಿನ್ ಸೂತ್ರಂ ವಾಯುರಸೌ ಸ್ಕೃತಃ। ತಂ ಚಾಪಿ ಯಮಯೇದ್ ಯಸ್ಕಾದ್ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಾ ಹರೀಸ್ಕೃತಃ।

ಈ ಜಗತ್ತು ಯಾರಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಿದೆಯೋ ಅವನು ಸೂತ್ರನೆನಿಸುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಯುವೇ ಸೂತ್ರನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನಾದುದರಿಂದ ಹರಿಯು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರವಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ವನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು

भावदीपः - तथापि 'तं चापि यमपेद् यस्मादन्तर्यामी हरिः स्मृतः' इति तद्भाष्योत्त्येव पादान्त्यप्राणनयन्यायेन वाय्वन्तर्यामिविवक्षया विष्णुपरत्वेनेत्युक्तम् । यथोत्तरनये प्राणपदस्य विष्णुपरत्वं वक्ष्यति । नचैतदर्थद्वयं विरुद्धम् अन्तर्यामिविवक्षयेत्यादि ।

ಆದರೂ ಸಹ ''ತಂ ಚಾಪಿ ಯಮಯೇದ್ಯಸ್ಥಾರಂತರ್ಯಾಮೀ ಹರೀ ಸ್ಮೃತಃ'' ಎಂದು ಅದೇ ಅಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಯುಶಬ್ದರಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಭಗವಂತನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅಂತಿಮಪ್ರಾಣಾಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹಾಗೆ ವಾಯುಪರವಾಗಿ ಹೇಳಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಪದವು ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು 'ನಚ' ಏತದರ್ಥದ್ವಯಂ ವಿರುದ್ಧಮ್ ಅಂತರ್ಯಾಮಿವಿವಕ್ಷೆಯಾ' ಎಂದು ಒಂದೇ ಪ್ರಾಣಪದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಿಂದು ವಿವಕ್ತಿಸಿದ್ದರಿಂದ. ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಉಳಿದವರ ಲಿಂಗಗಳು ಸಾವಕಾಸ

भावदीपः – वक्ष्यते च 'जीवमुख्यप्राणिक झाद्' इति चेत्तद् व्याख्यातिमिति सूत्रेऽपि । 'आकाश एव तदोतं च' इति श्रुतेस्तु आकाशस्य प्रकृतित्वेऽपि 'अम्बरान्तधृतेः' इति अक्षरनये 'पृथिव्यादि प्रकृत्यन्तम्' इति स्मृत्या प्रकृतिद्वारा सर्वस्याक्षराख्यविष्ण्वाश्रितत्वस्यैवाग्रेऽभिधानाद् विष्णोर्चुभ्वाद्यायतनत्वपरत्वेन सावकाशत्वं स्पष्टमिति भावः ॥ इत्यत आहेति ॥ अजायमान इति वाक्यं च विष्णुपरं पुरुषस्कृतस्यत्वात्तस्य च विष्णवत्वं प्रागेव साधितमिति भावः ॥ ४ ॥

'ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅದನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆಕಾಶ ಏವ ತದೋತಂ ಚ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತಿಪರವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಹ 'ಅಂಬರಾಂತಧ್ಯತೇ!' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಕ್ಷದಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ "ಪೃಥಿಷ್ಕಾದಿಪ್ರಕೃತ್ಯಂತಂ" ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಎಲ್ಲವೂ ಅಕ್ಷರನೆಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದೆ ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನಪರತ್ವವು ಇರುವುದರಿಂದ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸಪ್ಪವಾಗಿದೆ.

ಟಣೆಯಲ್ಲಿರುವ "ಇತ್ಯತ ಆಹ" ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - "ಅಜಾಯಮಾನ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವಿಚಾರವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿರು-ವುದರಿಂದ ಇದು ವಿಷ್ಣುಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಈ ಹಿಂದೆ ಸಾಧಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - 'ಪ್ರಾಣಭ್ಯಚ್ಚ' ' ಎಂಬುದು ನಾಕನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯು ಇಬ್ಬರು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನರಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚಶಬ್ದದಿಂದ ಹಿಂದಿನೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹೇತುಗಳನ್ನು ಅನುಕರ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ ಏಕೆ ವಿಂಗಡಿಸಿದರು ? ಎಂದರೆ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣಭ್ಯಚ್ಚ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸೂತ್ರಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಆದ್ವೈತಿಗಳು ಜೀವನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪತ್ರಾರೋ, ಅದರಂತೆ ಸಾಂಖ್ಯರಾಗಲೀ, ಶೈವರಾಗಲೀ ಜೀವನಿಂದ ಪ್ರಧಾನಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇ ಒಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲಿ 'ನಾನುಮಾನಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಮೂರುಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲಾ ಹೇತುಗಳನ್ನು ಅನುಕರ್ಷ ಮಾಡಬಹುದಿತ್ತು. ಮತ್ತು 'ಅನ್ಯಮೀಶಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಭೇದವೃಪದೇಶವು ಪ್ರಧಾನಾದಿಗಳನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಭೇದವೃಪದೇಶತ್' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವು ಕೇವಲ ಜೀವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಯೋಗವಿಭಾಗ ಮಾಡುವುದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

'ಪ್ರಾಣಭ್ಯಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದವು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹೇತುಗಳನ್ನಾಗಲೀ ನಞ ಎಂಬುದನ್ನಾಗಲೀ ಅನುಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿರುವುದಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ವಾಯುದೇವತೆಯನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् -।। भेदन्यपदेशात् ।। ५ ।।

'ಜುಪ್ಟಂ ಯದಾ ಪಶ್ಯತ್ಯನ್ಯಮೀಶಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು.

'ಆನ್ಮಮೀಶಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಪರಮಾತ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಆವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಏಕ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಿಬಾರರು.

ಬ್ರಹ್ನಸೂತ್ರಭಾಷ್ಟ

ಜೀವ-ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - न चैक्यं वाच्यम् । 'जुष्टं यदा पश्यत्यन्यमीशमस्य महिमानम्' (अन्यमीशमस्य) (मुं.३-१-२) इति भेदव्यपदेशात् ॥५॥

ಅನುವಾದ – ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಮತ್ತು ಭಗವಂತನಿಗೆ ಐಕ್ಕವು ವಿವಕ್ತಿತವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪೂಜೆಗೆ ಅರ್ಹನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾವಾಗ ತನ್ನಿಂದ ಭಿನ್ನನನ್ನಾಗಿ, ಒಡೆಯನನ್ನಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೋ ಆವಾಗ ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು ಶೋಕಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವೇಶ್ವರರ ಭೇದವು ಉಪವೇಶಿಸಿರುವುದರಿಂದ.

> ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಜೀವನೇ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನನಾಗಲಿ; ಜೀವ ಹಾಗೂ ಪರಮಾತ್ಮರಿಗೆ ಐಕೃವಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದಾದಿಗಳ ವಿರೋಧವೂ ಸಹ ಬರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

> ಜಕ್ಕಂ = ಜೀವೇಶ್ವರರ ಅಭೇದವನ್ನು, ನಚ ವಾಚ್ಯಂ = ಹೇಳಬಾರರು. ಏಕೆಂದರೆ ಜುಪ್ಕಂ = ಪೂಜೆಗೆ ಅರ್ಹನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಯರಾ = ಯಾವಾಗ, ಅನ್ಯಂ = ತನ್ನಿಂದ ಭಿನ್ನನ್ನಾಗಿ, ಈಶಂ = ಒಡೆಯನನ್ನಾಗಿ, ಪಶ್ರತಿ = ನೋಡುತ್ತಾನೋ, ತರಾ = ಅವಾಗ, ಅಸ್ಕ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಮಹಿಮಾನಂ = ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು, ವೀತಶೋಕ: = ಶೋಕರಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಭೇದವೃಪದೇಶಾತ್ = ಜೀವೇಶ್ವರರ ಭೇದದ ಉಪದೇಶವಿರುವುದರಿಂದ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

'ಜುಷ್ಟಂ ಯದಾ ಪಶ್ಯತ್ಯನ್ಯಮೀಶಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

सत्तर्कदीपाविकः – जुष्टं यदा पश्यत्यन्यमीशम् इति ।। जीवात् युभ्वायाश्रयस्यात्मनो भेदव्यपदेशादिप नासौ जीव इत्याह – भेदेति ।। अनेन यत् पराभिमतं जीवेशैक्यं तदिप निरस्तं भवति ।।

ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ಜುಷ್ಟಂ ಯದಾ ಪಶ್ಯತ್ಯನ್ಯ ಮೀಶಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಭೇದವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಜೀವನಿಗಿಂತ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾತ್ರಯನಾದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ ಜೀವನೇ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾತ್ರಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಇದನ್ನು 'ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ತತ್ರಪ್ರ**ದೀಪ**

ಜೀವನು ದ್ಯುಭ್ವಾಧ್ಯಾಯತನನಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು

तत्वप्रदीपः – अनन्यसाधारणतया ब्रह्मणस्स्वस्यैव वाचकादात्मशब्दान्मुक्तोपसृप्यव्यदेशाज्ञीववाचकशब्दाभावाच न जीवो युभ्वावायतनमित्यभिहितम् ।। ।।

ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ಧವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ರೋಪಸ್ಯಪ್ಯತ್ವದ ವ್ಯಪದೇಶವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಅವನೇ ಆತ್ಮಶಬ್ಧತ್ರತಿಪಾದ್ಯ-ನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಕಾರಣವನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಜೀವವಾಚಕವಾದ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಜೀವನು ದ್ಯುಭ್ದಾದ್ಯಾಯತನನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಯಿತು.

ಜೀವಪರಮಾತ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

तत्वप्रदीपः – तथाऽप्यनायविद्यानिबन्धनभ्रमाभिनिवेशपरवशह्दयतया परमपुरुषशारीरयोरभेदमेव तत्वं मन्वानास्तदभेदेन शारीरस्य युभ्वायायतनत्वमिति शङ्कते ।

ಆದರೂ ಕೂಡ ಅನಾದಿಯಾದ ಅಜ್ಞಾನದ ಅಧೀನವಾಗಿ ಅದ್ವೃತಿಗಳು ಭ್ರಮಗೀಡಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಜೀವಪರಮಾತೃನಿಗೆ ಅಭೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕುಬ ಅಭಿನಿವೇಶದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂಥವರಿಗೆ ಪರಮಪುರುಷನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಾಗೂ, ಶಾರೀರನಾದ ಜೀವನಿಗೂ ಅಭೇದವೇ ಸತ್ಯವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯರುತ್ತದೆ. ಇಂಥವರ ಪ್ರಕಾರ ಪರಮಪುರುಷನು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವೇಶ್ವರಭೇದವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ

तत्त्वप्रदीपः - तदपाकरोति - 'भेदव्यपदेशात्' । 'नचैक्यं वाच्यम्' ।

ಇಂಥ ಅದ್ವೈತಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟದೆ. ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಐಕ್ಕವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಗಳಿಂದ ವಂದ್ಯನಾದ ತನಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜೀವನು ತಿಳಿದರೆ ತೋಕಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಈ ಪ್ರಕರಣದ ಶ್ರುತಿಯು ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

'ನಚ ಐಕ್ಕಂ ವಾಚ್ಯಮ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದ ಮಾತಿಗೆ ಅನೇಕ ಮಜಲಿನ ಅರ್ಥಗಳು

तत्वप्रदीपः – अयमर्यः । यदिदं जीवपरयोरैक्यमभिधीयते तत्सत्यं मिष्या वा ? सत्यं चेन्न वाच्यम् । सत्यस्यावाच्यत्वात् । न च लक्ष्यमिति वाच्यम्। वाच्यस्यैव लक्ष्यत्वात् । ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಒಂದು ವೇಳೆ ಜೀವಪರಮಾತ್ತರಿಗೆ ಐಕ್ಕವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಐಕ್ಕವು ಸತ್ಯವೋ, ಮಿಥ್ಯೆಯೋ ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರತ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸತ್ಯವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರೆ 'ನಡ ಐಕ್ಯಂ ಪಾಚ್ಯಮ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಐಕ್ಕವು ಸತ್ಯವಾದರೆ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಸತ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಅವಾಚ್ಯತ್ನವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ.

ಐಕ್ಕವು ವಾಚ್ಕವಲ್ಲ ಲಕ್ಷ್ಯವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ವಾಚ್ಕವಾದದ್ದೇ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. (ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಈಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ)

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಐಕ್ಕವು ಸತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ 'ನಡ ಐಕ್ಕಂ ವಾಚ್ಯಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರೀಮದುಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಕವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಐಕ್ಕವು ಹೇಳಿದರೂ ಕೂಡ ಇದೇ ಭಾಷ್ಕವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಐಕ್ಕವು ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಆಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭೇದವೇ ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ

तत्वप्रदीपः – अथ न तथा, तथाऽपि न वाच्यम् । नत्तविधमानमस्तीति वाच्यमभ्रान्तानाम् । अथ मिथ्याशब्दोऽनिर्वाच्यवाचीति मन्वीयाः, तथाऽपि नैक्यं श्रौतमिति वाच्यम् । अनिर्वाच्यत्वादेव । नत्त्वनिर्वाच्यं श्रुतिप्रतिपायं तत्पक्षेऽपि । ऐक्यस्य मिथ्यात्वे भेदस्यैव सत्यत्वात् तस्य च श्रुतौ व्यपदेशाच "समाने वृक्षे पुरुषो निमक्रोऽनीशया शोचित मुत्तमानः । जुष्टं यदा पद्मत्यन्यमीशमस्य महिमानमिति वीतशोकः" इति ।

ಐಕ್ಕವು ಮಿಥ್ಯಾ ಎಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲಾಗದು. ಮಿಥ್ಯಾವೆಂದರೂ ಕೂಡ ಐಕ್ಕವನ್ನು ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದದ ಬುದ್ಧಿವಂತರು ಎಂದೂ ಕೂಡ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದ ಪದಾರ್ಥವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಮಿಥ್ಯಾಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನಿರ್ವಾಚ್ನ ಎಂದರ್ಥ ಹೊರತು, ಅಸತ್ಯವೆಂದಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಈ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೂ ಐಕ್ಯವು ಶ್ರತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯವಾಗಿರು- ವುದರಿಂದಲೇ, ಯಾವ ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ನಿರ್ವಚನಕ್ಕೆ ಅನರ್ಹವಾದದ್ದು, ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನೀವೂ ಕೂಡ ಅಂಗಿಆರಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಐಕ್ಕವು ಮಿಥ್ಯಾ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಭೇದವು ಸತ್ಯವೆಂದಾಯಿತು. ಅಂಥ ಸತ್ಯವಾದ ಭೇದವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದೇ ನೀವು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಭೇದವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ -

ದೇಹವೆಂಬ ಒಂದೇ ಆಶ್ವತ್ಯವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಜೊತೆ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ತಾನೇ ಶರೀದಾದಿಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನೆಂಬ ಮೋಹಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದುಃಖಭಾಗಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಗಳಿಂದ ಉಪಾಸ್ಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ತನಗಿಂತ ಭಿನ್ನನೆಂದು ಯಾವಾಗ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಆಗ ಮಾತ್ರ ಜೀವನು ದುಃಖಗಳನ್ನಲ್ಲ ದಾಟಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಹೀಗೆ ಆಥರ್ವಣಶ್ರುತಿಯು ಜೀವಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ –

'ನಚ ಐಕ್ಕಂ ವಾಚ್ಕಮ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದ ಮಾತಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಎರಡರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಈಗ ಪುನಃ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

೧. ಐಕ್ಕವನ್ನು ಮಿಥ್ಯಾ ಎಂದರೆ 'ನಚ ಐಕ್ಕಂ ವಾಚ್ಕಮ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದದ್ದನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

೨. ಐಕ್ಕವನ್ನು ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಎಂದು ಹೇಳಿದುಗಲೂ 'ನಚ ಐಕ್ಯಂ ವಾಚ್ಯಮ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕವೇ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯವಾದದ್ದನ್ನು ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ಆರ್ಪೈತಿಗಳೇ ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ.

ನಾಸ್ತೀಶೋಽಸ್ಕಾ ಯತೋಽನ್ಕೋ ಹಿ ತತೋಽನೀಶಾ ಹರೇರ್ಮತೀ । ತಯಾ ಮುಹೃತಿ ಜೀವಸ್ತಮನ್ಕಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ವಿಮುಚ್ಧತೇ ॥ ಜೀವಾದನ್ನೇ ಸ್ವತಂತ್ರೋ ಯೋ ಯತೋಽತಃ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ ॥ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮವರೇ ॥ ಪರಮಾತ್ಮನ ಶಕ್ತಿಗೆ ನಿಯಾಮಕವು ಮತ್ತೊಂದು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅದು 'ಅನೀಕಾ' ಎನಿಸಿದೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಜೀವನು ಶರೀರಾದಿ ಮೋಹಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪರಮಾತ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ, ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನಾಗಿದ್ದು ಪುರುಷೋತ್ತಮನನಿಸಿರು-ವುದರಿಂದ ಅವನು ಸ್ವತಂತ್ರ. ಜೀವನಿಗಿಂತ ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಿನ್ನನೆಂದು ತಿಳಿದ ಬಳಿಕವೇ ಅವನಿಗೆ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತಿ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನಾರವಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಜೀವ-ಬ್ರಹ್ಮಭೇದ ಸ್ಥಾಪನೆ

तत्वप्रदीपः – समाने शरीरे निकृष्टत्वेन स्थितो जीवोऽनीशतया भेदे मुखमानः शोचति । जुष्टं देवैः अस्य जीवस्येशमन्यं यदा पश्यति महिमानं महिमगुणात्मकं तदा तथैव वीतशोको भवति । न दुःखलेशमपि स्पृशति । न तु महिमगुणविद्दीनमनन्यमनीशसेवितं पश्यन् वीतशोको भवतीति सतात्पर्यं भेदव्यपदेशात् भिन्न एव प्राणभृत्यरमात्मनः ।।

ಒಂದೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನಿಕೃಷ್ಟನಾಗಿರುವ ಜೀವನು ಅನೀಶನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ದುಃಖವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭೇದದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೋಹವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಆರಾಧ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜೀವನು ಯಾವಾಗ ತನಗಿಂತ ಭಿನ್ನನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಆಗೆ ದುಃಖದ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟುತ್ತಾನೆ. ದುಃಖದ ಲವಲೇಶವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸ್ವರ್ಶಮಾಡಲಾರ. ಇದರ ಹೊರತಾಗಿ ಪರಮಾತ್ರಮ ಮಹಾಮಹಿಮೆಗುಣ-ಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ ಮತ್ತು ಮತ್ತು ತನಗಿಂತ ಭಿನ್ನನೆಂದು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಗಳಿಂದ ವಂದ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ ಮತ್ತು ಮತ್ತು ತನಗಿಂತ ಭಿನ್ನನೆಂದು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಗಳಿಂದ ವಂದ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ ನುತ್ತು ಮತ್ತು ತನಗಿಂತ ಭಿನ್ನನೆಂದು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ, ನೀಗೆ ತಾತ್ರರ್ಯಪುರಸ್ಸರವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಭೇದವನ್ನೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಭಿನ್ಯಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಜೀವನು ಭಿನ್ನನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - 'ಅನೀಶಯಾ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಮಾಧ್ಯರು ನಿಯಾಮಕನಿಲ್ಲದ ಈಶ್ವರನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು 'ಅನೀಶಕ್ವೇನೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾವಪ್ರಧಾನ ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿ, ಆನೀಶನಾಗಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದರೇ ದುಚಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ರಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಬಹುಧಾಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗಸಮನ್ವಯದ ಬಗ್ಗೆ

तत्त्वप्रकाशिका – ननु र्कि जीवलिङ्गस्य विष्णुपरत्त्वप्रतिपादनायासेन । जीवस्यैव युभ्वायायतनत्त्वं र्कि न स्यात्? न चोक्तहेतुविरेघः । जीवेशाभेदाभिप्रायेण जीवेऽप्यात्मशब्दायुक्ति सम्भवादित्याशङ्कां परिहरत् सूत्रं पठित्वा व्याचष्टे – भेदेति ।। नैक्याभिप्रायेण जीव एवाऽत्मशब्दादिप्रयोगोऽत्रेति वाच्यम् । अत्रैवान्यमीशमिति जीवेशभेदव्यपदेशादित्यर्पः ।।५।।

ಬಹುಧಾ ಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಜೀವಲಿಂಗವು ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಆಷ್ಕೊಂದು ಕಷ್ಟಪಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಜೀವನಿಗೆ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದಲೇ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಮಸ್ಯೆಯು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಆತ್ಮಶ್ರುತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶರಿಗೆ ಅಭೇದವೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಆತ್ಮಶ್ರುತಿಯು ಜೀವನಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ, "ಭೇದ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಐಕ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ರಪ್ರಯೋಗ-ವಿದೆಯಿಂದು ಹೇಳಬಾರರು. ಏಕೆಂದರೆ ಇದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಮೀಶಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರಂಗೆ ಭೇದವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ

'ಜುಷ್ಟಂ ಯದಾ ಪಶ್ಯತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः - भेदव्यपदेशात् ।। उक्तहेत्नां सत्त्वात् तद्विरोधेन शङ्कानर्हमेकत्वं कथमाशङ्कय निरस्यत इत्यतो नचैकत्वमिति भाष्यं व्याचष्टे - नैक्येति ।। अत्रैवेति ।। एतत्प्रकरण एवेत्यर्थः ।। श्रुत्यर्थस्तु सर्वसेव्यं जीवादन्यं तदेतत् सत्यमित्यादिप्रागुक्तप्रकारेणास्य महिमानं च यदा पश्यति तदा मुक्तो भवतीत्यानन्दमयनय एवोक्त इति भावः । विशेषणभेदेति स्त्रे तु अर्थान्तरमुपेत्य रुद्रादन्यत्वपरत्वेन व्याख्यानं कृतम् ।। ५ ।।

ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾತ್

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹೇತುಗಳಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ವಿರೋಧದಿಂದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ದ್ಯುಭ್ರಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವನ್ನು ಶಂಕಿಸಲೇ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು ಹೀಗಿರುವಾಗ ಜೀವಪಕ್ಕವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಹೇಗೆ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರೀ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ನಡೆ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ "ನ ಚೈಕತ್ತಂ" ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. "ನೈಕ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯಣ" ಚೀಕಾ ವಾಕ್ಕದಿಂದ. "ಅತ್ತೈವ" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥಹೀಗಿದೆ - ಜುಪ್ಟಂ = ಎಲ್ಲರಿಂದ ಸೇವ್ಯನಾದ, ಮಹಿಮಾನಾಂ = ಜೀವಾದನ್ನಂ ತದೇತಕತ್ವಂ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಇವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು, ಯರ್ದಾ ಯಾವಾಗ, ಪಶ್ಯತಿ = ನೋಡುತ್ರಾನೋ, ತರ್ದಾ = ಆವಾಗ, ಮುಕ್ತೋ ಭವತಿ = ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. "ವಿಶೇಷಣಭೇದಃ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ರುದ್ರನಿಗಿಂತ ಭಗವಂತನು ಬಿಂಬನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಜೀವಾದನ್ಯಃ ಸ್ವತಂತ್ರೋ ಯಃ'

भावदीपः - अन्यमीशमिति ।। जीवेशभेदेति ।। पश्यतीति सन्निहितो जीव एव यदि न्यायेनान्यत्वप्रतियोगितयाऽवेति । 'जीवादन्यः स्वतन्त्रो यः' इत्यायर्वणभाष्योक्तेरिति भावः ।

"ಆನ್ಯಮೀಶಂ" ಎಂದು ಜೀವೇಶಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಜುಪೂ ಯದಾ ಪಶ್ಯತಿ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತನಾದ ಜೀವನೇ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಅನ್ನತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ "ಜೀವಾದನ್ಯಃ ಸ್ವತಂತ್ರೋ ಯಃ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಥರ್ವಣೋವನಿಷತ್ಭಾಷ್ಕ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - 'ಭೇರವೃಶದೇಶಾತ್' ಎಂಬುದು ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಜೀದ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇರವನ್ನೇ ಒಪ್ಪೋಣ. ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪುವುದರಿಂದ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಬಾಧವಿಲ್ಲದೇ ಉಪವಾದಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಒಂದು ಪಕ್ಷಕ್ಟೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳುವುದ ಹಪ್ಪಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಭೇದವೃಶದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಅಭೇದಾಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಸ್ವಪಕ್ಷನಾಧಕವಾದ 'ರು್ಯಭಾದ್ಯಾಯತನಂ ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್' ಮತ್ತು 'ಮುಕ್ರೋದಸ್ಯಪ್ರವೃವದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಗಳ ಅನಂತರವೂ ಸಹ ಇದು ಪ್ರಸಕ್ಷವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸ್ವಪಕ್ಷನಾಧಕವಾದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಚ' ಶಬ್ದವಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಸ್ವಪಕ್ಷವಾಧಕಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕಿತ್ತೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತಿತ್ತು.

'ಜ್ಯುಪೂ ಯದಾ ಪಕ್ಕತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಈಕನು ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇರುತ್ತಿದೆ. ಭೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯೋಗಿಯಾದವನು ಯಾರೆಂದು ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಪರಿನ್ಯಾಯದಿಂದ ಜೀವನೇ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ-ಯಾದ್ವಾನೆಂದು ತೀಯಬೇಕು. 'ಸಪ್ತಮಂ ಪರಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪದಶ್ಯುತ್ತೆ ಸನ್ನಿಹಿತವಾದ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಹಸುವಿನ ಹೆಚ್ಚೆಯನ್ನೇ ಅರ್ಥವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸದೇಹೆಂದು. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯಸಿದ್ದಾರೋ, ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ 'ಪಶ್ಕತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ದರ್ಶನಕರ್ತೃತ್ವೇನ' ಪ್ರಸಕ್ತನಾದ ಜೀವನನ್ನೇ ಭೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯೋಗಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಭಾಷ್ಕಕಾರರು ಜೀವೇಶಭೇದವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಅದೃಶ್ಯತ್ಪಾಧಿಕರಣದ 'ವಿಶೇಷಣಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಭ್ಯಾಂಚ ನೇತರೌ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ರುದ್ರನಿಗಿಂತ ವಿಷ್ಣು ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ''ಇದು ಬೇರೆ ದಾರಿ'' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ದಾರಿಗಿಂತ ಇದು ಭಿನ್ನವಾದ ದಾರಿಯೆಂದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ?' ಅದರಂತೆ 'ಆನ್ಯವಿಂಚಿತ್'' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈಶನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಈಶನಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಈಶಕಿದ್ದವಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಈಶನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಈಶನಿನಿದ್ದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಈಶಕಿನಿಂ ಪ್ರತೀತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅದ್ಯಶ್ಯವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮನ್ನವಾಗಿ ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅದ್ಯಶ್ಯವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವರು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶ್ಯಾಯವನ್ನು ಪ್ರಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶ್ಯಾವಾಧಿಕರಿದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಪ್ರಕರಣಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् – ।। प्रकरणात् ।। ६ ।।

'ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ' ಎಂದು ಪ್ರಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಬ್ರಹ್ನಪ್ರಕರಣವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಇಲ್ಲಿ ಈಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

'ಅನಶ್ವನ್ನ,' ಎಂಬ ಆಥರ್ವಣಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣುಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಭೇದವೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಂದ ಭೇದವು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – 'द्वे विद्ये वेदितव्ये' (मुं.१-१-४) इति तस्यैव ह्येतत् प्रकरणम् ॥६॥

ಅನುವಾದ - ವಿದ್ಯೆಗಳು ಪರವಿದ್ಯೆ, ಅಪರವಿದ್ಯೆ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ; ಹೀಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಪ್ರಕರಣವು ಪರವಿದ್ಯಾವಿಪಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವ 'ಅನ್ಯಮೀಶಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಈಶನೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

> ಶ್ರತಿಶದಾರ್ಥ -- ಜೀವನು ಯಾರೋ ಒಬ್ಬ ಒಡೆಯನಿಂದ ಭನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ರನಿಂದ ಜೀವನು ಭನ್ನನೆಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

> ಎದ್ದೇ = ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ದೆಯು, ದ್ವೇ = ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ, ವೇದಿತವ್ದೇ = ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ ಆರಂಭಮಾಡಿ, ತಸ್ಟೈದ ಹಿ = ವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೇ, ಏತತ್ ಪ್ರಕರಣಮ್ = ಈ ಪ್ರಕರಣವೆಂದು ನಿಶ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

'ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

सत्तर्कदीपाविकः – 'द्वे विदे वेदितव्ये परा चैवापरा च' 'अय परा यया तदक्षरमधिगम्यते' इति परविद्याविषयस्य विष्णोः प्रक्रान्तत्वात् । तद्भावाभावात् स एवात्र युभ्वाद्याश्रयत्वेनोच्यते नान्य इत्याह् – प्रकरणादिति।। 'ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತಪ್ಪೇ ಪರಾ ಚೈವಾಪರಾ ಚ' 'ಅಥ ಪರಾ ಯಯಾ ತದಕ್ಕರಮಧ-ಗಮ್ಮತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವೇ ದುಭ್ವುದ್ಯಾಶ್ರಯನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಹೊರತು ಬೇರೆಯವರಲ್ಲವೆಂದು 'ಪ್ರಕರಣಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರ**ದೀಪ**

ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರಕರಣವು ಜೀವೇಶಭೇದ ಪರವಾಗಿದೆ

तत्वप्रदीपः – प्रकरणात् ।। 'द्वे विये वेदितव्ये' इत्यारभ्य ''यत्तदद्वेश्य-मग्राह्वमगोत्रमवर्णमचक्षुः श्रोत्रं तदपाणिपादं नित्यं विशुं सर्वगतं सुस्क्ष्मं तदव्ययं यद्भृतयोनिं परिपश्यन्ति धीराः'' इति जीवेशभेदस्य ह्वेतत्प्रकरणम् । अदृश्यत्वापाणिपादत्वसर्वगतत्वभृतकारणत्वादियर्मैर्जीवात् भिन्नो हीशोऽत्र प्रकृतः ।। ।।

'ದ್ವೇ ವಿದ್ದೇ ವೇದಿತಪ್ಪೇ' ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ 'ಯತ್ತದದ್ರೇಶ್ಯಮಗ್ರಾಹ್ಮಮಗೋತ್ರಮ-ವರ್ಣಮಚಕ್ಷು: ಶ್ರೋತ್ರಂ ತದಪಾಣಿಪಾದಂ ನಿತ್ಯಂ ವಿಭುಂ ಸರ್ವಗತಂ ಸುಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ತದವ್ಯಯಂ ಯದ್ಭೂತಯೋನಿಂ ಪರಿಪಶ್ಯಂತಿ ಧೀರಾಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಜೀವೇಶಭೇದವನ್ನೇ ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅದೃಶ್ಯತ್ವ, ಅಪಾಣಿಪಾದತ್ವ, ಸರ್ವಗತತ್ವ, ಭೂತಕಾರಣತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಗಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಷಯವು ಪ್ರಕೃತವಾಗಿದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಅಥರ್ವಣೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಪರವಿದ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಪರವಿದ್ಯೆಗಳ ಪ್ರಸಕ್ತಿ ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ - ತಸ್ಟೈ ಸ ಹೋವಾಚ । ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ । ಇತಿ ಹ ಸ್ಮ್ರಯದೃಹ್ಮವಿದೋ ವರಂತಿ । ಪರಾ ಚ ಅಪರಾ ಚ ॥

ಶೌನಕರಿಗೆ ಅಂಗಿರಸರು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು - 'ಪರಮ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಯನ ಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ವೇದ ವಿದ್ಯೆಯು ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕರ್ಮದಣತೆ ಮೊದಲಾದುವನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾ ಪರ ಮತ್ತು ಅಪರ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳಿದಾರೆ.

ತತ್ರಾಪರಾ ಯಗ್ನೇರೋ ಯಜುರ್ವೇದಃ ಸಾಮವೇರೋऽಥರ್ವವೇದಃ । ಶಿಕ್ಷ ಕಲ್ಪೋ ವ್ಯಾಕರಣಂ ನಿರುಕ್ತಂ ಛಂದೋ ಜ್ಯೋತಿಷಮಿತಿ। ಆಥ ಪರಾ ಯಯಾ ತದಕ್ಕರಮಧಿ-ಗಮ್ಯತೇ ॥

ಈ ಪರಾಪರ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಋಗ್ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದ, ಅಥರ್ವ ಪ್ರದ್ಯ ವರ್ಣಗಳ ಸ್ವಾನ-ಪ್ರಯತ್ತಗಳನ್ನು ನಿರುಪಿಸುವ ಶಿಕ್ತಾ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಬೌಧಾಯನ, ಆಶ್ಚರಾಯನ, ಆಪ್ಟಾಂಬಾದಿ ಕಲ್ಪಗ್ರಂಥಗಳು, ಈ ಶೆಬ್ರವು ಸಾಧು, ಇದು ಅಸಾಧು ಎಂದು ನಿರುಪಿಸುವ ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರವು, ಪೈದೀಕವರ ಇಂದ್ರ ಗೌ ಮೊದಲಾದ ಶೆಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥ ವೈಶಾಲ್ಯವನ್ನು ಬಣ್ಣಸುವ ನಿರುಕ್ತ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಗಾಯತ್ರಿ ಉಷ್ಟಿಕ್ ಅನುಷ್ಕುವ್ ಮೊದಲಾದ ಛಂದಸ್ಕುಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಭೇದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಛಂದಃ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಶಾಲ ನಿರ್ಣಾಯಕವಾದ ಜ್ಯೋಡಿ:ಶಾಸ್ತ್ರವು, ಇವು ಅಪರ ವಿದ್ಯೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಪರವಿದ್ಯಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ ನಂತರ ಅಪರ ವಿದ್ಯೆಯು ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಯಾವುದರಿಂದ ಅವಿನಾಶಿಯಾದ ಪರತತ್ವವು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವುದೋ ಅದು ಪರವಿದ್ಯ ಎನಿಸುವುದು.

ಯತ್ರದದ್ರೇಶ್ಯಮಗ್ರಾಹ್ಮಮಗೋತ್ರಮವರ್ಣಮಚಕ್ಕುಚ್ರೋತ್ರಂ ತದವಾಣವಾದಂ ನಿತ್ಯಂ ವಿಭುಂ ಸರ್ವಗತಂ ಸುಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ತದವ್ಯಯಂ ಯದ್ಭೂತಯೋನಿಂ ಪರಿಪಕ್ಕಂತಿ ದೀರಾ:॥

ಅವಿನಾಶಿಯಾದಪರತತ್ವ ವನ್ನುಪ್ರತ್ಯಕ್ಕ ಲನುಮಾನ ಅಥವಾಪೌರುಷೇಯಾಗಮಗಳು ತಿಳಿಸಲಾರವು, ಅದು ಗೋತ್ರರಹಿತ, ವರ್ಣರಹಿತ, ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಕಣ್ಣು, ಕೈಕಾಲು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲದುದು. ಅವಿನಾಶಿ, ಸರ್ವಸಮರ್ಥ, ಎಲ್ಲೆಡೆ ಇರುವುದು, ಅತೃಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮತ್ತು ಜಗದ ಹುಟ್ಟು ಇರುವು ಕೊನೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದುದು. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಯನನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಋಗಾದಿ ವೇದಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ತೀವು ನೀಡುವ ಸಾಧನೆಗಳು ಋಗಾದಿ ವೇದಗಳೇ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಅಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳೇ ಪರವಿದ್ಯೆಯನಿಸುತ್ತವೆ ಎನ್ನಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರಕರಣವು ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪಡೆದಿದ್ದೀ, ಉರದವರ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅಪರವಿದ್ಯೆಯುಂಬುದಾಗಿ ಗುರುತಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಜೀವೇಶಭೀದವನ್ನು ಒಪ್ಪರೇಬೇಕು. ಪರವಿದ್ಯ, ಅಪರವಿದ್ಯೆ ಎಂಬ ವಿಭಾಗವೇ ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು 'ಯತ್ತದದ್ರೇಸ್ಯಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪರತಕ್ತವೆನಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಂಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಗುಣಗಳು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಅದ್ದರಿಂದಲೂ ಜೀವೇಶಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅನಿವಾರ್ಯ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕ<u>ಾ</u>

ಜೀವೇಶಭೇದವು ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತ

तत्वप्रकाशिका – नन्वत्र जीवस्य कस्माचिदीशादन्यत्वमुच्यते न परमात्मनोऽतो न तयोभेद इत्याशङ्कां परिहरत् सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे – प्रकरणादिति ।। नात्र जीवपरमात्मभेदोत्त्यभावः। ईशशब्देनैव परमात्मोक्तेः । तदेव कुतः । 'द्वे विषे वेदितव्ये' इति परविद्याविषयवस्तुनोऽत्रारभ्याधीतत्वेनास्य विष्णुप्रकरणत्वादिति भावः ।।६।।

'ಜುಷ್ಯಂ ಯದು ಪಶ್ಯತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಈಶಪದವಾಚ್ಯನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಮತ್ತು ಜೀವನಿಗೂ ಭೇದವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆ; ಹೊರತು ಪರಮಾತ್ಪನಿಗೂ ಮತ್ತು ಜೀವನಿಗೂ ಅಭೇದವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಜೀವೇಶಭೇದವು ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ನೀಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಪ್ರಕರಣಾತ್" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಈ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವಹಾಗೂ ಪರಮಾತ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವು ಹೇಳಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಈಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನಾದರೂ ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂದರೆ 'ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿ ಜೀವೇಶಭೇದವನ್ನು ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುಪ್ರಕರಣವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾವದೀಪ

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಆವಶ್ಯಕ

भावदीपः – प्रकरणात् ।। ईशादन्यत्विमिति ।। जीवादन्यत्वस्योत्तया तदन्यत्वं जीवेऽर्थात् सिद्धमित्येवमुक्तिः । एकप्रमेयतात्पर्यकानेकवाक्यात्म कप्रकरणस्य स्वान्तर्गतवाक्यं स्वतात्पर्यविषयपरिमत्यनुमितिद्वारा तदन्तर्गत-विप्रतिपन्नशब्दार्थनिर्णायकत्वेन साक्षाज्जीवपरमात्मभेदसाधकत्वाद् योग्य-साध्योक्ति पूर्वं परम्परया प्रकरणादिति हेतुं योजयति – नात्रेति ।

"ಈಶಾದನ್ಯತ್ವಂ" ಎಂಬ ಶಲ್ಪತ್ತೆ ಹೀಗರ್ಥ- ಜೀವರಿಗಿಂತ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಈಶನಗಿಂತ ಭೇದವು ಜೀವನಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುದು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಪ್ರಮೇಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ರರ್ಯಾವುಕ್ಕ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಕೆಗಳ ಸಮೂಹವೇ ಪ್ರಕರಣ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. "ಸ್ವಾಂತರ್ಗತಮಕ್ಕಂ ಸ್ವತಾತ್ರರ್ಯವಿಷಯಪರಂ" ಎಂಬ ಅನುಮಿತಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಆ ವಾಕ್ಕಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ವಿಪ್ರತ್ರಿಪನ್ನವಾದ ಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಮಾಡುತ್ತವೆ ಹೊರತು ನೇರವಾಗಿ ಜೀವಪರಮಾತ್ಮ ಭೇದವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಾಧ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ "ಪ್ರಕರಣಾತ್" ಎಂಬ ಹೇತುವನ್ನು ಪರಂಪರಯಾ ಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ನಾತ್ರ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದೆ.

ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳು ಪರಮಾತ್ನ ಪರ

भावदीपः – तदेवेति ।। परमात्मार्यकत्वमेवेत्यर्यः । श्रुतिलिङ्गादेरुपक्रमादौ श्रुतत्वे तित्रर्णायकत्वेन लिङ्गत्वस्य वक्ष्यमाणत्वात् ।

'ತದೇವ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮವೆಂಬ ಅರ್ಥವೇ ಎಂದರ್ಥ. ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾದಿಗಳು ಉಪಕ್ರಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ಮುದೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವವು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿದೆ

भावदीपः – इह च परिवद्याविषयत्विलङ्गस्योपक्रमे श्रवणेनोपक्रमस्य वैष्णवत्वात्तदादिवाक्यसन्दर्भस्योपक्रान्तार्थविष्णुतात्पर्यकत्वरूपं तत्प्रकरणत्वमवधार्यत इति भावेन भाष्यं व्याचष्टे – द्वे विये इति ।। प्रतीकग्रहणमेतत् ।

ಪ್ರಕೃತ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಕ್ರಮವು ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಸಮಗ್ರ ವಾಕ್ಕಗಳೆಲ್ಲವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ತರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಪ್ರಕರಣವು ಹೀಗೆ ಸಾಧಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ''ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ'' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಕದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರತೀಕಗ್ರಹಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಅಥ ಪರಾ ಯಯಾ ತದಕ್ಷರಮಧಿಗಮ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः - 'अथ परा, यया तदक्षरमधिगम्यते' इत्यनेनेत्यर्थः । आरभ्य उपक्रम्य । परविद्याविषयवस्त्पक्रम्य तस्यैतद्वाक्यसन्दर्भे पठितत्वादस्य वाक्यसन्दर्भस्य तत्प्रकरणत्वमित्यर्थः ।

"ಆಥ ಪರಾ ಯಯಾ ತದಕ್ಕರಮಧಿಗಮ್ಮತೇ" ಎಂಬುದರಿಂದ ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ತವು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. "ಆರಭ್ಯ" ಪದಕ್ಕೆ 'ಉಪಕ್ರಮಿಸಿ' ಎಂದರ್ಥ. ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯನಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಅದೇ ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ರಯತ್ವವನ್ನು ಪಠಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ವಾಕ್ಯಗಳು ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಪ್ರಕರಣವು ಹೇತುವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಕರಣ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ

भावदीपः – 'प्राणो ब्रह्म' इत्यादौ प्राणस्योपक्रमेऽपि तदुत्तस्त्र विष्णुश्रुतिलिङ्गादिना प्राणस्याधीतत्वाभावेन तत्प्रकरणत्वं नेति व्यभिचारा दुपक्रमादित्यनुक्तवा उपक्रम्याधीतत्वादित्युक्तम् । जायमानत्वादेवांधकस्य निरासेन साधकानामुक्तया चोपक्रान्तविष्णोरेव सर्वत्राधीतत्वस्योक्तत्वाचा सिद्धिरिति भावः ॥ ६ ॥

"ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ" ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಸ್ತುತಃ ಪ್ರಾಣನೇ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮುಂದೆ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಾದಿಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಇರನ್ನು ಪ್ರಾಣಪ್ರಕರಣವೆಂದು ಹೇಳಾದರೆ ವ್ಯಭವಾರ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ "ಉಪಕ್ರಮಾತ್" ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳದೆ "ಉಪಕ್ರಮ್ಮಾಧೀತತ್ತಾತ್" ಎಂಬುದಾಗಿ ಟಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. "ಜಾಯಮಾನತ್ಕಾದೇ" ಮೂದಲಾದ ಬಾಧಕಗಳನ್ನು ನಿರಾಸೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಸಾಧಕಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದ ವಿಷ್ಣುಪೇ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಅರ್ಹನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅರ್ದ್ಯಂದ "ವಿಷ್ಣಪ್ರಕರಣತ್ತಾತ್" ಎಂಬ ಹೇತುವಿಗೆ ಅಭ್ಯಚ್ಚಯ ದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - 'ಪ್ರಕರಣಾತ್' ಎಂಬುದು ಆರನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಭೇದವ್ಯ ಪದೇಶವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಆ ಭೇದವು ಅನ್ಯವಿಷಯಕವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಣಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ನಿರುಸಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಪ್ರಕರಣದ ಬಲದಿಂದ ಜೀವಟ್ರಹ್ಮಭೇದವನೇ ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಈ ಸೂತ್ರವು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಚ' ಶಬ್ಧವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಸ್ಥಿತ್ಯದನಾಭ್ಯಾಂಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् - ।। स्थित्यदनाभ्यां च ।।७।।

ಬ್ರಹೃನಿಗೆ ಕರ್ಮಘಲ ಭೋಗವಿಲ್ಲ. ಜೀವನಿಗೆ ಕರ್ಮಫಲಭೋಗದಿಂದಲೇ ಜೀವನ. ಹೀಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಐಕ್ಕವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು.

ಈಶ ಹಾಗೂ ಜೀವರಿಗೆ 'ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮಫಲಭೋಗದಿಂದ ಜೀವನ ಸ್ಥಿತಿ, ಕರ್ಮಫಲಭೋಗವಿಲ್ಲದೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ವಕ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಬಾರರು.

> ॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು॥

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮವುಳ್ಳ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಅಭೇದವು ಕೂಡದು

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् -

'द्वा सुपर्णा सयुजा सस्वाया समानं वृक्षं परिषस्वजाते । तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वन्यनक्तनन्नन्यो अभिचाकशीति ॥' (मुं.३-१-१) इतीशजीवयोः स्थित्यदनोक्तेः ॥७॥

।। इति युभ्वायधिकरणम् ।। १ ।।

ಅನುವಾದ - "ಎರಡು ಹಕ್ಕೆಗಳು ಸ್ನೇಹಿತರಂತೆ ದೇಹವೆಂಬ ಒಂದೇ ಮರದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯಸಿಕೊಂಡಿವೆ ಆ ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನೆಂಬ ಪಕ್ಷಿಯು ಅಶ್ವಪ್ರಕ್ಷದ ಫಲವನ್ನು ರಸವತ್ತಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ತಿನ್ನಶ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಈಶ ಎಂಬ ಪಕ್ಷಿಯು ಎರನನ್ನೂ ತಿನ್ನದೆ ವರ್ಚಸ್ವಿಯಾಗಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತಿದೆ". ಹೀಗೆ ಈಶ ಮತ್ತು ಜೀವರಿಗೆ ತಿನ್ನದಿರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ತಿನ್ನವಿಕೆ ಎಂಬ ಎರುದ್ದರಮಂಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣ ಜೀವೇಶ್ವರರ ಅಭೇದವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ದ್ಯುಭ್ರಾಶ್ಟಾಯತನತ್ತ ಎಂಬ ಧರ್ಮವು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ಯಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಜೀವೇಶಭೇದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯಷ್ಟೇ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ ಲಿಂಗವೂ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಯುಜಾ = ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ, ಸಖಾಯ = ಸ್ತೇಹಿತರಂತೆ ವರ್ತಿಸುವ, ದ್ರಾ = ಎರಡು, ಸುಪರ್ಣಾ = ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರರೆಂಬ ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಸಮಾನಂ ವೃಕ್ಷಂ = ದೇಹವೆಂಬ ಒಂದೇ ಮರವನ್ನು, ಪರಿಷಸ್ವಜಾತೇ = ಆಲಂಗಿಸಿವೆ. ತಯೋ: = ಈ ಎರಡು ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ, ಏಕಂ = ಜೀವನೆಂಬ ಪಕ್ಷಿಯು, ಷಿಪ್ಕಲಂ = ಅಶ್ವತ್ಥಫಲವನ್ನು, ಸ್ವಾದ್ವತ್ತಿ = ಬಹು ರುಚಿಯಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ತಿನ್ನುತ್ತದೆ. ಅನ್ಯ: = ಮತ್ತೊಂದು ಈಶನೆಂಬ ಪಕ್ಷಿಯು, ಅನಶ್ವನ್ = ಏನನ್ನೂ ತಿನ್ನದೆ, ಅಭಿಚಾಕಶೀತಿ = ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಚಸ್ವಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತಿದೆ. ಇತಿ ಈಶಜೀವಯೋ: = ಹೀಗೆ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಮತ್ತು ಜೀವರಿಗೆ, ಸ್ಥಿತ್ಯದನೋಕ್ತೇ: = ತಿನ್ನುವಿಕೆ ಹಾಗೂ ತಿನ್ನದಿರುವಿಕೆ ಎಂಬ ಈ ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವೇಶ್ವರರ ಅಭೇದವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಪವೂ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ರಯ-ವಾಗುತ್ತವೆ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಕಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಕರ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ದ್ಯುಭಾೃದ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಮಾಶ್ವವಾಯಿತು॥

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

'ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಸಮನ್ವಯ

सत्तर्कदीपाविकः – 'द्वा सुपर्णा' इत्यनेन पापकर्तुर्जीवात् कर्मफलमनक्नुतो दीप्यमानस्य युभ्वाचाश्रयस्य भेदव्यपदेशादपि नासौ जीव इत्याह – स्थितीति ।। अतो युभ्वाचाश्रयो विष्णुरिति सिद्धम् ।।

।। इति श्रीपद्मनाभतीर्थविरचितसत्तर्कदीपावळ्याम्ः यभ्वायधिकरणम् ।।

'ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಪಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ ಜೀವನಿಗಿಂತ ಕರ್ಮಘಲವನ್ನು ಭೋಗಿಸದ ದೇದೀಪ್ಯಮಾನನಾದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಜೀವನು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಸ್ಥಿತ್ಯದನಾಭ್ಯಾಂ ಚಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಜೀವನಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಶ್ರುತಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

> ॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ದ್ಯುಭ್ರಾದ್ಯಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು॥

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಕರ್ಮಫಲಭೋಕ್ತವಲ್ಲದ ಈಶ್ವರನ ಜೊತೆ ಜೀವನಿಗೆ ಐಕ್ಕವು ಸಲ್ಲದು

तत्वप्रदीपः – स्थित्यदनाभ्यां च ।। ईशस्यानश्रतः स्थित्युक्तेर्जीवस्य कर्मफलादनोक्तेश्र न तयोरैक्यं वाच्यम् । ಈಶ್ವರನು ಕರ್ಮಘಲವನ್ನು ಭುಂಜಿಸದೇ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಜೀವನಾದರೂ ಕರ್ಮಘಲವನ್ನು ಭೋಗಿಸುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಐಕ್ಕವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು.

ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ 'ದ್ವಾಸುಪರ್ಣಾ' ಶ್ರುತ್ಕರ್ಥ

तत्वप्रदीपः
''सुपर्णावेतौ सयुजौ सस्रायौ यदृच्छया कृतनीडौ च वृक्षे ।

एकस्तयोः स्नादित पिप्पलान्नमन्यो निरजोऽपि बलेन भूयान् ।।

आत्मानमन्यं च स वेद विद्वानपिप्पलादो न तु पिप्पलादः ।

योऽविवयपाऽन्यस्स तु नित्यबद्धो विवामयो यस्स तु नित्यमुकः ।।''

इति च भागवते ।

ಸುವರ್ಣಾವೇತೌ ಸಯುಜೌ ಸಖಾಯೌ ಯದೃಚ್ಚಯಾ ಕೃತನೀಡೌ ಚ ವೃಕ್ಷೇ । ಏಕಸ್ತಯೋ: ಖಾದಿತಿ ಪಿಪ್ಪಲಾನ್ನಮನ್ನೋ ನಿರನ್ನೋಽಪಿ ಬಲೇನ್ ಬೂಯಾನ್ ॥

ದೇಹವೆಂಬ ಅಶ್ವತ್ವಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜೀವ-ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂಬೆರಡು ಸ್ನೇಹಿತ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಗೂಡು ಮಾಡಿವೆ. ಅವೆರಡರಲ್ಲಿ ಜೀವವೆಂಬ ಹಕ್ಕಿಯು ಕರ್ಮಫಲವೆಂಬ ಅಶ್ವತ್ತಘಲವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಹಣ್ಣನ್ನು ತಿನ್ನದಿದ್ದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಹಕ್ಕಿಯು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ.

ಆತ್ಮಾನಮನ್ಯಂ ಚ ಸ ವೇದ ವಿದ್ವಾನಪಿಪ್ರಲಾದೋ ನ ತು ಪಿಪ್ಪಲಾದ: । ಯೋಽವಿದ್ಯ ಯಾಽಂಧಃ ಸ ತು ನಿತ್ಯಬದ್ಧೋ ವಿದ್ಯಾಮಯೋ ಯಃ ಸ ತು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತ: ॥ (ಇತಿ ಚ ಭಾಗವತೇ)

ತನ್ನನ್ನು ಹಾಗೂ ತನಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಜೀವನನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮಮ ಪಿಪ್ಕಲ ಫಲವನ್ನು ತಿನ್ನದ ಕಾರಣ 'ಅಪಿಪ್ರರಾದ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನು ವಿದ್ವಾನ್ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಪಿಪ್ತರಾದನೆನಿಸಿದ ಜೀವನು ವಿದ್ವಾನ್ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕುರುಡನಾದ ಜೀವನು ನಿತ್ಯಬದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಜ್ಞಾನಸ್ಯರೂಪನಾದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಭಾಗವತವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಭೋಗನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ 'ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ' ಶ್ರುತ್ಕರ್ಥ

तत्वप्रदीपः – ''अनत्तृत्वं हरेर्दुःखानतृत्वादुच्यते सदा । विषयान् विनाऽपि पूर्णत्वात् स्वरूपानन्दभोगिनः ।। शुभमन्त्येव हि सदा सर्वत्रावस्थितं विभुः । स्वादोरदनवद्भवति जीवोऽस्वाद्वपि यत्सदा । अनारतं पारवश्यात् स्वाद्वत्तीति ततः श्रुतः'' इति भोगनिर्णये ।।

ಅನತ್ನತ್ವಂ ಹರೇರ್ದು:ಖಾನತ್ನತ್ವಾದುಚ್ಯತೇ ಸದಾ । ವಿಷಯಾನ್ ವಿನಾಽಪಿ ಪೂರ್ಣತ್ವಾತ್ ಸ್ವರೂಪಾನಂದಭೋಗಿನ: ॥

ದುಃಖಭೋಗವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಅನುಭವಿಸದ ಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಅನತೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಿಷಯಭೋಗಗಳಿಲ್ಲದ್ದರೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಶುಭಮತ್ತೇದ ಹಿ ಸದಾ ಸರ್ವತ್ರಾವಸ್ಥಿತಂ ವಿಭು: । ಸ್ವಾದೋರದನವದ್ದೃತಿ ಜೀವೋಽಸ್ವಾದ್ವಪಿ ಯತ್ನದಾ । ಅನಾರತಂ ಪಾರವಶ್ಯಾತ್ ಸ್ವಾದ್ವತ್ತೀತಿ ತತಃ ಶ್ರುತ: ॥

ಇತಿ ಭೋಗನಿರ್ಣಯೇ

ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಶುಭವನ್ನಷ್ಟೇ ಸದಾ ಭುಂಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜೀವನು ಅಸ್ವಾದುವಾದುದ್ದನ್ನು ಸ್ವಾದುಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಮೆಲ್ಲುವಂತೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಭುಂಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಕಾರಣ ಸ್ವಾದುವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಭೋಗನಿರ್ಣಯವು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಪರಮಭೋಗದಲ್ಲಿ 'ದ್ವಾಸುಪರ್ಣಾ' ಶ್ರುತ್ತರ್ಥ

तत्वप्रदीपः -

''अस्वादु स्वादुबद्धचित्त जीवो नैव जनार्दनः । अतो नात्तीति वचनमश्रतोऽपि ग्रुभं सदा'' इति परमभोगे ।।

ಅಸ್ವಾದು ಸ್ವಾದುವದ್ಧ್ಯತ್ತಿ ಜೀವೋ ನೈವ ಜನಾರ್ದನ: । ಅತೋ ನಾಸ್ತೀತಿ ವಚನಮಶ್ವತೋಽಪಿ ಶುಭಂ ಸದಾ ॥

ಇತಿ ಪರಮಭೋಗೇ ॥

ಅಸ್ವಾದು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವಾದುಪದಾರ್ಥದಂತೆ ಭುಂಜಿಸುವವನು ಜೀವನು ಮಾತ್ರ ಹೊರತು ಜನಾರ್ದನನಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಾರ್ದನನು ಏನನ್ನೂ ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮಾತು ಅಸ್ವಾದು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶುಭಪದಾರ್ಥವನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸ್ವಾಭಾವ್ಯದಲ್ಲಿ 'ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ' ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ

तत्वप्रदीपः -

''साशनानशनत्वेन नरदेवौ यथोदितौ । अत्तिं विनाऽप्यदौर्बल्यात् तथाऽनत्तिईरेर्भुजः'' इति स्वाभाव्ये ।।

ಸಾಶನಾನಶನತ್ವೇನ ನರದೇವೌ ಯಥೋದಿತೌ । ಅತ್ತಿಂ ವಿನಾತಪ್ರದೌರ್ಬಲ್ಯಾತ್ ತಥಾತನತ್ತಿರ್ಹರೇರ್ಭಜ: ॥ ಇತಿ ಸಾಭಾವ್ಯೇ ॥

ಜೀವನು ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಈಶನು ಊಟ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ಈಶನು ಊಟ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಬಲಿಷ್ಠನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ಶ್ರುತಿಯು ಏನನ್ನು ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ವಾಭಾವ್ಯವಚನವಿದೆ.

ಕೂರ್ಮಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ 'ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ' ಶ್ರುತ್ಕರ್ಥ

तत्त्वपदीपः –

''सुपर्णौ द्वौ शरीरस्यौ जीवश्च परमस्तया । पारवश्यादनाजीवस्तत्रातीति श्रुतौ श्रुतः ।। स्ववशेनादनाद्विष्णुर्नात्तीत्यत्ताऽपि संश्रुतः । स एव हि शुभस्यात्ता जीवोऽत्यस्यैव वेदनात् ।।''

इति कूर्मसंहितायाम् ॥

ಸುಪರ್ಣೌ ದೌೃ ಶರೀರಸ್ಥೌ ಜೀವಶ್ವ ಪರಮಸ್ತಥಾ । ಪಾರವಶ್ಯಾದನಾಜ್ಜೀವಸ್ತತ್ರಾತ್ತೀತಿ ಶ್ರುತೌ ಶ್ರುತಃ ॥ ಸ್ವವಶೇನಾದನಾದ್ಯಿಷ್ಣುರ್ನಾತ್ತೀತೃತ್ತಾಽಪಿ ಸಂಶ್ರುತಃ । ಸ ಏವ ಹಿ ಶುಭಸ್ಕಾತ್ತಾ ಜೀವೋಽತ್ತಸ್ಥೈವ ವೇದನಾತ್ ॥

ಇತಿ ಕೂರ್ಮಸಂಹಿತಾಯಾಮ್

ಪ್ರಾಕೃತ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂಬೆರಡು ಹಕ್ಕಿಗಳು ನೆಲೆಸಿವೆ. ಅಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಭುಂಜಿಸುವ ಕಾರಣ ಜೀವನು 'ಅತ್ತಿ' ಎಂದು ಶ್ರುತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಭುಂಜಿಸುವ ಕಾರಣ ವಿಷ್ಣುವು 'ನ ಅತ್ತಿ' ಎಂದು ಶ್ರುತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆ ವಿಷ್ಣುವೊಟ್ಟನೇ ಶುಭವಾದ ಸಾರಭಾಗವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಜೀವನು ದುಃಖದಿಂದ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಕೂರ್ಮಸಂಹಿತೆಯು 'ದ್ವಾಸುಪರ್ಣಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಅತತ್ವಾವೇದಕವಾದರೆ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಅಲ್ಲ

तत्वप्रदीपः – भेदवाक्यमतत्वावेदकमिति चेत् तदयुक्तम् । अतत्वावेदकं चेन प्रमाणम् । प्रमाणं चेनातत्वावेदकम् । ಭೇದವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲವೂ ಅತತ್ವಾವೇದಕವಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಆಕ್ಕೇಪ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅತತ್ವಾವೇದಕವಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದೇ ಹೇಳಲಾಗದು. ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅತತ್ವಾವೇದಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಅದ್ವೈತಿಗಳು - 'ದ್ವಾಸುವರ್ಣಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಭೇದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಒಪುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಆ ಭೇದವು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವೇ ಹೊರತು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಲ್ಲ, ಆಂಥ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲವೂ ಆತತ್ಯಾವೇದಕಗಳಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಐಕ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಭೇದವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ರವಾದಿಗಳು - ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ? 'ದ್ವಾ ಸುವರ್ಣಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅತತ್ತಾವೇದಕವೆಂದರೆ ಏನರ್ಥ ? ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲವೆಂದೋ? ಪ್ರಮಾಣವೆಂದೋ ? ತತ್ತಾವೇದಕವಾಕ್ಯಗಳು ಯಾವುವು ?

ಅದ್ವೈತಿಗಳು - ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಎರಡು ವಿಧ - ೧) ತತ್ತಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣ, ೨) ಅತತ್ತಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣ ಎಂದು. ಪಂಚಮಹಾವಾಕ್ಯಗಳು ತತ್ತಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಿವೆ. ಪಕ್ಷತ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ 'ದ್ಘಾಸಪರ್ಕಾ: ಇತ್ತಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಅತತ್ತಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತೇವೆ. ಐಕ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಅತತ್ತಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ವಿರೋಧ ಬಂದರೂ ಕೂಡ, ತತ್ತಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ವಿರೋಧ ಬಂದರೂ ಕೂಡ, ತತ್ತಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ವಿರೋಧ ಬಂದರೂ ಕೂಡ, ತತ್ತಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ವಿರೋಧ ಬಂದರೂ ಕೂಡ, ತತ್ತಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಅಭೇದಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಯಾವುದೇ ಭಂಗ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ರನಾದಿಗಳು - ನಿಮ್ಮ ಈ ಮಾತೇ ವ್ಯಾಹತವಾಗಿದೆ. ಅತತ್ತಾವೇದಕ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸದೇ ಇರುವ ಪ್ರಮಾಣ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅತತ್ತಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣ' ಎಂಬ ಮಾತೇ ವ್ಯಾಹತವಾಯಿತು. ಅತತ್ತಾವೇದಕ ಎಂದರೆ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಪುನಃ ಪ್ರಮಾಣ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸ್ವವಚನ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಪ್ರಮಾಣ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅತತ್ತಾವೇದಕ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪ್ರಮಾಣವು ಅತತ್ತಾವೇದಕವಾಗಿದೆ' ಎಂಬುದೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಹತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅತತ್ರಾವೇದಕವಾದ ರಜತಭ್ರಾಂತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣ

तत्वप्रदीपः - अतत्वावेदकत्वाद्धि रजतभ्रान्तिरमानमित्युच्यते ।

ಅತತ್ವಾವೇದಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ರಜತಭ್ರಾಂತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ - ಅದ್ವೈತಿಗಳು - ಶುಕ್ರಿಯನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ 'ಇದಂ ರಜತಂ' ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವ್ಯವಹಾರವು ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಆದರಂತೆ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಸತ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಅತತ್ತಾವೇದಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ.

ತತ್ವವಾದಿಗಳು - ಶುಕ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ 'ಇದಂ ರಜಕಂ' ಎಂದು ಜ್ಞಾನ್ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಭ್ರಾಂತ್ಕಾತ್ಮಕವಾದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು, ವ್ಯವಹಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾದ್ದರಿಂದ ತತ್ತ್ವಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಶುಕ್ತಿರಜತಜ್ಞಾನವು ಹೇಗೆ ಅಪ್ರಮಾಣವೋ, ಅದರಂತೆ ನೀವು ಹೇಳುವ ವಿಶ್ವವಿಧ್ಯಾತ್ಮಹಾ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವೇ ಆಗಬೇಕು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಶುಕ್ತಿರಜತಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅತತ್ವಾವೇದಕ್ಕಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಯವೋ ? ಅದರಂತೆ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಅತತ್ತಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

ಗಗನ ಮಾಲಿನ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರ

तत्वप्रदीपः – तदापाततो बाध्यते, अस्य तु देशकालादिभिः सहैव बाधः, अत एतत् प्रमाणमिति चेन्न । गगनतलमलिनतादिज्ञाने व्यभिचारात् ।

ಶುಕ್ರಿರಜತಭ್ರಾಂತಿಯು ಆಪಾತತಃ ಬಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಭ್ರಾಂತಿಯು ದೇಶಕಾಲಾದಿಗಳ ಜೊತೆ ಬಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ ? ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು. ಗಗನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ನೈಲ್ಕಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತದೋ, ಇದರಲ್ಲಿ (ಗಗನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವ ಮಾಲಿನ್ಯದಲ್ಲಿ) ವೃಭಚಾರದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಅದ್ವೃತಿಗಳು - ಶುಕ್ರಿರಜತಪ್ಪಾನಕ್ಕೂ, ಪ್ರಪಂಚಪ್ಪಾನಕ್ಕೂ ವೈಶಕ್ಷ್ಣವಿದೆ. ಶುಕ್ರಿಯನ್ನು ನೋಡಿ, 'ಇದಂ ರಜಕಂ' ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯು ಬಂದರೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ರಜತ ಮತ್ತ ಬಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ದೇಶಕಾಲಗಳು ಬಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ಭ್ರಾಂತಿಯು ಬರುತ್ತಿದೆಯೋ, ಇದು ದೇಶಕಾಲಾದಿಗಳ ಜೊತೆಯೇ ಬಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ಕಡೆ ವೃತ್ತಾ ಸವಿರುವುದರಿಂದ ಶುಕ್ರಿರಜತ ಜ್ವಾನವು ಅತತ್ವಾ ವೇದಕವಾದಂತೆ ಭೇದಪ್ಪಾನವು ಅತತ್ವಾ ವೇದಕವಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಮತ್ತುವೆ ದೇಶಕಾಲಾದಿಗಳನ್ನು ಬಟ್ಟು, ತಾನಪ್ಪೇ ಬಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಮತ್ತು ದೇಶಕಾಲಾದಿಗಳ ಜೊತೆ ಬಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದು ಅತತ್ವಾ ವೇದಕ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಮತ್ತು ದೇಶಕಾಲಾದಿಗಳ ಜೊತೆ ಬಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದು ಅತತ್ವಾ ವೇದಕ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ತಕ್ಕವಾದಿಗಳು - 'ಗಗನಂ ನೀಲಂ' ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯು ಗಗನವಿರುವಷ್ಟು ಕಾಲವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇಶಕಾಲಾದಿಗಳ ಜೊತೆ ಬಾಧ್ಯವಾಗುವುದನ್ನು ನೀವು ಅತತ್ಕಾವೇದಕ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಕರೆಯುವುದಾದರೆ, 'ಗಗನಂ ನೀಲಂ' ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೂಡ ಅತತ್ವಾವೇದಕ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಕರೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಗಗನದಲ್ಲಿ ತೋರುವ ನೀಲವು ಅತ್ಯಂತ ಅಸತ್ರಾಗಿದೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿರಂತಾಯಿತು.

ದೇಶಕಾಲಗಳಿಗೆ ಬಾಧ್ಯತ್ವ ಹೇಳಲಾಗದು

तत्वप्रदीपः – देशकालादीनां बाधश्च नैव भावी, नित्यत्वात् तेषाम् । अन्यया कुत्र कदा कस्येति पृष्टे किमुत्तरं स्यात् । चेतनस्य स्वात्मनि सर्वगते ज्ञानोत्तरकालमविद्या सविलासा निवर्तते, न च तदा कापि किश्चिदनिवृत्तमस्तीति चेदेवं तर्हि देशकालादीनां न बाघोऽभ्युपगतः । बाघावधित्वाद्यभ्युपगमात् ।

ಮತ್ತು ದೇಶಕಾಲಾದಿಗಳು ಮುಂದೊಂದು ದಿನ ಬಾಧ್ಯ ಆಗುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳು ನಿತ್ಮವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಾಗಿವೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲಿ, ಯಾವಾಗ, ಯಾರಿಗೆ ಬಾಧವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವಿಲ್ಲ. ಚೇತನನಿಗೆ ಸರ್ವಗತನಾದ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಆಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನ ಬಂದ ಅನಂತರ ಅವಿದ್ಯೆಯು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಗಳ ಜೊತೆ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆಗ ಅನಿವೃತ್ತವಾದದ್ದು ಯಾವುದೂ ಕೂಡ

ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನೀವು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ ದೇಶಕಾಲಾದಿಗಳಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಬಾಧಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಅವಧಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತೀರಿ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ತತ್ವವಾದಿಗಳು - ಅರ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷ -ಪ್ರಪಂಚವು ದೇಶಕಾಲಾದಿಗಳ ಜೊತೆ ಬಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಈ ಬಾಧವು ಮುಂದೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ನಿಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇಶ ಹಾಗೂ ಕಾಲಗಳೆರಡು ನಿತ್ವವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಾಗಿವೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪಂದ್ವರೆ ಯಾವಾಗ, ಯಾರಿಗೆ, ಎಲ್ಲಿ ಬಾಧಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತದೆ? ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನೀವು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು.

ಅದ್ವೈತಿಗಳು - ಶುದ್ಧಚೇತನವು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಅವಿದ್ಯೆಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಇದು ಜೀವಭಾವವನ್ನು ತಾಳದೆ. ಅವಿದ್ಯೆಯ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಭೇದದ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಯಾವಾಗ ಶುದ್ಧಚ್ಚಿತನ್ನಕ್ಕೆ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುತ್ತದೊಂ, ಆಗ ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಬಾಧಿತ-ವಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾವುದು ಉಳಿದಿರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ದೇಶಕಾಲಗಳೂ ಕೂಡ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ತರನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಕೂಡ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ತತ್ತವಾದಿಗಳು - ಹಾಗಾದರೆ ನೀವು ದೇಶಕಾಲಗಳಿಗೆ ಬುಧವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಪರೋಕ್ಷಣ್ಣಾನೋತ್ತರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಬುಧಿತವಾಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಅರ್ಜನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರಾತಾಯಿತು. ಆ ಅವಧಿಯೇ ದೇಶ ಮತ್ತು ಕಾಲಗಳೆಂದು ನಾವು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಅವಧಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ. ದೇಶಕಾಲಗಳಿಗೆ ಬುಧ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ವ್ಯಾಹತವಾದರ್ದು, ಅವಧಿಯೆಂದರೆ ದೇಶಕಾಲಗಳಿಗೆ ಬುಧವಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಪುನಃ ಬಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸ್ವವಚನ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಿರವಧಿಕವಾದ ಬಾಧವೇ ಇಲ್ಲ

तत्वप्रदीपः – न च निरविषको बाघो युक्तः । तस्मादतत्वावेदक-प्रमाणवचनवत् तह्नक्षणवास्यमपि स्वन्याइतम् ।

ಆವಧಿಯಲ್ಲದ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತತ್ವಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣ ಎಂಬ ಮಾತಿನಂತೆ ಅದರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ವಾಕ್ಸವೂ ಕೂಡ ಸ್ವವ್ಯಾಹತವಾಯಿತು. ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಅದ್ವೈತಿಗಳು - ಸಾವಧಿಕವಾದ ಬಾಧವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ವ್ಯಾಹತಿರೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ನಿರವಧಿಕವಾದ ಬಾಧವನ್ನು ಒಪುತ್ತೇವೆ. ಆಗ ವ್ಯಾಹತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವಿರಿ ?

ತತ್ರನಾದಿಗಳು - ನಿರವಧಿಕವಾದ ಬಾಧ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದರೆ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಅವಧಿ ಇರಲೇಬೇಕು. ಅದು ನಿರವಧಿಕವೆಂದರೆ ಪುನಃ ಈ ಮಾತು ಸ್ವವಾಹ್ಯತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅತತ್ತಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣ ಎಂಬ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರತೀತಿಯು ವ್ಯಾಹತವಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟ ಲಕ್ಷಣವೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಹತವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ನಿಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ಸ್ವವ್ಯಾಹತಿ ಎಂಬ ಕೂಪದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿದೆ.

ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಮುಖವಾಡ ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಪ್ರಚ್ಚನ್ನಶೂನ್ಯವಾದಿಗಳು

तत्त्वप्रदीपः – अपि चैवंवादिना वादिना कृत्स्रोऽप्यतत्त्वावेदको वेदो ह्रवादि । न हि वेदैकदेशेऽप्यभेदवादं वदन्ति कोविदाः । तदहो महानेष संरम्भो वेदप्रामाण्ये प्रच्छनशून्यवादिनः ।

ಮತ್ತು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವ ಮಾಯಾವಾದಿಯು ಸಮಗ್ರ ವೇದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಆತತ್ತಾವೇದಕವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದದ ಏಕದೇಶವೂ ಕೂಡ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ಎಂದು ಯಾವ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಅಬ್ಬಾ ! ಎಷ್ಟು ಆಶ್ಚರ್ಯ !! ವೇದವನ್ನು ಹಾಳುಗೆಡಲು ಪ್ರಚ್ಛನ್ನಕೂನ್ಯವಾದಿಗಳ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಸಮರ್ಥನೆಯ ಆಸಕ್ತಿ ಮಹಾದಾಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿದೆ.

ವಿವರಣೆ - ಅದ್ವೈತಿಗಳು - ಸಮಗ್ರ ವೇದವು ಅತತ್ವಾವೇದಕವೆಂದು ನಾವು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ತತ್ನಾವೇದಕವಾಕೃಗಳಿಂದ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ.

ತತ್ರವಾದಿಗಳು - ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಸಮಗ್ರವೇದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಅತತ್ತಾವೇದಕವೆಂದೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಯಾರೊಬ್ಬ ಪಂಡಿತನೂ ಕೂಡ ಒಂದೇ ಒಂದು ವಾಕ್ಕವನ್ನು ಅಭೇದಪರವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಅಭೇದಪರವಾದ ಒಂದಾದರೂ ವಾಕ್ಕವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ತತ್ರಾವೇದಕತ್ವವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಒಪ್ಪಬೇಕಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಹೊರಟ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣ ವೇದವನ್ನೇ ನಾಶ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಇವರ ಪ್ರಚೃನ್ನಶೂನ್ಯವಾದವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ತತ್ವಾವೇದಕವಲ್ಲ

तत्वप्रदीपः – अस्ति तत्त्वमस्यादिवाक्यं तत्वावेदकमिति चेन्न । मुख्यार्यपरित्यागात् । मुख्यार्थो हि शब्दस्यार्यतत्वम् । तत्यागे कयं तत्त्वावेदकम् ।

ತತ್ವಮಸ್ಕಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ತತ್ತಾವೇದಕವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನೀವು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿರುವಿರಿ. ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥತತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ. ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥತತ್ವವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಆಗ ತತ್ವಾವೇದಕವಾಗಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ – ಆದ್ವೈತಿಗಳು – ತತ್ತಾವೇದಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ', 'ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತಿ' ಮೊದಲಾದ ಪಂಚಮಹಾವಾಕ್ಯಗಳು ತತ್ತಾವೇದಕಗಳಾಗಿವೆಯೆಂದು ನಾವು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ. ಈ ಪಂಚಮಹಾವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆತತ್ತ್ವಾವೇದಕ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ.

ತತ್ವವಾದಿಗಳು - 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಕೂಡ ತತ್ತಾವೇದಕತ್ವವನ್ನು ನಿಮಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ನೀವು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವಿರಿ. 'ತತ್' ಹಾಗೂ 'ತ್ತಂ' ಎಂಬೆರಡು ಪರಗಳ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಟ್ಟು ಕುದ್ರಚಿತ್ರನ್ನವೆಂಬ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಐಕ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಿರಿ, ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಶಬ್ದವು ಅರ್ಥತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಮಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಅರ್ಥತತ್ವವನ್ನು ಶಬ್ದಗಳು ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇರಿದಂತಾಯತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ತತ್ವಾವೇದಕತ್ವವನ್ನು 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಹೇಳುವಿರಿ ?

ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜಹದಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಬಹುದೇ ?

तत्त्वप्रदीपः – सत्यमेतत् सित सम्भवे, असम्भवे तु स्यादेव तत्त्वं लक्ष्यमि । तत्पदार्थः परोक्षं सर्वज्ञं सुस्ररूपं ब्रह्म, त्वंपदार्थोऽपरोक्षोऽल्पज्ञो दुःस्री जीवः, तयोरैक्यविवक्षायां मुख्यार्थासम्भवात्, जहदजहह्यक्षणया चैतन्यमात्रं लक्ष्यते 'सोऽयं देवदत्तः' इतिवत्

ಹೌದು ! ಒಂದು ವೇಳೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಾದರೆ ಆಗ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವೇ ಅಸಂಭಾವಿತವಾದಾಗ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವೇ ತತ್ವವಾಗುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ತತ್ವಾವೇದಕತ್ವವನ್ನು ನಾವು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ತತ್ವದಾರ್ಥವು ಪರೋಕ್ಷನಾದ, ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ, ಸುಖ್ಯದರೂಪನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. 'ತ್ವಂ' ಪದಾರ್ಥವು ಅಪರೋಕ್ಷನಾದ, ಅಲ್ಲಜ್ಞನಾದ, ದುಃಖಿಯಾದ ಜೀವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಇವರಿಲ್ಬರಿಗೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸದರೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವೇ ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಹದಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಚೈತನ್ನಮಾತ್ರವು ಅಕ್ಷ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. 'ಸೋನಯಂ ದೇವದತ್ತ;' ಎಂಬುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಅದ್ವೃತಿಗಳು - 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು ತತ್ತಾವೇದಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶದಲ್ಲ. ಎಕೆಂದರೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವು ಸಂಭಾವಿತವಾಗಿದ್ದಾಗ ವಿನಾಕಾರಣ ಅದನ್ನು ಪರಿತ್ರಾಗ ಮಾಡಿ, ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ತತ್ತಾವೇದಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆಸಂಭಾವಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪರೋಕ್ಷತ್ತ, ಸರ್ವಜಸ್ತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಟ್ಟು, ಚೈತನ್ಯಾಂತವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥವನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. 'ತ್ರಂ' ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಪರೋಕ್ಷತ್ತ, ಅಲ್ಲಜ್ಞತ್ತ, ವಿಶಿಷ್ಟತ್ತ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಟ್ಟು ಚೈತನ್ಯಾಂತವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇಂಥ ಚೈತನ್ನಗಳಿನ ಇತ್ತು ಮುತ್ತಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇಂಥ ಚೈತನ್ನಗಳಿನ 'ಎಂಬ ವಾಕ್ಕಕ್ಕೆ ಅಕ್ಷಣಾವ್ಯತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಾಗ ತತ್ತಾವೇದಕವೆಂದು ಹೇಳಲು ಯಾವುದೇ ತೊಂದರೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾಹರಣೆ - 'ಸೋನಯಂ ದೇವದಶ್ರ:' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಭಿಷ್ಣಾನದಲ್ಲಿ ತತ್ಯಾಲವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ದೇವದಶ್ರನಗೂ, ಏತದ್ವೇಶಕಾಲವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ದೇವದಶ್ರನಗೂ, ಐಕ್ರವು ಪ್ರತಿಭಾಸವಾಗುತ್ತಿದೆ. ತದ್ದೇಶಕಾಲಗಳು ಈಗಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ದೇವದಶ್ರ ಎಂಬ ಸ್ವರೂಪಾಂಶವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಎಲ್ಲರೂ, ಕೂಡ ಹೇಳಲೇಬೇಕೋ, ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷಣಾಂಶವನ್ನು ಬಿಬ್ಬು ವಿಶೇಷಾಂಶಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಐಕ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

'ಸೋಽಯಂ ದೇವದತ್ತಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿ ಅಲ್ಲ

तत्वप्रदीपः – इति चेन्न । तत्कालविशिष्टस्यैव देवदत्तस्य पर्यायेणै-तत्कालविशिष्टत्वोपपत्तेर्नं तत्र लक्षणा, मुख्यार्थसम्भवादित्यदृष्टान्तः ।

'ಸೋನಯಂ ದೇವದತ್ತಃ' ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದೇ ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ತತ್ಕಾಲವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ದೇವದತ್ತನು ಏತತ್ಕಾಲವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಈ ವಾಕ್ಕದ ಅರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಏಕೆ ಅಂಗೀಕಾರಮಾಡಬೇಕು ? ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸೋನಯಂ ದೇವದತ್ತಃ' ಎಂಬುದು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ತತ್ವವಾದಿಗಳು - ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನೀವು 'ಸೋನಯಂ ದೇವದತ್ತೆ: ಎಂಬ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ತತ್ತ್ವಮಿಸಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡದೇಕೆಂಬುದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೀರಿ. ಆದರೆ ಈ ಉದಾಹರಣೆಯೇ ವಿಷಮವಾಗಿದೆ. 'ಸೋನಯಂ ದೇವದತ್ತೆ: ಎಂಬಲ್ಲಿ ತದ್ವೇಶಕಾಲಗಳು ಈಗ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತದ್ವೇಶಕಾಲವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ದೇವದತ್ತನು ಇರುವುದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ಏತತದ್ವೇಶಕ್ಕಾಲವಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆ, ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಲಕ್ಷಣವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಯಾರೂ ಒಪ್ಪಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಉದಾಹರಣೆಯೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವಾಚ್ಯವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದೇ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ

तत्वप्रदीपः – यत्र चासम्भवस्तत्र वाच्यपरित्यागेऽपि तद्विशिष्टमेव रुक्ष्यते न स्वरूपमात्रम् । यथा मश्राः क्रोशन्तीत्युक्ते मश्रसम्बद्धाः पुरुषा रुक्ष्यन्ते न पुरुषमात्रम् । गङ्गायां कटकमास्त इत्यादौ गङ्गाविशिष्टतीरं रुक्ष्यते

न तीरमात्रम् । अन्यया तीरान्तरव्यावृत्तेरत्रभ्यत्वात् । तस्मात् वाच्यविशिष्टमेव त्रक्ष्यं तत्वं नाविशिष्टम्।

'ಮಂಚಾ: ಕ್ರೋಶಂತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮಂಚಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪುರುಷರು ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಗೆ ವಿಷಯರಾಗುತ್ತಾರೆ ಹೊರತು, ಕೇವಲ ಪುರುಷನು ವಿಷಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ಗಂಗಾಯಾಂ ಕಟಮಾಸ್ರೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಗಂಗಾವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ತೀರವೇ ಲಕ್ಷ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಕೇವಲ ತೀರವು ಲಕ್ಷ್ಮವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ತುಂಗಾತೀರದ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿಯೇ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಚ್ಯವಿಶಿಷ್ಟವೇ ಲಕ್ಷ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಅರ್ದೈತಿಗಳು ವಾಚ್ಯವಿಶಿಷ್ಟವಲ್ಲರ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಂಕ್ಷ್ಮತ್ನವನ್ನು ಒಪ್ಪಡುತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಡುತೆಂದರೆ ಅರು ವಾಚ್ಯಾರ್ಥದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ವಾಚ್ಯಾರ್ಥದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗದಿದ್ದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆ - 'ಮಂಜಾ: ಕ್ರೋಠಂತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮಂಚ್ಯನಾದ ಪುರುಷವಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವ್ಯತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಮಂಚಿಕಬ್ಬದ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವಾದ ಮಂಚರಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪುರುಷವೇ ಲಕ್ಷ್ಮನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದರಂತೆ 'ಗಂಗಾಯಾಂ ಘೋಷ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಗಂಗಾವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ತೀರವೇ ಲಕ್ಷ್ಮನಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತಂಗಾಶೀರ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಲಕ್ಷಣಾ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ? ಆದ್ದಂದ ಅದ್ವೆ ತಿಗಳು ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮಾರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ಅವರಿಂದ ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ?

ವಾಚ್ಯಾರ್ಥದಿಂದ ಅವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೂ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ

तत्वप्रदीपः – अविशिष्टं लक्षणानुपपत्तेश्च । तत्र यद्वाक्यमविशिष्टं लक्षयिति, तदतत्वावेदकं स्यात् । लक्ष्यतत्वस्य विशिष्टानियमात् । अविशिष्टमेव च त्वं लिलक्षयिष्ठसि । अन्ययाऽस्वण्डार्यासिद्धेः । तस्माल्लक्षणयाऽप्यतत्त्वावेदकमेव तत्वमस्यादिवाक्यम् ।

ವಾಚ್ಕಾರ್ಥದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗದಿದ್ದರೆ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯು ಅನುಪಪನ್ನವೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವ ವಾಕ್ಯವು ಅವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದನ್ನು ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಸುತ್ತದೋ, ಅದು ಆತತ್ಕ್ರಾವೇದಕ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಚ್ಯತತ್ವ್ವವು ವಾಕ್ಕಾರ್ಥದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ನೀನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದನ್ನೇ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವಿ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಅಖಂಡಾರ್ಥವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರ-ಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡ ತತ್ತ್ವಮಸ್ಕಾದಿ ವಾಕ್ಕಗಳು ಆತತ್ಕ್ರಾವೇದಕವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಅದ್ವೈತಿಗಳೇ ! ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ದವಾದ ಭೇದನಿರಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಏಕಿಷ್ಟು ಉತ್ಸಾಹ ?

तत्वप्रदीपः – अपि च यदि सर्वज्ञत्वादिगुणविशिष्टं ब्रह्म वेदवाच्यम्, अज्ञानदुःखादिमांश्र जीवः प्रत्यक्षसिद्धः कोऽयमत्रासम्भवः सम्भाव्यते । कुतश्र महता संरम्भेण तन्निरासे प्रयत्यते ।

ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷ. ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ವೇದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಜೀವನಾದರೋ ಅಜ್ಞಾನರುಃಖಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಅಸಂಭಾವಿತವಾದದ್ದು ಯಾವುದಿದೆ ? ಯಾವ ಕಾರಣಕ್ಕೊ ಸ್ಟರ ಆತಿಯಾದ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಭೇದದ ನಿರಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಿರಿ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಜೀವಟ್ರಷ್ಟರ ಭೇದವೆಂಬ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವು ಅಸಂಭಾವಿತವೇ ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಎಂದು ನೀವು ಕೂಡ ಒಟ್ಟಿರುವಿ. ಆದೇ ವೇದವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಹಾದನೆ ಮಾಡಿದೆ. ಆದ್ದಂಂದ ಧರ್ಮಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುವಾದೇ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಾದಿವಿಶಿಷ್ಠವಾಗಿಯೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಜೀವನು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರತಿಯೊಟ್ಟರಿಗೂ ಅಜ್ಞಾನ, ದುಖ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಅನುಭವವದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವಟ್ರುಷ್ಕರ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಪ್ರಮಾಣಪ್ರಮಿತವಾಗಿರೆಯಂದು ಕಲ್ಪವೆ ಮಾಡಲು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಪ್ರಮಾಣಪ್ರಮಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡುವುದು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಅಪ್ರಮಿತವಾದ ಐಕ್ಕವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು

तत्वप्रदीपः – ऐक्यविवक्षायां मुख्यासम्भव इति चेन । प्रमाणसिद्ध-वैलक्षण्ययोरैक्यविवक्षाया एवासम्भवात् । अत एव ह्वादित्यो यूप इत्यादी स्वरूपैक्यं मुखतः प्रतीतमप्यपदाय गौणैक्यं विवक्षितं विचक्षणाः समाचक्षते ।

ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಐಕ್ಕವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರತ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ ಐಕ್ಕವಿವಕ್ಷೆ ಮಾಡುವುದೇ ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಆದಿತ್ಯೋ ಯೂಪಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪೈಕ್ಕವು ಮುಖತಃ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅದನ್ನು ಬಟ್ಟು ಗೌಣವಾದ ಐಕ್ಕವನ್ನು ಬುದ್ದಿವಂತರು ವಿವಕ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ – 'ಸಿಂಹೋ ದೇವದತ್ತ: 'ಆದಿತ್ಯೋ ಯೂಪ: 'ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ದೇವದತ್ತನ್ನೇ ಸಿಂಹವೆಂದು, ಯೂಪವನ್ನೇ ಆದಿತ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ಬೇಗಿಕೆದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. ಆಪಾತತಃ ಐಕ್ಯವು ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದಾದರೂ ಕೂಡ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಟ್ಟು, ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಣಪ್ರಮಿತವಾದದ್ದೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರಂತ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಜೀವ-ಟ್ರಹರ್ ಪೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಪ್ರಮಾಣಪ್ರಮಿತವಾದಿದ್ದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ ಅದರಂತ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಜೀವ-ಟ್ರಹರ್ ಪೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಬಟ್ಟು ಅಪ್ರಮಿತವಾದ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಬಟ್ಟು

ತತ್ತ್ರಮಸಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಐಕ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗದು

तत्वप्रदीपः – न च वाच्यमतत्वावेदकसिद्धत्वेन मानासिद्धत्वाजीवपर-वैत्रक्षण्यस्य तत्त्वमस्यादिवाक्येन मुख्यमैक्यं विवश्यत इति । तत्त्वमस्यादेरतत्वावेदकत्वोक्तेः । ಜೀವಬ್ರಹ್ಕರ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಅತತ್ತಾವೇದಕಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಜೀವಬ್ರಹ್ಕರ ಐಕ್ಕವು ತತ್ತಾವೇದಕವಾದ ತತ್ತಮಸ್ಕಾದಿ ವಾಕ್ಕಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ತಾವೇದಕವಾದ ತತ್ತ್ವಮಸ್ಕಾದಿ ವಾಕ್ಕಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಐಕ್ಕವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಅತತ್ತಾವೇದಕ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಜೀವಬ್ರಹ್ಕರ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಪರಿತ್ಕಾಗ ಮಾಡಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ತತ್ವಮಸ್ಕಾದಿ ವಾಕ್ಕಗಳೂ ಕೂಡ ಆತತ್ತಾವೇದಕಗಳಾಗಿದೆ ಎಂದು ಈಗಾಗಲೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೇವೆ.

'भेदस्यासत्यत्वादिति चेत् तदेव कयं प्रमाणसिद्धस्य' न तत्प्रमाण-मतत्वावेदकत्वादिति चेत् सेयमितरेतराश्रयता । तस्मानैक्यसिद्धिः। न चैतदभेदपरम्, अतत्त्वमसीतिभेदपरत्वोपपत्तेः ।

ಭೇದಪ್ರಮಾಣವು ಅತತ್ವಾವೇದಕವೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನೀವು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವಿರಿ ?

ಭೇದವು ಮಥ್ಯಾಭೂತವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾದ ಭೇದವು ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಮಥ್ಯಾಭೂತವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ ? ಆ ಪ್ರಮಾಣವು ಅತತ್ವಾವೇದಕವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆಗ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾತ್ರಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಐಕ್ಕವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ – ತತ್ವವಾದಿಗಳು – ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಅತತ್ವಾವೇದಕ. ಐಕ್ಕಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ತತ್ನಾವೇದಕವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವಿರಿ?

ಆದ್ವೈತಿಗಳು - ಭೇದವು ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದ್ದರಿಂದ ತತ್ಪತ್ರಿಪಾದಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಅತತ್ವಾವೇದಕ. ಐಕೃವು ಸತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ತ್ರತಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ತತ್ತಾವೇದಕವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ತತ್ವವಾದಿಗಳು – ಭೇದವು ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ಮಿಥ್ಯಾ ಭೂತವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವಿರಿ ?

ಅದ್ವೈತಿಗಳು - ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣವು ಅತತ್ವಾವೇದಕವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಭೇದವೂ ಕೂಡ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ.

ತತ್ರಶಾದಿಗಳು - ಹಾಗಾದರೆ ನಿಮಗೆ ಅನ್ಕೂ ಸ್ಕ್ರಾಶ್ರಯದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು? ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ಅತತ್ತಾವೇದಕತ್ತವು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕು. ಇದು ಸತ್ಯವಹಿಸಾದಕವಾದ ಪಾಕ್ಷಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಪಕ್ಷವು ಸತ್ಯವದು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕು. ಇದು ಸತ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕು ಅಧ್ಯಾಗಿ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಪಾಕ್ಷಗಳಿಗಳ ಅತತ್ತಾವೇದಕತ್ತವು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕು. ಅಧ್ಯಾಗಿ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಪಾಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಅತತ್ತಾವೇದಕತ್ತವು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕು. ಇದ್ಯಾಹೃತ್ಯವ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಭೇದವಾಕೃವು ಅತತ್ರಾವೇದಕವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಭೇದವಾಕೃವು ಅತತ್ರಾವೇದಕವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಭೇದವಾಕೃವು ಅತತ್ರಾವೇದಕವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ಕೊ ಸ್ಕ್ರಾಶ್ರಯ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಎಲ್ಲವೂ ಸತ್ಯ

तत्त्वप्रदीपः – ''ऐतदात्म्यमिदं सर्वं तत्सत्यम्'' इति दुःखादेः सत्यत्त्वप्रतिज्ञानात् । एतत्सृष्टत्वादेतत्पालितत्वादेतदात्माधीनमिदं सर्वम् । तस्मात् सत्यम् । एतस्य सत्यस्य सृष्टिक्षमत्वात् । ''अष हैनमाहुः सत्यकर्मेति सत्यं खेवेदं विश्वमसौ सृजत'' इति हि श्रुतिः ।

'ಐತದಾತ್ಮ್ಯಮದಂ ಸರ್ವಂ ತತ್ ಸತ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ದುಚಾದಿಗಳಿಗೆ ಸತ್ಯತ್ವನನ್ನು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪುರಸ್ವರವಾಗಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಿಂದ ಪಾಲಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಇದಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಅವನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಈ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದಲ್ಲವೂ ಸತ್ಯಭೂತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯತ್ವವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಇದರ ಸ್ಪಷ್ಟಾವಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಅಥ ಹೈನಮಾಹು: ಸತ್ಯಕರ್ಮನಿತಿ ಸತ್ಯಂ ಹೈಣಿಸದಂ ವಿಶ್ವಮನಾ ಸ್ಥಜತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸತ್ಯವಾದದ್ದರ ಸೃತ್ಯಿಮಾಡುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಸತ್ಯಕರ್ಮ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯ ಎಂಬುದೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮತ

तत्वप्रदीपः – ''मतं हि ज्ञानिनामेतन्मितं त्रातं च विष्णुना । तस्मात् सत्यमिति प्रोक्तं परमो हरिरेव तु'' इति च ।।

अतो नैव तत्पक्षे तत्त्वमस्यादिवाक्यं तत्त्वावेदकं वेदितव्यम ।

ಈ ಜಗತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸತ್ಯ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಯಷ್ಟನಾದವನು ಪರಮಾತ್ರಮೊಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮತ. ಈ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತತ್ವ್ವಮಸ್ಕಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ತತ್ತಾವೇದಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶ್ರೇಯೋರ್ಥಿಗಳು ಅದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಹೇಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ

तत्त्वप्रदीपः – तदस्विलेऽपि वेदे पादप्रसारणन्यायेनाप्रामाण्य-प्रतिपादनाभिप्रायः प्रियमायस्य प्रविकसितोऽत्यन्तमन्ततः । अतः श्रेयोर्थिभिरत्यन्तद्देयं तन्मतमिति मतिमन्तो मन्यन्ते ।।

।। इति युभ्वाद्यधिकरणम् ।।

ಹೀಗೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಪಾದಪ್ರಸಾರಣನ್ಯಾಯದಿಂದ (ಒಂದೊಂದೇ ಹೆಚ್ಚೆಯನ್ನು ಇಡುವ ಮೂಲಕ) ಸಮಗ್ರವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವ-ರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಆತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವುದೇ ಅವರ ಅಂತಿಮಗುರಿಯಾಗಿದೆ. ಸತ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯು ಅವರ ಉದ್ದೇಶವೇ ಆಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಬುದ್ಧಿವಂತರು ಆದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಆತ್ಯಂತ ಹೇಯವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

> ॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು॥

ತತ್ರ**ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ**

ಜೀವೇಶರ ಅಭೇದವು ಪ್ರಕರಣ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ

तत्त्वप्रकाशिका - ॥ न जीवेशाभेदोऽत्र प्रकरणे विवक्षित इत्येतमर्यं हेत्वन्तरेण साधयत् सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे - स्थितीति ॥

ಜೀವ ಹಾಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತುವಿನಿಂದ ಸಾಧಿಸುವಂತಹ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪರಿಸಿ "ಸ್ಥಿತಿ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಜೀವಪರಮಾತ್ಮರೆಂಬ ಎರಡು ಹಕ್ಕಿಗಳು

तत्वप्रकाशिका — संयुक्ती सखायी द्वी सुपर्णरूपी जीवेशी देहाख्यं पिप्पलमालिलिङ्गतुः । तयोः सुपर्णयोर्मघ्येऽन्यो जीवोऽश्वत्यफलरूपं देहजनितकर्मफलमस्वाद्वेव स्वादुत्वेनात्ति । अन्य ईश्वरस्तदनश्नन्नभितः प्रकाशते । नतु स्वस्थित्यै तदपेक्षत इति जीवेशयोः कर्मफलोपजीवनतद्रहिता वस्यानाभ्यामुक्ताभ्यां च नैक्यं वाच्यमित्यर्षः ।

ಪರಸ್ಪರಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ, ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಪ್ರೇಮಿಸುವ, ಎರಡು ಪಕ್ಷಿರ್ಧಪದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರರು ದೇಹವೆಂಬ ಪಿಪ್ಪಲಮರವನ್ನು ಆಲಂಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಎರಡು ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವನೆಂಬ ಒಂದು ಪಕ್ಷಿಯು ಅಶ್ವತ್ಥಮರದ ಘಲವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಈ ಘಲವು ದೇಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಕರ್ಮಘಲ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮಧುರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ಮಧುರವೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಜೀವನು ಆ ಘಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಭಗವಂತನೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಪಕ್ಷಿಯು ಅಂತಹ ಘಲವನ್ನು ಆಸ್ಕಾದನೆ ಮಾಡದೇ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿದೆ. ದಷ್ಟಪುಷ್ಟವೂ ಆಗಿದೆ. ಮತ್ತು ತನ್ನ

ಬದುಕಿಗಾಗಿ ಆ ಫಲವನ್ನು ಅದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಕರ್ಮಘಲೋಪಜೀವನ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಘಲೋಪಜೀವನರಹಿತ ಅವಸ್ಥಾನ ಎಂಬೆರೆಡು ವಿರುದ್ಧವಾದ ಧರ್ಮಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಐಕ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಕ್ರಮದ ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ

तत्त्वप्रकाशिका – अत्र श्रुतिक्रमोह्यङ्गनमीश्वरस्य प्राघान्यज्ञापनार्यम् । स्थितिपदस्याल्पाक्षरत्वराच । व्यावहारिकभेदः श्रुत्योच्यत इति चेत् ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರನೆಂದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶ್ರತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಮಾಡಿ ಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಅದನವೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಈಶ್ವರನು ಪ್ರಧಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಮತ್ತು ಸ್ಥಿತಿ, ಅದನಗಳಲ್ಲಿ "ಸ್ಥಿತಿ" ಎಂಬುದು ಅಲಾಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳದ್ದರಿಂದ ದೃಂದ್ವಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಅಲಾಕ್ಷರವುಳ್ಳ ಪದವೇ ಮೊದಲು ಬರುತ್ತದೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೇ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಭೇದವನ್ನೇ ಹೇಳಿರಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸತ್ಯವು ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕ

तत्त्वप्रकाशिका – व्यावहारिक इति सत्यो मिघ्या वा । आये किमनिष्टम्। न द्वितीयः । मिध्याभिधायकत्वेऽतत्त्वावेदकत्वेन श्रुतेरप्रामाण्यापातात्। तत्त्वावेदकत्वलक्षणप्रामाण्याभावेऽपि व्यावहारिकं तदस्तीति चेत् । तत्त्वाविषयत्वे प्रामाण्यवाचोयुक्तेरयुक्तत्वात् ।

ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಭೇದವು ಸತ್ಯವೋ, ಸುಳ್ಳೋ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ. ಸತ್ಯವೆಂದರೆ ನಮಗೆ ಅದು ಇಷ್ಟವೇ ಆಗಿದೆ. ಸುಳ್ಳೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಮಿಥ್ಯಾಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ್ದರಿಂದ ಅತತ್ತಾವೇದಕ-ವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ತತ್ತಾವೇದಕತ್ತವೆಂಬ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಶ್ರುತಿಗೆ ಬಾರದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರತ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಶಾತ್ವಿಕವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಹೊಂದಿದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ಅತ್ಯಂತ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರುತಿಯು ಅನುವಾದಕವಲ್ಲ

तत्वप्रकाशिका – मिथ्याभेदानुवादित्वात्र दोष इति चेन्न । वैयर्घ्यात् । निषेधायेति चेन्न । तदभावात् ।

ಶ್ರತಿಯು ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದ ಭೇದವನ್ನು ಕೇವಲ ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಷೇಧಮಾಡುವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದರೆ ಅಂತಹ ಭೇದವನ್ನು ನಿಷೇಧಮಾಡುವ ಯಾವುದೇ ಶ್ರುತಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಅದ್ವೈತಪರವಲ್ಲ

तत्त्वप्रकाशिका – तत्त्वमसीत्यादिनिषेघोऽस्तीति चेत् । तदनुवादेनायमेव निषेधः किं न स्यात् । अद्वैतस्य प्रमाणान्तरेणासिद्धेर्न तदनुवाद इति चेत् । तर्त्कि निषेघाय प्रमाणप्रास्या भाव्यं प्राप्तिमात्रेण वा । आये निषेघायोगः । द्वितीयेऽस्त्यद्वैतेऽपि तादृशी प्राप्तिः ।

'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂದು ನಿಷೇಧಕಶ್ರತಿ ಇದೆಯಲ್ಲವೇ ? ಎಂದರೆ 'ತತ್ ತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಂದ ಆಭೇದವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ 'ದ್ರಾಸುಪರ್ಣಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ ಅದನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು?

ಆದ್ವೈತವು ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗದ ಕಾರಣ 'ತತ್ವ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಅನುವಾದರೂಪವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ನಿಷೇಧಕ್ಕೊಚ್ಚರ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರಬೇಕೋ ಅಥವಾ ಹೇಗಾದರೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಕೋ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಥಮಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದನ್ನು ನಿಷೇಧಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಹೇಗಾದರೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರಬಹುದೆಂದರೆ ಅದ್ವೈತವೂ ಸಹ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತಹ ಅದ್ವೈತವನ್ನು 'ದ್ವಾಸುಪರ್ಣಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ನಿಷೇಧಿಸಬಹುದು.

'ಭೇದಃ ಮಿಥ್ಯಾ ಭೇದತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನವು ಬಾಧಿತ

तत्वप्रकाशिका – जीवेशयोः प्रमाणं विनाऽसिद्धेः कयं तदभेदस्य कयंचित् प्राप्तिरिति चेत् समं भेदेऽपि । कुतश्चैतच्छूतेर्मिथ्याभेदवादित्वं सिद्धम् । जीवेशभेदस्य मिथ्यात्वादेवेति चेत् । तदेव कुतः ? न हि भेदमिथ्यात्वे प्रत्यक्षमस्ति । न चानुमानं श्रुतिसिद्धार्यवाधकम् । स्वस्यैव तद्विरोधेनाऽप्रामाण्यात् ।

ಜೀವ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರರು ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಅಭೇದವು ಕಥಂಚಿತ್ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ ಎಂದರೆ ಭೇದವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. 'ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಕಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಮಿಥ್ಯಾಭೇದವಿಷಯಶ್ವವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಾಧಿಸುತ್ತೀರಿ? ಜೀವೇಶಭೇದವು ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದ್ದರಿಂದರೇ 'ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಕಾ' ಶ್ರುತಿಯು ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದರೆ, ಆ ಜೀವೇಶಭೇದದ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವ ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಯತೆಂದು ಪ್ರತಿಸುತ್ತೇವೆ. ಭೇದಮಿಥ್ಯಾತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅನುಮಾನವು ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಭೇದವನ್ನು ಬಾಧಿಸುವ ತನಕ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸ್ವತಃ ತಾನೇ ಅಂದರೆ 'ಭೇದಃ ಮಿಥ್ಯಾ ಭೇದತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನವು 'ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಕಾಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಅನುಮಾನಗಳು ಭಿನ್ನವಿಷಯಕವಲ್ಲ

तत्वप्रकाशिका – श्रुतेर्भेदमात्रपरत्वादनुमानस्य च तद्भेदस्यैव मिथ्यात्वे प्रवृत्तत्वेन भिजविषयत्वाज विरोध इति चेत्तर्हि प्रत्यक्षस्यौष्ण्यमात्र-

विषयत्वादनुमानस्य च तदौष्ण्यस्यैव मिष्यात्वसाघकत्वेन भिन्नविषयत्वमिति बाघोच्छेदः स्यात् ।

ಶ್ರತಿಯು ಕೇವಲ ಭೇದವಿಷಯಕವಾದರೆ ಅನುಮಾನವುಭೇದಮಿಥ್ಯಾತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವೆರಡು ಭಿನ್ನವಿಷಯಕಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಕರ ವಿರೋಧಬಲ್ಲವೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಉಷ್ಟವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅನುಮಾನದಿಂದ 'ವೆಹ್ಜಿ ಅನುಷ್ಟೇ ದ್ರವೃತ್ತಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಅದೇ ಅಗ್ನಿಯು ಉಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಅನುಮಾನಗಳು ಭಿನ್ನವಿಷಯಕವಾದ್ದರಿಂದ ಬಾಧವೆಂಬ ಹೇತ್ತಾಭಾಸವೇ ಅಸಿದ್ದವಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ಆಗಮವು ಭೇದಮಿಥ್ಯಾತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ

तत्वप्रकाशिका – न चागमेन भेदमिष्यात्वसिद्धिः । तदभावादेव । न च तत्सत्यत्वे मानाभावः । स्वरूपाभिघायकस्यैव सत्यत्वे प्रामाण्यात् । अन्यया तस्य वैयर्घ्यात् ।

ಇನ್ನು ಆಗಮದಿಂದ ಭೇದಮಿಥ್ಯಾಕೃವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂತಹ ಆಗಮವೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಭೇದಸತ್ಯತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳೇ ಭೇದಸತ್ಯಕ್ಕ-ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳು ಭೇದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿಷ್ಣುವೇ ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು

तत्त्वप्रकाशिका – अतो न मिथ्याभेदपरत्वं श्रुतेरित्पलम् । तस्माद् विष्णुरेव युभ्वादायतनं परविद्याविषयस्चेति सिद्धम् ।। ७ ।।

श्रीमज्जयतीर्यभिक्षुविरचितायां तत्त्वप्रकाशिकायाम्
 युभ्वायधिकरणम् ।।

ಆದ್ದರಿಂದ 'ಜುಪ್ಪಂ ಯದಾ ಪಶ್ಯತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭೇದಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದ ಭೇದವನ್ನುಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ಅವನೇ ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

> ॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಮುನಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ದ್ಯುಭಾವ್ಯಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು॥

> > ॥ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ಬಾವದೀಪ

ಜೀವನು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಲ್ಲ ಎನ್ನಲು ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತು

भावदीपः – स्थित्यदनाभ्यां च ।। सूत्रे चशब्दादाइ – हेत्वन्तरेणेति ।। कर्मफलोपजीवनतद्रहितावस्थानलक्षणभेदकोक्तिरूपहेत्वन्तरेणेत्यर्थः ।। विष्णलक्षिति।। अञ्चलयमित्यर्थः ।

ಸ್ಥಿತ್ಯದನಾಭ್ಯಾಂ ಚ

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ "ಚ" ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ "ಹೇತ್ತಂತರೇಣ" ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ "ಕರ್ಮಫಲೋಪಜೀವನ ತದ್ರಾಹಿತ್ಯ" ಎಂಬ ಎರಡು ವಿರುದ್ಧವಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವಿಕೆ" ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತುವಿನಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. "ಪಿಪ್ಷಲಂ" ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಶ್ವತ್ಥವ್ಯಕ್ತ ಎಂದರ್ಥ.

ಏಕಾದಶಸ್ತಂಧದಲ್ಲಿ 'ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ' ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ

भावदीपः - 'तस्येदाहुः' इति वाक्यशेषविरोधनिरासायाह - अस्वाद्वेवेति।। 'एकस्तयोः खादति पिप्पठानमन्यो निरन्नोऽपि बलेन भूयान्'

इत्येकादशस्कन्थवाक्ये अत्तिं विनाप्यदौर्बल्यादिति तात्पर्योक्तिमनुरुद्धवार्यमाह – अन्य ईश्वर इत्यादिना ।।

"ತಸ್ಟೇದಾಹು:" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕತೇಷದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ "ಅಸ್ವಾದ್ವೇವಾ" ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಎರಡು ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಕ್ಷಿ ಅಶ್ವತ್ವಕ್ಷದ ಫಲವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಅಶ್ವತ್ವಕ್ಷದ ಫಲವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದ. ಮತ್ತೊಂದು ಅಶ್ವತ್ವಕ್ಷದ ಫಲವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ ಬಹಳವಾಗಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಎಂಬುದಾಗಿ "ಏಕಸ್ತರೋ: ಖಾದತಿ ಪಿಪ್ಪಲಾನ್ನಮನ್ನೋ ನಿರನ್ನೋನಪಿ ಬಲೇನ ಭೂಯಾನ" ಎಂದು ಏಕಾದಶ ಸ್ವಂಥದ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಕಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಮದಾಬಾರ್ಯರು ತಾತ್ರರ್ಯದಲ್ಲಿ "ಅತ್ಯಿಂ ಎನಾಪ್ಕದೌರ್ಬಲ್ಯತ್ತ" ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪ್ರಕೃತ ಟೀಕಾರಾಯರು "ಅನ್ಯ ಈಶ್ವರ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತಾತ್ವರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ದಿಜೀವಪರತ್ವದ ನಿರಾಕರಣೆ

भावदीपः - गुहानमे 'शुभं पिबति' इति वाक्यानुरोधादर्थान्तरमुक्तम् । भाष्योक्तं सूत्रारूढं दर्शयति - कर्मेत्यादिना ।। अत्र श्रुतेबुद्धिजीवपरत्वं चन्द्रिकायां निरस्तम् । विस्तृतं च गुरुपादैः श्रुतितात्पर्यकौमुखाम् ।

ಗುಹಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ "ಶುಭಂ ಪಿಬತಿ" ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಈ ಅರ್ಥವು ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸೂತ್ರಾರೂಢ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ "ಕರ್ಮ" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರುತಿಯು ಬುದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಜೀವರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಜೀವೇಶ್ವರರನ್ನೇ ಏಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬೇಕು? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ತಾತ್ರರ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಧಾರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಅದನಸ್ಥಿತಿಭ್ಯಾಂ' ಎಂದೇಕೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ ?

भावदीपः – अत्र श्रुताबदनस्यादित्वेन सूत्रेऽप्यदनस्थितिभ्यामित्युक्तया भाव्यम्, अत आह् – श्रुतीति ॥ सूत्रे श्रुत्युक्तक्रमोह्नह्वनमित्यर्थः । 'अभ्यर्हितं पूर्वम्' अल्पाच्तरं पूर्वम्' इति व्याकरणस्मृतेरिति भावः । ಈ ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಅದನವನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದನ್ಕುತ್ತಿದ್ದಾಂ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ "ಶ್ರುತಿ" ಇತ್ಯಾದಿ ಟಣೆಯಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. "ಅಭ್ಯರ್ಹಿತಂ ಪೂರ್ವಂ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಯಾವುದು ಅಲ್ಪವಾದ ಆಚ್ ಆಕ್ಕರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅದೇ ಪದವು ಮೊದಲು ಬರಬೇಕೆಂದು ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

'ಜುಷ್ಟಂ ಯದಾ ಪಶ್ಯತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಏನರ್ಥ ?

भावदीपः – श्रुतेर्व्यावहारिकभेदपरत्वेन वा व्यावहारिकप्रामाण्येन मिष्याभेदपरत्वेन वा मिष्याभेदानुवादित्वेन वाऽन्ययोपपत्तिमाशङ्कय निराकरोति – व्यावहारिक इत्यादिना ।। व्यावहारिकम् अतत्त्वावेदकत्वरूपम्।

ಶ್ರತಿಯು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾದ ಭೇದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಹುದು, ಅಥವಾ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ-ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದ ಭೇದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದ ಭೇದವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಬಹುದು. ಹೀಗೆ "ಜುಪ್ಟಂ ಯದಾ ಪಶ್ಯತಿ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅದ್ವೃತಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬಾರದಂತೆ ಅರ್ಥೈಸಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ:' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕದಿಂದ. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವು ಆತತ್ತಾವೇದಕರೂಪವಾಗಿದೆ.

'ವಾಚೋ ಯುಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗ ವ್ಯಾಕರಣ ಸಮ್ಮತ

भावदीपः – वाचोपुक्तेरित्येकं पदम् । वाक्यप्रयोगस्येत्यर्थः । 'वाग्दिक्यक्यक्र्यो युक्तिदण्डहरेषु' इत्यलुक्समासः ।। वैय्यर्थ्यादिति ।। 'अप्राप्ते शास्त्रमर्थवद्' इति न्यायादिति भावः ।

"ವಾಚೋ ಯುಕ್ತೀ:" ಎಂಬುದು ಒಂದೇ ಪದವಾಗಿದೆ. ವಾಕ್ಯಪ್ರಯೋಗದ ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಾಗ್ಡಿಕ್ಟ್ರ್ಯೆಡ್ಟ್ಯೀ ಯುಕ್ತಿದಂಡಹರೇಷು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅಲುಕ್ ಸಮಾಸವಾಗಿದೆ ಅಂದರೆ 'ವಾಚೋ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಸುಪ್' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಲೋಪವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. "ವೈಯರ್ಥ್ಯಾತ್" ಎಂದು ಟೀಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಅಂದರೆ "ಅಪ್ರಾಪ್ತೇ ಶಾಸ್ತ್ರಮರ್ಥವತ್" ಅಪೂರ್ವವಾದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿರುವುದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಅನುವಾದವಲ್ಲ

भावदीपः – यद्वा, अनुवादो ह्यर्यवादवत् स्तुत्यर्यं वा 'दग्ना जुद्दोति' इतिवत् कचिद्विधानार्यं वा 'नेह नानास्ति किश्चन' इत्यत्र किश्चनेतिविभिधार्यं वा । न पक्षत्रयमि । अदर्शनादित्यर्थः । शङ्ककः स्वाग्नरं व्यनक्ति – निषेधायेति ।।

ಅಥವಾ ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥವಾದವು ಸ್ತುತಿಗೋಸ್ಕರ ಇರುತ್ತದೆಯೋ ಅದರಂತೆ. ಅಥವಾ "ದಧ್ದು ಜುಹೋತಿ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ದದಿಯನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೋ ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ವಿಧಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಅಥವಾ "ನೇಹ ನಾಸ್ತು ಕಂಚನ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೊಡ್ಡರ ಇಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಮೂರೂ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಭೇದವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವ ಯಾವುದೇ ಶ್ರುತಿಗಳು ಕಾಣುಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಆಶಂಕೆ ಮಾಡುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರನು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ "ನಿಷೇಧಾಯ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಭೇದನಿಷ್ಠಾತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ

भावदीपः – तादृशी प्राप्तिरिति ।। आनन्दमये उक्तदिशेति भावः । अङ्गीकृत्य चेदमुक्तम् । वस्तुतो भेदिमिय्यात्वमेव न सिद्धम्, येन तदनुवाद इत्याह – कृतश्चेति ।।

"ತಾದ್ದರ್ಶಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ:" ಆಂದರೆ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಆಭಿಪ್ರಾಯ. ವಸ್ತುತಃ ಇದನ್ನು ಆಂಗೀಕರಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಭೇದಮಿಥ್ಯಾತ್ವವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ಅನುವಾದ ರೂಪವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಇದನ್ನು "ಕೃತಕ್ಟ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ನಾನುಮಾನಮತಚ್ಚಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕು

भावदीपः – 'नानुमानमतच्छब्दाद्' इति सूत्रमत्रानुवर्त्य तस्यानुमानं भेदिमिथ्यात्वे मानं न । कुतः अतच्छब्दात् । मिथ्यात्विविरुद्धभेदसत्यत्व-बोधकशब्दादिति वृत्त्यन्तरं मनसि निधायाह – नचेति ।।

"ನಾನುಮಾನಮತಚ್ಚಬ್ಬಾರ್" ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಆನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೂಂಡು ಅಂತಹ ಅನುಮಾನವು ಭೇದಮಿಥ್ಯಾತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ "ಅತತ್ ಶಬ್ದುತ್" 'ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಭೇದ ಸತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು "ನ ಚ" ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟದೆ.

ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಸಾಧಕ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ

भावदीपः – अनुमानं 'भेदो मिथ्या भेदत्वाद्' इत्यनुमानमित्यर्थः । एतेन सर्वत्र प्रसिद्धेति नयोक्तं 'द्वा सुपर्णा' इत्यादिश्रुतिविरोधाचेत्युक्तं विवृतं ध्येयम् । अतच्छब्दादित्यस्य अनुमानमूलभऊतभेदमिथ्यात्वबोधक-शब्दस्याभावादित्यप्यर्थान्तरमुपेत्याह – तदभावादेवेति ।।

ಆನುಮಾನಂ ಎಂದರೆ ''ಭೇದೋ ಮಿಥ್ಯಾ ಭೇದತ್ವಾದ''' ಎಂಬ ಅನುಮಾನ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಗತತ್ಕಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ''ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ'' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರತಿಯ ವಿರೋಧವೂ ಸಹ ಅಧ್ವೈತವಾದಿಗಳಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. 'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಭೇದ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ''ತದಭಾವಾದೇವ'' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪರಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳಿಲ್ಲ

भावदीपः – अत इति ।। श्रुतेरप्रामाण्यापत्तेर्मिथ्यात्वसाधकाभावात् स्वतःप्रामाण्येन स्वबोध्यस्य सत्यत्वप्राप्तेश्चेत्यर्थः ।। तस्मादिति ।। आत्म-

श्रुत्यमृतसेतुत्विलङ्गरूपसाधकभावात् तच्छब्दरूपवाधकाभावात् परपक्षे साधकाभावाद् भेदभेदकयोरुत्तयाऽभेदायोगाचेति सर्वसूत्रहेत्वंशार्यः।

"ಅತಃ" ಎಂದರ ಶ್ರುತಿಗೆ 'ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ' 'ಮಿಥ್ಯಾತ್ರಸಾಧಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ' 'ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಪತಸ್ವ ಎರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಬೋಧ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವು ಸತ್ಯವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ' ಎಂಬದಾಗಿ ಮೂರುಬಗೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿರಿಯಬೇಕು. 'ತಸ್ಮಾತ್'' ಎಂದರೆ ಆತ್ಮಶ್ರುತಿ, ಅಮೃತತ್ವ ಎಂಬ ಸಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು "ತತ್" ಶಬ್ದವೆಂಬ ದಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಪರಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳು ಇಲ್ಲದ್ದ ಕಾರಣ ಮತ್ತು ಬೇರವು ಯುಕ್ತಮಾಣವುದರಿಂದ ಎಂಬದಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹೇಳುಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ತಾತ್ವರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯ

भावदीपः – विष्णुरेवेत्यादिप्रतिज्ञार्थः । परिवधेति भाष्योपसंहारः । अत्र सूत्राक्षरस्वारस्यादिकं चन्द्रिकायां व्यक्तमुक्तम् । तेन कस्यचिन्नूतनस्य दृषणावकाशो नेति ज्ञेयम् ।। ७ ।।

।। इति श्रीराघवेन्द्रयतिकृते भावदीपे दुभ्वाद्यधिकरणम् ।।

"ವಿಷ್ಣುರೇವ" ಎಂಬುದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಾಗಿದೆ. "ಪರವಿದ್ಯಾ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಟವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಕವನ್ನು ಚಂದ್ರಿಕೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಾಗೆ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಕೆಲವರು ಆಪಾದಿಸುವ ಹೊಸ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ - 'ಸ್ಟಿಕ್ಟದನಾಭ್ಯಾಂ ಚ' ಎಂಬುದು ಏಳನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಭೇದವೃಪದೇಶದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಯು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ. ಲಿಂಗವೂ ಸಹ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆಯಿಂದು ಈ ಸೂತ್ರವು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅದನವನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯೂ ಅದನವನ್ನೇ ಮೊದಲು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸ್ಥಿತಿಯು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಅಪ್ರಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಸಮಂಜನಪಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೇ ಮೊದಲು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಥವ್ ಅದನ' ತಬ್ಬಕ್ಕಿಂತ 'ಸ್ಥಿತಿ' ಶಬ್ದವು ಕಮ್ಮಿ ಆಚಕ್ಕರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಲ್ಪಾಚ್ ತರಂ ಪೂರ್ವಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಾಮನಾರ ಸ್ಥಿತಿಕಬ್ಬಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಥವ್ಯವು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಆಕ್ಷೇಷ - 'ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತಿ ಹಾಗೂ ಅದನಗಳೆಂಬ ಲಿಂಗಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಅದರ ಇವು ಬುದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಜೀವರ ಧರ್ಮವಾದ್ದರಿಂದ ಇವರಡರ ಭೇದವೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಮತ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಬುದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಜೀವ ಪ್ರತಿಗೆ ಸಮತ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪೈಂಗಿರಹಸ್ಯದ ಬ್ರಾಹ್ಮರಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತಾವೇತೌ ಸತ್ವಕ್ಷೇತ್ರಪ್ಲೌ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಈ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸತ್ವ ಹಾಗೂ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞರು ವಿಷಯರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಸತ್ತ' ಎಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಯೆಂದರ್ಥ, 'ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞ' ಎಂದರೆ ಜೀವನೆಂದರ್ಥ. ಒಟ್ಟಾರೆ 'ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಬುದ್ಧಿಜೀವವಿಷಯಕವೇ ಆಯಿತು.

ಸಮಾಧಾನ – ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಆಕ್ಟೇಪವು ತಪ್ಪು. ಪೈಂಗಿ ರಹಸ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ 'ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಹಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸತ್ತ ಹಾಗೂ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಗಳನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ; ಹೊರತು ಬುದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಜರರನ್ನು ವಿಷಯಕರಿಸುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲ್ಲ. ಸಸ್ತತ್ರಶ್ಟುಕ್ಕೆ ಬುದ್ಧಿಯೆಂದು ಹ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತ; ಹೊರತಾಗಿ ಜೀವನಂದೇ ಅರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ರಘುವಂಶದಲ್ಲಿ 'ಊನಂ ನ ಸತ್ತೇಷ್ಟ್ಗರಿಕೋ ಬದಾಧೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳರುವಾಗ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹಿಂಸಿಸಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಸಸ್ತತ್ರಶ್ಟುಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಿಯಂದರ್ಥ. ಮತ್ತು ಅಮರಕೋಶದಲ್ಲಿಯೂ 'ಸತ್ತವಿಸ್ತುೀ ತು ಜಂತುಷ್ಟು ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಜಂತು' ಎಂಬರ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಸ್ತತ್ರಶ್ಟುವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಭಾಗಿದೆ. 'ಜಂತು' ಎಂದರೆ ಜೀವನೆಂದ ಅರ್ಥ. ಮತ್ತು 'ಸತ್ತಂ ಜೀವ ಇತಿ ಪ್ರೋಡ್ತ್' ಎಂಬ ಸ್ವೃತಿಪ್ರಮಾಣವೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಸಸ್ತತ್ರಶ್ಟಕ್ತಿ ಪ್ರೀಡನೆಂಬ ಪ್ರಾಖ್ಯಾನವು ಅನಿವಾರ್ಯ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

॥ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

।। श्रीजानकीवदनाम्भोजराजहंसाय रामचन्द्राय नमः ।। ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದುಭ್ರಾದ್ಯಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರಗಳು

।। श्री गुरुभ्यो नमः ।। इरि: ॐ ।।

श्री राघवेन्द्रतीर्यविरचिता तन्त्रदीपिका

अथ प्रथमाध्यायस्य तृतीयः पादः

युभ्वाचधिकरणम् (१)

अत्र पादे उभयत्र प्रसिद्धनामलिङ्गात्मकद्विविधशब्दसमन्वय उच्यते-

- ।। युभ्वाद्यायतनं स्वशब्दात् ।। १-३-१ ।।
- ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ-ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

'ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನಂ ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್ '

अत्र नये तादृशं सर्वाधारत्वलिङ्ग समन्वीयते ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

तत्त्वित्यस्ति । ''यस्मिन् बीः पृथिवी चान्तरिक्षम्'' इत्यादिनोक्तं युभ्वाद्यायतनं ततु ब्रह्मैव । न तु प्रधानं वायुरुद्रजीवा वा । स्वशब्दात् स्वेति शब्दः स्वशब्दस्तस्मात् । श्रुतौ स्वशब्दाभावात् तत्पर्यायात्मशब्दो ग्राह्मः । सभाराजेत्यत्र पाणिनीये राजशब्दवत् । तमेवैकं जानथ आत्मानमित्यात्मशब्दादित्यर्थः ।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಒೀಗಿದೆ -- "ತತ್ತು" ಎಂಬ ಪದಗಳು ಅನುವೃತ್ತವಾಗಿವೆ. 'ಯಸ್ಮಿಕ್ ದ್ಕೌ: ಪೃಥಿವೀ ಚಾಂತರಿಕ್ಷಮ್' ಇತ್ಕಾದಿಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ದ್ಮುಭ್ವಾದ್ಕಾಯತನನು ತತ್ತು = ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಧಾನವಾಗಲೀ, ವಾಯು, ರುದ್ರ, ಜೀವ ಮೊದಲಾದವರಾಗಲೀ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಕಾಯತನರಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್ = ಸ್ವ ಎಂಬ ಶಬ್ದವೇ ಸ್ವಶಬ್ದ. ಆದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ವಸ್ತುತಃ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯಪದವಾದ ಆತ್ಮಶಬ್ದವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.

'ಸಭಾ ರಾಜಾಮನುಷ್ಯಪೂರ್ವಾ' (ಪಾ.ಸೂ.೨/೪/೨೩) ಎಂಬ ಪಾಣಿನಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಆದರ ಪರ್ಯಾಯಪದವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ ಆತ್ಮಾನಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

आत्मशब्दादिति वाच्ये स्वेत्युक्तिः स्वस्य ब्रह्मण एव शब्द इत्यपि विग्रहेणासाधारण्यं ज्ञापयितुम् । तच्छब्दादित्युक्तावपि शब्दविशेषो न ज्ञापितः स्यादिति ।

ಹಾಗಾದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮಶಬ್ದಾತ್' ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೂ ಸಹ 'ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಲು ಕಾರಣವಿದೆ. ಸ್ವಸ್ಥ = ತನಗೆ ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೇ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಶಬ್ದ ಎಂಬ ವಿಗ್ರಹದಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದದೆ ಅಸಾಧಾರಣ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಸ್ತುತಃ ಆತ್ಮಶಬ್ದವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ತಚ್ಚಬ್ದಾತ್ ಎಂದೂ ಸಹ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆದರಿಂದ ಶಬ್ದವಿಶೇಷವಾದ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಸೂಚಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ 'ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್' ಎಂದೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

जायमानत्वरूपजीविलङ्गादात्मशब्दः अमुख्यः किं न स्यादित्यत आह-।। मुक्तोपसृप्यव्यपदेशात् ।। १-३-२ ।। ಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಜೀವನ ಲಿಂಗವಿರುವಪ್ರಯುಕ್ತ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಏಕೆ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಬಾರರು? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಯಪ್ನವ್ಯಪರ್ವಶಾಕ್

द्वचेकयोरित्यादाविव भावप्रधानोऽयम् । उपसृप्यत्वं प्राप्यान्तरशून्यत्वे सति प्राप्यत्वम् । तेनान्तरा प्राप्ये न व्यभिचारः ।

'ದ್ರ್ಯೇಕರ್ಯೀ ದ್ವಿವಚನೈಕವಚನೇ' (೧/೪/೨೨) ಎಂಬ ಪಾಣಿನೀಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದ್ವಿಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಏಕಶಬ್ದಗಳು ದ್ವಿತ್ವ ಮತ್ತು ಏಕತ್ವವೆಂಬ ಭಾವಪ್ರಧಾನದಿಂದ ಹೇಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿವೆಯೋ ಅದರಂತೆ ಉಪಸ್ಯವ್ಯ ಎಂಬ ಪರವು ಉಪಸ್ಯವ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಭಾವಪ್ರಧಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಉಪಸ್ಯವ್ಯತ್ವ ಎಂದರೆ 'ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಪರ್ಥಾನಿಲ್ಲಿರು ತಾನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ' ಎಂದು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಮೊದಲು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದು ಇದ್ದರೂ ಸಹ ವ್ಯಭಿಚಾರವಿಲ್ಲ. ಅಂದರ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಹೊಂದಿದೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅವನನ್ನು ಹೊಂದುವ ಮೊದಲು ಬೇರೆ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಬಹುದು ಎಂದರ್ಥ.

''अमृतस्यैष सेतुः'' इत्यमृतशब्दितमुक्तोपसृप्यत्वव्यपदेशात् नात्मशब्दोऽमुख्य इति योज्यम् । अमृतसेत्विति वाच्ये मुक्तेत्यायुक्तिः तदर्योक्तयर्षा । एवमन्यत्रापि ।।

ಅಮೃತಸ್ಕೃಷ ಸೇತುಃ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅಮೃತಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಕ್ತಪ್ರಾಪ್ಕತ್ತವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಅಮುಖ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಂದು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಮೃತಸೇತು ವೃಪದೇಶಾಚ್ಚ ಎಂದೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಸಪ್ಪವ್ನಪದೇಶಾತ್ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಅಮೃತಸೇತುಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದರಂತೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಯೂ ಸಹ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

रुद्रप्रकृती किं न स्याताम् । ''रुद्रो वा व लोकाधारः भूतं च भवच भविष्यच'' इत्यदेः । अत आह -

।। नानुमानमतच्छब्दात् ।। १-३-३ ।।

'ರುದ್ರೋ ವಾವ ಲೋಕಾಧಾರಃ' 'ಭೂತಂ ಚ ಭವಚ್ಚ ಭವಿಷ್ಯಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ರುದ್ರ ಅಥವಾ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಏಕೆ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಕಾಯತನರಾಗಬಾರದು? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ನಾನುಮಾನಮತಚ್ಚಬ್ಬಾತ್'

बुभ्बाद्यायतनिमत्यस्ति । अनुमीयत इत्यनुमानशब्देन वा अनुमानशब्दाच्छैषिकेऽणि कृते अनुमानशब्देन वा अनुमानप्रधानपाशुपत-सांख्यसिद्धस्द्रप्रधाने ग्रह्मे ।

'ದ್ಯುಥ್ಯಾದ್ಯಾಯತನಂ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅನುವ್ಯಕ್ತಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಅನುಮಾನರಿಂದ ಸಾಧಿಸಲ್ಪಡುವುದು' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ಅನುಮಾನಶಬ್ದರಿಂದ ಅಥವಾ ಅನುಮಾನಶಬ್ದರ ಮುಂದೆ 'ತಸ್ಯೇದಂ' ಎಂಬ ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅಣ್ ಪ್ರತ್ಯ ಯುವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಅನುಮಾನಂ ಎಂಬ ರೂಪವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಶೈಷಿಕಲಣ್ ಪ್ರತ್ಯ ಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಆನುಮಾನಶಬ್ದರಿಂದಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಅನುಮಾನವನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸುವ ಪಾಶುಪತ ಅಥವಾ ಸಾಂಖ್ಯ ಮತಗಳಿಂದಾಗಲೀ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ರುದ್ರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

रुद्रः प्रधानं च न सुभ्वाद्यायतनम् । अतच्छब्दात् । तयोः रुद्रप्रकृत्योर्भस्मधरोग्रत्वत्रिगुणत्वादिशब्दानामभावादित्यर्थः ।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ರುದ್ರ, ಪ್ರಧಾನ ಮೊದಲಾದವರು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಮಾಯತನರಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಆತಚ್ಚಬ್ದಾತ್ = ರುದ್ರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಭಸ್ಕರರ, ಉಗ್ರತ್ವ, ತ್ರಿಗುಣತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

रुद्रपिनाक्यादिशब्दानाम् ''अन्यनाम्नां गतिर्विष्णुः'' इत्यादेर्न तच्छब्दत्वमिति भावः । अतद्धर्मेतिवदयं निर्देशो बोध्यः ।

ರುದ್ರ , ಪಿನಾಕೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು 'ಅನ್ಯನಾಮ್ಮಾಂ ಗತಿರ್ವಿಷ್ಣು,' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ರುದ್ರನ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.ಅತಚ್ಛಬ್ದ ಎಂಬುದು ಅತಧ್ವರ್ಮ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಂತೆ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. रुद्रप्रकृत्योर्द्वयोरुपादानाय वा टीकोक्तरीत्या पूर्वपक्षयुक्तिसूचनाय वा त दागमानाममानत्वसूचनाय वा वक्ष्यमाणदिशा वृत्त्यन्तरसूचनाय वा नानुमानमित्युक्तिः।

ರುದ್ರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕೃತಿಗಳರಡನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷೆಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ಪಾಶುಪತಾದ್ಯಾಗಮಗಳ ಆಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ನಾನುಮಾನಮ್' ಎಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

जीववाय् किमत्र वाच्यौ न स्याताम् । जायमान इति लिङ्गात् ''वायुना वै गौतम'' इत्यादेः । अत आह -

॥ प्राणभृच ॥ १-३-४ ॥

ಜಾಯಮಾನತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗವಿರುವುದರಿಂದ ಹಾಗೂ 'ವಾಯುನಾ ವೈ ಗೌತಮಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯು ಇವರುಗಳು ಏಕೆ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನರಾಗುವುದಿಲ್ಲ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. 'ಪ್ರಾಣಭ್ಯಚ್ಛ'

चशब्दानेति स्वशब्दादिहेतवश्चानुकृष्यन्ते । वायुश्च समुचीयते । आत्मशब्दमुक्तोपसृप्यत्वात् तच्छब्देभ्यो जीववायू न युभ्वाद्यायतनिमत्यर्थः। जायमानादिशब्दोऽभिव्यक्त्यादिना विष्णौ युक्त इति भावः ॥

'ಚ' ಶಬ್ದದಿಂದ 'ನ' ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ವಶಬ್ದ ಮೊದಲಾದ ಹೇತುಗಳನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮತ್ತು ವಾಯುವನ್ನೂ ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಆತ್ಮಶಬ್ದ, ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಸಪ್ಪತ್ವ ಮತ್ತು ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದದಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಈ ಹೇತುಗಳಿಂದ ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯುಗಳು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನರಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ.

'ಜನಿ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವೇ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ತವಾದ ಜಾಯಮಾನಶಬ್ದತ್ತೆ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ-ವೆಂಬ ಆರ್ಥವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. जीव इति वाच्ये 'प्राणभृत्' इत्युक्तिः सह प्राणैः इत्युक्तप्राणभृत्वम् तस्य युक्तमिति पूर्वपक्षयुक्ति सूचनाय ।

ವಸ್ತುತಃ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣಭೃತ್' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಬದಲು ಜೀವಃ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ 'ಸಃ ಪ್ರಾಣ್ಮಶ್ವ ಸರ್ವೈಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಣಾಧಾರಶ್ವವು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣಭೃತ್ ಎಂದೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

योग विभाग उत्तरार्थः । व्याकरणे 'रऔरच' इत्यादिवत् अत्र श्रुतौ जीवमात्रलिङ्गसत्वेन तदैक्येस्यैव अग्रेनिरासात् । अत एव अस्य स्वशब्देनोक्तिः ।

ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ 'ರಂಜೈಶ್ಟ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ 'ಪ್ರಾಣಭೃಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನುಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಸ್ಕಿಠ್ ದ್ಯೌಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಲಿಂಗವಷ್ಟೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವನಿಂದ ಐಕ್ಕವನ್ನು ಮುಂದೆ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ 'ಪ್ರಾಣಭೃತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ಬವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ननूभयप्रापकाबाधेन जीवब्रह्माभेदोऽस्त्वित्यत आह -

।। भेदव्यपदेशात् ।। १-३-५ ।।

ಜೀವಪ್ರಾಪಕವಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪಕವಾದ ಲಿಂಗಗಳರಡೂ ಅಬಾಧಿತ-ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮ ಅಭೇದವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. ಭೇದವೃಶವೇಶಾತ್ ' ''जुष्टं यदा पश्यत्यन्यमीशम्'' इतीहैव जीवब्रह्मभेदव्यपदेशाज्ञैक्यमित्यर्थः।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ -- 'ಜುಪ್ಟಂ ಯದಾ ಪಶ್ಯತಿ ಅನ್ಯಮೀಶಮ್' ಎಂಬ ಮಾಂಡೂಕ್ಕೋಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ ಜೀವಬ್ರಹ್ಕಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕೃವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದೆಂದರ್ಥ.

ईशशब्दं ब्रह्मेति कुतः? येन जीवब्रह्मभेदोक्तिः स्यादित्यत आह -

।। प्रकरणात् ।। १-३-६ ।।

ಈಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಒಂದುವೇಳೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಈಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. ಪ್ರಕರಣಾತ್

''द्वे विधे वेदितव्ये'' इति परविद्याविषयवस्तुन आरभ्याधीतत्वेन ब्रह्मप्रकरणादीशशब्दार्यो ब्रह्मेत्यर्यः ।।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - 'ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತವ್ಮೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಾಂಡೂಕ್ಕೊಡನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯವಾದ ಯಾವ ವಸ್ತುವಿದೆಯೋ ಅದನ್ನೇ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಮುಂದೆ ವಿಷಯವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣಪ್ರಕರಣವು ಬ್ರಹ್ಮಪರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿರುವ ಈಶಕಬ್ಬವು ಬ್ರಹ್ಮನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆಂದರ್ಥ.

न केवलं श्रुतिबलाझेदः, लिङ्गादपीत्याह -

।। स्थित्यदनाभ्यां च ।। १-३-७ ।।

ತ್ರುತಿಬಲದಿಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಲಿಂಗದ ಬಲದಿಂದಲೂ ಸಹ ಭೇದವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಸ್ಥಿಕ್ಟದನಾಭ್ಯಾಂ ಚೆ'.

नैक्यमित्यस्ति । स्थितिः कर्मफलोपजीवनं विनाऽवस्थानम् । अदनं तदुपजीवनम् । ताभ्यां च जीवब्रह्मणोर्नैक्यमित्यर्थः । ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - 'ನ' 'ಐಕ್ಕಂ' ಎಂಬೆರೆಡು ಪದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸ್ಥಿತೀ ಎಂದರೆ ಕರ್ಮಘಲವನ್ನು ಉಪಜೀವನ ಮಾಡದೇ ಇರುವವನು. ಅದನ ಎಂದರೆ ಅದನ್ನು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು. ಇವರಡರಿಂದ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

''अन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्त्यनश्रन्यो अभिचाकशीति'' इति जीवेशयोरदनतद्रहितस्थित्युकेरिति भावः ।

'ಅಸ್ಟ: ಪಿಪ್ರಲಂ ಸ್ವಾಧ್ವತ್ವನನಶ್ವನ್ಯೋ ಆಭೀತಾಕಶೀತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಾಂಡೂಕ್ಕೋಪ-ನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ ಜೀವೇಶ್ವರಂಗೆ ತಿನ್ನುವಿಕೆ ಮತ್ತು ತಿನ್ನದಿರುವಿಕೆ ಎಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

श्रुतावदनस्यादित्वेन अदनस्थितिभ्यामिति वाच्ये स्थितेरीशसम्बन्धित्वे-नाभ्यर्डितत्वादल्याक्षरत्वाच व्यत्यासः ।

ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಅದನವನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅದನವನ್ನೇ ಮೊದಲು ಹೇಳಿ 'ಅದನಸ್ಥಿತಿಭ್ಯಾಂ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೂ ಸಹ ಸ್ಥಿತಿಯು ಈಶನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಸ್ಥಿತಿಶಬ್ದವು ಅದನ ಶಬ್ದಕ್ಕಿಂತ ಅಲ್ಪಕ್ಷರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅದನಶಬ್ದವನ್ನು ಅನಂತರ ಹೇಳಿ ಸ್ಥಿತಿಶಬ್ದವನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

अत्र नानुमानमतच्छब्दादित्यनुवृत्त्या अनुमानं भेदमिथ्यात्वे न मानम्।
तिद्वरुद्धमतत् भेदसत्यत्वम् । अतच्छब्दात् भेदसत्यत्वबोधकशब्दात् ।
अनुमानम्,रूभूतशब्दाभावाबेति वृत्त्यन्तरमुत्तवा भेदमिथ्यात्वं निरसनीयामिति
वदन्ति ।।१।।

'ನಾನುಮಾನಮತಚ್ಚಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿಮಾಡಿ ಅನುಮಾನವು ಭೇದಮಿಥ್ಯಾತ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಆತತ್' ಎಂದರೆ ಭೇದಮಿಥ್ಯಾತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಭೇದಸತ್ಯತ್ವವು ಎಂದರ್ಥ. 'ಅತಚ್ಛಬ್ರಾತ್' ಎಂದರೆ ಭೇದಸತ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಬೋಧಕವಾದ ಶ್ರುತಿಯರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ತಿಳಿದು, ಭೇದಮಿಥ್ಯಾತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು॥

ಅದ್ವೈತ-ವಿಶಿಷ್ಪಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣ ಮತ್ತು

ವಿಮರ್ಶೆ

ಶಾಂಕರ ಭಾಷ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದ - 'ಅಮೃಶಕ್ಕೈಷ ಸೇತು:' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಏಷ್
= ಹಿಂದೆ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟರುವವನು, ಅಮೃತಸ್ಯ = ಅಮೃತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ,
ಸೇತು: = ಸೇತುವೂ ಸಹ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಯಾವಾತನು ಅಮೃತಸೇತುವಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನೇ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಾಗಿಂತ ಬೇರೊಂದು ಪದಾರ್ಥವು ಅಮೃತ್ತಾದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಯಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ
ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಅಮೃತಸ್ವರೂಪಾದ್ದರಿಂದ 'ಅಮೃತಸ್ಥ' ಎಂದು ಪಷ್ಟಂತ ಪದಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗದು.

ಸೇತುವು ಪರಿಮಿತಿವುಕ್ಯದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಪರಿಮಿತನಾದ್ದರಿಂದ ಸೇತುವಾಗಲೂ ಸಹ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಕಾಯತನನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲ. ಹೊರತು ರುದ್ರ, ವಾಯು, ಪ್ರಕೃತಿ, ಜೀವ, ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ ಇವರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರೂ ಸಹ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಮಾಯತನರಾಗಬಹುದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಕ. ಯಾವುದು ಸೇತುವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದು ಜಲವನ್ನು ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಧಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಸೇತುವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಜಲವನ್ನು ಧಾರಣೆಮಾಡಿರುವಿಕೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪವಸ್ಥ-ವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರೂಢವಾದ ಸೇತುತ್ವವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರಿಗೆ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು 'ಸೇತು'ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ ಸಿದ್ಭಾತದಲ್ಲಿಯೂ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಅಮೃತಸೇತುತ್ವವನ್ನು ಉಪಪಾರಿಸ-ಬಹುದು - ಅಮೃತಪದವನ್ನು ಭಾವಪ್ರಧಾನ ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದಾಗ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬರ್ಥವು ಲಭಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಮೋಕ್ಷಕ್ತೆ ಧಾರಕನಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಮೃತಸೇತುವನಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಅಥವಾ 'ಅಮೃಶಸ್ಟ್ರಷ್ಟ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಏಶತ್'' ಶಬ್ದವು ಬ್ರಹ್ಮಪರವಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ,
ಹ್ವಾಸಪರವಾಗಿದೆ. ಮ್ಯಾತಃ 'ತಮೇವೈಕಂ ಹಾನಥ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ತಮ್' ಎಂಬ
ಪದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅದರೂ ಸಹ ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲಿ 'ಹಾನಥ'
ಎಂಬುದಾಗಿ ಜ್ವಾನವನ್ನು ಎಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಉದ್ದೇಶ್ಯಕ್ಕಿಂತ ವಿಧೇಯವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ
ಪ್ರಧಾನವಾದ 'ಜಾನಥ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು 'ಏಪಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಪರಾಮರ್ತಿಸುತ್ತಿದೆ. ನವುಂಸಕರಿಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು 'ಏಪಃ' ಎಂಬ ಪರ್ಲ್ವಿಂಗಪದ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಹೇಗೆ
ಪರಾಮರ್ತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂದರೆ, 'ಶೈತ್ಯಂ ಹಿ ಯತ್ ಸಾ ಪ್ರಕೃತಿ-ಜಲಸ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಶೈತ್ಯಂ'
ಎಂಬುದು ನಪುಂಸಕರಿಂಗದಲ್ಲಿದ್ದರೂ 'ಸಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ಪೀಲಿಂಗನಿರ್ದೇಶವನ್ನು 'ಪ್ರಕೃತಿ: ಎಂಬ
ಪದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ 'ಸೇತು:'
ಎಂಬ ಪದವು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನಮನೀಡಿ, 'ಏಪ್ ಎಂದು ಪುಲ್ಲಿಂಗವನ್ನೇ
ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದಂದ 'ತಮೇವೈಕಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಗೆ 'ಪರಮಾತ್ಯನನ್ನ ತಿಳಿಯಾಂ. ಬೇರೆ
ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡಬೇಡಿ. ಈ ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ತೆ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ' ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು
ಹೇರದಂತಾಯತು. ಹೀಗೆ ಸೇತುಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೆಂದು ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ ಅಮೃತಸೇತುತ್ವವು
ಬ್ರಹ್ಮನೇ ದ್ಯುಭ್ರಾದ್ಯಾಯತನನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಬಾರಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಅಧಿಕರಣ ರಚನೆಯು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಂತ ಆಸಂಭಾವಿತವಾದ ಜಾಯಮಾನತ್ವಲಿಂಗದಿಂದಲೇ ಸುಲಭವಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಉಚಿತವಾಗಿದೆ. ಆದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆಮೃತಸೇತುತ್ತ ಲಿಂಗವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥವು ಅಮೃಶಸ್ವರೂಪವಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಮೃತಸೇತುತ್ವವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಉಪಪಾದಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವೇ ಆಗಿದೆ. ಅಮೃಶಸ್ವರೂಪನೇ ಆಗದಿರುವ ಜೀವನು ಅಮೃಶಸ್ವ ಆಶ್ರಯನಾಗಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಮತ್ತು ಆದ್ವೈತಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಮೃತ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭಾವಪ್ರಧಾನ ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿ ಮೋಕ್ಷವಂಬರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೂ ಸಹ ಆದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷಕ್ಷೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷವು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅವರ ವಾದ. ಬ್ರಹಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿರುವ ಮೋಕ್ಷಕ್ಷೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಧಾರಕನಾಗುತ್ತಾನೆ ?

ಇನ್ನು 'ನ ಸಸ್ಪಾಸನ್ನ ಸದಸತ್ ನಾನಿರ್ವಾಚ್ಚಕ್ಷ ತತ್ತ್ವಯಃ' ಎಂಬ ಪಂಚಮ ಪ್ರಕಾರವನ್ನೇ ಮೋತ್ಸವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಅವಿಧ್ಯೆಯ ಜೀವಾತ್ರಿತವಾಗಿರೆಯೆಂಬ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅವಿದ್ಯಾಧ್ಯಂಸರೂಪವಾದ ಮೋತ್ಸವಃ ಸಹ ಜೀವಾತ್ರಿತವೇ ಆಗಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಧ್ವಂಸ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣ್ಯವು ಸರ್ವಾನುಮತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷತ್ತೆ ಆತ್ರಯನು ಜೀವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲ.

ಅವಿದ್ಯೆಯು ಚಿನ್ನಾತ್ರಾತ್ರಿತವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ವಿವರಣಪಕ್ಷವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಮೋಕ್ಷವು ಬಂಧಕ್ಕೆ ಆತ್ರಯವಾದ ಜೀವನಲ್ಲಿಯೇ ಬರುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾರಿಗೆ ಬಂಧವಾಗಿರುತ್ತದೊಂ, ಅವನಿಗೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಜೀವನು ಬಂಧಕ್ಕೆ ಆತ್ರಯವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದರೆ ಬೇವನು ಬಂಧಕ್ಕೆ ಆತ್ರಯವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದರೆ ಬೇವನು ಬಂಧಕ್ಕೆ ಆತ್ರಯವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದರೆ ಬೇಕ್ಕೆ ಸಹ ಅವನೇ ಆತ್ರಯವಾಗಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಮೋಕ್ಷಾತ್ರಯತ್ನವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಂಸಾರ ಬಂಧವು ಚನ್ನಾತ್ರದಲ್ಲೇ ಆತ್ರಿತವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಜೀವನಲ್ಲಲ್ಲ. ಬಂಧಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾರ ಚನ್ನಾತ್ರನು ಮೋಕ್ಷಣ್ಣ ಸಹ ಆಶ್ರಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಶಂತಿಸದಾರರು. ಏಕೆಂದರೆ ರರ್ವಣ ಮೊದಲಾದ ಉಪಾಧಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರಾಮರ್ವಾ ಮೊದಲಾದವು ಪ್ರತಿಬಂಬದಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತವೆ ಹೊರತು, ಬಂಬನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರಂತೆ ಅವಿದ್ಯಾರೂಪವಾದ ಉಪಾಧಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅವಿದ್ಯಾತಾರ್ಯವನಿಸಿದ ಸಂಸಾರವು ಪ್ರತಿಬಂಬ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವನಿಗೆ ಅಂಟುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಬಂಬಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಚನ್ನಾತ್ರನಿಗೆ ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಧ್ವೃತಿಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಇದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ನೀವು ಪ್ರಕೃತವಾದ ಸಂಸಾರಬಂಧವನ್ನು ಚನ್ನಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿರರೆ ಉಪಾಧಿಯಲ್ಲಿರುವ ದೋಷವು

ಬಂಬದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರಿಂದ ಮುಕ್ಕಾಶ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಕೂಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಮೃತಸೇತುವನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನನೂ ಸಹ ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಎರಡನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಸಹ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. 'ಏಷಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಏತತ' ಶಬ್ದವು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುತ್ತಿದೆಯಿಂಬ ಅವರ ವಿಚಾರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ರಿನಲ್ಲಿ 'ಏಪಸೇತುರ್ವಿಧೃತಿಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸೇತುವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸೇತುಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪ್ರತ್ಯಭಜ್ಞೆಯೇ ಬರುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಅರ್ಥದ ಚಿಂತನೆ ಯಾರಿಗೂ ಸಹ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಇದೇ ಪ್ರಕರಣದ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ 'ಸ ಏರ್ಜೋನಂತಕ್ಷರತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ದಿಷ್ಯೇ ಬ್ರಹ್ರಪುರೇ ಹೈೇಷ ವ್ಯೋಮ್ನ್ಯಾತ್ಮಾ ಸಂಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ' ಎಂಬ ಅದರ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ 'ಏತತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಏತತ್' ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಅವನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಬೇಕು.

'ಏತಕ' ಶಬ್ದವು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಸಿದ್ಧರೂಪವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ
'ಏಪಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಏತತ' ಶಬ್ದವೂ ಸಹ ಸಿದ್ಧವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಹೊರತು,
ಸಾಧ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿರುವ 'ಏತತ'
ಶಬ್ದರಿಂದ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿರುವ 'ತಮ್' ಎಂಬ ತತ್ ಶಬ್ದರಿಂದ ಹಾಗೂ 'ಆತ್ಮಾನಮ್'
ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಆತ್ಮ' ಶಬ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೆ ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವುದು ಉಚಿತ. ಆತ್ಮಶಬ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತವಾದವನನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವುದು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಉಚಿತ. 'ಜಾನಥ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತವಾದ
ಷ್ಟಾಸಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಂತ ಹತ್ತಿರವಾದ ಆತ್ಮಶಬ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಪ್ರಹ್ಯನನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವುದೇ ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯವಹಿತವಾದ ನಪ್ಪಂಸಕರಿಂಗದಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ
ಮತ್ತು ಸಾಧ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸಿದ್ಧವಾದ, ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಇರುವ
ಆತ್ಮಶಬ್ದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ
ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವರೂಪದ ವಿಚಾರವಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಕಾಯತನತ್ವದ ಭ್ರಮೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಧಿಷ್ಠಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಓತಶಬ್ದವು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಆಯತನ' ಶಬ್ದವೂ ಸಹ ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶುಕ್ರಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪ್ಯವು ಆರೋಪಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಹೊರತು, ಓತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಸೂತ್ರದ ಹೇತುಭಾಗಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಸಹ ಸಾಧುವಲ್ಲ. 'ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಆತ್ಮಶಬ್ದಾತ್' ಎಂದೂ ಅಂತಹ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಪಾರಕವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ತಪ್ಪು. ಆತ್ಮಶೆಟ್ಟರಿದ ಕಕ್ಕವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹ ಪಾದವು ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ನ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದಾಷಚ್ವತ್ವವ ನಿರ್ವಿಶೇಷನಲ್ಲಿ ಅಯುಕ್ರವಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಷ್ಣಂಯಾ ನಿರ್ವಿಶೇಷಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿಯು. ಅಕ್ಷಣಂಯಾ ಆತ್ಮಶಬ್ದವಾಚ್ಚತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಹಾಗೂ ಸವಿಶೇಷನು ಈ ವಾದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯಸೇ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಸಹ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

೨. 'ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಪಪ್ಪವ್ಯಪದೇಶಾತ್' - ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಗಳಿಂದ ಮಕ್ಷನಾದವನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜ್ನೇಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು 'ಭದ್ಯತೇ ಹೃದಯಗ್ರಂಥಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು 'ತಮ್ಮವೈಕಂ ಜನಥ ಆತ್ರಾನ್ರಮ್ ಅನ್ನಾ ವಾಚೋ ವಿಮುಚಚೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಎಲ್ಲಾವಿಧ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬ್ರಹ್ಮನ್ನನ್ನು ತಿಳಿಯುದೇಕೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ವಾಗ್ತಿಮೇಕತ್ವ ಪೂರ್ವಕಮಾಗಿ ಜ್ಲೇಯತ್ನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಥವು 'ತಥಾ ವಿದ್ವಾನ್ಯಾಮರೂಪಾದ್ದಿಮಕ್ಕ್ ಪರಾತ್ತರಂ ಪುರುಷಮಪ್ಪತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಟೆಕಂದ ಪ್ರಾವೃನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಯಾವುದೇ ಉಪಪದವಿಲ್ಲದೇ 'ಮುಕ್ತ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದನ್ನು ಬಟ್ಟು ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಉಪ' ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ 'ಸ್ಯಪ್' ಧಾತುವು ಸಮೀಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ ಹೂರತು, ಜ್ಞಾನವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಪೂರ್ವಕವಾದ 'ಸ್ಕಪ್' ಧಾತುವಿಗೆ ಜ್ಞಾನವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಆದ್ವೃತ ಮತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮುಕ್ತರಿಗಿಂತ ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮುಕ್ತನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅದು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಮುಕ್ತಶಬ್ಧವು ಹಾಗೂ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ನಾಮರೂಪಾದ್ವಿಮುಕ್ತ:' ಎಂಬ ಶಬ್ಧವು ಆಸ್ಥರಸವಾಗುತ್ತದೆ.

 'ನಾನುಮಾನಂ ಅತಚ್ಚಬ್ಬಾತ್' - ಪ್ರಧಾನವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶಬ್ದವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಲೋಕಾಧಾರವಾಗಿ ಪ್ರಧಾನವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪ.
'ಆತಚ್ಛದ್ದುತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನಪ್ರತಿಹಾರಕತಾದ ಶಬ್ದವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವುದಾದರೆ
ನಿರ್ವಿಶೇಷನೆಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಧಾನಪಾಟಕವಾದ ಶಬ್ದವು ಹೇಗಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ
ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮಪಡಕವಾದ ಶಬ್ದವೂ ಸಹ ಇಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಆತಚ್ಛದ್ದುತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ
ಪ್ರಧಾನದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಕವಾದ ಶಬ್ದವೂ ಸಹ ಇಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಡು ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.
ಲಕ್ಷಕಶಿಸ್ತಾಭಾವವು ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಸಿದ್ಧವಾದಂತೆ ಪ್ರಧಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ.

- ೪. 'ಪ್ರಾಣಭ್ಯಚ್ಚ' ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಜೀವಾತ್ಮನು ಲೋಕಾಧಾರ-ನಾಗುವುದಿಲ .
- ಈ ರೀತಿಯ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಸಹ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞ:' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಜ್ಞ' ಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೂ ಸಹ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವು ಸವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಿದೆ ಹೊರತು, ನಿರ್ವಿಶೇಷ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.
- ೫. 'ಭೇದವೃಶದೇಶಾತ್' 'ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಯಾರು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೋ ಅವನು ಜ್ಞೇಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಜೀವನು ಜ್ಞಾತ್ವವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನೇ ಲೋಕಾಧಾರನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಇದು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. ಇದೂ ಸಹ ತಪ್ಪು. 'ಅನ್ಯಮೀಶಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಭೇದವನ್ನು ನೇರವಾಗಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬಟ್ಟು ಭೇದಕವ್ಯಪದೇಶನ್ನು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ನೇರವಾದ ಭೇದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸದೇ ಅರ್ಥಾತ್ ತಿಳಿಯುವ ಭೇದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಬೇರೆ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅನುಪಪತ್ರಿಯನ್ನು ಚಂತನ ಮಾಡಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದು ಹೀಗಿದೆ -

- ೬. 'ಪ್ರಕರಣಾತ್' 'ತಸ್ಮಿನ್ ಭಗವತೋ ವಿಜ್ಞಾತಃ ಸರ್ವವಿದಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ' ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಲೋಕಾಧಾರನಾಗಿರುವನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನೇ ಲೋಕಾಧಾರನು.
- 2. 'ಸ್ಟಿಕ್ಟದನಾಭ್ಯಾಂ ಚ' 'ಪಿಪ್ಲಲಸ್ವಾಮಅತ್ತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರ್ಮಫಲಭೋಗವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ; 'ಅನಶ್ವನ್ಇನ್ಯಕ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರ್ಮಫಲ ಆಭೋಗವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಶುತ್ರಿಯು ತಿಳಸುತ್ತಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಜೀವನ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಲೇಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ್ನೇ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನನೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕ್ರಮದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಎರಡೂ ಸಂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಸಹ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. 'ಪ್ರಕರಣಾತ್' ಎಂಬುದು ಅದ್ವೈತ ಮತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಹೇಳುವಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಎಳನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭೇದಕೆಥರ್ಮವನ್ನೇ ಪುನಃ ಹೇಳಾದ್ದರಿಂದ 'ಭೇದವೃಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪುನರುತ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಂತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಆರ್ವೈತಿಗಳು ಭೇದಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಜೀವಲ್ರಹಕ್ಷ್ರಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ 'ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಸಪ್ಯವ್ಯಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೂ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಲ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ಅಭೇದವಾದಕ್ಕೆ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಪ್ರತಿಕೂಲವೇ ಆಗಿದೆ.

ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - 'ಗೌಣಶ್ಚೇನ್ನ ಆತೃಶಬ್ದಾತ್'' ಎಂಬ ಆನಂದಮಯಾಧಿ-ಕರಣದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆತೃಶಬ್ದವೆಂಬ ಹೇತು ಆಚಿತ್ವತ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಧ್ಯಾಯತನವಾದ ಪದಾರ್ಥವು ಆತೃಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾಧ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಧಾನವು ಲೊಣಾಧಾರವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯೇ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನೇ ಲೋಣಾಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಕವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಹಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಆತೃಶಬ್ದವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆತೃಶಬ್ದವಿಲ್ಲವೆಂದೇನೂ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ರುದ್ರಾದಿವ್ಯಾವರ್ತಕವಾಗಿ ಯಾವ ಹೇತುಗಳನ್ನು ಹೇಳದ ಕಾರಣ ಕೇವಲ ಜೀವನೊಬ್ಬನೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಷೆ ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಅವಧಾರಣೆಯು ಅಯುಕ್ರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು 'ನಾನುಮಾನಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವು ಲೋಣಾಧಾರವಲ್ಲವೆಂದು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಧಾನವಿಷಯಕವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು.

'ಅಸ್ಪಿನ್ಯ ಚ ತದ್ಕೋಗಂ ಶಾಸ್ತಿ' ಎಂಬ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಕ್ಕೋವಸ್ಯಪ್ಪತ್ತವನ್ನು ಜೀವವ್ಯಾವರ್ತಕವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಯಪ್ಯತ್ವಲಿಂಗವು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನೂ ಸಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಷೆ ವಿಷಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಷೆ ವಿಷಯವಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜೀವನೂ ಸಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಷೆ ವಿಷಯನಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತೆಂಬ ಪ್ರತಿಬಂದಿಗೆ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವಿಲ್ಲ.

ಜಾಯಮಾನಕೃಷೇ ಮೊದಲಾದ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಪಪ್ಪತ್ವವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಗೌಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅದೇ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿ ಲಿಂಗಗಳಂದ ಆತ್ಮಶಿಬ್ರವನ್ನು ಸಹ ಪ್ರಕಾಶಾತ್ಮ ಪ್ರದೀಪಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪವಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಿಬ್ರವನ್ನು ಗೌಣವನ್ನಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಧಾನವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ 'ಅತ್ಮೀಯ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಿಬ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಆತ್ಮಶಿಬ್ದದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಪ್ರಧಾನವಿಷಯಕವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು.

ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಧಾನವಿಷಯಕವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಅತ್ಯಂತ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮಂತಹ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಸಕಲಲೋಕಾಧಾರತ್ನವು ಅನುಭವ ವಿರುದ್ಧ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಉಪಾದಾನವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕಾಧಾರತ್ವವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಉಪಾದಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನು ಲೋಕಾಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಧಾನದಲ್ಲಿ ಆದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಅತ್ಯಂತ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಶಬ್ದಾಶ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಬ್ರಹ್ನೂ ಅಸಾಧಾರಣ ಶಬ್ದಗಳಿರುವುದರಿಂದ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಹಾಗಾದರೆ 'ಸ್ವಶಬ್ದಾಶ' ಎಂಬ ಹೇತುಭಾಗದಿಂದಲೇ 'ಅಮೃಹಸ್ಟ್ರಷ ಸೇತುಃ' 'ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞ: 'ಇತ್ಕಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಯಪ್ಪಕ್ಷ, ಸರ್ವಜ್ಞತ್ತ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಪುನಃ 'ಮುಕ್ಕೋಪ ಸೃಷ್ಯವ್ಯಪರೀಶಾಶ', 'ಪ್ರಕರಣಾಶ'' ಇತ್ಕಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ವೃರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅದೃಶ್ವತ್ತಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯತ್ತದದ್ವೇಶ್ವಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ತಪರವೆಂದು ಅದೃಶ್ವತ್ಪಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ 'ಯಸ್ಕಿನ್ ದ್ಯೌ: ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಕಪರವೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಲೋಕಾಧಾರತ್ವವೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ?

ಈ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೀಗೆ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ - 'ಯಸ್ಕಿನ್'ಡ್ಕ್: 'ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಕವು 'ಯತ್ತದದ್ದೇಶ್ಕಮ್' ಎಂಬ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಕೃತ್ತಾಚಿಂತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಹಾಗಾದರೆ 'ಪ್ರಕರಣಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವ 'ಯಸ್ಥಿಸದ್ಯೌಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಆಯುಕ್ತ-ವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ?' ಎಂದು ಪ್ರಕ್ಷಿಸದಾರದು. ಕೃತ್ಯಾಚಂತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಧಿಕರಣವು ಆರಂಭಚೀಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ನೀಡುವ ಸಮಾಧಾನ.

ಇದು ತಪ್ಪ. ಬೇರೆ ಗತಿಯಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಕೃತ್ವಾಚಿಂತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಅಧಿಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರಕರಣವೇ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಸಹ ಆಶಂಕಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ ಪ್ರಧಾನವು ಲೊಣಾಧಾರವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯೇ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನೇ ಲೋಣಾಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಹಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಆತೃಶಬ್ದವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆತೃಶಬ್ದವಿಲ್ಲವೆಂದೇನೂ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ರುದ್ರಾದಿವ್ಯಾವರ್ತಕವಾಗಿ ಯಾವ ಹೇತುಗಳನ್ನು ಹೇಳದ ಕಾರಣ ಕೇವಲ ಜೀವನೊಬ್ಬನೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಷೆ ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಆವಧಾರಣೆಯು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು 'ನಾಸುಮಾನಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವು ಲೋಕಾಧಾರವಲ್ಲವೆಂದು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದಕೃನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಧಾನವಿಷಯಕವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಕವನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು.

'ಆಸ್ಪಿವ್ಯಕ್ಕ ಚ ತದ್ಯೋಗಂ ಶಾಸ್ತಿ' ಎಂಬ ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಯಪ್ಪತ್ತವನ್ನು ಜೀವವ್ಯಾವರ್ತಕವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಯಪ್ಪತ್ವರಿಂಗವು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನೂ ಸಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಷೆ ವಿಷಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಷೆ ವಿಷಯವಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜೀವನೂ ಸಹ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಷೆ ವಿಷಯನಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತೆಂಬ ಪ್ರತಿಬಂದಿಗೆ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವಿಲ್ಲ.

ಜಾಯಮಾನತ್ತವೇ ಮೊದಲಾದ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಯಪ್ಪತ್ವವನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಗೌಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅದೇ ಜಾಯಮಾನತ್ತಾದಿ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಆತ್ಮಶ್ಚಟ್ಟವನ್ನೂ ಸಹ 'ಪ್ರಕಾಶಾತ್ಮಾ ಪ್ರದೀಪಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪವೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶ್ಚುವನ್ನು ಗೌಣವನ್ನಾಗಿ ವಿವಕ್ತಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಧಾನವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ 'ಆತ್ಮಿಯ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶ್ಚುವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಆತ್ಮಶ್ಚುದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಪ್ರಧಾನವಿಷಯಕವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಆತ್ಮಶ್ಚುದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಪ್ರಧಾನವಿಷಯಕವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಆತ್ಮಶ್ಚುದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಪ್ರಧಾನವಿಷಯಕವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡುವಹುದು.

ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಧಾನವಿಷಯಕವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಅತ್ಯಂತ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮಂತಹ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಸಕಲಲೋಕಾಧಾರತ್ವವೂ ಅನುಭವ ವಿರುದ್ಧ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಉಪಾದಾನವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕಾಧಾರತ್ವವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಉಪಪಾದಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನು ಲೋಕಾಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಧಾನದಲ್ಲಿ ಆದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಅತ್ಯಂತ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಸಾಧಾರಣ ಶಬ್ದಗಳಿರುವುದರಿಂದ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಹಾಗಾದರೆ 'ಸ್ವಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುಭಾಗದಿಂದರೇ 'ಅಮೃತಸ್ಕೃಷ ಸೇತುಃ' 'ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞ: 'ಇತ್ಯಾರಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮುಕ್ಕೋಪಸ್ಕಪಕ್ಷ್ಯ, ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಪುನಃ 'ಮುಕ್ಕೋಪ ಸ್ಕಷ್ಟವ್ಯವರಣಾತ್', 'ಪ್ರಶರಣಾತ್' 'ಇತ್ಯಾರಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕೃತ್ಕಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯತ್ತದದ್ರೇಶ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಪರವೆಂದು ಅಧ್ಯಕೃತ್ಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ 'ಯುಸ್ಟರ್'ದ್ಯೌ; ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮಪರವೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಲೋಕಾಧಾರತ್ನವೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ?

ಈ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೀಗೆ ಪಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ - 'ಯಸ್ಟಿನ್'ದ್ಯೌಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು 'ಯತ್ತದದ್ದೇಶ್ಯಮ್' ಎಂಬ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಕೃತ್ತಾಚಿಂತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಹಾಗಾದರೆ 'ಪ್ರಕರಣಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು 'ಯಸ್ಕ್ರಿಸರ್ಕ್ಮೌ', ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಅಯುಕ್ತ-ವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರತ್ನಿಸಬಾರದು. ಕೃತ್ಯಾಚಿಂತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಧಿಕರಣವು ಆರಂಭಣೀಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ನೀಡುವ ಸಮಾಧಾನ.

ಇದು ತಪ್ಪ. ಬೇರ ಗತಿಯಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಕೃತ್ವಾಚಿಂತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಜಾಯಮಾನತ್ವಾದಿ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಅಧಿಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರಕರಣವೇ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಸಹ ಆಶಂಕಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ ಆದೃತ್ಯಕ್ಷ್ವಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ 'ಯ್ಯುನ್'ದ್ಯೌ.' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಉತ್ಕರ್ಷ ಮಾಡಿ ಬೇರೆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ ಬೇರೆ ಗತಿಯಲ್ಲದೇ ಕೃತ್ಯಾಚಂತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೇವೆಂಬ ಉತ್ತರವು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ರಾಮಾನುಜರ ಪುನರುಕ್ತಿ ಪರಿಹಾರ ಹೀಗಿದೆ - ಇಂದ್ರಿಯಾಧಾರತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣವು ವಿಚ್ಛೇದವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಯಸ್ಟಿನ್'ಡ್ಕ್:' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು ಜೀವವಿಷಯಕವಾಗಬಹುದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಅದರ ನಿರಾಸಕ್ಕೊಣ್ಯರ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆಯನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಇವರ ವಾದವೂ ಸಹ ತಪ್ಪ. ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ 'ಯತ್ತದದ್ವೇಶ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಸಹ ಜೀವವಿಷಯಕವೇ ಆಗಿವೆಯೆಂಬುದಾಗಿ ಏಕವಾಕೃತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿಯೇ ಫೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ ಪ್ರಕರಣವು ವಿಚ್ಛೇದವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಉತ್ತರವು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಜೀವನು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಕ್ರಾಯತನನಾಗಬಹುದೆಂದು ಶಂಕಿಸುವ ನಿನಗೆ ಅದೃಶ್ಯಶ್ವಾದಿಗಳು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೇನು? ಅಂದರೆ ಕಷ್ಟಕರವಾದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವನ್ನೇ ಆಶಂಕಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಸುಲಭವಾದ ಅದೃಶ್ಯಶ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಆಶಂಕಿಸುವುದೇನು ಶ್ರಮಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜರೂ ಸಹ 'ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಯೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಏಕವಾಕೃತಾಕ್ಕೊಡ್ಡರ 'ಮನೋಮಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ 'ಸರ್ವಂ ಖಲ್ಟಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಕಗಳನ್ನು ಜೀವವಿಷಯಕವೆಂದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಏಕವಾಕೃತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಯೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲು ಬರುವಾಗ ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಚ್ಛೇದ ಒಪ್ಪಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ದ್ಯುಭಾಧ್ಯಧೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ನಸೂತ್ರಭಾಷ್ಠ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ಅನುವಾದವು ಹಾಗೂ ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಸಮಾಪ್ರವಾಯಿತು

ಪರಿಶಿಷ್ಟ

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮ:॥

श्रीमदानन्दतीर्यभगवत्पादाचार्यविरचितम्

न्यायविवरणम्

श्री जयतीर्घविरचिता

न्यायविवरणपश्चिका

अन्तराधिकरणम् - ४

अन्तर उपपत्तेः ॥ १-२-१३ ॥ स्यानादिव्यपदेशाच ॥ १-२-१४ ॥ सुस्रविशिष्टाभिघानादेव च ॥ १-२-१५ ॥ श्रुतोपनिषत्कगत्यभिघानाच ॥ १-२-१६ ॥ अनवस्थितेरसम्भवाच नेतरः ॥ १-२-१७ ॥

'सोऽहमस्मि, स एवाहमस्मि' इत्यायभ्यासार्यवादसहितबहुभुतिभ्योऽपि, निरवकाशोपपत्तेरेव प्रावल्यम ।।

ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆ ಅನುವಾದ

'ಸೋನಹಮಸ್ಕಿ, ಸ ಏವಾಹಮಸ್ಕಿ' ಅಭ್ಯಾಸ ಅಥವಾ ಅರ್ಥವಾದದಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಬಹುಶ್ರುತಿಗಳು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಇವುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಉಪಪತ್ರಿಗಳೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ರಮಣ ಮಾಡುವವವನು ಈಶ್ವರನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಇಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಅಂತರಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆ ಪಂಚಿಕಾ

'य एषोऽन्तरिक्षणि पुरुषो दृश्यते' इत्यत्राक्षिस्थत्वेनाग्निरेबोच्यते । 'य एष आदित्ये पुरुषः सोऽहमस्मि' इत्यग्निना अक्ष्यादित्यस्थत्वेनात्मना उपदिष्टत्वात् । अक्ष्यादित्ययोरेकविधत्वात् ।

'ಯ ಏಷೋಂತರಕ್ಷಿಣ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ವತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿ-ಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿತನಾಗಿದವನು ಅಗ್ನಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯೇ ಪುರುಷಃ ಸೋಽಹಮಸ್ಕಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ತಾನು ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿಯೂ ಆದಿತ್ಯ-ಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದೇನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆಕ್ಷಿ ಹಾಗೂ ಆದಿತ್ಯರಲ್ಲಿ ಏಕವಿಧತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

नचात्रोपदिष्टो नाग्निरिति युक्तम् । 'अय हाग्न्यः समूदिरे', 'आहवनीयोऽनुशशास' इत्यादि बहुशोऽग्निश्रुतिसद्भावात् । नचाप्र्यादि-श्रुतिरीक्वरविषयाः त्रेताग्निविषयतायाः स्फुटं प्रतीतेः ।

ಇಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿರುವವನು ಆಗ್ನಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಥ ಹಾಗ್ರಯ: ಸಮೂದಿರೇ', 'ಆಹವನಿಯೋ ನನುಶಶಾಸ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಅಗ್ಗಿಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅಗ್ಗಿಶ್ರುತಿಯು ಈಶ್ವರಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರ ಆಹವನೀಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಮೂರು ಅಗ್ಗಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

'आत्मा मे भद्रसेनः' इतिबत्, 'सोऽइमस्मि' इत्युपचारः किं न भवेदिति चेन्न । 'सोऽइमस्मि' इत्यस्यार्थस्याभ्यासात् । 'अपहते पापकृत्याम्' इत्याद्यर्थवादाच । अभ्यासार्यवादयोश्च तात्पर्यक्रिन्नयोरूपचारविरोधित्वात् ।

'ಆತ್ಮಾಮೇ ಭದ್ರಸೇನಃ' 'ಭದ್ರಸೇನನು ನನ್ನ ಅತ್ಮ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ 'ಸೋನ ಹಮಸ್ತಿ' ಎಂಬು ಅಗ್ನಿಯ ಉಪದೇಶವೂ ಸಹ ಏಕೆ ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಬಾರದು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. 'ಸೋನ ಹಮಸ್ತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಅಗ್ನಿಯು 'ಅಹಂ' ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥನೆಂದು ನಿರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಅಪಹತೇ ಪಾಪಕೃತ್ಯಾಂ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವಾದ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ಅಗ್ನಿಯೇ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಭ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥವಾದವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯಲಿಂಗಗಳು ಔಪಚಾರಿಕ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿವೆ.

नच 'प्राणो वा अहमस्मि' इतिवदन्तर्याम्यपेक्षयेति वाच्यम् । 'सोऽहमस्मि' इत्युक्तवा पुनः 'स एवाऽहमस्मि' इति सावधारणमुक्तत्वात्। अवधारणेन च प्रकारान्तराणां सर्वेषां व्यावर्तितत्वात् । अत एवात्मादिश ब्दोऽप्यमुख्यार्योऽङ्गीकार्य इत्येवं प्राप्ते

ಅಂತಿಮಪ್ರಾಣಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣೋ ವಾ ಅಹಮಸ್ಕಿ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅಗ್ಗಿಯು ಹೇಳೆಲ್ಪಟ್ಟ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಪರವಾಗಿ ಕೂಡಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರತ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸೋಽಹಮಸ್ಕಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಪುನಃ 'ಸ ಏವಾಽಹಮಸ್ಕಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅವಧಾರಣಸಹಿತವಾಗಿ ಆಹಂಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಬಾರದು.

ಆವಧಾರಣದಿಂದ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

समाहितम् । चक्षुरन्तःस्यो विष्णुरेव, अमृताभयत्वोपपत्तेः । आत्मादिशब्दात् स्यानादिसामर्थ्याभिधानादेश्चेति । तत्र पूर्वोत्तर-पक्षयोरुभयोरिप प्रमाणवत्त्वात् कथं निर्णय इत्यत आइ – सोऽइमिति ।।

ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಷೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಅಮೃತತ್ವ ಆಭಯತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಉಪವಾದಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಬಲದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಗ ಎಂಬ ಶಕ್ತಿಯು ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವಾಗ ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸೋಽಹಮಸ್ತಿ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

उपपत्तेनिरवकाशत्वं वदता, 'सोऽहमस्मि' इत्यादेः सावकाशत्वं सूचितम् । उपपत्तेरेव, किमुतात्मशब्दसिहतायाः । तथाहि, अग्निः प्रसिद्ध एवास्तु, 'सोऽहस्मि' इत्यादि तु अन्तर्याम्यपेक्षया सावकाशम् । अवधारणं चान्तर्यामिणो विशेषाभावप्रतिपादनार्थम् । तथैवाभ्यासादिकं तात्पर्ययोतकम् । उपपत्त्यादेस्तु निरवकाशत्वं स्फुटमेवेति ।।

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಉಪಪತ್ರಿಗಳು ನಿರವಕಾಶಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಸೋಽಹಮಸ್ತಿ' ಎಂಬ ಆಭ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥವಾದಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಉಪಪತ್ರಿಯಂದಲೇ ನಿರ್ಣಯವಾಗುವಾಗ ಆತ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರವಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥನೆಂದು ಕೈಮುತ್ಯ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದರೂ 'ಸೋನಹ ಮಸ್ಕಿ' ಎಂಬ ಮಾತು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸಾವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಧಾರಣೆಯೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಅಭ್ಯಾಸಾದಿಗಳೂ ಸಹ ತಾತ್ರಾರ್ಯದ್ಯೋತಕವಾಗಿವೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಉಪಪತ್ಕಾದಿಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆಯೆಂಬುದು ಸಪ್ತವಾದ ವಿಷಯ.

ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಟೀಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಂತರಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

* * * * *

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ರೋ ನಮ:॥

श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचितम्

न्यायविवरणम्

श्री जयतीर्धविरचिता

न्यायविवरणपश्चिका

अन्तर्याम्यधिकरणम् (१।२।५)

पृथिव्यादिशरीरत्वं च न निरवकाशम् । यौगिकशरीरत्वोपपत्तेर्विष्णोरिप ॥५॥

ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶರೀರತ್ವವು ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗ-ವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಕ. ಶರೀರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶರೀರತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆಯಿಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

टीका – अन्तर्याम्यधिदैवादिषु तद्धर्मव्यपदेशात् ।। निरवकाशे-नामृतत्वादिनाऽक्षिस्यो इरिरेवेति प्रतिपादितेऽपि अन्तर्यामी विष्णोरन्य एव स्यात् । पृथिव्यादिशरीरस्य तत्रावकाशाभावादित्याशङ्कायामाइ –पृथिव्यादीति ।।

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ನಿರವಕಾಶಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿರುವವನು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದವನು ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಆಗಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಯಾರಿಗೆ ಶರೀರವಾಗಿವೆಯೋ ಅವನೇ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪೃಥಿವ್ಯಾಧಿ-ಶರೀರತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವು ನಿರವಕಾಶವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯುಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರು?

ಈ ಆಕ್ಷೇಷಕ್ಕೆ ''ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶರೀರತ್ವಂ'' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶರೀರತ್ವವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿಲ್ಲ.

कुतो न? इत्यत आह – यौगिकेति ।। अशरीरस्यापि विष्णोः 'शीर्यते नित्यमेवास्मात्' इत्युक्तरीत्या पृथिव्यादिना योगवृत्तिसिद्धशरीरशब्दवाच्यत्व-सम्भवादित्यर्यः ।

ವಿಕೆ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿಲ್ಲ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ''ಯೌಗಿಕ'' ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತುಗಳಂದ ಉತ್ತರುಸಿತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಸ್ತುತಃ ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದ ಭೂತಪದಾರ್ಥಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಶೇರವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಹ 'ಶೀರ್ಯತೇ ನಿತ್ತಮೇವಾಸ್ವಾತ'' ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಭಗವಂತನ ಶರೀರವಾಗಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಯಾರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ನಿತ್ತವಾಗಿ ನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೋ ಅಂತಹವನು ಶರೀರೇ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಶರೀರಶಬ್ದವಾಚ್ನತ್ತವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬಹುದು.

योगनृत्त्या विष्णुं प्रति शरीरशब्दवाच्यानीति यावत् । अविदितत्वादिबलेन प्रथमप्राप्ताया अपि रूढेः परित्यागोपपत्तेरिति ।।

ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಶರೀರ-ವಾಗುತ್ತವೆ. ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಯೋಗಕ್ಕಿಂತ ರೂಢಿಯು ಪ್ರಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಪ್ರತ್ನಿಸಬಾರದು. ಅವಿದಿತತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇವುಗಳ ಬಲದಿಂದ ಮೊದಲು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ರೂಢಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪೀಕರಿಸುವುದು ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತದೆ.

> ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥಭಕ್ಷುಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯ ಟೀಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು. * * * * *

> > ॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮ:॥

श्रीमदानन्दतीर्घभगुवत्पादाचार्यविरचितम्

न्यायविवरणम्

श्री जयतीर्घविरचिता

न्यायविवरणपश्चिका

अदृश्यत्वाधिकरणम् (१।२।६)

न्यायविवरणम् – 'अक्षरात् परतः परः' इति श्रुतेरपि नाक्षरात् सम्भवतीत्यस्याः निरवकाशत्वम् । अक्षरात् परतः परस्याप्यक्षरान्तरत्ववचनात्।।

ಆಕ್ಷರಾತ್ ಪರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗಿಂತಲೂ ಆಕ್ಷರಾತ್ ಸಂಭವತೀಹ ವಿಶ್ವಮ್ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಆಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕರನಿಂದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮತ್ವವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅಕ್ಕರನಿಂದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮತ್ವ, ಹಾಗೂ ಆಕ್ಕರಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅಸಂಭಾವಿತವಲ್ಲ. ಮೂರು ಬಗೆಯ ಆಕ್ಕರಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಆಕ್ಕರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ವಿಷ್ಣುವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

टीका – अदृश्यत्वादिगुणको धर्मोक्तेः ।। 'यत् तदद्रेश्यम्' इत्युक्तं विष्णोरन्यत्रैव स्यात् । तस्मिन् 'अक्षरात् सम्भवतीइ विश्वम्' इत्यक्षरशब्दश्रवणात्। तस्य च प्रधानादौ रूढत्वात् ।

'ಆಕ್ಕರಾತ್ ಸಂಭವತೀಹ ವಿಶ್ವಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕ್ಕರಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತ್ಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಯತ್ ತದದ್ರೇಶ್ಯಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅದೃಶ್ಯತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ: ಹೊರತು ಅಂತಹ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳೇ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳವುಗಳು. ಏಕೆಂದರೆ, ಅಕ್ಕರಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢವಾಗಿದೆ.

यद्यपि पूर्ववददृस्यत्वादिवलेन रूढिं परित्यज्य योगनृत्त्याऽक्षरशब्दो विष्णौ सम्भवति । तथाप्यत्र न विष्णुविषयोऽङ्गीकर्तुं शक्यते ।

ವಸ್ತುತಃ ಹಿಂದಿನಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ರೂಢಿಯನ್ನು ಬಟ್ಟು ಯೌಗಿಕವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷರಶಬ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಹ ಪ್ರಕೃತ ಆಕ್ಷರಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

'अक्षरात् परतः परः' इत्पुत्तरश्रुत्या अस्माददृश्यत्वादिगुणकाद् विश्वयोनेरक्षरात् परतः परस्याभिधानात् । न हि विष्णोः परोऽङ्गीक्रियते । इत्येवं प्राप्ते

ವಿಕೆಂದರೆ 'ಅಕ್ಕರಾತ್ ಪರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಕ್ಕರದಿಂದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಕರಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೆ ಅವನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

समाधत्ते – अक्षरादिति ।। 'श्रुतेः' इति पश्चमी । अस्याः श्रुतेरिति वर्तते ।

ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಷೆ 'ಅಕ್ಕರಾತ್ ಪರತ: ಪರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯಿಂದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಶ್ರುತೇ:' ಎಂಬುದು ಪಂಚಮ್ಮಂತವಾದ ಪದವಾಗಿದೆ. 'ಅಸ್ಕಾ: ಶ್ರುತೇ:' ಎಂದು ಶೇಷಪೂರಣಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆನ್ವಯ ಹೇಳಬೇಕು.

अक्षरात् परतः पराभिधात्र्यामुक्तश्रुतौ विद्यमानायामपि 'अक्षरात् सम्भवतीइ विश्वम्' इत्यक्षरश्रुतेः विष्णौ निरवकाशत्वं नास्तीत्यर्थः ।

ಅಕ್ಕರನಿಂದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮತ್ನವನ್ನು ಹೇಳುವ ಆಕ್ಕರಾತ್ ಪರತಃ ಪರ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಹ 'ಅಕ್ಕರಾತ್ ಸಂಭವತೀಹ ವಿಶ್ವಮ್' ಅಕ್ಕರನಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂಬಅಕ್ಕರ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರವಣಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಕರಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದರ್ಥ.

कुतः? अस्यैव विश्वयोनेरक्षरस्याक्षरात् परतः परत्वमुत्तरश्रुत्योच्यते । न त्वेततृप्रतियोगिकपरत्वं वाऽनन्य इत्यङ्गीकारात् ।

ಏಕೆಂದರೆ, 'ಆಕ್ಷರಾತ್ ಸಂಭವತೀಹ ವಿಶ್ವಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಜಗತ್ಯಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ ಅದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗೇ 'ಆಕ್ಷರಾತ್ ಪರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಉತ್ತಮೋತ್ತಮತ್ನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೊರತು ಜಗತ್ಯಾರಣನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ-ಪ್ರತಿಯೋಗಿಕವಾದ ಪರತ್ವವನ್ನು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

अक्षरात् परतः परत्वं चाक्षरत्वं चैकस्यैव व्याहतमित्यत आह -अक्षरादिति ।।

ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅಕ್ಷರನಿಂದ ಉತ್ತಮೋತ್ತವು ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ವ್ಯಾಹತಿ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ 'ಅಕ್ಷರಾತ್ ಪರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷರನಿಂದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮತ್ವವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆ. ಆಕ್ಷರನಿಂದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮತ್ವ, ಹಾಗೂ ಆಕ್ಷರಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅಸಂಭಾವಿತವಲ್ಲ. ಮೂರು ಬಗೆಯ ಆಕ್ಷರಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಆಕ್ಫರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ವಿಷ್ಣುವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದಭುಪ್ರಾಯ.

टीका – अदृश्यत्वादिगुणको धर्मोकेः ।। 'यत् तदद्रेश्यम्' इत्युक्तं विष्णोरन्यत्रैव स्यात् । तस्मिन् 'अक्षरात् सम्भवतीइ विश्वम्' इत्यक्षरशब्दश्रवणात्। तस्य च प्रधानादौ रूढत्वात् ।

'ಆಕ್ಕರಾತ್ ಸಂಭವತೀಹ ವಿಶ್ವಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕ್ಕರಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತ್ಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಯತ್ ತದದ್ದೇಶ್ಯಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆದೃಶ್ಯತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ: ಹೊರತು ಅಂತಹ ಪ್ರಕೃತ್ಕಾದಿಗಳೇ ಆದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳವುಗಳು. ಏಕೆಂದರೆ, ಆಕ್ಕರಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತ್ಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢವಾಗಿದೆ.

यद्यपि पूर्ववददृश्यत्वादिबलेन रूढिं परित्यज्य योगनृत्याऽक्षरशब्दो विष्णौ सम्भवति । तथाप्यत्र न विष्णुविषयोऽङ्गीकर्तुं शक्यते ।

ವಸ್ತುತಃ ಹಿಂದಿನಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಲಿಂಗಗಳ ಬಲದಿಂದ ರೂಢಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೌಗಿಕವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷರಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಹ ಪ್ರಕೃತ ಆಕ್ಷರಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

'अक्षरात् परतः परः' इत्युत्तरश्रुत्या अस्माददृश्यत्वादिगुणकाद् विश्वयोनेरक्षरात् परतः परस्याभिधानात् । न हि विष्णोः परोऽङ्गीक्रियते । इत्येवं प्राप्ते

ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಕ್ಕರಾತ್ ಪರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಕ್ಕರದಿಂದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆಕ್ಕರಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೆ ಅವನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

समाघत्ते - अक्षरादिति ।। 'श्रुतेः' इति पश्चमी । अस्याः श्रुतेरिति वर्तते ।

ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಷೆ 'ಅಕ್ಕರಾತ್ ಪರತ: ಪರ:' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಶ್ರುತೇ:' ಎಂಬುದು ಪಂಚಮ್ಮಂತವಾದ ಪದವಾಗಿದೆ. 'ಅಸ್ಕಾ: ಶ್ರುತೇ:' ಎಂದು ಶೇಷಪೂರಣಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆನ್ವಯ ಹೇಳಬೇಕು.

अक्षरात् परतः पराभिधात्र्यामुक्तश्रुतौ विद्यमानायामपि 'अक्षरात् सम्भवतीइ विश्वम्' इत्यक्षरश्रुतेः विष्णौ निरवकाशत्वं नास्तीत्यर्थः ।

ಆಕ್ಷರನಿಂದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಆಕ್ಷರಾತ್ ಪರತಃ ಪರ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಹ 'ಅಕ್ಕರಾತ್ ಸಂಭವತೀಹ ವಿಶ್ವಮ್' ಆಕ್ಕರನಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂಬಆಕ್ಟರ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಕರಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದರ್ಥ.

कुतः? अस्पैव विश्वयोनेरक्षरस्याक्षरात् परतः परत्वमुत्तरश्रुत्योच्यते । न त्वेतत्प्रतियोगिकपरत्वं वाऽनन्य इत्यक्षीकारात् ।

ಏಕೆಂದರೆ, 'ಆಕ್ಷರಾತ್ ಸಂಭವತೀಹ ವಿಶ್ವಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ ಅದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗೇ 'ಆಕ್ಷರಾತ್ ಪರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಉತ್ತಮೋತ್ತಮತ್ನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೊರತು ಜಗತ್ಕಾರಣನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ-ಪ್ರತಿಯೋಗಿಕವಾದ ಪರತ್ವವನ್ನು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

अक्षरात् परतः परत्वं चाक्षरत्वं चैकस्यैव व्याहतमित्यत आह – अक्षरादिति ।।

ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಆಕ್ಷರನಿಂದ ಉತ್ತಮೇತ್ರವು ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ವ್ಯಾಹತಿ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ 'ಅಕ್ಷರಾತ್ ಪರತಃ ಪರಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 630 ಪರಿಶಿಷ್ಟ

स्यादियं व्याइतिर्यदि 'यस्मादक्षरात् परतः परः, तदेवाक्षरं स्वयमिति ब्रूमः । न चैवम् । 'अपरं त्वक्षरं या सा' इत्यादिनाऽक्षरत्रयाभिधानेनाक्षरात् परतः परस्याप्यक्षरान्तरत्ववचनात् ।

ಈ ವ್ಯಾಹತಿದೋಷವು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಆಕ್ಷರನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನಾಗಿದ್ದಾನೋ ಅವನೇ ಸ್ವತಃ ಅಕ್ಷರನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೆ. ಹಾಗೆ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ 'ಅಪರಂ ತ್ವಕ್ಷರಂ ಯಾ ಸಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. ಮೂರುಪದಾರ್ಥಗಳು ಆಕ್ಷರವೆನಿಸಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಅಕ್ಷರವು ಜಡರೂಪವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವಾದ ಆಕ್ಷರವೆಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ. ಅವಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನಾದ ಆಕ್ಷರನೆಂದರೆ ಭಗದಂತನೆಂದು ತಿಳಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಮಾಣವಚನೆದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಂದ ಅಕ್ಷರನೆಂದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನಿಗೂ ಅಕ್ಷರಾಂತರತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯತಃ ಆಕ್ಕರಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

परविद्याविषयत्वबलेन प्रकृतिपरित्यागाप्रकृतग्रहणयोरूपपत्तेरिति ।।

ಹೀಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಪ್ರಧಾನವೆಂಬ ಆಕ್ಷರಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆಪ್ರಕೃತವಾದ ವಿಷ್ಣುವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಂತಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಕಾನ ಹಾಗೂ ಆಪ್ರಕೃತಕಲ್ಪನಾ ಎಂಬ ದೋಷಗಳು ಬರುತ್ರವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದ ಬಲದಿಂದ ಇದು ದೋಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಬಲವಾದ ಬಾಧಕವಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಕೃತಹಾನ, ಆಪ್ರಕೃತಕಲ್ಪನೆಗಳು ದೋಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ.

> ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ನುಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಯ ಟೀಕೆಯ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮ:॥

श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचितम

न्यायविवरणम्

श्री जयतीर्घविरचिता

न्यायविवरणपश्चिका

वैश्वानराधिकरणम् (१।२।७)

न्यायविवरणम् – श्रुतिसाधारण्ये विशेषश्रुत्यादेर्निश्चयः । उभयत्र विशेषश्रुत्यादौ पनः सावकाशत्वनिरवकाशत्ववलाश्रिश्चयः ॥७॥

।। इति न्यायविवरणे प्रथमाध्यायस्य द्वितीयः पादः ।।

ವೈಶ್ವಾನರಶ್ರುತಿಯು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಗ್ಟ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಸಹ 'ಆತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ತೆೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅತ್ಯಪದವನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು 'ಅಹಂ ವೈಶ್ವಾನರು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ನಿರವಕಾಶಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ಸಮಾಖ್ಯಾಬಲದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂಬ ನಾಮಾತ್ಯಕಶಸ್ತುದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ನಿಶ್ಚಮಸಬಹುದು. ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷ-ಶ್ರತಿಸಿಗಳದ್ದರೂ ಸಹ ಸಾವಕಾಶಶ್ವ, ಹಾಗೂ ನಿರವಕಾಶಶ್ವಗಳ ಬಲದಿಂದ ಭಗವಂತನೇ ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ನಿಶ್ಚಮಿಸಬಹುದು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ತಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯ ದ್ವಿತೀಯಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು. श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचितम

न्यायविवरणम्

श्री जयतीर्थविरचिता

न्यायविवरणपश्चिका

।। अथ प्रथमाध्यायस्य तृतीयः पादः ।।

युभ्वाचधिकरणम् (१।३।१)

न्यायविवरणम् – हरिः ॐ ।। 'प्राणानां ग्रन्थिरसि' । 'रुद्रो वै लोकायतनम् ।' 'वायुना वै गौतमसूत्रेणायं च लोकः परश्च लोकः सर्वाणि भूतानि सन्दृब्धानि भवन्ति' । 'सर्वे वा एते प्राणाश्च प्राणिनश्च देवाश्च दिव्यानि च लोकाश्च लोकिनश्चालोकाश्चालोकिनश्च विष्णावेवोताश्च प्रोताश्च भवन्ति' इत्यादेः दुभ्वाद्यायतनत्वमज्ञानां साधारणं लिङ्गम् ।।१।।

'ಯಸ್ಮಿಕ್ ಡ್ಯೌಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ರುದ್ರ, ವಾಯು, ವಿಷ್ಣು ಮೂವರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅದು ಹೀಗೆ --

'ಎಲೈ ರುದ್ರನೇ! ನೀನು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವಿ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವಿ'. 'ಸಮಸ್ತರೋಕಗಳಿಗೂ ಸಹ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವಿ. ಹೀಗೆ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ'. ಮತ್ತು,

'ಎಲೈ ಗೌತಮರೇ ಸರ್ವಜಗತ್ತಿಗೆ ಆಶ್ರಯರಾಗಿರುವ ವಾಯುದೇವರಿಂದಲೇ ಈ ಲೋಕವು ಪರಲೋಕವು ಸಮಸ್ತ ಭೂತಗಳೂ ಸಹ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ' ಹೀಗೆ ವಾಯುದೇವನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ'. ಮತ್ತು, 'ಸರ್ವೇ ಮ' ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ದೇಹವುಳ್ಳ ಜೀವರು, ದೇವತೆಗಳು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲ್ಪವಕ್ಷ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳು, ಭೂ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕಗಳು, ಭೂರ್ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆಗಳು ಭೂರಾದಿ ಲೋಕಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ವೈಕುಂಠಾದಿಲೋಕಗಳು, ಆ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ಮುಕ್ತಜೀವರು ಎಲ್ಲರೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವನನ್ನೇ ಅನನ್ಯವಾಗಿ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುಎ-ನಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರತಿಗಳಿಂದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವಂಬ ಲಿಂಗವು ನ್ಯಾಯಾನು-ಸಂಧಾನವಿಲ್ಲದ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 'ರುಜಂ ದ್ರಾವಯತೇ ಯಸ್ಕಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ರುದ್ರ, ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲವೂ ಭಗವತ್ತರವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

टीका – तृतीयेऽस्मिन् पादे अनुव्याख्यायामधिकरणविषयाः सङ्ग्रह्णोक्ताः। लिङ्गं साधारणं शब्दौ स्थानं लिङ्गमनुग्रहः । पुनः शब्दा लिङ्गशब्दौ विचार्या द्विःस्थिता इह ।। इति ।

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕರಣಗಳ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಹೀಗೆ —

ಲಿಂಗಂ ಸಾಧಾರಣಂ ಶಬ್ದೌ ಸ್ಥಾನಂ ಲಿಂಗವುನುಗ್ರಹ: । ಪುನ: ಶಬ್ದಾ ಲಿಂಗಶಬ್ದೌ ವಿಚಾರ್ಯಾ ದ್ವಿಸ್ಥಿತಾ ಇಹ ॥

ರುದ್ರ, ವಾಯು, ವಿಷ್ಣು ಇವರೆಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಾರಣವಾದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಕಾಯತನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗ; ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣ ವಿಷ್ಣು, ಇವರಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಭೂಮಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದ; ಎಷ್ಟು, ಹಾಗೂ ಚೇತನಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದ; ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಸೃತ್ಯಿಸ್ಥಾನ; ವಿಷ್ಣು ಆಕಾಶ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಹೃತ್ತದೃಮಧ್ಯಸ್ಥವೆಂಬ ಲಿಂಗ; ಜ್ಞಾನಿ, ವಿಷ್ಣು ಇವರಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಆನುಕೂಲ್ಕದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವಿಕೆ; ಈಶಾನಶಬ್ದ, ವಜ್ರಶಬ್ದ, ಜ್ಯೋತಿಸಿಶಬ್ದ, ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಸ್ವಪ್ತಾದಿದರ್ಶನರೂಪವಾದ ಲಿಂಗ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದ ಇವುಗಳು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡಲು ಆರ್ಹವಾಗಿವೆ -- ಎಂದು ಈ ಶ್ರೋಕದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

तदिदं दुर्गमार्यं न्यायमालावाक्यविवरणप्रसङ्गेनादौ तावत् तद्विवृणोति । विषयावगतिपूर्वकत्वात् पूर्वोत्तरपक्षन्यायावगतेः ।

ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಆರ್ಥವು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಠಿಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನ್ಯಾಯಮಾಲೆಯ ವಾಕ್ಕವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಮೊದಲು ಅದನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದ ಮೇಲಷ್ಟೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷನ್ಯಾಯವನ್ನು ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ.

अत्र 'वुभ्वावायतनं स्वशब्दात्' इति प्रथमाधिकरणसाधारणं लिङ्गं विचार्यमित्युक्तम् । किं तिब्रिङ्गम्? कुत्र च साधारणम्? कथं च साधारणम्? साधारणत्वे च कयं तस्य भगवदेकविषयता? इत्यत आह् – प्राणानामिति ।।

ಮೊದಲು 'ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನಂ ಸ್ವಶಬ್ದಾತ'' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಲಿಂಗವು ವಿಚಾರ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆ ಲಿಂಗವು ಯಾವುದು? ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ? ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವದಾದರೆ ಅದು ಹೇಗೆ ಕೇವಲ ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಾಗಿರುವುದು? ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಎಂಬ ವಾಕ್ಕದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

अत्र 'यस्मिन् बौः' इत्यादिवाक्योक्तं च बुभ्वाबायतनत्विहद्गं विचार्यम्।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಯಸ್ಮಿನ್ ದ್ಯೌಕ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು.

ययप्येतानि बहूनि लिङ्गानि । तथा च वक्ष्यति 'अत्रोक्तानां लिङ्गानाम्' इति । तथाऽप्येकवाक्योक्तत्वेनैकवचनम् । तच रुद्र-वायु-प्रकृति-जीव-विष्णूनां साधारणम् ।

ವಸ್ತುತಃ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮುಂದೆ

'ಆತ್ರೋಕ್ರಾನಾಂ ಲಿಂಗಾನಾಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳು ನಿರ್ಣಯಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ ಎಂದು ಹೇರರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಸಹ ಈ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಕೇವಲ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ವಿವಕ್ಕಿಸಿ, ಲಿಂಗಮ್ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎಕವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವು ರುದ್ರ, ವಾಯು, ಪ್ರಕೃತಿ, ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಇವರಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ.

'प्राणानां रुद्रो वा' इत्यादिवाक्याद् रुद्रनिष्ठतया प्रतीतेः । ग्रथ्यन्तेऽ-स्मिनिति ग्रन्थिः ।

ಅದು ಹೀಗೆ -- 'ಪ್ರಾಣಾನಾಂ' 'ರುದ್ರೋ ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಕೆಗಳ ಬಲದಿಂದ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಗ್ರಂಥೀ ಎಂದರೆ 'ಗ್ರಥ್ಯಂತೇ ಆಸ್ಮಿನ್' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದರ್ಥ.

'वायुना' इत्यादिश्रुतेर्वायुनिष्ठत्वावगमात् । सूतमत्र सर्वं जगदिति सूत्रम् । सन्द्रन्थानि, सङ्गतान्येव तदाधारतयाऽवस्थितानीत्यर्थः ।

'ವಾಯುನಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಬಲದಿಂದ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವು ವಾಯುನಿಷ್ಟ-ವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಸೂತ್ರಮ'' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಸೂತಮತ್ರ ಸರ್ವಂ ಜಗತ'' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸಕಲ ಜಗತ್ತು ಇವನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಸಂದೃಭ್ಯಾನಿ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪದಾರ್ಥವೇ ಅವನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

'सर्वे वा एते' इत्यादिशुतेर्विष्णुविषयत्वप्रदर्शनात् । प्राणाः = इन्द्रियाणि । प्राणिनः जीवाः । प्राणिग्रहणेन गृहीतानामपि देवानां प्राघान्यज्ञापनाय पुनर्ग्रहणम् ।

'ಸರ್ವೇ ವಾ ಏತೇ' ಇತ್ಯಾದಿತ್ರುತಿಗಳ ಬಲದಿಂದ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವತು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಾ: = ಇಂದ್ರಿಯಗಳು. ಪ್ರಾಣನಃ = ದೇಹವುಳ್ಳ ಜೀವರುಗಳು. ವಸ್ತುತಃ ಪ್ರಾಣ ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹವೂ ಸಹ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಉಳಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಧಾನರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಸ್ಥೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

दिवि भवानि दिव्यानि कल्यतरुप्रभृतीनि वस्तूनि । लोकाः = भूरादयः । तदभिमानिनः = लोकिनः । पूर्ववत् पुनर्ग्रहणम् । भूरादिभ्योऽन्ये वैकुण्ठादयोऽलोकाः। तद्गता मुक्ता अलोकिनः । 'ओताश्च प्रोताश्च' इति एतमाश्रिता इत्यर्थः ।

ದಿವಿ ಭವಾನಿ ದಿವ್ಯಾನಿ = ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಪತರು ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳು. ರೋರ್ಕಾ = ಭೂರೋಕಾದಿಗಳು, ತದಭಿಮಾನಿಯಾದ ಜೀವರುಗಳು; ಹಿಂದಿನಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಅಲೋರ್ಕಾ = ಭೂರೋಕಾದಿಗಳಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ವೈಕುಂಠಾದಿ ರೋಕಗಳು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮುಕ್ತಜೀವರುಗಳು; ಅಲೋಕಿನಃ = ವೈಕುಂಠಾದಿಲೋಕ-ಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮುಕ್ತಜೀವರುಗಳು, ಓತಾಶ್ವ ಪ್ರೋತಾಶ್ವ = ಓತಪ್ರೋತವಾಗಿ ಹೇಣೆದುಕೊಂಡಂತೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರ್ಥ.

'इत्यादेः' इत्यादिग्रहणेन प्रकृत्यादिनिष्ठत्वेऽपि प्रमाणमुदाहार्यमित्याचष्टे । तचान्यत्रोदाहृतम् । अज्ञानां न्यायानुसन्धानरिहतानां मतेन । साधारणस्य कयं सिद्धान्ते असाधारणतया साध्यते? इति शङ्काऽनेन परिहृता । एवमुत्तरत्रापि ।।

ಇತ್ಯಾದೇ: ಎಂಬುದಾಗಿ ಆದಿಪದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿನಿಷ್ಠವಾಗಿಯೂ ಸಹ ಹೀಗೆ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳೂ ಸಹ ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನಗಳಾಗಿವೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಜ್ಞಾನಾಂ = ಜ್ಞಾನಾನುಸಂಧಾನವಿಲ್ಲದ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ; ಸಾಧಾರಣವಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುನಿಷ್ಠವಾಗಿ ಅಸಾಧಾರಣವೆಂದು ಹೇಗೆ ಸಾಧಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಇದರಿಂದ ಪರಿಹರಿಸದಂತಾಯಿತು. ಮುಂದೆಯೂ ಸಹ ಹೀಗೆಯೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದೇಕು.

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

ಅಂತರಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಅಂತರ ಉಪಪತ್ತೇ:' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಠ	
ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವವನು ಯಾರು ?	
ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ?	
ಅಗ್ನಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವೇ ?	
ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವವನು ವಿಷ್ಣುವೇ	:
ಸಕಲಭಿನ್ನನಾದ ವಿಷ್ಣು ಸಕಲಶಬ್ದದಾಚ್ಚ	1
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳ	
ಅಂತರಾಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಕವೇನು ?	i
ಆದಿತ್ಯ ಪುರುಷಪ್ರಾಪಕ ಪ್ರತಿಗಳು ಯಾವುವು ?	2
ಆದಿತ್ಯಾ ಧಿಷ್ಣಾತ್ಯವು ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ	•
ವಿಷ್ಣುಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ	e
ಅಮೃತತ್ವಾದಿಧರ್ಮಗಳು ವಿಷ್ಣು ಮಾತ್ರ ನಿಷ್ಠ	F
ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಗಳು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರವಾಗಿದೆ	F
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
ಆದಿತ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ವಿದ್ಯುತ್ ಇವರಲ್ಲಿರುವವನು ಅಗ್ನಿಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	00
ಆಕ್ಷ್ವಭಿಮಾನಿಯಲ್ಲಿರುವವನು ಆಗ್ನಿಯೇ ?	೧೧
ಅಗ್ನಿಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷ	00
ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ	೧೧
ವೇದಾರ್ಥ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳು ಹೊರಟವೆ	೧೧
ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ಅಂತರ' ಪದದ ಸ್ವಾರಸ್ಕ	೧೯
ಚಕ್ಕುರಾಭಿಮಾನಿಯಲ್ಲಿರುವವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಹೊರತು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲ	೨೩
ಅಗ್ನಿಯ ಉಪದೇಶವು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ	೨೫
ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನೇ 'ಅಹಂ'ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯ	ં ૭૬
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಅಂತರಾದಿಕರಣದ ಶಾಸಸಂಗತಿ ಏನು ?	೨೮

638	ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣೀ
ಅಂತರಾಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಕ ಹೇಗಿದೆ ?	عد
ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವವನು ಯಾರು ?	عد
ಯಾವ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಚಾರ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ	೨೯
ಅಂತರಾಧಿಕರಣದ ಅಧಿಕರಣ ರಚನೆ	20
ಆಗ್ರಿಯು ಆಕ್ಟಿಸ್ತನೇ ?	20
ಆದಿತ್ನ-ಅಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಮಾನಧರ್ಮ ಯಾವುದು ?	20
ಆಗ್ರಿ ಪ್ರತಿಗಳು ಒಂದೋ ? ಅನೇಕವೋ ?	2.0
ಆಭ್ಯಾಸವು ಸಮಾಖ್ಯಾಗಿಂತ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರಮಾಣ	20
ಆಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಬಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣ ಯಾವುದು ?	20
ಅರ್ಥವಾದವು ಅಭ್ಯಾಸಕ್ತಿಂತ ಪ್ರಬಲ	و ه
ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕಾರಕವಲ್ಲ	ده
ಉಪನಿಷತ್ತು ಯಾರಿಗೆ ಸರ್ವಪಾಪಾಶ್ವೇಷತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ?	11
'ಅಗ್ತೀನಾಂ' ಎಂಬ ಬಹುವಚನ ಏಕೆ ?	22
ಅಂತರಾಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇನು ?	22
ಅಮೃತತ್ರಾಧಿ ಧರ್ಮಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಇವೆ	20
ಅಗ್ತಿಗೆ ಅಮೃತತತ್ತಾದಿ ಧರ್ಮಗಳು ಸಂಗತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ	20
ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ವಿಧದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	2.31
'ಸೋsಹಮಸ್ತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಗೆ ಗತಿ ಏನು ?	734
ಆಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲು ಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರ	2.31
ಭಾಷ್ಠವಾಕ್ಕಗಳಿಗೆ ಸಂಗತಿಪರ ಅರ್ಥ	75
ಆರ್ಥಿಕ ಪುನರುಕ್ತಿ ಹೇಗೆ ?	a.e.
ಧಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ?	az
ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥವೇನು ?	3.2
ಆದಿತ್ಯಸ್ಥತ್ವ ಹಾಗೂ ಆಕ್ಟಿಸ್ತತ್ವ ಶಬ್ಧಾರ್ಥವೇನು ?	a.e
ಆನಂದಮಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥ ಯಾರು ?	29
ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರುವನೆಂದು ಕೆಲವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	V2
ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಮಾಧಾನ	V2
ಸಂಗತಿಪರ ಭ್ಯಾಷವೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪರ	vv
ಭಾಷ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	ę.e.
ಆಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಆದಿತ್ಯಶಬ್ದಗಳು ಜಡಪರವೇ ?	¥38
ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಚೇತನಪರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	۵F
ಗಾರ್ಹಪಕ್ಕಾಗ್ನಿಯು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ದೃಷ್ಟಾಂತ	٧٤

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ	639
ಭಾಷ್ಯದ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	ve
ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಿದಾಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಪೂರ್ವತಾ	310
ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಷಗಳು ಫಲಪರವಾಗಿವೆ	310
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪರವೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯ ನಿವಾರಣೆ	310
ವಕ್ರಸಂಗತಿಯಿಂದ ಅಧಿಕರಣವು ಆರಂಭಣೀಯವೇ ?	ده
ಸಂಗತಿಯ ಮಾಹಿತಿಗಾಗಿ ತಾತ್ತರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ	352.
'ಅಗ್ನಿನಾಮಿತಿ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	ЖE
ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದಾರ್ಥದ ಸಂಗ್ರಹ	೫೬
ಭಾಷ್ಠ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ವಿಸಂವಾದವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸಮರ್ಥನೆ	82
'ಲಿಂಗಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳದೆ, 'ಉಪಪತ್ತೇ' ಎಂದೇಕೆ ಹೇಳಿರುವರು ?	. 35
ಇದು ಮೂರನೆಯ ಹೇತು	೫೮
ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ನಣದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ತೈತ್ತಿರೀಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಪರ ವಾಕ್ಯಗಳು	अह
ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ	೫೯
ಶ್ರತಿಯು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಬಲ	٤٥
'ಅಹಂ' ಶಬ್ದವು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ	50
ಆಭ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥವಾದಗಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ	೯೮
ಬ್ರಹ್ಮಗೂತ್ರ	
'ಸ್ಥಾನಾದಿವೃಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	وع
ಬ್ರಹ್ಮಗುತ್ರಭಾಷ್ಟ	
ಸ್ಥಾನಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂತರನು	Łâ
ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣ ಗುಣಗಳು	Łà
ಅಸಂಗನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಚಕ್ತುರಿಂದ್ರಿಯವು ಅಸಂಗವಾಗಿದೆ	۶۵
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
ಆಕ್ಷಿಸ್ಥನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೆನ್ನಲು ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತು	FR
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
ವಿಷ್ಣುವೇ 'ವಾಮನಿ' ಹಾಗೂ 'ಭಾಮನಿ' ಆಗಿದ್ದಾನೆ	FF
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ 'ಸರ್ಪಿಫರ್ೀದಕಂ ವಾ' ಎಂಬ ಶ್ರತಿಯ ಸಮನ್ವಯ	FE
ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಾರ್ಯ	20
ಚಕ್ಷುರಂತಸ್ಥನು ವಿಷ್ಣುವೆನ್ನಲು ಹೇತುದ್ವಯಗಳು	20

640	ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ
ಭಾವದೀಪ	
ಚಕ್ಕುರಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿರುವವನು ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ ?	೭೧
'ವಾಮನಿ' ಹಾಗೂ 'ಭಾಮನಿ' ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥ	وع
'ಸರ್ಪಿರ್ವಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಅಸಂಗತ್ವವು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ	೭೩
ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರು ಹೇಳಿದ 'ವಾಮನಿ' ಹಾಗೂ 'ಭಾಮನಿ' ಪದಗಳ ಅರ್ಥ	೭೩
ವಾಮನ ಹಾಗೂ ಭಾಮನಗಳೇ, 'ವಾಮನಿ' ಹಾಗೂ 'ಭಾಮನಿ'	2.የ
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟಾಭಿಧಾನಾದೇವ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	28
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಕ	
ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಲಾರ	೭೫
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
ಆಲ್ಪಸುಖಿಯಾದ ಆಗ್ನಿಯು ಅಂತರನಲ್ಲ	೭೬
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
'ಕಂ ಬ್ರಹ್ನ ಖಂ ಬ್ರಹ್ನ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಸಮನ್ವಯ	٤٤
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಪೂರ್ಣಸುಖವುಳ್ಳ ವಿಷ್ಣುವೇ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥ	٤٤
ಪ್ರಕರಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರಸಕ್ತನು	೮೦
ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನಸುಖಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೇ ಲಕ್ಷಣ	೮೧
ಭಾವದೀಪ	
ಸೂತ್ರದ ಜೊತೆ ಭಾಷ್ಯದ ಅರ್ಥ	೮೨
ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಪೂರ್ಣಾನಂದತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳು	೮೨
ವಿಶಿಷ್ಟಸುಖವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ ?	೮೩
ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇಲ್ಲ	୯ହ
ಅನ್ಯರ ಆನಂದವು ಅಲ್ಪವಾಗಿದ್ದರೂ ಪೂರ್ಣ	ଷଦ
ವಿಶಿಷ್ಟರುಖ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಪ್ರಮೇಯ	បអ
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಶ್ರತೋಪನಿಷತ್ಕಗತ್ಯಭಧಾನಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	ರ್ಬ
ಬ್ರಹ್ಮಗೂತ್ರಭಾಷ್ಠ	
ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿವೆಂಬ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಸಹ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ	೧೯

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ	641
ಸತ್ರರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
	೮೭
ತತ್ರಪ್ರದೀಪ	
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಉಪನಿಷತ್ತ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ	೮೮
ತತ್ರಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
	ರ್೮
ಅಗ್ನಿಪ್ರಕರಣವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣೆ	೯೧
'ಶ್ರತೋಪನಿಷತ್ಕಗತಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೯೨
ಇದು ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ ಏಕಲ್ಲ?	Fâ
ಅಗ್ನ್ಯಂತರ್ಗತ ಪರಮಾತ್ನನ ಉಪಾಸನೆಯೇ ಪ್ರಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ	FV
ಭಾವದೀಪ	
ಮೂರು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ	೯೪
ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕಾಗಿ 'ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಡ' ಎಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ	೯೫
ಆಕ್ಷಿಸ್ತ ಪ್ರಕರಣವು ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದಕವಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ	೯೫
ಅಗ್ನಿಪ್ರಕರಣವೆನ್ನಲು ನಿಶ್ಚಾಯಕ ಪ್ರಮಾಣ	FŁ
ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದಾರ್ಥ	۶Ł
ಪ್ರಕರಣವು ಅಗ್ನಿವಿಷಯಕವಲ್ಲವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸ್ಥಾಪನೆ	FŁ
ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳು	F೭
ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಫಲವೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಪರವೇಕಲ್ಲ ?	F೭
ಆನ್ಯವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಅನ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಇಷ್ಟದಲ್ಲ	೯೮
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಉಪಪತ್ತೇ:' ಎಂಬ ಪದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೯೯
ಪುರುಷಶಬ್ದ ಆತ್ಮಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಹೇತು	೯೯
ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	000
ಅಸ್ಥದ್ ವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಗಳು	000
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಅನವಸ್ಥಿತೇರಸಂಭವಾಚ್ಚ ನೇತರಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೧೦೧
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಠ	
ಅಗ್ನಿಯು ಅಂತರನಾದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಿದೆ	دە0
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	003
ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯನಿಯಾಮಕನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲ	೧೦೩

642	ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ
<u>ತತ್ವಪ್ರ</u> ದೀಪ	
ಅಗ್ನಿಯೇ ನಿಯಾಮಕನೆಂದರೆ ಅನಮಸ್ಥಾದೋಷ	೧೦೪
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ವಿಪಕ್ಷೇ ಬಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣ	റാജ
ಅಗ್ನಿಯು ಸ್ವತಂತ್ರನೆಂದು ಹೇಳಿ ಅನವಸ್ಥಾವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗದು	೧೦೯
ಈಶ್ವರನೇ ಆಕ್ಷಿಸ್ಥನೆನ್ನಲು ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ	೧೦೭
ಈಶ್ವರನನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ನಿಯಮ್ಮನಿಯಾಮಕಭಾವ ಕೂಡಿಸಲಾಗದು	20೧
ಭಾವದೀಪ	
ಅನವಸ್ಥಾದೋಷಕ್ಕೆ ಅಸಿದ್ದಿಯ ಪರಿಹಾರ	OOF
'ಅಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಘಾತವಿಲ್ಲ	000
ರುದ್ರಾದಿಗಳ ನಿಯಾಮಕತ್ವವು ಭಗವದಧೀನ	000
ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳು ಹಾಗೂ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳು	೧೧೨
ಆದಿತ್ಯನೇ ಚಕ್ಕುರಂತಸ್ಥ	೧೧೨
ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಗತತ್ವಾಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರಗಳು	008
ಅದ್ವೈತಮತ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ಅಂತರಾಧಿಕರಣ	೧೧೯
ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣ	
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
' ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿದ್ಯೆಕಾದಿತು ತದ್ವರ್ಮವೃಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಕ	೧೨೮
ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಏನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ?	೧೨೯
ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯೋ ? ಜೀವನೋ ಆಗಬಹುದೇ ?	೧೩೦
ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸರ್ವಶರೀರತ್ರವಿದೆಯೇ ?	೧೩೧
ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ವಿಷ್ಣುವೇ ?	೧೩೨
ಯಗ್ವೇದಸಂಹಿತೆ ಮತ್ತು ಆರಣ್ಯಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ	೧೩೩
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳ	
್ತಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಏಕಾಗಬೇಕು ?	೧೩೪
ಕಾಣ್ವರು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಏನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ?	೧೩೫
ಶರೀರ ಶಬ್ದ ಯೌಗಿಕವೇ ?	೧೩೫

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಕ ೆ	643
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
ವಿಷಯವಾಕ್ಕದ ಪೂರ್ಣಪಾಠ	೧೩೬
ಆಕ್ಷಿಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವ	03.2
'ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ವಾತ್ ಪ್ರಕೃತಿ:' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೧೩೮
ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿ ಚಿತ್ಪಕೃತಿ	೧೩೮
ವಿಷ್ಣು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೧೩೯
ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ	OAF
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿ ಸಂಗತಿ ಹೇಗೆ ?	O&F
ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪ್ರತಿ ಸಂಗತಿ ಹೇಗೆ ?	290
ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದ ವಿಷಯಾದಿಗಳು	೧೪೮
ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಬಹುದೇ ?	೧೪೯
ಪೃಥಿವಿಯು ತನಗೆ ತಾನೇ ಆಧಾರನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ	೧೪೯
ಕಾರಣವು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ	೧೫೦
ಪೃಥಿವೀ ನಿಯಮನವೂ ಔಪಚಾರಿಕ	റജഠ
ಜೀವನೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಬಹುದು	೧೫೦
ಅಮೃತತ್ವ ಲಿಂಗ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಲ್ಲವೇ ?	೧೫೧
ಲಿಂಗವಿದ್ದರೂ ಸಹ ಶರೀರತ್ವ ಕೂಡಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ	೧೫೧
ಸಾವಕಾಶದಿಂದ ನಿರವಕಾಶಕ್ಕೆ ಬಾಧ	೧೫೧
ಅಮೃತತ್ವವು ವಿಷ್ಣುತ್ವ ಸಾಧಕಥರ್ಮವಲ್ಲ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೧೫೨
ಅವಿದಿತತ್ವಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುಧರ್ಮವೇ ಆಗಿವೆ	೧೫೨
ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಜಡವಲ್ಲ	೧೫೩
ಚಕ್ಕುರಾದಿಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಜಡ	OMP
ಅವಿದಿತತ್ವಧರ್ಮವು ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಲು ಕಾರಣವೇನು ?	೧೫೪
ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಮೃತತ್ವ ಮತ್ತು ಅಭಯತ್ವ ಎಂಬ ಎರಡು ಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾವವಿದೆ	CMM
ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ಒಂದೇ ವಾಕ್ಯ ಯಾವುದು ?	ONN
ಪರಾಮೃಷ್ಟ ವಾಕ್ಕದ ಅನುವಾದ	೧೫೬
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಯುಕ್ತಿಯ ಸೂಚಕ ಪದ ಯಾವುದು ?	UNF
'ಸಃ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕ್ರದ ಶಬ್ದದಿಂದ ಯಾರು ವಿವಕ್ಷಿತರು ?	೧೫೭
ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅನೃಪದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ?	೦೫೮
ಸಂಗತಿಪರವಾದ ಭಾಷ್ಕವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಪರವೂ ಆಗುತ್ತದೆ	೧೫೯
ಭಾಷ್ಠದಲ್ಲಿರುವ ಹೇತು ಹೇಗೆ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ ?	೧೯೦

644	ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣೀ
ವಿಷ್ಣುಕ್ಷತವಾದ ತತ್ವವಿವೇಕ ಗ್ರಂಥ ಏನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ?	೧೬೧
ಶಾರೀರಸೂತ್ರ ನಿರಾಕರಿಸುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಯಾವುದು ?	೧೬೧
ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಏನು ಹೇಳಿಲ್ಲ ?	೧೯೦
ಆದಿಪದದಿಂದ ಗ್ರಾಹ್ನವಾದ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯ ಯಾವುದು ?	೧೬೨
'ತೇಷಾಂ' ಎಂದು ಬಹುವಚನ ಏಕೆ ?	೧೬೨
ಉಪಾದಾನತ್ವವು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿಯೂ ಬ್ರಹ್ನನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ	೧೬೨
ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಚಿನ್ನಾತ್ರ ಶರೀರತ್ವ ಹೇಳುವ ಸೂತ್ರ ಯಾವುದು ?	೧೬೩
ಭಾಷ್ಕ್ರದಲ್ಲಿ ತತ್ತಜ್ಜೀವ: ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗ ಏಕೆ ?	೧೬೩
'ಇತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥ	೧೯೯
ಬೃಹದ್ಯಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅಂತರತ್ನ ಸ್ವರೂಪವೇನು ?	OFF
'ಅಂತರ' ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೇನು ?	೧೬೭
ಭಾಷ್ತದಲ್ಲಿ ಪಾಠಾಂತರ	೧೬೮
ನಿಷ್ಠ್ರಪ್ರವಾದ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಏನು ?	೧೬೮
ಸಕಲದೇವಾವೇದೃತ್ವವೂ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗ	OFE
ಪ್ರಕರಣಾನುಸಾರವಾಗಿ ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಜಡವಾಗಿ ಹಾಗೂ	
ಅಂತರ್ಯಾಮಿಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು	OFE
ಅಪ್ರತರ್ಕ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಆಂತರ್ಯವೇನು ?	೧೭೦
ಅಂತರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಮಜಲಿನ ಅರ್ಥ	೧೭೧
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ನಚ ಸ್ಕಾರ್ತಮತದ್ದರ್ಮಾಭಿಲಾಪಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೧೭೧
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಠ	
ಕಾಪಿಲಸ್ಟ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರು ಪ್ರಸಕ್ತರು ?	೧೭೨
ತತ್ರಪ್ರದೀಪ	
ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಅಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಕಾರಣ	೧೭೨
ತತ್ರಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವವನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ ?	೧೭೩
ಸ್ಕಾರ್ತ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವೇನು ?	೧೭೩
ಚಶಬ್ದವು ತುಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ	೧೭೪
ಭಾವದೀಪ	
ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೧೭೪
'ಅತದ್ದರ್ಮ' ಶಬ್ದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ?	೧೭೫
~ ~ ~ ~ ~	

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ -	645
ಅವಿದಿತತ್ವ ಶಬ್ದದ ಸಮಾಸ ಹೇಗೆ ?	೧೭೫
ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಆಂತರ್ಯವೇನು ?	೧೭೬
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಶಾರೀರಿಶ್ಚೊಭಯೇಽಪಿ ಹಿ ಭೇದೇನೈನಮಧೀಯತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೧೭೬
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಟ	
ಶಾಖಾಭೇದದಿಂದ ಉಪಾಸನಾಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ	022
ಜಗತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಏಕೆ ಶರೀರ ?	OZE
ತತ್ರಪ್ರದೀಪ	
ಬ್ರಿ ಚಿತ್ರಾಕೃತಿಯೂ ಕೂಡ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಲ್ಲ	೧೮೦
ತತ್ರಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಜಿ:ವನಿಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸುವ ಯುಕ್ತಿ ಯಾವುದು ?	. ಅಂ
ಶಾಖಾಭೇದದಿಂದ ಉಪಾಸನಾಭೇದ ಹೇಳುವ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳು ಯಾವುವು ?	೧೮೨
ವಿಜ್ಞಾನಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಕೃತನು ಯಾರು ?	೧೮೨
ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಧರ್ಮ ಹೇಳದ ಪ್ರಮಾಣ ಯಾವುದು ?	೧೮೩
ಶರೀರಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು	೧೮೩
ಯೋಗರೂಢಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲ ಯಾವುದು ?	೧೮೪
ಭಾವದೀಪ	
ಶಾರೀರಪದವನ್ನು ಅಪಕರ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು ?	೧೮೫
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿನ ಚ ಶಬ್ದವು ಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆಯಿ ?	೧೮೫
ವಿವಿಕ್ತಶಬ್ದದ ಆಂತರ್ಯವೇನು ?	೧೮೯
ಸಕಾಶಾತ್ ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ?	೧೮೭
ಭಾಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರತಿವಾಕ್ಯ ಏಕೆ ?	೧೮೭
ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೆ ಭೇದ ಹೇಳುವ ಉಭಯ ಸಮೃತವಾಕ್ಯ ಯಾವುದು ?	೧೮೮
ಬೃಹದ್ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವಿಶೇಷವೇನು ?	೧೮೮
ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗಚ್ಛರೀರತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ವಿವರಣೆ ಏನು ?	OFO
ಶರೀರತ್ವ ಕೂಡಿಸಲು ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆಯೇ ?	೧೯೨ ೧೯೨
ಗೌಣಶರೀರತ್ವ ಉಲ್ಲೇಖದ ಆಂತರ್ಯವೇನು ?	OF3.
'ಇತಿವಚನಾತ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ?	OFA
ಸಿದ್ಧಾಂತಫಲವನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ? ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಮಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರಗಳು	OFF
ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವೇನು ?	OFM
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧಿದೈವ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗ ಏಕೆ ?	OEM
and at the after decision	

646	ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ
ಪ್ರಕೃತಿ-ಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿತೃನಿದೆಯೇ ?	OFŁ
ಸ್ಕಾರ್ತಕಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಥೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಎಂದರ್ಥ	೧೯೬
ಶಾರೀರತ್ವವನ್ನು ಸಾವಕಾಶ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತದೆ	೧೯೭
ಸ್ಮಾರ್ತ ಶಬ್ದದ ಆಂತರ್ಯವೇನು ?	೧೯೭
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಶಾರೀರಶಬ್ದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ?	೧೯೭
ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸ್ಮಾರ್ತಶಬ್ದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ?	೧೯೮
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿನ ನಞ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ?	೧೯೮
ಜೀವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಭಾದಕವಿದೆಯೇ ?	೧೯೮
ಶಾರೀರನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗದೇ ಇರಲು ಇಬ್ಬರ ಅಧ್ಯಯನ ಕಾರಣ	OFF
ಜೀವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅರ್ಥ	೧೯೯
ಚಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಟೀಕಾ ಹಾಗೂ ನವೀನ ಟೀಕೆಗಳನುಸಾರ ಅರ್ಥವೇನು ?	೧೯೯
ಆದ್ವೈತಮತ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣ	00و
ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣ	
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಅದೃಶೃತ್ವಾದಿಗುಣಕೋ ಧರ್ಮೋಕ್ಷೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೧೨
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಟ	
ಅದೃಶ್ವತ್ವವಿರುವುದು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೋ, ಅಕ್ಷರನಲ್ಲೋ ?	೨೧೩
ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ	೨೧೩
ಅದೃಶ್ಯತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶಯ ಬರಲು ಕಾರಣವೇನು ?	೨೧೫
ಆದೃಶ್ಚತ್ವವು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿದೆ	೨೧೬
ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನಲ್ಲೂ ಅದೃಶ್ವತ್ತವಿದೆ	೨೧೭
ಅದೃಶ್ಯತ್ವವಿರುವುದು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ	೨೧೮
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
'ಅಕ್ಷರಾತ್ವರತ: ಪರ:' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣ	ەدد
ಚತುರ್ಮುಖನು ಅದೃಶ್ಯನೆನ್ನಲು ಕಾರಣ	೨೨೧
ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇಕೆ ಅದೃಶ್ಟನಲ್ಲ	ووو
'ಅಥ ಪರಾ ಯಯಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಮರ್ಥ	ووو
ಪರಾಪರವಿದ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ	೨೨೩
ಪರಮಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಪರವಿದ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿಖರ ಮಾಹಿತಿ	೨೨೩
ಪ್ರಕೃತಿ ಹಿರಣ್ಮಗರ್ಭರು ಅಕ್ಷರರಲ್ಲ	೨೨೪

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮ ಣಿಕೆ	647
ಆಕ್ಷರನೆಂದರೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೆ	9وو
ರುದ್ರನು ಅದೃಶ್ವನಾಗಲಾರ	پوو
ಅಪ್ರಾಕೃತ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ಅಕ್ಷರಕ್ರುತಿ ಪ್ರತಿಹಾದ್ಯ	מפפ
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
'ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಗುಣಾ ವಿಷ್ಣೋರುಕ್ತಾ:' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	عوو
ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಅದೃಶ್ಯನಾದರೆ ಆಕ್ಷರತತ್ತಕ್ಷ್ಮಂತ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನಾಗಲಾರ	عوو
'ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದಿಂದಲೇ ಅಧಿಕರಣಸಂಗತ್ತಾ ದಿಗಳು	عوو
ಅಕ್ಷರತತ್ವದಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ	೨೨೮
ಚಿತ್ಪಕೃತಿಯು ಅಕ್ಷರವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೨೩೦
ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೆನ್ನಲು ಸಿದ್ದಾಂತ	೨೩೧
ವೇದದ ಉಪಾಂಗಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳು	وهو
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಅನೈತ್ರಪ್ರಸಿದ್ದವಾದ ಅದೃಶೃತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗದಸಮನ್ವಯ	وهو
ಅಕ್ಷರನನ್ನೇ ಅದೃಶ್ಯನೆನ್ನುತ್ತದೆ ಆಥರ್ವಣ	೨೩೩
ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಪೂರ್ಣವಿಷಯವಾಕ್ಕ	೨೩೩
ಅದೃಶ್ಯನು ಬೇರೆಯವನಾದರೆ ಆನಂದಮಯನೂ ಅವನೇ	೨೩೪
ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೨೩೫
ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಆಕ್ಷರತತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು	೨೩೫
ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಲ್ಲ ಎಂಬುದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಬೀಜ	೨೩೬
'ಯತ್ತದದ್ರೇಶ್ಯಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಅದೃಶ್ಯನಾಗಬೇಕು	೨೩೬
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳ ಸಮರ್ಥನೆ	೨೩೬
ಚೀತನಪ್ರಕೃತಿಯು ಅದೃಶ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೨೩೭
ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನು ಅದೃಶ್ಯನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೨೩೮
ರುದ್ರನು ಅದೃಶ್ಯನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೨೩೮
ಎಲ್ಲಾ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ	೨೩೯
ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾದವನೇ ಅದೃಶ್ಯನು	೨೩೯
ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಮಾತ್ರ	೨೩೯
ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾದವನ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಮೃತಿಯ ಆಧಾರ	೨೪ 0
'ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ'	200
ಋಗಾದ್ಯಾ ಅಪರವಿದ್ಯಾ	೨೪೦
'ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೪೧
ಆಕ್ಷರನ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ ?	ويوو

648	ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿ
ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಷಯವಾಕ್ಕದ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಕಾರಣ	೨೪೩
ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದರ ಫಲ	৩ ೪৫
'ಯತ್ತದದ್ರೇಶ್ವಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ	১ ৫৫
ಮೂರು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ಸಾರ್ಥಕ್ಕ	১৫৯
ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ	೨೪೫
ಉಪಾದಾನತ್ವ ಯುಕ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ	೨೪೫
ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪಿಕೀ ಸಂಗತಿ	385
ಪಾದಸಂಗತಿಗಾಗಿ ಲಿಂಗಪದ	385
ಸಂಗತಿಪರ ಭಾಷ್ಕವೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪರ	205
ವಿಷ್ಣುವೇಕೆ ಅದೃಶ್ಯನಲ್ಲ ?	285
ಆಕ್ಷರಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶ	ععد
ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವಾಕ್ಕೇ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು	೨೪೮
ಆಕ್ಟರನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನಿದ್ದಾನೆಯೇ ?	೨೪೮
ವಿಷ್ಣುವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂಬಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ	೨೪೮
ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥ	৩%৫
ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮ	೨೫೧
ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದರೆ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು	೧೫୯
ಊರ್ಣನಾಭಿಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವೇಕೆ ?	೨೫೨
ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ನಿರವಕಾಶತ್ವ ಸಮರ್ಥನೆ	হম হ
ದೃಷ್ಟಾಂತವೈಯರ್ಥ್ಯದ ಜೊತೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷ	১৯১
ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ	೨೫೩
ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಗಳೆರಡೂ ನಿರವಕಾಶ	೨೫೩
ಶಂಕಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಭಾಷ್ಕದ ಯೋಜನೆ	೨೫೪
ಅಕ್ಷತರಾತ್ ಪರತಃ ಪರನು ಯಾರು ?	೨೫೫
ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷರತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ	೨೫೬
ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕರತತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ	つおド
ಈಶ ಪದವು ರುದ್ರಪ್ರತಿಪಾದಕವಲ್ಲ	೨ ೫೬
ರುದ್ರನನ್ನು ಅಕ್ಷರನೆನ್ನಬಹುದೇ ?	೨೫೭
ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಭಾಷ್ಠ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೫೭
'ತನ್ನತಿ?' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಬೇಕು ?	೨೫೮
ಪರಾಪರವಿದ್ಯೆಗಳು ಭಿನ್ನವಿಷಯಕವೇ ?	೨೫೮
ಪ್ರವೃತ್ತಕರ್ಮ ನಿವೃತ್ತಕರ್ಮದಂತೆ ಪರಾಪರವಿದ್ಯೆಗಳು	೨ ೬ 0

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ -	649
ಅಂಗಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳ ಬಗ್ಗೆ	೨೬೧
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	24.
'ವಿಶೇಷಣಭೇದವೃಪದೇಶಾಭ್ಯಾಂ ಚ ನೇತರೌ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೬೧
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಠ	
ಸರ್ವಜ್ಞರಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಅದೃಶ್ಯರಲ್ಲ	೨೬೨
ಆಕ್ಷರತತ್ವಗಳು ಮೂರು	೨೬೩
ಈಶನೆಂದರೆ ರುದ್ರನಲ್ಲ	೨೬೪
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
'ಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞ ಸರ್ವವಿತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೬೫
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ವಿಶೇಷಯುಕ್ತಿ	೨೬೭
ಬ್ರಹ್ಮನ ತಪಸ್ಸು ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವೆನ್ನಲು 'ಯ: ಸರ್ವಜ್ಞ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ	೨೬೭
ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು ಚತುರ್ಮುಖನಲ್ಲ	೨೬೮
ಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ವೇದನ ಪದಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೬೮
ಅಕ್ಷರಶಬ್ದವು ಇತರರಲ್ಲಿ ನಿರವಕಾಶವಲ್ಲವೇ ?	೨ ೯೮
'ಅಕ್ಷರಾತ್ ಪರತ: ಪರ:' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ	೨೬೯
ಅಕ್ಷರಪದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ತತ್ವಗಳು ಮೂರು	೨೬೯
ಈಶನು ರುದ್ರನಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅದೃಶ್ಯನಾಗಲಾರ	೨೬೯
ರುದ್ರನು ಪರಮಾತ್ನನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನು	0ےو
ಬ್ರಹ್ಮ, ಆಕ್ಷರ ಈಶ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಭಾವದೀಪ	220
'ವಿಶೇಷಣಭೇದವೃಪದೇಶಾಭ್ಯಾಂ ಚ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಚೆ ಶಬ್ದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೭೧
ಸ್ವಪಕ್ಷಸಾಧನೆಗೆ ಹೇತು	೨೭೧
ಕರ್ಮನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೭೧
ಚಿತ್ಪಕ್ಷತಿಯನ್ನು ಅಕ್ಷರವೆನ್ನಬಹುದೇ ?	وعو
ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಆಕ್ಚರನೆನ್ನಬಹುದೇ ?	وعو
ಗೀತಾಭಾಷ್ಯದಿಂದ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ	೨೭೩
'ಸರ್ವವಿತ್' ಪದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೭೩
ಸೂತ್ರಖಂಡಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೭೬
ಪರತ: ಪರತ್ವವು ಹೇಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗುತ್ತದೆ ?	೨೭೬
ಆಥರ್ವಣಭಾಷ್ಠದಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ	عدو
ಪದಕ್ಕೆ ಅನೇಕಾರ್ಥ ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲ	226

650	ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೭೮
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಠ	
ಶುದ್ಧವಾದ ಬಂಗಾರದ ವರ್ಣ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಮಾತ್ರ	೨೭೯
'ರೂಪೋಪನ್ಮಾಸ' ಎಂಬ ಹೇತು ವಿಷ್ಣುತ್ವ ನಿಶ್ಚಾಯಕ ಹೇಗೆ ?	೨೮೦
'ರುಗ್ಜವರ್ಣಂ' ಎಂಬುದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಶೇಷಣ	೨೮೧
<u>ತತ್ವಪ್ರ</u> ದೀಪ	
'ಯದಾ ಪಶ್ಯ:' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೮೨
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ವಿಷ್ಣುವು ಅದೃಶ್ಯನೆನ್ನಲು ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತು	೨೮೩
ಅದೃಶ್ಚತ್ವಗುಣವಿದೆಯಿನ್ನಲು ರುಗ್ಧವರ್ಣವು ಹೇತು	೨೮೪
ರೂಪೋಪನ್ಯಾಸವು ಇತರರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ?	೨೮೪
'ವಿಮಿಶ್ರಾಣಿ ವ್ಯಮಿಶ್ರಯತ್' ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೮೫
ಆದೃಶ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆನಂದಮಯನು	೨೮೫
'ವಿಷ್ಣುರೇವ' ಎಂಬ ಅವಧಾರಣದ ಕಾರಣ	೨೮೬
ಭಾಷ್ಕಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರದ ಜೊತೆ ಅನ್ವಯ	೨೮೬
ಪುಣ್ಯ-ಪಾಪಗಳೆರಡು ಅನಿಷ್ಟ	೨೮೭
ಈಶನೆಂದರೆ ರುದ್ರನಲ್ಲ	೨೮೭
ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ರುದ್ರನು ಜನಕನಲ್ಲ	೨೮೮
'ಯದಾ ಪಶ್ಯೇ' ಇತ್ಕಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೮೮
ವಾಕ್ಕಶೇಷದ ಅಧ್ಯಾಹಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣ	೨೮೯
ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳ ಹೇತ್ವರ್ಥ	೨೮೯
ಐದು ಬಗೆಯ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬಹುದೇ ?	೨೯೦
ಮೊದಲನೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನೇಕೆ ಬಿಟ್ಟರು ?	೨೯೦
ರುದ್ರವಿಷಯಕ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಬಗ್ಗೆ ತಾತ್ವರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ	೨೯೦
ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರಗಳು	೨೯೧
ಅದ್ವೈತಮತ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣ	೨೯೬

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣ	
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ವೈಶ್ವಾನರ: ಸಾಧಾರಣಶಬ್ದವಿಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	20.
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಠ	
ಸರ್ವಗತನಾದ ವೈಶ್ವಾನರನು ಯಾರು ?	202
'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮಾತ್ರ	205
ಸರ್ತ್ರದೀಪಾವಳ	
ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪಿಕೀ ಸಂಗತಿ	20%
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
ಹ_ ಅಧಿಕರಣಗಳ ರಾಜ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣ	205
ಸರ್ವಗತನು ಅಭಿವಿಮಾನ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ	202
ಮುಂದಿನ ಪಾದಕ್ಕೆ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಪೀಠಿಕೆ	೩೦೮
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಲಿಂಗಪಾದದಲ್ಲಿ ನಾಮಸಮನ್ರಯ	೩೧೨
ನಾಮಸಮನ್ರಯ ಮಾಡಿದರೂ ಸಂಗತಿ ಇದೆ	೩೧೨
ಅದೃಶ್ವತ್ವಾದಿಗುಣವುಳ್ಳವನು ಸರ್ವಗತ	೩೧೩
ವೈಶ್ವಾನರನೇ ಸರ್ವಗತ	202
ಳಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಗತನಾದ ವೈಶ್ವಾನರನ ಬಗ್ಗೆ	೩೧೩
ವೈಶ್ವಾನರನು ಯಾರೆಂದು ವಿಚಾರ	೩೧೪
ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯ, ಸಂಶಯ, ಸಂಶಯಕಾರಣ	೩೧೪
ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯೇ ವೈಶ್ವಾನರ ಎಂದು ಪೂರ್ವಕ್ಷ	೩೧೪
ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗವು ಅಗ್ನಿ ಪ್ರತಿಗಿಂತ ದುರ್ಬಲ	೩೧೪
ಲಿಂಗವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದ್ದರೂ ಬಲಿಷ್ಟವಲ್ಲ	೩೧೫
ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವ್ಯವಹಾರದ ವಿರೋಧ	೩೧೫
ವೈಶ್ವಾನರ ಪ್ರತಿಯು ಆಗ್ನಿ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನ	೩೧೫
ವೈಶ್ವಾನರನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ದಾಂತ	೩೧೬
ನಿರವಕಾಶವಾದ ಆತ್ಮಶ್ರತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರ	೩೧೬
ಆತ್ಚಶಬ್ದವು ಇತರರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಅಪ್ರಸಿದ್ದ	೩೧೭

652	ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ
ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ದಿಯು ಸಾವಕಾಶ	೩೧೭
ನಾಮಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಆಧಾರ	೩೧೭
ಅಣುಭಾಷ್ಕದ ಪ್ರಕಾರ ವೈಶ್ವಾನರಶಬ್ದವು ಲಿಂಗಾತ್ಮಕ	೩೨೦
ಲಿಂಗಪಾದದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರ ಎಂಬ ನಾಮಸಮನ್ವಯವು ಅಪ್ರಸ್ತುತವಲ್ಲ	೩೨೦
ಪಾಚಕತ್ವ, ಹೋಮಾಧಾರತ್ವ ಗಾರ್ಹಪತ್ಕಾದ್ಯಂಗತ್ವ ಮೊದಲಾದ	
ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯ	೩೨೧
ಪಾಚಕತ್ವವೂ ಕೂಡ ಲಿಂಗವೇ ಆಗಿದೆ	೩೨೧
ಸಂಗತಿಪರ ಭಾಷ್ಮಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೨೩
ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಹಾಗೂ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ	೩೨೩
ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವಾಗದಿದ್ದರೆ ?	೩೨೪
ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ವೈಶ್ವಾನರ	೩೨೪
ಸಂಗತಿಪರ ಭಾಷ್ಕವೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪರ	೩೨೫
'ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಕ' ಎಂಬ ಪದಸೂಚಿತವಾದ ಪ್ರಮೇಯ	೩೨೫
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ದಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಬಲವಿದೆಯೇ ?	೩೨೫
ಶಬ್ದಗಳೇ ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಗಳು ಹೇಗೆ ?	೩೨೬
ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪ್ರಮೇಯವೂ ಕೂಡ ಆಕ್ಷೇಪಾರ್ಹ	೩೨೬
ಎಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವಿದ್ಯೆಯಾದರೆ ಬರುವ ಆಕ್ಷೇಪ	೩೨೭
ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವು ನಿರವಕಾಶವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ	೩೨೮
'ಅಗ್ನಾವಿಷ್ಡ್ವ್, 'ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ವ್ಯಾಕರಣ ಸಮ್ಮತ	೩೨೮
ಜಡವಾದ ಅಗ್ನಿಯ ಜೊತೆ ಐಕ್ಕವು ಕೂಡದು	೩೨೯
ಶ್ರುತಿಯು ಉಭಯಸಾಧಾರಣ	೩೨೯
'ಸರ್ವಗತತ್ವಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯ	೩೨೯
ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಪ್ರಕಾರ ಹೇತ್ವಂಶದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೨೯
ವಿಶೇಷಣಪದದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	220
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಸ್ಥರ್ಯಮಾಣಮನುಮಾನಂ ಸ್ಕಾದಿತಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೩೦
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಠ	
ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಆಧಾರದಿಂದ ವೈಶ್ವಾರನನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು	೩೩೧
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೆನ್ನಲು ಭಗವದ್ವಾಕ್ಯ ಸಂವಾದ	೩೩೨

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ	653
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೆನ್ನಲು ಗೀತೆಯ ಸಮಾಖ್ಯಾನ	ويد
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾಶಂಕೆ	aaa
ಬೇರೆ ಹೇತುವಿನಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರತ್ನ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ	aav
ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವೈಶ್ವಾನರನೇ ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೇ ?	220
ಭಾವದೀಪ	
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಶಬ್ದವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವತಾರಿಕೆ	aan
ಅಗ್ನಿದೇವತೆ, ಭೂತಾಗ್ನಿ, ವಿಷ್ಣು ಈ ಮೂರೂ ಕೂಡ ವೈಶ್ವಾನರರೇ ?	223
ಇಂದ್ರ, ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪಾರ್ಹ	223
'ಅಹಂ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಭೂತ್ವಾ' ಎಂಬ ಗೀತೆಯ ವಾಕ್ಯ	೩೩೬
'ವಿಶೇಷಶ್ರುತ್ಕಾದೇ:' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದಾರ್ಥ	aaŁ
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯ:' ಇತ್ಕಾದಿ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	222
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾ ಷ್ಕ	
'ವೈಶ್ವಾನರ' ಎಂಬ ಉಪಾಸನೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯ	೩೩೮
ಸಕಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯ	260
ಬ್ರಹ್ಮಪದವಾಚ್ಯನಾದವನೇ ವೈಶ್ವಾನರ	೩೪೨
ಪುರುಷಸೂಕ್ತ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೇ ವೈಶ್ವಾನರ	2.42
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	268
ಪುರುಪಸೂಕ್ತವು ವಿಷ್ಣುಪರವೆನ್ನಲು ಪುರಾಣದ ಆಧಾರ	763
ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ವಿಷ್ಣುಪರವನ್ನಲು ವೇದದ ಆಧಾರ	205
ಪುರುಪಸ್ಕೂಕ್ತವು ವಿಷ್ಣುಪರವೆನ್ನಲು ತಂತ್ರದ ಆಧಾರ	೩೪೭
ಜನ್ಯಜನಕಗಳಿಗೆ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಭೇದವೃವಹಾರ	200
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
'ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯ:' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿ	2 VF
'ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ	2.VF
ಲಿಂಗದ ಆಧಾರದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ	205
ಪಾಚಕತ್ವಧರ್ಮದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉಪಾಸನೆ	230
ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣುವೆನ್ನಲು ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಪುರುಷಸೂಕ್ತಗಳ ಆಧಾರ	230

654	ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣೀ
ಪುರುಷಸೂಕ್ತ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೇ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ತಿತ	೩೫೧
'ಯಫ್ಷೆವ ಪೌರುಷಂ ಸೂಕ್ರಮ್'' ಎಂಬ ಪುರಾಣದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೫೧
ದ್ರುಲೋಕಾದಿಗಳಿಗೂ ಭಗವಂತನ ಅವಯವಗಳಿಗೂ ಅಭೇದವಿಲ್ಲ	೩೫೨
ಅವಯವಗಳಿಗೇಕೆ ಲೋಕಗಳ ಹೆಸರು ?	೩೫೨
'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಽಸ್ಯ ಮುಖಮಾಸೀತ್' ಎಂಬ ಅಭೇದವ್ಯವಹಾರದ ಉದಾಹರಣೆ	રક્ષર
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
ವೈಶ್ವಾನರನ ಬಗ್ಗೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಏನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ?	೩೫೩
'ಮೂರ್ಧಾನಂ ದಿವಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ	236
ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ ಆಹುತಿ ನೀಡುವರು	LHH
ಸೂತ್ರದ ಆದಿಪದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಗ್ನಿಯ ಗಮಕಗಳು	೩೫೬
ಸಕಲವೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನದ್ದೇ	೩೫೯
ಉದ್ದಾಲಕರಿಗೆ ಅಶ್ವಪತಿರಾಜನಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನ ಉಪದೇಶ	೩೬೦
ಆತ್ಮ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ನ ಯಾರೋ, ಅವನೇ ವೈಶ್ವಾನರ	まそい
'ತಸ್ಯ ಹ ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ	೩೬೨
ವೈಶ್ವಾನರನ ಕಣ್ಣಿನ ಉಪಾಸನೆ	೩೬೫
ವೈಶ್ವಾನರನ ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನ ಉಪಾಸನೆ	೩೬೭
ವೈಶ್ವಾನರ ಮಧ್ಯದೇಹದ ಉಪಾಸನೆ	೩೬೮
ವೈಶ್ವಾನರನ ಕಟಪ್ರದೇಶದ ಉಪಾಸನೆ	೩೭೦
ವೈಶ್ವಾನರನ ಪಾದಗಳ ಉಪಾಸನೆ	೩೭೧
'ಯಸ್ಥಾದಂಗಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಕವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	وعه
ತತ್ರಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
'ಶಬ್ದಾದಿಭ್ಯೋ ನಂತಃಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್' ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪ ಭಾಗದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೭೪
ಅಗ್ನಿಯು ಏಕೆ ವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲ ?	೩೭೪
ವೈಶ್ವಾನರ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗ್ನಿಶಬ್ದದ ಸಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯವಿದೆ	೩೭೫
ಅಗ್ನಿಯೇ ವೈಶ್ವಾನರನೆನ್ನಲು ಅನೇಕ ಲಿಂಗಗಳು	228
'ಅಯಮಗ್ನಿವೆಗೈಶ್ವಾನರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರ	೩೭೫
ಧಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಲಿಂಗಗಳು	೩೭೬
ವೈಶ್ವಾನರ ಶಬ್ದವಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯ	عدد
'ಮೂರ್ಧಾನಂ ದಿವಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ	222
'ಅಗ್ನಿರ್ದೇವಾನಾಂ ಮುಖಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅರ್ಥ	೩೭೭

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ	655
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣೆ	೩೭೮
ಅಗ್ನಿದೇವತೆ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಸಮಾನವಲ್ಲ	೩೭೮
ಅಗ್ನಿಲಿಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಾವಕಾಶ	೩೭೮
ಆತ್ಮಶಬ್ದಾದಿಗಳೇ ವಿಷ್ಣುತ್ವ ನಿರ್ಣಾಯಕ	a 2F
ಉಪಾಸನೆಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಅಸತ್ತಲ್ಲ	2.2 F
ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿರಿ	೩೮೦
ಇದು ವಿಷ್ಣುಪ್ರಕರಣ ಎನ್ನಲು ಆತ್ಮ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಗಳೇ ಆಧಾರ	೩೮೦
ಸಮಾಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ ವಿಷ್ಣುತ್ವ ಸಮರ್ಥನೆ	೩೮೧
ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ವಿಷ್ಣುಪರ	೩೮೧
ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಪುರಾಣ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲು ಏನು ಕಾರಣ ?	೩೮೨
'ದ್ಯುಲೋಕವು ವೈಶ್ವಾನರನ ತಲೆ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ	೩೮೩
ಜನ್ಯಜನಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಭೇದವೃವಹಾರವಿದೆ	೩೮೩
ಭಾವದೀಪ	
ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಸಾವಕಾಶವಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ	೩೮೪
ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಕ ಯಾವುದು ?	೯೮೪
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದಾರ್ಥವೇನು ?	೩೮೫
ಪಾಚಕತ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ	೩೮೫
ಭೋಜನವು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನೀಡುವ ಆಹುತಿ	೩೮೫
ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾಕೃಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವೇಕೆ ?	೩೮೬
ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯವಾದ ಮಂತ್ರ	೩೮೬
'ಮೂರ್ಧಾನಂ ದಿವ:' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪುರುಪಸ್ಕೂಕ್ತದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ	೩೮೬
'ಅರತಿ' ಪದದ ಅರ್ಥ	೩೮೭
ಚಂಡಾಲನಿಗೆ ಕೊಡುವ ಉಚ್ಛಿಶ್ವವೂ ಕೂಡ ಹೋಮವಾಗುತ್ತದೆ	೩೮೭
ಗಾಯತ್ರ್ಯಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ	af0
ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿದೆ	೩೯೦
ಗೀತೆಯ ಜೊತೆ ಬೇರೆ ಶ್ರತಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು	a FO
'ಮೂರ್ಧೈವ ಸುತೇಜಾ:' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಅಸದರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ	೩೯೧
ತಾದಾತ್ಮ್ರರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು	೩೯೨
'ಯೋಷಿತಮಗ್ನಿಂ' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ	af.5
ಸಕಲ ಕರ್ಮ, ಸಕಲ ಲಿಂಗ, ಸಕಲ ಇಚ್ಛೆ, ಸಕಲ ಕ್ರಿಯೆ ಎಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವದ್ದೇ	afa

656	ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ
ಸಕಲ ಗುಣಗಳು, ಸಕಲ ಧರ್ಮಗಳು ಭಗವಂತನದ್ದೇ	afa
ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಶ್ರುತ್ಕರ್ಥ	red
ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಅಸಂಭಾವಿತ	2.FV
'ಪ್ರಕರಣತ್ವಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಟೀಕಾಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವಾರಸ್ಕ	2.F3f
ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದರು	rea
ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಅನುರೂಪವಾಕ್ಕಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ	೩೯೫
'ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ'ಶಬ್ದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೯೬
ಪ್ರಕರಣ ಹಾಗೂ ಸಮಾಖ್ಯಾ ಎರಡೂ ಕೂಡ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.	afe
'ಪುರಾಣಾದಿಷು' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದಾರ್ಥ	afe
ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಅಭೇದವ್ಯವಹಾರ ?	afl
ಧಾಂದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದ ಉಲ್ಲೇಖ	af2
ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವೂ ಕೂಡ ಅಭೇದವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತ	೩೯೮
ಬ್ರಹ್ಮಗೂತ್ರ	
'ಅತ ಏವ ನ ದೇವತಾ ಭೂತಂ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	2.FF
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಕ	
ಅಗ್ನಿ, ವೈಶ್ವಾನರ, ಜಾತವೇದ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ	LFF
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳ	
ಅರ್ಥಾಂತರಗಳು ಬಾಧಿತವಾಗಿದೆ	800
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
ವೈಶ್ವಾನರ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಮನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಮಾತ್ರ	୧ ୦೧
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ವೈಶ್ವಾನರ ಪ್ರಕರಣವು ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದಕವೆನ್ನಲು ಕಾರಣ	دەھ
ಭಾವದೀಪ	
ಅಗ್ನಿ ವೈಶ್ವಾನರಾದಿ ಇತ್ಕಾದಿ ವಾಕ್ಕಗಳ ಟೀಕೆಗೆ ಪರಿಪೂರ್ಣ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೪೦೩
ಏವಕಾರವು ನಿರವಕಾಶತ್ವ ವಾಚಕವಾಗಿದೆ	909
'ವಿ ಮೇ ಕರ್ಣಾ ಪತಯತ:' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಯಾರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರು ?	808
'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಪವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿ:' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	80%
ಲೌಕಿಕ ವೃವಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸೂಕ್ತ ನಿಯಮವೆಂದು ಜೈಮಿನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ	KOA
ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮನಸ್ಸು ಆಕಾಶದಂತೆ ವಿಶಾಲ	A0F
ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ಬಿಡಬೇಕು	٠ ٥٥٧

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ	657
ಜೈಮಿನಿ, ಆಶ್ಚರಥ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ	೪೦೮
ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇತರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ	VOF
ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದಾಗ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ದಿಗೆ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ	900
ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇತರರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರು	V 00
ಜೈಮಿನ್ಮಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಕಾರ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ	ହରର
ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಮತಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಕ್ಕೆ ಏನು ಕಾರಣ ?	900
ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಗಳ ಮತವು ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮತವೇ ಆಗಿದೆ	VOO
ಆಕಾಂಕ್ಷಿತಪದಗಳ ಪೂರ್ಣದಿಂದ ಭಾಷಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೯೧೨
'ಸಾಕ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ	೬೧೨
'ಅಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೪೧೩
ಅನುಷಂಗದ ಮೂಲಕ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು	೪೧೩
'ಅಭಿವೃಕ್ತೇರಿತ್ಯಾಶ್ಚರಥ್ಯ:' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	POP
ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಸೂಕ್ತ ನಿಯಮವೆಂದು ಆಶ್ಚರಹ್ನರು	909
ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋಡ್ತಮತ್ತವು ಆಸಂಭಾವಿತ	೪೧೫
ಉಪಾಸನೆಗೊಲ್ಲರ ಸೂಕ್ತಾದಿಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ	೪೧೫
ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಸೂಕ್ರವೈವಿಧ್ಯ	ಕರಿ೯
ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುಪರವಾದರೆ ಇದು ಅಗ್ನಿಸೂಕ್ತ, ಇದು ವಾಯುಸೂಕ್ತ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ?	902
ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ	POU
'ತತ್ರ ತತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾವಪಿ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಠ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	VOF
ಕರ್ಮಪರವಾದ ಸೂಕ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬಹುದು	VOF
'ಅನುಸ್ತೃತೇರ್ಬಾದರಿ:' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವಾಖ್ಯಾನ	೪೧೯
ಶುಕಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಕಾರ ಉಪಾಸಕರಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಸೂಕ್ತ ನಿಯಮ	420
ಸ್ಕೂಕ್ಷನಿಯಮದಲ್ಲಿ ಶುಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ	೧೬೪
ವಿವಿಧ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಉಪಾಸನೆ	ووت
'ಸಂಪತ್ತೇರಿತಿ ಜೈಮಿನಿಸ್ತಥಾ ಹಿ ದರ್ಶಯತಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೪೨೩
ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಫಲವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಜೈಮಿನಿಗಳ ಭರವಸೆ	೪೨೩
ಉಪಾಸನೆಗೆ ತಕ್ಕ ಫಲ	ବ ୭୯
ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚಕತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಜೈಮಿನಿಯಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ	960
ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ	೪೨೫
ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಚೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಉಲ್ಲೇಖಕ್ಕೆ ಏನು ಕಾರಣ ?	368

658	ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕ
ವಿವಿಧ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಶ್ರುತಿಯೇ ಆಧಾರ	9.32
'ಪ್ರಾಪುವಂತಿ' ಎಂಬುದು ಏಕವಚನವೇ ಆಗಿದೆ	9.52
ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಲಕ್ಷಣಾ ಮಾಡಬಹುದೇ ?	೪೨೮
ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಔಪಚಾರಿಕತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು	೪೨೮
ಋಗ್ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ	೪೨೯
್ ತ್ರಾಪ್ತಿಕ್ಕ್ 'ಆಮನಂತಿ ಚೈನಮಸ್ಥಿನ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೪೩೦
ಅಗ್ವಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸನ್ನಿಧಾನ	೪೩೦
ಆಗ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದವನು ಪರಮಾತ್ತನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ	೪೩೧
ಅಗ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವವನು ಪರಮಾತ್ತನೇ	೪೩೨
ಸೂತ್ರದ ಚಶಬ್ದಾರ್ಥ	V aa
ಭಗವಂತನು ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೆ ಅವನನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು	୧೩୧
ಸರ್ವಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ತನೇ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಸಿದ್ದವಾಯಿತು	೪೩೪
ಸೂತ್ರದ ಚಶಬ್ರಾರ್ಥ	VL 3
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದ ವ್ಯಾಖ್ನಾನ	೪೩೬
ತತ್ರಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಚಶಬ್ದವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	825
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಸಾಧ್ಯಹೇತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ	822
'ವೈಶ್ವಾನರನು ವಿಷ್ಣು' ಎಂದು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಲದು	9 3.2
ಸರ್ವಗತನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು	V 2.2
'ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ತಿಸಬೇಕು	೪೩೮
ಅಗ್ನಿಗೂ ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೂ ಅಭೇದವಿಲ್ಲ	୧೩ ೮
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕರಣಾತ್ ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಲದು	V AF
ವೈಶ್ವಾನರನೇ ಪುರುಷ	V AF
'ಬೇರೆಯವರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಲ್ಲ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅವಶ್ಯ ತಿಳಿಯಬೇಕು	የ ೩೯
ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರಗಳು	୧ ୧୦
ಅದ್ವೈತಮತ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣ	620

ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನಂ ಸ್ವಕಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	6340
ಬ್ರ ಹ್ಮಸೂ ತ್ರಭಾ ಷ್ಠ	
ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಪಾದ	PMF
ರುದ, ಜೀವ ಇವರುಗಳೇಕೆ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನರಲ್ಲ	VXE
ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಧಾರ	೧೯ ೩
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಪ್ರಮೇಯ	೪೬೩
ಗ್ರಂಥಿಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ	ልፑል
ಜೀವನು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಮಾಶ್ರಯತನನು ಏಕಲ್ಲ ?	한민안
ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾದವನೇ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯನು	ರ್ಗಿರಿ
ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ಯಾರು ?	೧೯೫
ಆತ್ಮ ಎಂದರೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಮಾತ್ರ	ል೯%
ತತ್ತಪ್ರದೀಪ	
ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾದವನೇ ಪ್ರಾಣಾಧಾರ	δFF
ಪ್ರಾಣಾಧಾರನೇ ದುಭ್ವಾದ್ಮಾಶ್ರಯ	δFF
ರುದ್ರ, ಜೀವ, ವಾಯು ಇವರುಗಳು ದುಭ್ವಾಧ್ಯಾಶ್ರಯರರೇ ?	악노스
ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯ	ರ್ಶಿದ
ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಕೋಟಿ ತಿಳಿಯುವ ಬಗ್ಗೆ	SFE
ಈ ಪ್ರಸಿದ್ದನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರಿ	ರ್ನ
ನಾವೇಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಾದಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ ?	SFE
ಅಧಿಕರಣಗಳ ರಚನೆಗೆ ದಿಕ್ಪಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ	೪೭೧
ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನು ನೀವೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿ	೪೭೩
ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೪೭೩
ವಿಷ್ಣುವೇ ದುಭ್ವಾದ್ಯಾಶ್ರಯನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ	V2V
ಆತ್ಮಶಬ್ದದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ವಿಷ್ಣುವೇ ಏಕೆ ?	೪೭೫
ಶೈವರು ಅನುಮಾನ ಮಾಡುವರು	229
ಶೈವಾಗಮವೇ ಅನುಮಾನಾತ್ಮಕ	229
ಶೈವಾಗಮವು ಅಪ್ರಮಾಣ	820
ಪಶುಪತಿ ನಿರ್ದುಷ್ಟನಲ್ಲ	8 26
ಪರೋವರೀಯಾನ್ ಮಹಾವಿಷ್ಣು	850

ಶರ್ವ: ಶಂರೋಧನಾದ್ ಹರಿ:	٧٤F
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ತೃತೀಯಪಾದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಪ್ರಮೇಯ	YZE
ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಯೇಣ' ಎಂದೇಕೆ ಹೇಳಿರುವರು ?	೪೮೦
ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ನ ಯಾವುದು ?	೪೮೦
ಶ್ರತ್ಯಾದಿಸಂಗತಿಗಳು	೪೮೧
ದ್ಯಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನೇ ಪರವಿದ್ದೆಗೆ ವಿಷಯ	೪೮೧
ದ್ಯಭ್ವಾಧ್ಯಾಯತನನು ಯಾರು ?	೪೮೨
ಸಂದೇಹ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೪೮೨
ರುದ್ರನೇ ದೃಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೮೮೨
ಶ್ರತಿಯಲ್ಲಿರುವ ರುದ್ರನ ಅಸಾಧಾರಣಲಿಂಗಗಳು	೪೮೩
ರುದ್ರನೇ ದ್ಯುಭ್ರಾಧ್ಯಾಯತನನೆನಲು ಅನುಮಾನ	೪೮೩
ಜಡವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನೆಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	ବସହ
ಜೀವನೂ ಸಹ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನೆಂದು ಮೂರನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	ବସଦ
'ವಾಯು' ದ್ಯುಭ್ರಾಧ್ಯಾಯತನನೆಂದು ನಾಕನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೪೮೫
ವಿಷ್ಣು ದ್ಯುಭ್ರಾಧ್ಯಾಯತನನೈನ್ನಲು ಬಾಧಕಗಳು	೪೮೫
ಜೀವೇಶರರಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ	ಕಿ ರ್ಡ
ಕಾರಣದ ಧರ್ಮ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿದೆ, ಕಾರ್ಯದ ಧರ್ಮ ಕಾರಣದಲ್ಲಿಲ್ಲ	ಎ ೧೯
ರುದ್ರಾದಿಗಳೇ ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯ	೪೮೬
ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅವತಾರಿಕೆ	୭୯೭
ಸ್ವತ: ಭಾಷ್ಕಕಾರರೇ ಪಾದಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವರು ?	ବସସ
ಪಾದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪೌರ್ವಾಪರ್ಯ	೪೯೨
ನಾಮಲಿಂಗಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ	೪೯೨
ಶ್ರತಿಸಾಧಾರಣ್ಯ ದಿಂದ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ದಿ	೪೯೩
ಪಾಠಾಂತರದ ಬಗ್ಗೆ	೪೯೫
'ರುದ್ರೋ ವಾವ ಲೋಕಾಧಾರಃ' ಎಂಬುದೇಕೆ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ ?	೪೯೫
ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದೇಕೆ ಅರ್ಥ ?	೪೯೫
'ಸರ್ವೇ ವಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಕರ್ಥ	8£F
ಉಭಯತ್ರವೆಂದೇ ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ?	8EF
ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು	೪ ೯೭
ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತಾತ್ಚರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ	೪೯೭
ಮೂರು ಅಂತರ್ಭಾವಸಂಗತಿಗಳು ಹೀಗಿವೆ	9F2

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ	661
ಸಂಗತಿಪರವಾದ ಭಾಷ್ಕ	೪೯೮
ಸಿದ್ದಾಂತದ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷ	VEE
ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ವಾಕೃಶೇಷದ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	VEE
'ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಗ್ರಂಥಿರಸಿ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಕದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	VFF
ರುದ್ರಾದಿಗಳು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನರಾಗುತ್ತಾರೆನ್ನಲು ಕಾರಣ	300
'ಅನ್ನೇಶಾಂ' ಎಂಬ ಬಹುವಚನ ಪ್ರಯೋಗದ ಸ್ವಾರಸ್ಕ	3500
ಸಂಗತಿಪರವಾದ ಭಾಷ್ತವೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪರ	3100
ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	3100
ಮೂರು ಬಗೆಯ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಸಮಾಖ್ಯಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳು	೭೦೩
ರುದ್ರನು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು 'ರುದ್ರೋ ವಾವ' ಎಂಬ	
ಶ್ರುತಿಯ ಸಮಾಖ್ಯಾನ	೭೦೫
ಬಹುಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಬಾಹ್ಯುಲವು ರುದ್ರನಲ್ಲೇ	3102
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪ್ರತಿಗಳು ನಿರವಕಾಶ	೫೦೪
ಅನುಮಾನಾತ್ಮಕ ಆಗಮದಿಂದ ರುದ್ರನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಲ್ಲ	೫೦೪
'ನೈವ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಕುರ್ವರ್ತ್ನ ತತ್'	non
ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ	31038
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಬಹುಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ	305
'ರುದ್ರೋ ವಾವ ಲೋಕಾಧಾರಃ' ಎಂಬ ಪ್ರತಿಯಿಂದ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವದ ಆಕ್ಷೇಪ	302
ತತ್ವನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಪ್ರಬಲಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ	2018
'ಪ್ರಾಣಭೃಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಮೊದಲನೆಯ ಯುಕ್ತಿ	302
'ಪ್ರಾಣಭೃಚ್ಛ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಎರಡನೆಯ ಯುಕ್ತಿ	೫೦೮
ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಾರದು	೫೦೮
'ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೫೦೯
ನಾಕು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳ ಉಪಸಂಹಾರ	306
ವಿಷ್ಣುರೇವ ಎಂಬ ಅವಧಾರಣದ ಅರ್ಥ	೫೧೪
ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವಿಸಂವಾದವಲ್ಲ	35038
'ಮುಕ್ತೋಪಸ್ಪಪ್ನಪ್ನಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೧೭
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಟ	
ಮುಕ್ತಪ್ರಾಪ್ತನೇ ಆತ್ಮಶಬ್ದವಾಚ್ಯ	೫೧೭
ಮುಕ್ತಪ್ರಾಪ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ	೫೧೮
ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದೇ ?	35.50
ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನೇ ಮುಕ್ತರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ಯ	೫೨೧

662	ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ
ಚೀರೆಯವರು ಮುಕ್ತರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ಕರಲ್ಲ	೧೭೫
ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ	೫೨೨
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯದ ಅಧ್ಯಾಹಾರವು ಆವಶ್ಯಕ	೫೨೨
'ವಿಷ್ಣುರೇವ' ಎಂದೇಕೆ ಭಾಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು ?	೫೨೨
'ಪರಾಣಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೨೩
'ನಾಽನುಮಾನಮತಚ್ಚಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೨೪
ರುದ್ರನು ದ್ಯುಭ್ಯಾದ್ಯಾಯತನನಲ್ಲ	೫೭೫
ರುದ್ರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಯಾವುದೇ ಲಿಂಗಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ	೫೭೫
ಇಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವೆ	೫೨೬
ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ	೫೨೭
ನಾನಾವಿಧ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ	೫೨೯
ವಾಮನಪುರಾಣದಿಂದ ಸರ್ವಶಬ್ದ ವಾಚ್ಚತ್ವ	೫೨೯
ನಾರಾಯಣನು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ	82.0
ಬ್ರಾಹ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹಂಚಿದ ಬಗ್ಗೆ	. ೫೩೧
ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದ ಮೇಲೆ ಬಂದ ಆಕ್ಷೇಪದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ	ಆ೩೨
ರುದ್ರ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳೇಕೆ ದ್ಯುಭ್ವಾಧ್ಯಾಯತನರಲ್ಲ	೫೩೩
ರುದ್ರಾದಿ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶಬ್ದಗಳೇ ಇಲ್ಲ	яаа
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗೆ ಸಮ್ನತವಾದ ಅನುಮಾನವು ದುಷ್ಪವಾಗಿದೆ	೫೩೪
ಪ್ರಕೃತಿಪರ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಭಾಷ್ಯಕಾರರಿಗೆ ಸಮ್ದತವೇ ?	೫೩೪
ರುದ್ರಜ್ಞಾಪಕವಾದ ಲಿಂಗಗಳು ಎಲ್ಲಿವೆ ?	nen
ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲಿಂಗ	3123
ಎರಡು ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪುರಾಣದ ಮಾತು	nrn
'ವೇದೇಮ ಸಪುರಾಣೇಮ ಗೀಯತೇ'	೫೩೬
ನಾರಾಯಣಶಬ್ದವು ರುದ್ರನನ್ನೇಕೆ ಹೇಳಬಾರದು ?	nae
ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ನಾರಾಯಣಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಇತರರಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ?	೫೩೭
ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದರೆ ವ್ಯವಹಾರ ಹೇಗೆ ?	೫೩೭
ಭಾಷ್ಠದಲ್ಲಿರುವ ರುದ್ರಪದವು ತ್ರಿಗುಣತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಕ	೫೩೮
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ದೋಷ	೫೩೮
ಆಗಮಪ್ರಮಾಣಸಾಧಕ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಸತ್ಪತಿಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಅತಿಪ್ರಸಂಗ	яағ
ಭಾಷ್ಯಕಾರರಿಗೆ ಅಸಮೃತವಾದದ್ದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ	೫೩೯
ಅಂತರಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಗತಾರ್ಥವಲ್ಲ	380
ರುದ್ರಾದಿ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಲಿಂಗಗಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ	960

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ	663
'ಪ್ರಾಣಭೃಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೪೩
ಆತ್ಮಶಬ್ದ – ಮುಕ್ತಪ್ರಾಪ್ನತ್ವಗಳು ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ	342
ಬಹುಧಾಜಾಯಮಾನತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಧರ್ಮ	300
ಜೀವಪ್ರಾಪಕ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರ	303
ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯು ಇವರು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನರು ಏಕಲ್ಲ ?	303
ಬಹುಧಾಜಾಯಮಾನತ್ವವು ಜೀವಪ್ರಾಪಕಲಿಂಗವಲ್ಲ	36F
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚೆ'ಶಬ್ದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	MAF
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಹೇತುಗಳನ್ನು ಅನುಕರ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು ?	ያዩ
ರುದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುಪರತ್ವವೂ ಕೂಡ ಸೂತ್ರದ ಹೇತು	೫೪೮
'ಅನ್ನನಾಮ್ತಾಂ ಗತಿರ್ವಿಷ್ಣು:	ଅବଞ
ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ಪಂಚಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವನ ಬಗ್ಗೆ	305
ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರವಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು	31310
ಉಳಿದವರ ಲಿಂಗಗಳು ಸಾವಕಾಶ	2880
'ಭೇದವೃಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೫೨
ಜೀವ-ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು	સમર
'ಜುಷ್ಯಂ ಯದಾ ಪಶ್ಚತ್ವನ್ನಮೀಶಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	nno
ಜೀವನು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು	೫೫೪
ಜೀವಪರಮಾತ್ತರಿಗೆ ಅಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	nnn
ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವೇಶ್ವರಭೇದವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ	313131
'ನಚ ಐಕೃಂ ವಾಚ್ಚಮ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಟದ ಮಾತಿಗೆ ಅನೇಕ ಮಜಲಿನ ಅರ್ಥಗಳು	333
ಭೇದವೇ ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ	335
ಶ್ರತಿಯಿಂದ ಜೀವ-ಬ್ರಹ್ಕಭೇದ ಸ್ಥಾಪನೆ	BRK
ಬಹುಧಾಜಾಯಮಾನತ್ವವೆಂಬ ಲಿಂಗಸಮನ್ವಯದ ಬಗ್ಗೆ	SSE
'ಜುಪ್ರಂ ಯದಾ ಪಶ್ವತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	おFO
'ಜೀವಾದನ್ನ: ಸ್ವತಂತ್ರೋ ಯ:'	跳FU
'ಪ್ರಕರಣಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೬೨
ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ	೫೬೩
'ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತವ್ನೇ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೬೩
ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರಕರಣವು ಜೀವೇಶಭೇದ ಪರವಾಗಿದೆ	おぞむ
ಜೀವೇಶಭೇದವು ಶ್ರುತ್ಮುಕ್ತ	aff
	983.2

೫೬೮ ೫೬೭

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಅಮಶ್ಯಕ ಪ್ರತಿಲಿಂಗಗಳು ಪರಮಾತ್ಮ ಪರ

664	ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿ
ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯತ್ವವು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿದೆ	೫೬೮
'ಆಥ ಪರಾ ಯಯಾ ತದಕ್ಷರಮಧಿಗಮ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	おFむ
ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದ ವೃಕ್ತಿಯೇ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಕರಣ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ	おとそ
'ಸ್ಥಿತ್ವದನಾಭ್ಯಾಂಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೭೦
ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮವುಳ್ಳ ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಅಭೇದವು ಕೂಡದು	೫೭೦
'ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಸಮನ್ವಯ	೭೨೪
ಕರ್ಮಫಲಭೋಕೃವಲ್ಲದ ಈಶ್ವರನ ಜೊತೆ ಜೀವನಿಗೆ ಐಕ್ಯವು ಸಲ್ಲದು	೫೭೨
ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ 'ದ್ವಾಸುಪರ್ಣಾ' ಶ್ರುತ್ಮರ್ಥ	೫೭೩
ಭೋಗನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ 'ದ್ವಾಸುಪರ್ಣಾ' ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ	೫೭೪
ಪರಮಭೋಗದಲ್ಲಿ 'ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ' ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ	೫೭೫
ಸ್ವಾಭಾವ್ಯದಲ್ಲಿ 'ದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣಾ' ಶ್ರುತ್ವರ್ಥ	೫೭೫
ಕೂರ್ಮಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ 'ದ್ವಾಸುಪರ್ಣಾ' ಶ್ರುತ್ಮರ್ಥ	೫೭೬
ಅತ್ರಾವೇದಕವಾದರೆ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಅಲ್ಲ	왕소노
ಅತತ್ತಾವೇದಕವಾದ ರಜತಭ್ರಾಂತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣ	೫೭೮
ಗಗನ ಮಾಲಿನ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರ	೫೭೮
ದೇಶಕಾಲಗಳಿಗೆ ಬಾಧ್ಯತ್ವ ಹೇಳಲಾಗದು	೫೭೯
ನಿರವಧಿಕವಾದ ಬಾಧವೇ ಇಲ್ಲ	೫೮೦
ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಮುಖವಾಡ ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಪ್ರಚ್ಛನ್ನಶೂನ್ಯವಾದಿಗಳು	೫೮೧
'ತತ್ತ್ರಮಸಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಕವೂ ಕೂಡ ತತ್ತಾವೇದಕವಲ್ಲ	ಜ೮೨
ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜಹದಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಬಹುದೇ ?	೫೮೩
'ಸೋಽಯಂ ದೇವದತ್ತಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿ ಅಲ್ಲ	೫೮೪
ವಾಚ್ಯವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದೇ ಲಕ್ಷ್ಚ್ರವಾಗುತ್ತದೆ	೫೮೪
ವಾಚ್ಯಾರ್ಥದಿಂದ ಅವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೂ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ	೫೮೫
ಅದ್ವೈತಿಗಳೇ ! ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ದವಾದ ಭೇದನಿರಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಏಕಿಷ್ಟು ಉತ್ಸಾಹ ?	೫೧೯
ಅಪ್ರಮಿತವಾದ ಐಕ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು	೫೮೭
ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಐಕ್ಕವನ್ನು ವಿವಕ್ತಿಸಲಾಗದು	೫೮೭
ಭೇದವಾಕ್ಕವು ಅತತ್ವಾವೇದಕವೆಂದರೆ ಅನ್ಕೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ	೫೮೮
ಎಲ್ಲವೂ ಸತ್ಯ	೫೮೯
ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯ ಎಂಬುದೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮತ	೫೯೦
ಶ್ರೇಯೋರ್ಥಿಗಳು ಅದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಹೇಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ	೫೯೦
ಜೀವೇಶರ ಅಭೇದವು ಪ್ರಕರಣ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ	೫೯೧
ಜೀವಪರಮಾತ್ಮರೆಂಬ ಎರಡು ಹಕ್ಕಿಗಳು	೫೯೧

ವಿಷಯಾನುಕ್ರ ಮಣಿಕೆ	665
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಕ್ರಮದ ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ	೫೯೨
ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸತ್ಯವು ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕ	೫೯೨
ಶ್ರತಿಯು ಅನುವಾದಕವಲ್ಲ	SFL
'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಅದ್ವೈತಪರವಲ್ಲ	೫೯೩
'ಭೇದ: ಮಿಥ್ಯಾ ಭೇದತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುಮಾನವು ಬಾಧಿತ	おそむ
ಶ್ರತಿ ಹಾಗೂ ಅನುಮಾನಗಳು ಭಿನ್ನವಿಷಯಕವಲ್ಲ	おそむ
ಆಗಮವು ಭೇದಮಿಥ್ಯಾತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ	яғя
ವಿಷ್ಣುವೇ ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು	หะห
ಜೀವನು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಾಯತನನಲ್ಲ ಎನ್ನಲು ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತು	おとF
ಏಕಾದಶಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ 'ದ್ವಾಸುಪರ್ಣಾ' ಶ್ರತ್ಯರ್ಥ	おとド
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಜೀವಪರತ್ವದ ನಿರಾಕರಣೆ	೫೯೭
'ಅದನಸ್ಥಿತಿಭ್ಯಾಂ' ಎಂದೇಕೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ ?	೫೯೭
'ಜುಪ್ಟಂ ಯದಾ ಪಶ್ಯತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಏನರ್ಥ ?	೫೯೮
'ವಾಚೋ ಯುಕ್ತೇ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗ ವ್ಯಾಕರಣ ಸಮ್ಮತ	೫೯೮
ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಅನುವಾದವಲ್ಲ	おとと
ಭೇದನಿಷ್ಠಾತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ	೫೯೯
'ನಾನುಮಾನಮತಚ್ಛಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕು	F00
ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಸಾಧಕ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಶ್ರತಿವಿರೋಧ	F00
ಪರಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳಿಲ್ಲ	F00
ತಾತ್ಚರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಕ	£00
ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರಗಳು	F03
ಅದ್ವೈತಮತ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ದ್ಯುಭ್ವಾದಧಿಕರಣ	FUU
ಪರಿಶಿಷ್ಟ	F30-F3F

ರಾಯರ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲ ಕಾಂತಿ ತುಂಬದೆ ಬಿನಕರ, ನಿಶಾಕರ, ಉಷ್ಣಕರರ ಪ್ರಕಾಶವೇನು, ಗ್ರಹಗಳೇನು, ಅಗಣಿತ ನಕ್ಷತ್ರಗಳೇನು, ಮಿಂಚುಗಳ ಸಮುೂಹವೇನು, ಮುತ್ತು ರತ್ಯ ಹವಳಾದಿಗಳ ರಾಶಿಗಳೇನು, ಎಲ್ಲದರ ಒಟ್ಟೂ ಕಾಂತಿಯನ್ನೂ ಮೀಲಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಬೆಳಕುಗಳೂ ಅನಂತ ಹದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತೋರಬಲ್ಲವು. ರಾಯರ ಅಂತರಂಗದ ಬೆಳಕು ಅನಂತಾನಂತ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣೈತಧಾಮನ

ಅನಂತಾನಂತ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣೈಕಧಾಮನ ಚರಣ ಕಮಲವ ತೋರುವುದು !! ಇಂದು ಶ್ರೀರಾಫವೇಂದ್ರ ಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮರ

ಅಮೃತಮಯಕೃತಿಗಳಂದ ಫಲಗಳುಂಟಾಗಿ ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ ಮಹಾವೃಕ್ಷವು ಸೊಬಗಿನಿಂದ ಕಂಗೊಳಸುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶಣೆ

ಶ್ರೀ ದುರುಸಾರ್ವಭೌಮ ಸಂಶೋಧನ ಮಂದಿರ ಜದರುರು ಶ್ರೀಮನ್ನದ್ದಾಟಾರ್ಯ ಮೂಲಮತಾಸಂಸ್ಥಾನ ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ಥಾಮಿದಳ ಮಠ

ಮಂತ್ರಾಲಯ – 518 345 (ಅಂದ್ರ ಕ್ರದೇಶ)